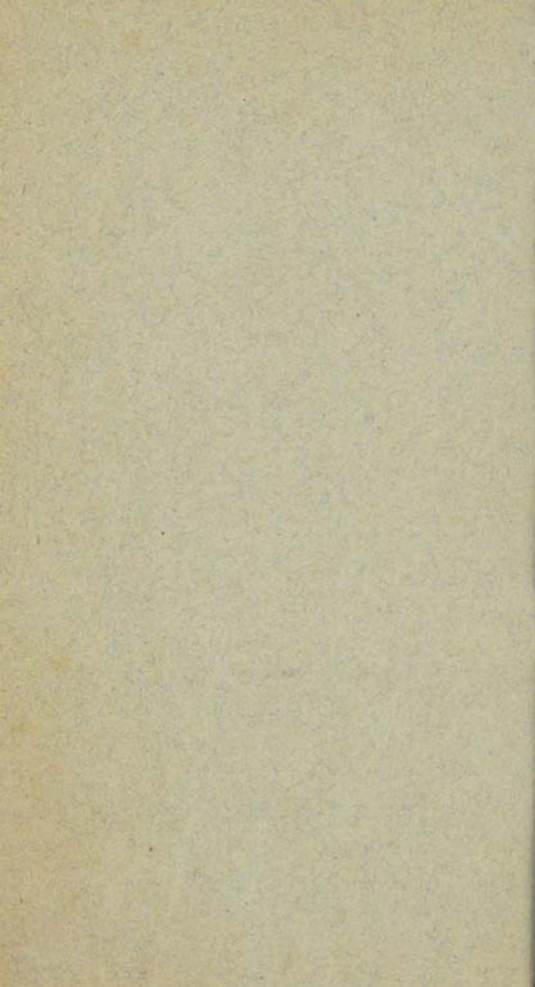

4726

2392

~~2352~~

ԳՐԱԵ Կարգի դր Կրկնա՝

~~689~~

281.6

3-87

USDA 1961 E

Իսկի-գարձան, Պիտրա
Ի Սթր. արկտ.

Կ Ե Դ Ա Կ Ո Ւ Դ

S O U T H E R N

30746

Կամ

Երկրամիտ Կրկնա՝ ու Երկրամիտ համար
Կարգաբանի մեջ Կարգաբանի՝ Երկրամիտ
Եւ Կարգաբանի մեջ:

Մեծ ձեռք
Պիտրա-Պիտրա Կրկնա՝
1859 - 1934

$$A \frac{\overline{11}}{5449}$$

$$A \frac{11}{495}$$

Ե.Օ.Գ.ԵՐԵՐՈՒԹՒԻՒՆ

Մ.Ս.Ք.Կ.Ե.Ս.Յ. գիրքը հրատարակած ատեննիս՝ առե-
լորդ կը սեպենք անոր ներքին յարգին վրայ խօսիլ :
Յարգոյապատիւ Է. Եղնակին անունը, որն որ ասկից 25
տարի յառաջ՝ իր առաքելական բարձր պաշտօնին մէջ
ի լաւագոյն կեանս փոխեցաւ եւ որուն յիշատակը շա-
տերուն մտքին մէջ գեռ անջինջ մնացած է, մեր ամէն
խօսքերէն աւելի կրնայ իր գրուածքին յարգն ու պա-
տուականութիւնը ցուցնել : Իսկ թէ որչափ հար-
կաւոր է աս գրուածքը՝ ան ալ ինք մեծարդոյ Մատե-
նագիրը՝ իր յառաջարանին մէջ կը բացատրէ : Աւելի-
պէտ իր նոյն խօսքերը գրելէն մինչեւ հիմա գրելթէ 30
տարի անցած է, բայց եւ այնպէս իրենց զօրութիւնը
չեն կորսնցրներ. որովհետեւ իր ըսած սրտածառները
մինչեւ հիմա կը գտնուին :

Մենք աս գիրքը հրատարակելու ատեն՝ Մատե-
նագրին գրութիւնն ամենեւին փոխած կամ այլայլած
չենք. հապա ըստ ամենայնի իր գրածին պէս կը մա-
տուցանենք բարեպաշտ ընթերցողաց, միայն ուղղագրու-
թեան կերպը՝ հիմակուան սովորականին դարձնելով : —
Ուրիշ բան չիմնար մեզի բնելու, բայց եթէ բաղձալ որ
իր փափաքանաց համեմատ՝ վախճանին հասնի եւ ամէն
ընտանեաց մէջ զօրծածական գիրք մ'ըլլայ, որմէ ա-
մէնքը հոգեւոր օգուտ հանեն :

Ի վախճանի հոս կ'աւելցրնենք այն յայտարարու-
թիւնը՝ զորն որ մեծապատիւ Հեղինակը ձեռագրին
սկիզբը դրած է :

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վանգի յերկասիրութեան իմում աստ զհատուածս բա-
նից սուրբ գրոց հեղում ի ռամկական բարբառ, նմին իրի
յայտ առնեմ եթէ ոչինչ իւիք կամք են ինձ դառնալ սովին
այսու ընդդէմ վճռոց սուրբ Եկեղեցւոյ, որք արդելուն յե-
ղուլ անխտիր զսուրբ գիրս ի ռամկական բարբառ. այլ մա-
նաւանդ ակն ունիմ եթէ պահեցի զչափաւորութիւնն՝ որ ի
վճռոց անտի շնորհեալ ի թարգմանել զբանս սուրբ գրոց ող-
ջամիտ մեկնութեամբ հանդերձ առ ի շահ հոգւոց: Եւ դար-
ձեալ՝ քանզի յերկասիրութեան իմում աստ գլխաւոր նպատակ
բանիցս յածի զսուրբ գրովք, յայտ առնեմ թէ ի մեկնու-
թիւնս՝ զոր գրեմ, չեն ինձ կամք բնաւին եւ ոչ նշանախեցիւ-
միով անջատել ի վարդապետութենէ սուրբ Եկեղեցւոյ եւ ի
մեկնութենէ սրբոց հարց եւ վարդապետաց: Սակայն եւ այն-
պէս զամենայնն արկանեմ ընդ անսխալ դատաստանաւ Հոռ-
մեական սուրբ Եկեղեցւոյ, յայտ արարեալ զի եթէ մարդ-
կային ինչ տկարութեամբ գթեալ իցէ իմ իւիք ի մեկնութեան
ինչ, այն չէ կամովին եւ ոչ ուշի ուշով խորհրդածութեամբ
յինէն գրեալ. վասն որոյ եթէ հերքելի ինչ դատեսցի, զնոյն
եւ ես իսկ այժմէն հերքեմ եւ մերժեմ:

ԸՍՏՈՒՆԾՆԵՐԻՆ իմաստութիւնն ամէն բան խոր-
 Տրողով, կարգով ու վախճանի համար ստեղծեց: Ինչ
 որ ստեղծեց, աս կարգին տակ դրաւ, եւ բան մը չկայ՝
 որ աս աստուածադիր կարգէն դուրս մնայ: Բովանդակ
 աս աշխարհքս, աշխարհքիս վրայ ու հողին մէջ եղած-
 ները՝ բոլոր մարդուս համար բրաւ, եւ անոնց վրայ մար-
 դուն իշխանութիւն տուաւ: Երդ՝ ասոնց ամէնը մար-
 դուս համար բլլարով, պանկելի կարգով ու վայելչու-
 թեամբ իրարու կապած՝ իրենց պաշտօնն ու պարտքը
 կը կատարեն: Հապա մարդս՝ որ իր կազմաճքովը, իր
 բուսական, զգայական ու բանական կենդանութեամբը
 հրեշտակներէն վար եղած ստեղծուածներէն աւելի գե-
 րազանց է, վայրապար պիտի բլլայ, վախճան մը պիտի
 չունենայ: Աւնի. եւ ան վախճանն՝ Մատուած է: Բոլոր
 աշխարհքս, երկինք ու երկիր՝ մարդուս կը ծառայեն.
 մարդս ալ Մատուծոյ պիտի ծառայէ:

Բայց ան ծառայութիւնն՝ որ ուրիշ ստեղծուած-
 ները մարդուս կ'ընեն, շատ տարբեր է ան ծառայու-
 թենէն՝ որ մարդս Մատուծոյ պիտ'որ ընէ: Աւրիշ ստեղ-
 ծուածները մինակ հասարակ բնական գոյութիւն կամ
 զգայական կենդանութիւն ունին. ուստի իրենց ըրած
 ծառայութիւնն ալ իրենց բնութեան յարմար է, որ
 ըսել է թէ կամ հասարակ բնական եւ կամ զգայական
 ծառայութիւն մըն է: Իսկ մարդս՝ որովհետեւ ուրիշ
 ստեղծուածներէն աւելի՝ բանական հոգի, որով եւ եր-

կու մեծ կարողութիւն ալ ունի, այս ինքն՝ միտք ու կամք, եւ ասով Աստուծոյ կը նմանի, անոր համար պէտք է որ ինքն ալ իր մտքովն ու կամքովը՝ Աստուծոյ բանական ծառայութիւն ընէ: Աս ծառայութիւնն՝ ան աստուածապաշտութեան սուրբ կրօնքն է, որով մարդս պարտական է զԱստուած ճանչնալու եւ պաշտելու, իր սուրբ պատուիրանները պահելու եւ ամէն կերպով ջանալու որ մեղք գործելով՝ Աստուծմէ երես չգարձընէ: Եւ աս ծառայութեան կամ աստուածապաշտութեան պարտքն՝ անանկ պարտք մըն է, որ մարդս ծնած օրէն մինչեւ մեռնելուն կէտը պարտական է կատարելու:

Սակայն կը տեսնենք որ մարդս աս անցաւոր աշխարհքիս մէջ իր ողորմելի քանի մը օրուան կեանքը պահելու համար՝ հարկ է որ զանազան մարմնաւոր աշխարհային գործքերու զբաղի, անանկ որ չիկրնար շարունակ հոգեւոր գործքերու եւ աստուածապաշտութեան կրթութիւններու հետ ըլլալ: Աս իրաւ է: Բայց սակից չիհետեւիր թէ աս մարմնաւոր զբաղմունքներուն պատճառաւ՝ մարդս Աստուծոյ ծառայելու եւ աստուածապաշտութեան պարտքէն կ'ազատի: Արշափ որ զբաղմունքներու մէջ ըլլանք, միշտ աս ծառայութիւնն ու աստուածապաշտութիւնն ընելու պարտական ենք:

Երդ՝ նախ եւ առաջ պէտք է զիմնալ որ ուրիշ ամէն կերպ արտաքին մարմնաւոր աշխարհային գործքերը, որ մարդս պարզապէս իր կեանքը պահելու համար կ'ընէ, մեղք չգործելով, Աստուծմէ երես չգարձընելով, իր սիրտն աս աշխարհքիս ունայնութիւններուն չտալով, ամէն բան Աստուծոյ պատուիրաններուն յորմար բռնելով եւ Աստուծոյ փառաց համար ընելով, անանկ զբաղմունք չեն՝ որ զմարդ Աստուծոյ ծառայութեանն ու աստուածապաշտութեանն հետ ձգեն. այլ մանաւանդ անոնք ալ Աստուծոյ ծառայութիւնն ու աստուածապաշտութիւնն մըն են. ինչպէս որ Պօղոս առաքեալ կը զրուցէ. «Թէ ուտելու ըլլաք, թէ խմելու ըլ-

լաք, թէ ուրիշ ինչ որ ընելու ըլլաք, ամէն բան ի փառս Աստուծոյ ըրէք», (Լ. Կորնթ. Ժ. 31):

Ի այց աս բաւական չէ: Ասկից զատ իրաւցրնէ կը վայլէ ու պէտք է որ մարդս բոլորովին ու շարունակ արտաքին մարմնաւոր գործքերու չզբաղի, այլ երբեմն ինք զինքը ժողովէ, եւ իր միտքն Աստուծոյ ծառայութեան ու աստուածապաշտութեան գործքերու տայ: Աստուած ալ երբ որ աշխարհքս ու մարդս ստեղծեց, վեց օրուան մէջ ամէն բան կատարեց լմնցուց, ու եօթներորդ օրը հանդիսեցաւ, եւ ան օրն օրհնեց ու սրբեց, ինչպէս որ գրուած է: (Մատթ. Բ. 3:) Աոյն եօթներորդ օրուան խորհրդովն ու վերոյգրեալ պատճառին համար Աստուած պատուիրեց որ շաբաթ, այս ինքն՝ եօթներորդ օրը՝ մարդս ամէն կերպ արտաքին մարմնաւոր ու ծառայական գործքերէն զազրի, եւ Աստուծոյ ծառայութեան ու աստուածապաշտութեան գործքերու զբաղի. «Շաբաթ օրերը յիշէ ու սուրբ պահէ», (Եւլեց, Բ. 8:) Մինչեւ Յիսուսի Վրիստոսի Տեառն մերոյ յարութիւնը՝ որչափ որ աշխարհքիս երեսն աստուածապաշտք կային, ամէնքն ալ շաբաթ օրն ասանկ սուրբ կը պահէին: Իսկ որովհետեւ Տէրն մեր եւ փրկիչ Յիսուս Վրիստոս կիրակին օրը առտուանց յարութիւն առաւ, անոր համար սուրբ առաքեալք Վրիստոսի Տեառն մերոյ հրամանաւը սահմանեցին որ բոլոր քրիստոնեայ հաւատացեալները՝ շաբաթ օրը պահելու տեղ՝ ի պատիւ սուրբ յարութեան Վրիստոսի՝ կիրակին օրը պահեն. սուրբ Ակեղեցին ալ մինչեւ այսօրս ասանկ կը պահէ եւ ասկից ետքն ալ մինչեւ աշխարհքիս կատարածն ասանկ պիտի պահէ: Աիրակի օրերէն զատ սուրբ Ակեղեցին քանի մը տօնի օրեր ալ սահմանեց, թէ տէրունական ըլլայ եւ թէ սրբոց, որ կիրակի օրերուն պէս սուրբ պահելու հրամայեալ է:

Վիտեմ որ քրիստոնեայք ասոր ասանկ ըլլալը կը ծանչնան, եւ չեն կրնար ուրանալ որ աս օրերը ծառայական գործքերէն ետ կենալու եւ աստուածապաշտութիւն

ընելու պորտական են: Վայց կը տարակուսիմ որ արդեօք ամէնքն ալ ինչպէս որ պէտք է՝ կատարելու ճամբան աղէկ գիտեն, թէ չէ: Տարակուսելու ալ իրաւունք ունիմ: Վանի քանի քրիստոնեաներ կան՝ որ կիրակի ու տօն օրերը սուրբ պահելու, աստուածպաշտութեան գործքեր ընելու, իրենք զիրենք ժողվելու տեղ՝ ամէն կողմանէ չուաննին թող կու տան, խաղով գինիով՝ շարթուան մէջ չըրած մեղքերնին՝ կիրակի ու տօն օրերը կը գործեն: Վանիք քանիք ալ կան՝ որ հաղել թէ մարմնով մէջ մը եկեղեցին ոտք կը կոխեն թէ չէ, (ով գիտէ թէ մատուրնին ուր է,) կարծեն թէ աս պարտքս կը կատարեն: Վանիք քանիք ալ կան՝ որ կիրակի կը բռնեն, եկեղեցի կ'երթան, պատարագ կը տեսնեն, բայց չեն գիտեր թէ նոյն օրը ինչ մեծամեծ, հրաշալի ու սուրբ խորհուրդներ ունի, եւ հոգերնին չ'ըլար, չեն ալ փնտուեր՝ որ հասկընան:

Ուրիշ տեղ քրիստոնէից երկիրները ամէն կիրակի ու տօն օր՝ սովորական քարոզներէն զատ՝ մէկ երկու ժամ ալ խրատ կ'ընեն, որ մեծ ու պզտիկ եկեղեցին կը ժողվին, քահանայ մը կը նստի ու քրիստոնէական հաւատոյ բաներէն ժողովրդեան հարցմունք կ'ընէ, եւ տուած պատասխանը մեկնել կու տայ, որ տեսնէ թէ արդեօք հասկընալով կը զրուցէ՝ թէ թուրթակի պէս. նոյն աւուր խորհուրդները կը հարցընէ, կը մեկնէ ու կը սորվեցընէ, եւ ուրիշ պատշաճ խրատներ կու տայ: Ասիկա խիստ շահաւոր ճամբայ մըն է, որով կարողութիւն ունեցողն ալ չունեցողն ալ՝ կիրակի ու տօն օրերը սուրբ կը պահէ, հոգեւոր մտածութիւններ ընելն ու բարի իմաստներու հետ ըլլալը՝ դիւրին կ'ըլլայ, ու արտաքին անպիտան վնասակար բաներով մարդ իր ատենը պարսպ տեղ չ'անցընէր: Իսկ մեր կողմերն աս օգտակար ճամբան կը պակսի: Թէ որ ոմանք զրոյց լեզուն կը հասկընան ու բորբոք ունին, իրենք իրենց պիտի աշխատին. իսկ ուրիշներն՝ որ չեն հասկընար կամ կարդալ ալ չեն գիտեր, զուրկ կը մնան: Ասանկով բորբոք չունեցողները՝

բորբոքելու առիթ չեն ունենար. բորբոք ունեցողներն
ալ դիւրութիւն չունենալնուն համար՝ բորբոքնին կը
կորսընցընեն. եւ երկուքն ալ անօթի սոված կը մնան
հոգեւոր կերակրէն՝ որ է բանն Աստուծոյ :

Քրիստոնեայ հաւատացեալը պիտի գիտնայ որ
կիրակի ու տօն օրերը սուրբ պահելը՝ չէ թէ մինակ սու-
տաքին մարմնաւոր ու ծառայական գործքերէն ետ կե-
նալով պիտի ըլլայ, հապա նաեւ ինք զինքը հոգեւոր
ծառայութեան ու աստուածապաշտութեան գործքերու
տալով : Ասոնց մէջ առաջին ու զլիաւոր պարտակա-
նութիւնը պատարագ տեսնելն է. անանկ որ՝ եթէ մէկը
հիւանդութիւն մը չունի կամ թէ որ ուրիշ օրինաւոր
արգելքի մէջ չի գտնուիր, պարտական է որ եկեղեցի
երթայ ու ջերմեւանդութեամբ ամբողջ պատարագ մը
տեսնէ, ինչպէս որ սուրբ Ակեղեցւոյն պատուիրաննե-
րուն մէկը յատկապէս կը զրուցէ : Արիւրորդ՝ կը վայել
որ նոյն օրը ուրիշ օրերէն աւելի Աստուծոյ աղօթք ու
ջերմեւանդութիւն ընէ, որ մասնաւոր աստուածապաշ-
տութեան գործք մըն է. եւ եթէ ուրիշ օր՝ հաւատոյ,
յուսոյ, սիրոյ ու զղջման ներգործութիւն ընելու սու-
վորութիւն չէ ըրած, աղէկ կ'ըլլայ որ ամէն կիրակի ու
տօն օրերն աս ներգործութիւնները սրտանց ընելու սու-
վորութիւն ընէ : Արիւրորդ՝ որովհետեւ ուրիշ ատեն ա-
մէն մարդ չի կրնար դիւրաւ ժամանակ գտնել՝ որ քրիս-
տոնէական հաւատոյ վարդապետութիւնն ու քրիստո-
նէին պարտքերը ճանչնայ, պէտք է որ կիրակի ու տօն
օրերը քիչ մը ժամանակ աս բանիս զբաղի, չգիտցած-
ները սորվի եւ գիտցածները նորէն միտքը բերէ : Աւ-
չորրորդ՝ կը վայել որ քրիստոնեայ մը իր քրիստոնէա-
կան կրօնին հիմունքը, իր սուրբ հաւատքին մեծամեծ
խորհուրդներն ու հրաշալի պատմութիւնները գիտնայ
ու ճանչնայ. եւ ասոր համար կիրակի ու տօն օրերէն
զատ աւելի յարմար ժամանակ չի կրնար գտնել, վասն զի
ուրիշ օր ուրիշ զանազան մարմնաւոր հոգեբու զբա-
ղեալ կ'ըլլայ :

Արդ՝ աս ըսած չորս կերպ բաներուս մէջ առաջինը՝ որ է պատարագ տեսնելը, դիւրին է, ինչպէս որ ամէնքն ալ գիտեն: Արկրորդն ալ՝ որ է աղօթք, ջերմեռանդութիւն, հաւատոյ, յուսոյ, սիրոյ եւ զղջման ներգործութիւններ ընել՝ նոյնպէս դիւրին է. որովհետեւ գիտեմ որ բարեպաշտ ծնողքներն իրենց զաւակներն աս բաներուն մէջ կրթելու փոյթ ունին: Արրորդն ալ, այս ինքն՝ քրիստոնէական հաւատոյ վարդապետութիւնն ու քրիստոնէին պարտերը ճանչնալ՝ ժամանակիս շատ դիւրին է. որովհետեւ քրիստոնէական հաւատոյ վարդապետութեան յատուկ անտրակներ կան, եւ ամէն քահանայ ալ ծնողքներուն վրայ խստիւ պարտաւորութիւն կը դնէ, որ իրենց զաւակներուն սորվեցընեն. եւ վարժապետ ալ չկայ, մանչերու ըլլայ՝ աղջիկներու ըլլայ, որ տղաք վարպետ եկածնուն պէս՝ աս ամենահարկաւոր բանը չսորվեցընէ: Աւ շիտակը՝ շատ գովելի սովորութիւն է ան սովորութիւնը՝ որ շատ բարեպաշտ աներու մէջ տեսած եմ, որ կիրակի ու տօն օրերը տղաքը մէկտեղ կը ժողվին ու քրիստոնէական հաւատոյ վարդապետութեան հարցմունք կ'ընեն. ինչ աղէկ ու աստուածահաճոյ բան կ'ըլլար, թէ որ մեծերն ալ անանկ մէկտեղ ժողվուէին ու իրենք ալ անանկ հարցմունքներ ընէին:

Գանք չորրորդին, որ ըսինք թէ կը վայլէ որ քրիստոնեայ մը իր քրիստոնէական կրօնքին հիմունքը, իր սուրբ հաւատքին մեծամեծ խորհուրդներն ու հրաշալի պատմութիւնները գիտնայ ու ճանչնայ: Աս կողմանէ մեր ազգը շատ մեծ դժուարութիւն ունի. եւ պատճառն ան է՝ որ մինչեւ հիմակ ինչ գիրք որ ելած է, կամ աղօթքի գրքեր են կամ պարզ խրատական գրքեր: Աս աս բանս դիւրինեցընելու շատոնց սրտիս մէջ ճար մը կը մտմտայի. մանաւանդ կը տեսնէի որ կիրակի ու տօն օրերը ժողովուրդը պատարագի դանուելով՝ ոչ ընթերցուածը ոչ աւետարանը կը հասկընայ, որ գոնէ անոնցմէ հասկընալով պտուղ մը քաղէ: Արդ՝ որովհետեւ մեր

քրիստոնէական կրօնքին բոլոր հիմունքներուն, մեր սուրբ հաւատքին ամէն մեծամեծ խորհուրդներուն ու հրաշալի պատմութիւններուն՝ կիրակի ու տօն օրերը կան ու յիշատակութիւննին կ'ըլլայ, եւ ան օրերը՝ պատարագներուն մէջ նոյն խորհուրդներուն յարմար մարգարէական ու առաքելական ընթերցուածներ ու աւետարաններ կը կարդացուին. անոր համար մտմտացի որ աս գիրքս գրելով՝ ժողովրդեան երկու օգուտ մէկէն ընեմ. մէյ մ' որ կիրակի ու տօն օրերը կարդացուած ընթերցուածներն ու աւետարանները հասկընան. մէյ մ' ալ՝ որ մեր սուրբ հաւատքին հիմունքները, մեծա- մեծ խորհուրդներն ու հրաշալի պատմութիւնները զիտնան ու ճանչնան. անանկ որ ամէն կիրակի ու տօն օր աս գիրքը ձեռու ընին առնելով ու նոյն օրուան գլուխը մտադրութեամբ կարդալով՝ իրենց հոգին հոգեւոր կերակրով կերակրի:

Ահա աս պատճառաւ աս գիրքս կ'անուանեմ Աւերակոսի Տծառնիւրաց, եւ նոյն սեղանը տօնասէրներուն առջեւն աս կարգաւ կը դնեմ: Տարւոյն ամէն կիրակիներուն ու տօն օրերուն ընթերցուածներն ու աւետարանները իրենց կարգովը աշխարհարառ կը դնեմ: Աւր տեղ որ բացատրութեան բան մը կայ, իմ կարողութեանս չափովը համառօտ մը կը բացատրեմ: Ար կիրակի ու տօն օր՝ որ յատուկ խորհուրդ մ' ունի, ան խորհուրդը կը բացատրեմ ու կը պատմեմ: Աւ ամէն կիրակի ու տօն օրուան վերջը քիչ մ' ալ բարոյական խրատ կ'աւելցընեմ: Արչափ որ ալ կարելի է՝ կը ջանամ որ կարճառօտ գրեմ:

Վարքիս կարգը՝ տարեկան կարգի կապել ու զելով՝ կաղանդին օրէն պիտի սկսէի: Բայց մտածելով որ նոյն օրը Վրիստոսի ծննդեան ութերորդ օրն է ու թլփատութեան տօնը կը կատարենք, աւելի պատշաճ երեւցաւ որ Վրիստոսի Տեառն մերոյ մարդեղութեան խորհրդին ու պատմութեան կարգը պահելու համար՝ Վրիստոսի ծննդեան տօնէն սկսիմ, որ ետեւէն բովան-

դակ տէրունական տօներուն կարգն ալ աղէկ գայ: Աւստի Վրիստոսի ծննդեան ճրագալուցէն կը սկսիմ, եւ կարգաւ առաջ կ'երթամ: Բայց աս պէտք է գիտնալ որ տարւոյն մէջ երկու տեղ կայ, որոնցմէ մէկուն մէջ թէ որ կիրակիներն աւելնալու ըլլան՝ մէկալին մէջ կը պակսին, իսկ թէ որ մէկալին մէջ աւելնալու ըլլան՝ առջինին մէջ կը պակսին: Ետնց մէկը յայտնութենէն ետքը մինչեւ առաջաւորաց բարեկենդանն է, իսկ մէկալը՝ վարդապառէն մինչեւ սուրբ Եստուածածնայ վերափոխման բարեկենդանն է: Եւ երկուքին մէջ միշտ երեւելի փոփոխութիւն կ'ըլլայ: Արկու տեղ ալ կայ, որ երբեմն երբեմն մէկ մէկ կիրակի տարբերութիւն կ'ըլլայ, մէկը մեծ խաչին բարեկենդանէն առաջ, մէկալը՝ յիանակաց բարեկենդանէն յառաջ: Այս ոչ մէկ դին, ոչ մէկալ դին կը պակսեցընեմ. այլ ամէն տեղ ամէնն ալ կարգաւ անպակաս կը գրեմ: Կարդացողը կարգաւ թող կարդայ. բայց ամէն անգամուն՝ որ բարեկենդան մը կու գայ, ան բարեկենդանին գլուխը բանայ, եւ անանկ առաջ երթայ: Վարձեալ՝ անշարժ տօներ կան, ինչպէս՝ Տեառնընդառաջ, Եւետում, Յովհաննու Սկրայի ծնունդը, Եյրելութիւն, սուրբ Եստուածածնայ ծնունդ, Բնծայում, Յղութիւն, որոնք ամսու օրուան կապուած ըլլալով՝ ամէն տարի մէկ ատեն չեն հանդիպիր՝ շարաթական կարգի նայելով. կարդացողը ցանկէն կրնայ դիւրաւ գտնել:

Արովհետեւ ինչպէս վերը ըսի՝ ջանացի որ Վրիստոսի Տեառն մերոյ մարդեղութեան խորհրդին կարգը պահեմ, անոր համար ստոյգ է՝ աւագ ուրբաթն օրը պատարագ չ'ըլլար, ուստի պատարագի ընթերցուած ու աւետարանն ալ չկայ, սակայն յատուկ ճառ մը գրի իրրեւ կտակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ մահուան Տեառն մերոյ Յիսուսի Վրիստոսի. որպէս զի անանկ մեծամեծ խորհուրդներն ու հրաշարի պատմութիւնները պակաս չմնան: Վիտեմ որ երկայն է. սակայն թէ որ կարդացողը կամք ընէ՝ կրնայ աւագ երկուշաբթի

օրէն սկսիլ, եւ երեք չորս օրուան մէջ բաժին բաժին ընելով կարդալ:

Աս գիրքս գրելու ատեն շատ մեծ դժուարութիւն կրեցի. պատճառն ան է՝ որ խիստ դժուարին բան է Աստուածաշնչին խօսքերն աշխարհարառի դարձնել ու միտքն անանկ կատարեալ կերպով բացատրել՝ որ մութ բան չմնայ: Աս՝ գրարառ չհասկրցող բարեպաշտ հոգիներուն հոգեւոր օգուտ ընելու բաղձալով, ձեռքէս եկածին չափ աշխատեցայ. սակայն չեմ կրնար ըսել թէ բրածիս մէջ պակտութիւններ չկան. այլ մանաւանդ զխոնարհով որ ողորմելի սխալական մարդ եմ, կը ճանչնամ որ իմ տկարութեամբս աս բանս առանց պակտութեան զլուխ հանելու կարողութիւն չունիմ. մանաւանդ որ սուրբ գրոց խօսքերն՝ անսահման աստուածային իմաստութենէն առաջ կու գան, իսկ մարդուս միտքը չափաւոր ու տկար ըլլալով՝ ըսածն ալ գրածն ալ չափաւոր ու տկար կ'ըլլան: Աւստի մարդկային տկարութեանս ու պակտութեանցս ներումն խնդրելով՝ կ'աղաչեմ որ աս գիրքս կարդացող բարեպաշտները՝ թէ որ կարդացած ատեննին ամէն բան հասկընալու կարող չըլլան նէ՝ հոգ չընեն ու հասկընալու ետեւէ չիյնան. այլ չհասկրցածնին թող տան ու զանց ընեն. նային որ հասկրցածնին մտմտան եւ անկից հոգեւոր օգուտ մը քաղեն: Ասն զի աստուածաշունչ սուրբ գրքին ամէն խօսքն ամէն մարդու բանը չէ. բան կայ՝ որ ժողովրդեան հասկընալու բանն է, բան ալ կայ՝ որ վարդապետներու հասկընալու բանն է. ժողովուրդը պիտի նայի որ բարոյական շահը փնտռէ: Ահա աս պատճառաւ է որ հինգ տեղ, այս ինքն՝ Օտարկազարդի, Աւետման, Ա երափոխման, Բնծայման, Յղութեան օրերը Սողոմոնին Արգ երգոց զբքէն կարդացուած ընթերցուածները չգրի. մէյ մը՝ որ թարգմանելն ու աշխարհարառ դնելը զրեթէ անկարելի է. մէյ մ'ալ՝ որ խիստ մթին ու այլաբանական խօսքերով գրուած ըլլալուն՝ հասարակ ժողովրդեան կերակուր չէ:

չեկած՝ բոլոր ինչ որ եղաւ թէ խորական օրէնքներով, թէ ողջակէզներով ու զոհներով եւ ինչ կերպ եւ իցէ ուրիշ արարողութիւններով, եւ թէ մարգարէներուն քարոզութիւններովը, բոլորն ալ Վրիստոսի նոր Ակեղեցւոյն օրինակն էր ու գալու Վրիստոսը կը ցուցընէր: Վրիստոս Տէրն մեր եկաւ՝ ան օրինակներուն աւմէնն ալ կատարեց, եւ իր նոր Ակեղեցին ու շնորհաց վիճակը հաստատեց. ուստի հիմա Վրիստոսի նոր Ակեղեցւոյն անմահ սուրբ պատարագն, ուրիշ սուրբ խորհուրդներն ու արարողութիւնները, բոլորն ալ ան եկեալ Վրիստոսը կը ցուցընեն: Արդ՝ աս հին ու նոր Ակեղեցւոյն նոյնութեան համար՝ պատարագին մէջ հին կտակարանէն ալ՝ նոր կտակարանէն ալ ընթերցուածներ կը կարդացուին: Ես ընդհանուր սկիզբը գիտնալով՝ բարեպաշտ կարդացողները՝ հին կտակարանէն կարդացուած ընթերցուածներն ալ դիւրաւ կը հասկընան: Միայն աս բանս ալ չմոռնան, որ մարգարէք՝ Ակեղեցի բսելու տեղ՝ երբեմն Աբոսաղէճ կ'ըսեն, երբեմն Հարս կ'ըսեն, երբեմն Սէն կ'ըսեն: Ես ալ մտուընին պահեն որ Եստուածաշունչը՝ կերպ կերպ պատերազմներ ու յաղթութիւններ կը պատմէ. ասոնք ալ խորհրդարար՝ խաչին խորհրդովը սատանային դէմ՝ Վրիստոսի պատերազմն ու յաղթութիւնը եւ Ակեղեցւոյն մէջ իր մշանջնաւոր թագաւորութեան հաստատութիւնը կը նշանակեն:

Արդ՝ աս բաներս հասկըցընելէս ետքը, որովհետեւ զբքիս անունը Աբրահամը որձնաւերաց զրի, աս սեղանին եւ աս կերակրոյն ամէնն ալ կը հրաւիրեմ. վասն զի ամենուն ալ կը վայէ որ տօնասէր ըլլան, ամենուն ալ պէտք է որ կիրակի ու տօն օրերը սուրբ պահեն, ամենուն ալ պէտք է որ քրիստոնէական սուրբ հաւատքին հիմունքն ու խորհուրդներն ու պատմութիւնները գիտնան: Զէ թէ մինակ չդիտցողին համար զրեցի, հասպա գիտցողին համար ալ զրեցի. վասն զի գիտցողն ալ պէտք է որ գիտցածները միտքը բերէ: Արչափ գերա-

Աս ալ կ'ազաչեմ որ բարեպաշտ կարգացողները զիս չմեղադրեն թէ ինչու համար ընթերցուածներուն ու աւետարաններուն ամէն խօսքերն ու իմացուածները չեմ մեկնէր: Իմ միտքս Աստուածաշնչի մեկնութիւն գրել չէ. վասն զի թէ որ ուզենայի ամէն ընթերցուած ու աւետարան մեկնել, աս զիրքս՝ մեծ մատնան մը կ'ըլլար: Իմ միտքս ան է, որ ինչպէս վերը գրի, կիրակի ու տօն օրերը կարգացուած ընթերցուածներն ու աւետարանները ժողովուրդն աս գրքիս մէջ աշխարհաբառ կարգալով՝ հասկընայ, եւ քրիստոնէական սուրբ հաւատքին հիմունքը, մեծամեծ խորհուրդներն ու հրաշալի պատմութիւնները ճանչնայ:

Արջայպէս բան մը կայ՝ որ հոստեղս զնել կ'ուզեմ, որպէս զի բարեպաշտ կարգացողները գիտնան, եւ ան գիտնալով՝ ինծի ալ հարկ չըլլայ որ զրքիս ընթացքին մէջ ամէն տեղ նորէն յիշեմ: Ինչպէս որ կարդալու յայտնի պիտի ըլլայ, գրեթէ ամէն պատարագի մէջ աւետարանէն առաջ միշտ երկու ընթերցուած կը կարգացուի, մէկը՝ հին կտակարանէն, մէկայլ՝ նոր կտակարանէն: Ասոր պատճառն ու պատշաճութիւնը հասկընալու համար՝ պէտք է գիտնալ որ Աստուծոյ կրօնքն աշխարհքիս սկիզբէն միշտ մէկ եղաւ, եւ մինչեւ աշխարհքիս կատարածն ալ միշտ մէկ պիտ'որ ըլլայ: Եղամայ մեզանչելուն պատճառաւը՝ մարդկան փրկութիւնը Վրիստոսի ձեռքովը պիտ'որ ըլլար, ինչպէս որ Աստուած իր անսահման իմաստութեամբը վճռեր էր: Վրիստոս չեկած՝ մարդիկ իրենց փրկութիւնը կը հոգային՝ հաւատով գալի Մեսիային, այս ինքն՝ Վրիստոսի. Վրիստոս գալէն ետքը՝ մարդիկ իրենց փրկութիւնը կը հոգան հաւատով եկեալ Մեսիային: Աւստի Ակեղեցին ալ միշտ մէկ էր ու միշտ մէկ պիտի ըլլայ. Վրիստոս չեկած՝ գալի Վրիստոսին Ակեղեցին էր, որ կ'ըսենք եւս՝ հին Ակեղեցի. իսկ Վրիստոս գալէն ետքը՝ եկեալ Վրիստոսի Ակեղեցին է, որ կ'ըսենք եւս՝ նոր Ակեղեցի: Հին Ակեղեցւոյ ատենը կամ բսենք Վրիստոս

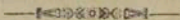
զանց կարգացող, փիլիսոփայ ու աստուածարան ըլլայ մէկը՝ թող ըլլայ, պէտք է որ անդադար առաջին սորվածներն ու կարգացածները նորէ նոր յիշէ ու աչքէ անցընէ:

Աս ուրիշ վախճան չունիմ. մինակ ի փառս Աստուծոյ, ի պատիւ մօր մերոյ ամէնօրհնեալ սուրբ կուսին Մարիամնու եւ հոգւոց օգուտ ընելու համար կ'աշխատիմ: Աստուած ալ իր բարեհաճութեամբն իմ գիտաւորութիւնս ու իմ նուէրս ընդունի, որով ես զիս հանդերձ գործքովս իրեն ընծայելով՝ կը խնդրեմ որ իր շնորհաց ցօղն իմ խօսքերուս վրայ ցօղէ, որպէս զի կարգացողներուն սիրաբ մտնէ ու իրենց հոգւոյն շահ ըլլայ, անանկ որ ինչ վախճանով որ Աստուած զիրենք ստեղծեր է, ան վախճանով շարժին, այս ինքն՝ աս աշխարհքիս մէջ Աստուծոյ ծառայութիւն ընեն, եւ ի հանդերձեալն յաւիտեանս յաւիտենից Աստուծով զուարճանան:

ԸՆԹԵՐՑՄՈՒՆՔ

ԿԻՐԱԿԻ ՈՒՏՕՆ ՕՐԵՐՈՒՆ

Հ Ա Մ Ա Ր

ՆՐԱԳԱՆՈՅՑ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 24

Ընթերցողներ, Պօղոս առաքելոյն առ Տիտոս իր աշակերտն ու կրեապ առաջին եպիսկոպոսը գրած թղթէն է: (Գլ. Բ. 11—15):

«Աստուծոյ շնորհքն եկաւ երեւցաւ, որ ամէն մարդու փրկիչն է: Չմեղ կը խրատէ որ ամբարշտութիւնն ու աշխարհքիս ցանկութիւնները վրաներնէս մեկդի նեանք, եւ աս աշխարհքիս մէջ զգաստութեամբ եւ արգարութեամբ եւ աստուածպաշտութեամբ ապրինք, եւ սպասենք երանելի յուսոյն ու յայտնութեան փառաց մեծին Աստուծոյ եւ փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ ինք զինքը մեզի համար տուաւ, որպէս զի զմեզ ամէն կերպ անօրէնութենէ ազատէ, եւ զմեզ սրբելով՝ իրեն անանկ յատուկ ժողովուրդ մ'ընէ՝ որ միշտ բարի գործքերու փոյժ ունենանք: (Ուստի, կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ առ Տիտոս,) Գուն աս բանս խօսէ ու աս բանիս յորդորէ, եւ ամէն կերպ սաստէ, որ չըլլայ թէ մէկը զքեզ արհամարհէ:»

Պօղոս առաքեալ ըսելով թէ Աստուծոյ շնորհքն եկաւ երեւցաւ, ամէն մարդու փրկութիւն տալու համար, կ'ուզէ ըսել թէ Քրիստոսի աշխարհք գալովը՝ Մովսեսի խորական օրէնքը վերցաւ, եւ անոր տեղը հաստատեցաւ շնորհաց վիճակը, որուն մէջ եօթը սուրբ խորհրդներով ամէն մարդու փրկութիւնը դիւրինցաւ: Բայց կ'ըսէ թէ եկաւ երեւցաւ, ցուցնելու համար որ Աստուծոյ շնորհքն իր կողմանէ ամէն մարդ փրկելու բաւական է. բայց ամէն մարդ փրկութեան չի հասնիր. այլ ոմանք միայն, այս ինքն՝ անոնք որ աս շնորհքս կ'ընդունին ու կը

գործածեն : Ասոր համար ետեւէն կը զըուցէ թէ աս շնորհքս զմեզ կը խրատէ , այս ինքն՝ մեզմէ կ'ուզէ որ ամպարշտութիւնն ու աշխարհքիս ցանկութիւնը մեր վրայէն մեկզի նետենք , արմատովը մեր սրտէն դուրս հանենք , եւ բովանդակ ան գործքերը՝ որ Աստուծոյ կամաց դէմ են եւ զմեզ Աստուծմէ դարձնելով՝ փրկութենէ կը զրկեն եւ յաւիտենական դատապարտութեան մէջ կը ձգեն՝ մեզմէ հեռացընենք . եւ աս աշխարհքիս մէջ զգաստութեամբ , արդարութեամբ եւ աստուածապաշտութեամբ ապրինք , այս ինքն՝ Աստուծոյ կամքն ու պատուիրանները կատարելով : Թէ որ ասանկ կ'ընենք եւ ասանկ կ'ապրինք աս աշխարհքիս մէջ , արժանի կ'ըլլանք երանելի յուսոյն եւ յայտնութեան փառաց մեծին Աստուծոյ եւ փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի , այս ինքն՝ Աստուծոյ տեսութեան եւ արքայութեան փառաց : Յիսուս Քրիստոս ալ աշխարհք գալովն՝ աս պատճառաւ ինք զինքը մեզի համար տուաւ , որ իր շնորհքովն եւ իր սուրբ խորհրդներովն , իր շարչարանաց եւ արեան եւ մահուան արդեամբքը զմեզ ազատէ սատանայէն ու սատանային գործքերէն՝ որք են անօրէնութիւնք . եւ դարձեալ իր շնորհքովը զմեզ սրբէ եւ իրեն յատուկ ժողովուրդ ընէ . բայց կ'ուզէ որ մեր իրեն յատուկ ժողովուրդ ըլլալու նշանն աս ըլլայ , որ միշտ բարի գործքերու փոյթ ունենանք : Պօղոս առաքեալ ասոնք զըուցելէն ետքը՝ կը դառնայ կը պատուիրէ Տիտոսին թէ Գուռն աս բանս ամենուն զըուցէ . եւ մոտիմարանք տուր , այս ինքն՝ անոնց որ աս ճամբան կը բռնեն , յոյս եւ ուրախութիւն տուր , որ յաւիտենական փառաց պիտի հասնին , եւ սատէ , այս ինքն՝ անոնց որ աս ճամբան չեն բռներ , սպառնացիր , որ աս փրկութենէս կը զրկուին , եւ յաւիտենական դատապարտութեան մէջ կ'իյնան :

Պօղոս առաքեալին ըսածներէն յայտնի կը տեսնուի թէ որչափ մեծ եւ փրկարար եղաւ Քրիստոսի Տեսուն մերոյ մարմնանայն ու աշխարհք գալը : Աստուած երբ որ մարդը ստեղծեց , տուաւ իրեն ան երջանիկ սկզբնական արդարութեան եւ անմեղութեան վիճակը , որուն մէջ միտքը կամաց կը հրամայէր , կամքն ալ մտաց բոլորովին կը հնազանդէր . կամքը զգայութեանց կը հրամայէր , զգայութիւններն ալ կամաց բոլորովին կը հնազանդէին : Աստուած իրեն հրաման տուաւ որ դրախտն եղած ծառերուն ամենուն պտուղն ուտէ . միայն պատուիրեց որ զբախտին մէջտեղը տնկած ծառին պտղէն չուտէ . եւ պատիժ ալ զբաւ որ անհնազանդութեամբ կերածին պէս՝ ան սկզբնական արդարութեան ու անմեղութեան վիճակը կը կորսընցընէ , կը մեռնի հոգւով , զբախտէն կ'արտաքսի եւ բիւրաւոր տկարու-

Թեանց տակ կ'իշնայ: Սատանան՝ որ հրեշտակային փառքէն իր հպարտութեան համար ինկած էր, նախանձեցաւ մարդուս երջանիկ վիճակին վրայ. ուզեց փորձել ու յաղթել, որ չըլլայ թէ մարդս երէ նստի ան տեղն՝ ուսկից որ ինք ինկած էր: ԶԵւայ խաբեց, ըսելով թէ Ադ պտուղն ուտէք նէ՛ չէ թէ կը մեռնիք, հապա Աստուած կ'ըլլաք, ամէն բան՝ բարին ու չարը կը ծանշնաք: Եւայ խաբուեցաւ եւ հաւատաց, տեսաւ որ պտուղն ալ աղուոր էր, ձեռքն երկնցուց՝ առաւ կերաւ: Գարձաւ Եւայ ալ՝ Ադամայ փորձութիւն եղաւ նոյն խօսքերով: Ադամ՝ չկրցաւ իր կնոջը սիրտը կտորել եւ խօսքէն անցնիլ: Առաւ կերաւ. եւ կերածին պէս՝ կորսընցուց սկզբնական արդարութեան ու անմեղութեան շնորհքը, մեռաւ հոգւով եւ բովանդակ իր զաւակները ձգեց ան իր սկզբնական մեղաց պարտաւորութեան տակ: Աստուած ալ, որ «Իր ամէն խօսքերուն վրայ հաւատարիմ է», (Սուր. ՃԻԿ. 13.) այս ինքն՝ իր խօսքերուն վրայ կը կենայ, զինքը դրախտէն փոքնեց ու դրաւ աշխարհքիս մէջ, ուր ոչ միայն հոգեւոր տկարութեանց ու նեղութեանց տակ ինկաւ, հապա նաեւ ամէն մարմնաւոր տկարութեանց տակ, եւ ամէն մարմնաւոր դժուարութիւնները դէմն ելան:

Սակայն Աստուած ինչպէս որ արդար էր եւ արդարութեամբ մարդուն պատիժ տուաւ, նոյնպէս ալ ողորմած ըլլալով՝ ուզեց իր ողորմութիւնը բանեցընել եւ մարդուս նորոգութիւնը վճռեց: Բայց մեծ եւ անհասանելի խորհուրդ բանեցուց: Մեծ էր մարդուս յանցանքն ու անսահման, վասն զի անսահման Աստուծոյ դէմ էր: Աստուած ալ ուզեց որ աս յանցանաց հաւասարեալ հատուցում ըլլայ ըստ ճիշդ արդարութեան: Եւ սակայն աս կերպովս պէտք էր որ անսահման հատուցում ըլլար, որովհետեւ յանցանքն ալ անսահման էր: Բայց ինչպէս կարելի էր որ սահմանաւոր ստեղծուած մը՝ կարող ըլլար անսահման հատուցում ընել, որովհետեւ ինքն ալ, իր կարողութիւնն ալ, իր գործքն ալ, բովանդակը մէկէն սահմանաւոր են. եւ սահմանաւոր պատճառն՝ անսահման գործք չիկրնար ունենալ: Ո՞վ մեծ եւ առատաձեռն մարդասիրութիւն Աստուծոյ, գտաւ ճամբան ու եղանակը. վճռեց որ իր յաւիտենական եւ ծոցածին Որդին Բանն Աստուած ի ժամանակի խոնարհի երկինքէն եւ ի յաւիտենից իր կատարեալ աստուածային բնութիւնն ունենալով, զորութեամբ Հոգւոյն սրբոյ՝ անարատ եւ միշտ կոյս Մարիամու ամենամաքուր արդանդին մէջ՝ կատարեալ մարդկային բնութիւն ալ առնէ, եւ այնպէս մէկ աստուածային անձամբ երկու բնութիւն ունենայ՝ աստուածային ու մարդկային, եւ կատարեալ մարդ ու կատարեալ Աստուած ըլլայ, որպէս զի Քրիստոսի գործքերը

որոշոր անսահման աստուածային անձնէ յառաջ գալով՝ անսահման ըլլան եւ իր ընկեր հասուցումն ալ անսահման ըլլայ: Ասանկ ուղեց եւ ասանկ վճռեց Աստուած, ժամանակն ալ իր անքնին եւ աստուածային իմաստութեան ու գիտութեան գանձուն մէջ որոշեց եւ դրաւ:

Չորս հազար տարի քշեց աս որոշեալ ժամանակը: Աս չորս հազար տարւան մէջ՝ բովանդակ մարդիկ կը տառապէին բանսարկու սատանային գերութեան տակ: Այնչափ օրէնքներ, այնչափ զոհեր, այնչափ տաճարին արարողութիւնները չէին կրնար կատարեալ մոխթարութիւն տալ. վասն զի ամէնն ալ օրինակ էին, եւ չէին կրնար արքայութեան դուռը բանալ: Եւ թէպէտ հին օրէնքին այնչափ արգարները՝ հաւատով գալու Մեսիային մեռան, բայց ոչ ոք արքայութիւն մտաւ. ինչպէս կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ. «Ասոնք ամէնը հաւատքով մեռան՝ աւետիսը (այս ինքն՝ խոստացուած բաները) չառած . . . վասն զի Աստուած մեզի համար աւելի աղէկ սեպեց որ առանց մեզի չկատարուին», (Եփ. 2. ԺԱ. 13. 40): Ամէնքն ալ հաւատով մեռան, կ'ըսէ, բայց աւետիսը չընկալան, այս ինքն՝ արքայութիւն չհասան ու չմտան. վասն զի Աստուած մեզի համար աւելի պատշաճ դատեցաւ, որ ինչպէս մենք հաւատով եկեալ Մեսիային կը փրկուինք, այսպէս անոնք ալ՝ Մեսիան չեկած՝ արքայութիւն չմտնեն: Ուստի ան օրինակները պիտի լմրննային, եւ պիտի գար միայն ճշմարտութիւնը, այս ինքն՝ Քրիստոս, եւ շնորհաց վիճակը պիտի հաստատէր, որ արքայութեան դուռը բացուի եւ մարդկան մոխթարութիւն ըլլայ:

Աստուած ամէն բան կամաց կամաց ճամբան դրաւ, ինչպէս որ իր աստուածային անքնին իմաստութեամբն ուղեց: Սկսաւ Արրահամէն, զինքն ու իր զաւկրները յատուկ նշանով մը, այս ինքն՝ թլփատութեամբ ուրիշ հեթանոսներէն զտուելով. վասն զի անոր զաւակէն պիտի ծնանէր Քրիստոս: Արրահամու թոռը Յակոբ՝ որ տասուերկու զաւակ ունեցաւ, որոնք Իսրայելի ազգին տասուերկու նահապետներն եղան, յայտնապէս զըուցեց որ Յուդայի ցեղէն պիտի գայ Քրիստոս: Եկաւ Մովսէս, սկսան մարգարէները. ամէն մէկը մէկ մէկ բան մարգարէացան Հոգւով սրբով, եւ Քրիստոսի անձին ու ժամանակին պարագաները պատմեցին: Աստուած Գաւթի ալ յայտնեց որ իր ցեղէն պիտի ծնանի Քրիստոս, որպէս զի ինչպէս որ ըստ աստուածութեան՝ ի յաւիտենից թագաւոր թագաւորաց էր, նոյնպէս ըստ մարդկութեան ալ թագաւորական ցեղէ իջնալով, թագաւորական իրաւունք ունենայ: Գանիէլ տարիովը զըուցեց հին օրինաց վերջնաձը, Քրիստոսի գալն ու նոր օրինաց մշտնջնա-

ւոր հաստատութիւնը: Այսչափ նշաններով, այսչափ օրինակներով, այսչափ դուշակութիւններով մարդիկ բերանարաց կը սպասէին Բրիտոսի, ինչպէս որ չոր եւ ցամաք հողն անձրեւի կը սպասէ: Հրեաներուն ամէնը կը փութային աշխարհք մանելու, կարծելով թէ բնական ճամբով պիտի ծնանի Բրիտոս. եւ չէին գիտեր թէ կոյս մօրմէ պիտի ծնանի. վասն զի Աստուած ծածկեր էր իրենցմէ Եսայի մարգարէին խօսքին իմաստը, որ կ'ըսէ. «Ահա կոյս պիտի յղանայ ու զաւակ ծնանի, եւ անոր անունն Էմմանուէլ զնեն», (Եսայ. Է. 14):

Այլ երջապէս չորս հազար տարիէ ետքը եկաւ աս երջանիկ ու փառաւորեալ գիշերս, որուն մէջ աստուածային անքնին իմաստութեան կարգադրութեանց եւ պատրաստութեանց ամէնքը կատարեցան ի սուրբ եւ յամենամարտը կոյսն Մարիամ, որմէ ծնաւ Տէրն մեր եւ փրկիչ Յիսուս Բրիտոս. ինչպէս պատարագին մէջ կարգացուած աւետարանը կը պատմէ: (Մատթ. Գլ. Ա. 18—25):

«Յիսուսի Բրիտոսի ծնունդն ասանկ եղաւ: Բրիտոսի մայրը Մարիամ Յովսէփայ հետ պսակուեցաւ. բայց իրարու մօտ չեկած՝ արդէն Հոգւոյն սրբոյ զօրութեամբը յղի գրանուեցաւ: Իր այրը Յովսէփ արդար մարդ ըլլալով՝ չուզեց զանիկա խայտառակել. ուստի մտածեց որ ձայն չհանած՝ իրեն ճամբայ տայ: Ինք աս մտքիս վրայ եղած ատեն՝ մէյ մ'ալ տեսիլքի մէջ հրեշտակ Տեառն իրեն երեւցաւ ու ըսաւ. Յովսէփ, որդի Գաւթի, մի վախնար կինդ Մարիամը քովդ առնելու. վասն զի ի նմա ծնեալը՝ Հոգին սրբէն է: Արդի մը պիտի ծնանի. անունը Յիսուս զնես. վասն զի ան է՝ որ իր ժողովուրդն իրենց մեղքէն պիտի փրկէ: Այս ամենայն եղաւ՝ որ կատարուի Աստուծոյ ըսածն Եսայի մարգարէին բերնովը. Ահա կոյս պիտի յղանայ ու զաւակ ծնանի, եւ անունն Էմմանուէլ զնեն, որ կը թարգմանուի՝ Աստուած մեղի հետ: Յովսէփ քնէն արթնցածին պէս՝ հրեշտակին հրամանը կատարեց, ու իր կինը քովն առաւ, եւ ամենեւին անոր չզգաւ՝ մինչեւ որ իր անդրանիկ որդին ծնաւ, ու անունը Յիսուս դրաւ:»

Այս փառաւորեալ եւ երջանիկ ծննդեան եղանակը խելքէ մտքէ դուրս բան էր: Աստուած մարդկան չարութիւնն ու սգիտութիւնը ճանչնալով, անանկ բռնեց արտաքին երեւոյթը, որ մարդ մը կարող չըլլայ բան մ'ըսել: Ամենասուրբ կոյսն Մարիամ՝ կուսութեամբ յղացաւ զՏէրն մեր Յիսուս Բրիտոս. եւ Աստուած անանկ կարգաւորեց որ պսակուի ու պսակին մէջն ալ կոյս մնայ: Սուրբ Աստուածածնայ պսակակից տուաւ զսուրբ հայրն Յովսէփ, որ շատ արդար մարդ էր.

որպէս զի սուրբ Աստուածածնայ կուսութեան վկայ եւ պահապան ըլլայ: Սուրբ Հայր Յովսէփ պահուեցաւ թէ չէ՛ տեսաւ որ սուրբ Աստուածածին արդէն յղի էր: Աս բանս պէտք էր որ իրեն մեծ պլայլու թիւն ու խոռվութիւն պատճառէր. եւ սակայն ինք համբերութեամբ, եղբայրսիրութեամբ եւ Աստուծոյ կամայը համակերպութեամբ՝ ամենեւին չխոռվեցաւ: Քանի որ Աստուած իրեն չէր յայտնած ան մեծ խորհուրդը, կրնար եւ իրաւունք ունէր ընելու ամէն բան՝ ինչ որ օրէնքը կը զուցէ ասանկ դիպուածոց համար. բայց համբերեց, չըբաւ: Յայանի կը տեսներ թէ յղի էր. բայց ոչ բամբասանք ըրաւ՝ որ չխայտաւակէ, եւ ոչ գատել ուզեց. վասն զի՛ ինչպէս կ'ըսեն սուրբ Հայրք եւ վարդապետք, աստուածավախ ըլլալուն դատողութեանէ փախչելով, միշտ տարակուսութեան կողմը կը բռնէր, թէ գուցէ Աստուած հրաշք մ'ըրած է, ինչպէս որ իրաւցընէ ալ ըրած էր: Եւ աս կերպով մեծ եղբայրսիրութիւն ըրաւ, որով մեզի ալ օրինակ տուաւ թէ ինչպէս եղբայրսիրութեամբ պիտի զգուշանանք բամբասանք ու դատողութիւն ընելէն, թէպէտ եւ մեր աչքովը բան մ'ալ տեսնենք, ուր մնաց ուրիշէն լսելով. վասն զի շատ անգամ կը կարծենք թէ շիտակ կը դատենք, եւ սակայն մեր դատողութիւնը բոլորովին ծուռ կ'ելլէ: Աերջպէս սուրբ Հայրն Յովսէփ ինք զինքն Աստուծոյ յանձնեց, առ Աստուած դիմեց, եւ Աստուծմէ մտաց լոյս խնդրեց, ինք զինքը բոլորովին անոր կամքին համակերպելով: Ասով արժանի եղաւ որ հրեշտակ Տեառն ի տեսեան իրեն երեւցաւ, Աստուածորդոյն ծննդեան մեծ խորհուրդն իրեն հասկըցուց եւ սիրտը հանգարտեցուց: Ասով ալ ամենեւին տարակուսութեան տեղ չմնաց. վասն զի յայտնապէս տեսաւ որ ան Մեսիան, այս ինքն՝ Քրիստոս, որ սյնչափ ժամանակէն պիտի գար, եկեր հասեր է. հասկըցաւ որ երկրորդ անձն ամենասուրբ Երրորդութեան Արդին Աստուծոյ, որ եւ կ'ըսուի Բանն Աստուած, իմաստութիւն յաւիտենական, ի յաւիտենից ի Հօրէն Աստուծոյ ծնեալ, եւ հաւասար Հօր եւ Հոգւոյն եւ անոնց հետ մի Աստուած ըլլալով եւ կատարեալ աստուածային բնութիւն ունենալով, կը ծնանի մարմնով ըստ մարդկութեան ի ժամանակի ի մօրէ միայն, եւ այնպէս կատարեալ մարդկային բնութիւն առնելով՝ նոյն մարդկային բնութեան ընթացից կարգն ալ պիտի պահէ, տղայութենէ կամաց կամաց յառաջ գալով, ըստ ժամանակին ամէն գործքը պիտի կատարէ եւ իր ժողովուրդն իրենց մեղքէն պիտի փրկէ. այս ինքն՝ ինք զինքը զո՛հ ընելով, իր արիւնը թափելով եւ մեռնելով՝ մարդկային ազգի սկզբնական մեղաց հաւասարեալ ու

Ճիշդ հասուցումը պիտ'որ ընէ, եւ զմարդիկ ստանային զեւրութենէն պիտի փրկէ: Տեսաւ թէ մարդկային մտածութիւնն որչափ կը սխալի. փասն զի մինչեւ ան օրն ամէնքը կարծելով թէ քրիստոս բնական ճամբով պիտի ծնանի, կը բաղձային աշխարհք մանել, որ քրիստոսի հայր կամ մայր ըլլալու արժանի ըլլան. եւ աս պատճառաւ մինչեւ ան օրը կուսութիւնն իբրեւ թէ անարգեալ էր. բայց Աստուած բաներն անանկ կարդաւորեց որ հասարակ կարծեաց ներհակ՝ կատարուի Ասայի մարդարեփն ըսածը թէ Ահա կոյս մը պիտի յղանայ եւ որդի մը պիտի ծնանի, եւ անունն Եմմանուէլ պիտի զնեն: Արդ՝ սուրբ Աստուածածին կոյս ըլլալով՝ յղացեր էր զքրիստոս, եւ կուսութեամբ ալ պիտի ծնանէր զքրիստոս. ուստի քրիստոսի Աստուծոյ մայր ըլլալով, ալ ուրիշ մարդկային մայրութեան կարօտ չէր, եւ կոյս պիտի մնար մինչեւ իր մահուան օրը: Աս եղաւ սկիզբ, որ կուսութիւնն ընտիր եւ պատուական եւ ցանկալի գանձ մ'եղաւ քրիստոնէից մէջ: Եւ պատիւը շատ մեծ է իրաւցրնէ. փասն զի ամէն կուսանաց վիճակը Մարիամայ կուսութեան նմանութիւն ըլլալուն համար՝ կ'ըլլայ նաեւ նմանաբար մայրութիւն քրիստոսի. ինչպէս որ Հայաստանեայց եկեղեցին կ'երգէ. «Ծննդեամբ սուրբ Աուսին յայրն Բեթղեհէմ, յորդորեցան դստերքն Եւայի՝ լինել կուսութեամբ ի մայր քրիստոսի», (Շարհ. Խ):

Սուրբ Հայրն Յովսէփ տեսեան մէջ հրեշտակէն ամէն բանի վրայ կատարեալ տեղեկանայէն ետքը, երբ որ արթնցաւ, այնչափ ուրախացաւ, որ իր խնդութիւնն իրեն արբայութիւն եղաւ: Բայց լուեց, եւ սրբութեամբ առաւ պահեց զսուրբ Աստուածածինը, մինչեւ որ հրեշտակին խոստացած Աստուածորդին ծնաւ, եւ անունը Յիսուս դրաւ:

Ահաւասիկ այս մեծ խորհուրդս է, որ աս իրիկուն կը տօնուի, եւ փառաւոր հանդիսութեամբ յիշատակը կը կատարուի: Պատարագէն յառաջ հին կտակարանէն տանումէկ խորհրդաւոր ընթերցուածներ կը կարդացուին: Իսկ պատարագին մէջի գիրքն ու աւետարանը՝ եղածներուն պատմութիւնը համառօտիւ առջնէնիս կը զնեն, ինչպէս որ վերը տեսանք: Բայց թէ որ կ'ուզենք քրիստոսի ծննդեան երբ ըլլայն եւ ուրիշ քանի մը պարագաներն իմանալ, սուրբ Ղուկաս աւետարանիչը կը պատմէ: (Գլ. Բ):

()գոստոս Հռոմայեցւոց կայսրը հրաման հանեց, որ իր բովանդակ տէրութեան մէջ աշխարհագիր ընեն. այս ինքն՝ ամէն քաղքի մէջ որչափ տուն կայ, որչափ մարդ կայ, ամէնն ալ անունովը տեղովը գրուի եւ համբանքի անցնի: Ասոր հա-

մար ամէն մարդ իր հայրենի քաղաքը պիտ'որ երթար եւ հոն գրուէր: Հրէաստան ալ՝ թէպէտ թագաւոր ունէր, որ ան ասն շերտիցէս էր, բայց Հոռոմայեցւոց կայսրութեան տակն էր. աս պատճառաւ նոյն երկիրն ալ աս հրամանիս տակ ինկաւ: Աւստի սուրբ հայրն Յովսէփ եւ սուրբ կոյս Մարիամ, որոնք Գալիլեայի մէջ Նազարէթ քաղաքը կը նստէին, Գաւթի տնէն ու ցեղէն ըլլալով, պէտք եղաւ որ երթան իրենց հայրենի քաղաքը Բեթղեհէմ, որ Հրէաստանի մէջ է, Նազարէթէն հարիւր երեսուն մղնի չափ հեռու, եւ հոն գրուին: Գացին չգացին՝ սուրբ Աստուածածնայ ծնանելու օրերը լեցուեցան: Տեղ չգտան բնակելու, վասն զի աշխարհագրին պատճառաւ շատ բազմութիւն եկած լեցուած էր. ուստի ախոռի մը մէջ մտան, եւ հոնտեղն աս կէս գիշերուս՝ որ կ'ըլլայ Գեկտեմբերի 25ին, սուրբ Աստուածածին իր Աստուածորդի զաւակը բերաւ, խանձարրով պատեց ու մարի մէջ դրաւ:

Ինթղեհէմէն ալ դուրս բաց տեղը գիշերով հովիւներն իրենց հօտին պահպանութիւն կ'ընէին: Քրիստոս այրին մէջ ծնածին պէս՝ հրեշտակ Աստուծոյ երեւցաւ հովիւներուն՝ մեծ լուսով ու փառքով, անանկ որ վախցան: Հրեշտակը դարձաւ իրենց ըսաւ. Մի վախնաք. ես ձեզի մեծ ուրախութեան մը աւետիս կու տամ, որ բոլոր ժողովուրդեան խնդում կ'ըլլայ. վասն զի ծնաւ այսօր ձեզի փրկիչ, որ է օծեալ Տէր ի քաղաքի Գաւթի: Եւ ձեզի աս ըլլայ նշան. տղայ մը կը գտնէք խանձարրով պատած ու մարի մէջ դրած: Աս ըսածին պէս՝ մէկէն ուրիշ հրեշտակներու բազմութիւն ալ եկաւ, անոր հետ միացաւ եւ ամէնը մէկտեղ սկսան զԱստուած օրհնել եւ ըսել. «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն», : Հրեշտակները վերանալէն ետքը՝ հովիւները մէջերնին խորհուրդ ըրին եւ միաբան ելան շուտով Բեթղեհէմ գացին, ու տղան գտան մարի մէջ գրուած, սուրբ Աստուածածին եւ սուրբ Յովսէփի ալ հոն, ինչպէս որ հրեշտակն ըսած էր. եւ իրենց երկրպագութիւնն ընելէն ետքը՝ դարձան, սկսան մէկուն մէկային պատմել: Արիշներն ալ աս բանս հովիւներէն լսելով՝ կ'երթային կը տեսնէին եւ կը զարմանային: Իսկ սուրբ Աստուածածին ամէն բան կը լսէր, ձայն չէր հաներ, եւ ինք իրեն կը մտմտար:

Արդ՝ Քրիստոսի Աստուծոյ եւ Տեառն մերոյ սուրբ ծննդեան խորհրդին տեղեկանալով, մէնք ալ սուրբ Աստուածածնայ նայինք, թէ ինչպէս խորունկ կը մտածէր. երեսի վրայ իյնանք մանուկ Յիսուսին ծնած մարդն առջեւը, եւ մտքերնիս շղուերով՝ աղէկ մտմտանք Աստուծոյ քաղցր ու անպատմելի

խորհուրդը, որ մեր սիրոյն համար մինչև աս խոնարհութեան աստիճանն ինչաւ: Առաջին Ազամ մեր հայրը բարձրանալ ուզելով՝ ինքն ալ ինկաւ, զմեզ ալ ձգեց: Երկրորդ Ազամ, այս ինքն՝ Քրիստոս Տէրն մեր զմեզ վերցընել եւ բարձրացուցանել ուզելով, խոնարհեցաւ: «Ինչպէս որ յԱզամ ամէնքը կը մեռնին, անանկ ալ ի Քրիստոս ամէնքը կը կենդանանան», (Ա. Կոր. Է. Ժ. 22:) Բայց Տէրն մեր կ'ուզէ որ մենք ալ թէ որ կ'ուզենք բարձրանալ, իրեն պէս խոնարհինք: Ինչպէս որ սուրբ Օգոստինոս կ'ըսէ, Քրիստոս Տէրն մեր մտէն՝ իրրեւ թէ իր թագաւորութեան աթոռէն՝ կը սորվեցընէ մեզի աղքատութիւն, անընչութիւն, խոնարհութիւն եւ մահացուցում. իսկ թէ որ աշխարհքիս խրատը մտիկ կ'ընենք, աս բաներս մեզի ատելի կ'երևան: Բայց մենք աշխարհքիս մտիկ չընենք. վասն զի աշխարհքիս բարձրացումը՝ հազիւ թէ մինչև գերեզման կրնայ տեսլ: Մենք մեր աչքն անցաւոր բաներէն ետ դարձընելով՝ անանց ու յաւիտենական բաներուն նայինք, եւ ինչ որ պէտք է՝ ան կատարենք, այս ինքն «Զգաստութեամբ եւ արդարութեամբ եւ աստուածապաշտութեամբ ապրինք աշխարհքիս մեջ», ինչպէս որ Պօղոս առաքեալ կը զրուցէ. որպէս զի «Արժանի ըլլանք երանելի յուսոյն եւ յայտնութեան փառաց մեծին Աստուծոյ եւ փրկչին մերոյ Էփեսոսի Քրիստոսի»:

ԼՅՍՈՐՈՒԱՆ պատարագին ընթերցուածն երէկ իրիկուան ընթերցուածն է: Իսկ աւետարանը տարբեր է, որուն իմաստը թէպէտ քրիստոսի ծննդեան պատմութեան մէջ դրուեցաւ, բայց աղէկ հասկընալու համար՝ բուն օրուանս աւետարանը հոս զնենք, որ սուրբ Ղուկաս աւետարանչէն է: (Գլ. Բ. 1—7:)

«Լն օրերն Օգոստոս կայսրը հրաման հանեց, որ բոլանդակ աշխարհքիս վրայ աշխարհագիր ըլլայ: Աս առաջին աշխարհագիրն ան ատեն եղաւ, երբ որ Ասորիներուն վրայ Վիւրենոս դատաւոր էր: Ամէնքն ալ կ'երթային, իւրաքանչիւր իր քաղաքը՝ աշխարհագրին մէջ դրուելու համար: Յովսէփի ալ ելաւ Նազարէթ քաղաքէն, որ Գալիլեայի մէջն է, ու եկաւ Գաւթի քաղաքը՝ որ Բեթղեհէմ կ'ըսուի եւ Հրէաստանի մէջն է, վասն զի ինքն ալ Գաւթի տնէն ու ցեղէն էր, որ հոնտեղն աշխարհագրի գրուի՝ Մարեմայ հետ, որ իրեն հետ պսակուած ու արգէն յղի էր: Հոն հասածնուն պէս՝ Մարիամայ ծնանելու օրերը լեցուեցան, եւ իր անդրանիկ որդին ծնաւ, խանձարրով պատեց ու մտրի մէջ դրաւ, վասն զի իջեւանին մէջ իրենց տեղ չկար:»

Լ.Յ. է այսօրուան աւետարանն՝ որ երէկ իրիկուն կարգացուած աւետարանին պէս՝ քրիստոսի Աստուծոյ ըստ մարմնոյ ի մօրէ ծնունդը կը պատմէ. որով կ'իմանանք թէ քրիստոս Աստուած եւ մարդ, ըստ աստուածութեան՝ ի յաւիտեանից ի Հօրէ էր, իսկ ըստ մարդկութեան՝ ի Ժամանակի կոյս մօրմէ միայն ծնաւ. ինչպէս որ երէկ մեկնեցինք:

Ի այց սուրբ հարք եւ վարդապետք ուրիշ ծնունդ մ'ալ կու տան քրիստոսի. այս ինքն է՝ որ իր շնորհօքը կը ծնանի հաւատացելոց սրտին մէջ: Արգէն նախընթաց ճառին մէջ տեսանք Պօղոս առաքելոյն ըսածէն թէ քրիստոսի աշխարհք դալովն իր շնորհքն եկաւ երեւցաւ, մեզի փրկութիւն տալու համար: Գիտենք որ աս փրկութեան արժանի չենք ըլլար, մինչև որ նոյն Առաքելոյն ըսածին պէս՝ աս շնորհքը չընդունինք, եւ շնորհաց գործքերը չկատարենք, որոնք են՝ մեղքն, ամբարշտութիւնը, աշխարհքիս ամէն կերպ ցանկութիւնը մեկդի ձգել, ու աշխարհքիս մէջ զգաստութեամբ, արդարութեամբ, աստուածպաշտութեամբ, այս ինքն՝ Աստուծոյ կամաց եւ պատուիրանաց համա-

ձայն կենալ, եւ միշտ բարի գործքերու փոյթ ու նախանձ ունենալ: Իսկ թէ որ աս շնորհքս չենք ընդունիր եւ աս գործքերը չենք ընել, աս փրկութենէս ալ կը զրկուինք: Աս շնորհքս ընդունիրն ան է, որ նոյն շնորհքը մեր սիրտն իջնայ: Արդ որովհետեւ Քրիստոսի ծննդեան եւ աշխարհք գալուն վախճանն ան է որ մարդիկ աս շնորհքս ընդունին, անոր համար երբ որ կ'ընդունին, կ'ըսուի թէ Քրիստոս իր շնորհքն ընդունող հաւատացելոց սրտին մէջ կը ծնանի: Աւստի ասկից ալ կ'իմանանք թէ Քրիստոս զմեզ փրկել ուզելով՝ կ'ուզէ որ շնորհքը մեր սրտին մէջ ծնանի, որովհետեւ ան է մեր փրկութեան ճամբան:

Ապա ուրեմն ով որ կ'ուզէ Քրիստոսի ծննդեան սուրբ տօնն արժանապէս կատարել, պէտք է որ Քրիստոսի սուրբ ծննդեան վախճանին փափաքի. սոսիսն՝ որ Քրիստոս իր սրտին մէջ ծնանի: Մենք ալ թէ որ մեր փրկութիւնը կ'ուզենք, պէտք ենք Քրիստոսի ծննդեան սուրբ տօնը կատարելով՝ աս բաղձանքս ճշմարտապէս եւ գործունէաբար ունենալ: Չենք կրնար ըսել թէ Աստուած մեզի հոտար կամ չ'ուզեր տալ աս շնորհքս. վասն զի Աստուած «Վ'ուզէ որ բոլոր մարդիկ փրկութեան հասնին», ինչպէս կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ: (Ա. ՏՆ. Բ. 4:) Բանն ան է, որ մենք ալ ուզենք, եւ ան ճամբան բռնենք, որ կարենանք արժանի ըլլալ: Ամէն Աստուծոյ օրը արեւը կ'ելլէ, եւ լոյսը բոլոր աշխարհքս կը լուսաւորէ. բայց թէ որ դուն տանդ մէջ մտնես, դունն եւ ուրիշ լոյս մտնելու տեղերը գոցես տախտակով, ծեփով, անանկ որ ճեղք մ'ալ չ'մնայ, ինչ օգուտ ունի քեզի արեգակն ու բովանդակ աշխարհքիս լուսաւորութիւնը. դուն քու կամեքդ լոյսը մերժած եւ խաւարի մէջ նստած կ'ըլլաս: Ասանկ ալ արեգակն արդարութեան Քրիստոս Տէրն մեր ծագեցաւ յաշխարհ, «Որպէս զի լոյս տայ անոնց, որոնք խաւարի ու մոհուան ստուերին մէջ նստած էին, որպէս զի ոտուրները խաղաղութեան ճամբուն մէջ շտկէ»: (Ղ. 1. Ա. 79:) Բայց թէ որ մենք դէմ կը գնենք եւ սրտերնիս կը գոցենք, մեզի ինչ օգուտ:

Աւստի դիմենք վազենք աս արեգական լոյսը տեսնելու եւ ընդուննելու: Մեր ոտքն այն ճամբուն մէջ դնենք, որ աս խորհրդական Բեթղեհէմը կը տանի: Հովիւները վաղեցին առ Յիսուս, որ զինքը մտրին մէջ տեսնեն, եւ տեսան: Մենք ալ վազենք առ Յիսուս, որ զինքը մեր սրտին մէջ տեսնենք: Բայց տեսնելու համար ինչ պէտք է. չըլլայ թէ բան մը պակաս դրոշուի: Եւ թէ որ կ'ուզենք գիտնալ թէ ինչ պէտք է մեզի, հովիւներէն սորվինք, վասն զի շատ մեծ դաս կու տայ մեզի սուրբ Աւետարանը հովիւներուն պատմութեամբը:

Քրիստոս Տէրն մեր ծնածին պէս՝ Աստուծոյ հրեշտակը հովիւներուն միայն երեւցաւ, եւ անոնց միայն ծանոյց փրկչին ծնունդը: Այնչափ քահանայք, քահանայապետք, օրինականք, դպիրք եւ ծերք ժողովոգեան կային, որ բոլոր ժամանակներն Աստուածաշունչ գիրքը կարգալով անցուցեր էին, այնչափ նախահարց, արգարոց եւ մարգարէից գուշակութիւններն աղէկ գիտէին, շարունակ ժամանակը չափելու հետ էին, ու գիտութեան եւ իմաստութեան փականքն ունէին. անոնց հրեշտակ չերեւցաւ, անոնք չիմացան, իրենցմէ ծածկեալ մնաց: Խեղճ հովիւներն՝ որ կարգալ չէին գիտեր, ագիտութեամբ պատած պաշարած էին, ոչ գուշակութիւններէ կը հասկընային, ոչ հաշիւ կրնային ընել, ոչ բան մը կրնային իրենք իրենցմէ մտածել, միայն լսելով հաւատք մ՝ ունէին թէ Մեսիան աշխարհք պիտի գայ, բայց թէ երբ եւ ինչպէս՝ չէին գիտեր, ասոնց հրեշտակ երեւցաւ, ասոնց Աստուծոյ փառքը ծագեցաւ, ասոնք երկնային ձայն լսեցին, ասոնք բոլոր աշխարհքիս ուրախութեան աւետիսն առին, ասոնք բովանդակ երկնաւոր դասուն ուրախութեան վկայք եւ հրեշտակաց փառաբանակից եղան, եւ ասոնք ամենէն յառաջ վազեցին գացին զՔրիստոս տեսան, իրերւ ճշմարիտ Աստուծոյ երկրպագութիւն ըրին, եւ իրենք եղան Քրիստոսի աշխարհք գալուն առաջին երջանիկ աւետարանիչները: «Խորհուրդ մե՛ծ եւ սքանչելի, որ յայսմ աւուր յայանեցաւ. հովիւք երգեն ընդ հրեշտակս, տան աւետիս աշխարհի» : (Ը-բ-է. Ե.)

Իսելքէ դուրս կ'երեւայ. սակայն Աստուծոյ իմաստութիւնը չիսխարի: «Արդարութիւնն անօրէնութեան հետ ի՛նչ բան ունի, կամ լոյսը խաւարի հետ ի՛նչ գործք ունի, կամ սասանային հետ ի՛նչ բան ունի Քրիստոս», կ'ըսէ Պողոս առաքեալ: (Բ. Կ-բ-է. Զ. 14-15): Ան դպիրներուն, օրինականներուն, քահանաներուն ամէնն ալ սատանայի հետ էին, վասն զի ամէնն ալ խաւարի՝ չէ թէ լուսոյ գործք ունէին, անօրէնութեամբ աշխարհքիս ցանկութեան տուեր էին զիրենք, եւ հպարտութեան ամոռ եղած էին. մինչև քրիստոսի գալտեսանն ալ ուրիշ բանի համար չէին բաղձար, բայց եթէ որ ըստ իրենց կարծեաց գայ եւ չրէից թագաւորութիւնը հաստատէ, որպէս զի իրենց փառամբողութիւնը յազի, ուտեն, խմեն, հագուին կապուին եւ ամէն կերպ հեշտութիւններով հեշտանան: Քրիստոս Տէրն մեր՝ որ նոյն ինքն խոնարհութիւն է, «չեղ եմ ես ու խոնարհ սրտով», (Մ-բ-է. ԺԱ. 29.) եւ այսպիսի հպարտութեան սաստիկ դէմ է, անոնց սիրտը տեղ չէր կրնար գտնել. վասն զի «Աստուած ամբարտաւաններուն հակառակ է», (Ա. Պ-բ-է. Ե. 5.) եւ իրենք ալ ի պատիժ իրենց հպարտութեան՝ այնչափ

կուրցեր էին, որ թէպէտ ամէն օր կը կարդային Աստուածաշունչը, բայց ինչպէս որ երեսնին քօղ ձգելով՝ կը կարդային, անանկ ալ իրաւցընէ մտքերնին քօղով ծածկած էր, եւ չէին տեսներ, չէին հասկընար թէ Մեսիային թագաւորութիւնը չէ թէ աշխարհային ու ժամանակաւոր է, հասկա երկնաւոր, հոգեւոր եւ անվախճան: Ասանկներուն սիրտը ֆրիտոտ տեղ չէր կրնար գտնել, ինք ուրիշ սիրտ կը փնտռէր: «Ես ո՛ր հանգչիմ եթէ ոչ հեղերուն ու խոնարհներուն սրտին մէջ», (Եսայ. 42. 2:) Պարզամիտ եւ բարեմիտ հովիւներն՝ որ քաղքէ դուրս, մարդիկներէ զատած, ունայնութենէ, հեշտութենէ, ամբարտաւանութենէ հեռու, գիշերով խաւար ատեն պահպանութիւն կ'ընէին իրենց խոնարհ գառնուկներուն, միայն անոնք կը հոգային, եւ բաց տեղ երկինքը նայելով՝ իրենց ամէն հոգեւոր ու մարմնաւոր բանն Աստուծոյ յանձնած էին եւ Աստուծմէ կը յուսային, ֆրիտոտի խոնարհ գառնուկին աւետիսն առնելու արժանի եղան, գացին տեսան, հաւատացին, շնորհքն առին, եւ ամենէն առաջ իրենց սրտին մէջ ծնաւ Յիսուս:

Ահաւասիկ ճամբան, որով ֆրիտոտ Տէրն մեր իր շնորհօք կը ծնանի մեր սրտին մէջ՝ եթէ կ'ուզենք: Ինք խոնարհութիւն է, եւ խոնարհ տեղ կ'ուզէ: Իր շնորհքն անձրեւի կը նմանի: Ծայրը սուր ապառաժ լեռան վրայ ամենեւին անձրեւ չիկենար. ջրհեղեղ ալ գայ, կ'անցնի կ'երթայ եւ տեղը միշտ չոր կը մնայ: Այսպէս ալ հպարտ մարդուն սիրտը բարձր եւ սուր եւ ապառաժ քար մըն է. որչափ շատ ըլլայ Աստուծոյ շնորհքը, աս քարը դէմ կը դնէ, չ'ընդունիր: Իսկ ցած տեղն՝ որչափ քիչ ալ անձրեւ գայ՝ կը մնայ եւ օգուտ կ'ընէ: Ասանկ ալ խոնարհ մարդուն սիրտը ցած ըլլալուն համար որչափ քիչ շնորհք ալ իջնայ՝ կը մնայ եւ մեծամեծ օգուտներ կ'ընէ:

Ապա ուրեմն թէ որ կ'ուզենք որ աս խոնարհ գառնուկը ֆրիտոտ՝ մեր սրտին մէջն ալ ծնանի իր շնորհօքը, մեր սիրտը հովիւներուն սրտին պէս իրեն արժանի բնակարան պատրաստենք: Խոնարհութիւնն ու հեղութիւնը մեր սիրտը պատած ըլլալէն զատ՝ ամէն մէկ ներքին մասն ալ մտած թափանցած ըլլայ: Հեռանանք շուտով աշխարհքիս ամբարտաւանութենէն, ունայնութենէն, հեշտութենէն ու ցանկութենէն: Աղմկէ ու շփոթութենէ դուրս ելլենք, պս ինքն հեռանանք անոնցմէ՝ որ ճշմարիտ ճամբէն դուրս են եւ աշխարհքիս գերի եղած են: Ելլենք բաց տեղ, շինանք գոց տեղ, բանափ մէջ: Մեր մոլեկան սովորութիւնները, մեր շար բնութեան յօժարութիւնները՝ մեր բանտն են, որ զմեզ կ'արգելեն հոգեւոր յառաջադիմութենէ: Մենք զմեզ բոլորովին ընծայենք Աստուծոյ, մեզի բան մը չպա-

հերով ու բան մը չսեպհականելով: Աս աշխարհքս արքայութեան յաւիտենական փառաց լուսոյ քով խաւար մըն է, աղէկ հսկենք, աղէկ պահպանութիւն ընենք մեր զգայութեանց, որ չըլլայ թէ մեր քուն՝ այս ինքն անհոգ եղած ատեն՝ գայլը սատանան գայ զանոնք թուճաւորէ: Ամենեւին մէկ բանի մէջ չպակինինք մեր խելքին, այլ զիմենք առ Աստուած, եւ ամէն բաներնիս Աստուծոյ յանձնենք:

Հաւատացեալ քրիստոնէից շատը կը զիմեն այսօր հաղորդութեան սուրբ սեղանը՝ քրիստոսի Տեառն մերոյ կենդանարար մարմինը ճաշակելու, որպէս զի իրենց սրտին մէջն ալ ծնանի քրիստոս: Հաղորդութենէն յառաջ կը ջանան խոնարհ խոստովանութեամբ իրենց մեղքը քաւել: Կը բաղձամ որ ամէն քրիստոնեայք ալ այսօր արժանապէս հաղորդէին, որ աս անձառ եւ անպատմելի շնորհքիս արժանի ըլլային: Բայց՝ արժանապէս կ'ըսեմ: Գիւրին է խոստովանանք ըլլալը, կուրծքին զարնելը, գլուխը ծռելը, եւ ուրիշ զանազան արտաքին մարմնոյ խոնարհութիւններ ընելը, ինչպէս ըսեմ, ձաղանք, պահք, ծովնապահութիւն, գեանախշտութիւն, լուկացութիւն, եւ այլ կերպ կերպ մահացուցումներ: Բայց թէ որ ներքին հոգւոյ խոնարհութիւնը չ'ըլլար, ասոնց ամէնք պարապ են, եւ անանկ արտաքուստ խոնարհութիւն ընողին ալ խղճմտանքը կը զարնէ, որ օր մը քրիստոսի ատեանն ելած ատեն՝ քրիստոս իրեն երեսը պիտի զարնէ, ըսելով՝ Կեղծաւոր, ինչպէս որ Ֆարիսեցիներուն երեսը զարկաւ: Բանը՝ ներքին հոգւոյ խոնարհութիւնն է, որով մարդ ճշմարտապէս ու սրտանց ինք զինքն արհամարհէ, իր օշնչութիւնը, տկարութիւնն ու պակասաւորութիւնը ճանչնայ՝ իր միտքը, գատու մը, կամքը, բերումը, յօժարութիւնը բոլորովին ուրանայ, ոտքի տակ առնէ, եւ կամքն Աստուծոյ առջեւ անանկ ընէ, ինչպէս որ հողը բրտին առջին է: Աս ներքին խոնարհութիւնն է, որ արտաքին մարմնոյ խոնարհութիւնն ալ ճշմարիտ խոնարհութիւն կ'ընէ, եւ իրօք բովանդակ զգայութիւնները կարգի կանոնի տակ կը զնէ, որ կարող չըլլան զիւրաւ ոտք ելլել: Աս խոնարհութեամբս խոստովանանք ըլլողները՝ կրնան ճշմարիտ զգջում ու կատարեալ առաջադրութիւն ունենալ: Աս խոնարհութեամբս հաղորդութեան սուրբ սեղանը գացողներն արժանապէս կը հաղորդին մարմնոյ Տեառն, վասն զի արժանի բնակարան պատրաստած կ'ըլլան: Աս խոնարհութեամբս արժանի կ'ըլլան, որ քրիստոս ծնանի հոգեւորապէս շնորհք իրենց սրտին մէջ: Աս խոնարհութեամբս իրենք քրիստոսի կ'ըլլան, եւ քրիստոս իրենց, որով եւ աս աշխարհքիս մէջն ալ կը ստանան արքայութեան փառաց հաղորդութիւն մը:

ԵՐԿՐՈՐԳ՝ ՕՐ

ԾՆՆԳԵԼՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ե Ի

Տ Օ Ն Ս Ր Բ Ո Յ Ն Ս Տ Ե Փ Ա Ն Ո Ս Ի

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 26

ԱՅՍՈՐ Յիսուսի քրիստոսի Տեառն մերոյ ծննդեան տօնին երկրորդ օրն է: Բայց այսօր միանգամայն սրբոյն Ստեփանոսի նախաՎկային տօնը կը կատարուի՝ երկու պատճառաւ. մէյ մ'որ Գեկտեմբերի 26ին մարտիրոս եղաւ. մէյ մ'ալ՝ որ քրիստոսի Տեառն մերոյ սուրբ Հաւատքին Համար մարտիրոս եղողներուն մէջ առաջինն է, ուստի եւ իբրեւ վկայ ծննդեան քրիստոսի՝ անմիջապէս քրիստոսի ծննդեան երկրորդ օրը՝ անոր ալ տօնը կը կատարուի, եւ պատարագին մէջ՝ Առաքելոց Գործքէն կարդացուած ընթերցուածն իր վկայարանութիւնն է: Այն ընթերցուածը չդրած՝ անիկա Հասկընալու Համար քիչ մը բան պէտք է զրուցել:

Նոզին սուրբ առաքելոց վոյ իջնալէն ետքը՝ քրիստոնէից ամէն ինչքն ու ստացուածքը Հասարակաց էր, Հասարակաց արկղ կար, որմէ կարօտելոց օգնութիւն կ'ընէին եւ ծախքը կը հոգային: Աս բանիս վերակացուները տասուերկու առաքեալներն էին: Երբ որ քրիստոնեաները շատցան, ի հարկէ տասուերկու առաքեալներուն ալ հոգն ու աշխատութիւնը շատցաւ, ուստի չէին կրնար թէ հոգիները հոգալու, թէ դրամական տնտեսութիւն ընելու հասնիլ: Անոր համար յոյն քրիստոնեաները սկսան հրեայ քրիստոնեաներուն դէմ գանգըտիլ, որ իրենց պրիներուն հոգ չիտարուիր: Աս պատճառաւ տասուերկու առաքեալք բոլոր աշակերտները կանչեցին ժողովք ըրին, ու ըսին թէ 2իվայլեր մեզի՝ որ Աստուծոյ բանին քարոզութիւնը, հոգւոց հոգը թող տանք, ու դրամական հոգ ընենք: Աւստի դուք ձեզմէ եօթը հոգի ընտրեցէք, որոնք Հոգւով սրբով ու իմաստութեամբ լեցուած ըլլան, եւ աս գործքիս վոյ գնելով՝ մենք աղօթքի, աստուածային ծառայութեան ու քարոզութեան հետ ըլլանք: Ամէնքն ալ հաճեցան աս բանիս, եւ եօթը հոգի ընտրեցին, որ ետքը առաքեալներն ալ ձեռնադրեցին ու սարկաւագ ըրին: Աս եօթը հոգիներուն անուններն ասոնք են. գլխաւորինը՝ Ստեփանոս, որ հաւատքով ու Հոգւով սրբով լեցուած էր. մեկայներունը՝ Փիլիպպոս, Պրոքորոն, Նիկանօվոյ, Տիմօվեայ, Պարմենայ եւ Նիկողայոս անտիրաքացի:

Վանք Տիմա սուրբ Ստեփաննոսին վկայարանութեան, որ այսօրուան պատարագին ընթերցուածն է, եւ Առաքելոց Գործքին մէջէն է: (Գ. Զ. Ծ — Ը. 2):

«Ստեփանոս որ շատ շնորհքով ու զօրութեամբ լեցուն մարդ էր, ժողովրդեան մէջ շատ մեծամեծ հրաշքներ ու նշաններ կ'ընէր: Ելան ոմանք ան ժողովրդեան մէջէն, որ Լիբեացոց, Աիւրեւնացոց, Աղեքսանդրացոց, Աիլիկեցոց ու Եփեսացոց կ'ըսուէր, սկսան Ստեփանոսի հետ հակաձառութիւն ընել: Բայց Ստեփանոս իմաստութեամբ ու Հոգւով սրբով կր խօսէր. ուստի մէկը չէր կրնար դէմ դնել: Անոր համար քանի մը մարդու կամբը շինեցին, որ ըսեն թէ մենք անոր բերնէն լսեցինք որ Յովսէսի ու Աստուծոյ դէմ հայհոյութիւն կ'ընէր: Ասով բոլոր ժողովուրդը, ծերերն ու դպիրները տակն ու վրայ ըրին. որոնք վրան վազեցին, բռնեցին, դատաստանի քաշեցին: Սուտ վկաներ ալ բերին, որ ըսին թէ Աս մարդս անդադար հայհոյական խօսքեր կը զրուցէ տաճարին ու օրինաց դէմ, իր բերնէն լսեցինք որ կ'ըսէր թէ Յիսուս նազովեցին աստեղս պիտի քանդէ ու Յովսէսին մեղի տուած օրէնքները պիտի փոխէ: Հոնազը նստողներուն ամենքն ալ երեսը նայեցան, սեսան որ հրեշտակի երես կը նմանէր:

«Իարձաւ քահանայապետն իրեն ըսաւ. Իրաւցընէ ադատանկ է: Ան ալ ըսաւ. Աբք եղբարք եւ հարք, մտիկ բռէք ինծի: Աբրահամ մեր հայրը Խառան չեկած՝ երբ որ Միջագետք էր, Աստուած փառաց իրեն երեւցաւ ու ըսաւ. Ելիւ քու երկրէդ ու քու ցեղիդ մէջէն, եւ ան երկիրն եկուր՝ որ քեզի կը ցուցընեմ: Ան ատեն քաղզէացոց երկրէն ելաւ ու Խառան գնաց՝ հոն նստեցաւ: Իր հայրը մեռնելէն ետքը՝ անկից ալ վերցուց, ու բերաւ աս երկիրս պանդխտի պէս նստեցուց, ուր որ Տիմա դուք կը բնակիք: Եւ հոստեղս եւ ոչ քայլի մը չափ ժառանգութիւն տուաւ: Ան ատեն ինք որդի չունէր. բայց Աստուած խօսք տուաւ իրեն որ իրմէ ետքը իր զաւկին տայ աստեղս՝ բնակելու համար: Աստուած ըսաւ որ անոր զաւակն ստարտեղ պանդուխտ պիտ'որ ըլլայ, ու ծառայութիւն ընէ եւ չարչարանք քաշէ չորս հարիւր տարի. եւ ան ազգն՝ որուն որ ծառայութիւն պիտ'որ ընեն, ես պիտի դատեմ, ըսաւ Աստուած, ու անկից ետքը պիտ'որ ելեն եւ հոստեղս զիս պիտի պաշտեն: Եւ իրեն թշխատութեան ուխտը տուաւ. ասկից ետքը զԽաճակ ծնաւ, եւ ութերորդ օրը թշխատեց, Խաճակ ալ՝ զՅակոբ, Յակոբ ալ՝ տասուերկու նահապետները: Իսկ նահապետները Յովսէփայ վրայ նախանձելով՝ զինքն Եգիպտոս ծախեցին: Բայց Աստուած հետն էր, ամէն նեղութիւններէն զինքը փրկեց, ու

Փարաւոնի Եգիպտացւոց թագաւորին առջեւն իրեն շնորհք ու իմաստութիւն տուաւ, եւ զինքն Եգիպտացւոց ու Փարաւոնին բոլոր տան վրայ իշխան դրաւ :

«Ատքը բոլոր Եգիպտոսի երկիրն ու Քանանու մէջ մեծ սով ու մեծ նեղութիւն եղաւ, անանկ որ մեր հարբը կերակուր չէին գտներ : Յակոր լսելով որ Եգիպտոս ուտելիք կը գտնուի, յառաջ մեր նահապետները հոն խաւրեց, ու երկրորդ անգամուն Յովսէփ ինք զինքը յայտնեց իր եղբարցը, եւ Փարաւոն ալ անոր ցեղը ճանչցաւ : Յովսէփ մարդ խրկեց, իր հայրն ու բոլոր աղջատոհմը կանչեց . բոլորն եւժմանաստեւնու հինգ հոգի էին : Յակոր Եգիպտոս իջաւ ու հոն մնաւ, ինքն ալ մեր նահապետներն ալ, ու իրենց մարմինը Աիքէմ տարին, ու հոնտեղը թաղեցին ան այրին մէջ, զորն որ Աբրահամ՝ Աիքէմ նստած ատեն՝ Եմովրայ զաւկրներէն ստրկով առած էր :

«Արք որ մտիկցաւ ան աւետեաց ատենն՝ որ Աստուած Աբրահամու խոստացեր էր, ժողովուրդն աճեցաւ ու բազմացաւ Եգիպտոսի մէջ, մինչուկ որ Եգիպտոսի մէջ ուրիշ թագաւոր մ'եղաւ, որ զՅովսէփ չէր ճանչնար : Աս թագաւորը մեր աղջին դէմ թշնամութիւն մտածեց, մեր նահապետները չարարեց, եւ իրենց մանչ աղաքը ջուրը նետել տուաւ՝ որ չապրին : Ան ատեններն ալ Մովսէս ծնաւ, որ Աստուծոյ առջեւ հաճելի էր . եւ երեք ամիս իր հօրը տունը պահեցին : Ետքը ջուրը նետեցին . բայց Փարաւոնի աղջիկն առաւ ու իրեն հոգեղաւակ ըրաւ : Մովսէս Եգիպտացիներուն բոլոր իմաստութիւնը ստովեցաւ, ու խօսքով ալ գործքով ալ զօրաւոր էր : Երբ որ քառասուն տարւան եղաւ, ուղեց որ պրարտի ու իր եղբայրները՝ Խարայելիզաւկրները տեսնէ : Տեսաւ որ ասոնց մեկուն զրկանք կ'ըլլար, խաւրեց վրէժխնդրութիւն ըրաւ, Եգիպտացին սպաննեց : Ար կարծէր որ իր եղբարքը կ'իմանան թէ Աստուած իրեն ձեռքովը դանտք պիտի ազատէ . բայց անոնք չիմացան : Երկրորդ օրն անոնց վրայ հասաւ որ իրարու հետ կը կուռէին . մտաւ խաւաղութիւն ընկու համար ու ըսաւ . Գուք եղբարք էք, ինչու համար իրար կը զրկէք : Իսկ ընկերը զոկողը գարձաւ մերժեց ու ըսաւ . Ո՞վ զքեզ իշխան ու դատաւոր դրաւ մեր վրայ : Ի՞նչ, զիս ալ կ'ուզես սպաննել, ինչպէս որ երէկ Եգիպտացին սպաննեցիր : Աս որ լսեց Մովսէս՝ փախաւ, Մագիամու երկիրը գնաց պանդուխտ մնաց, եւ երկու որդի ունեցաւ :

«Քառասուն տարին ըրինալէն ետեւ՝ Մինայի լեռան անպատը՝ մօրենւոյ ծառին մէջ կրակներով ու բոցով Աստուծոյ հրեշտակն իրեն երևցաւ : Մովսէս երբ որ տեսաւ՝ զարմացաւ տեսիլքին վրայ . մտիկցաւ որ ինչ ըլլալը հասկընայ . Աստուծոյ

5419
A
30746
495

ձայնը լսեց որ կ'ըսէր. ես եմ՝ Աստուած Հարց քոց, Աստուած
 ԵրբաՀամու եւ Սահակայ եւ Յակոբայ: Մոփսէս վախնալուն՝
 չհամարձակեցաւ նայիլ: Եւ ըսաւ իրեն Տէր. Ոտքէդ կոշիկներդ
 հանէ, վասն զի կեցած երկիրդ սուրբ երկիր է: Տեսայ Եգիպտոս
 սի մէջ եղած Ժողովողեանս շարշարանքը, իրենց լացքն ու
 խեղճը լսեցի, եւ իջայ՝ որ զիրենք փրկեմ: Երգ եկուր զքեզ
 Եգիպտոս խրկեմ: Աս ան Մոփսէսն է, զոր չընդունեցան ու ը-
 սին. Ո՛վ գրաւ զքեզ իշխան ու դատաւոր մեր վրայ, իսկ Աս-
 տուած մորենւոյն մէջէն երեւցած հրեշտակին ձեռքով՝ զինքն
 իշխան ու փրկիչ խրկեց: Մոփսէս հանեց զանոնք Եգիպտոսէն,
 նշաններ ու հրաշքներ ընելով Եգիպտոսի մէջ, Կարմիր ծովն
 ու անապատը՝ քառասուն տարի:

«Աս Մոփսէսն է՝ որ Իսրայելի որդւոց ըսաւ թէ Չեր եղ-
 բարց մէջէն Աստուած ձեզի մարդարէ մը պիտի հանէ ինձի
 պէս, անոր մտիկ ըրէք: Աս Մոփսէսն է՝ որ եկեղեցւոյն մէջ
 անապատը գանուեցաւ հրեշտակին հետ, որ Սինայի լեռն իրեն
 հետ ու մեր հարցը հետ խօսեցաւ, ու կենաց պատուիրաններն
 առաւ՝ մեզի տալու համար: Բայց մեր հարքը չուղեցին հնա-
 զանդիլ, այլ մերժեցին, եւ իրենց սրտովն Եգիպտոս դարձան,
 ու Ահարոնին ալ ըսին որ Մեզի կուռքեր շինէ՝ որ մեր առջե-
 ւէն երթան. վասն զի ան Մոփսէսն՝ որ զմեզ Եգիպտացւոց
 երկրէն հանեց, չենք գիտեր իրեն ինչ եղաւ: Ուստի ան օ-
 րերը հորթ մը շինեցին ու կուռքին առջին զո՛՛հ ըրին, եւ իրենց
 ձեռքովը շինած բանին վրայ ուրախացան: Աստուած ալ զար-
 ձուց ու անանկ ըրաւ որ երկնքին զօրութիւնները պաշտեն,
 (այս ինքն՝ երկնքին զօրութիւններուն անունովը շինուած կուռ-
 քերը պաշտեն,) ինչպէս որ մարդարէից գրքերուն մէջ գրուած
 է. Իսրայելի զաւկրներ, քառասուն տարի անապատին մէջ ին-
 ծի զո՛՛հ ու պատարանգ մատուցիք: Մողոքայ կուռքին վրանն ու
 Հռեմիայ կուռքին աստղն առիք, արձաններն շինեցիք ու անոնց
 երկրպագութիւն ըրիք. ես ալ զձեզ կը փոխեմ Բաբելացւոց
 անդիլի կողմը կը տանիմ: Վկայութեան խորանն անապատին
 մէջ մեր հարցը հետն էր, ինչպէս որ հրամայեց Մոփսէսին
 հետ խօսողը, որպէս զի տեսած օրինակին պէս շինէ: Աս խո-
 րանն առին մեր հարքը Յեսուայ հետ բերին ան հեթանոսնե-
 րուն տեղը որ Աստուած մեր հարց առջևը ջնջեց վերցուց. եւ
 անանկ մնաց մինչև Գաւթի օրերն, որ Աստուծոյ առջև շնորհք
 գտաւ, եւ ուղեց Յակոբայ պաշտած Աստուծոյ տունը գտնել:
 Ետքը Մողոմոն իրեն տուն շինեց: Սակայն չէ թէ Աստուած
 մարդու ձեռքով շինուած տաճարի մէջ կը բնակի. հապա
 մարդարէին բերնովն ըսածին պէս՝ Երկնք իմ աթոռս է, ու

երկիրն՝ ոտքիս պատուանդանն է. դուք ինձի ինչ տուն շինեցիք, կ'ըսէ Տէր, կամ ինձի ինչ հանգստեան տեղ շինեցիք. իմ ձեռքս չէ որ աս ամէն բան շինեց:

«Վ՛ի խտտապարանոցք, ո՛վ անթլիաօք սրտով ու ականջով, դուք միշտ Հոգւոյն սրբոյ դէմ՝ կը կենաք. ինչպէս ձեր հարբը, դուք ալ անանկ: Ո՛ր մարդարէն է՝ զոր ձեր հարբը չհալածեցին. սպաննեցին զամէնքն ալ՝ որ մարդարէութիւն, գուշակութիւն բրին քրիստոսի գալստեան համար, զորն որ դուք հիմա մատնեցիք ու սպաննեցիք: Հրեշտակներուն բերնովն օրէնք առիք ու չպահեցիք:

«Վս բաներս (Ստեփանոսի բերնէն) լսելով, իրենց սրտին մէջ կատղեցան, ու սկսան վրան ահառնին կրճտել: Իսկ ինք Հոգւով սրբով լեցուած ըլլալով՝ երկինք նայեցաւ, տեսաւ Աստուծոյ փառքը, եւ զՅիսուս՝ որ Աստուծոյ աջ գին կեցեր էր, ու ըսաւ. Ահա երկինքը բացուած կը տեսնեմ եւ զորդին մարդոյ (զՔրիստոս) որ Աստուծոյ աջ կողմը կեցեր է: Ան աստն ամուր ձայնով պոռացին, ականջնին գոցեցին եւ ամէնքն ալ մէկէն վրան վաղեցին: Քաղքէն դուրս հանեցին ու սկսան քարկոծել: Եւ վկաներն իրենց զգեստը կը դնէին երիտասարդի մը քով՝ որուն անունը Սաուղ էր: Եւ կը քարկոծէին զՍտեփանոս՝ որ կը կանչէր ու կ'ըսէր. Տէր Յիսուս, իմ հոգիս ընդունէ: Ծունկ ինկաւ, բարձր ձայնիւ պոռաց. Տէր, մեղք մի սեպեր ասոնց աս ըրածը: Աս ըսածին պէս՝ վախճանեցաւ: Սաղոս ալ Ստեփանոսին սպանութեան կամակից էր: Ասոր վրայ ան օրը մեծ հալածում սկսաւ Երուսաղեմոյ մէջ քրիստոնէից դէմ. եւ առաքեալներէն զատ ամէնքն ալ Հրէաստանի գեղերն ու Սամարիա ցրուեցան: Իսկ Ստեփանոսի մարմինը երկիւղած մարդիկ վերցուցին ու վրան մեծ սուգ ըրին:»

Վս է ահաւասիկ պատարագին ընթերցուածը, որ՝ ինչպէս ըսինք՝ սուրբ Ստեփանոսի վկայարանութիւնն է, որն որ սուրբ Ղուկաս աւետարանիչը կը պատմէ Առաքելոց Գործքերուն պատմութեան մէջ: Ըրած ատենաբանութեան մէջ իր հրաշալի աստուածաբանութեամբը՝ Աբրահամէն սկսեալ մինչեւ Սողոմոն՝ Քրիստոսի գալստեան խորհուրդներն ու գուշակութիւնները համառօտելով կը պատմէ, եւ կը բերէ բանն իր ատենին Հրէից վրայ կը ըմբռնէ թէ ինչպէս ամէն բան ոտքի տակ առին եւ զՅիսուս սպաննեցին: Արովճեստեւ քահանայապետին առջին եղաւ Ստեփանոսի դատաստանը, կ'ենթադրուի թէ քահանայապետը վճիռ տուաւ զՍտեփանոս քարկոծելու. բայց իր ատենն ու դատաստանը պարզապէս յափշտակութիւն եւ աւաղակութիւն էր, որովճեստեւ Քրիստոսի գալստե-

նէն ետքը՝ քահանայապետական իշխանութիւնն՝ ուրիշ բանն-
 րուն հետ վերջացեր էր Հրէից մէջէն: Աւստի երկու մեծ եւ
 զարհուրելի յանցանք ըրաւ ան քահանայապետ ըսուած մար-
 դը. մէյ մ'որ սուտ ու յախշտակեալ իրաւամբ ինք զինքը
 դատաւոր ձեւացուց որ չէր, ու ատեան նստաւ. եւ երկրորդ
 որ նոյն անիրաւ վճիռը կարեց եւ քարկոծելու հրաման տուաւ:
 Աս բանիս մէջ Սաւուղ ալ շատ մաս ունէր. բայց Աստուած
 Ստեփանոսի մահը՝ Սաւուղին դարձին, քրիստոնեայ ու երեւե-
 լի առաքեալ ըլլալուն պատճառ ըրաւ. անանկ որ ետքն՝ անօթ
 ընտրութեան Պօղոս առաքեալ ըսուեցաւ: Թող ուրիշ անձիւ
 եւ անհամար Հրէից ու հեթանոսաց դարձը: Աս մեծ խոր-
 հրոզոյս համար պատրուան պատարադին մէջ հետեւեալ աւե-
 տարանը կը կարգացուի: (Յուճ. Գ. ԺԲ. 24 - 26:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. «Ստուգիւ ստուգիւ կ'ը-
 սեմ ձեզի. թէ որ ցորենին հատը գետինը չիյնար, չիմե-
 նիր, ինք մինակ կը մնայ. իսկ թէ որ կը մեռնի, շատ պտուղ
 կու տայ: Ով որ ինք զինքը կը սիրէ, զինքը կը կորսնցնէ.
 իսկ ով որ աս աշխարհքիս մէջ ինք զինքը կ'ատէ, յաւիտենա-
 կան կենաց մէջ զինքը կը պահէ: Թէ որ մէկը զիս պաշտելու ըլ-
 լայ՝ թող ետեւէս գայ. եւ ես ուր որ եմ, իմ պաշտօնեայս ալ
 հոն պիտի ըլլայ: Թէ որ մէկն ինձի կը ծառայէ, իմ հայրս ալ
 զանիկա կը պատուէ:»

Քրիստոս Տէրն մեր մարտիրոսաց մահը, մարտիրոսաց
 արինը՝ հօղի մէջ թաղուած ցորենի կը նմանցնէ, որ կը բուս-
 նի, եւ մէկին տեղ՝ երեսուն, վաթսուն, հարիւր կու տայ: Ա-
 ստով կ'ուղէ մարտիրոսաց արեան վրայ եղած օրհնութիւնն իմա-
 ցնել, այս ինքն թէ քանի որ քրիստոնէական հաւատքին հա-
 մար արին կը թափուի, այնչափ ալ քրիստոնէական հաւատքը
 կը պայծառանայ ու քրիստոնեայք կ'աճին կը բազմանան: Ասանկ
 եղաւ սուրբ Ստեփանոսին մահը, որ Քրիստոսի համարձմանէն
 ետքը՝ Քրիստոսի հաւատքին համար առաջին մարտիրոսն եղաւ:
 Ինք մեռաւ. հալածանքը մեծցաւ. Սաւուղ բանտերն էրիկ մար-
 դիկներով ու կնկոտոցմով լեցուց: «Իսկ ցրուածները՝ կը պտը-
 տէին, ու բանը կ'աւետարանէին», (Գործ. Բ. 4.) եւ հաւատա-
 ցեալները կը շատցնէին: Վերջապէս Սաւուղ կամ Սաղոս
 ալ հաւատաց, դարձաւ եւ Պօղոս եղաւ: Ասանկ եղաւ ուրիշ
 մարտիրոսներուն մահն ու արիւնն ալ. թաղաւորք եւ դատա-
 ւորք, իշխանք եւ պետք, ամէնն ալ թշնամի էին, եւ քրիս-
 տոնէից արեամբն աշխարհքը լեցուցին. բայց քրիստոնէից
 արիւնն աշխարհքս լուաց, կռապաշտութիւնը վերցուց եւ աս-
 տուածպաշտութիւնը ծաղկեցուց: Ասանկ ալ պիտ'որ երթայ

մինչև աշխարհքիս վերջը, մանաւանդ Նեոփն տառնը: Եւ աւսանկ ալ կը վայլէ քրիստոնէից, վասն զի քրիստոս ըսաւ թէ զիս պաշտողը թող ետեւէս գայ. արդ քրիստոս արիւնը թափած ըլլալով՝ իր ետեւէն գացող քրիստոնէին ալ կը վայլէ որ արիւնը թափէ կամ գոնէ արիւնը թափելու սրտանց պատրաստ ըլլայ:

Իսկ քրիստոս Տէրն մեր ուրիշ գեղեցիկ մարտիրոսութիւն մ'ալ կը սորվեցընէ, որ այսօրուան աւետարանին մէջ կարգացինք. այս ի՛քն՝ մարդուս իր անձն ուրանալն ու ինք զինքը մահացընելը: Այլ որ աս աշխարհքիս մէջ ինք զինքը կ'ատէ, ըսաւ, յաւիտենական կենաց մէջ զինքը կը պահէ: Աս անձնուրացութիւնը, աս կամքուրացութիւնը, աս մահացուցումն իրաւցընէ գերազանց մարտիրոսութիւն մըն է: Աւրիշ մարտիրոսութիւնները մէկ անգամով կ'ըլլան, մարդ կը մեռնի, կը լմննայ: Բայց ասիկա անանկ չէ. աս աշխարհքիս մէջ քանի որ քրիստոնեան կենդանի է, միշտ ամէն օր, ամէն ժամ աս մարտիրոսութիւնս պիտ'որ ընէ. ինք զինքը պիտ'որ ատէ, բանի տեղ չգնէ, իր կամքն ու իր զգայութիւնները սպաննէ: Եւ քրիստոս Տէրն մեր՝ ինչպէս որ առաջին մարտիրոսութեան օրինակն իր անձին վրայ տուաւ՝ մեռնելով ու արիւն թափելով եւ ուղեց որ զինքը պաշտողն իր ետեւէն երթայ, ասանկ ալ աս մարտիրոսութեան օրինակն ալ իր անձին վրայ տուաւ. «Ինք զինքն ունայնացուց. . . ինք զինքը խոնարհեցուց Տնազանդ ըլլալով մինչև ցմահ, ան ալ խաչի մահ», : (Փէլէոյ. Բ. 7, 8:) Աւստի կ'ուզէ որ աս մարտիրոսութեամբ ալ ամէնքս ետեւէն երթանք. ապա թէ ոչ, ըսաւ, ով որ ինք զինքը կը սիրէ, ինք զինքը կը կորսընցընէ:

Աս երկու կերպ մարտիրոսութեան ալ յաղթանակը, բրաբիոնը պատրաստ է: Աս երկու կերպովս կ'ուզէ քրիստոս որ մենք քրիստոնեայքս զինքը պաշտենք: Եւ թէ որ զինքն ասանկ կը պաշտենք, իր երկնաւոր Հայրն ալ զմեզ կը պատուէ. այս ինքն՝ ինչպէս որ քրիստոս անվախճան թագաւորութիւն առաւ, անանկ ալ մենք քրիստոսի թագաւորութեան ժառանգակից կ'ըլլանք. «Աստուծոյ ժառանգներն ու քրիստոսի ժառանգակիցները, եթէ որ չարչարանքներուն հաղորդ կ'ըլլանք, փառքին ալ հաղորդ կ'ըլլանք», կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ. (Հմմ. Բ. 17.) այս ինքն՝ մենք Աստուծոյ ժառանգ ու քրիստոսի ժառանգակից ենք. թէ որ քրիստոսի չարչարանքին, քրիստոսի մարտիրոսութեան հաղորդ կ'ըլլանք՝ քրիստոսի փառքին, քրիստոսի թագաւորութեան ալ հաղորդ կ'ըլլանք:

Ըստ կիրակէիս համար չեմ կրնար յատուկ գիրք ու աւետարան դնել. վասն զի Գեկտեմբերի 25էն մինչև 31 շարժական ըլլալով՝ ամէն տարի գիրքն ու աւետարանը նոյն չիգար: Բայց ինչպէս որ ըլլայ՝ միշտ ի հարկէ ծննդեան խորհրդոյն կը յարմարի: Եւ որովհետեւ աս մեծ խորհուրդս հասկընալու համար փոքր ի շատէ նիւթը պատմեցի, եւ աս ութօրէից մէջ կարգացուած աւետարաններէն երկուքը դրի, երկուք ալ կայ, անոնք ալ աստեղս կը դնեմ, որ պակաս բան չմնայ:

Ընալինն է սրբոյն Մատթէոսի աւետարանին սկիզբը, որ Քրիստոսի ազգարաննութիւնը կը դնէ, Աբրահամէն սկսեալ: (Գլ. Ը. 1—17:)

«Ի՛րք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի որդւոյ Դաւիթի, որդւոյ Աբրահամի: Աբրահամ ծնաւ զԻսահակ: Իսահակ ծնաւ զՅակոբ: Յակոբ ծնաւ զՅուդայ եւ անոր եղբարները: Յուդայ ծնաւ զՓարէս եւ զՉարա Թամար կնկանէն: Փարէս ծնաւ զԷզրոն: Էզրոն ծնաւ զԱրամ: Արամ ծնաւ զԼմինադար: Լմինադար ծնաւ զՆասսոն: Նասսոն ծնաւ զՍաղմոն: Սաղմոն ծնաւ՝ զԲոոս Հռեքար կնկանէն: Բոոս ծնաւ՝ զՈվբէթ Հոուիթ կնկանէն: Ովբէթ ծնաւ զՅեսսէ: Յեսսէ ծնաւ զԴաւիթ արքայ: Դաւիթ արքայ ծնաւ՝ զՊողոմոն Արիայի կնկանէն: Սողոմոն ծնաւ զՌոբոլամ: Ռոբոլամ ծնաւ զԱբիա: Աբիա ծնաւ զԱսայի: Ասայի ծնաւ զՅովսափաթ: Յովսափաթ ծնաւ զՅովրամ: Յովրամ ծնաւ զՈզիա: Ոզիա ծնաւ զՅովսաթամ: Յովսաթամ ծնաւ զԱքազ: Աքազ ծնաւ զԷզեկիա: Էզեկիա ծնաւ զՄանասէ: Մանասէ ծնաւ զԱմոն: Ամոն ծնաւ զՅովսիա: Յովսիա ծնաւ զՅէքոնիա եւ անոր եղբարները Բաբելոնի գերութեան ատեն: Բաբելոնի գերութենէն ետեւ՝ Յէքոնիա ծնաւ զՍաղաթիէլ: Սաղաթիէլ ծնաւ զՉորաբարէլ: Չորաբարէլ ծնաւ զԱբիուդ: Աբիուդ ծնաւ զԷղիակիմ: Էղիակիմ ծնաւ զԱզովր: Ազովր ծնաւ զՍաղովկ: Սաղովկ ծնաւ զԱբին: Աբին ծնաւ զԷղիուդ: Էղիուդ ծնաւ զԷղիազար: Էղիազար ծնաւ զՄատթան: Մատթան ծնաւ զՅակոբ: Յակոբ ծնաւ զՅովսէփ Մարեմայ այրը՝ որուն հետ պսակուեցաւ կոյսն Մարիամ, որմէ ծնաւ Յիսուս՝ որ կոչուեցաւ Քրիստոս: Արդ՝ ամէն ազգք Աբրահամէն մինչև Դաւիթ՝ կ'ըլլայ տասնուչորս ազգ: Դաւիթէն ալ մինչև Բաբելոնի գերութիւնը՝ կ'ըլլայ տասնուչորս ազգ եւ Բաբելոնի գերութենէն մինչև Քրիստոս՝ կ'ըլլայ տասնուչորս ազգ:»

Լս տեղս սրբոյն Մատթէոսի խօսքին մէջ երկու բան կայ զիտելու: Մէյ մ'որ երեք անգամ տասնուչորս ազգ կը համարէ Աբրահամէն մինչև քրիստոս, եւ սակայն շատ աւելի է. ուստի իմանալու է որ ամէն մէկ ազգը կ'առնէ երեւելի մարդէ մը մինչև ուրիշ երեւելի մարդ մը, կ'ուզէ առաջինին անմիջական զաւակն ըլլայ, կ'ուզէ թողը կամ ալ հեռաւոր սերունդն ըլլայ: Բայց սուրբն Ղուկաս աւետարանիչ (Գլ. Գ. 23.) կը սկսի Յիսուսէն՝ վեր կ'ելլէ, առանց անցնելու մէջտեղը, եւ կը գնէ ամենուն անունը զաւակէն առ հայր անմիջապէս, եւ չիլմնցընէր մինչև Աբրահամ, ուսկից որ Մատթէոս աւետարանիչ կը սկսի քրիստոսի ազգաբանութիւնն ընել, այլ կը տանի յառաջ մինչև ցԼդամ եւ մինչև ցԼստուած: Երկրորդ աս ալ պիտը է զիտնալ որ Մատթէոս կը բերէ քրիստոսի ազգաբանութիւնը մինչև ցուրբ Յովսէփի աստուածահայր, եւ անկից կ'անցնի քրիստոսի: Եւ սակայն սուրբ հայրն Յովսէփի քրիստոսի բնական հայր չէր, որովհետեւ քրիստոս ծնաւ ի կուսէ՝ անհայր: Բայց աս բանս պարագայ տեղ չէր, այլ խորհրդով: Կախ՝ թէպէտ եւ սուրբ Աստուածածին կուսութիւն ուխտած էր եւ կոյս պիտի մնար, բայց որովհետեւ զաւակ ունենալն եւ միանգամայն կոյս մնալը՝ մարդկային մտքէ դուրս էր, բամբասանքէն եւ գէշ անունէն ազատելու համար՝ Աստուած ուզեց որ սուրբ Յովսէփիայ հետ պսակուի, որպէս զի շար լեզուներէն ու անզգամ զրպարտողներէն բանը ծածկեալ մնայ, եւ կարող չըլլան անոնք բան մ'ընել: Ուստի թէպէտ սուրբ Աստուածածնայ՝ Դաւթի ցեղէն ու աղգէն ըլլալը յայտնի էր, եւ աստուածային յաւիտենական վճռոյն կատարուելուն համար՝ ան հարկաւոր էր, սակայն որովհետեւ առն եւ կնոջ հասարակաբար կը վայելէ՝ որ մէջընդմիջ հաւասարութիւն մ'ըլլայ, անոր համար Աստուած ուզեց որ սուրբ Աստուածածնայ եւ սուրբ Յովսէփիայ պսակին մէջ ալ աս հաւասարութիւնը պահուի, եւ երկուքն ալ Յուդայի թագաւորական ցեղէն ըլլան, որ միայն Դաւթի ազգէն կ'իջնար: Երկրորդ՝ թէպէտ եւ սուրբ հայրն Յովսէփի քրիստոսի բնական հայր չէր, այսու ամենայնիւ պսակին իրաւամբ՝ քրիստոսի վրայ հայրութեան իրաւունք ունէր, եւ ասոր համար ճշմարտապէս աստուածահայր կ'ըսուի. ուստի ինչպէս որ քրիստոս ճշմարտա մօրը կողմանէ Դաւթի զաւակ էր, ասանկ ալ Աստուած ուզեց որ համարեալ չօրը կողմանէ ալ Դաւթի զաւակն ըլլայ: Աս պատճառներովս սուրբ Մատթէոս աւետարանիչ քրիստոսի ազգաբանութիւնը սուրբ Յովսէփիայ կողմանէ կ'ընէ, որ ան կողմանէ ալ քրիստոսի Դաւթի ցեղէն ըլլալը ցուցընէ. իսկ սուրբ Աստուածածնայ կողմանէ յայտնի ըլլալուն համար՝ զանց կ'առնէ չիպատմեր:

Բայց ամէն բանէն աւելի աս պէտք է դիտել որ Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր՝ ինչպէս որ ըստ աստուածութեան թագաւոր թագաւորաց էր, այսպէս ալ ըստ մարդկութեան եղաւ ճրջմարիտ զաւակ թագաւորի։ Եւ սակայն Քրիստոս Տէրն մեր չուզեց աշխարհքիս աշխարհային եւ ժամանակաւոր թագաւորութիւնն ունենալ։ Վասն զի իրաւցընէ ոչինչ է եւ ունայնութիւն։ որով մեզի սորվեցուց թէ ասանկ մեծութիւնները պէտք է արհամարհել եւ անոնցմէ փախչիլ, ու միայն հոգեւոր եւ երկնաւոր եւ յաւիտենական թագաւորութեան ետեւէ իյնալ։ Ինք այնչափ փախաւ այսպիսի երկրաւոր եւ փուճ պատիւներէն ու փառքէն, մինչև չուզեց որ մէկուն միտքն իյնայ թէ իր մայրը սուրբ Աստուածածին՝ թագաւորի զաւակ էր. եւ անանկով երեսը նայող տեղ տուող ալ չգտնուեցաւ, անանկ որ հարկ եղաւ իրեն ախոռի մը մէջ մանել, կենդանեաց մէջ ծնանել եւ ան ցուրտ ատեն անոնց շնչովն իր Աստուածորդին տաքցընել։ Ասանկ պատուէ փախչելուն մէկ պատմութիւնն ալ կը պատմէ Յովհաննէս աւետարանիչ։ (Գլ. 9. 14)։ Յիսուս շարունակ հրաշքներ գործելուն համար, թէ բժշկութիւն ընելով եւ թէ ուրիշ կերպ բաներով, մանաւանդ որ մէկ անգամ հինգ հացով հինգ հազար մարդ կշտացուց, եւ ուրիշ անգամ մ'ալ եօթը հացով չորս հազար մարդ կշտացուց, մարդիկ սկսան ըսել. «Աս է ճրջմարիտ մարգարէն, որ աշխարհք պիտի գար», այս ինքն՝ աս է ճշմարիտ Մեսիան, Քրիստոս, փրկիչ, որ պիտի գար, եւ կարծելով թէ Մեսիան թագաւոր պիտ'որ ըլլար, ամէնքը միաբանեցան որ զինքն առնեն թագաւոր նստեցընեն։ Բայց Յիսուս իմացածին պէս՝ փախաւ։

Աւտի թէ որ Յիսուս Քրիստոս, որ իրաւցընէ ամենայնի տէր եւ իշխան է, այսպէս արհամարհեց եւ այսչափ արհամարհելի ցուցուց աշխարհքիս ունայնութիւնն ու մեծութիւնը, որչափ եւս առաւել մենք՝ որ տէր չենք, ասոնք պիտի արհամարհենք եւ ասոնց պիտի շտանք մեր սիրտը՝ զորն որ միայն Աստուծոյ տալու պարտական ենք։ Եւ իրաւցընէ ինչ բան կայ՝ որ արժանի ըլլայ մեր սիրտը գրաւելու, վասն զի չկայ բան մ'որ մեր սիրտը կշտացընէ. ինչ որ կը կարծենք թէ վայելելով մեր սիրտը պիտի կշտանայ ու հանգչի, շատ անգամ կամ չկշտացած կ'անցնի, կամ վայելած ատեննիս՝ քիչ մը երկընցածին պէս՝ մեզի ձանձրութիւն, նեղութիւն, երբեմն ալ ցաւ կը բերէ։ Բայց գնենք թէ անցաւոր ըլլային եւ մեր սիրտն ալ կշտացընէին. ինչ օգուտ էր մեզի, երբ որ մենք անցաւոր ենք, մենք պիտի չմնանք, պիտի մեռնինք։ Գաւիթ մարգարէն (Մատ. ԾԲ. 15, 16.) կ'ըսէ. «Մարդուս օրերը՝ խոտի կը նմանի. վայրի ծաղկի

պէս կը ծաղկի. կու գայ հոգը կը փչէ կը զարնէ, եւ չիմնար, տեղն ալ անկից ետքը չ'երեւար, : Մեռնելէն ետքն ալ Աստուծոյ դատաստանը պիտի երթանք. «Սահմանուած է որ մարդ մէկ անգամ մեռնի, ու անկից ետքը՝ դատաստան», կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ : (Եբբ. 9, Թ. 27) : Հոն Աստուծոյ պատասխան պիտի տանք : Թէ որ մեր սիրտն Աստուծոյ տուած կ'ըլլանք, Աստուծմէ երես դարձուցած եւ ունայնութեան ետեւէ ինկած շնք ըլլար, երանի՛ մեզի. ան ատեն Աստուած ալ մեզմէ երես չիզարձըներ, եւ անցաւոր անհաստատ զուարճութեանց տեղ՝ մեզի անանց զուարճութիւն կու տայ երկնից թագաւորութեան մէջ : Իսկ թէ որ աս աշխարհքիս մէջ մեք Աստուծմէ երես դարձուցած, եւ սրտերնիս Աստուծոյ տալու տեղ՝ ունայնութեանց տուած կ'ըլլանք, վայ՛ մեզի. ան ատեն Աստուած ալ մեզմէ երես կը դարձընէ եւ զմեզ իր յաւիտենական թագաւորութենէն կը զրկէ ու կը դատապարտինք ի տանջանս յաւիտենից : Աւստի յիշեմք Քրիստոսի Տեառն մերոյ ըսածը. «Ի՞նչ օգուտ է մարդուն, որ բոլոր աշխարհքը շահի եւ իր հոգին տուժէ», : (Մատթ. 16, Ժ. 26) : Աս յիշելով՝ բոլոր սրտերնիս ու բաղձանքնիս հանդերձեալ երկնից թագաւորութեան վրայ ըլլայ, եւ աշխարհքիս ունայնութիւններն արհամարհենք, ոտքի տակ առնենք :

Աւետարան մ'ալ կը կարդացուի այս ծննդեան ութօրէից մէջ, որուն իմաստը ճրագալուցին օրը՝ Քրիստոսի ծննդեան պատմութեան մէջ կարգաւ դրի : Հոս պարզապէս աւետարանը կը դնեմ : (Ղուկ. 1, Բ. 8—20) :

«Վն տեղը (այս ինքն Բեթղեհեմին քով) հովիւներ կային, որ բացը կեցեր էին, ու գիշերով իրենց հօտերուն պահպանութիւն կ'ընէին : Ասոնց հրեշտակ Տեառն երեւցաւ, եւ Աստուծոյ փառքն իրենց վրայ ծագեցաւ, ու շատ վախցան : Եւ հրեշտակն իրենց ըսաւ. Մի վախնաք, ահա ես ձեզի անանկ մեծ ուրախութեան աւետիս կու տամ, որ ամէն ժողովրդոց ուրախութիւն կ'ըլլայ. փասն զի այսօր ձեզի փրկիչ ծնաւ, որ է օծեալ Տէր ի քաղաքի Գաւթի : Եւ ձեզի նշան աս ըլլայ, տղայ մը կը գտնէք խանձարրով պատած ու մօրի մէջ դրուած : Եւ յանկարծ ան հրեշտակին հետ ուրիշ երկնաւոր զորաց բազմութիւն երեւցաւ, որ զԱստուած կ'օրհնէին ու կ'ըսէին. Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հաճութիւն : Եւ երբ որ հրեշտակներն անոնցմէ վերացան՝ երկինք ելան, հովիւները դարձան իրարու ըսին. Եկէք, մինչեւ Բեթղեհեմ երթանք, տեսնենք՝ ինչ բան է աս՝ որ Տէր մեզի ցուցուց : Եւ շուտ մը եկան ու գտան զՄարիամ եւ զԅովսէփ եւ զմանուկը մօրի

մէջ գրուած . ու ան տղուն համար իրենց ըսուածները հասկըցան :
Եւ ով որ կը լսէր , հովիւներուն ըսած բաներուն վրայ կը զար-
մանար : Իսկ Մարիամ՝ բոլոր աս բաներս մոռնին մէջ կը պահէր
ու իր սրտին մէջ կը մտնար : Եւ հովիւները դարձան փառաւո-
րելով եւ օրհնելով զԱստուած՝ ամէն լսած ու տեսած բաներ-
նուն համար , ինչպէս որ իրենց ըսուած էր : ,

ՈՒԹԵՐՈՐԴՕՐ

Ծ Ն Ն Դ Ե Ա Ն

Ե Ի Տ Օ Ն

ԹԼՓԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆ ՏԵԱՌԻ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ԳՐԻՍՏՈՍԻ

ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ 1

ԻՆԹԵՐՑՈՒԱԾԸ Պօղոս առաքելոյն առ կողոսացիս գրած
թղթէն է : (ԳԼ. Բ. 8—15):

“Օգոյշ կեցիք , չըլլայ որ մէկը զձեզ իրեն քաշէ վար-
պետական ճամբաներով ու սնտոի խարէութեամբ , մարդոց
աւանդութեան եւ աս աշխարհքիս տարերացը նայելով , չէ
թէ Յիսուսի ֆրիստոսի նայելով . վասն զի Յիսուս ֆրիստոս
իր մարմնովը բոլոր աստուածութիւնն ալ ունի : Գուք ալ
անով ընցուած էք : Բոլոր իշխանութեանց ու պետութեանց
գլուխն ինքն է . իրմով ալ գուք հաւատով անձեռագործ թրւ-
փատութիւնն առիք , ու ֆրիստոսի թրփատութեամբ ձեր մար-
մնոյն անդամները ձեզմէ ձգեցիք : Մկրտութեան ատեն իրեն
հետ թաղուեցաք . ետքը իրեն հետ ալ յարութիւն առիք՝ հա-
ւատալով Աստուծոյ զօրութեան , որ ի մեռելոց յարութիւն
տուաւ իրեն : Զձեզ ալ որ ատեն մը ձեր մեղքին ու ձեր մարմնոյն
անթրփատութեան մէջ մեռած էիք , իր անձովը կենդանի ըրաւ :
Մեզի մեր յանցանքը շնորհեց . եւ իր հրամանաւր մեր հակա-
ռակութեան ձեռագիրը ջնջեց , որ մեզի դէմ կը կենար , աշ-
խարհքէն վերցուց ու խաչին վրայ գամեց : Իշխանութիւններուն
ու պետութիւններուն զօրութիւնը փճացուց , յարութիւն առ-
նելովն՝ իր անձին վրայ զանոնք ամենուն առջեւ խաղք ու խայ-
տառակ ըրաւ ձգեց : ,

Պօղոս առաքելոյն խօսքերուն միտքն աս է , որ ֆրիստոսի
գալստենէն յառաջ թրփատութիւն կար , եւ ով որ Արրահա-
մու զաւակ էր՝ պիտի թրփատէր : Բայց նայեցէք , կ'ըսէ , որ ա-

սանկ զաւկի կամ ցեղի իրաւունքներու եւ ուրիշ ասոնց նման խօսքերով չխաբուիք եւ հիմակ ալ նոյն մարմնաւոր թրխատու թեան ետեւէ չիյնաք . վասն զի ան լմնցաւ գնաց : Յիսուս Քրիստոս Աստուած եւ տէր եւ իշխան ամենայնի եկաւ . ինչպէս որ ամէն հին օրէնքներն իր անձին վրայ կատարեց , եւ կատարելով՝ լմնցուց ու նոր օրէնք հաստատեց , ասանկ ալ թրխատուեցաւ , եւ իր թրխատուելով՝ թրխատութիւնը վերցուց , ու անոր տեղ՝ անձեռագործ կամ հոգեւոր թրխատութիւնը հաստատեց . այս ինքն՝ որ դուք ձեր կամքն ու ձեր զգայութիւններուն երկրաւոր յօժարութիւնն ուրանաք մէկդի ձգէք : Քրիստոսի գալստենէն յառաջ քանի որ աշխարհքիս վրայ սատանան իշխեր էր , Աստուած ձեր մարմինը մարմնաւոր բաներով կր կապէր . բայց Քրիստոս աշխարհք գալով՝ սատանային յաղթեց , զմեզ անոր գերութենէն ազատեց , մեր յանցանաց թողութիւն բրաւ , ամէն մէկերնիս իր հետը թաղեց մկրտուած ատեննիս , եւ իր յարութեան հաւատալով՝ մենք ալ իր հետը յարութիւն առինք : Աւստի ալ մարմնաւոր բաներու եւ նշաններու հարկ չըլլալով՝ շնորհաց վեճակը հաստատեց , եւ ինք զինքը ձեզի շնորհեց : Անոր համար իր շնորհքովը լեցուած էք , ջանացէք որ նոյն շնորհքով ձեր սիրտն աշխարհքէս եւ աշխարհքիս բաներէն կտրէք :

Պօղոս առաքելոյն ըսածներն աղէկ հասկընալու համար՝ պէտք է գիտնալ որ Աստուած Աբրահամու ուխտեց , եւ խոստացաւ որ Մեսիան այս ինքն՝ Քրիստոս իր զաւակէն պիտի ծնանի : Աս պատճառաւ ուղեց որ Աբրահամու ազգն ուրիշ ազգերէն նշանով մը զատուի եւ որոշուի . մէյ մ՝ որ նոյն ազգն իր յարգը ճաննալով՝ աստուածպաշտութիւնը ձեռքէ չձգէ , Մեսիայի ցեղ ըլլալու արժանի կերպով կենայ . մէյ մ՝ ալ՝ որ ուրիշ ազգերն ալ իրեն պատիւ բնեն եւ իրմէ վախնան : Արդ աս նշանս եղաւ թրխատութիւնը , Պօղոս առաքելոյն ըսածին պէս . « Եւ նշան առաւ թրխատութիւնը , » (Զոր. Գ . 11 :) Ինչպէս որ Աստուածաշունչը կը պատմէ , (Ծն. 7 . ԺԷ .) Աստուած հրամայեց Աբրահամու , որ իրմէ սկսեալ՝ որչափ արու որ կար , ամէնքն ալ թրխատուին . եւ անկից ետքը քանի որ արու զաւակ կը ծնանի՝ ութ օրուան եղածին պէս՝ թրխատուի : Այնչափ խիստ էր աս պատուիրանն , որ չթրխատուողին պատիժը մահ էր : Մովսէս մարգարէին ձեռքով նոյն օրէնքը նորէն հաստատեց : (Գլ. 7 . ԺԲ . 3 :) Արդ աս ամէն խորհրդոց վախճանը՝ Քրիստոս Տէրն մեր ըլլալով , ինք աշխարհք եկածին պէս՝ կատարեցաւ եւ լմնցաւ : Բայց Քրիստոս իր վրան ալ կատարելով՝ ուղեց լմնցընել , ինչպէս որ ետքը ինքն ալ ըսաւ . « Մի կարծէք որ ես օ .

րէնքները կամ մարգարէները քակելու համար եկած եմ. չէ, քակելու համար չեմ եկած, հապա կատարելու համար, (Մատթ. Ե. 17:) Եւ խորհրդով ասանկ ըրաւ. մէյ մ'որ ինքն ալ ըստ մարդկութեան զաւակ Աբրահամու ըլլալով՝ ուղեց որ Աբրահամու ցեղին նշանը վրան ունենայ. եւ զխաւորաբար երկրորդ թէպէտ աս օրէնքները մեղաւորներու համար էր, եւ ինք ճշմարիտ Արդի Աստուծոյ, օրինաց տէր, սուրբ եւ ազգիւր սրբութեան ըլլալով՝ պարտական չէր կատարելու, սակայն որովհետեւ մարդուս մեղաց հատուցում ընելու համար՝ մեր մարմինն առաւ, եւ անձառեղի խոնարհութեամբ մեր մեղաւորներուս կերպարանքը մանելով՝ մեր մեղքերն իր վրայ առաւ, անոր համար ուղեց աս օրէնքիս տակն ալ մանել: Բայց աս նշանն ու աս որոշումն իր աշխարհք գալուն համար ըլլալով, երբ որ ինք եկաւ եւ վախճանը կատարեցաւ, նշանն ալ վերջացաւ: Այսու ամենայնիւ աս նշանս օրինակ մ'ըլլալով՝ բուն զիտաւորութիւնը մնաց, այս ինքն՝ սրտի հոգեւոր թրխատութիւնը: Աբրահամ Աստուծոյ խոստմանը հաւատաց, եւ թրխատութեան նշանովն իր հաւատքն որոշուեցաւ: Քրիստոս եկաւ. Աստուծոյ խոստումը կատարուեցաւ: Մենք ալ Քրիստոսի հաւատացինք, եւ հաւտալով՝ Քրիստոսի եղանք. Քրիստոսի ըլլալով՝ Աբրահամու զաւակ եղանք. ինչպէս կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ. «Թէ որ դուք Քրիստոսի էք, ուրեմն Աբրահամու զաւակն էք, եւ ժառանգն էք՝ ինչպէս որ աւետիս տրուած է,» (Գաղատ. Գ. 29:) Ուրեմն թէ որ Աբրահամու զաւակ ենք, պէտք է որ իրեն պէս մեր հաւատքին յարմար գործք ալ ունենանք. եւ աս է հոգեւոր թրխատութիւն սրտի, որ կամապաշտութիւնն ու մեր զգայութեանց յօժարութիւնը մէկդի ձգենք, եւ մեր կամքն ու զգայութիւնները Աստուծոյ պատուիրաններուն հնազանդեցրենք:

Աս խորհրդոյս միտքը շատ համառօտ կը պատմէ մեզի սուրբ Ղուկաս աւետարանիչ այսօրուան աւետարանին մէջ: (Գլ. Բ. 21:)

«Քրիստոսի Տեառն մերոյ ծնանելէն ետքը ութ օր եղածին պէս՝ որ թրխատուի, անունը Յիսուս դրին, ինչպէս որ հրեշտակը զրուցեր էր արգանդի մէջ շղացած,»:

Շատ համառօտ է աս խօսքերս, բայց միտքը խիստ ընդարձակ: Թրխատուեցաւ Յիսուս. այս ինքն՝ նշանն ու օրինակը կատարեց, եւ դուրս հանեց ճշմարտութիւնը: Եւ Մովսեսի խորական օրէնքները չմնացին, վասն զի անոնք բովանդակ Աստուծոյ խոստման նշաններն ու օրինակներն էին: Աստուծոյ խոստումը կատարուեցաւ, եկաւ Քրիստոս. ուստի նշաններու եւ

օրինակներու հարկ չմնաց: Անունը ՅԻՍՈՒՍ դրուեցաւ, որ ըսել է՝ Փրկիչ. վասն զի իր արեամբը պիտի փրկէր իր ժողովուրդն իրենց մեղքէն. եւ աս պատճառաւ այսօր թրիատուութեան ատեն իր առաջին արիւնք թափեց, որպէս զի մեզի գրաւ մը տայ ան յորդահոս արեան համար, զոր չարչարանաց եւ խաչելութեան եւ մահուան ատենը՝ մեր սիրոյն, մեր փրկութեան համար պիտի թափէր: Ալ ասկէ ետեւ չէ թէ օրինակաւ որդիք Աբրահամու ենք, այլ ճշմարտութեամբ, այս ինքն՝ Քրիստոսիւ. ուստի եւ մարմնոյ թրիատուութեան ալ հարկ չունինք, վասն զի անիկա օրինակ էր. այլ ճշմարիտ թրիատուութեան սրտի հարկ ունինք, վասն զի ան է միտքը. եւ Յիսուս զմեզ փրկել ուզելով՝ կ'ուզէ որ մեր հոգեւոր սրտի թրիատուութեամբ զմեզ փրկէ. այս ինքն՝ Պօղոս առաքելոյն ըսածին պէս՝ ամբարշտութիւնն ու աշխարհքիս ցանկութիւնն արմատով մեր սրտին մէջէն հաննք, եւ աշխարհքիս մէջ բովանդակ մեր ջանքն ու փոյթն՝ ուրիշ բան չըլլայ, բայց եթէ զգաստութեամբ եւ արդարութեամբ եւ աստուածպաշտութեամբ Աստուծոյ պատուիրանաց համաձայն ապրիլ: Ասիկա անանկ թրիատուութիւն մըն է, որ մարմնաւոր թրիատուութեան պէս մէկ անգամով կամ մէկ օրուան մէջ չ'ըլլար չիլմննար, այլ քանի որ կեանք ունինք, քանի որ վրանիս շունչ կայ, ամէն օր, ամէն ժամ պիտ'որ ըլլայ, անանկ որ կրնանք ըսել թէ քրիստոնէին կեանքը շարունակ թրիատութիւն է, որպէս զի շարունակ մահացուցում ընելով՝ մարմնոյ ցանկութիւնն ու շար յօժարութիւնները կտրէ նետէ:

Բայց աս հոգեւոր թրիատութիւնը դժուարին գործք է, եւ մեր բնութեան տկարութեան նայելով՝ չենք կրնար մենք մեզմէ գլուխ հանել, այլ շատ մեծ կարօտութիւն ունինք Հոգւոյն սրբոյ շնորհքին, որ մեր վրայ իջնայ, մեր տկարութիւնն ու հիւանդութիւնը զօրացընէ, եւ մեզի կարողութիւն տայ՝ որ կարող ըլլանք գործքով կատարել: Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր աս շնորհքը մեզի պատրաստեց արդեամբք իր արեան՝ զոր նախ թրիատուութեան ատեն սկսաւ թափել եւ ետքը շարչարանաց ատեն բոլոր թափեց լմնցուց: Ապա ուրեմն իրեն փրկիչ անունը յիշելով, շարունակ ջերմեռանդութեամբ իրեն դիմենք, եւ աս շնորհքս խնդրենք. վասն զի աս Յիսուսին սուրբ եւ փրկիչ անուամբը՝ մենք սատանայէն ազատեցանք եւ արքայութեան ժառանգ գրուեցանք: Աս ան զօրաւոր անունն է, որուն ամէն երկնաւորք եւ երկրաւորք եւ դժոխքին մէջ եղողները ծունր կրկնելով երկրպագութիւն կը մատուցանեն. ինչպէս կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ: (Փէլ. 17. Բ. 10:) Աս ան անունն է, որն որ աս աշխարհքիս մէջ ամենուն փրկութիւն կը

շնորհէ, ինչպէս կ'ըսէ Պետրոս առաքեալ. «Երկինքին տակ ուրիշ անուն չկայ մարդոց տրուած, որով կարող ըլլանք փրկութեան հասնիլ», (Գործ. Գ. 12:) Բովանդակ մեր յոյսն ու մեր փառքը, մեր զօրութիւնն ու մեր յաղթութիւնը՝ Յիսուսի ամենակարող անունն է. ուստի միշտ աս անունս յիշենք, երախտագիտութեամբ, երկրպագութեամբ, հաւատով եւ ջերմեռանդութեամբ: Սուրբ Բեռնարդոսին ըսածին պէս, Յիսուսին անունը՝ մարդուս լեզուին մեղրէն անուշ է, մարդուս ականջին ամէն կերպ քաղցր ձայներէն եւ երգերէն աւելի զուարճալի է, մարդուս սիրտը կ'ուրախացընէ ու կը բերկրեցընէ, եւ որչափ որ մարդը մեծամեծ նեղութեանց մէջ գտնուի, Յիսուսին անունը սրտանց յիշելով՝ կը մխիթարուի ու կը բերկրի: Յիսուսին անունը՝ սատանաներուն ահարկու է, անանկ որ մարդս որչափ մեծամեծ փորձութեանց մէջ գտնուի, Յիսուսի անունը յիշելով՝ ամենէն ալ կ'աղափի:

Այսօր նոր տարւան առաջին օրն է: Յիսուս Քրիստոս աշխարհք գալէն յառաջ՝ կուսպաշտները զանազան աւելորդապաշտութիւններ կ'ընէին. Քրիստոսէն ետքը՝ սուրբ Եկեղեցին զանոնք վերցուց, եւ Քրիստոսի թրիատութեան ու ամենասուրբ անուան տօնը հաստատեց: Եւ միտքն աս է, որ ամէն քրիստոնէից յիշեցընէ թէ ինչպէս պէտք է նոր տարին սկսիլ, իրենք զիրենք եւ իրենց բովանդակ կենաց գործքերը Յիսուսի նուիրելով, ինչպէս որ սուրբ Պօղոս առաքեալն ալ կը զրուցէ. «Ամէն բան ինչ որ կ'ընէք խօսքով ու գործքով, բոլորն ալ Տեառն Յիսուսի անուամբն ըրէք», (Կորն. Գ. 17.) եւ դարձեալ. «Թէ ուտելու ըլլաք, թէ խմելու ըլլաք, թէ ուրիշ ինչ որ ընելու ըլլաք, ամէն բան ի փառս Աստուծոյ ըրէք»: (Ա. Կորն. Ժ. 31:)

Ուստի մենք ալ այսօրուան օրս միանաւոր առաջադրութեամբ մը՝ բոլոր մեր կենաց կարգ ու կանոն դնենք, որպէս զի սրտի ճշմարիտ հոգեւոր թրիատութեամբ՝ աս նոր տարւանս եւ բովանդակ մեր կենաց մէջ աս աշխարհքիս ցանկութենէն եւ ունայնութենէն փախչելով, միայն Յիսուսի եւ Աստուծոյ ծառայենք. եւ անանկով իր շնորհաց մէջ շարունակ աճինք, ու ճշմարիտ զաւակ ըլլանք հաւատոյն Աբրահամու, այս ինքն՝ Յիսուսի Քրիստոսի յաւիտենական թագաւորութեան ժառանգ ըլլանք:

ԼՐԿՈՒ ԸՆԹԵՐԳՈՒԱԾ ԿՐ ԿԱՐԴԱՅՈՒԻ ԱՅՍՕՐ ԱԿՏՈՍԱՐԱԳԻՆ
 մէջ: Առաջինը Հին կտակարանէն՝ Եսայեայ մարգարէութենէն
 է: (ԳԼ. ԾԸ. 15 — ԾԻ. 3:)

«Այսպէս կ'ըսէ Տէր: Ես եմ քու Տէր Աստուածդ, որ
 ծովը տակն ու վրայ կ'ընեմ, եւ իր այլքներուն ձայնը հանել
 կու տամ: Տէր զօրութեանց է իմ անունս: Ես իմ խօսքերս
 քու բերանդ կը դնեմ ու զքեզ իմ ձեռքիս շքին տակ կը
 ծածկեմ, ան ձեռքիս՝ որով երկինքը կանգնեցի ու երկրի հի-
 մունքը գրի: Եւ Սիոնի ալ ըսի թէ Գու իմ ժողովուրդս ես:
 Երուսաղէմ, արթընցիր արթընցիր, ելիւր կայնէ, դուն Աս-
 տուծոյ ձեռքէն բարկութեան բաժակը, կործանման բաժա-
 կը, սրտմտութեան բաժակը խմեցիր. խմեցիր ու թափեցիր:
 Ծնած որդիներէդ ալ մէկը չկար որ զքեզ մոխիթարէր, ու
 բարձրացուցած որդիներէդ մէկը չկար՝ որ ձեռքէդ բռներ քե-
 զի օգնութիւն մը տար: Երկու բան է՝ որ քեզի դէմ կը կե-
 նայ, եւ ո՞վ է՝ որ քեզի արտմակից ըլլայ, կործանում ու բե-
 կում. սով ու սուր. զքեզ ո՞վ պիտի մոխիթարէ: Արդիքդ տա-
 րակուսեր՝ ճամբու վրայ, անց ու դարձի մէջ կը պառկին.
 Թերիսաշ ճակնդեղի պէս՝ Աստուծոյ բարկութեամբ լեցուեր
 են, Տէր Աստուած զիրենք պատժեր է: Աստի մտիկ ըրէ, ո՞վ
 ողորմելի, որ հարբած ես, բայց գինեոյ հարբածութեամբ չէ:
 Այսպէս կ'ըսէ Տէր Աստուած՝ որ իր ժողովուրդը կը դատէ.
 Ահաւասիկ ես քու ձեռքէդ առի կործանման բաժակն ու իմ
 սրտմտութեանս բաժակը՝ ասկից ետքը ալ անկից չիմես: Ես
 անիկակ անոնց ձեռքը կու տամ, որ քեզի վնաս կու տային, ու
 անոնց ձեռքը, որ զքեզ չարչարեցին, որ քեզի կ'ըսէին թէ
 խոնարհէ, թող անցնինք. ու մէջքդ գետնի հաւասար հողի
 տեղ գրին, որ անցնողները վրայէդ ճամբու մը պէս անցնին
 դառնան: Սիոն, արթընցիր արթընցիր ու զօրացիր. դուն ալ
 Երուսաղէմ՝ քաղաքդ Արբոյն, փառքդ վրայդ առ. վասն զի
 ասկից ետքը ալ պիղծ ու անթլիատ մարդիկ քեզմէ չեն անց-
 նիր: Երուսաղէմ, փոշիներդ թօթուէ, ոտք ել ու նստէ դուն
 ալ, դուստր Սիոնի՝ որ գերի էիր, վզիդ կապը քակէ: Ասան
 զի այսպէս կ'ըսէ Տէր. ձրի ծախուեցաք, եւ առանց արծաթի
 պիտ'որ ազատիք:»

Այսպի մարգարէ Աստուծոյ կողմանէ կը պատմէ Իսրայելի
 ժողովուրդեան՝ իրենց չարչարանքն, իրենց նեղութիւնն, իրենց

պատիժը, որ զՄտուած բարկացրնելնուն համար՝ վրանին եւ կեր էր. եւ կը նմանցնէ զերենք ճակնդեղի, որ ինչպէս կաս կարմիր կ'ըլլայ եփած առնն, անանկ ալ Իսրայելացիք Աստուծոյ բարկութեան կրակին մէջ եփուելով՝ կաս կարմիր եղեր էին. եւ աս պատճառաւ ալ Երուսաղէմ ու բոլոր Հրէաստան գերութեան տակ ինկած անչքացեր էր: Աս խօսքին դիտաւորութիւնը բոլոր մեղաւորաց է, որ Աստուծոյ դէմ դառնալով եւ զՄտուած բարկացրնելով՝ Աստուծոյ բարկութեան պատժովը սատանային գերութեան տակ կը պատժուին, եւ մեղքի մէջ տապալուելով՝ հարբածի կը նմանին: Աս ողորմելիներուն՝ փրկութեան աւետիս կու տայ, չէ թէ ստրկով, այլ Բանին Աստուծոյ: Աստուած՝ որ երկինքն ու երկիրը ստեղծեց, զՔանն՝ այս ինքն՝ իր յաւիտենական եւ համագոյակից Արդին խրկեց եւ մեղի տուաւ, որ զմեզ սատանայի գերութենէն ազատէ, խոնարհութենէ բարձրացնէ, սատանան՝ որ մեր նեղիչն ու վնասիւն է՝ խայտառակէ, եւ զմեզ իր անվախճան թագաւորութեան մէջ փառաւորէ:

Երկրորդ ընթերցուածը նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Եբրայեցիս գրած թղթին վերջաբանութիւնն է: (Գլ. ԺԳ. 18—25):

«Ե՛ղբարք, մեղի համար աղօթք ըրէք, վասն զի հաստատ գիտնք որ մտուրնիս (կամ խղճմտանքնիս) աղէկ է, եւ ամէն բանի մէջ կ'ուզենք աղէկ ճամբայ ցուցրնել: Եւ առաւել կ'ազատեմ որ աղօթք ընէք, որպէս զի ժամ մը յառաջ ձեզի գամ: Եւ խաղաղադութեան Աստուածը՝ որ ի մեռելոց յարութիւն տուաւ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ որ մեծ է արեամբ յաւիտենական ուխտին, ձեզի հաստատութիւն տայ բարի գործքերու մէջ, որ իր կամքը կատարէք: Մեղի ալ՝ ինչ որ իրեն աչքին հաճելի է՝ ան ընէ, ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի, որում փառք յաւիտենան. ամէն: Ե՛ղբարք, կ'ազատեմ ձեզի որ միտթարական թղթիս մտիկ ընէք. վասն զի կարճատու գրեցի: Մեր Տիմոթէոս եղբայրն ալ՝ որ ձեզի խաւրած ենք, կը ճաննաք. թէ որ շուտով գալու ըլլայ՝ իր հետը զձեզ կը տեսնեմ: Աղջոյն տուէք ձեր առաջնորդներուն եւ ամէն սրբերուն: Աղջոյն կու տան ձեզի Իսայիայի կողմերն եղող եղբայրները: Ընորհքք ձեր ամենուն հետ ըլլայ. ամէն»:

Պօղոս առաքեալ կը հասկըցնէ թէ ինչպէս աղէկ պիտ'որ ըլլայ եկեղեցականաց խղճմտանքն ու վախճանը, եւ թէ ինչպէս ամէն բանի մէջ փոյթ ու եռանդ պիտ'որ ունենան օրինակաւ ալ ցուցնելու հաւատացելոց փրկութեան ճամբան զորն որ խօսքով կը վարդապետեն: Ասոր համար աղօթք կը

յանձնէ հաւատացելոց, որ Աստուած աս բարի վախճանն ու օրինակը յաջողէ: Միանգամայն հաւատացելոց աղաչելով կ'ապրսպրէ որ գրած թուղթը մտիկ ընեն եւ գործքով կատարեն: Գարձեալ ինք աս թուղթը Հռոմէն Հրէաստանի Երբայեցոց գրելով եւ բաղձալով զիրենք տեսնել, կ'աղաչէ որ աղօթք ընեն, որպէս զի Աստուած յաջողէ ու դառնայ գայ Տիմոթէոս աշակերտին հետ զիրենք տեսնէ: Զիրենք կ'օրհնէ բարեմաղթութեամբ՝ չէ թէ աշխարհային մեծութեան կամ մարմնաւոր կենաց, այլ հոգեւոր մեծութեան ու հոգեւոր կենաց, այս ինքն՝ բարեգործութեան եւ Աստուծոյ կամքը կատարելու, եւ այս՝ Տեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի անուամբը, որպէս զի մեզի սորվեցընէ թէ ամէն բան Յիսուսի անուամբ պիտի սկսինք ու Յիսուսի անուամբ պիտի կատարենք, եւ Յիսուսի անուան փառաւորութիւնը մեր վախճանը պիտ'որ ըլլայ:

Իսկ աւետարանն աս է: (Գ. 1. Գ. 1. ԻԲ. 24—30:)

«Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի աշակերտներուն մէջ վէճ եղաւ թէ իրենց մէջէն ո՞վ մեծ կը սեպուի: Յիսուս ալ իրենց ըսաւ. Ազգերուն թագաւորներն անոնց կը տիրեն, եւ վրանին իշխանութիւն ունեցողները բարեբար կ'ըսուին: Բայց դուք անանկ չէք. հապա ձեր մէջը մեծ եղողը՝ պղտիկի պէս ըլլայ, եւ առաջնորդ եղողը՝ սպասաւորի պէս: Ա՞վ աւելի մեծ է, նստողը թէ ծառայութիւն ընողը: Նստողն աւելի մեծ չէ մի: Բայց ես մէջերնիդ սպասաւորի մը պէս եմ: Եւ դուք իմ փորձութեանցս մէջ միշտ հետս էիք: Եւ ինչպէս որ իմ Հայրս ինձի արքայութիւնն ուխտեց խոստացաւ, անանկ ալ ես ձեզի կ'ուխտեմ կը խոստանամ, որ իմ արքայութեանս մէջ իմ սեղանիս վրայ ուտէք խմէք ու տասուերկու ամսոյ վրայ նստիք՝ Իսրայելի տասուերկու ազգը դատելու համար:»

Քրիստոսի Տեառն մերոյ ըսածներէն՝ յայտնապէս կը հասկընանք թէ ինչպէս ասելի պիտի ըլլայ քրիստոնէից մէջ մեծութեան, տիրելու եւ իշխելու հոգին: Բայց ասով չի հասկըցուիր թէ հրամայող պիտի չըլլայ, կամ թէ մէկու մը պիտի չհնազանդինք: Հապա կ'ուզէ Քրիստոս՝ ամբարտաւանութեան ու սնափառութեան պիղծ հոգին հալածել, անանկ որ քրիստոնէից մէջ մեծ եղողն ու հրամայողը՝ չէ թէ ինք անձին յափըշակէ եւ յատկացընէ մեծութիւնը, հապա ճանչնայ թէ մեծութիւնն ու հրամայելը՝ Աստուծոյ կողմանէ է, եւ ինք՝ ըստ բնութեան ուրիշներուն հաւասար է Աստուծոյ առջեւ: «Այան զի իշխանութիւնը՝ մինակ Աստուծակ տրուած է. եւ եղածներն Աստուծակ սահմանուած են», կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ: (Հ. 1. Ժ. 1: 1: 1) Եւ ասոնցմէ՝ աւելի խոնարհութիւն կը պահանջուի:

վասն զի Աստուծոյ կողմնէ կառավար եւ Տրամայող բըլայով՝ պէտք է որ Աստուծոյ հոգին ունենան, իսկ Աստուծոյ հոգին հպարտութենէ կը փախչի, եւ միայն խոնարհութիւնը կը սիրէ. ուստի նաեւ Հոգին սուրբ կ'ըսէ Աստուածաշնչին մէջ. «Մըչափ որ մեծ ես, այնչափ ինք զինքդ խոնարհ բռնէ», (Սբ. Գ. 20)։ Ուրիշ անգամ մ'ալ ասանկ վէճ մ'եղեր էր Յիսուսի աշակերտաց մէջ, ինչպէս կը պատմեն աւետարանիչք։ Եւ Մատթէոս (ԳԼ. ԺԸ. 2.) կ'ըսէ թէ Յիսուս պղտիկ տղայ մը կանչեց, մէջերնին դրաւ եւ ըսաւ. «Թէ որ պղտիկ տղու պէս չէք բըլար, արքայութիւն չէք մտներ. ո՞վ որ ինք զինքն աս տղուն պէս կը խոնարհեցնէ, արքայութեան մէջ ան է մեծ։ Ստոյգ կ'ըսեմ՝ ձեզի, թէ որ չդառնաք ու տղու պէս չըլլաք, երկնից արքայութիւնը չէք մտներ։ Արդ ո՞վ որ ինք զինքն աս տղուն պէս կը խոնարհեցնէ, երկնից արքայութեան մէջ մեծն ան է»,։ Իր օրինակաւ ալ Յիսուս աշակերտներուն խրատ կու տայ եւ կը ցուցնէ թէ ինչպէս որ ի վարձ իր անձառելի խոնարհութեան՝ ինք արքայութեան մէջ ամենուն պիտի Տրամայէ, ասանկ ալ իրենք արքայութեան մէջ պիտի փառաւորուին. եւ խօսքն ուխտիւ ու խոստմամբ կը հաստատէ։ Խոնարհութիւնն՝ որ Քրիստոս մեծերէն կը պահանջէ, իմանալու է՝ չէ թէ միայն եւ կեղեցական մեծերու համար, հապա նաեւ աշխարհական մեծերու համար ալ։

Իսկ որչափ որ խոնարհութեան հոգի կը պահանջուի մեծերէն, այնչափ ալ յարգութեան, հպատակութեան եւ հնազանդութեան հոգի կը պահանջուի ստորակարգեալներէն։ Վասն զի պարտական են զմեծերն իբրեւ Աստուծոյ փոխանորդ ճանչնալ, ինչպէս Պօղոս առաքելոյն վերը յիշուած խօսքը կը ցուցնէ, թէ իշխանութիւնն Աստուծմէ է, եւ իշխան եւ զողներն Աստուծմէ դրուած են։ Աս պատճառաւ կը զնուցէ դարձեալ Պօղոս առաքեալ. «Ասկից ետքը ո՞վ որ իշխանութեան դէմ կը կենայ, Աստուծոյ հրամանին դէմ կը կենայ. եւ դէմ կեցողներն իրենց դատապալտութիւն կ'ընդունին», (Հմմտ. ԺԳ. 2)։

ԼՍՏՈՒԵՆՆԵՅԵՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

ՏԵԼՈՆ ՄԵՐՈՅ ԵՒՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ՅՈՒՆՈՒԵՐԻ 6

ԼՅՍՈՐՈՒԱՆ պատարագին ընթերցուածը՝ ճննդեան ճրագալուցի պատարագին ընթերցուածն է: Խորհուրդը յայանի է, վասն զի Պօղոս առաքեալ Յիսուսին աշխարհք գալէն կը ձեռնարկէ եւ կը ցուցնէ թէ ասկէ ետեւ ինչ վարք պիտ'որ ունենանք:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մարտ. Գլ. Բ. 1—12.)

Վերջ որ Յիսուս Հերովդէս թագաւորին օրերը՝ Հրէաստանի Բեթղեհէմ քաղաքը ծնաւ, ահա արեւելքէն մողերեկան Երուսաղէմ եւ ըսին. Ո՛ր է Հրէից թագաւորն՝ որ ծնաւ. վասն զի իրեն աստղն արեւելք տեսանք, եւ եկանք իրեն երկրպագութիւն ընելու: Հերովդէս թագաւորն երբ որ լսեց, տակն ու վրայ եղաւ, բոլոր Երուսաղէմն ալ հետը: Եւ բոլոր քահանայապետներն ու ժողովողեան դպիրները ժողովելով՝ անոնց կը հարցընէր թէ Քրիստոս ո՞րտեղ պիտի ծնանի: Անոնք ալ իրեն ըսին թէ Հրէաստանի Բեթղեհէմ քաղաքը. վասն զի ասանկ գրուած է մարգարէին ձեռքովը. (Մէս. Ե. 2.) Եւ դուն Բեթղեհէմ Յուդայի երկիր, Յուդայի իշխաններուն մէջ ամենեւին վար չես մնար. քեզմէ ինծի իշխան մը պիտ'որ ելլէ, որ իմ Խորայէլ ժողովուրդս պիտի հօվուէ: Ան ատեն Հերովդէս մողերը գաղտուկ կանչեց եւ անոնցմէ աղէկ մը տեղեկացաւ շիտակը թէ աստղն երբ երեւցաւ: Եւ անոնց ճամբայ տալով որ Բեթղեհէմ երթան, իրենց ըսաւ. Գացէք, ստոյգն իմացէք ան տղուն վրայ, եւ երբ որ կը գտնէք, ինծի ալ իմաց ըրէք, որ ես ալ գամ՝ իրեն երկրպագութիւն ընեմ: Անոնք ալ աս բանս թագաւորէն լսելէն ետեւ՝ ելան գացին. եւ ահա ան աստղը՝ որ արեւելք տեսած էին, իրենց առաջնորդեց, մինչեւ որ տղուն եղած տեղոյն վրայ եկաւ կեցաւ: Երբ որ աստղը տեսան, շատ մեծ խնդում եւ ուրախութիւն ունեցան: Եւ երբ որ տունը մտան, տղան տեսան՝ իր մօրը Մարեմայ հետ, ու երեսի վրայ իյնալով՝ իրեն երկրպագութիւն ըրին. եւ գանձերնին բանալով՝ իրեն ոսկի ու կնդրուկ ու զմուռս ընծայ տուին: Ետքը տեսիլքի մէջ հրաման առին որ չըլլայ թէ գառնան Հերովդեսին գան. անոր համար ուրիշ ճամբով իրենց երկիրը դարձան:,,

Ար կարծուի որ աս երանելի մոզերն երեք հոգի եղած ըլլան, եւ անունին՝ հասարակօրէն կը զրուցուի՝ Մեւքոն, Գասպար ու Բաղտասար: Բայց մոզ ըսուելուն համար՝ պէտք չէ հասկընալ թէ կախարդ են եղեր, ինչպէս որ մոզ բառը հասարակաբար կը նշանակէ: Այլ պէտք է գիտնալ որ հին ատեն փիլիսոփաներուն ու իմաստուններուն սովորաբար մոզ կ'ըսէին, մանաւանդ Եգիպտացւոց մէջ, ուր ատենօք շատ պայծառացած էր փիլիսոփայութիւնն եւ ուրիշ իմաստութիւնները: Աս պատճառաւ ասոնք ալ, որ Եգիպտոսէն անդին դէպ ի Վիփրիկէի ներքին կողմն իշխան էին եւ քաղաքներ ունէին, փիլիսոփայական ուսման ետեւէ իյնալով՝ մոզ կը կոչուէին: Վ'երեւայ թէ միանգամայն ասոնք կուպաշտ չեն եղեր, այլ աստուածապաշտ: Արդ որովհետեւ չէ թէ միայն Իսրայելացիք՝ որ Մովսեսի գրաւորական օրէնքին տակն էին, հապա ճշմարիտ Աստուածը պաշտող ուրիշ օտար ազգերն ալ Մեսիային գալստեան կը սպասէին, անոր համար ասոնք ալ Քրիստոսի գալստեան անուններով՝ մտուրնին պահեր էին Բաղասամայ հազար հինգ հարիւր տարի յառաջ ըրած մարգարէութիւնը, թէ Մեսիան ծնած ատեն՝ նոր աստղ պիտ'որ երեւայ, ինչպէս որ Աստուածաշնչին մէջն ալ կը պատմէ. (Թ՛՛+, ԻԳ. 17.) «Յակօրէն աստղ պիտի ելլէ»: Ուստի Քրիստոս Տէրն մեր ծնածին պէս՝ աս աստղս երեւցաւ իրենց կողմերը, եւ իսկոյն ասոնք ալ իրենց զօրքովը բազմութեամբ Երուսաղէմ եկան Մեսիան փնտռելու եւ երկրպագութիւն ընելու համար: Երբ որ հասկըցան թէ Բեթղեհէմ պիտ'որ ըլլայ Մեսիայի ծննդեան տեղը, Երուսաղէմէն ելան՝ որ հոն երթան: Առաջ Երուսաղէմ մտած ատեննին՝ աստղն աչքէ կ'որոնցուցեր էին. իսկ երբ որ ելան Բեթղեհէմ՝ երթալու համար՝ դարձեալ տեսան եւ ուրախութեամբ լեցուեցան: Արդ՝ իրենց քաղաքէն ելլելէն եւ Քրիստոսի Տեսան մերոյ ծնանելէն տասուիրեք օր ետքը հասան Բեթղեհէմ, մտան Յիսուսին եղած տեղը, երկրպագութիւն ըրին եւ ընծայ տուին: Ետքը դարձեալ Երուսաղէմ պիտի դառնային, ինչպէս որ շերտովդէս ապրսպրած էր. բայց որովհետեւ շերտովդէսին միտքը չար էր, կ'ուզէր իմանալ թէ ուրտեղ է Քրիստոս, որպէս զի սպաննել տայ, որ չըլլայ թէ ետքը Քրիստոս թաղաւորէ ու ինք իր թագաւորութիւնը կ'որսընցընէ, անոր համար Աստուած ասոնց տեսիլք ցուցուց, եւ հրամայեց որ չըլլայ թէ Երուսաղէմ դառնան: Ուստի իրենք ալ ելան եւ ձայն չհանած՝ ուրիշ ճամբով մը իրենց տեղը գացին:

Արդ այսօրուան օրս սուրբ Եկեղեցին՝ Քրիստոսի Տեսան մերոյ Աստուածայայտնութիւնը տօնելով, ամենէն առաջ աս

մեծ խորհրդոց յիշատակը կը կատարէ : Եւ Աստուածայայտնութիւն կոչելով՝ կ'ուզէ ըսել հրապարակական ու հանդիսական յայտնութիւն կամ հրատարակութիւն աստուածութեան Տեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի, որ գլխաւորաբար երեք զանազան կերպով ու զանազան ատեն եղաւ : Նախ՝ երբ որ մոգերն եկան երկրպագութիւն ըրին Քրիստոսի երկրորդ՝ երբ որ Քրիստոս Յորդանան գետին մէջ Յովհաննէս Մկրտչէն մկրտուեցաւ . եւ երրորդ երբ որ առաջին անգամ հրապարակաւ հրաշք գործեց, այս ինքն՝ երբ որ Գալիլեացոց կանա քաղաքը ջուրը գինի ըրաւ : Եւ այսօրուան տօնը կատարելով՝ աս երեք խորհրդոց յիշատակը կը կատարենք : Արդ՝ ինչպէս ըսի, այսօրուան տօնախմբութեան առաջին ու զխաւոր խորհուրդը մոգերուն երկրպագութիւնն ըլլալով՝ պատշաճ էր որ պատարագին աւետարանն ալ նոյն խորհուրդը բացատրէր . երկրորդ խորհուրդը, այս ինքն՝ Յիսուսի մկրտութիւնը կը տեսնենք վաղուան աւետարանին մէջ . իսկ երրորդ խորհուրդը, այս ինքն՝ Քրիստոսի Տեառն մերոյ ըրած առաջին հրաշքը՝ կը տեսնենք յայտնութեան ութօրէքէն ետքը առաջին կիրակին կարգացուած աւետարանին մէջ, որ խորհրդով նոյն առաջին կիրակին կը կարգացուի :

Սե՛ծ է այսօրուան հանդիսութիւնը սուրբ Եկեղեցոյ մէջ, ու շատ մեծ պատուով կը կատարուի : Եւ իրաւքնէ կը վայելէ ալ . վասն զի աս ան օրն է, որուն մէջ Քրիստոս ցուցուց ու հաստատեց իր իշխանութիւնը, այս ինքն՝ իր աստուածային բնութիւնն ու ամենակարողութիւնը, որով շնորհաց մի՛ճակը, այս ինքն՝ քրիստոնէական սուրբ հաւատքը պիտի հաստատէր, եւ հեթանոսներն ալ նոյն հաւատքին պիտի կանչէր . եւ իբրեւ թէ առհաւատչեաց մը տալու համար՝ ամենէն յառաջ աս երեք մոգերն այնչափ հեռու տեղէն կանչեց ու իր քրիստոսական հաւատքին առջինիկ հաւատացեալներն ըրաւ : Երանելի եղան իրենք եւ երջանիկ եղաւ իրենց բախտն, որ այնչափ անհամար մարդիկ՝ արժանի շեղան իմանալու եւ ճանչնալու, ու ասոնք միայն արժանի եղան : Մենք ալ որչափ շնորհակալութիւն ընելու պարտական ենք Աստուծոյ, որ այնչափ մարդիկ տգիտութեան խաւարի մէջ մնալով՝ մեզի աս շնորհքս ըրեր է որ ուղղափառ սուրբ Եկեղեցոյ մէջ ծներ ենք, եւ ճշմարիտ աստուածգիտութեան ու քրիստոնէական հաւատոյ պատուական գանձն ընդուներ ենք : Կրնն աստղն, այս ինքն՝ իր շնորհաց լոյսը մեր վրայ ծագեր է, որով կ'առաջնորդէ մեզի փրկութեան ճամբուն մէջ : Ետեւէն երթանք, մինչև ուր որ կ'առաջնորդէ, ինչպէս ան երանելի մոգերը հետեւեցան ու

գացին, որպէս զի մենք ալ իրենց պէս փրկութեան հասնինք : Չբայ թէ Աստուծոյ ազդեցութեանց դէմ դնենք . հապա անմիջապէս երբ որ Աստուած զմեզ կը կանչէ, եւ մեր սրտին ձայն կու տայ՝ որ մեղքէն ետ կենանք ու առաքինութիւն գործենք, ձայնը մօտիկ ընենք եւ շուտով կատարենք : Գժուարութեանց շնայինք եւ չթոյլնանք : Երանելի մոզերն Աստուծոյ ազդեցութիւնն իմացան թէ չէ՝ շուշացան, իսկոյն ճամբայ ելան, ձմեռ ատեն այնչափ տեղէն նեղութեամբք եւ տառապանօք Երուսաղէմ եկան : Երբ որ հոն հասան՝ Հերովդեսին բարկութենէն չվախցան . եւ երբ որ զՅիսուս տեսան, իր աղքատութենէն ու իր խոնարհութենէն չգայթաղեցան . մանաւանդ թէ իրենց ընծաները տալով՝ զինքն իբրեւ ճշմարիտ Աստուած, իբրեւ ճշմարիտ մարդ ու իբրեւ երկնի եւ երկրի ճշմարիտ թագաւոր դաւանեցան, եւ իրենց ընծաներէն աւելի իրենք զիրենք Յիսուսի ընծայեցին բոլոր իրենց կենաց համար : Մենք ալ աստուածային ազդեցութեանց պատրաստ ըլլանք, կտրիճ ըլլանք, ամենեւին չթոյլնանք : Պատրաստ ըլլանք, որ երբ որ Աստուած իր շնորհքովը մեր սիրտը կը գրգէ՝ շուտ մը չարէն հեռանանք ու բարւոյն ձեռք զարնենք : Սուրբ մոզերն ասանկ պատրաստ ըլլալնուն համար՝ ան մեծ շնորհքին արժանի եղան . իսկ ուրիշները պատրաստ չըլլալով՝ արժանի չեղան, վասն զի Աստուած իր շնորհքն՝ ուզողին ու փնտոողին կու տայ . «Իրնգրեցէք, ու ձեզի կը արուի . հայցեցէք, ու կը գտնէք . դուռը զարկէք, ու ձեզի կը բացուի . վասն զի ով որ կը խնդրէ՝ կ'առնէ, եւ ով որ կը հայցէ՝ կը գտնէ, եւ ով որ դուռը կը զարնէ՝ իրեն կը բացուի» . ըսաւ Քրիստոս Տէրն մեր : (Մատթ. 11 : 7) Կտրիճ ըլլանք, որպէս զի կարենանք մեր մարմնոյն դէմ կենալ, եւ աշխարհքիս զրոյցներն ու մարդկային նկատմունքք բանի տեղ չդնենք . վասն զի խոնարհութիւնն ու արհամարհ ըլլալն՝ աշխարհքիս մարդոց առջեւն ատելի է . բայց մենք անոնց մօտիկ չընենք . «Որովհետեւ աս աշխարհքիս իմաստութիւնն Աստուծոյ առջեւը յիմարութիւն է» . կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ : (Ա. Կորնթ. Գ. 19) Եւ ամենեւին չթոյլնանք, այս ինքն՝ մինչեւ մեր կենաց վերջն ասանկ երթանք, որպէս զի մեր հաւատքին պտուղը վայելենք, այս ինքն՝ փրկութեան հասնինք . «Ով որ մինչուկ ետքը կը համբերէ, ան կը փրկուի» . ըսաւ Քրիստոս : (Մատթ. Ժ. 22) :

Միշտ բովանդակ մեր կենաց մէջ երանելի մոզերուն պէս՝ մեր ընծաները մատուցանենք Աստուծոյ . այս ինքն՝ ոսկին՝ որ հաւատքն է, կնդրուկն՝ որ յոյսն է, եւ զմուռն՝ որ սէրն է, ինչպէս կը մեկնեն սուրբ վարդապետք . եւ կամ ինչպէս ոմանք

ալ կը մեկնեն, ոսկին սիրոյ առ Աստուած եւ առ ընկերս, կընդրուին աղօթից եւ բարի գործոց, եւ զմուռան ապաշխարութեան ու մահացուցման: Ասոնք ըլլան մեր գանձը՝ զորն որ Աստուծոյ ընծայելով՝ մեզմէ յառաջ խրկենք երկինք, որ Հոն ապահով տեղ ըլլալով՝ սրբոց լուստիայլ եւ պայծառ գանձուց Հետ պահուի, ինչպէս որ խրատ կու տայ մեզի Քրիստոս Տէրն մեր. «Չեզի երկինքը գանձ գանձեցէք, ուր ցեցն եւ ուտիճը չեն աւերեր, եւ գողերն ահան չեն փորեր ու չեն գողնար», (Մատթ. 6. 20): Որպէս զի մեր կենաց վախճանին՝ մեր Հաւատքին գործքն ալ Աստուծոյ ցուցընելով՝ մեր յուսոյն արժանի ըլլանք, այս ինքն՝ տեսութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որուն աս աշխարհքիս մէջ Հաւատացիք, եւ իրեն Հետ թագաւորենք յաւիտեանս յաւիտենից:

Ե Ր Կ Ի Ո Ր Գ Օ Ր

Ա Ս Տ Ո Ւ Ա Ծ Ա Յ Ա Յ Տ Ն Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

ԵՐԵԿՈՒԱՆ պատարագին մէջ կարդացուած աւետարանաւ մեկնեցիք Աստուածայայանութեան տօնին առաջին ու գլխաւոր խորհուրդը, որ է մոգուց երկրպագութիւնը: Կը մնայ այսօրուան աւետարանաւն ալ երկրորդ խորհուրդը մեկնել, որ է մկրտութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոս: (Մատթ. 9. 1 — 9. 2):

«Ան օրերը Յովհաննէս Մկրտիչ Հրէաստանի անապատն եկաւ քարոզ տալով եւ ըսելով թէ Ապաշխարեցէք, վասն զի երկնից արքայութիւնը մօտիկցաւ: Աս ան է՝ որուն համար Եսայի մարգարէին բերնովն ըսուեցաւ թէ Անապատին մէջ ձայն մըն է՝ որ կը զուցէ թէ Տիրոջ ճամբան պատրաստեցէք, եւ իրեն քալելու տեղերը շտկեցէք: Եւ Յովհաննէսին զգեստն ուղտու ստեւէ էր, մէջքն ալ կաշիէ գօտի կապած էր. իսկ կերակուրը՝ մարախ ու վայրենի մեղր էր: Ան ատեն բոլոր Երուսաղեմացիք եւ բոլոր Հրէաստանի մէջ ու Յորդանանու կողմն եղողները՝ իրեն կու դային, Յորդանան գետին մէջ իրմէ կը մկրտուէին եւ մեղքերնին կը խոստովանէին: Երբ որ տեսաւ (Յովհաննէս) որ Սաղուկեցիներէն ու Փարիսեցիներէն ալ շատ մարդ եկեր էր իրմէ մկրտուելու, դարձաւ անոնց ասանկ ըսաւ. Ի՞ժերո՞ւ զաւկընէր, ո՞վ սորվեցուց ձեզի, որ դալի բարկութենէն փախչիք. ասկից ետքը ապաշխարութեան արժանի

պտուղ տուէք. ու չկարծէք չըսէք թէ մեր հայրն՝ Աբրահամ է. կ'ըսեմ ձեզի որ Աստուած աս քարերէս Աբրահամու որդիներ կրնայ հանել: Գիտէք որ տապարը՝ ծառերուն արմատին քով դրուած է. որ ծառն՝ որ աղէկ պտուղ չիտար, կը կարուի ու կրակը կը ձգուի: Ես զձեզ կը մկրտեմ ջրով՝ սպաշխարութեան համար: Բայց իմ ետեւէս եկողն ինձմէ շատ զօրաւոր է, անանկ որ ես անոր կօշիկները կրելու արժանի չեմ: Անիկա պիտի մկրտէ զձեզ Հոգևով սրբով եւ հրով: Իր հեծանոցը՝ ձեռքն է, եւ իր կայը պիտի մաքրէ. ու ցորենն իր շտեմարանները պիտի լեցնէ, յարդն ալ չմարելու կրակով պիտ'որ պրէ: Ան ատեն Յիսուս ալ Գալիլէէն Յորդանան եկաւ Յովհաննեսին քով, որ անկէց մկրտուի: Իսկ Յովհաննէս թող շտուաւ ու ըսաւ. Ես պէտք է որ քեզմէ մկրտուիմ, եւ դուն ինձի՛ կու գաս: Յիսուս պատասխան տուաւ ու ըսաւ իրեն. Թող տուր հիմա, վասն զի ասանկ կը վայլէ մեզի, որ ամենայն արդարութիւնը կատարենք: Եւ ետքը թող տուաւ իրեն: Երբ որ Յիսուս մկրտուեցաւ, շուտ մը ջրէն դուրս ելաւ. եւ ահա երկինք վրայէն բացուեցաւ, ու (Յովհաննէս) տեսաւ որ Հոգին սուրբ աղանջ կերպարանքով կ'իջնար ու (Յիսուսին) վրայ կու գար: Մէյ մ'ալ երկինքէն ձայն մ'եկաւ, որ կ'ըսէր. Աս է իմ սիրելի որդիս, որուն վրայ հաճեալ եմ: Ասկից ետքը Յիսուս Հոգիէն անապատ վարեցաւ՝ սատանայէն փորձութիւն քաշելու համար: Եւ քառասուն օր քառասուն գիշեր ծով պահելէն ետքը՝ անօթեցաւ:,,

{Յովհաննէս Մկրտիչ՝ Չաքարիա քահանային եւ Եղիսարեթին որդին էր, որոնք սուրբ Աստուածածնայ ազգականներն էին: Երկուքն ալ ծերացեր գացեր էին, եւ զաւակ չունէին, մանաւանդ որ Եղիսարեթ ամուլ ալ էր: Իրենց ծերութեան ատեն հրեշտակին աւետօքն աս զաւակս ունեցան. բայց թէ յղութեան եւ թէ ծննդեան ատեն զանազան հրաշքներ եղան, ինչպէս որ կը պատմէ Գուկաս աւետարանիչ: (Գլ. Ա:) Աստուած ամենայն ինչ մասնաւոր նախախնամութեամբ կարգի դրած էր, որ աս տղան մեծ մարգարէ եւ Քրիստոսի կարապետ կամ յառաջնութաց ըլլայ, որպէս զի անոր ճամբայ բանայ եւ ժողովուրդը պատրաստէ: Երբ որ սուրբ Աստուածածին ալ հրեշտակին աւետօքը զՔրիստոս Տէրն մեր յղացաւ, արդէն Եղիսարեթ վեց ամսուան յղի էր, ինչպէս որ հրեշտակը սուրբ Աստուածածնայ ըսաւ. (Գլ. Գ. Ա. 36.) ուստի եւ Յովհաննէս Քրիստոսէն վեց ամիս յառաջ ծնաւ: Իսկ Քրիստոս Տէրն մեր ծնանելէն ետքը՝ երբ որ շերտիդէս մոգերէն անոր ծնունդն իմացաւ ու կ'ուզէր զանիկա սպաննել, ինչպէս երէկ

պատմեցինք, ինչպէս որ Աստուած մասնաւոր յայտնութեամբ հրամայեր էր սուրբ Յովսեփայ՝ որ սուրբ Աստուածածնայ եւ Յիսուսի հետ փախչի Եգիպտոս երթայ, ասանկ ալ կ'երեւայ թէ նոյն պատճառաւ մասնաւոր յայտնութեամբ փախցընել տուաւ զՅովհաննէս Մկրտիչ անապատները. վասն զի Ղուկաս աւետարանիչ սուրբ Յովհաննէս Մկրտչին ծնունդը պատմածին պէս՝ շուտ մը կը զրուցէ. «Եւ տղան կ'աճէր ու կը զօրանար Հոգւով. եւ անապատներուն մէջն էր մինչուկ ան օրն՝ որ Խորայելի երեւցաւ» : (Ղ. 1. Ա. 80) : Արդ ասանկ երեսուն տարի անապատի մէջ մնաց քարայրի մը մէջ, որ մինչեւ հիմա կեցած է, կըսեն, եւ մասնաւոր յարգութեամբ աստուածային պաշտամանց տեղի եղած է ու սեղան կայ մէջը կանգնուած :

Իսկ Քրիստոս Տէրն մեր ծնանելէն ետքը՝ երբ որ սուրբ Աստուածածնայ քառասունքն ըստ օրինաց լմնցաւ, մօրը հետ տաճարը գնաց, ինչպէս որ Փետրուարի 2ին կը պատմենք : Ետքը Հերովդեսին բարկութեան պատճառաւ՝ որ Բեթղեհէմի տղաքը պիտի ջարդէր, (ինչպէս որ առջեւի կիրակիս կ'ուզեմ պատմել,) սուրբ Յովսեփայ եւ սուրբ Աստուածածնայ հետ Եգիպտոս փախաւ եւ քանի որ Հերովդէս կենդանի էր, հոն մնաց : Հերովդէս մեռնելէն ետքը՝ սուրբ Հայր Յովսեփ տեսլան մէջ հրաման առնելով՝ Խորայելի երկիրն եկաւ. բայց երբ որ հոն հասաւ ու լսեց որ Հերովդեսի որդին Արքեղայոս իր հօրը տեղն անցեր՝ թագաւոր եղեր է, վախցաւ. Հրէաստան երթալու. ուստի դարձեալ տեսլան մէջ հրաման առնելով՝ Գալիլեայի կողմը գնաց ու Նազարէթ քաղաքը բնակեցաւ : Ամէն տարի զատկին օրերը Երուսաղէմ կ'երթար Յիսուս սուրբ Հայր Յովսեփայ ու սուրբ Աստուածածնայ հետ, զատկին տօնը կատարելու համար : Եւ աս պատճառաւ՝ երբ որ տասուերկու տարուան եղած ատեն Երուսաղէմ գնաց, ան դիպուածը պատահեցաւ, որ տաճարին մէջ նստեր վարդապետներուն հետ կը վիճէր, ինչպէս որ Փետրուարի 2ին պիտի պատմենք : Եւ թէպէտ ամէն տարի զատկին Երուսաղէմ կ'երթար, բայց միշտ կը դառնար Նազարէթ կու գար եւ հոն կը բնակէր, ու առանձնական կեանք մը կը վարէր :

Արդ՝ Յովհաննէս երեսուն տարի անապատին մէջ ճգնելէն ետեւ՝ Աստուած իրեն հրամայեց որ գուրս ելլէ եւ քարոզութիւն ընէ, ինչպէս կ'ըսէ Ղուկաս : (Ղ. 4. 2) : Ուստի իր ճգնարանէն ելելով՝ Յորդանանու կողմերը պտրտեցաւ ու քարոզութիւն կ'ընէր, ինչպէս որ սյսօրուան աւետարանը մեղի կը սորվեցընէ, եւ եկողները կը մկրտէր : Բայց իր ըրած մկրտութիւնը սկզբնական մեղքէ սրբելու խորհուրդը չէր, այլ միայն

ապաշխարողական խոնարհութեան ներգործութիւն մը, ինչպէս ինքն ալ կը զրուցէր: Սակայն աստուածային ազդեցութեամբ կ'ուզէր ասով ճամբայ պատրաստել քրիստոսի մկրտութեան, որ էր ճշմարիտ մկրտութիւն՝ որ Հոգւով սրբով հրոյ պէս սկզբնական մեղքը պիտի մաքրէր:

Յիսուս քրիստոս Տէրն մեր ալ՝ որ ան ատեն երեսուն տարեկանի չափ եղած էր, ինչպէս կ'ըսէ սուրբ Ղուկաս, (Գ. 23.) որովհետեւ եկած էր ժամանակը կատարելու ան գործքն՝ որուն համար իր յախտեանական Հայրը զինքն աշխարհք խրկած էր, վերջացուց իր առանձնական կեանքը, եւ ուղեց ինք զինքը հրատարակել, որ ամէնքն իմանան թէ աշխարհքիս փրկութիւն տալու համար եկած է. եւ ամէն բանէ յառաջ իր իշխանութիւնն ու աստուածային փառքն ուղեց յայանել: Ուստի Յովհաննէս Մկրտիչ քիչ մը ատեն քարոզութիւն ընելէն ետքը՝ Յիսուս քրիստոս Տէրն մեր ալ իր երեսունումէկերորդ հասակին մէջ Յունուարի 6ին Յորդանան գետն եկաւ, որ հոն տեղը Յովհաննէս Մկրտչէն մկրտուի: Յովհաննէս՝ որ մօրն արգանդն եղած ատեն զքրիստոս ճանչցաւ եւ յորովայնէ յորովայն երկրպագութիւն ըրաւ, երբ որ տեսաւ թէ երկնի եւ երկրի արարիչն՝ որ աշխարհքս փրկելու եւ զմարդիկ սրբելու համար մարդ եղած էր, եկեր խոնարհութեամբ իրմէ մկրտութիւն կը խնդրէ, զարհուրելով դարձաւ ըսաւ. Տէր, ես պէտք է որ քեզմէ մկրտուիմ ու քեզմէ մաքրուիմ. եւ դուն ինձի կու գաս: Յիսուս պատասխան տուաւ թէ Թող տուր հիմա, վասն զի ասանկ կը վայելէ մեզի որ ամէն արգարութիւն կատարենք, այս ինքն՝ ամենուն կատարեալ խոնարհութեան օրինակ տանք: Արդ՝ Յիսուս քրիստոս Տէրն մեր ուզելով իսկզբան անդ մէկէն յայանապէս ցուցնել թէ քրիստոնէական հաւատքին դուռը մկրտութիւնն է, ուղեց իր քրիստոսական հաւատքին քարոզութեան դուռն ալ մկրտութեամբ բանալ, որպէս զի իր մկրտութեամբը՝ մկրտութեան նիւթը կամ ջուրը սրբէ: Ուստի մտաւ ջրին մէջ մկրտուեցաւ:

Մկրտուելէն ետքը ջրէն դուրս ելածին պէս՝ երկինք բացուեցաւ, եւ իր փառքն՝ որ ունէր համադոյ ընդ Հօր եւ սուրբ Հոգւոյն՝ բոլոր ժողովուրդեան յայտնի եղաւ. վասն զի Հոգին սուրբ աղանակերոյ երեւմամբ վրան իջաւ, եւ Հայր յախտեանական ալ երկնաւոր ձայնով վկայեց թէ քրիստոս՝ իր սիրելի յախտեանական որդին է: Հոն եղողներուն ամէնն ալ տեսան եղած մեծ հրաշքը: Իսկ ուրիշները՝ որ հոն չէին, ետքէն գալով՝ Յովհաննէս Մկրտչին կը հարցընէին, եւ Յովհաննէս ալ կը վկայէր ու կ'ըսէր թէ Առաջուրնէ Աստուած ինձի իմա-

ցուցեր էր թէ երբ որ կը տեսնես որ մկրտած ատենդ՝ սուրբ Հոգին մեկուսն վրայ կ'իջնայ, գիտցիր որ ան է քրիստոս՝ որ աշխարհքիս մեղքը պիտի բառնայ : (Յ. 14. Ա. 33 :

Արդ ահա աս է երկրորդ մեծ խորհուրդն՝ որուն յիշատակը կը կատարենք աստուածայայտութեան տօնին : Բայց հոգևոր պտուղն ու օգուտը ձեռք ձգելու համար՝ պիտի դիտնանք որ քրիստոս Տէրն մեր մկրտուելովն՝ երկու բան ուղեց կատարել : Մէյ մը՝ մկրտութեան սուրբ խորհուրդն ուղեց հաստատել, որ իրմէ ետքը՝ իր սուրբ հաւատքն ընդունողներն՝ անով Ադամայ սկզբնական մեղքէն ու սատանայի դերութենէն ազատին, եւ Աստուծմէ հեղմամբ ընդունին երեք մեծամեծ առաքինութեանց ունակութիւնները, որոնք են՝ հաւատք, յղոյս ու սէր : Եւ երկրորդ մտորուս բնութեան տկարութիւնը ճաննալով՝ որ զանազան կրիւք զգածեալ է ու ներգործական կամ անձնական մեղաց մէջ կ'իջնայ, իր օրինակուն՝ ապաշխարութեան սուրբ խորհուրդն ուղեց մեղաւորներուն ցուցնել, որպէս զի ապաշխարութեան ճամբով նորէն ստանան մկրտութեան ատեն ստացած ու մեղքով կորսընցուցած շնորհքնին, եւ նորէն Աստուծոյ շնորհաց վիճակին մէջ մտնեն ու հաստատուին :

Աւստի մենք ալ՝ որ առաջուց բարկութեան որդի եւ սատանայի գերի էինք, եւ ետքը Աստուծոյ ողորմութեամբն այնչափ բիւրաւոր մարդիկներէն զատուեցանք, ու աս սուրբ հաւատքին մէջ հրաւիրուեցանք, եւ սուրբ մկրտութեան ձեռքով Յիսուսի քրիստոսի արդեամբը՝ Աստուծոյ որդի եւ արքայութեան ժառանգ եղանք, որովհետեւ անթիւ անհամար անգամ զանազան մահացու մեղքք Աստուծմէ երես դարձուցինք եւ իր շնորհքն ու Յիսուսի արիւնն ռոքի տակ առինք արհամարհեցինք, ապաշխարութենէն զատ ուրիշ ճանապարհ չունինք նորէն Աստուծոյ շնորհաց մէջ մտնելու եւ Աստուծոյ հաճոյ ըլլալու, որպէս զի Յիսուսի արքայութեան ժառանգորդ ըլլանք : Ապա ուրեմն մտուրնիս բերելք թէ ինչ խոստացանք Աստուծոյ՝ երբ որ մկրտուեցանք : Խօսքերնուս վրայ մինչեւ հիմա չկենալուս համար՝ սրտանց զղջալով եւ պատշաճաւոր ապաշխարութիւն ընելով՝ հաստատ առաջադրութիւն դնենք եւ սկսինք ասկից ետքը՝ տուած խօսքերնիս կատարել : Հրաժարինք սատանայէն ու անոր գործքերէն եւ ամէն խաբէութիւններէն ու մեղքերէն, հրաժարինք աշխարհքէն ու անոր փառքէն եւ ունայնութենէն. հրաժարինք մարմնէն եւ անոր ցանկութիւններէն ու խաբերայ հեշտութիւններէն : Իրօք ճաննանք թէ ասոնք մեր թշնամիներն են եւ զմեզ յախտենական դատապարտութեան անդունդը կը ձգեն : Աւստի շուտով ալ անոնցմէ

փախչինք, եւ Աստուծոյ պատուիրաններն եռանդեամբ պահելով՝ միշտ Աստուծոյ շնորհքին դիմենք, որպէս զի ինք զմեզ իր շքին տակ պահէ, որ թշնամիներէն աներկիւղ պահպանուինք, մինչեւ որ աս ողորմելի կեանքերնիս վերջանայ, եւ երթանք յաւիտենական կեանքը հանդէինք:

Այսօր մեռելոց օր է: Այնչափ քրիստոնէից մէջ, որ մկրտուած ատեննին ու ետքը ապաշխարութեամբ Աստուծմէ առած շնորհքնին աղէկ գործածեր են ու փրկութեան արժանի եղեր են, շատերն իրենց մեղքերուն ժամանակաւոր պատիժներուն քաւութեան համար՝ Աստուծոյ արդարութեան կրակովք քաւարանի տանջանքներուն մէջ կը տանջին: Կեղծ ջուր կ'ուզեն, որ իրենց կրակը մարի եւ շուտով Աստուծոյ երեսաց տեսութեան հասնին: Աս ջուրը մեր աղօթքներուն, ողորմութիւններուն ու բարի գործքերուն օգնութիւնն է: Ետ չմանք ու զիրենք չգրկենք: Որչափ որ շուտով Աստուծոյ սուրբ տեսութեան կը հասնին, այնչափ շուտով ալ իրենց բարեխօսութեամբ իրենց օգնութիւնը մեզի կը հասցնեն, որ մենք ալ կարող ըլլանք մկրտուած ատեննիս առած շնորհքնիս՝ ապաշխարութեամբ նորէն ստանալ ու արդիւնք շահել:

Կ Ի Ր Ա Կ Ի

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՏԵՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒԹՕՐԷՒՅ ՄԷՁ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ կիրակին օրը շարժական ըլլալով եւ ամէն տարի ութօրեքին մի եւ նոյն օրը չհանդիպելով՝ չեմ կրնար յատուկ գիրք կամ աւետարան մը գնել: Ուստի Քրիստոսի Տեառն մերոյ ծննդեան վերաբերեալ պատմութիւնները կատարելու համար, պատշաճ տեսայ Բեթղեհեմի անմեղ ու սուրբ մանկանց պատմութիւնը գնել, որովհետեւ Քրիստոսի ծննդեան համար արիւն թափելով ու նահատակուելով՝ իրենց վկայութիւնն ալ այս օրերս յիշենիս կը յարմարի:

Արդ՝ սուրբ Մատթէոս աւետարանիչ երանելի մողերուն պատմութիւնը գնելէն ետքը, ասանկ կը պատմէ: (Գլ. Բ. 13—18):

«Արք որ մողերը Բեթղեհեմէն ելան գացին, ահա հրեշտակ Տեառն տեսլեան մէջ Յովսեփայ երեւցաւ ու ըսաւ. Ելիք, մանուկն ու իր մայրն առ, Եգիպտոս փախիր, եւ հոն մնացիր մինչեւ ես քեզի ըսեմ. վասն զի Հերովդէս մանուկը

սպաննելու ետեւէ է: Յովսէփ ալ ելաւ գիշերով՝ տղան ու մայրն առաւ Եգիպտոս գնաց, եւ հոն մնաց՝ մինչեւ որ Հերովդէս մեռաւ: Որպէս զի Տեառն խօսքը կատարուի, որ (Ովսէէ) մարգարէին բերնովը կ'ըսէ թէ Իմ որդիս Եգիպտոսէն պիտի կանչեմ: Ան ատեն Հերովդէս տեսնելով որ մոգերէն խարուեցաւ, շատ բարկացաւ, եւ մոգերէն իմացած ժամանակին նայելով՝ մարդ խրկեց, որչափ որ Բեթղէմի մէջ ու անոր սահմանները երկու տարւան ու երկու տարւընէ վար տղայ կար, ամէնն ալ ջարդեց: Ան ատեն Երեմիա մարգարէին բերնովն ըսուածը կատարուեցաւ, որ կ'ըսէ. Հռամայ մէջ ողբի ձայն լսուեցաւ, մեծ դռուով գոչում, լաց ու վայնասուն. Հռաքէլ իր որդիներուն վրայ կու լար ու չէր ուզեր մխիթարուիլ, վասն զի չէին մնացեր:»

Վարէն վերը աստուածայայտնութեան առաջին օրը պատմեցինք թէ Հերովդէս մոգերուն ապրսպրած էր որ երթան զՔրիստոս գտնեն, եւ ետքը գան իրեն իմացընեն, որ ինքն ալ երթայ երկրպագութիւն ընէ: Բայց Հերովդեսին լեզուն արդար ու սիրար չար էր. վասն զի գիտէր որ Հրեայք Մեսիային կը սպասէին ու կը զրուցէին թէ երբ որ Մեսիան կու գայ՝ իրենց վրայ ան պիտի թագաւորէ: Ուստի մտածելով որ չըլլայ թէ ան թագաւորելով՝ ինք իր թագաւորութիւնը կորսընցընէ, միտքը զրաւ մեռցընել. բայց իր միտքը մէկու մը չէր կրնար յայտնել, վասն զի Հրեաներէն կը վախնար որ զինքը կը սպաննեն: Անոր համար ասանկ խարէութեամբ կ'ուզէր մոգերէն իմանալ ու իր վախճանին հասնիլ, եւ անհամբերութեամբ անոնց դարձին կը սպասէր: Նոյն միջոցին սուրբ Աստուածածնայ քառասունքը ըմբնայով՝ իր Աստուածորդւոյն հետ Արուսաղէմայ տաճարը գնաց, որ Մովսէսի օրէնքը տեղն երթայ, թէպէտ ինք կարօտ չէր, ինչպէս որ տեղն ի տեղը պիտի պատմեմ Փետրուարի 2ին. եւ սակայն Աստուած անանկ ըրաւ որ աս բանս Հերովդեսին ականջը չեկաւ չիմացաւ:

Հերովդէս շատ օր սպասեց մոգերուն դառնալուն. բայց շատ ժամանակ անցնելով եւ անոնք չդառնալով՝ հասկըցաւ որ զինքը խաբեցին. անոր համար շատ բարկացաւ ու ճար մը կը փնտռէր որ զՔրիստոս գտնէ ու մեռցընէ: Աստուած ալ աս բանս հրեշտակի ձեռքով սուրբ Յովսէփայ յայտնեց եւ հրամայեց որ Յիսուսի ու սուրբ Աստուածածնայ հետ փախչի Եգիպտոս երթայ: Սուրբ հայր Յովսէփ հրամանը կատարեց եւ գիշերով ելաւ գնաց: Հերովդէս չուտով կ'ուզէր բան մը հոգալ. բայց մէյ մը կայսրմէն կը վախնար, որ չըլլայ թէ ինքնագլուխ գործելով՝ զինքը սրգողցընէ. մէյ մ'ալ Հրեաներէն,

որ չըլլայ թէ ապստամբութիւն հանեն Մեսիային պատճառաւ : Պատահեցաւ որ ան ատենները հարկ եղաւ իրեն Հոռոմ երթալ կայսեր հետ տեսնուելու համար : Աս պատահմունքովս իր մտքինը կարգի դրաւ : Կայսեր հասկըցուց թէ ինչպէս Հրեայք հաղարներով տարիներէ վեր Մեսիային կը սպասեն , որ գայ իրենց վրայ թագաւորէ . արդ , ըսաւ , հիմակ որ աս ձայնս ելաւ թէ Մեսիան ծներ է , ի հարկէ բոլոր Հրեաները կը պատրաստուին ոտք ելլելու՝ որ իրենց թագաւորութիւնը կանգնեն : Աս բանս պէտք ես մտածել , որ չըլլայ թէ Հրեաստանը ձեռքէ կորսնցնենու ու կայսրութեանդ անհաշտ թշնամի մը ստանաս՝ որ ատենօք շատ մեծ վնասներ կրնայ տալ : Այնչափ ըրաւ որ կայսրն ալ համոզուեցաւ եւ Հերովդեսին հրաման տուաւ ուղածն ընելու : Այսպէս երբ որ Հրեաստան դարձաւ , գրեթէ տարի ու կէս անցեր էր մոգերուն գալէն ետքը : Ինք տարի ու կեսով ալ չչատացաւ , հապա ապահովութեան համար յանկարծակի զօրք խրկեց Բեթղեհէմ՝ քաղաքը , եւ որչափ որ քաղքին մէջ ու դրսերը չորս դին մանչ տղաք կային՝ երկու տարւոնէ սկսեալ՝ մինչեւ մօրը կաթն եղողը՝ ամէնքն ալ ջարդեց մեռցուց . որպէս զի անոնց մէջ Յիսուս ալ մեռնի :

Այլ կրնայ պատմել ան կոծը , ան ողբը , ան գոռում գոչումը , որ նոյն օրը Բեթղեհէմ եղաւ , երբ որ անողորմ ու անգութ զինուորք այնչափ անմեղ մանկունքն իրենց մօրը գրկէն յանկարծակի յափշտակեցին : Ինչպէս որ նոսնենոյն ծագիկը՝ կարկուտը կ'իջնայ կը դարնէ , անանկ ալ անգութ դահիճներն ան խեղճերուն մատաղ մարմինը կը ջարդէին , եւ իրենց արիւնը՝ նոյն անզգամ զինուորներուն սրովը թափուելով՝ մօրերնուն կաթին հետ կը խառնուէր : Սակայն ան կոծն , ան ողբը մարմնաւոր էր , վասն զի մարմնաւոր աչքով միայն նայելով՝ կու լային . ապա թէ ոչ՝ եթէ իրենց հոգւոյն աչքը բաց ըլլար , փոխանակ լացի՝ պէտք էր որ չափէ դուրս ցնծում ու խնդութիւն ընէին , ինչպէս որ երկինքն ալ հրեշտակները կ'ընէին : Ղասն զի ասոնք եղան Քրիստոսի ծննդեան առաջին վկաները , որ Քրիստոսի համար , մանաւանդ թէ Քրիստոսի տեղ , իրենց արիւնը թափեցին , եւ ամէն մարտիրոսներէն յառաջ մարտիրոս եղան ու Քրիստոսի ծննդեան քաղաքն իրենց արեամբը լուացին , որպէս զի ամենուն յայտնի ըլլայ որ Քրիստոսի թագաւորութիւնը՝ քրիստոնէից արեամբն ու մահուամբը պիտի պայծառանայ , եւ Քրիստոսի համար արիւն թափելն ու մեռնելը՝ քրիստոնէից փառք ու պարծանք պիտի ըլլայ , եւ աս բանիս բաղձանքը դեռ տղայ եղած ատենէն իբր թէ իրենց մօրը կաթին հետ ընդունելով՝ իրենց սրտին մէջ պիտի հրա-

Տրեն, եւ երբ որ Աստուծոյ կամքն ուղէ ու դիպուածը պատահի՝ ուրախութեամբ մեռնելու վազեն երթան: Աս պատճառաւս ալ սուրբ Եկեղեցին՝ չէ թէ նոյն անմեղ մանկանց ծնողացը պէս որք ու սուգ կը կատարէ, թէ աս անմեղ մանկանց յիշատակին օրը եւ թէ ուրիշ մարտիրոսաց օրերը, հապա ցնծութեամբ եւ յաղթանակաւ ու փառօք տօներնին կը կատարէ:

Ասկից կը հասկընանք մենք ալ թէ որչափ արեամբ ու հալածանքով գնեցր է սուրբ Եկեղեցին աս քրիստոնէական սուրբ հաւատքս՝ նախանձոտ սատանային պատճառաւ. աս կից կ'իմանանք թէ ինչպէս պատրաստ պիտ'որ ըլլանք արիւննիս թափելու՝ աս սուրբ հաւատքիս համար, եւ թէ որչափ սիրով ու յօժարութեամբ աս սուրբ հաւատքիս համար հալածանք ու նեղութիւն պիտի քաշենք. որովհետեւ միշտ հալածանքով ու արեամբ պայծառացեր է սուրբ Եկեղեցին. անակ որ առակ է սուրբ վարդապետաց մէջ ըսել՝ թէ Մարտիրոսաց արիւնը քրիստոնէութեան սերմն է, որով կ'աճի ու կը տարածուի: Աւստի ամէն մարմնաւոր նեղութիւններն ու տառապանքը եւ նախատինքը պիտի յանձն առնենք, միայն թէ աս սուրբ հաւատքը չկորսնցընենք: Մեր օրերը աշխարհքիս ամէն կողմը քրիստոնէութիւն ու քրիստոնէայ թագաւորները ըլլալով՝ հանդիստ կը վայելենք եւ աս հանգստութենէն՝ կրնամ ըսել թէ մեր սուրբ հաւատքին արժէքը չենք ճանչնար: Ահ, երանի թէ կենդանի ըլլային ան առաջին դարուց մարտիրոսները՝ որոնց ոսկրտանքը մենք հիմա պատուով կը համբուրենք ու կը յարգենք, եւ մեղի պատմէին թէ աս սուրբ հաւատքիս համար ինչե՛ր քաշեցին երեքհարիւր տարի կռայաշա կայսերաց ու թագաւորաց ձեռքէն:

Ատնք յիշելով՝ Պօղոս առաքեալ զմեզ ալ կը յորդորէ (Եֆ. Գ. Ժ. 32—36.) ասանկ ըսելով. «Երդ՝ առաջին ատենները մտուրնիդ բերէք, երբ որ լուսաւորուեցաք, ու շատ տառապանաց եւ չարչարանաց համբերեցիք, երբեմն նախատինքով ու նեղութիւններով դուք խայտառակ եղաք, երբեմն ալ ուրիշներուն հետ՝ որ ան բաները կրեցին՝ դուք ալ մասն ու բաժին ունեցաք: Վասն զի կապուածներուն հետ՝ դուք ալ չարչարանք քաշեցիք, ու երբ որ ձեր ինչքը յափշտակեցին՝ սիրով եւ ուրախութեամբ սուիրք. վասն զի գիտէիք որ աւելի աղէկ ինչք ունիք երկինքը, որ հոն կը կենան կը մնան: Երդ՝ աս համարձակութիւնս (այս յոյսս) որ ունիք, չըլլայ թէ կորսնցընէք. վասն զի վարձքն ու հատուցումը շատ մեծ է: Չեզի համբերութիւն պէտք է, որ Աստուծոյ կամքը կատարէք ու հասնիք աւետեաց:»

Երկու ընթերցուած կը կարդացուի այսօր պատարագին մէջ: Առաջինը հին կտակարանէն՝ Եսայեայ մարգարէութենէն: (ԳԼ. ԾԳ. 1—13):

“Արախացիր, ո՛վ ամուլ, որ չէիր ծնաներ. գոչէ ու պոռա, դուն՝ որ ծննդեան ցաւ չէիր ունենար. վասն զի անորդի այրեցոյ՛ որդիքն աւելի շատ են՝ քան թէ էրիկ ունեցողինը: Վասն զի Տէր ըսաւ. Վյաններուդ ու բակերուդ տեղը մեծցուր լայնցուր. կանգնէ ու մի խնայեր, չուաններդ երկընցուր, ցցերդ հաստատէ: Աջ կողմդ ալ՝ ձախ կողմդ ալ թուիր գնա. եւ քու զաւակիդ ժառանգութիւնը՝ հեթանոսներն ըլլան, ու աւրուած քաղաքները շինես: Զքեզ ամբչցրնելուն համար՝ մի վախնար, զքեզ նախատելուն համար՝ մ՛ամբնար. վասն զի շատոնցուրնէ քաշած ամսթդ կը մոռնաս, եւ քու այրիութեանդ նախատիւքը մէյ մ՛ալ միտքդ չիգար: Վասն զի քեզի ագ բանն ընողը՝ Տէրն է. Տէր զօրութեանց է իր անունը. եւ նոյն Խորայելի Աստուածը՝ որ զքեզ փրկեց, բոլոր աշխարհքիս Աստուածը պիտ՛ որ ըսուի: Զէ թէ երեսէ ձգած ու տարակուսած կնկան մը պէս եւ չէ թէ մանկութենէն ատելի եղած կնկան մը պէս՝ կանչեց զքեզ Աստուած: Հապա ասանկ ըսաւ Աստուած. Ատեն մը զքեզ թող տուի. բայց շատ մեծ ողորմութեամբ քեզի կ՛ողորմիմ: Քիչ մը բարկանալուս համար՝ երեսս քեզմէ դարձուցի. բայց իմ յաւիտենական ողորմութեամբս քեզի կ՛ողորմիմ: Զքեզ փրկող Տէրն ասանկ ըսաւ: Եւ նոյն ատենը ջրհեղեղէն վեր աս բանս եղաւ. եւ ինչպէս որ իրեն նոյն ատեն երդում ըրի որ աշխարհքին չբարկանամ, ասանկ ալ քեզի չբարկանալու երդում ըրի: Ո՛չ լեռները կը շարժեմ բարկութեամբ, եւ ո՛չ բլուրները կը փոխեմ. ո՛չ իմ ողորմութիւնս քեզմէ կը պակսի, եւ ո՛չ քու հետդ ըրած խաղաղութեան ուխտս կ՛անցնի: Ըսաւ Տէր: Ով տառապեալ ու խախտեալ, հետդ հաշտուեցայ մինչեւ որ միխթարուիս: Ահա քու քարերդ կարկեհան պատրաստեր եմ, ու հիմունքդ շտիկղայ: Աշտարակներդ յասպիս քարէ կը կանգնեմ ու զուներդ՝ ակնվանիէ կը շինեմ. չորս դիդ ալ բոլոր պատուական քարերէ պատ կը քաշեմ: Եւ բոլոր զաւկրներդ անանկ կ՛ընեմ, որ Աստուծմէ կրթեալ կ՛ըլլան, եւ տղաքդ շատ մեծ խաղաղութեան մէջ կ՛ըլլան:”

Որովհետև Աստուած հին օրինաց ասեն իր եկեղեցին՝ իր ընտրեալ ժողովրդեան կամ Հրէից մէջ հաստատեր էր, անոր համար ամէն հոգեւոր հարմութեան ու տիկնութեան փառքն ու ծննդականութեան պատիւը՝ հրէական ժողովրդանոցին տրուած էր. իսկ հեթանոսաց եկեղեցին՝ անծին անպաւակ, երեսէ ձգած մնացած էր: Աստուած՝ որ Հրէից եկեղեցին մինչև քրիստոսի գալուստն ուղեց պատուել, քրիստոսէն ետքը աս պատիւն ու փառքը ուղեց Հրեաներէն վերցընել եւ հեթանոսաց եկեղեցւոյն տալ: Աս է մարգարէին ըրած բոլոր մարգարէութիւնը, որ յայտնապէս կը զրուցէ թէ քրիստոսի ժառանգութիւնը հեթանոսները պիտի ըլլան. եւ կը ցուցնէ թէ ինչպէս մինչև աշխարհքիս վերջը պիտի տեւէ քրիստոսի սուրբ եկեղեցին, եւ թէ ինչ փառք ու ինչ մեծութիւն պիտի ունենայ: Եւ աս ընթերցուածը խորհրդով գրուած է աս օրս. որպէս զի քրիստոսի Տեառն մերոյ աստուածային հեղինակութիւնը յայտնուելէն ետքը, իր ընտրեալ եւ սիրելի հարսին սուրբ եկեղեցւոյ որպիսութիւնն ալ յայտնուի:

Երկրորդ ընթերցուածը նոր կտակարանէն՝ Պօղոսի առաքելոյն առ Տիմոթէոս գրած առաջին թղթէն է: (Գլ. Ա. 1—11:)

«Պօղոս առաքեալ Յիսուսի քրիստոսի. ինչպէս որ հրամայեց Աստուած փրկիչ մեր ու Յիսուս քրիստոս յոյս մեր. Տիմոթէոսի սիրելի որդւոյ ի հաւատս, շնորհք, ողորմութիւն, խաղաղութիւն շօր Աստուծմէ եւ Յիսուսէ քրիստոսէ մեր Տեառնէն: Երբ որ Մակեդոնիա կ'երթայի, անոր համար քեզի աղաչեցի՝ որ Եփեսոս մնաս, որպէս զի ոմանց պատուիրես՝ որ ուրիշ կերպ բաներ շորովեցընեն, եւ առասպելաց ու տոհմութուց ճնային, որոնք վերջ չունին: Ասանկ բաները չէ թէ հաւատով Աստուծոյ ըրած մարգասիրութիւնը, հապա կոխ կը հանեն: Ասան զի պատուիրանին գլուխը սէրն է, սուրբ սրտի, աղէկ խղճմտանքով, ու անկեղծաւոր հաւատքով: Ոմանք ասոնցմէ դուրս ելան, եւ պարապ խօսքերու դարձան: Ա՛ռ զեն օրէնքի վարդապետ ըլլալ, եւ իրենք ո՛չ ըսածնին գիտեն, եւ ո՛չ թէ ինչ բաներ կայնե՞ր են: Գիտենք որ օրէնքն աղէկ է, թէ՛ որ մէկն օրէնքին ապսպրածին պէս օրէնքը պահէ: Բայց աս գիտնալու է որ օրէնքն արդարներուն համար գրուած չէ, հապա անօրէններուն ու անհնազանդներուն, ամբարիշտներուն ու մեղաւորներուն, սուրբ շեղողներուն ու սղծերուն, հայր ու մայր անարգողներուն, մարդասպաններուն, պոռնիկներուն, արուագէտներուն, մարդաբողբոյսներուն, սուտըրուցներուն ու սուտ երգում ընողներուն համար գրուած է. եւ թէ որ ուրիշ բան

մ'ալ կայ՝ որ որջամիտ վարդապետութեան դէմ է. ան վարդապետութեան դէմ կ'ըսեմ, որ երանելոյն Աստուծոյ փառաւոր աւետարանին պէս է, որուն ես ալ հաւատարիմ եղայ:»

Ասայեայ մարդարեութեան մէջ՝ Քրիստոսի սուրբ Եկեղեցւոյ փառքը տեսանք: Հիմա Պօղոս առաքեալ իր Տիմոթէոս աշակերտին եւ անով ուրիշ եկեղեցականաց կը սորվեցընէ թէ աս սուրբ Եկեղեցւոյս հաւատքին ինչպէս վերակացու պիտի ըլլան, որ հաւատոյ վարդապետութիւնը միշտ պարզ, անկեղծ եւ հաստատուն կերպով յառաջ երթայ, ինչպէս որ փրկիչն մեր Յիսուս Քրիստոս աւանդեր է. չէ թէ մարդկային խելքով կամ հեղինակութեամբ, չէ թէ աւելորդապաշտութիւններով ու առասպելներով, չէ թէ խնդիրներ հանելով եւ նոր հանձարներ հնարելով. հապա խոնարհութեամբ, սուրբ սրտիւ, միամտութեամբ, սիրով ու անկեղծութեամբ, միտքն՝ Աստուծոյ հաւատքին գերի ընելով, եւ դրած օրէնքները պահելով: Աւրիշ ըսածները յայտնի են:

Իսկ աւետարանն աս է: (Յ. 14. Գ. Բ. 1—11):

Այն փառաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: «Երբորդ օրը հարսնիք կար Գալիլեացւոց կանաքաղաքը. Յիսուսին մայրն ալ հոն էր: ՉՅիսուս ու աշակերտներն ալ հարսնիք կանչեցին: Երբ որ գինին պակսեցաւ, դարձաւ Յիսուսին մայրն իրեն ըսաւ. Գինի չունին: Յիսուս ալ մօրը զրուցեց. Ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ, կին դու. դեռ ժամանակս չէ հասած: Ետքը դարձաւ մայրը սպասաւորներուն ըսաւ. Ի՞նչ որ կ'ըսէ ձեզի՛ ըրէք: Հոնտեղը վեց հատ կձէ թակոյկ կար, որ Հրէից սրբութեան կարգին պէս դրուած էին եւ ամէն մէկն երկ'երկու կամ երեք երեք մար կ'առնէր: Յիսուս անոնց ըսաւ. Թակոյկները ջրով լեցուցէք: Անոնք ալ ամէնը մինչև բերան լեցուցին: Ետքը Յիսուս ըսաւ. Հիմակ առէք ու տաճարապետին տարէք: Երբ որ տաճարապետը գինի եղած ջուրը խմեց ու չէր գիտեր թէ ուսկից է, բայց ջուրը լեցընող սպասաւորները գիտէին. դարձաւ տաճարապետը փեսային հետ խօսեցաւ ու ըսաւ. Ամէն մարդ առաջ անուշ գինին կը դնէ ու երբ որ կը գինովնան, ան ատեն անշահը կը քէ. իսկ դուն անուշ գինին մինչև հիմա պահեցիր: Այս եղաւ սկիզբը, որ Յիսուս սկսաւ հրաշք գործել ի կանաքաղաքացւոց ու իր փառքը յայտնեց. եւ իր աշակերտներն ալ իրեն հաւատացին:»

Աս հրաշքս Յիսուսի առաջին ըրած հրաշքն ըլլալով՝ իր աստուածային փառացը մասնաւոր յայտնութիւն մ'եղաւ. եւ իրաւցընէ չէ թէ միայն առաջին հրաշքն էր, հապա նաեւ շատ մեծ, վասն զի արարչագործութեան կարգը կը մանկ' ստեղ-

ծուածոց բնութիւնն աւրելն ու նոր բնութիւն տալը . եւ աս բանս ստեղծական էակ մը չիկրնար ընել, այլ կը պահանջուի անստեղծ եւ աստուածային ամենակարող էակ՝ որ բնութեան վրայ ունեցած իշխանութեամբն ըսէ եւ ընէ: Արդ՝ Քրիստոս Տէրն մեր ալ ջրին բնութիւնն աւրելով եւ գինեոյ բնութիւն շինելով՝ յայանեց իր փառքը, ինչպէս կ'ըսէ Յովհաննէս աւետարանիչ, այս ինքն՝ յայտնեց իր աստուածային անստեղծ եւ ամենակարող բնութիւնն ու իշխանութիւնը, որ բովանդակ բնութեան արարիչ եւ տէր ըլլալով՝ բացարձակ կը հրամայէ, եւ հրամայածն անմիջապէս կը կատարուի: Աս է աստուածայայտնութեան տօնին երրորդ խորհուրդը. բայց աւետարանն այս օրս կարդացուելով՝ աստուածայայտնութեան տօնին առջին ու երկրորդ օրը չմեկնեցի:

Բայց ասով պէտք չէ իմանալ թէ մինակ աս հրաշքս՝ Յիսուսի աստուածութիւնը յայտնեց, իսկ ուրիշ հրաշքները չյայտնեցին: Երբ որ կ'ըսենք՝ առաջին հրաշագործութիւն՝ որով Յիսուս իր փառքն ու աստուածութիւնը յայտնեց, կ'իմացուի թէ ինչպէս առաջինը, անանկ ալ ետեւիները Յիսուսին փառքն ու աստուածութիւնը յայտնեցին. վասն զի իրաւցրնէ ամէնն ալ աստուածային իշխանութեամբ եղած են. խուլերուն լսելը, համբներուն խօսիլը, անդամալուծներուն շարժիլը, կաղերուն շիտակ քայիլը, կուրերուն տեսնելը, տեսակ տեսակ հիւանդներուն բժշկուիլը, դիւահարներուն ազատիլը, եւ ամէն բանէն վեր՝ մեռելոց յարութիւն առնելը՝ միայն աստուածային իշխանութեամբ կ'ըլլան: Աւստի Յիսուսի առաջին հրաշագործութեան յիշատակն ընելով՝ բովանդակ հրաշագործութեանց յիշատակն ալ մտուրնիս պիտի բերենք. ինչպէս որ աստուածայայտնութեան վեցերորդ օրը՝ Ղազարու յարութեան աւետարանը կարդալով՝ ան մասնաւոր աստուածային հրաշագործութիւնն ալ կը յիշենք, որ Յիսուս աստուածային ձայնի հրամայեց, եւ չորս օրուան մեռած ու թաղուած Ղազարոսն անմիջապէս յարութիւն առաւ, ելաւ կայնեցաւ:

Սուրբ Յովհաննէս աւետարանիչ կ'ըսէ թէ Յիսուս աս հրաշքս երբոր օրն ըրաւ: Աս երբոր օրն ինչ ըլլալը հասկընալու համար՝ պէտք է գիտնալ որ Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր մկրտուելէն ետքը՝ պիտի սկսէր իր քարոզութիւնը: Բայց առանց աղօթքի չուզեց սկսիլ. ուստի մկրտուածին պէս՝ ելաւ անապատ գնաց, եւ հոնտեղը քառասուն օր ու քառասուն գիշեր մէկէն ծով բռնեց եւ աղօթք ըրաւ: Քառասուն օրէն ետեւ անօթեցաւ ու սատանան եկաւ փորձելու. ինչպէս որ կը պատմեն աւետարանիչները: (Մատթ. Կ. 3: Մարկ. Ե. 13:

Ղ. 1. Գ. 2.) Սատանան յաղթուելէն ու քաշուելէն ետքը՝ Յիսուս լսեց որ Յովհաննէս Մկրտիչ մասնուեր ու Հերովդեսին ձեռքն ինկեր էր. ուստի ելաւ Գալիլեա եկաւ, եւ հոն սկսաւ քարոզութիւն ընել: Առաջին օրը՝ Սիմոն Պետրոս եւ անոր եղբայրն Անդրէաս, անկէց ետքը Յակոբոս եւ Յովհաննէս երկու եղբարքն որ Չերեզեայ որդիքն էին, Յիսուսի աշակերտ եղան: (Մ. 1. 16. 19: Յ. 1. 37.) Երկրորդ օրը Փիլիպպոս աշակերտ եղաւ, եւ Նաթանայէլ հաւատաց: (Յ. 1. 43. 49.) Իսկ երրորդ օրը Կանայի հարսնիքն եղաւ, որուն մէջ Յիսուս աս առաջին մեծ հրաշքը կատարեց:

Աս հրաշագործութեան միջնորդ ու բարեխօս եղաւ սուրբ Աստուածածին: Սուրբ Աղոյսը տեսնելով որ գինին հատեր է, ու տանտէրն ամօթով մնալուն՝ շիտթեր է, կերպով մը Յիսուսին հասկըցուց թէ գինի չունին: Իմացաւ Յիսուս իր սիրելի Մօրը բաղձաւքը. բայց ուզեց մեզի տրվեցընել թէ առաջին փնտտելու բաներնիս մարմնաւոր բաները չեն, հապա Աստուծոյ կամքը: Աւստի դարձաւ իր Մօրն ըսաւ որ Գեո ժամանակս չէ հասած: Իսկ սուրբ Աստուածածին Հոգւով սրբով լուսաւորեալ՝ Յիսուսին միտքը հասկըցաւ, եւ Աստուծոյ կամաց ու հրամանին ձգեց բանը. անոր համար ալ դարձաւ սպասաւորներուն ըսաւ թէ Ինչ որ կ'ըսէ ձեզի, ըրէք: Երբ որ բանն՝ Աստուծոյ կամքին մնաց, իսկոյն Յիսուս հրաշքն ըրաւ, եւ գինւով ուրախացուց հարսնիքը:

Յիսուս քրիստոս Տէրն մեր աս հրաշագործութեամբ ցուցուց եւ հաստատեց ամենասուրբ հաղորդութեան, այս ինքն՝ իր մարմնոյ եւ արեան խորհրդոյն ճշմարտութիւնը. որպէս զի առանց տարակուսութեան հաւատամք թէ ինչպէս որ հրամայելով իր անսահման կարողութեամբը ջուրը գինի ըրաւ, ասանկ ալ իր անսահման բանիւն ու հրամանաւր՝ սուրբ պատարագին մէջ հացն՝ իր սուրբ մարմինը, գինին ալ իր սուրբ արիւնը կ'ըլլայ. որ իրաւցընէ խելքէ մտքէ գուրս մեծ հրաշք է, եւ սակայն Աստուած իր ամենաբարի ու մարգասէր կամօքն ուզեց որ ամէն օր, ամէն տեղ աս մեծ հրաշքս կատարուի քահանայից ձեռքովը, որ ողորմելի մարդկային բնութեամբ զգածեալ են: Յիսուս ան հրաշքը հարսնիքը խնդացընելու համար ըրաւ. իսկ աս հրաշքս ամէն օր կ'ընէ՝ մեր հոգեւոր հարսնիքը խնդացընելու համար, որովհետեւ ինք մեր հոգւոյն փեսայ ըլլալու հաճեցաւ, եւ մեր հոգին իրեն հարս ընելու խոնարհեցաւ: Աւստի իրաւցընէ մեր հարսնիքն ան հարսնիքէն շատ մեծ ըլլալով՝ ասանկ մեծ հրաշքի մը կարօտ էինք: Աստուած անդադար աս մեծ բարերարութեան հրաշքը մեզի

կ'ընէ: Բանն ան է՝ որ մենք ալ երախտիքը ճանչնանք եւ անանկով զմեզ արժանի ընենք: Մարմնաւոր բաները մէկդի ձգենք. վասն զի մարմնաւոր բաներուն ետեւէն իյնալով՝ Աստուծոյ բարերարութեան դէմ պատ կը քաշենք: Ամէն բանէն առաջ՝ Աստուծոյ կամքը կատարելու նայինք. ան ատեն Աստուած զմեզ ամէն կերպով կը հոգայ: Սուրբ Աստուածածին ալ մինակ աս կերպով մեզի պաշտպանութիւն կ'ընէ, այս ինքն՝ երբ որ մեր կամքը բոլորովին Աստուծոյ կամաց տակ կը դնենք եւ Աստուծոյ կամքէն զատ բան չենք փնտուեր. ինչպէս որ Յիսուս ալ կը զրուցէ. «Նախ՝ Աստուծոյ արքայութիւնն ու իր արդարութիւնը փնտուեցէք»: (Մատթ. 2. 33:) Աւստի ան բանն՝ որ սուրբ Աստուածածին հարսնիքին մէջ սպասաւորներուն զրուցեց, դնենք թէ մեր ամէն մէկուն ալ կը զրուցէ. «Ինչ որ կ'ըսէ ձեզի՝ ըրէք», այս ինքն՝ Աստուծոյ ամենասուրբ կամքը կատարեցէք. Աստուծոյ պատուիրաններուն հնազանդեցէք. ձեր սիրտը խոնարհութեամբ զարդարեցէք, որ ձեր փեսային խոնարհ Յիսուսին արժանի հարս, եւ իրեն արժանի բնակարան ըլլաք. ես ալ ան ատեն ձեր հարսնիքին մէջ գտնուելով՝ երբ որ իր ամենասուրբ մարմնոյն եւ արեան կը հաղորդիք, բարեխօս կ'ըլլամ, որ իր շնորհքն ընդունիք, եւ նոյն շնորհաց մէջ մինչեւ վերջը հաստատ ու անշարժ կենաք, մեղքէն ու մեղաց առիթներէն ազատ մնաք. որպէս զի վախճանական համբերութեան շնորհքով՝ ետքն ալ երկնաւոր հարսանեաց ուրախութեան արժանի ըլլաք:

ԱՌԱՋԻՆ ընթերցուածը հին կտակարանէն՝ Եսայեայ մարգարէութենէն է: (ԳԼ. ԾԸ. 13 — ԾԹ. 11:)

Այսպէս կ'ըսէ Աստուած առ Իսրայէլ. «Թէ որ ոտքդ ետ կը դարձընես ու սուրբ օրերը քու կամքդ չես կատարեր, եւ կը զրուցես որ շարաթ օրերը՝ սուրբ օրեր, Աստուծոյ նուիրեալ ու փառաւոր օրեր են. թէ որ ոտքդ բան բանելու չ'երթար ու բերնովդ բարկութեան խօսք մը չես զրուցեր, յոյսդ ալ՝ Տիրոջ վրայ կը դնես, ան ատեն Տէրն ալ զքեզ երկրին բարութեանց կը տանի ու քու հօրդ Յակոբայ Ժառանգութիւնը քեզի կու տայ, վասն զի Տիրոջ բերանն աս բանս զրուցեց: Ինչ. Տիրոջ ձեռքը կարող չէ փրկելու. կամ ահանջը գոցեց՝ որ չսէ: Անանկ չէ: Չեր մեղքն է՝ որ ձեր ու Աստուծոյ մէջտեղը պատ կը քաշէ. ու ձեր անօրէն գործքերուն համար՝ Աստուած երեսը ձեզմէ դարձուց՝ որ ձեզի չողորմի: Վասն զի ձեռուրնիդ արեամբ պղծած է, ու մատուրնիդ մեղքի մէջ է. շրթունքնիդ անօրէնութիւն կը քարոզեն ու լեզունիդ անիրաւութիւն կը մտածէ: Մարդ չկայ՝ որ արգարութիւն խօսի. ճշմարիտ դատաստան ալ չկայ: Իրենց յոյսն ունայն բաներու վրայ դրեր են. եւ ունայնութիւն կը խօսին. վասն զի ցաւը կը յղանան ու անօրէնութիւնը կը ծնանին: Քարբերուն հակիթները ծակեցին, ու սարդի ոտայն շինեցին. եւ ով որ անկից ուտել ուզեց, ծակեց բացաւ, մէջը ջուր գտաւ, ջրին մէջն ալ քարը: Իրենց շինած ոտայնէն հագուստ չ'ըլար. եւ իրենք ալ իրենց ձեռագործէն չեն կրնար հագնիլ. վասն զի գործքերնին՝ անօրէնութեան գործք են, ձեռուրնին անօրէն գործքեր կան: Ոտուրնին դէպ ի չարը կը վազեն. անմեղ արիւն թափելու կը փութան. իրենց խորհուրդն անզգամներու խորհուրդ է. իրենց ճամբաներուն վրայ աւերում ու թշուառութիւն լեցուն է: Խաղաղութեան ճամբան չճանչցան, եւ իրենց ճամբուն վրայ իրաւունք չկայ, բռնած գացած ճամբանին ծուռ է, ու խաղաղութիւնը չճանչցան: Ասոր համար իրաւունքն ալ իրենցմէ հեռացաւ եւ արդարութիւնն իրենց պիտի չհասնի: Յոյս ունէին՝ որ լոյսը գայ, բայց խաւար եկաւ. լուսոյ կը սպասէին, ու մութ տեղը պօռտեցան. կուրի պէս պատերը պիտի բռնեն, եւ աչք չունեցողի պէս ասդին անդին պիտ'որ երթան. կէսօրուան ատեն՝ կէս գիշերի պէս պիտի

գլտորին, եւ օրհամին եկածի պէս հոգի պիտի տան առնեն. ու արջու եւ աղանիի պէս ամէնքն ալ պիտի սահին ւ,»

է) այսնի է Աստուծոյ ըսածները: Բովանդակ մեղաւորներուն ըրած չար գործքերն ու իրենց հոգւոյն կուրուծիւնը կը պատմէ, որ Աստուծոյ շիտակ ճամբան, Աստուծոյ պատուիրաններուն կէսօրուան նման լոյսը թող կու տան, ու մեղաց եւ անիրաւութեան ճամբան ու յամառութեան խաւարը կը քայլեն, մինչեւ ետքն ալ արքայութեան լուսէն կը զրկուին, եւ դժոխքին մուժն ու խաւարը կ'ընան:

Արկրորդ ընթերցուածը նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Տիմոթէոս գրած առաջին թղթին մէջէն է: (Գլ. Գ. 12 — Ե. 16):

«Շաւտացեալներուն օրինակ ըլլաս՝ խօսքովդ, վարմունքովդ, սիրովդ, հաւատքովդ ու սուրբ վարքովդ: Մինչև որ ես գամ՝ կարգալու, խրատելու եւ սորվեցընելու հետ եղիւր: Եպիսկոպոս ձեռնադրուած ատենդ մարգարէութեամբ քեզի արուած շնորհքին նայէ որ անհոգ չըլլաս: Խնւքդ միտքդ աս բանիս վրայ ըլլայ ու միշտ աս բանիս հետ եղիւր, որ քու յառաջ երթալդ ամենուն յայսնի ըլլայ: Քու անձինդ ու վարդապետութեանդ զգոյշ կեցիւր, եւ աս զգուշութեան մէջ միշտ մնացիւր: Աս ասանկ ընելովդ՝ քու անձդ ալ կը փրկես, զքեզ մտիկ ընողներն ալ: Ծերերը մի շէխեր, այլ հօր պէս մտիթարէ. երիտասարդները՝ եղբօր պէս, պառաւները՝ մօր պէս, մանկամարդերը՝ քրօջ պէս՝ ամէն սրբութեամբ: Ան պրիններուն՝ որ իրաւցընէ պրի են, պատիւ տուր: Իսկ թէ որ պրի մը՝ որդիք ու թողունք ունի, անոնց թող սորվեցընէ՝ որ ամէն բանէն յառաջ իրենց տան աղէկութիւն ընեն, ու իրենց ծնողաց աշխատութեան փոխարէնը հատուցանեն. վասն զի Աստուծոյ առջև բարին ու ընդունելին աս է: Իսկ ձձմարիտ պրին՝ որ քաշուած է, յոյսն Աստուծոյ վրայ դնէ՝ ու գիշեր ցորեկ աղօթքի խնդրուածքի հետ ըլլայ: Իսկ փափկութեան ետեւէ եղող պրին՝ իր ողջութեան ատեն մեռած է: Աս պատուիրէ որ անարատ ըլլան: Իսկ թէ որ մէկն հրեններուն, մանաւանդ ընտանեացը վրայ հոգ շիտանիր, հաւատքէն ալ ուրացած է եւ անհաւատներէն աւելի գէշ է: Ան պրին՝ պրիններուն կարգն անցնի, որ վաթսուն տարեկանէն վար չէ, մինակ մէկ մարդու մը կնիկ եղած է. բարի գործքեր ըրած ըլլալուն վկայութիւն ունենայ, զաւկըները կրթած ըլլայ, հիւրեր (պանդուխտներ) ընդունած ըլլայ, սուրբ մարդոց ոտուքները լուացած ըլլայ, նեղութեան մէջ գանուողներուն օգնութիւն ըրած ըլլայ, եւ ամէն բարի գործքերու

եաեւէ եղած ըլլայ: Բայց մանկամարդ պրիններէն հետու կեցիր: Վասն զի քրիստոսի քով զուարճանալ կը սկսին՝ թէ չէ, աշխարհք մտնել կ'ուզեն. եւ որովհետեւ առաջին տուած խօսքերնուն վրայ չեն կենար, անոր համար ալ կը դատապարտուին: Ասանկները դատարկ կենալ ալ կը սորվին, ու տնէ տուն կը պտըտին. եւ չէ թէ միայն դատարկ, հապա նաեւ շատզուց ու հետաքրքիր կ'ըլլան, ու չվայլած բաներ կը խօսին: Ա՛ուզեմ որ ասանկ մանկամարդերը կարգուին, զաւկի տէր ըլլան, տուն տեղ ունենան, որ հակառակորդներուն ամենեւին պատճառ չտրուի գէշ զրուցելու: Ասան զի արդէն ոմանք դարձան սատանային ետեւէն գացին: Թէ որ հաւատացեալ մը իր ձեռքին տակ պրի կնիկներ ունի, նայի որ զանոնք հոգայ, որպէս զի Եկեղեցւոյն ծանրութիւն չըլլայ, որ Եկեղեցին ալ անդին ճշմարիտ պրինները հոգալու հասնի:»,

Այնպէս զի սկիզբներն առաքեալք զանազան կարգադրութիւններ ըրած էին հաւատացեալ քրիստոնէից կենցաղաւարութեան համար: Աս կարգադրութեանց մէկն՝ պրի կնիկներուն համար էր, որ իրենց էրիկներուն մեռնելէն ետքը՝ աշխարհքէ հրաժարելով՝ հոգեւոր կենաց եւ աղօթից հետ կ'ըլլային: Ասոր համար Պօղոս առաքեալ՝ իր Տիմոթէոս աշակերտին (որ Եփեսոսի առաջին եպիսկոպոսն էր) նախ քանի մը խրատ կու տայ թէ ինչպէս զգոյշ պիտ'որ ըլլայ իր անձին վրայ՝ որ ամէն կողմանէ բարի օրինակ ըլլայ ու սորվեցուցածն ինք գործքով կատարէ. ետքը կը սորվեցընէ թէ ինչպէս պիտի վարուի ամէն հասակի մարդոց հետ. վերջապէս պրի կնիկներուն կարգն ու կենցաղաւարութիւնը կը գնէ: Եւ դիտնալով կանանց բնութիւնը՝ թէ ինչպէս հասարակօրէն շատախօս ըլլալուն համար՝ հետաքրքրութիւն կ'ընեն ու բան կը խառնեն, ամէն բանէն աւելի աս բանիս վրայ կը զգուշացուցանէ: Աս զգուշութիւնը չէ թէ միայն պրի կնիկներուն համար հասկընալու է, հապա նաեւ ուրիշ կնիկներու եւ աղջիկներու համար, մանաւանդ անոնց համար՝ որ կուտութեան ուխտիւ իրենք զիրենք Աստուծոյ նուիրած են: Ասոնց զարգը պիտ'որ ըլլայ՝ տան մէջ նստիլը, մարդկան ընկերութենէն փախչիլը, ձայներնին քաշելն ու լռելը, ուրիշին ըրածին ըսածին հետաքրքրութիւն չընելը, բան չխառնելը, բամբասանք չընելը, ատենին աղօթք ընելը, եւ ուրիշ ատեն պարապ չկենալը, այլ ձեռագործի պատաղիլը: Իսկ թէ որ ասանկ չեն ըներ, Պօղոս առաքելոյն ըսածին պէս, Աստուծոյ տուած խօսքերնուն վրայ չեն կենար, անուամբ միայն աշխարհքէ հրաժարած կ'ըլլան, իսկ սրտով, գործքով ու վարքով՝ աշխարհքիս ունայնութեան եւ գարուութեանց հետ

կ'ըլլան. ինչպէս որ Խորայեւրացիք երբ որ Եգիպտոսէն ելան, իրենց սիրտը, իրենց խելքը միտքը՝ Եգիպտոսի սոխին սխտորին հետ էր, ու պատուական մանանան կ'արհամարհէին. անոր համար ալ անոնց պէս դատաստանին ու պատիժնին շատ ծանր կ'ըլլայ:

Իսկ աւետարանն աս է: (Յ-է. Գ. Գ. 13—21:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. «Երկինք ոչ որ ելաւ, բայց մինակ ան՝ որն որ երկնքէն իջաւ, որդին մարդոյ, որ երկնքն է: Եւ ինչպէս որ Մովսէս անապատին մէջ օձը բարձրացուց, անանկ ալ պէտք է որ որդին մարդոյ բարձրանայ. որպէս զի իրեն հաւտացողը չկորսուի, այլ յաւիտենական կեանքն ընդունի: Վասն զի Աստուած աշխարհքս անանկ սիրեց, որ իր միածին Որդին տուաւ: որպէս զի ով որ իրեն կը հաւտայ՝ չկորսուի, այլ յաւիտենական կեանքն առնէ: Վասն զի Աստուած իր Որդին աշխարհք չխրկեց՝ որ աշխարհքը դատէ, այլ խրկեց՝ որ աշխարհք իրմով փրկուի: Ով որ իրեն կը հաւտայ՝ չկորսուի, եւ ով որ իրեն չհաւտար՝ արդէն իսկ դատապարտուած է, վասն զի Աստուծոյ միածին Որդւոյն անուան հաւտաց: Եւ աս է դատաստանն՝ որ աշխարհքս լոյս եկաւ, ու մարդիկ՝ լուսէն աւելի խաւարը սիրեցին, իրենց գործքը շար ըլլալուն համար: Վասն զի շար գործք ընողը՝ լոյսը կ'ատէ, ու լոյս տեղ չիգար, որ չըլլայ թէ իր գործքերը յայտնուին: Իսկ ճշմարտութիւնը կատարողը՝ լոյս տեղ կու գայ, որ իր գործքերուն Աստուծով ըլլալը յայտնի ըլլայ:»

Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր կ'ուզէ ըսել թէ ինք ըստ աստուածութեան աստուածային անձամբ երկնքէն իջաւ, եւ մարդկութիւն առնելով՝ որդի մարդոյ եղաւ, ու ըստ աստուածութեան եւ ըստ մարդկութեան միանգամայն աշխարհքս էր, բայց ըստ աստուածութեան նաեւ երկնքն էր: Մովսէսին օձը՝ Յիսուս իր խաչելութեան օրինակ կը բերէ: Երբ որ Խորայեւրացիք Եգիպտոսէն ելան ու անապատն էին, իրենց մեղաց պատժոյն համար՝ Աստուած օձեր խրկեց, որոնցմէ զարնուողը կը մեռնէր: Մովսէս՝ աստուածային յայտնութեամբ պղնձէ օձ մը շինեց տնկեց, եւ զարնուողներն անոր նայածնուն պէս՝ մեռնելէն կ'ազատէին ու կը բժշկուէին: (Թ. 11, Կ. 6:) Մեղքն ալ օձ մըն է, որ մարդու հոգին կը սպաննէ: Չարնուողներն ազատելու համար՝ հարկ եղաւ որ Որդին Աստուծոյ՝ աս օձին նմանութիւնը, այս ինքն՝ մեղաւոր մարդու կերպարանքը մարդկային բնութեամբ իր վրան առնէ, եւ անով բարձրանայ, այս ինքն՝ խաչուի, արիւնը թափէ, մեռնի, զո՞՞ք ըլլայ, որպէս զի անհաւատներն ու մեղաւորներն իրեն նային, դառնան, հաւտան,

զղջան ու փրկութեան հասնին: Եւ ասով յայտնի եղաւ թէ Աստուած որչափ կը սիրէ զմարդ, որ իր սիրելի Արդին մարդուս համար աշխարհք խրկեց եւ աս աստիճաննուաստութեան իջեցուց: Եւ Քրիստոսի աս առաջին անգամ գալը՝ աշխարհքը դատելու համար չէր, այլ փրկելու համար, իսկ երկրորդ գալուստն՝ աշխարհքս դատելու համար պիտ'որ ըլլայ, երբ որ աշխարհքիս վերջն իրրեւ ահեղ դատաւոր պիտի գայ, եւ ամենուն ըստ իւրաքանչիւր գործոց հատուցում ընելով, հաւատացողներուն եւ լուսոյ ծամբան գացողներուն՝ յաւիտենական կեանք պիտի պարգեւէ, իսկ չհաւատացողներուն ու լուսէն աւելի խաւարը սիրողներուն՝ յաւիտենական դատապարտութեան պատիժ պիտի տայ:

Երդ՝ չըլլայ որ մենք ալ խաւարը սիրենք եւ լոյսն արհամարհենք. Քրիստոսի գալստեամբն ու իր շնորհքը՝ մկրտութեան ատեն սատանայէն ազատեցանք, եւ սուրբ հաւատքին լուսովը պայծառացանք. «Ատեն մը խաւար էիք, բայց հիմա լոյս էք ի Տէր», (Եփ. Ե. 8:) Առաջ խաւար էինք, հիմա լոյս ենք: Լուսոյ արժանի վարք ու գործք ունենանք. «Լուսոյ որդիներու պէս գացէք», Չըլլայ թէ մեզաց գործքերով աս լոյսն արհամարհենք ու խաւարը դառնանք. «Չըլլայ որ խաւարին անպտուղ գործքերուն հաղորդ ըլլաք», Աստուծոյ ուզած բաներուն ետեւէն իյնանք. «Փնտուեցէք հասկըցէք, որ բանն է՝ որ Աստուծոյ հաճելի է», Աստուծոյ կամաց, Աստուծոյ պատուիրաններուն նայինք, եւ լուսոյ պտուղներն, առաքինութիւնները՝ մեր վրայ ցուցնենք. «Լուսոյ պտուղն ամէն կերպ բարութեամբ եւ արդարութեամբ եւ ճշմարտութեամբ է», Արպէս զի Քրիստոսի երկրորդ գալստեան ատեն՝ յաւիտենական դատապարտութեան խաւարը չիյնանք, այլ յաւիտենական լուսով լուսաւորինք:

ԼՒԱՋՅՆ ընթերցուածը հին կտակարանէն՝ Եսայեայ մարգարէութենէն է: (ԳԼ. ԾԹ. 11—21:)

«Ապաստեցինք որ իրաւունք ըլլայ, եւ իրաւունք չկար. սպասեցինք որ փրկութիւնը գայ, ու փրկութիւնը մեզմէ հեռացաւ: Վասն զի մեր անօրէնութիւնները շատ են քու առջիկ, ու մեր մեղքերը մեզի դէմ դարձան. մեր անօրէնութիւնները մեր վրայ են, ու մեր անիրաւութիւնները մենք մեզմէ գիտենք: Ամբարիշտ եղանք, եւ Աստուծոյ առջին սուտղուց եղանք, ու մեր Աստուծակէն երես դարձուցինք, ետ դարձանք: Բերաննիս անիրաւութիւն էր, եւ օրէնք չպահեցինք, անիրաւութեան խօսքերը մեր սրտին մէջ լեցուցինք ու միշտ անոնք զրուցեցինք, իրաւունքն ետ զարկինք ու արգարութիւնը մեզմէ հեռացաւ: Ասանկ մարդոց ճամբէն ճշմարտութիւնը հատեր գացեր է. շիտակ ճամբէն չկրցան երթալ. արգարութիւնն իրենցմէ վերացաւ. իրենց սիրտը գոցեցին՝ որ չհասկընան: Տէրն ալ տեսաւ ու չհաճեցաւ, վասն զի իրաւունք չկար. նայեցաւ որ մարդ չկար. տեսաւ որ օգնութիւն ընող չկար: Եւ ինք իր ձեռքովն անոնց հատուցում բռաւ, եւ ինք իր ողորմութեամբը հաստատեց: Արգարութիւնը զրահի պէս հագաւ, ու փրկութիւնը սաղաւարտի պէս գլուխը դրաւ, ու վրէժխնդրութիւնը հագուստի պէս հագաւ, որ հատուցում ընէ, եւ դէմ դարձողները խաղք ընէ ու կողկներուն հատուցումը տայ: Արեւմուտքի կողմն ալ Աստուծոյ անունէն վախնան, նոյնպէս եւ արեւելքի կողմն Աստուծոյ փառաւոր անունէն վախնան. վասն զի Տիրոջ բարկութիւնը գետի պէս բռնութեամբ պիտի գայ ու սրտմտութեամբ պիտի հասնի: Սիոնէն Փրկիչը կու գայ, ու Յակոբայ ամբարշտութիւնները կը դարձընէ, կ'ըսէ Տէր: Եւ աս ըլլայ ինձմէ՝ իրենց ուխտ, կ'ըսէ Տէր. իմ Հոգիս՝ որ քու վրայ է, ու իմ խօսքերս՝ որ քու բերանդ զրի, քու բերնէդ չպակսին, եւ քու զաւկիդ բերնէն, եւ քու զաւկիդ զաւկին բերնէն, կ'ըսէ Տէր, ասկից ետքը մինչեւ յաւիտեան:»

Ասայի մարգարէն Հրէից ժողովրդեան կողմանէ իրենց անոգամութիւնն, ամբարշտութիւնն, անօրէնութիւնն ու անիրաւութիւնը կը պատմէ: Ետքէն՝ Աստուծոյ սրբողկն ու պատժելը կը զրուցէ անանկ որ Հրեայք կուրութեան մէջ մնան, իսկ հեթանոսք յարեւելս եւ յարեւմուտս աստուածապաշտ ըլլան

եւ Աստուծոյ փառաւոր անունը փառաւորեն: Աս կուրութեան պատժոյն մէջ Հրեաները պիտի մնան, մինչեւ որ աշխարհքիս բոլոր ազգերը քրիստոսի հաւտան. անկից ետքը Սիոնէն Փրկիչը պիտի գայ երեւայ, Հրէից ազգն ալ պիտի դառնայ քրիստոսի հաւտայ: Ասանկ կը մեկնէ Պօղոս առաքեալ (Հռոմ. ԺԱ. 25, 26.) «Մինչեւ որ հեթանոսներուն լրումը (այս ինքն բոլորն ալ) մտնէ ու ետքը բոլոր Խարայէլ ալ փրկութեան հասնի. ինչպէս որ գրուած է. Սիոնէն Փրկիչ պիտի գայ ու Յակոբայ ամբարշտութիւնները պիտի դարձնէ»: Բայց այս ամենայն Նեոֆնատները կը կատարուի:

Լըկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Տիմոթէոս գրած երկրորդ թղթէն է: (Գլ. Ա. 1—9:)

«Պօղոս առաքեալ Յիսուսի քրիստոսի՝ Աստուծոյ կամօքն, ինչպէս որ կենաց աւետիքն է ի քրիստոս Յիսուս. Տիմոթեայ սիրելի որդւոյ՝ շնորհք, ողորմութիւն եւ խաղաղութիւն Հօր Աստուծմէն եւ քրիստոսէ Յիսուսէ մեր Տեառնէն: Գոհութիւն կու տամ Աստուծոյ՝ զոր իմ նախնիներէս մաքուր խղճմանքով կը պաշտեմ, որ միշտ անպակաս զքեզ աղօթքներուս մէջ կը յիշեմ: Քու արցունքներդ միտքս բերելով՝ գիշեր ցորեկ կը բաղձամ որ զքեզ տեսնեմ, որպէս զի ուրախութեամբ լեցուիմ: Քու անխիղճ հաւատքդ կը մտածեմ, ինչպէս որ յառաջ ալ քու մամիկ Լաւորէ ու մայրդ Եւնիկէ ունէր. հաստատ միտքս դրած եմ որ ան հաւատքը դուն ալ ունիս: Ասոր համար միտքդ կը ձգեմ որ դուն ալ բանեցընես Աստուծոյ շնորհքը՝ զոր Աստուած ինձմէ ձեռնադրուած ատենդ քեզի տուաւ: Ղսան զի Աստուած մեզի վախկոտութեան հոգին չտուաւ, այլ զօրութեան ու սիրոյ ու զգաստութեան հոգին: Անկից ետքը չըլլայ որ Տեառն մերոյ վկայութեան համար, եւ կամ իմ պատճառաւ՝ որ իրեն համար կապուած եմ, քեզի ամեն մը գայ. այլ դուն ալ աւետարանին չարարանաց կցորդ եղեր, ըստ Աստուծոյ զօրութեան, որ զմեզ փրկեց ու սուրբ կոչմամբ կոչեց, չէ թէ մեր գործքերուն նայելով, այլ իր միտքը դրածին նայելով ու իր շնորհքով՝ որ ի յաւիտենից տուաւ մեզի ի քրիստոս Յիսուս:»

Պօղոս առաքեալ Տիմոթէոսին խրատ տալով՝ բոլոր եկեղեցականաց ալ խրատ կու տայ ու մտուընին կը ձգէ որ ձեռնադրութեան ատեն առած շնորհքնին բանեցընեն. այս ինքն՝ Աստուծոյ բանը վարդապետելով եւ Աստուծոյ ժողովուրդը հոյուելով: Եւ թէ որ աս վարդապետութեան համար նեղութիւն, չարչարանք ու հալածանք ալ քաշեն, պիտի չվախնան,

կ'ըսէ, այլ աւետարանին ճշմարտութիւնը համարձակ պիտի քարոզեն, որպէս զի ճշմարտութեան կամ Քրիստոսի չարչարակից ըլլան: Ասիկա մասնաւոր կոչում մըն է, որուն Աստուած իր բարեհաճութեամբ կը նախասահմանէ եւ կը կոչէ եկեղեցականները:

Իսկ այսօրուան աւետարանը հասկընալու համար՝ պէտք է որ աս կիրակիէս առջի ուրբաթ օրը կարգացուած աւետարանը դնեմ. վասն զի այսօրուան աւետարանն՝ ուրբաթ օրուանին կէսն է: Արդ՝ ուրբաթ օրուանն աս է: (Յօդ. ԳԼ. Գ. 1—23):

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս «Երբ որ խնացաւ թէ Փարիսեցիք լսեր են թէ ինք Յիսուս Յովհաննեսէն աւելի աշակերտ կը ժողվէ ու կը մկրտէ. թէպէտ ինք չէր մկրտեր, այլ իր աշակերտները կը մկրտէին. Հրէաստանի երկիրը թող տուաւ ու նորէն Գալիլեա եկաւ: Հարկ եղաւ որ Սամարիայէն անցնի: Ուստի Սամարացոց քաղաք մ'եկաւ, որուն անունը Սիւքար էր ու մտ էր ան գեղին՝ որ Յակոբ իր Յովսէփ զուկին տուաւ: Հոնտեղը Յակոբայ մէկ աղբիւրը կար: Յիսուս ալ ճամբէն յոգնած՝ աղբեր վրայ նստեր էր: Ժամն ալ գրեթէ վեց կար: Մէյ մ'ալ Սամարիայէն կնիկ մ'եկաւ՝ ջուր քաշելու համար: Յիսուս իրեն ըսաւ. Ինձի ալ տուր որ խմեմ: Ան ատեն Յիսուսին աշակերտները քաղաք գացած էին, որ կերակուր գնեն: Սամարացի կնիկն ալ դարձաւ իրեն ըսաւ. Գուն՝ որ Հրեայ ես, ինչպէս ջուր կ'ուզես ինձմէ՝ որ Սամարացի կնիկ մըն եմ. վասն զի Հրեաները Սամարացիներուն հետ ամենեւին չեն խոսնուիր: Յիսուս ալ իրեն պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Թէ որ դուն Աստուծոյ պարգեւը ճաննայիր ու դիտնայիր թէ ով է որ քեզի կ'ըսէ թէ ինձի ջուր տուր՝ որ խմեմ, գուցէ դուն անկից կ'ուզէիր, ան ալ քեզի կենդանի ջուր կու տար: Անիկն ալ դարձաւ իրեն ըսաւ. Տէր, դուն դոյլ (քօլ) ալ չունիս, եւ աս ջրհորը խորունկ է, արդ՝ կենդանի ջուրն ուսկից կրնաս ունենալ: Գուն՝ մեր Յակոբ հօրէն աւելի մեծ մարդ ես, որ աս ջրհորը մեզի տուաւ. ու ինքն ալ, տղաքն ալ, ոչխարներն ալ ասկից խմեցին: Յիսուս ալ իրեն պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Ով որ աս ջրէն կը խմէ, դարձեալ կը ծարուի. բայց ով որ իմ տուած ջրէս կը խմէ, յաւիտեան չի՛ծարուիր, այլ իմ տուած ջուրս իրեն ջրի աղբիւր մը կ'ըլլայ՝ որ կը բղխէ ի կեանս յաւիտենականս: Անիկն ալ իրեն ըսաւ. Տէր ան ջուրն ինձի տուր, որ չծարուիմ ու հոս չգամ ջուր քաշելու համար: Իսկ Յիսուս իրեն ըսաւ. Գնա, երիկդ կանչէ ու հոս եկուր: Անիկը պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Ես երիկ չունիմ: Յիսուս ալ իրեն ըսաւ. Աղէկ զրուցեցիր՝ որ երիկ չունիս. վասն զի հինգ երիկ փոխած ես, ու հիմակուան

ունեցածդ՝ քու էրիկդ չէ. ադ շիտակ զօուցեցիր: Անիկն ալ իրեն ըսաւ. Տէր, կ'երեւայ որ դուն մարդարէ ես: Մեր հարքն աս լերանս վրայ երկրպագութիւն ըրին. իսկ դուք կ'ըսէք թէ միայն Երուսաղէմ պէտք է երկրպագութիւն ընել: Յիսուս իրեն ըսաւ. Անն դու, հաւատա ինծի, ասն պիտի գայ, որ ոչ աս լերան վրայ, եւ ոչ Երուսաղէմայ մէջ՝ չօր Աստուծոյ երկրպագութիւն պիտ'որ ընեն: Գուք ձեր չգիտցածին երկրպագութիւն կ'ընէք. մենք մեր գիտցածին երկրպագութիւն կ'ընենք. վասն զի փրկութիւնը Հրեաներէն է: Բայց ասն ալ պիտի գայ ու հիմակ արդէն եկած է, որ ճշմարիտ երկրպագութիւն ընողները՝ չօր Աստուծոյ հոգւով ու ճշմարտութեամբ երկրպագութիւն պիտ'որ ընեն, վասն զի չայր Աստուած ալ իրեն ասանկ երկրպագութիւն ընողներ կ'ուզէ:»

Աս է, ինչպէս ըսի, ուրբաթ օրուան պատարագին մէջ կարդացուած աւետարանը, որ պատմութիւնն ալ, Յիսուսին խօսքն ալ կէս կը ձգէ: Իսկ այսօրուան պատարագին աւետարանը՝ նոյն ուրբաթ օրուան կէս մնացած տեղէն կ'առնէ Յիսուսին խօսքը, եւ ետքը պատմութիւնն ալ կը շարունակէ ու կը ընկնցընէ: (Յ. Գ. Գ. 24—42):

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. «Աստուած հոգի է. ու Աստուծոյ երկրպագութիւն ընողները՝ պէտք է որ հոգւով ու ճշմարտութեամբ երկրպագութիւն ընեն: Անիկը դարձաւ իրեն ըսաւ. Գիտենք որ Մեսիան պիտի գայ՝ Քրիստոս ըսուածը. երբ որ ան կու գայ, ամէն բան մեզի կը զօուցէ: Յիսուս ալ իրեն ըսաւ. Ես եմ՝ որ հետդ կը խօսիմ: Աս խօսքիս վրայ աշակերտներն եկան ու զարմացան որ կնկան հետ կը խօսէր. բայց մէկը չըսաւ թէ ի՞նչ կ'ուզես, կամ ատոր հետ ի՞նչ կը խօսիս: Անիկն իր սափորը հոն ձգեց, քաղաք գնաց, եւ անտեղի մարդոց ըսաւ. Եկէք, մարդ մը տեսէք, որ ըրածներուս ամէնն ալ ինծի ըսաւ. արդեօք ան է Քրիստոս: Քաղքէն ելան ու իրեն կու գային: Բայց անոնք չեկած՝ աշակերտներն աղաչեցին ու ըսին. Աւրդապետ, հաց կեր: Յիսուս ալ իրենց ըսաւ. Ես կերակուր ունիմ ուտելու, որ դուք չէք գիտեր: Աշակերտներն ալ սկսան իրարու ըսել թէ Արդեօք մէկը կերակուր բերած է իրեն ուտելու: Իսկ Յիսուս իրենց ըսաւ. Իմ կերակուրս ան է՝ որ զիս խրկողին կամքն ընեմ ու իրեն գործքը կատարեմ: Գուք չէք ըսեր որ սա տեղս չորս ամիս մնաց, ու հնձոց ժամանակը կու գայ. ահա ես ալ ձեզի կ'ըսեմ. աշուրնիդ վերցուցէք ու արտերը նայեցէք, ձերմըկեր կարուելու են եղեր: Եւ ով որ կը հնձէ, վարձք կ'առնէ ու յաւիտենական կենաց մէջ պտուղ կը ժողվէ. որպէս զի սերմանողն ալ հնձողն ալ

միատեղ ցնծան : Եւ աս է ճշմարիտ բանն՝ որ սերմանողն ուրիշ է, հնձողն ուրիշ : Ես զձեզ խրկեցի, որ աշխատանք չըրած բաներնիդ հնձէք. ուրիշներն աշխատեցան, եւ դուք անոնց աշխատանքը մտաք : Արդ՝ ան Սամարացոց քաղաքէն շատ մարդ ֆրիստոսի հաւտաց, տեսնելով որ կնիկը վկայութիւն կու տար թէ Ըրածներուս ամէնն ալ ինձի ըսաւ : Իսկ երբ որ Սամարացիք եկան՝ իրեն աղաչեցին որ հոն իրենց քովը մնայ, Յիսուս ալ երկու օր հոն կեցաւ : Ան ատեն ալ աւելի շատ մարդ իր խօսքին համար իրեն հաւատաց. ու կնկանը կ'ըսէին թէ Ասկից ետքը քու խօսքիդ համար չենք հաւտար : Ասան զի մենք մեր ականջովն իր խօսքերը լսեցինք, ու գիտենք որ իրաւցընէ աշխարհքիս փրկիչն ինքն է :»

Աս աւետարանիս պատմութիւնն ու միտքը բոլոր յայտնի է : Միայն Յիսուսի խօսքերուն մէջ երկու կտոր կայ որ առակի պէս գոց ըլլալուն՝ բացատրութեան կը կարօտի : Մէյ մ'ան՝ որ կ'ըսէ թէ «Աչուրնիդ վերցուցէք, ու արտերը նայեցէք, ճերմրկեր՝ կտրուելու են եղեր», ասով ուզեց ֆրիստոս հասկըցընել իր աշակերտներուն թէ ոչ միայն Սամարացոց, այլ եւ ուրիշ աղգաց ատենն եկած հասած է, որ իրեն հաւտան. ուստի իրեն աշակերտներուն փոյթն ու պաշտօնն ալ՝ անոնց իր հաւատքը քարոզել պիտ'որ ըլլայ : Երկրորդ՝ կ'ըսէ ֆրիստոս աշակերտներուն. «Սերմանողն ուրիշ է, հնձողն ուրիշ. ես զձեզ խրկեցի որ աշխատանք չըրած բաներնիդ հնձէք. ուրիշներն աշխատեցան, ու դուք անոնց աշխատանքը մտաք», ասով ուզեց ֆրիստոս հասկըցընել թէ իրմէ յառաջ եկած արդարոց, նահապետաց եւ մարդարէից աշխատանքն ալ մեծ աշխատանք էր. որովհետեւ անոնք աշխատեցան, մարդիկը հաւտացուցին թէ Մեսիան պիտի գայ, եւ աս վկայութեան համար կեանքերնին դրին : Հիմա դուք իրենց սերմանածը կը հնձէք, քարոզելով եւ հաւտացընելով թէ Մեսիան՝ ֆրիստոս եկաւ. եւ այսպէս սերմանողն ալ հնձողն ալ միատեղ կը ցնծան : Աս ցնծումը կատարեալ կը վայելեն երկնից արքայութեան մէջ՝ ուր իրենց աշխատանաց փարձքը կ'առնեն, եւ յաւիտեանս յաւիտենից ցնծութեամբ իրենց աշխատանաց պտուղը կը վայելեն : Աստուած զմեզ ալ աս ցնծութեան արժանի ընէ, որ սերմանողաց ու հնձողաց աշխատանքը՝ Աստուծոյ ճշմարիտ հաւտաքին մէջ ծներ ենք, եւ Հոովմէական սուրբ Եկեղեցւոյ զաւակ ըլլալով՝ ուղղափառ դաւանութեամբ ֆրիստոսի հաւտացեր եւ իր արդեանց անսահման դանձուն ժառանգ կըրեր ենք :

ԱՍՏՈՒԱԾ ԱՅԱՅՏՆ ՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏԲԸ

ԱՌԱՋԻՆ ընթերցուածը հին կտակարանէն՝ Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Կ. 14—20:)

Ասանկ կ'ըսէ Տէր. «Քեզի ներուժիւն տուողներուն ու չարչարողներուն զաւակները վախնալով՝ քեզի գան. զքեզ վախցընողներուն ամէնն ալ՝ ոտուրներուդ կոխած տեղոյն երկրպագութիւն ընեն. դուն ալ՝ քաղաք Տեառն սրբոյն Իսրայելի ըսուիս: Վասն զի դուն աչքէ ձգած ու ատելի եղար, ու մարդ մը չկար՝ որ քեզի օգնէր. ես զքեզ անանկ ընեմ, որ յաւիտենական ուրախութիւն ունենաս, ու զաւակէ զաւակ ցնծութիւն ունենաս: Հեթանոսներուն կաթը գիես ու թա՞գաւորներուն մեծութիւնն ուտես. եւ հասկընաս որ ես եմ Տէր, որ զքեզ կ'ապրեցընեմ ու կը փրկեմ՝ Աստուած Իսրայելի: Պղնձի տեղ ալ՝ քեզի ոսկի բերեմ, երկրթի տեղ՝ քեզի արծաթ բերեմ, ու փայտի տեղ՝ քեզի պղինձ բերեմ, ու քարի տեղ՝ քեզի երկաթ տամ: Քեզի խաղաղութեան իշխաններ տամ, ու արդարութիւն ընող այցելուներ տամ: Մէյ մ'ալ քու երկրիդ մէջ անիրաւութիւն չըլլայ ու քու սահմաններուդ մէջ՝ աւերութիւն չըլլայ: Պարիսպներդ փրկութեան պարիսպ ըլլան, ու դռներդ՝ ցնծութեան դռներ: Մէյ մ'ալ քեզի ցորեկուան լոյս տուողն՝ արեւը չըլլայ, ու զիշերուան լոյս տուող՝ լուսինը չըլլայ. այլ քեզի լոյս՝ յաւիտենական Տէրն ըլլայ, ու փառքդ՝ Աստուած ըլլայ: Արեւը քեզի համար չմանէ, ու լուսինը քեզմէ չպակսի. վասն զի Տէր քեզի լոյս յաւիտենական պիտի ըլլայ:»

Աս մարգարէութիւնը՝ բոլոր Քրիստոսի սուրբ Եկեղեցւոյն մշտնջենաւոր պայծառութիւնը կը պատմէ, թէ ինչպէս Իսրայելի աստուածապաշտ ազգին յառաջ թշնամի եղողները՝ ետքը Քրիստոսի հաւատքին խոնարհեցան, եւ անցաւոր մեծութեան, հարստութեան ու աշխարհքիս ունայնութեան տեղ՝ հոգեւոր գանձուց, այս ինքն Քրիստոսի արդեանց, շնորհաց եւ խորհրդոց արժանի եղան, ու Հոգւոյն սրբոյ մշտնջենաւոր լուսաւորութեամբը պայծառացան:

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Տիմոթէոս գրած երկրորդ թղթէն է: (Գլ. Բ. 15—19:)

«Փութա որ Աստուծոյ առջեւ դուն զքեզ ընտիր ընես,

առանց ամօթոյ մշակ ըլլաս, ու ճշմարտութեան բանը կարճ խօսքերով ուղղութեամբ պատմես: Իսկ պիղծ ու սնտոի խօսքերէն ետ կեցիր. վասն զի անոնք ամբարշտութեան մէջ աւելի առաջ կ'երթան, ու իրենց խօսքն ալ կերցաւի պէս կը տարածի. ասոնցմէ են Հիմնոս ու Փիղետոս, որոնք ճշմարտութեան ճամբէն դուրս ելան եւ կ'ըսեն թէ մեռելոց յարութիւն արդէն եղած է. եւ ասանկով շատ մարդ ալ հաւատքէ կը հանեն: Բայց Աստուծոյ հիմը հաստատ կը կենայ, ու աս նշանն ունի, թէ Տէր իրեն եղողները կը ճանչնայ, եւ ով որ Տիրոջ անունը կու տայ՝ անիրաւութենէ ետ կը կենայ:»

Պօղոս առաքեալ՝ Տիմոթէոսին խրատ տալով՝ ամէն ուղղափառ վարդապետներուն խրատ կու տայ որ սուրբ Եկեղեցւոյ մէջ ճշմարիտ ուղղափառ վարդապետի կատարելութիւններն ունենալու փութան. իմաստուն ըլլան, խոհեմ, նախանձաւոր, բարի, անարատ, քաջ, աներկիւղ, եւ ճշմարտութիւնն ուղղափառութեամբ ամենուն քարոզեն կարճ խօսքերով, այս ինքն՝ երկայն, շրջուն, նորահանձար խելքեր չբանեցընեն, այլ սուրբ Եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը՝ պարզութեամբ, բարեմտութեամբ, խոնարհութեամբ ու հնազանդութեամբ իրենք պահեն, եւ անանկ ալ ուրիշներուն սորվեցընեն: Գարձեալ խրատ կու տայ որ աս ճամբէն դուրս ուրիշ ճամբայ բռնողներէն հեռու կենան, վասն զի անոնց հետ վիճելը՝ հաւատացելոց փնասակար է: Օրինակ ալ կը բերէ երկու հերետիկոսներէ, որոնք կը քարոզէին թէ յարութիւն մեռելոց պիտի չըլլայ, որ սուտ եւ հաւատքէ դուրս ու Քրիստոսի ըսածներուն դէմ էր, ինչպէս որ պսօրուան աւետարանին մէջ կը տեսնենք:

Ըրդ՝ աւետարանն աս է: (Յ. Ժ. Գ. Ե. 19 - 30:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. «Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի. Արդին մարդոյ ինք իրեն բան մը չիկրնար ընել, թէ որ չտեսնէ որ Հայրը կ'ընէ. վասն զի ինչ որ Հայրը կ'ընէ, անոր նման Արդին ալ կ'ընէ: Վասն զի Հայր զԱրդին կը սիրէ, եւ ինչ որ ինք կ'ընէ՝ բոլորն ալ Արդւոյն կը ցուցընէ. եւ աս բաներէս աւելի շատ մեծ գործքեր կը ցուցընէ իրեն, որոնց վրայ դուք կը զարմանաք: Վասն զի ինչպէս որ Հայր մեռելները կը յարուցանէ ու կենդանի կ'ընէ, նոյնպէս Արդին ալ ուղածը կենդանի կ'ընէ: Եւ չէ թէ Հայր մարդու մը դատաստանը կը կտրէ, այլ բոլոր դատաստանն իր Արդւոյն տուաւ. որ ամէնքը զԱրդին պատուեն՝ ինչպէս որ զՀայր կը պատուեն: Ով որ զԱրդին չիպատուեր, չիպատուեր զՀայրն՝ որ զինքը խրկեց: Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, թէ ով որ իմ խօսքս կը լսէ եւ զիս խրկողին կը հաւտայ՝ յաւիտենական կեանքը կ'ընդունի ու դատաստան չիմաներ,

այլ մահուընէ ի կեանս կը փոխուի: Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, որ ատեն պիտի գայ ու եկած ալ է, որ մեռեալք Որդւոյն Աստուծոյ ձայնը պիտի լսեն. ու լսողները կենդանի պիտի ըլլան: Վասն զի ինչպէս որ Հայր ինք իրեն կեանք ունի, ասանկ ալ իր Որդւոյն տուաւ՝ որ ինք իրեն կեանք ունենայ, եւ իշխանութիւն տուաւ իրեն որ դատաստան ընէ: Իսկ մարդու որդի ըլլալուն համար ինչ կը զարմանաք: Վասն զի ատեն պիտի գայ որ գերեզմաններուն մէջ եղողներուն ամէնն ալ իր ձայնը պիտի լսեն ու դուրս պիտ'որ ելլեն. ով որ բարիք գործած է՝ կենաց յարութիւն պիտ'որ առնէ, իսկ ով որ չարիք գործած է՝ դատաստանի յարութիւն: Ես ինք իրմէս բան մը չեմ կրնար ընել. հապա ինչպէս որ կը լսեմ, անանկ կը դատեմ, ու դատաստանս արդար է. վասն զի ես իմ կամքս չեմ փնտռեր, հապա զիս խրկողին կամքը:»

Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր աս խօսքերով իր ճշմարիտ աստուածութիւնն ու ճշմարիտ մարդկութիւնը կը հասկըցընէ: Մի միայն աստուածային անձ ունենալով՝ ինք իրեն համար երբեմն Որդի Աստուծոյ կ'ըսէ, երբեմն ալ՝ Որդի մարդոյ: Որդի Աստուծոյ ըսելովը՝ աստուածութիւնը կ'իմացընէ. իսկ որդի մարդոյ ըսելովը՝ մարդկութիւնը կը ցուցընէ: Աւստի ըստ աստուածութեան՝ Հօր Աստուծոյ հաւասար ըլլալով, իր աստուածային ամենակարողութիւնն ու իշխանութիւնը կը յայտնէ: Ետքը իր դատողական իշխանութիւնը կը հասկըցընէ, որ աշխարհքիս վերջը դատաստան պիտի ընէ, եւ մեռելները գերեզմանէն հանելով ու ողջընցընելով իրենց դատաստանը պիտի կտրէ. արդարոց՝ յաւիտենական կեանք պիտի պարգևէ, իսկ մեղաւորաց՝ յաւիտենական տանջանք պիտի տայ:

Իսկ մենք՝ որ Աստուծոյ շնորհքովն ասոնց կը հաւատանք՝ ինչպէս պէտք է որ աս դատաստանիս պատրաստուիմք: Պետրոս առաքեալ աշխարհքիս վերջանալուն բաները պատմելով՝ նոյն հարցումը հաւատացեալներուն կ'ընէ. «Ինչպէս պէտք է որ գտնուիք», (Բ. Պետր. Գ. 11.) եւ ասանկ պատասխան կու տայ, «Սուրբ եւ աստուածապաշտ կարգաւ պիտի սպասէք, ու պիտի փութաք որ Տիրոջը օրուան գալուն հասնիք . . . : Ատոր համար, սիրելիք, աս բաներուս սպասելով՝ ջանացէք որ ամբիժ ու անարատ գտնուիք», այս ինքն՝ պէտք է որ սրբութեամբ եւ աստուածապաշտութեամբ՝ Աստուծոյ պատուիրանները պահելով՝ սպասէք, եւ նայիք որ Աստուծոյ ան օրը գայ հասնի. ուստի աս բաներուս սպասելով՝ փոյթ տարէք որ անբիժ ու անարատ գտնուիք: Ապա ուրեմն մենք ալ աս անբիժ եւ անարատ վարքն ունենանք, սրբութեամբ ու աստուածապաշտու-

Թեամբ եւ Աստուծոյ պատուիրանները պահելով կենանք աշխարհքիս մէջ. որպէս զի Քրիստոս Տէրն մեր եկած ատեն՝ պատրաստ գտնուինք, ու ամենեւին չչիթթելով՝ կարող ըլլանք ըսել. «Ինչ որ պարտական էինք ընելու՝ ըրինք», (Ղ. 1. Ժ. 10.) եւ Քրիստոս ալ խաղաղութեան երեսով դառնայ մեզի ըսէ. «Ազնիւ, ծառայ բարի ու հաւատարիմ, որովհետեւ քիչ բանին մէջ հաւատարիմ եղար՝ ես ալ զքեզ շատ բաներու վրայ կը դնեմ. մտիր քու տիրոջ ուրախութիւնը», (Մ. 21. Ի. 21.) այս ինքն՝ ես քեզի քիչ բան ապսպրած էի, քեզմէ քիչ մը բան կ'ուզէի. դուն ինծի հաւատարիմ եղար, իմ խօսքս կատարեցիր. հիմակ ես ալ քեզի մեծ վարձք ու հատուցում կու տամ. եկուր քու տիրոջ ուրախութեան մասնակից եղիր, որ յաւիտեանս յաւիտենից ուրախանաս :

Տ Ե Ա Ռ Ն Ը Ն Գ Ե Ա Ռ Ա Յ

Ո Ր Է

ՔՐԻՍՏՈՒ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՔԱՌԱՄԵՕՐԵԱՅ ՏԱՃԱՐ ԳԱԸԸ

ՓԵՏՐՈՒՄԻ 2

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ հանդիսութիւնը սուրբ Եկեղեցին կը կատարէ Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ քառասնօրեայ եղած ատեն՝ իր մօրն ամենասուրբ կոյս Մարեմայ հետ տաճար գալուն պատուոյն եւ յիշատակին համար, որն որ Ղուկաս աւետարանիչ կը պատմէ : Բայց որովհետեւ աս պատմութեանս աւետարանը մենք պատարագին մէջ չենք կարգար, այլ առաւօտեան ժամասացութեան մէջ, հարկ է որ ես ալ՝ պատարագին ընթերցուածներն ու աւետարանը չդրած՝ առաւօտեան ժամասացութեան վերջին աւետարանը դնեմ. որպէս զի այսօրուան խորհրդոյն պատմութիւնը կարգաւ դրած գտնուիմ : Նոյն աւետարանն աս է : (Ղ. 1. Գ. 1. 22—40):

Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ծնանելէն ետքը, «Երբ որ իրենց սրբութեան օրերը լմընցան, ինչպէս որ Մովսեսի օրէնքին մէջ գրուած է, զՅիսուս առին՝ Երուսաղէմ տարին, որ Աստուծոյ առջեւ հանեն. ինչպէս որ Տիրոջ օրէնքին մէջ գրուած է, Թէ Ամէն արու զաւակ՝ որ իր մօրն արգանդը կը բանայ, սուրբ Տեառն կոչուի. ու ընծայ ալ տան, ինչպէս

որ Տիրոջ օրէնքին մէջ գրուած է, զոյգ մը տատրակ կամ երկու հաս աղանջոյ ձագ: Երուսաղեմայ մէջ ալ մարդ մը կար՝ Սիմէոն անունով, եւ ասիկա շատ արդար ու երկիւղած էր, ու յոյս ունէր Խորայելի միսթարութիւնը (այս ինքն՝ Մե- սիան) անանելու. եւ Հոգին սուրբ էր ի նմա: Աս մարդս Հոգին սրբէն հրաման առած էր որ չմեանի, մինչեւ որ զՕծեալն Տեառն չտեսնէ: Եւ ահա աս մարդս Հոգւոյն սրբոյ ազդեցու- թեամբը տաճար եկաւ: Եւ երբ որ ծնողքը (այս ինքն սուրբ Յովսէփ եւ սուրբ Աստուածածին) մանուկ Յիսուսը բերին, որ օրինաց ըսածները վրան կատարեն, Սիմէոն ալ զինքը գիրկն առաւ, Աստուծոյ օրհնենք տուաւ ու ըսաւ. Տէր, ալ հիմակ արձրկէ քու ծառայ՝ ինչպէս որ ըսիր՝ ի խաղաղութիւն. վասն զի աչքս՝ քու փրկութիւնդ տեսաւ, որ բոլոր ժողովրդոց առջեւ պատրաստեցիր. որ հեթանոսներուն լոյս յայտնուի, եւ քու ժողովրդիդ Խորայելին փառք ըլլայ: Իսկ հայրն ու մայրը զարմացեր մնացեր էին թէ ինչ բաներ կը զրցուի վրան: Գարձաւ Սիմէոն՝ օրհնեց զերենք ու մօրը Մարեմայ ըսաւ. Ահա ասիկա կեցած է, որ Խորայելի մէջ շատերու գլորում ու կանգնում եւ հակառակութեան նշան ըլլայ. ու քու սրտեդ ալ սուր անցնի, վասն զի շատ սրտերու խորհուրդները պիտի յայտնուին: Հոնտեղն էր Աննա մարդարէն ալ Փանուել- լի աղջիկը Ասերայ ցեղէն, որ շատ պառուեր էր: Ասիկա իր կուսութենէ ետքը՝ միայն եօթը տարի կարգուած մնացեր եւ անկից ետքը այրի մնացեր էր, ու թսուձուչորս տարւան չափ, ու տաճարէն չէր զատուեր. հապա գիշեր ցորեկ պահք պահելով ու աղօթք ընելով՝ հոն ծառայութիւն կ'ընէր: Աս ալ ան ժամանակն ելաւ Աստուծոյ փառք տուաւ, ու Երուսա- ղեմի փրկութեան յոյս ունեցողներուն ամենուն հետ սկսաւ խօսիլ անոր վրայ: Երբ որ ամէն բան կատարեցին, ինչպէս որ Տիրոջ օրէնքին մէջ գրուած էր, նորէն Գալիլեա դարձան, ու իրենց քաղաքը Նազարէթ եկան: Իսկ մանուկը կ'աճէր ու կը զօրանար՝ լի իմաստութեամբ. Աստուծոյ շնորհքն ալ վրան էր:

Աս խորհուրդն ու պատմութիւնն աղէկ հասկընալու հա- մար՝ պէտք է գիտնալ որ Աստուծոյ՝ Մովսէսի ձեռքով Հրէից ազգին տուած օրէնքներուն մէջ հետեւեալ պատուերներն ալ կային: Նախ՝ հրամայեց որ երբ որ կին մը արու զաւակ կը ծնանի, քառասուն օր պիղծ սեպուի ու տաճար չմտնէ. եւ աս քառասուն օրը սրբութեան օրեր ըսուի. իսկ քառասունքը լրինակէն ետքը՝ սուրբ սեպուի, տաճար երթայ ու տարեկան գառ մը եւ աղանի կամ տատրակ մը տայ՝ ողջակէզ մատու- ջանելու համար. իսկ թէ որ աղքատ ըլլայ ու գառ մը տալու

կարողութիւն չունենայ, ան ատեն միայն երկու տատրակ կամ երկու աղաւնեոյ ձագ տայ: (ՂԷ-ր. ԳԼ. ԺԲ:) Երկրորդ՝ որովհետեւ Հրէից աղբն Եգիպտոսէն ելած ատեն՝ Փարաւոն չուզեց թող տալ, իսկ Աստուած ինը մեծամեծ պատիժ տալէն ետեւ՝ վերջին պատիժ մ'ալ տուաւ որով Փարաւոն խոնարհեցաւ ու թողուց. այս ինքն՝ բոլոր Եգիպտացւոց երկրին առջինեկ ծնունդները՝ թէ մարդիկներունը թէ անասնոցը, Փարաւոնի տնէն սկսեալ՝ մինչեւ յետին ողորմելի աղքատը, ամէնը մէկէն մէկ գիշերուան մէջ հրեշտակը ջարդեց, բայց Հրէից առջինեկներուն ամենեւին չգպաւ. ասոր համար Աստուած ուզեց որ բոլոր Հրէից առջինեկները կամ անդրանիկներն իրեն ըլլան ու իրեն նուիրուին. աս է՝ որ կ'ըսէ թէ Ամէն մանչ զաւակ՝ որ իր մօրն արգանդը կը բանայ, այս ինքն իր մօրն առջինեկ բերած ծնունդը կամ զաւակը կ'ըլլայ, սուրբ Տեառն կոչուի: (ԵԼԷ, ԺԳ. 2. 15: Թ-ոց, Ը. 17:) Ասոր համար ալ հրամայեց Աստուած որ անդրանիկ մանչ զաւակները տաճար տանին մատուցանեն, ու հինգ սիկղ վճարեն իրեն համար. իսկ մէկ սիկղը կ'ընէր չորս դահեկան (չ-ո-ո-ո-ո) ըստ հին արժողութեան:

Արդ՝ սուրբ Աստուածածին եւ Քրիստոս Տէրն մեր ուղեցին աս օրէնքներուն հնազանդիլ ու կատարել. թէպէտ ոչ սուրբ Աստուածածին, ոչ Յիսուս պարտական էին կամ հարկ մ'ունէին հնազանդելու: Վասն զի սուրբ Աստուածածին կուսութեամբ յղացաւ զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս՝ զօրութեամբ Հոգւոյն սրբոյ՝ եւ զանիկա կուսութեամբ ծնաւ իր կուսութեան ամենեւին վնաս մը չըլլալով. ուստի մաքուր մնալով՝ ամենեւին պղծութիւն չունեցաւ, եւ մաքրութեան համար՝ չէ թէ միայն քառասուն օրուան՝ հապա նաեւ ըոպէի մը կարօտ չեղաւ: Իսկ Յիսուս՝ ճշմարիտ Որդի Աստուծոյ ըլլալով՝ չէ թէ օրինաց տակ չէր, այլ օրինաց տէր, իշխան ու տուող էր, եւ ամէն բանի տէր ըլլալով՝ ամէն անդրանիկ եւ ուրիշ ամէն բան՝ իրենն էին: Ի վերայ այսր ամենայնի, որովհետեւ Աստուած կ'ուզէր որ Քրիստոս օրէնքներն իր վրայ կատարելով՝ հին օրէնքը վերջացընէ, ինչպէս որ Քրիստոս ալ ըսաւ. «Մի կարծէք որ օրէնքները կամ մարգարէները քակելու համար եկած եմ. չէ, քակելու համար չեմ եկած, հապա կատարելու համար» (Մ-ր. Ե. 17.) ասոր համար Յիսուսի ծնանելէն ետքը քառասուն օր եղածին պէս՝ սուրբ Աստուածածին եւ սուրբ հայրն Յովսէփ, որ ան ատեն կ'երեւայ թէ Նազարէթ քաղաքն էին, մանուկ Յիսուսն առին, Երուսաղէմ գացին, զհիսուս տաճար տարին, որպէս զի օրէնքին հրամայած բանն-

րը կատարեն, թէ մօր կողմանէ եւ թէ որդւոյն կողմանէ, ինչպէս որ վերը գրինք: Միայն աս տարրերութիւնս եղաւ որ սուրբ Աստուածածին աղքատութեան մէջ ըլլալով՝ գառն չտուաւ, հասպա աղքատ կնիկներուն պէս զոյգ մը տատրակ կամ աղանի տուաւ:

Ան ատեն Երուսաղեմի մէջ ծերունի մը կար Սիմէոն անունով, որ երկիւղած ու բարեպաշտ էր եւ բոլոր կեանքը տաճարին ծառայութիւն ընելով կ'անցընէր: Աս մարդը, ինչպէս որ սուրբ աւետարանը կը զրուցէ, «Հոգին սրբէն հրաման առած էր որ չմեռնի մինչեւ որ զՕծեալն Տեառն չտեսնէ», այս ինքն զՔրիստոս: Աս աստուածային ազդեցութիւնն ունենալով՝ Քրիստոսի գալուն կը սպասէր, որ զինքը դիմաւորէ: Աւերջապէս Հոգին սուրբ իրեն խնայոց, ինքն ալ ծերութեամբը դողդղալով՝ վազեց տաճար եկաւ, եւ երբ որ Յիսուս տաճար մտաւ, դէմն ելաւ. աս պատճառաւս աս տօնիս անունը Տեառն ընդ կ'ըսուի. այս ինքն՝ Տիրոջն առջին երթալ, զՏէր դիմաւորել: Եւ ինչպէս որ սուրբ աւետարանը կը պատմէ, ուրախութենէն զրկեց զՅիսուս, Աստուծոյ փառք տուաւ ու խնդրեց որ մեռնի. սուրբ Աստուածածնայ եւ սուրբ Յովսեփայ ալ օրհնենք տուաւ, ու Քրիստոսի չարչարանքները մարգարէանալով՝ սուրբ Աստուածածնայ սրտին խոցն ու ցաւն ալ դուշակեց: Երջնպէս Աննա մարգարէ ալ՝ օրհնութեամբ փառք տուաւ Աստուծոյ, եւ Քրիստոսի փրկիչ ըլլալն՝ ամենուն զրուցեց: Երբ որ ամէն բան ըլնցաւ, սուրբ Աստուածածին եւ սուրբ հայր Յովսեփ առին մանուկ Յիսուսը, նորէն Գալիլեա գարձան ու իրենց քաղաքը Նազարէթ եկան. ու հոն մնացին մինչեւ որ հրեշտակ երեւցաւ սուրբ Յովսեփայ եւ զՅիսուս Եգիպտոս փախցընել տուաւ՝ Հերովդեսին բարկութեան պատճառաւ:

Քրիստոսի բեթղեհեմէն տաճար գալուն խորհրդեան համար կը կատարուի այսօրուան թափօրը. եւ մոմեղինաց լոյսը կը նշանակէ Քրիստոսի՝ լոյս աշխարհի ըլլալն ու աշխարհքս լուսաւորելու համար գալը: Իսկ նախընթաց իրիկուան կրակը կը նշանակէ Քրիստոսի միւսանգամ գալուստը, երբ որ աշխարհքիս վերջը բոլոր աշխարհքս կրակով կ'այրի, եւ յարութիւն մեռելոց կ'ըլլայ, ու Քրիստոս վերջին դատաստանը կ'ընէ, արդարները լուսաւոր փառօք հոգւով եւ մարմնով ի լոյսն յաւիտենական կը հանգուցանէ, իսկ մեղօք խաւարեալները՝ արտաքին խաւարը՝ յաւիտենական հուրը հոգւով եւ մարմնով կը դատապարտէ:

Աս է այսօրուան տօնին ու հանգիստութեան խորհուր-

դը: Մնաց, որ պատարագին ընթերցուածներն ու աւետարանը
դնեմ: Առաջին ընթերցուածը Հին կտակարանէն Եսայեայ մար-
գարէութենէն է: (Գլ. ԻԳ. 21—ԻԵ. 8:)

«Ան օրը Աստուած իր ձեռքն երկնքի զարդերուն վրայ
պիտի դնէ, ու աշխարհքիս երեսն եղած թագաւորներուն
վրայ: Եւ անոր ժողովքները պիտի ժողվեն կապոց ընեն ու
ամուր բերդերու մէջ պաշարեն. եւ շատ ազգ անցնելէն ետքը՝
իրենց այցելութիւն պիտ'որ ըլլայ: Աղիւսն ալ պիտի հալի ու
պարիսպը կործանի. վասն զի Սիոնի լեռան վրայ ու Երուսաղե-
մայ մէջ Տէր պիտի թագաւորէ ու ձերերուն առջին պիտի
փառաւորուի: Տէր Աստուած իմ, ես զքեզ փառաւորեմ, քու
անունդ օրհնեմ, որ սքանչելի բաներ ըրիր, առաջին Ճշմարիտ
խորհուրդը: Իրաւքնէ, Տէր, քաղաքները՝ հողաբլուր ըրիր,
ու ամուր քաղաքները՝ հիմէն փլցուցիր. ամպարիշտ մարդոց
քաղաքները յաւիտեան չշինուին: Ասոր համար ազքատ ժո-
ղովուրդը զքեզ օրհնէ ու զրկեալ մարդոց քաղաքները զքեզ
օրհնեն. վասն զի ամէն խոնարհ քաղքի օգնական եղար, ու
կարօտութեան համար տրտում եղողներուն՝ ապաւինի տուն.
չար մարդոց ձեռքէն զանոնք փրկեցիր: Ծարաւիներուն ա-
պաւէն եղար, ու զրկեալ մարդոց հոգի տուիր. վասն զի մար-
դիկ ծարուեր էին Սիոնի մէջ ու թուլցեր ընկեր էին, այն
ամբարիշտ մարդոց ձեռքէն՝ որոնց զմեզ մատնեցիր: Աս լե-
ռանս վրայ Տէր զօրութեանց ամէն հեթանոսներուն պիտի ցու-
ցընէ. պիտ'որ ուրախանան, գինի խմեն, մրուր չունեցող
խղով օծուին, եւ աս լեռը զերենք պիտի կլլէ: Աս բանս ամէն
հեթանոսներուն պատմէ. վասն զի ամէն ազգաց վրայ եղած
խորհուրդն աս է: Մահը զօրացաւ ու կուլ տուաւ. բայց Աս-
տուած դարձեալ ամենուն աչքէն արցունքը կտրեց, եւ իր ժո-
ղովրդեան նախատիւքը բոլոր աշխարհքէն վերցուց. վասն զի
Տիրոջ բերանը զբուցեց:»

Ասայի մարգարէն՝ Հրէից ազգին թագաւորութիւնը կոր-
սրնցընելէն ու գերի ըլլալէն կը սկսի պատմել: Շատ ազգ անց-
նելէն ետքը, կ'ըսէ, իրենց այցելութիւն, այս ինքն Մեսիան
պիտի գայ, Երուսաղեմայ տաճարը պիտի մտնէ եւ ձերերուն
առջին պիտի փառաւորուի, ինչպէս որ Սիմէոն ձերունիէն ու
Աննա մարգարէէն փառաւորուեցաւ: Քրիստոսի թագաւորելը
կը մարգարէանայ. բայց մարմնաւորապէս չէ, այլ հոգեւորա-
պէս, այս ինքն՝ սատանային ուժը կտարելով, կռապաշտութիւնը
վերցընելով ու հեթանոսները հաւատքի բերելով, որ յառա-
ջուց Աստուծոյ շնորհքէն եւ հաւատոյ լուսէն զրկեալ էին,
բայց իրենց խոնարհութեան համար՝ Աստուած իրենց ծարաւը

կտրեց՝ հաւատքին քարոզութեան ջրով: Կը բերէ ետքը կը դարձընէ բանը Հրէից ազգին վրայ, որ Նեոխն ատենը պիտի հաւատան. իսկ անհաւատք ամէնը մէկէն Սիոն լեռան վրայ պիտի ջարդուին ու լեռը զիրենք պիտի կլէէ:

Այրկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Գաղատացիս գրած թղթէն է: (Գլ. Գ. 1—7:)

«Ա՛ս կ'ըսեմ, քանի որ ժառանգը տղայ է, ծառայէն աւելի բան մը չէ, թէպէտ եւ ամենուն տէր ըլլայ. այլ վերակացուներու եւ հոգացողներու ձեռքին տակն է, մինչեւ որ հօրը սահմանած ատենը գայ: Նոյնպէս մենք ալ՝ երբ որ տղայ էինք, աս աշխարհքիս տարերաց տակ (այս ինքն՝ Հին օրինաց զգալի ու մարմնաւոր նշաններուն եւ արարողութիւններուն տակ) ծառայութիւն կ'ընէինք: Բայց երբ որ ատենն եկաւ լեցուեցաւ, Աստուած իր Արդին խրկեց, որ կնիկ մարդէ ծնաւ եւ օրինաց տակ մտաւ, որ օրէնքին տակն եղողները գնէ, որպէս զի մենք ալ որդեգիր ըլլանք: Դուք ալ որդի ըլլալով՝ Աստուած իր Արդւոյն Հոգին մեր սիրտը խրկեց, որ կը կանչէ՛ արբա՛, հայր: Ա՛լ ասկից ետքը ծառայ չես, որդի ես. եթէ որդի ես՝ Աստուծոյ ժառանգն ալ ես:»

Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ վերի ըսածնիս, թէ Բանն Աստուած սուրբ Աստուածածնէն ծնանելով՝ ամենեւին օրէնքին դէմ չգնաց, այլ օրինաց հնազանդիլ ուզեց, որպէս զի օրէնքը կատարելով՝ օրէնքին հնազանդութեան տակն եղողները գնէ, այս ինքն՝ Հին օրինաց վիճակը վերցընէ, եւ նոր օրինաց՝ այս ինքն՝ շնորհաց վիճակը հաստատէ, որ մենք Աստուծոյ որդեգիր եւ որդի եւ ժառանգ ըլլանք: Իսկ ըսելովը թէ Քրիստոս կնիկ մարդէ ծնաւ, չ'ուզեր ըսել թէ սուրբ Աստուածածին կոյս չէր. հապա կ'ուզէ ըսել թէ Քրիստոս ճշմարտապէս որդի մարդոյ եղաւ, ինչպէս որ ճշմարտապէս Արդի Աստուծոյ էր: Աւստի կ'ին ըսած ատեն՝ սեռականապէս կ'առնէ, ու իգական սեռը կ'իմանայ ըստ որում՝ յարական սեռէ զատուցեալ. ինչպէս որ նաեւ Յիսուս ի կանա Գալիլեացուց եւ խաչին վրայ ալ սուրբ Աստուածածնայ՝ կ'ին դու ըսաւ: Աւրիշ պատճառ մ'ալ կայ, ինչպէս որ կ'ըսեն ամէն վարդապետք եւ սուրբ հարք, թէ Առաքեալք յամառեալ Հրէից առջեւն ասանկ պատուական ու մարդկային խելքէ մտքէ դուրս եղած կուսութեան խորհուրդը չէին ուզեր բացայայտ յիշել, որպէս զի չարհամարհեն. իսկ հաւատացելոց մէջ միշտ համարձակ կը քարոզէին, կը դաւանէին եւ դաւանել կու տային:

Իսկ օրուան խորհրդոյն պատշաճ աւետարանն առաւօտեան ժամասացութեան մէջ կարդացուելով, ինչպէս որ

խկզբան դրի, պատարագին մէջ հետեւեալ աւետարանը կը կարդացուի: (Ղ. Գ. Բ. 41—51):

Տեսան մերոյ Յիսուսի քրիստոսի «Ծնողքն ամէն տարի զատկի տօնին Երուսաղէմ կ'երթային: Երբ որ տասուերկու տարւան եղաւ, ինչպէս որ տօնին սովորութիւնն էր, Երուսաղէմ երթալէն, տօնին օրերը կատարելէն ետև իրենց դարձած ատեն՝ Յիսուս մանուկն Երուսաղէմ մնաց ու ծնողքը չիմացան, կը կարծէին թէ ուրիշ ճամբու ընկերներուն հետ է: Օրուան մը ճամբու չափ եկան, ու սկսան իրենց դրացիներուն եւ ճանչուորներուն հարցընել ու փնտռել: Երբ որ չգտան, նորէն Երուսաղէմ դարձան՝ որ փնտռեն: Երեք օրէն ետքը գտան՝ որ տաճարին մէջ վարդապետներուն հետ նստեր, զանոնք մտիկ կ'ընէր ու անոնց բան կը հարցընէր: Իր խօսքերը լսողները բոլոր իր իմաստութեան ու տուած պատասխաններուն վրայ կը զարմանային: Ծնողքն ալ երբ որ տեսան՝ սքանչացան, ու մայրը դարձաւ իրեն ըսաւ. «Որդեակ աս ինչ բան է՝ որ մեզի ըրիր, ահաւասիկ հայրդ ու ես կը տառապէինք, զքեզ կը փնտռէինք: Յիսուս ալ իրենց ըսաւ. «Զիս ինչու համար կը փնտռէիք. չէիք գիտեր որ իմ Հօրս տան մէջ պէտք է որ գտնուիմ: Բայց իրենք Յիսուսին ըսածը չհասկըցան: Ետքը իրենց հետ իջաւ, միատեղ Նազարէթ գնաց, եւ իրենց հնազանդ էր: Մայրն ալ ամէն բան մտքին մէջ կը պահէր: Եւ Յիսուս կը զարգանար իմաստութեամբ ու տարիքով ու շնորհքով՝ Աստուծոյ եւ ի մարդկանէ:»

Արդէն վերը պատճառներով խորհուրդը մեկնեցինք, եւ տեսանք որ սուրբ Աստուածածին տաճարէն ելած ատեն՝ Յիսուսին հետ դարձաւ Գալիլեա եկաւ, եւ սուրբ Յովսեփայ հետ մեկտեղ Նազարէթ քաղաքը նստեցաւ: Քիչ մը ետքը Հերոփոսին բարկութեան պատճառաւ՝ Եգիպտոս փախան: Երբ որ Եգիպտոսէն դարձան՝ դարձեալ Նազարէթ քաղաքը բնակեցան. եւ հոնտեղէն ամէն տարի զատկի տօնին օրերը Երուսաղէմ կ'երթային՝ տաճարին մէջ երկրպագութիւն ընելու համար, ինչպէս որ առհասարակ Հրէից սովորութիւնն էր. տօնն եօթն օր կը տեւէր, եւ ան օրերը լմրննալէն ետքը՝ տուն կը դառնային: Այսպէս մնաց Յիսուս Նազարէթ քաղաքը՝ մինչեւ որ երեսուն տարեկան եղաւ: Եւ աս երեսուն տարւան միջոցին մէջ իր ըրածներէն՝ սուրբ աւետարանը միայն աս երկու բանը կը պատմէ. մէյ մը՝ տասուերկու տարւան եղած ատեն՝ տաճարին մէջ Հրէից վարդապետներուն հետ խօսակցութիւն ընելը, եւ երկրորդ՝ որ միշտ սուրբ հայր Յովսեփայ եւ սուրբ Աստուածածնայ հնազանդ էր:

Արդ այսօրուան մեծ հանդիսութեան տօնն ու խորհուրդն իմացանք: Բայց պէտք է որ պտուղն ալ քաղենք: Ասան զի սուրբ Եկեղեցւոյ դիտաւորութիւնը, բաղձանքն ու ջանքն ան է, որ հաւատացեալք ամէն տօնի օր՝ նոյն խորհուրդը յարգեն, մտածեն, եւ ինչ որ կը գտնեն կատարելու կամ նմանելու՝ գործքով կատարեն ու նմանին: Աւստի ամէն բանէն առաջ՝ մենք ալ սուրբ Աստուածածնայ հետ եւ սուրբ Աստուածածնայ ձեռքովն՝ իր աստուածորդին Յիսուս՝ Աստուծոյ մատուցանենք իբրեւ մեր մեղաց քառութեան ողջակէզ, որպէս զի իր առջեւը շնորհք ու ողորմութիւն գտնենք: Մեր միջնորդն ու բարեխօսը՝ Յիսուս է, ինչպէս որ կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ. «Աստուծոյ ու մարդկան մէջ միակ միջնորդն է մարդն Յիսուս Քրիստոս», (Ա. Տ՛. Բ. 5:) Մեր փրկիչը՝ Յիսուս է. միայն Յիսուսով կրնանք փրկուիլ, միայն իր անուամբ կրնանք մեր մեղաց թողութեան եւ յաւիտենական փառաց արժանի ըլլալ. ինչպէս որ կ'ըսէ Պետրոս առաքեալ. «Ամենեւին ուրիշ ձեռքով փրկութիւն չկայ. վասն զի երկնքին տակ ուրիշ անուն մ'ալ չկայ մարդոց արուած՝ որով կարող ըլլանք փրկութեան հասնիլ», (Գործ. Գ. 12:) Եւ յատկապէս ասոր համար ինք Որդին Աստուծոյ իր յաւիտենական աստուածային փառքէն խոնարհելով՝ մարդկային բնութիւնն առաւ, մեղաւորի կերպարանաց մէջ մտաւ, եւ այսօր տաճարին մէջ ինք զինքն ու իր կեանքն՝ իր յաւիտենական Հօրը կ'ընծայէ, որպէս զի ետքը չարչարանքին, խաչելութեան ու մահուան տունն՝ իր արիւնը թափելով՝ մեր մեղաց համար ընելու ողջակէզը կատարէ լմնցընէ. ինչպէս որ սուրբ Սիմէոն ծերունին ալ մարգարէանալով՝ սուրբ Աստուածածնայ պատմեց: Միշտ մտուրնիս ըլլալով սուրբ Սիմէոնին ըսածը Քրիստոսի համար թէ Հակառակութեան նշան պիտ'որ ըլլայ, ջանանք եւ զգոյշ կենանք որ չըլլայ թէ անոնց մէջ գտնուինք, որ Քրիստոսի, իր սուրբ աւետարանին եւ իր սուրբ Եկեղեցւոյն կը հակառակին ու դէմ կը դառնան, ինչպէս որ Հրեայք ըրին եւ ինչպէս որ կ'ընեն ան քրիստոնեայք՝ որ աշխարհքիս սովորութեանցն եւ ունայնութեան ետեւէ երթալով՝ կ'ապրին, ու սատանային կամքն, իրենց սրտին կիրքերն ու իրենց մարմնոյն անկարգ բաղձանքներն ու չար ցանկութիւնները կը կատարեն: Եւ իրացընէ աս օրերս ալ՝ որ աշխարհքս բարեկենդանի օրեր կը զրուցէ, շատ մարդիկ՝ որ անուամբ միայն քրիստոնեայ են, իսկ գործքով քրիստոնէութեան դէմ վարք ունին, անառակութեամբ, անամօթ գործքերով, մարմնոյ եւ որովայնի ծառայելով՝ Քրիստոսի ու իր սուրբ աւետարանին

կը հակառակին. ու սուրբ Սիմէոն ծերունւոյն ըսածին պէս՝
Յիսուս իրենց չէ թէ կանգնում, հապա գրորում կ'ըլլայ,
եւ աս պատճառաւ աւելի մեծ պատժոյ տակ կ'իյնան: Ա-
սանկներուն օրինակէն հետո կենալով՝ մենք ունայնութենէ
փախչինք, եւ մահացումսմբ ու ապաշխարութեամբ՝ ար-
քայութեան յախտնական փառքն ու ճշմարիտ բարեկեն-
դանութիւնը փնտռենք:

Արքորդ՝ սուրբ Աստուածածնայ հնազանդութեան եւ
խոնարհութեան նայելով՝ մենք ալ հնազանդութիւն ու խո-
նարհութիւն ընելու ջանանք: Սուրբ Աստուածածին հնազան-
դեցաւ եւ քառասնօրեայ քաւութեան օրէնքը կատարեալ ի
գործ դրաւ, թէպէտ ամենեւին պարտական չէր, որովհետեւ
ինք քաւութեան բան մը չունէր, եւ իր Արդին՝ նոյն ինքն
օրինաց աէրն ու հրամայողն էր: Բայց ասով սորվեցուց որ Աս-
տուծոյ սուրբ օրէնքներուն ու մեր օրինաւոր մեծաւորներուն
հրամանին ճշդիւ հնազանդինք եւ ասդիէն անդիէն անհիմն ու
կեղծաւորական պատճառներ չփնտռենք՝ անոնց անօրինում
առնելու համար: Աշխարհքիս վրայ եւ երկնքին երեսն եղող
բոլոր արարածներէն աւելի մաքուր էր սուրբ Աստուածածին,
եւ սակայն բոլոր էրուսաղեմի առջեւ ինք զինքն ուղեց անմա-
քուր ցուցնել, որպէս թէ մաքրուելու եւ սուրբ ըլլալու
կարօտութիւն ունէր. եւ ասով մեզի ճշմարիտ քրիստոնէական
խոնարհութիւնը սորվեցուց, որ մենք մեր մեղաւոր ու ար-
համարհելի ըլլալը ճանչնանք, ոչ միայն Աստուծոյ առջին,
հապա նաեւ մարդկան առջեւ. եւ իմանանք որ ամէն օր
մեղանկելով՝ ամէն օր սրբուելու եւ մաքրուելու կարօտութիւն
ունինք: Սուրբ Աստուածածին իր ծնողաց կողմանէ՝ թագա-
ւորի զաւակ, եւ իր որդւոյն կողմանէ՝ Աստուծոյ մայր ըլլա-
լով, ամենեւին արաքուստ մեծ երեւալը չսիրեց. հապա ինչ-
պէս որ իր Աստուածորդին աստուածային փառքէն խոնար-
հելով՝ նուաստացեր ու աղքատացեր էր, այսպէս ինքն ալ
իր տան աղքատութիւնն ու նուաստութիւնը սիրելով՝ աղ-
քատաց պէս աղքատ ողջակէզ տուաւ տաճարը, եւ ասով
մեզի ալ խրատ տուաւ որ իրեն եւ իր Աստուածորդւոյն նմա-
նինք աղքատութեամբ, եւ աս աշխարհքիս անցաւոր փառքը,
մեծութիւնն ու հարստութիւնն արհամարհելով՝ խոնարհու-
թեամբ ապրինք. որպէս զի մեր վրան ալ կատարուի իրեն
ըսածը. «Խոնարհները բարձրացուց. անօթի եղողները բա-
րութեամբ լեցուց, ու մեծատունները ձեռուընին պարսպ
ձգեց»: (Ղ. 4. Ա. 52, 53):

Արքորդ՝ սուրբ Աստուածածնայ, սուրբ Սիմէոն ծե-

բունւոյն եւ Աննա մարգարէին աստուածպաշտութիւնն՝ ամենուն ճշմարիտ աստուածպաշտութեան օրինակ պիտ'որ ըլլայ: Իրենք տաճար կ'երթային՝ միայն աղօթելու, Աստուծոյ երկրպագութիւն ընելու, զԱստուած օրհնելու եւ Աստուծոյ փառք ու գոգութիւն տալու համար: Նոյն աստուածպաշտութեան ճշմարիտ հոգին պիտի ըլլայ նաեւ քրիստոնէից մէջ՝ երբ որ եկեղեցի կ'երթան՝ որ Աստուծոյ տունն է: Ունայնութիւնը, հագուել կապուելն, ինք զինքը ցուցնելը՝ քրիստոնէին ամէն տեղ եւ ամէն ատեն արգելուած է, բայց եւս առաւել եկեղեցւոյ մէջ. նոյնպէս հետաքրքրութիւնը, պարսպխօսակցութիւնն ու բամբասանքը: Եկեղեցի երթալու վախճանը՝ միայն Աստուած պիտ'որ ըլլայ. եկեղեցւոյ մէջ բովանդակ զբաղմունքը՝ միայն Աստուած պիտ'որ ըլլայ. եկեղեցիէն ելլելն ալ Աստուծոյ ընկերութեամբ պիտ'որ ըլլայ: Կը լուսմ եւ չեմ՝ յիշեր աս տեղս զանազան անկարգութիւնները՝ զոր արք եւ կանայք ըստ իւրաքանչիւր վիճակի՝ աս ժամանակներս կ'ընեն եկեղեցւոյ մէջ եւ չեն ամբշնար: Աս միայն կը զրուցեմ որ այսպիսիները՝ սուրբ Սիմէոնին մարգարէացած սուրբ սուրբ Աստուածածնայ սրտին կը զարնեն, եւ իր խոցը կ'աւելնայ՝ տեսնելով որ քրիստոնեայք իր Որդին պատուելու տեղը կու գան, բայց պատուելու տեղ՝ կ'անարգեն ու կ'արհամարհեն: Աս մտածելով՝ արթըննան ու յիշեն Աստուծոյ ըսածը Եսայի մարգարէին բերնովը. «Իմ տունս՝ աղօթքի տուն պիտի կոչուի» (Եսայ. Ծ. 2. 7.) եւ ինչպէս պէտք է նէ՝ խելքերնին գլուխնին ժողովելով՝ խոնարհութեամբ, երկիւղածութեամբ ու պարկեշտութեամբ կենան, եւ հոգւով ու ճշմարտութեամբ երկրպագութիւն մատուցանեն Աստուծոյ, բոլոր սրտէ աղօթք ընեն եւ փառք ու գոհութիւն տան Աստուծոյ անուան:

Կ Ի Ր Ը Կ Ի

ԱՌԱՋԱԻՈՐԱՅ ԲԱՐԵԿԵՆԳԱՆ

ԼՌԱՋԻՆ ընթերցուածը հին կտակարանէն՝ Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. ԿԱ. 10—ԿԲ. 9):

«Նոգիս Աստուծով ցնծայ, վասն զի ինձի փրկութեան հազուստն եւ ուրախութեան պատմուճանը հազցուց, փեսայի պէս գլուխս պսակ գրաւ, ու հարսի պէս զարդերով զիս զարդարեց. ինչպէս որ երկիրն իր ծաղկունքը կ'աճեցընէ ու ինչպէս որ պարտեզը սերմանիքը կը բուսցընէ, անանկ ալ Տէր իր արդարութիւնն ու ցնծութիւնն ամէն ազգերուն առջեւ պիտի ծագէ: Սիոնի համար չեմ լուեր ու Երուսաղեմի համար չեմ դադրիր, մինչեւ որ իր արդարութիւնը լուսոյ պէս չծագի, ու իր փրկութիւնը փայլակի պէս չվառի: Եւ բոլոր հեթանոսք՝ քու արդարութիւնդ ու թագաւորք քու փառքդ տեսնեն, ու քեզի նոր անուն մը կոչուի, ինչ անուն որ Տէր կը դնէ: Եւ Տիրոջ ձեռքը՝ վայելութեան պսակ մ'ըլլաս, ու քու Աստուծոյդ ձեռքն՝ արքայութեան թագ մը. եւ մէյ մ'ալ լքեալ թողեալ չըսուիս ու քու երկիրդ մէյ մ'ալ աւերակ չկոչուի: Վասն զի քու անունդ՝ իմ կամքս պիտի կոչուի, ու քու երկիրդ ալ շէն ու բնակեալ. վասն զի Տէր քեզի պիտի հաճի, ու երկիրդ ալ բնակութեամբ պիտի լեցուի: Ինչպէս որ երիտասարդը՝ կուսի հետ կը բնակի, քու որդիքդ ալ անանկ ի քեզ բնակին. եւ ինչպէս որ փեսան հարսին քով կ'ուրախանայ, անանկ ալ Տէր պիտի ուրախանայ ի քեզ: Եւ քու պարիսպներուդ վրայ, Երուսաղեմ, բոլոր օրն ու բոլոր գիշերը պահապաններ պիտի դնեմ, որ մինչուկ առտու զՏէր յիշելէն չդադրին: Վասն զի քեզի նման չկայ, որ շուկէ եւ աշխարհքիս վրայ զԵրուսաղեմ պարծանքի բան մ'ընէ: Տէր իր փառքին վրայ ու իր բազկին զօրութեան վրայ երդում ըրաւ, որ քու ցորենդ ու կերակուրդ թշնամիներուդ ձեռքը չեմ տար, ու քու աշխատանքովդ շինած գինիդ՝ օտարներուն զակրները չեն խմեր: Հապա ժողովողներն ուտեն եւ զՏէր օրհնեն. ու ժողովողներն՝ իմ սրբութեանս սրահներուն մէջ խմեն:»

Աստուծոյ այս ամենայն ըսածները՝ խորհրդաւոր երուսաղեմին համար է, այս ինքն՝ Քրիստոսի սուրբ Եկեղեցւոյն համար, որ իբրեւ անարատ հարս Քրիստոսի զարդարուեցաւ ու փառաւորուեցաւ նոր օրէնքին շնորհքներովն ու խորհուրդներովն. շէն ու բնակեալ երկիր եղաւ, այս ինքն՝ ամէն ազգք եւ ազինք մէջը մտան, բոլոր հեթանոսք խոնարհեցան եւ այնչափ թագաւորներ հաւատացին:

Լըկրորդ ընթերցուածը նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Տիմոթէոս գրած երկրորդ թղթէն է: (Գլ. Բ. 15—26:)

«Փութա որ Աստուծոյ առջևը դուն գբեզ ընտիր ընես, առանց ամսիոյ մշակ ըլլաս, ու ճշմարտութեան բանը կարծ խօսքերով եւ ուղղութեամբ պատմես: Իսկ պիղծ ու անտի խօսքերէն ետ կեցիր, վասն զի անոնք ամբարշտութեան մէջ աւելի առաջ կ'երթան, ու իրենց խօսքն ալ կերցաւի պէս կը տարածի. ասոնցմէ են Հիմենոս ու Փիղետոս, որոնք ճշմարտութեան ճամբէն դուրս ելան ու կ'ըսեն թէ մեռելոց յարութիւն արդէն եղած է. եւ ասանկով շատ մարդ ալ հաւատքէ կը հանեն: Բայց Աստուծոյ հիմը հաստատ կը կենայ եւ աս նշանն ունի, թէ Տէր իրենները կը ճանչնայ, եւ ով որ Տիրոջ անունը կու տայ՝ անիրաւութենէ ետ կենայ: Բայց մեծ տան մէջ՝ չէ թէ միայն ոսկիէ ու արծրթէ ամաններ կան, հապա նաեւ փայտէ ու հողէ ամաններ ալ, կան՝ որ պատուոյ մէջ են, կան՝ որ անարգութեան մէջ: Թէ որ մէկն ինք զինքն անանկ բաներէն կը մտքէ, պատուական աման մը կ'ըլլայ՝ սրբած ու իր Տիրոջը պիտանաւոր, ամէն բարի գործքերու պատրաստուած: Բայց երիտասարդական ցանկութիւններէն փախիր. եւ արդարութեան, հաւատքի, սիրոյ, խաղաղութեան ու սրբութեան ետեւէ եղիր, անոնց հետ՝ որ սուրբ սրտի Տիրոջ անունը կը կանչեն: Այլ յիմար ու անխրատ խնդիրներէն փախիր, գիտցիր որ անկից կոիւներ կը ծնանին: Իսկ Աստուծոյ ծառայ եղողը՝ պիտի չկուուի, այլ ամենուն հետ հեզ պիտի ըլլայ, ուսուցիչ, անոխակալ, հակառակողները հանդարտութեամբ պիտի խրատէ. գուցէ Աստուած անոնց ապաշխարութիւն կու տայ՝ որ ճշմարտութիւնը ճանչնան, եւ ասանկով սատանայէն իր կամաց որսացեալներն արթննան՝ անոր որոգայթներէն ելնեն:»

Պօղոս առաքելոյն խօսքերուն միտքն ուրիշ տեղ (Էբէ՝ 65) մեկնեցինք: Իսկ աւետարանն աս է: (Յ՝ 21. Գլ. 2. 15—21:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս «Երբ որ իմացաւ որ պիտի գան՝ զինքը յափշտակեն, որ թագաւոր ընեն, դարձեալ մինակ լեռը գնաց: Իրիկուն եղած ատեն՝ իր աշակերտները ծովեզոն իջան, նաւ մտան ու ծովուն մէկալ կողմը կափառնաում գացին: Մութը կոխեց, ու Յիսուս դեռ իրենց չէր եկած. հոմն ալ սաստիկ ըլլալուն՝ ծովը շատ կը յուզէր: Քսանուհինգ կամ երեսուն ասպարեզի չափ յառաջ երթալէն ետքը՝ տեսան որ Յիսուս ծովուն վրայէն կը քայլէր ու նաւին մօ-

տիկ էր եւ շատ վախցան: Յիսուս ալ դարձաւ իրենց ըսաւ. ես եմ, մի վախնաք: Ընոնք կ'ուզէին զՅիսուս նաւն առնել. բայց նաւը շուտով մը հասաւ ան երկիրն՝ ուր որ կ'երթային: 11

Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր զանազան հրաշքներ գործելուն համար՝ բոլոր ժողովուրդը շարունակ ետևէն կ'երթար: Ուստի օր մ'ալ հինգ հազարի չափ մարդ կար ժողոված. եւ ասոնց ուրիշ կերակուր չգտնուեցաւ՝ բայց միայն հինգ հատ գարեղէն նկանակ ու երկու ձուկ: Աս հինգ հացն ու երկու ձուկը՝ Յիսուս առաւ օրհնեց, ածեցուց եւ այնչափ ժողովուրդեան տուաւ. ամէնքն ալ կերան կշտացան, տատուերկու սակառի ալ աւելցուկ կտորներ ժողվեցին: Մարդիկ ասանկ մեծ հրաշքը տեսնելով՝ սկսան ըսել. Աս է ճշմարիտ մարգարէն՝ Մեսիան կամ Քրիստոս՝ որ աշխարհք պիտի գար: Եւ որովհետեւ Հրեաները ծուռ բնույնամաբ մտուրնին դրեր էին որ Մեսիան եկած ատեն՝ իրենց թագաւորութիւնը կը հաստատէ, իրենք բոլոր ազգաց կը տիրեն, եւ ամէն կերպ մարմնաւոր հանգստութիւն, հարստութիւն ու հեշտութիւն կը վայելեն. ասոր համար մեջերնին խորհուրդ ըրին որ Յիսուս ըլլալով ան խոստացեալ Մեսիան՝ որ եկեր այնչափ հրաշքներ կը գործէ, առնեն զինքն իրաւքնէ թագաւոր նստեցընեն, որ ժամ մը յառաջ իրենց բանը յաջողի: Աս խորհուրդն ան թանձրամիտ Հրէից խորհուրդն էր, որոնց մաքին վրայ վարագոյր ձգուած ըլլալով՝ հոգեւոր խորհուրդներու չէր հասներ ու միայն արտաքին մարմնաւոր բաներով կը յափշտակուէր: Այլ Յիսուս իր մշտնջենաւոր թագաւորութիւնը հոգեւորապէս միայն պիտի հաստատէր. իսկ մարմնաւորապէս՝ միայն աղքատութիւն, անընդութիւն, խոնարհութիւն, մահացուցում, նուաստութիւն, անձանօթ ըլլալ, հալածանք քաշել, արիւն թափել եւ մեռնիլ կ'ուզէր: Ուստի երբ որ իմացաւ թէ պիտի գան զինքը յափրշտակեն ու թագաւոր ընեն, փախաւ մինակուկ լեռը գնաց. իրիկուան դէմ իր աշակերտները զատ խրկեց, գիշերով ինքն ալ ծովուն վրայէն քալելով՝ զատ գնաց, անանկ որ աշակերտներուն երթալը բոլոր ժողովուրդն իմացեր էր, բայց Յիսուսին երթալը չէր իմացեր:

Այւ արդ եթէ Յիսուս՝ որ ոչ միայն ըստ մարմնոյ թագաւորութեան իրաւունք ունէր, հազա նաեւ ըստ աստուածութեան իրաւքնէ թագաւոր թագաւորաց, տէր տէրանց եւ իշխան ամենայնի էր, այսպիսի աշխարհային ունայն պատիւներէն ու մեծութիւններէն փախաւ, որչափ եւս առաւել պէտք է որ մենք փախչինք եւ ասանք: Աշխարհքիս մէջ մեղի երկու բան պէտք կրնայ ըլլալ, մէյ մը կերակուր՝ որով մեր կեանքը պա-

Հենք, մէյ մ'ալ զգեստ՝ որով մեր մերկութիւնը ծածկենք եւ մեր մարմինը ցրտէն պահենք: Ասոնց շափը պիտի պահենք, եւ աւելորդները մէկդի ձգելով՝ մեծութենէ, ունայնութենէ եւ պատուէ պիտի փախչինք: Անոր համար ասանկ կը խրատէ զմեզ Պօղոս առաքեալ (Ը. Տէ՛՛. 9. 6—10.) «Մեծ շահ մեծ առուտուր է աստուածապաշտութիւնը՝ հետը բաւականութիւն ըլլալով. վասն զի աշխարհքս բան մը չբերինք, բան մ'ալ չենք կրնար տանիլ. այլ կերակուր ու հագուստ ունինք, եւ անով շատանանք: Իսկ ով որ մեծնալ կ'ուզէ, փորձութեան ու որոգայթի մէջ կ'իյնայ, եւ կերպ կերպ անմիտ ու փնասակար ցանկութիւններու մէջ կ'իյնայ, որ մարդը սատակման եւ կորստեան մէջ կ'ընկզմէ: Վասն զի ամէն շարեաց արմատն՝ արծաթսիրութիւնն է. անանկ որ ոմանք արծաթսիրութեան ետեւէ իյնալով՝ հաւատքէ ալ ելան, իրենք զիրենք ալ շատ կերպ ցաւերու մէջը ձգեցին:»

Ե. Կ Ի Ր Ը Կ Ի

ԱՌԱՋԱՒՈՐԱՅ ԲԱՐԵԿԵՆ ԴԱՆԷՆ ԵՏՔԸ

ԱՌԱՋԻՆ ընթերցուածը հին կտակարանէն՝ Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. ԿԳ. 7—18:)

«Տիրոջ ողորմութիւնը յիշեցի, Տիրոջ քաջութիւնը յիշեցրնեմ, ամէն բանի մէջ՝ ինչ որ Տէր մեզի կը հատուցանէ: Տէր դատաւոր բարեբար Իսրայելի տան, որ մեր վրայ բերած բաները՝ իր ողորմութեան ու իր բազում արդարութեան նայելով կը բերէ. եւ ըսաւ թէ իմ որդիքս՝ իմ ժողովուրդս են ու զիս չեն անարգեր. եւ իրենց ամէն նեղութիւններէն իրենց փրկութիւն եղաւ: Պատգամաւոր մը կամ հրեշտակ մը չփրկեց զիրենք. հապա ինք զիրենք փրկեց. զիրենք սիրելուն ու իրենց վրայ խնայելուն՝ ինք զիրենք փրկեց, վերցուց ու բարձրացուց մինչեւ յաւիտեան: Բայց իրենք դէմ դարձան ու իր սուրբ Հօգին սրդողուցին: Տէր ալ դարձաւ իրենց թշնամի եղաւ. ինք Տէր անոնց հետ պատերազմեցաւ. ու հին ատենները յիշեց թէ ուր է Մովսէս եւ իր ժողովուրդը: Ուր է ան՝ որ հօտերուն հովիւը գետնէն հանեց. ուր է ան՝ որ սուրբ Հօգին անոնց մէջ դրաւ. որ իր ձեռքովը զՄովսէս վեր վերցուց, եւ անոր առջեւ իր փառաւորեալ թեւովը ջրերուն յաղթեց, որ իրեն յաւիտենական անուն ընէ: Անդունդնե-

րէն զանոնք անցուց՝ ինչպէս որ ձին անապատէն եւ ջորին դաշտէն կ'անցնի, ու աշխատանք չքաշեցին: Հոգին Տեառն իջաւ ու իրենց առաջնորդեց: Ա՛ս կերպով քու ժողովուրդդ տարիր՝ որ քեզի փառաց անուն ընես: Եւ արդ՝ դարձիր երկնքէն, եւ քու սուրբ տաճարէդ ու փառքէդ նայէ: Ո՛ւր է քու նախանձդ ու զորութիւնդ, ո՛ւր է քու գթութեանդ բազում ողորմութիւնը՝ որով մեզի կը ներէիր: Վասն զի դուն ես Հայր. որովՏեառեւ Արքահամ զմեզ չցիացաւ ու Խորայել զմեզ չձանցաւ. արդ դուն, Տէր Հայր մեր, փրկէ զմեզ. վասն զի քու անունդ իսկզբանէ մեր վրայ է: Տէր, ինչու համար թող տուիր որ մենք քու ճամբէդ մոզորինք. եւ մեր սիրտը խտացուցիր, որ քեզմէ չվախնանք: Դարձիր քու ծառաներուդ համար, դարձիր քու ժառանգութիւնդ եղած ազգերուն համար. չըլլայ թէ քու սրբութեանդ լեռը չժառանգենք:»

Աչայի մարգարէն՝ Տիրոջ ողորմութիւնն ու բարերարութիւնը յիշելով՝ որ այնչափ զանազան բարիք ըրած էր Հրէից ազգին, անոնց ապերախտութիւնն ալ կը պատմէ, որ սրտերնին խտացուցին, Աստուծոյ ճամբէն դուրս ելան ու կռակաշուտութիւն ըրին: Ասոր համար Հրէից ժողովրդեան կողմանէ ալ կը խոստովանի թէ Աստուծոյ տուած պատիժներն արդարութեամբ եւ իրաւամբ էին: Եւ սակայն յիշելով դարձեալ Աստուծոյ հայրութիւնը, որ միշտ կենդանի է եւ ամէն բան հայրաբար կը նախախնամէ, իրեն կը դառնայ դարձեալ ժողովրդեան կողմանէ՝ կը խնդրէ որ զայ զիրենք փրկէ ու ճշմարիտ հաւատքի բերէ, եւ կ'աղաչէ որ չթողու զիրենք որ սրբութեան լեռնէն այս ինքն՝ Քրիստոսի սուրբ Եկեղեցիէն դուրս մնան:

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Տիմոթէոս գրած երկրորդ թղթէն է: (Գլ. Գ. 1—15:)

«Ա՛ս գիտցիր՝ որ ետքի օրերը շատ գեշ ատեններ պիտի գան. վասն զի մարդիկ պիտի ըլլան անձնասէր, արծաթասէր, հպարտ, ամբարտաւան, հայհոյիչ, իրենց ծնողաց անհաւան, ապերախտ, անսուրբ, անողոքելի, անգութ, բանսարկու, անժոյժ, վէս, բարին չսիրող, մատնիչ, յանդուգն, ամբարհաւաճ, աւելի ցանկասէր քան թէ աստուածասէր, անանկ որ աստուածպաշտութեան կերպարանք պիտի ունենան, բայց աստուածպաշտութեան ուժն ուրացած պիտի ըլլան: Ասանկներէն հեռու կեցիր: Վասն զի ասոնցմէ են՝ որ անէ տուն կը մանեն, եւ ամէն կերպ մեղքերով լեցուած կնիկ-

ները կը գերեն. կերպ կերպ ցանկութիւններու մէջ ինկած են. միշտ կը սորվին, եւ երբեք ճշմարտութեան գիտութեանը չեն հասնիր: Այլ ինչպէս որ Յանէան ու Յամբէսը՝ Մովսէսի գէմ կեցան, անանկ ալ ասոնք ճշմարտութեան գէմ կը կենան. մտուրնին ապականած մարդիկ եւ հաւատքի մէջ անպիտան են: Բայց ամենեւին աղէկի դառնալիք չունին, վասն զի ասոնց անմտութիւնն ամենուն յայտնի պիտի ըլլայ, ինչպէս անոնցն ալ եղաւ: Բայց դուն իմ վարդապետութեանս ետեւէն եկար, առաջնորդութեան, յօժարութեան, հաւատքի, երկայնմտութեան, սիրոյ, համբերութեան, հալածանաց, չարչարանաց. ինչպէս որ պատահեցաւ ինձի՝ Անտիոք, Իկոնիոն ու Ախադրոս, ինչ հալածանքներու համբերեցի, եւ Տէր ամենէն ալ զիս ազատեց: Եւ ամէնքն ալ որ կ'ուզեն աստուածպաշտութեանը ապրիլ ի Քրիստոս Յիսուս, հալածանքի մէջ պիտի կենան: Բայց չար ու մոլորեցուցիչ մարդիկ շարութեան մէջ առաջ պիտի երթան. իրենք մոլորած ըլլալով՝ ուրիշներն ալ պիտի մոլորեցունեն: Բայց դուն՝ սորված ու հաւատարիմ եղած բանիդ մէջ՝ հաստատ կեցիր. ուսկից սորված ըլլալդ գիտես. վասն զի մանկութենէդ սուրբ գիրքը գիտես, որ կրնայ զքեզ իմաստուն ընել ու փրկել՝ Յիսուսի Քրիստոսի հաւատքովը:»

Աս ընթերցուածը բացատրելու հարկ չկայ: Պօղոս առաքեալ ետքի օրեր ըսելով՝ մեր օրերը կ'իմանայ: Երկիրը զած ու բարեպաշտ մարդն աս ատենիս վիճակին նայելով՝ մէկիկ մէկիկ կը տեսնէ Հոգին սրբին խօսքերուն ճշմարտութիւնը: Բայց աշխարհքիս աս վիճակին մէջ իր քաշած հալածանքն ու ներդրութիւնն ամենեւին իրեն տրամութիւն պիտի չըլլայ, այլ մանաւանդ մեծ մխիթարութիւն պիտի ըլլայ. որովհետեւ ճշմարիտ աստուածպաշտութեան նշանին մեծը՝ Յիսուսի անուան եւ արդարութեան համար հալածանք ու նեղութիւն քաշելն է, ինչպէս որ Պօղոս առաքեալ ինք զինքն օրինակ կու տայ, եւ ինչպէս որ ուրիշ սրբերուն ալ եղաւ:

Իսկ աւետարանն՝ անցած կիրակի կարգացուած աւետարանին շարունակութիւնն է: (Յով. Գլ. Զ. 23—38:)

«Այլորորդ օրը ծովուն անդիլի կողմը կեցող ժողովուրդը տեսաւ որ հոն ուրիշ նաւ չկար, բայց մէկ հատ մը միայն, որուն մէջ Յիսուսի աշակերտները մտան. Յիսուս ալ իր աշակերտներուն հետ նաւը չէր մտած, այլ միայն իր աշակերտները դացած էին: Նոյն ատեն Տիբերեայէն ուրիշ նաւեր եկան ան տեղին մօտ՝ ուր որ հացը կերած էին: Իսկ ժողովուրդը տեսնելով որ Յիսուս եւ աշակերտները հոն չէին, իրենք աս

նաւերն առին ու կախաձնաում եկան զՅիսուս փնտոելու համար: Եւ երբ որ ծովուն անդիի կողմը զինքը գտան, իրեն ըսին. Աւրդապետ, երբ եկար հոս: Յիսուս պատասխանեց անոնց ու ըսաւ. Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, զիս կը փնտոէք, չէ թէ հրաշք տեսնելուդ համար, հապա հաց ուտելուդ ու կշտանալուդ համար: Գացէք գործեցէք, չէ թէ անցաւոր կերակուրը, հապա ան կերակուրն՝ որ յաւիտենական կենաց մէջ կը մնայ, զորն որ որդին մարդոյ ձեզի կու տայ, վասն զի Հայր՝ զանիկակ Աստուած կըքեց: Իրեն ըսին. Ի՞նչ բնեւեբ՝ որ Աստուծոյ գործքը գործենք: Յիսուս պատասխան տուաւ ու ըսաւ իրենց. Աստուծոյ գործքն աս է, որ անոր հաւատաք՝ զորն որ խաւրեց: Ըսին իրեն. Ի՞նչ նշան կ'ընես, որ տեսնենք ու հատանք, ինչ կը գործես: Մեր հարքն անապատին մէջ մանանան կերան, ինչպէս որ գրուած է թէ երկնքէն իրենց հաց տուաւ՝ որ ուտեն: Յիսուս ալ դարձաւ իրենց ըսաւ. Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, որ ձեզի Մովսէս երկնքէն հաց չտուաւ. հապա իմ Հայրս երկնքէն ճշմարիտ հացը կու տայ ձեզի: Ասան զի հացն Աստուծմէ է, որ երկնքէն կ'իջնայ ու աշխարհքիս կեանք կու տայ: Ըսին իրեն. Տէր, ան հացն ամէն ատեն տուր մեզի: Յիսուս ալ ըսաւ իրենց. Ես եմ կենաց հացը, ով որ ինծի կու գայ՝ չ'անօթենար. եւ ով որ ինծի կը հաւտայ՝ ամենեւին չ'իծարուիր: Բայց ես ձեզի ըսի որ զիս տեսաք, ու չէք հաւատար: Իմ Հօրս ինծի տուածն՝ ինծի կու գայ. եւ ինծի եկողն՝ ես դուրս չեմ հաներ: Ասան զի ես երկնքէն իջայ՝ չէ թէ իմ կամքս կատարելու համար, հապա զիս խաւրողին կամքը կատարելու համար:,,

Ինչպէս որ անցած կիրակի կարդացուած աւետարանին մէջ տեսանք, Հրէից ժողովուրդն իրենց մարմնաւոր շահք տեսնելով, որ հինգ հազար մարդ՝ աշխատութիւն կամ նեղութիւն մը չքաշած՝ հինգ հացով ու հինգ ձկով գիրութեամբ կշտացան, ուզեցին զՅիսուս թագաւոր ընել, որ ասանկ գիրութեամբ իրենք հեշտութեան մէջ փայլեն: Նոյնպէս երկրորդ օրն ալ վաղեցին ետեւէն գացին. եւ իրենց միտքն ու վախճանը՝ միայն իրենց մարմնաւոր շահն էր, որպէս զի նորէն այնպէս աշխատութիւն կամ նեղութիւն մը չքաշած՝ գիրութեամբ կերակիրն: Ասոր համար Յիսուս ալ զիրենք յանդիմանեց, ըսելով թէ Չիս փնտոելիդ՝ չէ թէ հրաշք տեսնելուդ այս ինքն Աստուծոյ փառաց համար է, հապա հաց ուտելուդ ու կշտանալուդ կամ ձեր մարմնաւոր շահուն համար է: Ետքը զիրենք խրատեց որ իրենց մարմնաւոր շահուն ետեւէն չիյնան, հապա յաւիտենական կենաց մէջ մնացող շահուց. մատուցին

շտկեն, Աստուծոյ հոգեւոր թագաւորութիւնը փնտռեն: Բայց
 Հրեայք տակաւին կուրանալով՝ իրենց մարմնաւոր շահը կը
 փնտռէին ու հոգեւոր միջոցներով՝ իրենց մարմնաւոր շահուն
 վախճանին կ'ուզէին հասնիլ. նորէն կերակրոյ հրաշք խնդրե-
 ցին ու Մովսեսէն ալ օրինակ բերին, որ անապատին մէջ ամէն
 օր երկնքէն մանանան կ'իջեցընէր: Յիսուս անուշ կերպով
 մ'իրենց ուղածը մերժեց, եւ աստուածային բանին հոգեւոր ու
 կենդանարար հացին, եւ իր ամենասուրբ մարմնոյն հաղորդու-
 թեան խօսքը բացաւ: Անոնք դարձեալ իրենց ուղած մարմնա-
 ւոր հացին աղաչանքը կրկնեցին, ըսելով թէ Ան հացն ամէն
 ատեն տուր մեզի, որպէս զի աշխատութենէ միշտ ազատին:
 Յիսուս ալ վերջապէս յայտնի հասկըցուց իր խօսքերուն միտ-
 քը, ըսելով թէ Աննաց հացն ես եմ, ինծի հաւտացէք ու
 ինծի եկէք՝ որ իմ ամենասուրբ մարմնովս զձեզ կշտացընեմ:

Մեր մէջն ալ արդեօք որչափ մարդիկ կան, որ բովան-
 դակ խելքերնին ու սրտերնին մարմնաւոր շահու տուած են,
 անանկ որ՝ Աստուած չընէ՝ գուցէ հոգեւոր ճամբան ալ իրենց
 մարմնաւոր շահուն կը բանեցընեն: Բայց աս աշխարհքիս մար-
 մնաւոր շահը՝ բոլոր կորստական ու անցաւոր է: Մենք մեր մար-
 մնոյն համար կ'աշխատինք. բայց ան ալ կորստական ու անցա-
 ւոր է. կամ ուշ եւ կամ շուտ հոդին տակ պիտի մտնէ: Իսկ
 հոգինիս յաւիտենական է, եւ անանկ կերակրոյ մը կարօտ է՝ որ
 յաւիտենական կենդանութիւն պարգեւէ ու յաւիտենական
 մահուանէն փրկէ: Աս կերակուրը փնտռենք, ու գտնելու հա-
 մար՝ առ Քրիստոս դիմենք. բայց չէ թէ ան վերը գրուած Հրէից
 պէս կեղծաւորութեամբ, հապա ճշմարիտ, սրտանց ու անշա-
 հասէր մտքով: Քրիստոս ալ մեր առջեւն աս կերակրէն երկու
 սեղան կը դնէ, ինչպէս կ'ըսէ Թովմաս Գեմբացին. (Գ. Է. Գ.
 Գ. Ժ. Ա. 4.) մէյ մ'իր աստուածային բանին վարդապետու-
 թիւնը, եւ երկրորդ՝ իր ամենասուրբ մարմնոյն հաղորդու-
 թիւնը: Ատոնցմով կերակրինք մեր պանդխտութեան ժամանակ
 եւ ատոնցմով պարինք մեր ճամբորդութեան ատեն, մինչեւ որ
 մեր կենաց ճամբան լմրննայ, եւ բարի մահուամբ մեռնելով՝
 հասնինք Քրիստոսի երկնաւոր թագաւորութեան:

ԱՌԱՋԱՒՈՐԱՅ ԲԱՐԵԿԵՆ ԳԱՆԷՆ ԵՏՔԸ

ԼՈՒԱՋԻՆ ընթերցուածը հին կտակարանէն Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. ԿԳ. 18—ԿԳ. 12:)

«Վ՛եզի հակառակ եղողները՝ մեզի նեղութիւն տուին ու քու սրբութիւնդ ոտքի տակ առին կոխեցին: Մենք ալ դարձանք առջինին պէս եղանք՝ երբ որ դուն մեր վրայ չէիր տիրեր, ու քու անունդ մեր վրայ չէր կոչուեր: Թէ որ երկինքը բանաս, քու վախդ լեռները կը բռնէ, եւ ինչպէս որ մոմը կրակի առջեւ կը հալի՝ անանկ կը հալին. ու քեզի հակառակ եղողները կրակով կ'այրին. ու անունդ թշնամիներուդ յայտնի կ'ըլլայ, ու հեթանոսք քու երեսէդ տակնուվրայ կ'ըլլան: Երբ որ փառաւոր բաներ ընես, լեռները կը սկսին դողալ: Յաւիտենից չլսեցինք ու աչուրնիս ալ քեզմէ ուրիշ Աստուած չտեսաւ ու քու գործքերդ՝ որ քու ողորմութեանդ յոյս ունեցողներուն կ'ընես. վասն զի արդարութիւն ընողներուն ու քու ճամբադ մտածողներուն դէմը կ'ելլես: Արդ ահա դուն բարկացար, ու մենք մեղք գործեցինք: Անոր համար մոլորեցանք, եւ ամէնքս ալ իրրեւ պիղծ եղանք. մեր ամէն արդարութիւնը՝ աղտոս լաթերու պէս է. եւ մեր անօրէնութիւններուն համար՝ ամէնքս ալ տերեւի պէս թափուեցանք, հոյն ալ եկաւ՝ զմեզ առաւ տարաւ: Մարդ չմնաց՝ որ քու անունդ տայ, եւ մարդ չկայ՝ որ յիշէ ու քեզի ապաւինի. վասն զի դուն երեսդ մեզմէ դարձուցիր, մեր մեղքերուն համար զմեզ մատնեցիր: Եւ արդ, Տէր, մեր հայրը դուն ես. մենք կաւ ենք, ու դուն մեր ստեղծողն ես. եւ ամէնքս ալ քու ձեռքիդ գործքն ենք: Տէր, մեզի շատ մի բարկանար, ու երկար ատեն մեր մեղքը մի յիշեր: Եւ արդ, Տէր, մէյ մը նայէ. բոլոր ժողովուրդդ ու քու սրբութեանդ քաղաքը Սիոն՝ աւերակ եղաւ. Երուսաղէմ անապատի պէս եղաւ. մեր սրբութեան տունը (այս ինքն՝ տաճարը) անէծքի տակ ինկաւ, մեր հայրերուն օրհնած փառքը՝ կրակով այրեցաւ, ու բոլոր մեր փառաւորութիւնը կործանեցաւ: Եւ ասոնք ասանկ ըլլալով, Տէր, դուն դեռ կը համբերես, լռեցիր եւ զմեզ խիստ խոնարհ ըրիր:»

Եսայի մարգարէն՝ Հրէից ժողովրդեան բրած անօրէնութիւնները Աստուծոյ առջեւ յիշելով՝ կը խոստովանի որ Աստուծոյ խրկած պատիժն ալ արժանապէս եկած է վրանին: Եւ աս բանս ամէն մեղաւորներուն ալ կու գայ, որ իրենց մեղքին

Համար Աստուծմէ կը պատժուին, ու Աստուծոյ շնորհքէն կ'իյնան, որ ամէն պատժէն աւելի մեծն է: Բայց ինչպէս որ մարգարէն՝ Աստուծոյ սիրած ու ընտրած բաները, այս ինքն՝ զերուսաղէմ, զՍիոն եւ զտաճարը յիշելով՝ կ'ուզէ անոր գուժը շարժել, ասանկ ալ մեղաւորն իր յանցանքը խոստովանելով՝ Աստուծոյ ըրած ու ընտրած բանը՝ Աստուծոյ առջեւ յիշելով, այս ինքն՝ իր հոգին որ Աստուծոյ պատկերն ու նմանութիւնն է ու Հոգւոյն սրբոյ տուն եւ տաճար, պիտի ջանայ Աստուծոյ գուժը շարժել՝ որ ողորմի, եւ մեղքերով աւեր ու անապատ եղած հոգին՝ նորէն շէնցընէ, հակառակ եղող սատանային ձեռքէն յափշտակէ ազատէ, ու մեղքերուն կրակովն այրած մրկած փառքը՝ այս ինքն կորսուած շնորհքը նորոգէ:

Երկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Տիտոս գրած թղթին սկիզբն է: (Գլ. Ա. 1—11):

«Պօղոս Աստուծոյ ծառայ, եւ Յիսուսի Քրիստոսի առաքեալ, ինչպէս որ Աստուծոյ ընտրեալներուն հաւատքն է, ու ճշմարտութեան գիտութեամբ՝ որ աստուածապաշտութեան հետ մէկակեղ է, ու յաւիտենական կենաց յուսովը, զոր անտունն Աստուած յաւիտենական ժամանակներէն յառաջ խոստացաւ, ու իր աստեմին իր բանը քարոզութեամբ յայտնեց, եւ ես ալ անոր հաւատարիմ եղայ՝ ինչպէս որ Աստուած փրկիչ մեր հրամայեց. Տիտոսի սիրելի որդւոյ՝ ըստ հասարակաց հաւատոց, շնորհք եւ խաղաղութիւն Հօր Աստուծմէ եւ Յիսուսէ Քրիստոսէ մեր փրկչէն: Անոր համար զքեզ կրետէ թողուցի, որ պակաս եղած բաները շտկես, ու ամէն քաղաք ալ եպիսկոպոսներ դնես, ինչպէս որ քեզի պատուիրեցի, թէ որ անարատ, մէկ անգամ միայն կարգուած ըլլայ, հաւատացեալ զապրներ ունենայ, անանկ որ վրանին՝ անառակութեան կամ անհնազանդութեան ամբաստանութիւն մ'եղած չըլլայ: Վասն զի պէտք է որ եպիսկոպոսն անարատ ըլլայ՝ ինչպէս որ Աստուծոյ անտեսի կը վայելէ. ո՛չ յանդուգն, ո՛չ բարկացող, ո՛չ նախատող, ո՛չ զարնող, ո՛չ ագահ. այլ հիւրասէր, բարեսէր, համեստ, արդար, սուրբ, ժուժկալ, վարդապետութեան բանին հաւատարիմ վերակացու ըլլալով. որպէս զի ողջամիտ վարդապետութեամբ կարող ըլլայ միտիմարել ու հակառակ կեցողներն ալ կշտամբել: Վասն զի շատ անհնազանդներ, զրախոսներ ու խաբէբաններ կան, մանաւանդ անոնք որ թրիատութենէ եկած են. որոնց բերանը պէտք է գոցել. վասն զի ասոնք են՝ որ բոլոր աները կը քանդեն կ'աւրեն, ու չփայլած բաներ կը սորվելընեն՝ ստակ վաստակելու համար:»

Պօղոս առաքեալ Տիտոսին աստուածային օրհնութեան

ողջոյնը տալէն ետքը՝ անմիջապէս միտքը կը ձգէ թէ ինչ է իր պաշտօնը եւ թէ ինչ կատարելութիւններ պիտի ունենայ . եւ ասով բոլոր եկեղեցականները կը խրատէ : Իսկ ան՝ որ կ'ըսէ թէ ձեռնադրեալները միայն մէկ անգամ կարգուած ըլլան, անով կ'ուզէ սուրբ Եկեղեցւոյ կանոնը միտքը ձգել, թէ մէկը՝ որն որ առաջին կնիկը մեռնելէն ետքը՝ դարձեալ կարգուած է, անկանոնական կը համարուի եւ չիկրնար քահանայական կարգին սուրբ աստիճաններն ընդունիլ, որովհետեւ աս բանս՝ արժանի տրամադրութեան պակասութիւն մը կը սեպուի :

Իսկ աւետարանն աս է : (Յովհ. Գլ. Զ. 59—72.)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ըսաւ. «Այս է երկնքէն իջած հացը. չէ թէ ինչպէս որ ձեր հարքը մանանան կերան ու մեռան. ով որ աս հացը կ'ուտէ, յաւիտեան կենդանի կը մնայ : Աս բանս Յիսուս կատարեալ ժողովրդանոցին մէջ սորվեցուցած ատեն ըսաւ : Աշակերտներէն շատերն երբ որ ըսեցին, դարձան ըսին . Խիստ է աղ բանը, ո՞վ կրնայ ասոր խօսքը մտիկ ընել : Յիսուս ալ իր հոգւովն իմացաւ որ աշակերտներն աս բանիս համար կը տրանջնն, դարձաւ իրենց ըսաւ. Ա՛ս է՝ որ ձեզի գայթակղութիւն կու տայ : Հապա տեսնելու ըլլաք որ որդին մարդոյ իր առաջին եղած տեղն ելլէ, ի՛նչ կ'ըսէք : Հոգին է կեանք տուողը, մարմինն ամենեւին օգուտ մը չունի . իմ ձեզի զրուցած բաներս՝ հոգի է ու կեանք : Բայց ձեր մէջ ու մանք կան՝ որ չեն հաւատար : Ասան զի Յիսուս իսկզբանէ գիտէր թէ ո՞վ են անոնք՝ որ չեն հաւատար, ու ո՞վ է ան՝ որ զինքը պիտի մատնէ : Աւտի ըսաւ. Անոր համար ձեզի ըսի, որ մօրդ մը չիկրնար ինձի գալ՝ թէ որ իմ Հօրմէս իրեն տրուած չըլլայ : Աս խօսքիս վրայ աշակերտներէն շատերն ետ դարձան, եւ ալ հետը չէին պտրտեր : Յիսուս ալ դարձաւ իր տասուերկու աշակերտներուն ըսաւ. Գուք ալ կ'ուզէք երթալ : Սիմոն Պետրոս պատասխան տուաւ իրեն ու ըսաւ. Տէր, որո՞նք երթանք, յաւիտեանական կենաց խօսքերը քու քովդ են. եւ մենք հաւատացինք ու ճանչցանք որ դուն ես Քրիստոս Որդին Աստուծոյ : Իսկ Յիսուս իրենց պատասխան տուաւ. Ես չեմ՝ որ զձեզ տասուերկուք ալ ընտրեցի . եւ սակայն ձեզմէ մէկը սատանայ է : Յիսուս աս բանս՝ Իսկարիովտացի Սիմոնեան Յուդային համար ըսաւ. վասն զի ան էր՝ որ զՅիսուս պիտի մատնէր ու տասուերկուքներէն մէկն էր :»

Անցած կիրակին օրուան աւետարանին մէջ արդէն տեսանք որ մարմնաւոր շահու համար՝ հոգեւորը պիտի չփնտրենք ու մարմնաւոր շահու ետեւէն պիտի չիյնանք : Այսօրուան աւետարանը մեզի կը հաստատէ որ այսպիսի աստուածպաշտութիւնն

անհիմն ու խաբէական է, եւ շուտով կը վերջանայ: Ասանկ ալ ան ժողովրդեան մէջէն՝ որ Յիսուսի հրաշալի հացը կերեր ու կշտացեր էին, շատերը Յիսուսին ետեւէն գացին ու աշակերտեցան, որպէս զի ասանկ դիրին ճամբով իրենց մարմնաւոր հացը գտնեն: Բայց երբ որ տեսան որ Քրիստոս ուրիշ հոգեւոր կերակուր սկսաւ քարոզել, այս ինքն՝ ինք զինքն իրենց առջեւը դնելով՝ օրինակ տալ իր առաքինութիւններն, որ են աղքատութիւն, խոնարհութիւն, մահացուցում, նեղութիւն, համբերութիւն, չարչարանք եւ խաչ. աս բաներս իրենց փրկտուած մարմնաւոր շահուն դէմ՝ գալով՝ ըսին. Խիստ է աղբանը, ո՞վ կրնայ ատոր խօսքը մտիկ ընել. եւ զինքը թող տուին գացին:

Աս աւետարանս այսօրուան շատ յարմար եկած է. որովհետեւ աս օրերս եւ բոլոր առջևի շաբթուս մէջ՝ բարեկենդանի օրեր ըլլալով՝ քրիստոնեաներուն մէջէն շատ մարդ այնչափ կը մոռնայ հոգեւոր կերակուրն եւ ինք զինքն այնչափ մարմնաւոր շուսյտութեան ու անառակութեան կու տայ, մինչեւ թէ որ մէկը բան մ'ալ ըսելու ըլլայ, շուտ մը պատասխան կու տայ. Խիստ է աղբանը, ո՞վ կրնայ ատոր խօսքը մտիկ ընել: Բայց ասանկ պատասխան տուող ողորմելոյն հոգին ինչ կ'ըլլայ: Ինչպէս որ տեսանք, Յիսուսէն ետ կը դառնայ, եւ կորստական բաներու հետ ըլլալով՝ անոնց հետ կը կորսուի:

Իայց ճշմարիտ քրիստոնեան այսպիսի ցօխութիւններէն ինք զինքը ժողովելով՝ պիտի յիշէ միշտ Քրիստոսի ըսածը թէ «հոգին կերակուրէն աւելի է» (Մատթ. 2. 25.) ուստի իր հոգին ալ միշտ աչքին առջին պիտի բերէ, ու Աստուծոյ տուած ուրախութիւնը՝ Աստուծոյ կամքը կատարելով պիտի ընէ, չէ թէ Աստուծոյ կամքն ու պատուիրաններն ոտքի տակ առնելով: Այս թէ ոչ՝ Քրիստոսի ըսածին պէս՝ (Մատթ. 10. 38.) ինչպէս որ ջրհեղեղէն առաջ՝ մարդիկ ուտելով խմելով եւ իրենք զիրենք բոլորովին աշխարհքիս ուրախութեան տալով՝ զԱստուած մոռցան ու ետքը ջրհեղեղով կորսուեցան, անանկ ալ քրիստոնէին կ'ըլլայ, մեղքերուն ջրհեղեղովը կը կորսուի դժոխք կ'երթայ: Ապա ուրեմն աշուրնիս առ Աստուած վերցընենք եւ ուրախութիւննիս՝ քրիստոնէական ուրախութիւն ընենք, այս ինքն՝ մեր մարմնոյն այնչափ միայն հանգիստ տանք որ աւելի զօրանալով՝ կտրիճ ըլլայ, եւ ետքը մեծ պահոց ապաշխարութիւնը, ծովը, ճգնութիւնն ու մահացուցումը քաջութեամբ կատարէ ի փառս Աստուծոյ, որպէս զի ինչպէս որ խստութեամբ կը սկսիք մեծ պահքը, առանց կտրելու այնպէս շարունակենք, եւ նոյնպէս խստութեամբ ալ վերջացընենք:

Ե Կ Ի Ր Ը Կ Ի

Ք Ա Ռ Ա Ս Ն Ո Ր Դ Ա Յ Պ Ա Հ Ո Ց

Բ ՈՒՆ Բ Ա Ր Ե Կ Ե Ն Դ Ա Ն

ԱՌԱՋԻՆ ընթերցուածը հին կտակարանէն՝ Եսայեայ մարգարէութենէն է: (ԳԼ. ԾԸ. 1—14):

Վ՛մուր կանչէ ու մի խնայեր, ձայնդ փողի ձայնի պէս բարձրացուր. իմ ժողովրդեանս մեղքն իրեն պատմե ու Յակորայ տան անօրէնութիւնն իրեն պատմէ: Ամէն օր զիս կը փնտռեն եւ իմ ճամբաս ճանչնալ կ'ուզեն. իբրեւ թէ ժողովուրդ մըն է՝ որ արդարութիւն ըրեր է եւ իր Աստուծոյ իրաւունքը թողուցած չէ. հիմակ ալ եկեր՝ արդարութիւն եւ իրաւունք կը փնտռեն: Ա՛ուզեն Աստուծոյ մտփկնալ ու կ'ըսեն. Աս ի՛նչ է, պահք պահեցիմք, ու դուն չտեսար. մենք զմեզ խոնարհեցուցիմք, ու դուն չգիտցար: Ասան զի ձեր պահոց օրերը՝ ձեր կամքը կը կատարէք, ու ձեր ձեռաց տակ եղածն երուն ամէնն ալ կը կակրծցընէք: Պահք կը պահէք եւ հակառակութիւն ու կոխ կ'ընէք, ու աղքատը կը շարչարէք: Ինչուս պէտք է անանկ օրուան պահքը. որ դուք եկած ինծի բողբէք, եւ ես ալ ձեզի չլսեմ: Ես անանկ պահք չընտրեցի, եւ ոչ ան կերպով՝ ինք զինքը կծկտելու օրեր ընտրեցի: Թէ որ վիզդ անրոյ պէս ալ ծռելու ըլլաս, ու քրձի մխրի վրայ ալ նստելու ըլլաս, սակայն անոր ալ ոչ պահք կ'ըսեմ եւ ոչ ընդունելի օր. ես անանկ պահք չընտրեցի, կ'ըսէ Տէր: Հասպ անիրաւութեան կայր քակէ. առեւտրիդ բռնութեան խարդախութիւնը քակէ. նեղելոց թողութիւն տուր ու արձրիէ, եւ բովանդակ անիրաւութեան մուրհակները պատուէ: Անօթի եղողներուն առջին հացդ բրդէ ու տուն չունեցող աղքատները՝ տունդ տար. թէ որ մերկ մարդիկ տեսնելու ըլլաս՝ հագցուր, ու քու զաւկիդ ընտանեաց վրայ աչք մի անկեր: Ան ատեն լոյսդ կանուխկեկ կը ծագի ու շուտով քեզի բժշկութիւն կը հասնի. առջեւէդ արդարութիւն կը քայլէ ու Աստուծոյ փառքը չորս դիդ կ'առնէ: Ան ատեն կը կանչես, Աստուած ալ քեզի կը լսէ. եւ դուն խօսքդ չմխրեցուցած՝ Աստուած քեզի պատասխան կու տայ թէ Ահա եկեր կեցեր եմ: Եւ թէ որ դուն՝ խարդախութիւն ընելէն, ձեռք երկրնցընելէն ու տրանջելէն ետ կենաս, անօթի եղողներուն՝ հացդ յօժար կամօք տաս ու կարօտած մարդիկը կշտացընես,

ան ատեն մութ տեղը քու լոյսդ կը ծագէ, խաւարդ ալ կէսօրուան պէս կ'ըլլայ, եւ քու Աստուածդ ամէն ատեն քեզի հետ կ'ըլլայ. քու սրտիդ ուզած բաները կը դանես ու ոսկրտանքդ կը գիրնան. ջրալից պարտեղ կը դառնաս, եւ անանկ աղբիւր մը կ'ըլլաս՝ որուն ջուր ամենեւին չկակսիր: Շատոնցմէ մնացած աւերակներդ կը շինուին ու հիմունքդ յաւիտեան կը մնան ազգէ յազգ. դուն ալ կը կանգնիս, ու ցանկեր շինող գոցող կը կոչուիս, եւ մէջէն բացուած ոտքի ճամբաները կը կտրես: Թէ որ ոտքդ ետ կը դարձընես ու սուրբ օրերը քու կամքդ չես կատարեր, եւ կը զրուցես որ շարժած օրերը սուրբ ու Աստուծոյ նուիրեալ եւ փառաւոր օրեր են, ու ոտքդ բան բանելու չ'երթար, ու բերնովդ ամենեւին բարեգութեան խօսք մը չես զրուցեր, եւ թէ որ յոյսդ Տիրոջ վրայ կը դնես. ան ատեն Աստուած ալ զքեզ երկրին բարութիւնները կը տանի, ու քու հօրդ Յակոբայ ժառանգութիւնը քեզի կու տայ. վասն զի Տիրոջ բերանն աս բանս զրուցեց:»

Երկրորդ ընթերցուածը նոր կտակարանէն՝ Պօղոսի առաքելոյն առ Հռոմայեցիս գրած թղթէն է: (Գլ. ԺԳ. 11—ԺԴ. 23:)

«Վաս ատենիս համար ասիկա պէտք է գիտնաք, որ այլ քնէ արթըննալու ատեննիս է, վասն զի փրկութիւնը հիմա մեզի աւելի մօտիկ է՝ քան թէ երբ որ հաւատացինք: Գիշերը գնաց ու ցորեկը մօտիկցաւ. ասկից ետքը խաւարի գործքերը մէկգի ձգենք ու լուսոյ զէնքը վրանիս առնենք: Յօրեկի պէս զգաստութեամբ շրջինք. չէ թէ անառակութեամբ ու արբեցութեամբ ու խաան անկողնօք ու պղծութիւններով ու նախանձով ու հակառակութեամբք. հապա Տէր Յիսուս Քրիստոս վրանիդ ըլլայ. եւ ձեր մարմինը մի հոգաք ցանկութեան համար: Բայց հաւատքի մէջ տկար եղողներն ընդունեցէք ու երկմտութեամբ խիղճ մ'ընէք: Մարդ կայ՝ որ կը հաւտայ թէ ամէն բան կրնայ ուտել: Իսկ հիւանդ եղողը՝ թող բանջար ուտէ: Աւտողը՝ չուտողին արհամարհանք չընէ. չուտողն ալ՝ ուտողին վրայ դատողութիւն թող չընէ. վասն զի Աստուած զանիկակ ընդունեցաւ: Գունն ո՞վ ես՝ որ ուրիշին ծառան կը դասես. իր Տիրոջը կը կենայ կամ կ'ընայ. բայց թող կենայ. վասն զի Տէր կարող է զե՞քը հաստատել: Մարդ կայ՝ որ օր ընդ մէջ պահք կը պահէ. մարդ ալ կայ՝ որ ամէն օր պահք կը պահէ. ամէն մարդ իր սրտին հաճութեան նայելով՝ կ'ընէ: Օրը մտածողը՝ Տիրոջը կը մտածէ. իսկ օրը չմտածողը՝ Տիրոջը չիմտածեր. եւ ով որ կ'ուտէ՝ Տիրոջը կ'ուտէ ու Աստուծոյ գօհութիւն կու տայ. իսկ ով որ չ'ուտեր՝ Տիրոջը չ'ու-

տեր ու Աստուծոյ գոհութիւն կու տայ: Վասն զի մեղքէ մէկը չկայ՝ որ ինք իրեն ապրի ու ինք իրեն մեռնի: Թէ որ կ'ապրինք՝ Տիրոջը կ'ապրինք, ու թէ որ կը մեռնինք՝ Տիրոջը կը մեռնինք. եւ արդ՝ թէ ապրինք եւ թէ մեռնինք՝ Տիրոջն ենք: Վասն զի Քրիստոս ալ անոր համար մեռաւ ու յարութիւն առաւ, որ բոլոր մեռելներուն վրայ ալ, կենդանիներուն վրայ ալ տիրէ: Գուն ինչու քու եղբայրդ կը դատես կամ ինչու քու եղբայրդ վար կը զարնես: Վասն զի ամէնքս ալ՝ Քրիստոսի ատենին առջեւ պիտի կենանք. որովհետեւ ասանկ գրուած է թէ կենդանի եմ ես, կ'ըսէ Տէր, որ ամէն ծունկ ինձի պիտի կրկնուի եւ ամէն լեզու զԱստուած պիտի խոստովանի: Ապա ուրեմն՝ ամէն մէկերնիս իր անձին համար Աստուծոյ պատասխան պիտի տայ: Ասկից ետքը չըլլայ որ մէկըմէկ դատենք. հասպաս բանս եւելոք մտուրնիդ դրէք, որ եղբօր գայթակգութիւն չտաք: Աս գիտեմ ու հաստատեալ եմ ի Քրիստոս Յիսուս, որ իրմով ամենեւին պիղծ բան մը չկայ. բայց պիղծ սեպտղին՝ պիղծ կ'ըլլայ: Վասն զի թէ որ կերակրոյ պատճառաւ եղբայրդ կը սրտմի, հետը սիրով գացած չես ըլլար. չըլլայ որ քու կերակրովդ կորսընցընես զանկիս՝ որուն համար Քրիստոս մեռաւ: Չեր բարին չհայհոյուի: Վասն զի Աստուծոյ արքայութիւնն ուտելիք ու խմելիք չէ. այլ արդարութիւն ու խաղաղութիւնն ու խնդութիւնն ի Հոգին սուրբ: Վասն զի ով որ ասոնցմով Քրիստոսի ծառայութիւն կ'ընէ, Աստուծոյ հաճոյ է, մարդկան առջեւ ալ ընտիր է: Ուրեմն ասկից ետքը խաղաղութեան ու իրար շինելու հետ ըլլանք: Չըլլայ որ կերակրոյ պատճառաւ՝ Աստուծոյ գործքը քակես աւրես: Ամէն բան սուրբ է. բայց ան մարդուն չար է, որ խղճմտանք ընելով կ'ուտէ: Աւա է ոչ միս ուտել, ոչ գինի խմել, եւ ոչ ալ ուրիշ բան մ'ընել՝ որով եղբայրդ կը գայթակգուի կամ կ'իյնայ կամ կը տկարանայ: Գուն հաւատք ունիս, աղէկ. բռնէ քու հաւատքդ Աստուծոյ առջին մինակուկ: Երանի՛ անոր՝ որ ինչ բանով որ իր եղբայրը կը փորձէ, ինք զինքն ալ անով չդատէ: Իսկ խղճմտանք ընողը՝ թէ որ ուտելու ըլլայ, գատապարտեալ է, վասն զի հաւատքէ դուրս կ'ընէ. ինչու որ հաւատքէ դուրս (հաւատքի դէմ) ըլլող բաներուն ամէնն ալ մեղք է:»

Իսկ աւետարանն աս է: (Մատթ. Գլ. Զ. 1—21:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. «Չգոյշ եղէք ձեր ողորմութեան վրայ որ մարդու առջին չընէք, մարդոց բան ցուցընելու համար. գուցէ վարձք ալ չընդունիք ձեր Հօրմէն՝ որ երկինքն է: Հապա երբ որ ողորմութիւն կ'ընես, առջեւէդ փող զարնել մի տար. ինչպէս որ կեղծաւորք կ'ընեն ժողո-

վերջեան ու Տրապարակի մէջ, որ մարդոցմէ փառաւորութիւն. ստոյգ կ'ըսեմ՝ ձեզի, իրենց վարձքն ան է: Հապա երբ որ դուն ողորմութիւն ընելու ըլլաս, աջ ձեռքիդ ըրածը՝ ձախ ձեռքդ չիմանայ. որպէս զի ըրած ողորմութիւնդ ծածուկ ըլլայ, ու քու Հայրդ ալ՝ որ ծածուկ կը տեսնէ, քեզի յայտնապէս հատուցանէ: Եւ երբ որ աղօթք ընելու ըլլաս, կեղծաւորներուն պէս չընես, որ ժողովրդեան մէջ ու Տրապարակներուն գլուխները աղօթքի կենալը կը սիրեն, որ մարդկան երեւան, ստոյգ կ'ըսեմ՝ ձեզի՝ իրենց վարձքն ան է: Հապա երբ որ դուն աղօթք ընելու ըլլաս, սենեակդ մտիր, դռներդ գոցէ, ու քու Հօրդ ծածուկ աղօթք ըրէ. եւ քու Հայրդ ալ՝ որ ծածուկ կը տեսնէ, քեզի յայտնապէս կը հատուցանէ: Եւ երբ որ աղօթք ընելու ըլլաք, հեթանոսներուն պէս շատախօս մ'ըլլաք, որոնք կը կարծեն թէ շատորոցութեամբ ձայներնին կը լսուի: Արդ՝ անոնց մի նմանիք. վասն զի դուք ձեր Հօրմէն բան մը չ'ինդրած՝ ձեզի պէտք եղածը ձեր Հայրը գիտէ: Եւ արդ՝ դուք ասանկ աղօթք ըրէք: Հայր մեր՝ որ երկինքն ես, քու անունդ սուրբ ըլլայ. քու արքայութիւնդ գայ. քու կամքդ կատարուի՝ ինչպէս որ երկինքն անանկ ալ երկրի վրայ: Ամէն օրուան հացերնիս սյսօր մեզի տուր. ու մեր պարտքը թող մեզի, ինչպէս որ մենք ալ մեզի պարտք ունեցողներուն կը թողունք: Եւ թող մի տար որ փորձութեան մէջ իյնանք. հապա զմեզ չարէն փրկէ. վասն զի քուկդ է արքայութիւն եւ զօրութիւն եւ փառք յաւիտեանս, ամէն: Ասան զի թէ որ դուք ուրիշներուն յանցանքին թողութիւն կու տաք, ձեր երկնաւոր Հայրն ալ ձեզի ձեր յանցանքին թողութիւն կու տայ: Իսկ թէ որ դուք ուրիշներուն յանցանքին թողութիւն չէք տար՝ ձեր Հայրն ալ ձեզի ձեր յանցանքին թողութիւն չիտար: Եւ երբ որ պահք պահելու ըլլաք, կեղծաւորներուն պէս տրտում մ'ըլլաք, որոնք երեսներն կ'աւրեն, որ մարդկան երեւան՝ թէ պահք կը բռնեն. ստոյգ կ'ըսեմ՝ ձեզի, իրենց վարձքն ան է: Հապա երբ որ դուն պահք պահելու ըլլաս, գլուխդ օժէ, երեսդ լուա, որ պահք պահողի պէս չ'երեւաս մարդու աչքի, այլ քու Հօրդ ի ծածուկ. եւ քու Հայրդ ալ՝ որ ծածուկ կը տեսնէ, քեզի յայտնապէս կը հատուցանէ: Դուք ձեզի երկրի վրայ գանձ մի գանձէք, ուր ցեցն եւ ուտիճը կ'աւրեն, ու գողերն ական կը բանան ու կը գողնան: Հապա ձեզի երկինքը գանձ գանձեցէք, ուր ցեցն եւ ուտիճը չ'են աւրեր, ու գողերը ական չ'են բանար ու չ'են գողնար: Ասան զի ուր որ ձեր գանձերն են, ձեր սիրտն ալ հոն կ'ըլլայ:»

Եւ յօր մեծ պահոց առաջին կիրակին ըլլալով՝ կարդացուած ընթերցուածներն ու աւետարանն ալ բովանդակ պահոց կը վերաբերին: Եւ ամենէն ալ աս կը սորվինք որ բանելու պահքերնիս՝ միայն իբրեւ արտաքին սովորութիւն կամ կեղծաւորութիւն եւ կամ ի ցոյցս մարդկան չըլլայ: Հասպա ճշմարիտ ու շահաբեր, անանկ որ մեր երկնաւոր Հօրն առջեւը հաճելի եւ ընդունելի ըլլայ: Ճշմարիտ ըլլալու համար՝ բովանդակ մեր կիրքը, մեր մեղքերը, մեր չար սովորութիւնները, մեր բնութեան չար յօժարութիւնները կտրելու, մէկդի ձգելու, անիրաւութեանէն փախչելու եւ Աստուծոյ իրաւանց ու արդարութեան ճամբան մանելու ենք: Իսկ շահաբեր ըլլալու համար՝ նայինք որ սուրբ Եկեղեցւոյ վախճանն ու դիտաւորութիւնը կատարենք: Արդ՝ սուրբ Եկեղեցին պահք հաստատելով եւ հրամայելով՝ ուրիշ վախճանն ու դիտաւորութիւն չունի, բայց եթէ նախ՝ որ մեր մարմինն ու զգայութիւնները մահացուցում ու ճգնութիւն քաշելով՝ յոգնին, թոյլնան եւ ցանկութեամբ կամ ուրիշ մտութեամբ մը կարող չըլլան մեր հոգին կոխկրտսել, եւ երկրորդ՝ որ մենք Քրիստոսի մարմնոյն անդամներն ու Քրիստոս մեր գլուխն ըլլալով, ինչպէս որ Յիսուս նախ խաչեցաւ, եւ ետքը ի յարութեան փառաւորեցաւ, նոյնպէս մենք ալ նախ մեր մարմինը պահքով, ճգնութեամբ ու մահացուցմամբ խաչ հանենք, որ ետքը հոգւով յարութիւն առնենք ու Քրիստոսի արքայութեան մէջ իրեն փառակից ըլլանք, վասն զի սրբոց Հարց ըսածին պէս՝ Փշով պսակուած գլխին տակ եղած անդամներուն՝ վարդէ պսակ չիվայրեր:

Ի այց Պօղոսի առաքելոյն խօսքերուն աղէկ նայինք: Չըլլայ որ վայրապար ու շինծու պատճառներով մենք զմեզ պահոց պարտաւորութեանէն դուրս ձգենք, ու պահքերնուս մէջ զանցառութիւն ընելով՝ մեր եղբարց զայթազղութեան պատճառ ըլլանք, որ զմեզ դատեն ու բամբասեն: Ընապատին մէջ Խորայեւացւոց ժողովոգեան պատահածը՝ մեզի խրատ ու օրինակ ըլլայ: (Թ. 17, ԺԵ. 33): Աստուած իրենց պատուական մանանան տուեր էր, իրենք յարգը չձանչցան, ու միս ուտելու ցանկալով՝ տրանջեցին: Աստուած բարկացաւ եւ իրենց ուզած բանովը զիրենք պատժեց: Ընթիւ անհամար լորամարգի խորակեց, որ եկան բովանդակ Խորայեւացւոց բանակին վրայ թափեցան՝ երկու կանգուն բարձրութեամբ: Ժողովուրդն ելաւ՝ երկու օր ու մէկ գիշեր ժողովեց, եփեց, աղեց, ապխտեց: Երբ որ ուտելու նստան եւ զեռ միսն աղբաներնուն տակն էր, Աստուծոյ բարկութիւնն ելաւ, եւ տրանջոյններուն ու միս ու

աեւ ցանկացողներուն ամէնն ալ զարկաւ սպանննեց, անանկ որ մեռելոց բանակ դարձաւ ան տեղը, եւ անունն ալ՝ Գերեզմանք ցանկութեան ըսուեցաւ :

Իսոյս պահք չբռնողներն ալ չգատենք ու չբամբասենք, Պօղոս առաքելոյն ըսածին պէս. վասն զի մեր եղբարց դատաւորը մենք չենք, հապա թէ մենք եւ թէ ուրիշները հաւասարապէս Աստուծոյ ծառաններն ենք: Աստուած մեր դատաւորն է եւ մենք ալ Աստուծմէ պիտի դատուինք: Աստուծոյ մեզմէ ուզած պահքը, Եսայի մարգարէին ըսածին պէս, չէ թէ միայն բերաններնուս արտաքին պահքը պիտ'որ ըլլայ, հապա նաեւ մեր հոգւոյն ներքին պահքը, այս ինքն՝ դատողութիւնն ու բամբասանք չընելը, եւ ամէն անիրաւութենէ ետ կենալը: Եւ աս ներքին պահքն է՝ որ արտաքին պահքն ալ ճշմարիտ պահք կ'ընէ. վասն զի մեր հոգւոյն ու մեր սրտին ներքին վախճանն ու յօժարութիւնն է՝ որ արտաքինն ալ կը շինէ կամ կ'արէ. ինչպէս որ կ'ըսէ Տէրն մեր «Բերնէն ելածը սրտէն կու գայ, եւ ան է՝ որ մարդը կը պղծէ. վասն զի սրտէն կ'ելեն չար խորհուրդները, սպանութիւնները, շնութիւնները, պտունկութիւնները, գողութիւնները, սուտ վկայութիւնները, հայհոյութիւնները. ասոնք են՝ որ մարդը կը պղծեն», (Մատթ. ԺԵ. 18, 19): Նոյնպէս իմացիր նաեւ ուրիշ մեղքերը, պահք պահել չուզելը, գատելը, բամբասելը, եւ այլն, որ բոլոր խաւարային ու դժոխային գործքեր ըլլալով՝ դժոխոց խաւարը կ'առաջնորդեն:

ԼՌԱՋԻՆ ընթերցուածը հին կտակարանէն՝ Եսայեայ մարգարէութենէն է : (ԳԼ. ԼԳ. 2—22):

“Տէր, ողորմէ մեզի, վասն զի մենք մեր յոյսը քու վրագ դրինք. անհաւատներուն զաւակը կորսուելու եղաւ, բայց մեր փրկութիւնը քեզմէ է նեղութեան ժամանակ: Քու վախիդ ձայնէն ժողովուրդները յիմարեցան, ու քու վախէդ հեթանոսք ցիր ու ցան եղան: Եւ արդ՝ ձեր կողովուոր ժողովուր՝ մեծինն ու պղտիկինը. Ինչպէս որ մարդ մարտիւր կը ժողովէ՝ գուբը կը լեցնէ, զձեզ ալ անանկ խաղք ընեն վար ձգեն: Սուրբ է Տէր Աստուած մեր՝ որ երկինքը կը բնակի: Իրաւամբ ու արդարութեամբ լեցուեցաւ Սիոն: Օրինոք պիտի մատնուին ու զանձերով պիտ’որ ըլլայ մեր փրկութիւնը: Հասաւ իմաստութիւն, հանձար եւ աստուածպաշտութիւն Տեառն. արդարութեան զանձերն ասոնք են: Ահա ձեր ահէն պիտի վախնան. զձեզ վախցընողները՝ ձեզմէ պիտի վախնան. ձեզի հրեշտակներ պիտի խաւրեն, որոնք դառնապէս լալով՝ խաղաղութիւն պիտի խնդրեն, վասն զի իրենց ճամբաները կորուեցան. հեթանոսներէն եղած վախը լմնցաւ եւ իրենց հետ եղած ուխտը վերջացաւ. եւ ասկից ետքը անոնք մարդու տեղ մի զնէք: Երկիրը սգոյ մէջ մտաւ ու տկարացաւ. Լիբանան ամօթով ինկաւ. Պարոն՝ խոտ բուսած դաշտ մ’եղաւ. Գալիլեա ու Կարմեղոս յայտնի եղաւ: Հիմա կ’ելլեմ, կ’ըսէ Տէր, հիմա կը փառաւորիմ, հիմա կը բարձրանամ, հիմա կը տեսնէք, հիմա ամօթով կ’իյնաք. ձեր ուժը զորութիւնն ընդունայն կ’ըլլայ, ու կրակը զձեզ կ’ուտէ: Ագարակի փշոյ պէս՝ հեթանոսները պիտի խաշուին, այրուին ու թափուին: Հեթանոսք՝ բրածս պիտի լսեն. մօտ եղողներն՝ իմ զորութիւնս պիտ’որ իմանան. անօրէնները Սիոնէն վառնուեցան. ամբարիշտներուն վրայ դող իջնայ: Արդ՝ ձեզի ո՞վ պիտի պատմէ թէ բորբոքած կրակ կայ. կամ յաւիտենական տեղը ձեզի ո՞վ պիտի պատմէ: Արդարութեամբ գացողը՝ շիտակ ճամբուն վրայ կը խօսի. անօրէնութիւնն ու անիրաւութիւնը կ’ատէ, ձեռքը կաշառներէ ետ կը քաշէ, ականջը կը գոցէ՝ որ արեան գատաստանը չսէ, աչքը կը գոցէ՝ որ անիրաւութիւնը՝ չտեսնէ: Անանկ մարդը՝ հաստատ քարի վրայ շինուած պարի մէջ կը բնակի. իրեն հաց կը տրուի, եւ իր ջուրը հաւատարիմ կ’ըլլայ: Փառաց թագաւորը պիտի

տեսնէք. ու ձեր աչքը հեռուէն երկիրը պիտի տեսնէ. ու ձեր անձինքը՝ Տիրոջ երկիւղը պիտի մտմայ: Ո՛ւր են կարգացողները, ո՛ւր են խրատ տուողները, ո՛ւր է ան որ բոլոր ժողովուրդէան մեծին ու պղտիկին պահպանութիւն ընողները կը համրէ, որ հետն ամենեւին խորհուրդ մը չըրաւ. վասն զի ծանր ձայները չէր գիտեր՝ չսեղուն համար. շատ գէշ ժողովուրդ, լսողն ալ չիհասկընար: Ահա մեր փրկութեան քաղաքը Սիոն. ձեր աչքն Երուսաղէմ քաղաքը մեծցած տեսնէ. վրաններն ամենեւին չշարժին, ու իր վրանին ցցերը յաւիտեանս յաւիտենից չշարժին. իր չուաններն ալ չկտրտին. վասն զի ձեր վրայ Տիրոջ անունը մեծ է: Չեղի ըլլայ ան տեղն՝ ուր գետերն ու ջրերուն բաժնած թեւերը լայն ու ընդարձակ են: Ան ճամբէն չերթաս, ու քու նաւերդ ալ թի քաշելով չերթան. վասն զի իմ Աստուածս մեծ է ու զիս զանց չընէր: Տէր՝ մեր հայրն է. Տէր՝ մեր դատաւորն է. Տէր՝ մեր իշխանն է. Տէր՝ մեր թագաւորն է. Տէր՝ մեր փրկիչն է. եւ ինք զմեզ պիտի փրկէ:»

Արկու բանի վրայ կը խօսի Եսայի մարգարէն աս մարգարէութեան մէջ: Եւ այժմ՝ աղօթք կ'ընէ որ Աստուած Ասորիները կոտորէ, ջարդէ, որ Խաբայելի ազգը չէր կը դարձնէին ու բոլոր քաղաքները կ'աւրէին. որպէս զի Խաբայելի ազգն անոնց ձեռքէն ազատի: Բայց ասոր ճամբան ալ կը սորվեցընէ, որ երբ որ ժողովուրդն անօրէնութիւնն ու անիրաւութիւնը մէկգի կը ձգէ եւ աստուածպաշտութեամբ ճշմարիտ արդարութեան գործքեր կը գործէ, ան ատեն Աստուած կը հաշտուի եւ զիրենք կը փրկէ: Եւ ասով բոլոր մեղաւորները կը խրատէ, որ մեղքով սատանային գերութեան տակ ինկած են: Երկրորդ կ'իմացընէ ասով Քրիստոսի քաջութիւնն ու յաղթութիւնը, որ իբրեւ հայր, իբրեւ դատաւոր, իբրեւ իշխան, իբրեւ փրկիչ՝ մարդկան ազգը սատանային գերութենէն պիտի ազատէ, ու Երուսաղէմը, այս ինքն սուրբ Եկեղեցին պիտի հաստատէ, պիտի մեծցընէ, պիտի փառաւորէ, եւ այն հաստատութեան, մեծութեան ու փառաւորութեան մէջ յաւիտեան պիտի պահէ:

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առ Ուաքելոյն առ Հռոմայեցիս գրած թղթէն է: (Գլ. ԺԲ. 1 — ԺԳ. 10:)

«Այ՛դբարք, Աստուծոյ զթութեամբը ձեզի կ'աղաչեմ, որ ձեր մարմինը պատրաստէք պատարագ կենդանի, սուրբ, հաճոյ Աստուծոյ, որ ձեր բանաւոր պաշտօնն է: Եւ չըլլայ որ աս աշխարհքիս կերպարանքը դուք ալ վրանիդ առնէք. հասպա ձեր միտքը նորէն նորոգեցէք, որ կարող ըլլաք աղէկը քննել, եւ իմանալ թէ Աստուծոյ կամքն ինչ է, բարին ու

հաճեցին ու կատարեալը: Աստուծոյ շնորհքովն՝ որ ինծի տրուած է, ձեր մէջ եղողներուն ամենուն աս կ'ըսեմ, չըլլայ որ մտածելու պէտք եղած բանէն աւելի բան մը մտածէք. հապա ամէն մէկերնիդ՝ ինչպէս որ Աստուած հաւատքին չափը բաժնէր է՝ զգաստանալու համար մտածէ: Ինչպէս որ մէկ մարմնոյ մէջ շատ անդամներ ունինք, եւ ամէն անդամին գործքը մէկ չէ. նոյնպէս մենք շատերս ալ մէկ մարմին ենք ի Քրիստոս. այլ ամէն մէկս իրարու անդամ ենք: Բայց մեզի ալ կերպ կերպ շնորհքներ տրուած ըլլալով՝ մենք ալ շնորհքներ ունինք. ըլլայ մարգարէութիւն՝ հաւատքին չափովը, ըլլայ պաշտօն՝ ըստ պաշտամանն. ուսուցանողն՝ ըստ վարդապետութեան, միտիծարողն՝ ըստ միտիծարութեան, առասն՝ երեսը խնդալով, վերահացուն՝ փութով, ողորմութիւն ընողն՝ ուրախ սրտով: Ար առանց կեղծաւորութեան. չար բանն ատել, բարի բաներուն հետ ըլլալ. եղբայրսիրութեան կողմանէ՝ իրարու զթած ըլլալ. պատիւ ընելու կողմանէ՝ իրարմէ առաջ գանուիլ. փոյթ ընելու՝ չվախնալ: Հողում կուտէք, Տեառն ծառայեցէք, յուսով խնդացէք, նեղութեան համբերեցէք, ստէպ աղօթք ըրէք, հաւատացեալներուն պէտք եղած բաները տուէք, հիւրասիրութեան ետեւէ եղէք: Զձեզ հարածողներն օրհնեցէք. օրհնեցէք ու մի անիծէք: Խնդացողին հետ խնդացէք, լացողին հետ լացէք. ուրիշին բանը ձերինին պէս մտածեցէք: Ամբարտաւան մ'ըլլաք, հապա խոնարհներուն հետ խոնարհ եղէք: Գուք զձեզ իմաստնոյ տեղ մի զնէք: Զըլլայ որ չարին համար մեկու մը չար հատուցանէք: Ամէն մարդուն առջին աղէկ բաները մտածեցէք: Թէ որ կարող էք՝ ամէն մարդու հետ խաղաղութիւն ըրէք: Արեւիք, դուք ձեր վրէժը մի խնդրէք. թող տուէք, որ բարկութիւնն անցնի. վասն զի գրուած է թէ Արեժ-խնդրութիւնն իմն է, եւ ես պիտի հատուցանեմ, կ'ըսէ Տէր: Հապա՝ թէ որ թշնամիդ անօթի է, հաց տուր իրեն. եւ թէ որ ծարաւի է, ջուր տուր իրեն. աս ասանկ ընելովդ՝ իրեն զլուխը կրակներ կը թափես: Զըլլայ որ չարը քեզի յաղթէ. հապա դուն բարիքով չարին յաղթես: Այլ որ իշխանութեան տակն է՝ թող հնազանդութիւն ընէ. վասն զի իշխանութիւնը՝ մինակ Աստուծմէ տրուած է. եւ եղածներն՝ Աստուծմէ սահմանուած են: Ասկից ետքը՝ ով որ իշխանութեան դէմ կը կենայ, Աստուծոյ հրամանին դէմ կը կենայ. եւ դէմ կեցողներն իրենց դատապարտութիւն կ'ընդունին. վասն զի իշխանները՝ չէ թէ բարի գործքերէն, հապա չար գործքերէն վախճընելու, ետ կայնեցընելու համար գրուած են: Ա՛ռ զիս իշխանութենէ չվախնալ, բարի գործք ըրէ, ու իրմէն գովասանք կ'առնես.

վասն զի բարի գործքերուն համար Աստուծոյ պաշտօնեայ է քեզի: Իսկ թէ որ չարագործ ես, վախցիր. վասն զի մէջքը պարապ տեղ սուր չէ կապեր. Աստուծոյ սպասաւորն է՝ որ չար գործք ընողին բարկանայ ու վրէժխնդրութիւն ընէ: Ուստի հարկ է հնսպանդ ըլլալ, չէ թէ միայն բարկութենէն վախնալով, հապա նաեւ խղճմտանք ընելով: Ասոր համար ալ հարկ կը վճարէք, վասն զի Աստուծոյ սպասաւորներն են՝ աս գործքերուս ետեւէ ըլլալու համար: Արդ՝ ամէն մէկուն պարտքերնիդ վճարեցէք. որուն որ հարկ պիտի վճարէք՝ հարկը վճարեցէք, որուն որ մաքս՝ մաքսը, որուն որ երկիրը՝ երկիրը, որուն որ պատիւ՝ պատիւը: Չըլլայ որ մէկումը պարտական մնաք, բայց միայն իրար սիրելու. վասն զի ով որ ընկերը կը սիրէ, օրէնքը կը կատարէ. Մի շնարը, մի սպանաները, մի գողանարը, մի սուտ վկայերը, մի ցանկարը. եւ թէ որ ուրիշ պատուիրան մ՝ ալ կայ, ան խօսքին մէջ կը մտնէ, թէ Քու ընկերդ՝ քու անձինդ պէս սիրէ: Սէրն՝ իր ընկերին չար բան չ'ընէր: Օրէնքին լրումը սէրն է:»

Պօղոս առաքելոյն ըսածները յայտնի են. բոլորն ալ սքանչելի քարոզ մըն է՝ որ բարոյական առաքինութիւններուն ամէնն ալ կը սորվեցընէ: Ար բերէ ամէնն ալ եղբայրսիրութեան կը կապէ. ու եղբայրսիրութեան կանոն ալ կը դնէ՝ ինչպէս որ Աստուած կը հրամայէ, թէ Քու ընկերդ քու անձինդ պէս սիրես. այս ինքն՝ ինչպէս որ դուն զքեզ կը սիրես եւ չես ուզեր որ մէկը քեզի ամենեւին չար բան մ'ընէ, հապա կ'ուզես որ ամէնքն ալ քեզի բարիք ընեն, ասանկ ալ դուն ուրիշը սիրես, ուրիշին ամենեւին չար բան մը չընես, եւ ամենուն բարիք ընես: Աս կանոնով մարդ ամէն բարոյական առաքինութիւնները կը կատարէ եւ Աստուծոյ պատուիրանները տեղն ի տեղը կը պահէ:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մատթ. Ե. 17—48:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. «Մի կարծէք որ օրէնքները կամ մարգարէները քակելու համար եկած եմ. չէ, քակելու համար չեմ եկած, հապա կատարելու համար: Սոցոյզ կ'ըսեմ ձեզի, երկինք ու երկիր չանցած՝ օրէնքներէն ու մարգարէներէն յովտ մը՝ որ նշանախեց մըն է, զանց չ'ըլլար, մինչեւ որ ամէնը չկատարուի: Ով որ աս պատուիրաններէն պղտիկ բան մը կը լուծէ, կ'աւրէ եւ ուրիշներուն անանկ կը սորվեցընէ, երկնից արքայութեան մէջ փոքր կոչուի. իսկ ով որ կ'ընէ ու անանկ կը սորվեցընէ ուրիշներուն, անիկա երկնից արքայութեան մէջ մեծ կոչուի: Բայց կ'ըսեմ ձեզի որ եթէ ձեր արդարութիւնը՝ դպիրներուն ու փարիսեցիներուն արդա-

բուժենէն աւելի չ'ըլլար, երկնից արքայութիւնը չէք մտնել: Լսած էք որ առջիններուն ըսուեցաւ թէ Մի սպանաներ. վասն զի ով որ սպանութիւն կ'ընէ, դատաստանի պարտական կ'ըլլայ: Բայց ես ձեզի կ'ըսեմ թէ ով որ պարսպ տեղ իր եղբորը կը բարկանայ, դատաստանի պարտական կ'ըլլայ. եւ ով որ իր եղբորը՝ խենթ կը զրուցէ, դատաստանի պարտական կ'ըլլայ. եւ ով որ իր եղբորը՝ բախուկ կը զրուցէ, դժոխքի կրակին պարտաւոր կ'ըլլայ: Թէ որ սեղանի վրայ պատարագ մատուցանելու ըլլաս եւ հոն միտքդ գայ որ եղբայրդ վտոյ խէթ ունի, պատարագդ սեղանին առջին ձգէ, գնա յտուջ եղբորդ հետ հաշուէ, ու ետքը եկուր պատարագդ մատու: Աստիդ հետ կանուխկեկ իրաւախոհ եղիր, քանի որ հետը ճամբուն վրան ես. չըլլայ որ ետքը ոտխոյ գլխով դատարինն ձեռքը մատնէ, դատաւորն ալ՝ դահճին, ու բանտ մտնես: Ատոյդ կ'ըսեմ քեզի, որ ետքի մնացած նաքարակիտը մինչեւ որ չ'վճարես, անկից չես ելլեր: Լսած էք որ ըսուած է թէ Մի շնար: Բայց ես ձեզի կ'ըսեմ թէ ով որ կնիկ մարդու երեսը կը նայի՝ անոր ցանկանալու համար, անմիջապէս իր սրտին մէջ շնութիւն բրած կ'ըլլայ: Թէ որ աջ աչքդ քեզի դայթագղու-թիւն կու տայ, հանէ ու քեզմէ նետէ. վասն զի աւելի աղէկ է քեզի որ անդամներուդ մէկը կորսուի, քան թէ բոլոր մարմինդ դժոխքի կրակին մէջ իննայ: Եւ թէ որ աջ ձեռքդ քեզի դայթագղութիւն կու տայ, կտրէ ու քեզմէ նետէ. վասն զի աւելի աղէկ է քեզի որ անդամներուդ մէկը կորսուի, քան թէ բոլոր մարմինդ դժոխքի կրակին մէջ իննայ: Ըսուած է թէ Ով որ իր կնկան ճամբայ կու տայ՝ արձակման թուղթը ձեռքը տայ: Բայց ես ձեզի կ'ըսեմ թէ ով որ իր կնկանը՝ պոռնկութեան պատճառը չեղած՝ ճամբայ կու տայ, անոր շնութեան պատճառ ինք կ'ըլլայ. եւ ով որ ճամբած կնիկը կ'առնէ, շնութիւն կ'ընէ: Գարձեալ լսած էք որ առաջիններուն ըսուեցաւ թէ Աուտ երդում մ'ընել, բայց Տիրոջ բրած երդումդ կատարես: Այլ ես ձեզի կ'ըսեմ որ ամենեւին երդում մ'ընէք, ոչ երկնքին վրայ, վասն զի Աստուծոյ աթոռն է. ոչ երկրին վրայ, վասն զի Աստուծոյ ոտուրնըրը գնելու տեղն է. ոչ Երուսաղէմի վրայ, վասն զի մեծ թագաւորին քաղաք է. եւ ոչ քու գլխուդ վրայ երդում ընես, վասն զի մաղ մը չես կրնար ճերմկընել կամ սեւընել: Հապա ձեր խօսքը՝ այոն այո, եւ ոչն ոչ ըլլայ. վասն զի անկից աւելին չարէն է: Լսած էք որ ըսուեցաւ թէ Աչքին՝ աչք, եւ աղբային՝ աղբայ: Բայց ես ձեզի կ'ըսեմ որ վնաս տուողին ամենեւին դէմ մի գնէք. հապա թէ որ մէկը՝ աջ ծնօտիդ ապտակ կը զարնէ,

մեկայն ալ իրեն դարձուր: Եւ ով որ կ'ուզէ զքեզ դատաստան քաշել ու շապիկդ առնել, բաճկոնդ ալ իրեն թող տուր: Եւ ով որ պարսպ տեղ զքեզ մղոն մը տեղ կը քաշէ կը ասնի, երկու մղոն ալ գնա հետը: Ով որ քեզմէ բան կ'ուզէ՝ տուր. եւ ով որ քեզմէ փոխ կ'ուզէ առնել, երեսդ մի դարձրներ: Լսած էք որ ըսուեցաւ թէ Ընկերդ սիրես ու թշնամիդ ասես: Քայց ես ձեզի կ'ըսեմ, ձեր թշնամիները սիրեցէք, ձեզի անէծք տուողներուն օրհնէնք տուէք, զձեզ ատողներուն բարի ըրէք եւ զձեզ չարչարողներուն ու հալածողներուն համար աղօթք ըրէք. որպէս զի ձեր երկնաւոր Հօրը որդիքն ըլլաք. վասն զի ինք իր արեգակը չարերուն ու բարիներուն վրայ ալ կը ծագէ, եւ արդարներուն ու մեղաւորներուն վրայ ալ անձրեւ կը թափէ: Վասն զի թէ որ դուք զձեզ սիրողները սիրելու ըլլաք, ինչ վարձք կ'առնէք. աս բանը մաքսաւորներն ալ չեն ըներ մի: Եւ թէ որ մինակ ձեր բարեկամներուն բարեւ տալու ըլլաք, ինչ աւելի բան ըրած կ'ըլլաք. ադ բանը մաքսաւորներն ու մեղաւորներն ալ չեն ըներ մի: Արդ՝ դուք կատարեալ եղէք, ինչպէս որ ձեր երկնաւոր Հայրն ալ կատարեալ է:»,

Աս խօսքերով Քրիստոս Տէրն մեր քրիստոնէին կենաց ճամբան ու կերպը կը սորվեցընէ: Քայց միայն բանիւք չխորվեցընէր, հասա նաեւ գործքով. վասն զի իր տուած խրատներուն օրինակն ինք իր վրայ ցուցուց. անոր համար կ'ըսէ թէ Ով որ կ'ընէ, եւ անանկ կը սորվեցընէ ուրիշներուն, ան մեծ կոչուի երկնից արքայութեան մէջ: Արդ՝ իր գործքով կատարած ու խօսքով տուած քարոզը՝ բովանդակ մեզի աս կը սորվեցընէ որ մենք մեզի յաղթենք, մեր կամքը կոտորենք, մեր մարմինն ու մեր զգայութիւնները ոտքի տակ առնենք, մեր յօժարութեան դէմ եղած բաները սիրով ընդունինք. այս ինքն՝ չարչարանքը, նեղութիւնը, հալածանքն ու խաչը սիրով կրենք, եւ ուրիշ ամէն առաքինութիւնները վրանիս ժողովնք: Բովանդակ աս բաներս Քրիստոս Տէրն մեր ինչպէս որ բերնով քարոզեց, անանկ ալ գործքով կատարեց. վասն զի ծնած բուսկէն մինչեւ մեռած բուսկէն՝ շարունակ խոնարհութեամբ ու համբերութեամբ շարչարուեցաւ, հալածուեցաւ ու խաչուեցաւ: Արդ՝ քրիստոնեայ եղողն ալ, որովհետեւ մկրտութեամբ Քրիստոսի անունը վրան առած է, պէտք է որ աս բաներուս ամէնն ալ կատարէ: Ասոր համար սուրբ Հարք կը զրուցեն որ քրիստոնէին կեանքը՝ շարունակ կրթութիւն է, այս ինքն՝ մոլութիւններն ու չար սովորութիւնները վերցընելու եւ առաքինութիւններն ու բարի սովորութիւնները հաստատելու

Տրահանդ : Ասոր համար քրիստոս Տէրն մեր ալ կը զրուցէ որ աչուքնիս, ձեռուքնիս, այս ինքն՝ մեր մարմնոյ զգայութիւնները մեզի մեզք մտնելու պատճառ եղած կամ առաքինութեան արգելք եղած ատեն՝ կտրենք նեակնք . որ ըսել չէ թէ դանակով կտրենք, քաւ լիցի . հապա հոգւով կտրենք նեակնք . այս ինքն՝ ոտքի տակ առնենք, յաղթենք, որ չեղածի պէս ըլլան : Շատ բան ալ կայ, որ բնական իրաւանց նայելով՝ թէ որ մարդ մ՝ուզէ կատարել, օրինաւոր կ'ըլլայ . ինչպէս ըսենք, երբ որ մէկն իրեն անիրաւութիւն կ'ընէ՝ իրաւունքը փնտռել, դատաստան վազել . թշնամին վրան եկած ատեն՝ ծեծկուիլ . թալլել ուզած ատեն՝ թող չտալ, որոնց հին օրինաց մէջ Մովսէս մարգարէին ձեռքով Աստուած հրաման տուեր էր, ինչպէս քրիստոս կը յիշէ . «Անձին՝ անձ, աչքին՝ աչք, աղբյոյն՝ աղբոյ, ձեռքին՝ ձեռք, ոտքին՝ ոտք» : (Եղ. 1 : 25 . ԺԹ . 21) Բայց քրիստոս Տէրն մեր՝ բնական իրաւանց զիմացը՝ իր քրիստոնէական սիրոյ օրէնքը դրաւ, որով քրիստոնէին կը վայլէ՝ քրիստոնէական կատարելութեան փոյթ ընել եւ ասանկ բաներէն ետ կենալ : Եւ աս քրիստոնէական կատարելութեան փոյթն այնչափ մեծ պիտի ըլլայ, որ մեր մարդկային բնութեան վիճակին տարածին չափ՝ մեր երկնաւոր շօրը նմանինք, եւ կատարեալ ըլլանք՝ ինչպէս որ ինք կատարեալ է :

Այս ամենայն մասնաւոր աստուածային օգնականութեան կարօտ բաներ են . անանկ որ ստուգիւ մեր ողորմելի ու տկար մարդկային բնութեան նայելով՝ շատ դժուար բաներ են . բայց Աստուծոյ շնորհքովը հնարաւոր ու գիւրին են : Ապա ուրեմն իյնանք Աստուծոյ առջեւ, եւ խոնարհական պաղատանքով խնդրենք որ իր բարերար ու մարդասէր սուրբ Հոգին իր շնորհքովը մեր սիրան իջնայ, մեր մեռելութիւնն ողջընցընէ, մեր հիւանդութիւնը բժշկէ, մեր տկարութիւնը զօրացընէ ու մեզի կարողութիւն տայ որ աս բաներս իրմով սկսինք, իրմով յառաջ տանինք, մինչեւ մեր ետքին շունչը, եւ իրմով լմնցընենք մեր մահուան ատեն, որպէս զի կատարեալ գտնուինք :

ԼՌԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ Տին կտակարանէն Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գ. ԾԴ. 11—ԾԵ. 13):

«Վ տառապեալ ու խախտեալ, Տետդ հաշտեցայ մինչև որ մխիթարուիս: Ահա քու քարերդ կարկեհան պատրաստեր եմ, ու հիմունքդ՝ շափիղայ: Աշտարակներդ յասպիս քարէ կը կանգնեմ ու դռներդ ակն վանիէ կը շինեմ. չորս դիդ ալ բոլոր պատուական քարերէ պատ կը քաշեմ: Եւ բոլոր զակըներդ անանկ կ'ընեմ, որ Աստուծմէ կրթեալ ըլլան, եւ տղաքդ շատ մեծ խաղաղութեան մէջ ըլլան: Գուն ալարդարութեամբ շինուիս: Ան անիրաւէն հեռու կեցիր, ու չես վախնար եւ դողը քեզի չիմտօնկնար. վասն զի դրսէն եկողները՝ ինծի համար քեզի կը մտօնկնան ու քովդ պանդուխտ կ'ըլլան, եւ զքեզ իրենց ապաստան կ'ընեն: Ահա ես հաստատեցի զքեզ. չէ թէ գարբնոյ մը պէս՝ որ փքով կրակը կը հրահրէ ու բանի գործքի գալու աման կը շինէ. հապա ես զքեզ հաստատեցի՝ որ Կորսուիս ու չապականիս: Անաս տուող ամանը քու մէջդ չաջողի. եւ որչափ որ քու վրայ ձայն մը դատի կ'ելլէ, յաղթես, ու բոլոր դատախաղներդ ալ հետը յաղթուին: Ասն զի Տիրոջ պաշտօնէից ժառանգութիւն կայ. ու դուք ալ ինծի իրաւունք պահող պիտ'որ ըլլաք: Գուք՝ որ ծարաւի էք, ջրին գացէք. եւ դուք՝ որ արծաթ չունիք, գացէք գնեցէք, եւ արծաթ չտուած՝ ուտէք, ու գինւոյն գինը չվճարած՝ խմէք. ինչու համար ճարպն արծաթով կը գնէք, ու հացով չէք առներ. ինչու համար աշխատանքնիդ զձեզ պիտի չկտացընեն: Խօսքս մտիկ ըրէք, ու աղէկ բաները կ'ուտէք, եւ բարութիւնները կը վայելէք: Ականջնիդ ինծի տուէք, իմ ցուցուցած ճամբէս քայնեցէք: Խօսքս մտիկ ըրէք, ու հոգինիդ բարութեան մէջ կ'ապրի. եւ Գաւթի հաւատարիմ սրբութիւնները՝ ձեզի հետ յաւիտենական ուխտ կը դնեմ: Ահա զինքը հեթանոսներուն վկայութիւն ընելու տուի, ազգաց վրայ իշխան ու հրամայող դրի. չգիտցող ազգերը՝ քեզի պիտ'որ աղաչեն, եւ զքեզ չճանցող ժողովուրդները զքեզ ապաստան պիտի ընեն, վասն Տեառն Աստուծոյ քո սրբոյն Խրայելի, վասն զի զքեզ փառաւորեց: ՉՏէր փնտռեցէք, եւ երբ որ գտնելու ըլլաք՝ իրեն աղաչեցէք. երբ որ ինք ձեզի մտօնկնալու ըլլայ՝ ամբարիշտն իր ճամբան թող տայ ու անօրէն մարդն՝ իր խորհուրդները,

եւ առ Տէր դառնայ ու որորմութիւն գանէ, եւ առ Աստուած մեր՝ որ բազմապատիկ անօրէնութիւններնուդ թողութիւն տայ: Ասան զի իմ խորհուրդներս ձեր խորհուրդներուն պէս չեն, եւ իմ ճամբաներս ձեր ճամբաներուն պէս չեն, կ'ըսէ Տէր: Հապա ինչպէս երկինք երկրէն հեռու է, անանկ ալ իմ ճամբաներս ձեր ճամբաներէն հեռու են, ու իմ խորհուրդներս ձեր խորհուրդներէն: Ինչպէս որ անձրեւը կամ ձիւնը երկինքէն կ'իջնայ, եւ մէյ մ'ալ տեղը չիգառնար, մինչեւ որ հողը խմցընէ ու մինչեւ որ հողն ալ ծնանի ու բղխէ, ցանողին հունտ տալով եւ ուտելու հաց. այսպէս պիտ'որ ըլլայ իմ բերնէս ելած բանն ալ, դատարկ պիտի չդառնայ՝ մինչեւ որ իմ ուղածներս կատարէ: Ես քու ճամբաներդ կը դիւրընցընեմ. դուն ալ իմ ճամբաներս կը պահես: Ասան զի ուրախութեամբ պիտի ելլէք ու ցնծութեամբ պիտի սորվիք: Արովհետեւ լեռներն ու բլուրները պիտի ցաթկոտեն՝ ուրախութեամբ ընդունելու համար. եւ անտառին բոլոր ծառերն իրենց ոստերովը ծափ պիտի զարնեն: Եւ ցրդւոյն տեղ՝ նոճ պիտի բուսնի, ու դժնկին տեղ՝ մուրա պիտ'որ ելլէ. եւ յաւիտենական անուն ու նշան պիտի ըլլայ Տիրոջ, ու պիտի չպակսի:»

Աստուած Եսայի մարգարէին բերնովը՝ Քրիստոսի Եկեղեցւոյն մեծութիւնն, ընդարձակութիւնը, սրբութիւնը, փառաւորութիւնը, պողաբերութիւնն ու շահաւորութիւնը կը պատմէ: Իր բերնէն ելած բանը, այս ինքն Արգին Աստուծոյ Բանն յաւիտենական, Աստուծոյ ամէն ուղածները կատարելով՝ հաստատեց աս սուրբ Եկեղեցիս: Ար մնայ որ աս սուրբ Եկեղեցւոյս զաւակ եղողներն ալ՝ Աստուծոյ կամքը կատարեն, Աստուծոյ ուղած ճամբէն քալեն. այս ինքն՝ ինչպէս որ իրենց մայրը՝ Քրիստոսի հարսը սուրբ Եկեղեցին՝ գեղեցիկ է եւ ամենեւին արատ մը չունի, իրենք ալ նմանապէս գեղեցիկ ըլլան հոգւով, առաքինութիւններով զարգարուած ըլլան, ու ամենեւին արատ մը չունենան, ամենեւին անօրէնութեան կամ ուրիշ չարութեան գործքերու հետ չըլլան. որպէս զի Աստուած ալ իրենց ամէն աղաչանքն ընդունի եւ իր շնորհքովը զիրենք զարգարէ:

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած երկրորդ թղթէն է: (Գլ. 2, 1—18:)

«Կորնթակից ենք ձեզի ու կ'աղաչենք որ Աստուծոյ շնորհքը պարսպ տեղ չընդունիք: Ասան զի (Աստուած) ասանկ ըսած է թէ ընդունելի ատեն՝ ձայնդ լսեցի, ու փրկութեան օրը՝ քեզի օգնութիւն ըրի: Ահա ընդունելի ատենը հիմակ է, ահա փրկութեան օրը հիմակ է: Չըլլայ թէ մէկու մը պատճառ մը

տաք, որ պաշտօնը նախատուի. հասպա Աստուծոյ պաշտօնեայ ըլլանիդ ամէն բանի մէջ ցուցրցէք, շատ համբերութիւն ընելով. նեղութեանց, վշտաց, չարչարանաց, գանի, բանտի, խռովութեան, աշխատութեան, հսկման, պահոց, սրբութեան, գիտութեան, երկայնամտութեան, քաղցրութեան մէջ, ի Հոգի սուրբ. սիրոյ մէջ՝ առանց կեղծաւորութեան, ճշմարտութեան խօսքերու, Աստուծոյ զօրութեան մէջ, արդարութեան զէնքին համար՝ որ աջ ու ձախ կողմէն է. փառքով ու անարգանօք, գովութեամբ ու պարսաւանօք. իբրեւ մոլոր ու ճշմարիտ. իբրեւ չճանչցուած ու ճանչցուած, իբրեւ մահկանացու եւ ահա կենդանի ենք. իբրեւ խրատուած ու մահապարտ չեղած. իբրեւ տրտմած եւ միշտ ուրախ ենք. իբրեւ տնանկ ու շատերը կը մեծցընենք. իբրեւ թէ ամենեւին բան մը չունինք ու ամէն բան ունինք: Ա՛յլ Կորնթացիք, մեր բերանը ձեզի բացուած է, ու մեր սիրտը՝ լայնցած: Գուք մեզմէ ամենեւին նեղութիւն մը չէք քաշէր. բայց եթէ դուք ձեզմէ գովութեաննայով՝ նեղութիւնք: Երբ՝ ես ալ զձեզ զաւկի տեղ զներով՝ նոյն հատուցումը ձեզի կ'ընեմ: Գուք ալ սրտերնիդ լայնցուցէք: Չըլլայ որ անհաւատներուն հետ մէկ լուծի տակ մտնէք. վասն զի արդարութիւնն անօրէնութեան հետ ի՞նչ բան ունի կամ լոյսը խաւարի հետ ի՞նչ բան ունի, կամ սատանային հետ ի՞նչ բան ունի ֆրիստոս, կամ հաւատացեալն անհաւատին հետ ի՞նչ բաժին ունի, եւ կամ Աստուծոյ տաճարն ի՞նչ նմանութիւն ունի մեհենին: Գուք արդէն Աստուծոյ կենդանեայ տաճար էք. ինչպէս որ Աստուած ալ բաւ թէ ես իրենց մէջ պիտի բնակիմ ու իրենց մէջ պիտի շրջիմ, եւ իրենց Աստուած պիտ'որ ըլլամ, իբրենք ալ ինծի ժողովուրդ պիտի ըլլան: Աւտի անոնց մէջէն ելէք եւ անոնցմէ դատուեցէք, կ'ըսէ Տէր, ու պղծոց մի մտտիկնաք. եւ ես զձեզ կ'ընդունիմ ու ես ձեզի հայր կ'ըլլամ, գուք ալ իմ որդիքս ու իմ աղջիկներս կ'ըլլաք, կ'ըսէ Տէր ամենակալ:»

Աստուած ամենուն իր բաւական շնորհքը կը պարգևէ, այս ինքն՝ ամենուն կարողութիւն կու տայ բարի գործք գործելու: Ի՞նչ որ մէկը կ'ընդունի եւ բանեցընելու ետեւէ կ'իյնայ, ան ատեն Աստուած ալ իր գործունեայ շնորհքը կու տայ, որով ան մարդն իր կարողութիւնն իրօք կամ ներգործութեամբ ի գործ կը գնէ: Իսկ բանեցընել չուողին՝ Աստուած հասարակօրէն իր գործունեայ շնորհքը չխտար: Աս է՝ որ Պօղոս առաքեալ կ'աղաչէ թէ Աստուծոյ շնորհքը պարսպ տեղ չընդունինք: Եւ թէ որ Աստուծոյ տուած բաւական շնորհքը բանեցընել չենք ուզեր, չէ թէ միայն Աստուծոյ շնորհքը պարսպ տեղ առած կ'ըլլանք, հասպա նաեւ արհամարհելով մերժած

ու ոտքի տակ առած կ'ըլլանք: Եւ սակայն Աստուած մեր փրկուած թեան սկիզբն ու ճանապարհը՝ ան շնորհքներուն հետ կապած է, վասն զի առանց Աստուծոյ շնորհաց չենք կրնար փրկուիլ: Աստի ամէն մէկ անգամուն որ իր շնորհքը կու տայ, մեր փրկութեան ատենն ու օրը մեր առջին կը դնէ: Աս է ըսածը. Ահա ընդունելի ատենը հիմակ է. ահա փրկութեան օրը հիմակ է: Բէ որ դեմ չենք դառնար, հապա կ'առնենք ու բանեցնելու ետեւէ կ'իյնանք, անով կ'ըլլայ ան ժամանակը՝ որ Աստուած զմեզ ընդունիլ ուղելով՝ մեր ապաշխարութեան ձայնը կը լսէ. եւ անով կ'ըլլայ մեր փրկութեան օրը՝ որ Աստուած մեզի օգնութիւն կ'ընէ. ինչպէս որ կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ: Իսկ Պօղոս առաքելոյն ուրիշ ըսածները բովանդակ աս շնորհքին ներգործութիւններն են, որոնցմով մեր քրիստոնէական փառքն ու կատարելութիւնը յայտնի կ'ըլլայ ու անհաւատներէն կը զատուիք. Աստուած մեր հայրը կ'ըլլայ, մենք ալ Աստուծոյ զաւկները:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ. 4. Գլ. ԺԵ. 1—32.)

Տեսան մերոյ Յիսուսի քրիստոսի «Քով բոլոր մարտաւորներն ու մեղաւորները եկեր կեցեր էին, որ խօսքը լսեն: Իսկ փարիսեցիք ու դպիրք կը գանդրտէին ու կ'ըսէին. Ինչո՞ւ համար աս մարդս մեղաւորները կ'ընդունի ու անոնց հետ կերակուր կ'ուտէ: Յիսուս ալ դարձաւ իրենց աս առակն ըսաւ: Ո՞վ կայ ձեր մէջը՝ որ հարիւր ոչխար ունենայ, եւ անոնցմէ մէկը կորսընցուցած ատեն՝ մէկալ իննսունուհին ոչխարը անապատին մէջ չ'մտող, եւ ան մէկ կորսուած ոչխարին ետեւէն շերթայ, մինչեւ որ գտնէ: Եւ երբ որ գտնելու ըլլայ, խնդալով ուսը կ'առնէ, ատն կ'երթայ, բարեկամներն ու դրացիները կը կանչէ ու կ'ըսէ իրենց. Ինձի հետ ուրախ եղէք, վասն զի կորսընցուցած ոչխարս գտայ: Ա՛րքեմ՝ ձեզի որ երկինքն ալ ասանկ ուրախութիւն կ'ըլլայ մէկ մեղաւորի համար՝ որ ապաշխարութիւն կ'ընէ, քան թէ իննսունուհին արդարոց համար՝ որ ապաշխարութիւն ընելու կարօտութիւն չունին: Կամ ո՞ր կնիկն է՝ որ տասը դրամ ունենայ, եւ մէկ դրամ կորսընցուցած ատեն՝ ճրագ չ'վառէ ու բոլոր տունը շալէ եւ այնչափ չ'փնտռէ՝ մինչեւ որ գտնէ: Եւ երբ որ գտնելու ըլլայ, բարեկամներն ու դրացիները կը կանչէ ու կ'ըսէ. Ինձի հետ ուրախ եղէք, վասն զի կորսընցուցած դրամս գտայ: Ասանկ ալ կ'ըսես՝ ձեզի որ Աստուծոյ հրեշտակներուն մէջ ուրախութիւն կ'ըլլայ մէկ մեղաւորի համար՝ որ ապաշխարութիւն կ'ընէ: Եւրբ ըսաւ Յիսուս. Մարդուն մէկն երկու աղայ ունէր. պղպտիկը դարձաւ իր հօրն ըսաւ. Հայր, ունեցածներէդ ինձի ին-

կած բաժինս տուր: Ան ալ ունեցածը բոլոր անոնց բաժնեց: Շատ օր չանցաւ, պղտիկ տղան բոլոր բաները ժողվեց առաւ քայեց, հետաւոր երկիր մը գնաց, ու հոնտեղը բոլոր ունեցածները վառնեց, վասն զի անառակութեամբ կ'ապրէր: Ամէն բան հատցընելէն ետեւ՝ ան քաղաքը մեծ սով մ'եղաւ, եւ ինքն ալ սկսաւ չքաւորութիւն քաշել: Ուստի գնաց ան տեղի քաղաքացիներէն մէկուն քով մտաւ, ան ալ զինքն իր ազարակը խաւրեց, որ խոզերն արածէ: Եւ կը բաղձար որ ան խոզերուն կերած եղջիւրէն իր փորը կշտացընէ. բայց իրեն տուող չկար: Ետքը խելքը գլուխն եկաւ ու ինք իրեն ըսաւ. Իմ հօրս տունը քանի վարձկան կայ, որ ամէն կերպով կուշտ կ'ապրին, եւ ես հոստեղս անօթի սոված կը մեռնիմ: Ելլեմ հօրս երթամ ու իրեն ըսեմ. Հայր, մեղայ յերկինս եւ առաջի քո. ասկից ետքը արժանի չեմ որ քու որդիդ ըսուիմ. դուն զիս քու վարձկաններէդ մէկուն պէս ըրէ: Եւ ելաւ իր հօրը գնաց: Ինք հետու եղած ատեն՝ Հայրը զինքը տեսաւ ու գթացաւ. ելաւ վազեց, դիմաւորեց, վիզը փաթտուեցաւ ու պագաւ: Որդին ալ դարձաւ իրեն ըսաւ. Հայր, մեղայ յերկինս եւ առաջի քո. ասկից ետեւ արժանի չեմ որ քու որդիդ ըսուիմ: Հայրը դարձաւ իր ծառաներուն ըսաւ. Շուտով առջի հապուստը հանեցէք ու իրեն հագցուցէք, մասնին ալ մատը դրէք ու ոտքը կօշիկ հագցուցէք. եւ պարարած եղը բերէք մորթեցէք, ուտե՛ք եւ ուրախանանք. վասն զի աս իմ որդիս մեռած էր ու նորէն կեանք առաւ, կորսուած էր ու գտնուեցաւ: Եւ սկսան ուրախանալ: Իսկ մեծ որդին ազարակն էր. երբ որ եկաւ տան մօտիկցաւ, երգերուն ու պարերուն ձայնը լսելով՝ ծառաներէն մէկն իրեն կանչեց, հարցուց որ Աս ի՞նչ բան է: Ան ալ դարձաւ իրեն ըսաւ. Եղբայրդ գալուն համար է. հայրդ ալ պարարած եղը մորթեց, վասն զի ողջ առողջ զինքն ընդունեցաւ: Եղբայրը բարկացաւ, ու չէր ուզեր ներս մտնել: Հայրը դուրս ելաւ ու սկսաւ աղաչել: Ան ալ դարձաւ իր հօրը պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Աս քանի տարի է որ քեզի կը ծառայեմ եւ երբեք քու մէկ պատուէրդ ոտքի տակ չառի. օր մը ինձի ուլ մը չտուիր, որ բարեկամներուս հետ ուրախանայի. եւ երբ որ ազ որդիդ եկաւ, որ քու ունեցածներդ պոռնիկներուն հետ կերաւ, պարարած եղն իրեն մորթեցիր: Հայրն ալ իրեն ըսաւ. Որդեակ, դուն միշտ հետս ես ու բոլոր իմ ունեցածս քուկդ է. բայց հիմակ ուրախանալ ու խնդալ պէտք էր, որովհետեւ աս եղբայրդ մեռած էր ու նորէն կեանք առաւ, կորսուած էր ու գտնուեցաւ:»

Անմիտ փարիսեցիներն ու դպիրներն՝ իրենց արդարու-
 թիւնը կեղծաւորութեամբ ու խարէութեամբ բոլոր արտաքին
 զգուշութիւններու վրայ դրած էին, անունին ելած ու ճանչ-
 ցուած մաքսաւորներէն ու մեղաւորներէն հեռու կենալով եւ
 հետերնին կենցաղավարութիւն չընելով: Անոր համար երբ որ
 կը տեսնէին որ Քրիստոս Տէրն մեր անոնց հետ կը նստէր
 կ'ելէր, կ'ուտէր կը խօսակցէր՝ կը տրանջէին ու կը բառեա-
 սէին: Բայց Քրիստոս Տէրն մեր ասանկ փարիսեցական բամ-
 բասանքն ու կեղծաւորական գայթաղութիւնը պէտք էր որ
 չտեսնէր. վասն զի ապաշխարութեան քարոզութիւն պիտի ընէր,
 եւ ապաշխարութեան քարոզը՝ չէ թէ արդարներուն, հապա
 մեղաւորներուն համար է. ինչպէս որ ինքն ալ ըսաւ. «Ար-
 դարները կ'ուշելու չեկայ, այլ մեղաւորները,»: (Մատթ. Բ. 17:)
 Ասոր համար նստեցաւ, ան կեղծաւոր ու խաբբայ փարիսե-
 ցիներուն եւ դպիրներուն առակներով հասկըցուց թէ ինչ-
 պէս պէտք է մեղաւորներուն ետեւէն խնայ ամէն կերպով,
 որ ապաշխարեն:

Ասկից կ'իմանանք մենք ալ՝ որ բիւրաւոր անգամ զԱս-
 տուած բարկացընելով՝ իրեն առջեւը մեծ մեղաւոր ենք, թէ
 որչափ Աստուած մեր ետեւէն կ'իջնայ եւ կ'ուզէ որ ապաշխա-
 րենք: Ասիկա աւելի անկից յայտնի կ'ըլլայ, որ Աստուած աս
 բանիս համար այնչափ սիրեց զմեզ, որ իր միածին Արդին աշ-
 խարհք խրկեց, որպէս զն մարդ ըլլայ եւ զմեզ կենդանացընէ,
 այս ինքն՝ մեղքին մեռելութենէն յարուցանէ. ինչպէս որ կ'ը-
 սէ Յովհաննէս առաքեալ. «Աստուծոյ սէրը մեր վրայ աս բա-
 նիս մէջ երեւցաւ, որ Աստուած իր միածին Արդին աշխարհք
 խրկեց, որ անոր ձեռքովը կենդանի ըլլանք,»: (Ա. Յովհ. Գ. 9:)

Մարդ չկայ մէջերնիս, որ կարող ըլլայ ըսել թէ ես մե-
 ղաւոր չեմ, ուստի Քրիստոս ալ ինձի համար չեկաւ՝ որ զիս
 ապաշխարութիւն ընելու կանչէ: Թէ որ Պօղոս առաքեալ՝ որ
 անօթ ընտրութեան էր ու վախճանական համբերութեամբ
 Աստուծոյ շնորհաց մէջ հաստատեալ, եւ չմեռած՝ Աստուծոյ
 արքայութիւնը տեսած էր, կ'ըսէ թէ «Յիսուս Քրիստոս աշ-
 խարհք եկաւ՝ մեղաւորները փրկելու համար, որոնց գլուխն
 ես եմ,»: (Ա. Տիմոթ. Ա. 15.) ուր կը մնանք մենք ողորմելիքս
 ու թշուառականքս՝ որ տերեւի մը պէս թեթեւ ու պղտիկ
 հովէ մը կ'երերանք ու փտտած պտղոյ պէս ծառէն վար կ'իջ-
 նանք: Թշնամիներու եւ աւաղակներու ձեռք ինկած ենք, այս
 ինքն՝ աշխարհքին, սատանային ու մեր մարմնոյն չար զգայա-
 րանացը: Մենք ալ ասոնց խրատներուն ականջ կախելով՝
 մկրտութեան ասեն Աստուծմէ առած Ժառանգութիւննիս այս

ինքն՝ անմեղութեան շնորհքնիս վատնեցինք ու անառակութիւն ըրինք, այս ինքն՝ մեղքերով մեր հոգին սատանային գերի ըրինք: Վերջապէս անանկ եղանք, որ հոգեւոր գեղեցկութեանէն ու հոգեւոր ժառանգութենէն ամենեւին բան մը չմնաց քովերնիս. բայց անանկով ալ չզգաստացանք: Կարծեցինք թէ մեղաւորներուն վերակացութիւն ընող սատանային ծառայութիւնը մտնելով՝ ան զմեզ կը կշտացընէ: Բայց ան ալ զմեզ իր ագարակը, մեր ապականեալ ու չար մարմնոյն ծառայութեան մէջ դրաւ, որ խողերն արածենք, այս ինքն՝ մեր չար զգայարանաց կամքը կատարենք: Սակայն անով չկշտացանք, անօթի մնացինք: Տեսանք որ խողերը, մեր չար զգայարանքները, եղիւրը կ'ուտեն, խողի պէս մեղաց ապականութեան ու ցանկութեան մէջ կը հեշտանան. ուզեցինք որ մեր հոգին ալ անով կշտանայ: Բայց չեղաւ. վասն զի մեղաց ապականութիւնը, ցանկութիւնն ու հեշտութիւնը՝ մարդուս հոգւոյն կերակուր ու կեանք չիտար, հապա կը սպաննէ:

Բայց ասանկով մեր վախճանն ո՛ր կ'երթայ. կը տեսնենք ու կ'իմանանք, վասն զի խղճմտանքնիս որդի պէս շարունակ զմեզ կը կրծէ: Հապա ինչո՞ւ համար անօթի սոված կը կորսուինք: Վարձկանները, այս ինքն՝ ապաշխարութիւն ընողները, մեր հօրը տան մէջ Աստուծոյ շնորհքով կուշտ կ'ապրին: Մենք ինչո՞ւ համար մեղաց մէջ անօթի սոված կորսուինք: Մինչև ցերբ ասանկ պիտ' որ երթանք ու պիտի չզգաստանանք: Խղճմտանքնիս կը զարնէ. ինչո՞ւ ապաշխարութիւննիս ետ կը ձգենք: «Ահա ընդունելի ատենը հիմակ է, ահա փրկութեան օրը հիմակ է»: Ի՞նչ, արգեօք մեր հայրը զմեզ չ'ուզեր, զմեզ չ'ընդունիր: Չէ, չէ: Թէ որ մենք երթալու ըլլանք, ան մեր առջեւը կ'ելլէ կը վաղէ, զմեզ կը դիմաւորէ, մեր վիզը կ'իյնայ ու սիրով եւ գթութեամբ զմեզ կը համբուրէ: Ապա ուրեմն ատեն չանցընենք, վազենք երթանք, առջեւն իյնանք ու բսենք ամէն մէկերնիս. «Հայր, մեղայ՛ յերկինս եւ առաջի քօ. ասկից ետքը արժանի չեմ քու որդիդ ըսուելու», վասն զի քու ժառանգութիւնդ առի, սուրբ մկրտութեան անմեղութիւնն առի, քու շնորհքներդ առի, բայց ամէնն ալ վատնեցի ու կորսընցուցի. քեզմէ հեռացայ գացի, չուզեցի որ քու աչքիդ տակն ըլլամ, որպէս զի սրտիս յօժարութիւններն ու չար զգայարանացս կամքը կատարեմ. այնչափ ըրի որ հոգիս անօթի սոված կը մեռնէր կը կորսուէր: «Հայր, մեղայ՛ յերկինս եւ առաջի քօ. ասկից ետքը արժանի չեմ քու որդիդ ըսուելու», Բայց գիտեմ որ դուն զիս երեսսէ ձգել չես ուզեր. վասն զի զիս երեսէ ձգած ատենդ՝ ես

կը դատապարտուիմ, եւ իմ հոգիս՝ որ քու միածին Արդւոյդ թափած արեան գինն է, կը կորսուի յաւիտեան: Հայր, յիշէ քու միածին Արդւոյդ խաչուելուն առջի իրիկուան ըրած աղօթքը. «Հայր, կ'ուզեմ որ ինձի տուածներդ՝ ինձի հետ իմ եղած տեղս ըլլան»: (Յ-Է. ԺԷ. 24:) Արդ, Հայր, թէ որ ես ասանկ կը մնամ նէ՛ կը կորսուիմ կը դատապարտուիմ ու իր հետը չեմ կրնար ըլլալ: Բայց քու գթութեանդ, քու ողորմութեանդ, քու մարգասիրութեանդ՝ չափ չկայ: Իմ ըրածներուս մի նայիր, հապա քու ողորմութեամբդ գթա: Առ զիս գրկէ, զիս լուա: Իմ առաջին հաղուստս ինձի հագցուր, քու շնորհքովդ զարգարէ: Մատնին ձեռքս դիր, զիս քու արքայութեանդ համար նախասահմանէ: Պարարած եղին սեղանը պատրաստէ, զիս քու միածին Արդւոյդ հաղորդութեան սուրբ սեղանոյն արժանի ըրէ: Իմացուր ամենուն՝ հրեշտակաց եւ մարդկան, որ ես մեռած էի ու նորէն կեանք առի, կորսուած էի ու գանուեցայ. որպէս զի իրենք ալ ուրախանան մեղաւորիս ապաշխարութեան վրայ:

Գ. Կ Ի Ր Ա Կ Ի

Մ.Ա.Ջ.ԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն Եսայեայ մարգարէութենէն է: (ԳԼ. ԾԶ. 1—ԾԷ. 21:)

«Մ. յսպէս կ'ըսէ Տէր: Երաւանց զգոյշ կեցէք ու արգարութիւն ըրէք. վասն զի իմ փրկութիւնս եկեր հասեր է եւ իմ ողորմութիւնս պիտի յայտնուի: Երանի՛ ան մարդուն՝ որ աս (արգարութիւնը) կ'ընէ եւ ան մարդուն՝ որ աս բանիս մէջ կը կենայ. իմ շաբաթս կը պահէ շիպղձեր, ու իր ձեռքը կը բռնէ՝ որ անիրաւութիւն չընէ: Օտարազգին՝ որ եկեր Տիրոջ հաւատացեր է, թող չըսէ թէ Տէր իր ժողովրդէն զիս կը մերժէ դուրս կը հանէ. ու ներքինին թող չըսէ թէ ես չոր փայտ եմ: Ա. յսպէս կ'ըսէ Տէր՝ ներքինիներուն. Անոնք որ իմ պահպանութիւնս կը պահեն, եւ իմ ուղածներս կ'ընտրեն ու իմ ուխտիս վրայ կը կենան, իմ տանս մէջ ու իմ ծածկիս տակ իրենց անուանի տեղ կու տամ, տղոց ու աղջկանց տեղէն աւելի, եւ իրենց յաւիտենական անուն կու տամ, անանկ որ ամենեւին չպակսի: Եւ ան պլազգիներն՝ որ եկեր Տիրոջ հաւատացեր են՝ որ իրեն ծառայեն եւ իր անունը սիրեն եւ իրեն ծառայ ու աղախին ըլլան. ու ամէնն ալ՝ որ իմ շա-

բաժս կը պահեն չեն պղծեր ու իմ ուխտիս վրայ կը կենան. անոնց ամենն ալ կ'առնեմ, իմ սրբութեանս լեռը կը տանիմ ու իմ աղօթքի տանս մէջ զիրենք կ'ուրախացընեմ. իրենց ողջակէզներն ու պատարագներն իմ սեղանիս վրայ ընդունելի կ'ըլլան. վասն զի իմ տունս՝ բոլոր հեթանոսաց աղօթքի տուն պիտի կոչուի: Ըսաւ Տէր Տէր՝ որ Խորայելի ցիր ու ցան եղածները կը ժողվէ, թէ անապատին բոլոր գաղաններուն ժողովները վրան կը ժողվեմ: Եկէք անապատի բոլոր գաղաններ ու կերէք: Տեսէք որ ամենն ալ կուրցան ու խեղք չունին. ամէնքն ալ համբացեալ շան պէս եղեր են, որ հաջել չեն կրնար. անկողիններնուն մէջ երազներ կը տեսնեն, քնանալը կը սիրեն: Լիրը շներուն պէս եղան՝ որ կշտանալիք չունին. չար են ու իմաստութիւնը չեն ճանչնար. ամեն մարդ իր ուզած ճամբան քալեց գնաց: Եկէք (ըսին) գինի առնենք աղէկ մը գինովնանք. եւ այնպիսի օրը մեզի եւելօք մեծ զոհ կ'ըլլայ: Նայեցէք, արդարն ինչպէս կորսուեցաւ. ու մարդ մը չկայ՝ որ սրտիւ մտիկ ընէ. արդար մարդիկ չեն մնար ու մարդ չինայիր. վասն զի անիրաւութեան ձեռքով արդար մարդ չիմնար: Արդար մարդուն գերեզմանը խաղաղութեամբ ըլլայ, որ ելեր գացեր է: Բայց դուք առջեւս եկէք, անօրէն զակրներ, պոռնկորդի զակրներ, շնութեան զակրներ: Ինչով կը պարծիք, կամ որուն վրայ բացիք ձեր բերանը եւ կամ որուն վրայ լեզունիդ երկընցուցիք: Դուք չէք մի ան կորստեան որդիները, անօրէնութեան զակրները, որ անտառախիտ ծառերուն տակն ինկած՝ ձեր կուրքերուն կ'աղաչէիք. խորունկ ձորերուն մէջ, քարերու գլուխներուն մէջ ու ձորերուն կողմերը՝ ձեր որդիքը կը զոհէիք: Քու բաժինդ ան է, քու միճակդ ան է. դուն նուէրներդ անոնց թափեցիր, զոհերդ անոնց մատուցիր. եւ այսչափ բաներուն վրայ ես չբարկանամ, կ'ըսէ Տէր: Մեծ ու բարձր լեռան վրայ է անկողինդ, ու հոն ելար՝ զոհերդ զոհելու եւ դռներուդ սեմոցն ետին քու յիշատակներդ հաստատեցիր: Ար կարծէիր որ ինծմէ հեռու կենալովդ՝ աւելի բան մը կը գտնես: Քու անկողիններդ լայնցուցիր ու անոնց քովերը փռուեցար. հոմանիսներդ սիրեցիր ու անոնց հետ քու պոռնկութիւններդ շտուցուցիր. հեռաւորներուն շատը քեզի ստացար ու քու սահմաններէդ դուրս հրեշտակ (պատգամաւոր) խաւրեցիր: Յաղթուեցար ու մինչև դժոխք իջար: Այնչափ շատ ճամբորդութիւններ ըրիր, աշխատեցար, ու չուիր թէ ալ հիմա հանգչիմ. վասն զի ոյժ ունենալուդ ըրիր ադ բանը. անոր համար ինծի չհնազանդեցար: Արմէն վախցար ու զարհուրեցար, որ ինծի

ստեղծելու եւ չխիշկեցիր ու մտքէդ չանցուցիր ու սիրտդ չդրիր : Ես ալ զքեզ տեսայ ու անտես ըրի : Ես ան եմ՝ որ յաւիտեանից եմ . եւ դուն ինձմէ չվախցար : Արդ ես իմ արդարութիւնս ու քու չար գործքերդ կը պատմեմ, որ ամենեւին քեզի օգնութիւն մը չեն ըներ՝ երբ որ աղաղակելու ըլլաս, ու քու նեղութենէդ զքեզ չեն փրկեր . վասն զի անոնց ամէնն ալ հօվը կ'անէ կը տանի ու մրրիկներն իրենց մէջ կը բաժնեն : Իսկ անոնք՝ որ իրենց յոյսն իմ վրաս դրած են՝ երկիրը պիտի ստանան, ու իմ սրբութեանս լեռը ժառանգեն ու պիտ'որ բսեն . Առջեւէն ճամբայ բացէք, ու իմ ժողովրդեանս ճամբուն վրայէն արդելքները մէկդի ըրէք : Ասանկ կ'ըսէ Բարձրեալը՝ որ ի բարձունս կը բնակի յաւիտեան, սուրբն ի մէջ սրբոց, որուն անունը բարձրեալ է եւ ի սուրբս հանգուցեալ . որ տարակուսած մարդոց՝ երկայնմտութիւն կու տայ, ու սրտով մաշածներուն՝ կեանք կու տայ . մինչեւ յաւիտեան ձեզմէ վրէժխնդրութիւն չեմ ըներ, ու ձեզի միշտ չեմ բարկանար . վասն զի հոգին ինձմէ կ'ելլէ ու ամէն շունչն ես ըրի : Յեղքերուն պատճառաւ քիչ մը ատեն իրեն տրտմութիւն տուի ու երեսս իրմէ դարձուցի . եւ տրտմեցաւ ու տրտմութեամբ իր ճամբան քալեց գնաց իմ առջիս : Իր սրտին ճամբաները տեսայ ու զինքը բժշկեցի . զինքը միտմարեցի ու իրեն ճշմարտութեան միտմարութիւն տուի . եւ իր սգաւորներուն պտուղ հաստատեցի : Հեռաւորներուն ու մերձաւորներուն խաղաղութիւն խաղաղութեան վրայ, կ'ըսէ Տէր . եւ ես զիրենք կը բժշկեմ : Բայց անօրէնները ծովու պէս պիտի ծփին, ու հանգիստ չգտնեն . եւ իրենց ջուրը ոտքի տակ պիտ'որ երթայ ու կաւ ըլլայ : Ամբարիշտներուն խաղաղութիւն չկայ, կ'ըսէ Տէր :»

Աստուած աս խօսքերով կը հասկըցընէ թէ ինչպէս առաջուց Իսրայելի ազգը սիրեր էր, որ անունը՝ ժողովուրդ Աստուծոյ դրած էր, իսկ ուրիշներուն՝ օտարազգի ու պլազգի կ'ըսէր : Բայց երբ որ տեսաւ թէ Իսրայելացիք զինքը մոռցան, թողուցին, կուռք պաշտեցին եւ ամէն կերպ անօրէնութեան ու անիրաւութեան գործքեր գործեցին եւ Աստուծոյ ազդեցութիւններն ու խրատները բանի տեղ չսեպեցին . Աստուած ալ իրենց սրդողեցաւ, զիրենք երեսէ ձգեց, ու Քրիստոսի ձեռքովն՝ օտարազգիները, պլազգիները, կապալաշանները իր հաւատքին կանչեց, իր սրբութեան լեռը, այս ինքն իր Եկեղեցին անոնց տուաւ, որ անոնք իր կամքը կատարեն ու իր պատուիրանները պահեն : Ասով կը խրատէ ամէն մեղաւորները՝ որ զգաստանան, ապաշխարեն, անօրէնութենէն ետ կենան ու առ Աստուած դառնան . վասն զի Աստուած իրենց կա-

բոտ չըլալով, զիրենք կրնայ երեսէ ձգել ու իրեն շնորհքն անանկ մարդոց տալ, որ իր կամքը կը կատարեն ու իր պատուիրանները կը պահեն:

Արկորդը ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Եփեսացիս գրած թղթէն է: (ԿԼ. Գ. 17—18, 14:)

«Այս կ'ըսեմ ու կը վկայեմ ի Տէր, որ ասկից ետքը մէյ մ'ալ անանկ վարք չունենաք, ինչպէս որ ուրիշ հեթանոսներն ունին, որ իրենց մտքին ունայնութեամբ կ'երթան. որոնց սիրտը խաւարած է ու Աստուծոյ կեանքէն օտարացեր հեռացեր են, իրենց ազիտութեան համար ու իրենց սրտին կուրուրութեան համար: Որոնք յոյսերնին կտրած ու իրենք զիրենք ցանկութեան տուած են, ամէն կերպ պղծութեան գործքերու եւ ազահութեան ետեւէ ըլլալով: Բայց դուք զՔրիստոս ասանկ չսորվեցաք: Թեպէտ իր հաւատքը լսեցիք ու իրմով սորվեցաք՝ Յիսուսի ճշմարտութեան ինչպէս ըլլալը, որ հին մարդը, խաբէութեան ցանկութեամբ ապականածը՝ առաջին գործքերովը ձեզմէ հանէք, մեկդի ձգէք. ու ձեր մտքովն ու հոգովը նորոգուիք եւ նոր մարդը հագնիք, որ ըստ Աստուծոյ հաստատուած է արդարութեամբ ու ճշմարտութեան սրբութեամբ: Աւստի ստուծիւնը մեկդի ձգեցէք. ամէնքդ ալ իրարու շիտակը զուցեցէք, վասն զի իրարու անդամ ենք: Բարկացէք, ու մի մեղանչէք. արեւը ձեր բարկութեան վրայ չմտնէ (այս ինքն՝ արեւը չմտած՝ ձեր բարկութիւնն իջուցէք ու հաշտուեցէք): Զըլլայ որ սատանային տեղի տաք: Այլ որ գողութիւն կ'ընէր, մէյ մ'ալ չգողնայ. այլ մանաւանդ թող աշխատի ու իր ձեռքովը բարի գործքեր գործէ, որպէս զի որուն որ պէտք է նէ՝ կարող ըլլայ տալ: Չեր բերնէն ամենեւին չվայլած խօսք մը չելէ. հապա բոլոր խօսքերնիդ պէտք եղած տեղը շինելու համար ըլլայ, անանկ որ լսողներուն շնորհք տայ: Զըլլայ որ Աստուծոյ սուրբ Հոգին տրամեցընէք, որով ձեր փրկութեան օրը կնքուեցաք: Ամէն կերպ դառնութիւն ու բարկութիւն ու սրտմոռութիւն եւ աղաղակ ու հայհոյութիւն եւ ուրիշ ամէն կերպ չարութիւն ձեզմէ վերնայ: Իրարու հետ անուշ եղէք, գթած եղէք, իրարու ներեցէք, ինչպէս որ Աստուած ալ Քրիստոսի ձեռքով մեզի ներեց: Միրելի գաւկըններու պէս՝ Աստուծոյ նմանեցէք, եւ իրարու հետ սիրով գացէք, ինչպէս որ Քրիստոս ալ զմեզ սիրեց ու ինք զինքը մեզի համար մատնելով՝ Աստուծոյ անուշահոտ պատարագ ու զենունն եղաւ: Իսկ պոռնկութեան եւ ուրիշ ամէն կերպ պղծութեան կամ ազահութեան անունն ալ չըլլայ ձեր մէջը, ինչպէս

որ սուրբերուն կը վայլէ. ու զազրութիւն կամ խենթութեան խօսքեր եւ կամ խեղկատակութիւն ալ (չըլայ), որ չի վայլեր. այլ մանաւանդ գոհութիւն: Աս իմացէք ու գիտցէք որ ով որ պոռնիկ է, կամ պիղծ է, կամ ագաս է՝ որ կուսպաշտ է, քրիստոսի ու Աստուծոյ արքայութեան մէջ ժառանգութիւն չունի: Չըլայ որ մէկը անոսի խօսքերով զձեզ խաբէ. վասն զի ասոր համար է՝ որ Աստուծոյ բարկութիւնը կ'իջնայ անհաւան որդիներուն վրայ: Չըլայ որ ասկից ետքը անոնց հետ բան գործք ունենայք: Ասան զի թէպէտ ատեն մը խաւար էիք, բայց հիմա լոյս էք ի Տէր. լուսոյ որդւոց պէս գացէք. վասն զի լուսոյ պտուղն՝ ամէն կերպ բարութեամբ ու արդարութեամբ ու ճշմարտութեամբ է: Փնտուեցէք հասկըցէք թէ որ բանը Տիրոջ հաճելի է. չըլայ որ խաւարին անպտուղ գործքերուն հաղորդ ըլլաք. այլ մանաւանդ ան բաները յայտնեցէք գուրս հանեցէք: Ասան զի անոնց մէջ ինչ որ ծածուկ կ'ըլլայ, անանկ բանը խօսիլ զրուցելն ալ աղտողի է: Բայց որ բանն՝ որ լոյսը կու գայ, յայտնի կ'ըլլայ. վասն զի ամէն յայտնի եղած բանը՝ լոյս է: Ասոր համար ալ կ'ըսէ. Գուն՝ որ քնացեր մնացեր ես, մեռելներուն մէջէն ելիր կայնէ, ու քրիստոս քեզի լուսատու ըլլայ:»

Պօղոս առաքեալ աս խօսքերովս քրիստոնէին վարքը բոլոր կը սորվեցընէ: Ամէն քրիստոնեայ՝ որ մկրտութեան ատեն խաւարէն ազատելով ու Հոգւոյն սրբոյ շնորհքովը լուսաւորուելով՝ հին մարդը, այս ինքն՝ սկզբնական մեղքին գերութիւնը վրայէն նետեր է, եւ նոր մարդը, այս ինքն՝ շնորհաց աղատութիւնը ստացեր է, աս խօսքերէն յայտնապէս կ'իմանայ թէ ինչ տարբերութիւն պիտի ունենայ իր վարքը՝ հեթանոսներուն ու անհաւատներուն վարքէն. վասն զի անոնց սիրտը խաւարած ու կուրացած ըլլալով՝ իրենք ալ խաւար են, իրենց գործքերն ալ խաւարի գործքերն են: Իսկ քրիստոնեան լուսաւորեալ եւ լուսոյ զաւակ ըլլալով՝ ինքն ալ լոյս պիտ'որ ըլլայ, իր գործքերն ալ լուսոյ գործքեր պիտի ըլլան: Ապա թէ ոչ՝ իր մկրտութեան օրն առած Հոգին սուրբը կը արտմեցընէ, այս ինքն՝ կը սրդողցընէ. եւ ասով ուրիշ հեթանոսներէն ու անհաւատներէն աւելի մեղք մ'ալ կը գործէ, ուստի եւ կրկին պատիժ քաշելու արժանի կ'ըլլայ:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ. 11. Գլ. Ժ. 9. 1—31.)

Տէրն մեր Զիսուս քրիստոս «Իր աշակերտներուն ըսաւ. Եւեւատուն մարդ մը կար, որ տնտես մ'ունէր: Աս տնտեսին վրայ ամբաստանութիւն եղաւ, իբր թէ իր ինչքը կը վատնէ: Կանչեց առջին ու ըսաւ. Աս ինչ է՝ որ վրագ կը լսեմ. տնտեսութեանդ հաշիւը տուր. վասն զի ալ ասկից ետքը չես կրնար

անտես ըլլալ: Տնտեսը մարին մէջ ըսաւ. Ի՞նչ ընեմ, տէրս զիս անտեսութենէս կը հանէ. բանիլ չեմ կրնար, մուրալու կ'ամբընամ: Գիտեմ ինչ կ'ընեմ, որ անտեսութենէս ելած ատենս՝ մէկը մէկալը զիս իրենց տունն առնեն: Արշափ որ իր տիրոջը պարտականներ կային, մէկիկ մէկիկ ամէնն ալ առջին կանչեց: Առաջ եկողին հարցուց. Գու՛ն իմ տիրոջս ձրշափ պարտական ես: Ան ալ ըսաւ. Հարիւր մար ձէթ: Ըսաւ իրեն. Առ քու հաշուէգիրդ, նստէ շուտով յիտուն գրէ: Գարձեալ մէկալին ըսաւ. Գու՛ն ձրշափ պարտական ես: Ան ալ ըսաւ. Հարիւր քու ցորեն: Անոր ալ ըսաւ. Առ քու հաշուէգիրդ, նստէ ութսուն գրէ: Տէրն ալ աս անիրաւ անտեսը՝ խելք բանեցընելուն համար գովեց. վասն զի աս աշխարհքիս զաւկրներն իրենց ազգին մէջ՝ լուսոյ զաւկրներէն աւելի խելացի են: Ես ալ ձեզի կ'ըսեմ. դուք ալ անիրաւ մամոնայէն ձեզի բարեկամներ ստացէք, որ անոր պակասած ատենը՝ անոնք զձեզ յաւիտենական տունն ընդունին: Այլ որ քիչ բանի մէջ հաւատարիմ է, շատին մէջ ալ հաւատարիմ է. եւ ոյլ որ քիչ բանի մէջ անիրաւ է, շատին մէջ ալ անիրաւ է: Արդ՝ դուք որ անիրաւ մամոնային մէջ հաւատարիմ չեղաք, ճշմարիտը ձեզի ո՞վ կը հաւտայ: Եւ թէ որ օտարին բանին հաւատարիմ չեղաք, ձերինը ձեզի ո՞վ կու տայ: Աչ որ կրնայ երկու տիրոջ ծառայութիւն ընել. վասն զի թէ որ մէկն ատելու ըլլայ, մէկալը կը սիրէ. եւ կամ թէ որ մէկը մեծարելու ըլլայ, մէկալը կ'արհամարհէ. չէք կրնար Աստուծոյ ու մամոնայի միատեղ ծառայութիւն ընել: Աս ամէն բաներս փարսեցիները լսելով՝ արծաթասէր ըլլալնուն համար՝ սկսան զՅիսուս արհամարհել: Յիսուս ալ իրենց ըսաւ. Գուք զձեզ մարդկան առջին կ'արդարացընէք, բայց Աստուած ձեր սիրտը գիտէ. վասն զի ոյլ որ մարդկան առջին բարձր է, Աստուծոյ առջին պիղծ է: Օրէնքներն ու մարգարէները մինչեւ Յովհաննէս էին. անկից ետքը Աստուծոյ արքայութիւնը կը քարոզուի, ու ամէն մարդ անոր վրայ բռնութիւն կ'ընէ: Աւելի գիւրին է որ երկինք ու երկիր անցնի, քան թէ օրէնքներուն մէկ նշանախտեցն իյնայ: Այլ որ իր կնիկանը ճամբայ կու տայ եւ ուրիշ կնիկ կ'առնէ՝ շնութիւն կ'ընէ. եւ ոյլ որ ճամբած կնիկը կ'առնէ՝ շնութիւն կ'ընէ: Մարդուն մէկը մեծատուն էր, բեհեզ ու ծիրանի կը հագնէր եւ միշտ առատութեամբ կ'ուրախանար: Ղազարոս անունով աղքատ մ'ալ վերքերով լեցուած՝ անոր տան դրան առջին ինկած կեցած էր, ու կը ցանկար ան մեծատան սեղանէն ինկած փշրանքներէն կշտանալ. շներն ալ կու գային ու իր վէրքերը կը լղէին:

Եղաւ որ աղքատը մեռաւ ու հրեշտակները զինքն առին՝ Արրաճամու գոգը տարին : Մեծատունն ալ մեռաւ ու թաղուեցաւ : ԳԺՌԻՔԻՆ մէջ տանջուած ատեն՝ աչքը վեր վերցուց, հեռուէն զԱրրաճամ տեսաւ, Ղազարոսն ալ տեսաւ՝ որ անոր գոգը նստեր հանգչեր էր : Եւ բարձր ձայնով կանչեց ու ըսաւ . Հայր Արրաճամ, ողորմէ ինձի ու Ղազարոսը խաւրէ՛ որ մատին ծայրը ջուրը թաթթէ ու լեզուս թրջէ, վասն զի սաստիկ աաքէս կը պապակիմ : Արրաճամ ալ իրեն ըսաւ . Ո՛րդեակ, միտքդ բեր, որ դուն անդիի աշխարհքը կենդանութեան ատենդ քու բարիքդ առիր, նոյնպէս Ղազարոս ալ չարչարուեցաւ . հիմակ ինք հոս կը միտթարուի, իսկ դուն՝ ան տեղը կը պապակիս : Ասկից զատ ան ալ կայ՝ որ մեր ու ձեր մէջ շատ մեծ վիճ կայ . ասկից ձեզի անցնիլ ուզողները՝ չեն կրնար, ադկից ալ մարդ չի կրնար մեզի անցնիլ : Մեծատունն ալ ըսաւ . Արդ՝ կ'աղաչեմ քեզի, հայր, որ իմ հօրս տունը խաւրես զինքը . հոն հինգ եղբայր ալ ունիմ, որպէս զի անոնց վկայութիւն տայ, որ չըլլայ թէ անոնք ալ աս տանջանքներու տեղը գան : Արրաճամ ալ իրեն ըսաւ . Մովսէսն ու մարգարէները (այս ինքն՝ Մովսէսի ու մարգարէներուն գրքերն) ունին, թող անոնց մօտիկ ընեն : Ան ալ ըսաւ . Չէ, հայր Արրաճամ . բայց թէ որ մեռելներէն մէկն երթալու ըլլայ, կ'ապաշխարեն : Արրաճամ ալ ըսաւ . Թէ որ Մովսէսի ու մարգարէներուն մօտիկ չեն ըներ, մեռելներէն մէկն ալ յարութիւն առնէ՛ չեն հաւտար :

Քրիստոս Տէրն մեր առաջին պատմութեամբն ուզեց մեզի հասկըցընել թէ Աստուած մեր հոգւոյն զանազան շնորհքներ տուեր է, որ անոնց տնտեսութիւն ընենք եւ բանեցընենք : Թէ որ աղէկ բանեցընելու տեղ՝ գէշ կը բանեցընենք ու կը վատնենք, ի հարկէ մեր պահապան հրեշտակն իր պարտականութիւնը կատարելու համար՝ մեր ըրածներուն վրայ ամբաստանութիւն կ'ընէ Աստուծոյ առջեւ : Աստուած ալ զմեզ կը կանչէ ու մեր տնտեսութեան հաշիւը կ'ուզէ, որ զմեզ տնտեսութենէ հանէ ու իր երեսէն ձգելով՝ զմեզ պատժէ : Իսկ տնտեսին բանեցուցած աշխարհային խեղացութենէն օրինակ մ'առնելով՝ զմեզ կը յանդիմանէ որ մեր հոգեւոր տնտեսութեան համար այսչափ խելք չենք բանեցըներ . ուստի աս խրատը կու տայ որ միշտ ամէն բանի մէջ ան մտածենք թէ ի հարկէ օր մ'Աստուած զմեզ պիտի կանչէ ու մեր տնտեսութեան հաշիւն ուզէ, որպէս զի ամէն բանի մէջ վախճաննիս յիշելով՝ տնտեսութիւննիս աղէկ ընենք :

Իսկ ան որ Քրիստոս Տէրն մեր կ'ըսէ թէ «Անիրաւ մամու-

նայէն ձեզի բարեկամներ ստացէք, առաջին նայուածքով՝ հեզնական ոճ մը կ'երևայ, որով փարիսեցիները յանդիմանել ուզեց, որ արծաթասէր էին: Սակայն քրիստոսի Տեառն մերոյ բուն ներքին միտքն աս էր, որ երբ որ մարդս՝ Աստուծոյ տուած հոգեւոր շնորհքները կը կորսնցընէ ու ձեռքը բան մը չիմար, որով յաւիտենական կեանքը կարող ըլլայ ժառանգել, անիրաւ մամոնայէն, այս ինքն՝ աշխարհքիս ընդունայն մեծութեամբը յաւիտենական կեանքը ստանայ: այս ինքն՝ ողորմութիւն տալով. ինչպէս որ տեսես՝ իր տիրոջը պարտականներուն ողորմելով, անոնց տունն իրեն տեղ պատրաստեց: Բայց աս օրինակը զգուշութեամբ պիտի առնենք ու մեզի յարմարընենք, վասն զի ասկից չենք կրնար հետեւցընել թէ կրնանք գողութիւն ընել՝ որ ողորմութիւն տանք, քաւ լիցի: Ասան զի ուրիշներ՝ հարկաւորապէս տիրոջը պիտի դարձընենք, որ թողութիւն գտնենք ու հոգինիս փրկենք: Գողութիւն, յափշտակութիւն, ուրիշին բանը քովը պահել, չտալ, անիրաւ վաշխ, վնաս տալ, անիրաւ ժառանգութիւն, եւ բիրաւոր ուրիշ կերպ անիրաւութիւններն անանկ բաներ են, որոնց համար անհնարին է ողորմութեամբ հատուցում ընել, այլ բացարձակապէս պէտք է յատուկ տիրոջը դարձընել. ապա թէ ոչ՝ դժոխքը կը վճարէ: Իսկ թէ որ տէրը շիճանչուիր, ան ատեն պէտք է ողորմութեամբ քաւել: Աստի քրիստոսի Տեառն մերոյ ըսածը կ'իմացուի արդար ստացուածոց վրայ, որոնք որչափ որ արդար ըլլան, միշտ ընդունայն ու աշխարհային անցաւոր մեծութիւն ըլլալով՝ քրիստոսեան սիրտն անոնց պիտի չկապէ եւ աղքատներուն ողորմութիւն ընելով պիտի բաժնէ:

Իսկ մեծատան ու աղքատին պատմութեամբը քրիստոս Տէրն մեր մեզի բացայայտ կը հասկըցընէ թէ որչափ խաբէական է աս աշխարհքիս անցաւոր հեշտութիւնը, փափկութիւնն եւ ուրախութիւնը, որ ետքը յաւիտեանս յաւիտենից դժոխքին մէջ մարդուս հոգին կ'այրէ ու կը տանջէ: Ասոր ներհակ՝ բացայայտ կը հասկըցընէ թէ որչափ մեծագին ու արդիւնաւոր է աս աշխարհքիս մէջ Աստուծոյ համար նեղուիլը, չարչարուիլն ու խաչուիլը, որ ետքը յաւիտեանս յաւիտենից Աստուծոյ հետ ուրախանալու եւ հանգչելու պատճառ կ'ըլլան: Երանի՛ ան մարդուն, որ աս ասանկ մտածելով՝ աշխարհքիս ունայնութենէն ու հեշտութենէն կը քաշուի, ու խաչը գրկելով՝ Յիսուսի չարչարաններուն ճամբէն կ'երթայ: Իսկ ան մեծատան ըսած հինգ եղբայրները, այս ինքն՝ մեր հինգ զգայութիւններն այնչափ կ'ըլլցեր են, որ չեն ուզեր աղէկ մը աս բաներս մտածել. աս աշխարհքիս մէջ միայն իրենց տեսածը ճանչնալով ու հան-

գերձեալն աչքով չտեսնելով՝ իրենք զիրենք ան դժոխքին տանջանքներուն տեղն երթալու կը պատրաստեն : Եւ սակայն աստուածային գրքերը զմեզ կը խրատեն , մեզի ազգեցութիւն կ'ընեն : Թէ որ չենք հաւտար ու աս աշխարհքէս կը խարուինք , վայ՛ մեզի . մեր վերջն ալ ան ողորմելի մեծատան պէս կ'ըլլայ : Իսկ թէ որ կը հաւատանք եւ խելքերնիս գլուխնիս ժողվելով՝ Աստուծոյ ուղած ճամբէն կ'երթանք , երանի՛ մեզի . մեր վերջն ալ ան երանելի աղքատին պէս կ'ըլլայ ու արքայութեան մէջ կը հանգչինք : Աս աշխարհքիս երկու բանն ալ անցաւոր է . նեղութիւնն ալ , հեշտութիւնն ալ : Իսկ հանգերձեալ կենաց երկու վիճակն ալ յաւիտենական է . հանգիստն ալ , տանջանքն ալ : Մենք ալ անցաւոր բանով յաւիտենականը ծախու պիտի առնենք . կամ անցաւոր նեղութեամբ յաւիտենական հանդիստը , կամ անցաւոր հեշտութեամբ յաւիտենական տանջանքը : Ո՛վ է ան մարդը՝ որուն թագաւորը խօսք տայ որ եթէ դուն իմ սիրոյս համար օր մը բանտը կենաս՝ ես ալ քեզի իմ թագաւորութեանս կէսը կու տամ , որ մինչեւ որ մեռնիս երթաս՝ վայելես , եւ ինք չուզէ : Աստուծոյ մեզմէ ուղածը՝ յաւիտենականին նայելով՝ օրուան մը նեղութիւն ալ չ'ըսուիր . իսկ պարգեւելու յաւիտենական հանդիստն՝ իր անվախճան անվերջ թագաւորութիւնն է : Ա՛ռկենք այնչափ կոյր ու խենթ ըլլալ , որ մենք զմեզ ասանկ անպայման խնդութենէն զրկենք . Աստուած չընէ : Ապա ուրեմն աստուածային դրոց ու քարոզութեանց խրատներն ու ազգեցութիւնները մտիկ ընենք , որ մենք ալ մեծատան գացած տանջանքներուն տեղը չ'երթանք , հապա աղքատ Ղազարոսին գացած հանգիստն երթանք ու քրիստոսի հետ յաւիտենան յաւիտենից թագաւորենք :

ԸՌԱՋԻՆ ընթերցուածը հին կտակարանէն՝ Եսայեայ մարգարէութենէն է: (ԳԼ. ԿԵ. 8—25:)

«Այսպէս կ'ըսէ Տէր. Ինչպէս որ ողկողներուն մէջ ճիւղ մը կը գտնուի, ու կ'ըսեն. Ատոր մի դպչիր մ'աւրեր, վասն զի վրան Տիրոջ օրհնութիւնը կայ. անանկ ալ իմ ծառայիս համար կ'ընեմ, անանկ որ զամէնքն ալ չեմ կորսընցըներ: Եւ Յակոբայ ու Յուդայի զաւակը կը հանեմ ու իմ սրբութեանս լեռը կը ժառանգեն. Եւ իմ ընտրեալներս ու ծառաներս կը ժառանգեն ու հոն կը բնակին: Եւ անտառին մէջ՝ հովիւներուն ոչխար պահելու տեղ կ'ըլլայ, ու Աքորայ ձորը՝ զիս փնտռող ժողովուրդեանս ոչխարներուն հանգիստը կ'ըլլայ: Իսկ դուք՝ որ զիս թողուցիք ու իմ սրբութեանս լեռը մոռցաք, սատանաներուն տեղան կը շինէիք ու բախտին դինի կը նուիրէիք. Ես զձեզ սրոյն բերանը կու տամ ու ամէնքդ ալ կը ջարդուիք. վասն զի զձեզ կանչեցի, ու մօտիկ չըրիք. խօսեցայ, ու խօսքս ոտքի տակ առիք. Եւ իմ առջիս չար գործքեր ըրիք ու իմ չուզած բաներս ընտրեցիք: Անոր համար այսպէս կ'ըսէ Տէր. Ահա ինձի ծառայողները պիտ'որ ուտեն, Եւ դուք անօթի պիտի մնաք. ահա ինձի ծառայողները պիտի խմեն, ու դուք ծարաւի պիտի մնաք. ահա ինձի ծառայողները պիտի սուրբանան, ու դուք պիտ'որ ամբնաք. ահա ինձի ծառայողներն իրենց սրտիւր պիտի ցնծան ուրախանան, Եւ դուք ձեր սրտին ցաւէն պիտի կանչուրուտէք ու ձեր հոգին ելլելէն պիտի լաք ողբաք. վասն զի դուք ձեր անունը թող պիտի տաք, որ իմ ընտրեալներս անով կշտանան, Եւ Տէր զձեզ պիտի սատկեցընէ: Եւ իմ ծառաներուս նոր անուն մը պիտի տամ, որ երկրի վրայ օրհնուի. վասն զի ճշմարիտ Աստուածը պիտ'որ օրհնեն. ու երկրի վրայ երգում ընողները՝ ճշմարիտ Աստուծոյ վրայ երգում պիտ'որ ընեն. վասն զի առջի նեղութիւնը պիտի մոռնան ու մէյ մ'ալ մոռընին պիտի չլինայ: Ասան զի նոր երկինք ու նոր երկիր պիտ'որ ըլլայ, ու անցած դացածները չլիչեն ու մոռընին չլինայ. հապա իմ հաստատածիս մէջ ցնծութիւն Եւ ուրախութիւն պիտի գտնեն: Ասան զի ահա ես զերուսաղէմ՝ ցնծութիւն կ'ընեմ, Եւ իմ ժողովուրդս՝ ուրախութիւն կ'ընեմ. Եւրուսաղեմայ վրայ կը ցնծամ, ու իմ ժողովուրդեանս վրայ կ'ուրախանամ. ու իր մէջը մէյ մ'ալ լալու ձայն ու ողբի ձայն չլսուիր: Հոն տեղը ատենը չեկած մահ չըլլայ Եւ ատենը

չեցուցած ծեր չըլայ. վասն զի պղտիկ զաւակը՝ հարիւր տարեկան պիտ'որ ըլայ, ու հարիւր տարեկան մեռնողը՝ մեղաւոր ու անիծեալ պիտի ըսուի: Տնեք պիտի շինեն, ու իրենք բնակին. այգիներ պիտի անկեն, ու պտուղն իրենք ուտեն: Անկից ետքը մէյ մ'ալ չ'ըլար որ իրենք շինեն եւ ուրիշը բնակի, եւ կամ իրենք անկեն եւ ուրիշն ուտէ: Իմ ժողովրդեանս օրերը կենաց փայտին օրերուն չափ պիտ'որ ըլայ. իրենց ձեռագործները հիննան: Իմ ընտանեացիներս մէյ մ'ալ պարսպ տեղ չաշխատին չյոգնին, ու մէյ մ'ալ անէծքով գաւակ չծնանին. վասն զի իրենք Աստուծմէ օրհնած զաւկըներ են, ու իրենց ծնունդն ալ իրենց հետ: Անանկ պիտի ըլայ, որ իրենք ինծի աղօթք չըրած՝ ես իրենց ձայնը պիտի լսեմ. ու խօսքերնին չմընցուցած՝ իրենց պիտ'որ ըսեմ թէ Խնչ կ'ուզէք: Ան ատեն գայլերն ու գառնուկները միատեղ պիտ'որ արածուին. եւ առիւծն եզան պէս յարգ պիտ'որ ուտէ. եւ օձը՝ հողը հացի պէս պիտ'որ ուտէ. իմ սրբութեանս լեռը չարիք մը պիտի չընեն ու վնաս մը չտան, կ'ըսէ Տէր:»

Ասայի մարգարէն Աստուծոյ կողմանէ կը պատմէ Իսրայելի ժողովրդեան՝ իրենց աւերումն ու մահը. եւ իրենցմէ ձիւ մը, այս ինքն՝ քիչ մը բան մնալը, եւ անոր ալ քրիստոնեայ ըլլալը, եւ ուրիշ քրիստոնէից հետ սուրբ Եկեղեցւոյ մէջ ցնծալն եւ ուրախանալը: Իսկ ուրիշներուն աւերումն օրինակ է ամէն մեղաւորներուն յաւիտենական մահուան, որոնք Աստուծոյ ըսածին պէս՝ Աստուած կը կանչէ, ու մտիկ չեն ըներ. կը խօսի, ու խօսքն ոտքի տակ կ'առնեն, եւ Աստուծոյ առջին շար գործքեր կ'ընեն ու Աստուծոյ չուզած բաները կ'ընարեն:

Արկորորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Փիլիպեցիս գրած թղթէն է: (Գլ. Գ. 1—Գ. 9):

Անկից ետքը, եղբայրք իմ, ուրախ եղէք ի Տէր: Աս բանս պէտք է որ ես չգանդաղիմ գրեմ, դուք ալ պէտք է որ աղէկ պահէք: Զգոյշ կեցիք ան շներէն. զգոյշ կեցիք ան շար մշակներէն. զգոյշ կեցիք թըրխատութենէն: Ասան զի թըրխատութիւն մենք ենք, որ հողուով ծառայութիւն կ'ընենք Աստուծոյ, ու կը պարծինք ի քրիստոս Էփսոս. եւ մարմնոյ վրայ պարծանք չունինք: Բէպէտ եւ մարմնոյ կողմանէ ալ կրնամ պարծանք ունենալ. թէ որ մէկն ուրիշ կերպ կը կարծէ մարմնոյ կողմանէ պարծանք ունենալ, եւ անկից աւելի. ութ օրուան թըրխատուած եմ, Իսրայելի ազգէն եմ, Բենիամենի ցեղէն, երբայց իւր ծնած երբայցի, օրէնքով փարիսեցի, նախանձ ունենալու համար՝ Եկեղեցին կը հալածէի, արդարութեան օրէնքներուն կողմանէ անարատ էի: Բայց ինծի շահ եղածներուն ամէնն ալ

Քրիստոսի Համար ինձի վնաս կը սեպեմ: Նաև ամէն բան վնաս կը սեպեմ Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ մեծ գիտութեան Համար. որուն Համար ալ ամէն բանէն զրկուեցայ, եւ ամէն բան կզկզանք կը սեպեմ, որ զՔրիստոս շահիմ եւ ի նմա դանուիմ. չէ թէ ան օրէնքներէն եղած արդարութիւնս ունենալու Համար, Հասցա Քրիստոսի Հաւատքէն եղած արդարութիւնը, որ Աստուծմէ է. որպէս զի Հաւատքով զինքը ճանչնամ եւ իր յարութեան զօրութիւնն, ու իր շարչարանքներուն մէջ բաժին ունենամ, եւ իր մահուան նմանիմ. թէ ինչպէս ըլլայ որ մեռելոց յարութեան Հասնիմ: Չէ թէ ասոնք աւած ու կատարեալ եղած եմ, այլ ետեւէ եմ որ Հասնիմ, կամ մանաւանդ որ Յիսուս Քրիստոս զիս բռնած է: Ե՛ղբարք, ես զիս Հասածի տեղ չեմ դրած. բայց աս կայ՝ որ անցածները մոռցեր եմ, գլուխս կախեր՝ առջեւս եղածին Հասնելու կը փութամ, խելքս միտքս ասոր տուած եմ, որ Աստուծոյ կոչման երթամ Հասնիմ ի Քրիստոս Յիսուս: Ասկից ետքը դուք ալ՝ որ կատարեալ էք, աս մտածեցէք. ու թէ որ ուրիշ բան մտածելու ըլլաք, Աստուած ան ալ ձեզի յայտնէ՝ որ ճանչնաք: Բայց մենք ասոր Հասանք, աս պիտի մտածենք եւ աս կանոնիս մէջ միտքս պիտի կենանք: Ե՛ղբարք, ինձի նմանեցէք, ու նայեցէք փնտռեցէք զանոնք՝ որ անանկ ճամբայ կը բռնեն, ինչպէս որ մենք ձեզի օրինակ ենք: Ասան զի շատերն անանկ կ'երթան, որոնց վրայ շատ անգամ ձեզի ըսած եմ, եւ Հիմակ ալ լալով կ'ըսեմ, որ Քրիստոսի խաչին թշնամի են. որոնց կատարածը՝ կորուստ է, որոնց Աստուածը՝ իրենց որովայնն է, իրենց փառքն ալ՝ իրենց ամսթն է. միայն աս աշխարհքիս բաները կը մտածեն: Իսկ մեր առաքինութիւնը երկինքն է, ուսկից որ Փրկչին Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ակնկալութիւն ունինք, որ մեր խոնարհութեան մարմինը պիտի նորոգէ ու իր փառաւոր մարմնոյն նմանցընէ, ինչպէս որ զօրութիւն ունի, որ ամէն բան իր տակը կարող ըլլայ Հնազանդեցընել: Ասկից ետքը, եղբարք իմ սիրելիք ու ցանկալիք, իմ ուրախութիւնս ու պսակս, ասանկ Հաստատուն կեցէք ի Տէր, սիրելիք: Եւողիային եւ Սիւնտիքին ալ կ'աղաչեմ, որ աս բանս մտածեն ի Տէր: Այո, քեզի ալ կ'աղաչեմ, որ ինձի սրտակից ու աշխատակից ես. դուն ալ օգնական ըլլաս անոնց՝ որ աւետարանին քարոզութեան մէջ՝ ինձի ու կղեմայ եւ ուրիշ աշխատակիցներուս հետ նահատակուեցան. որոնց ամենուն անունն ալ ի դպրութեան կենաց գրուած է: Ուրախ եղէք ի Տէր ամէն առնն. դարձեալ կ'ըսեմ, ուրախ եղէք: Չեր հեղութիւնն ամէն մարդու յայտնի ըլլայ: Տէր մտէ: Ա-

մենեւին բան մը մի հոգաք. այլ ամէն կերպ աղօթք ու խընդրուածք ու գոհութիւն ընելով՝ ձեր խնդրուածքն Աստուծոյ առջեւը յայտնի ըլլայ: Եւ Աստուծոյ խաղաղութիւնն, որ ամէն խելքէ մտքէ վեր է, ձեր սիրտն ու ձեր միտքը պահէ ի Քրիստոս Յիսուս: Ասկից ետքը, եղբարք, ինչ որ ճշմարիտ է, ինչ որ պարկեշտ է, ինչ որ արդար է, ինչ որ սուրբ է, ինչ որ սիրելի է, ինչ որ աղէկ անուն ունի, ինչ որ առաքինութիւն է, ինչ որ գովելի է, ան բաները մտածեցէք: Ինչ որ սովեցաք, ինչ որ առիք, ինչ որ լսեցիք, եւ ինչ որ իմ վրաս տեսաք, անոնք ըրէք. եւ խաղաղութեան Աստուածը հետեւնիդ ըլլայ:»

Պօղոս առաքեալ աս խօսքերովս աղուոր քարոզ մը կուտայ մեզի թէ ինչպէս ամէն բան մեկդի ձգելով՝ բովանդակ մեր խելքը միտքն ու ամէն ջանքը՝ յաւիտենականին համար պիտի ըլլայ: Ասոր համար ճամբան ալ կը սորվեցընէ, իր բռնած ճամբան օրինակ տալով: Եւ ասով կ'իմանանք թէ Եկեղեցւոյ մէջ՝ որուն օրինակին պիտի նայինք ու որուն օրինակէն հեռու պիտի կենանք. այս ինքն՝ բարի վարք ունեցողներուն եւ ճշմարիտ առաքելական քարոզիչներուն օրինակին պիտի նայինք եւ անոնց պիտի նմանինք. իսկ ուրիշներէն որ զՔրիստոս չեն քարոզեր, այլ իրենք զիրենք կը քարոզեն, հեռու պիտի կենանք, որ չըլլայ թէ մենք ալ իրենց հետ հագուով եւ մարմնով դատապարտինք:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ. 4. Գլ. Ժ. 20—ԺԸ. 14:)

Տեսուն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ «Երբ որ փարիսեցիք հարցուցին թէ Աստուծոյ թագաւորութիւնն երբ պիտի գայ, պատասխան տուաւ անոնց ու ըսաւ. Աստուծոյ թագաւորութիւնը խորանօք չիգար, եւ պիտի չըսուի թէ ահա հոս է կամ հոն է. վասն զի Աստուծոյ թագաւորութիւնն ահա մէջերնիդ է: Աշակերտներուն ալ դարձաւ ըսաւ. Օր պիտի գայ, որ որդւոյ մարդոյ օրերուն մէկը տեսնելու պիտի բաղձաք, ու պիտի շտեմնէք: Եւ եթէ որ ըսելու ըլլան ձեզի որ Ահա հոս է կամ հոն է, չըլլայ որ ետեւէն երթաք: Վասն զի ինչպէս որ փայլակն երկրքին տակը փայլատակելով երկրքին տակն եղած բաներուն վրայ կը ծագէ, անանկ ալ որդի մարդոյ կ'ըլլայ իր օրը: Բայց առաջ պէտք է որ շատ չարչարանք ու նախատինք կրէ աս աղգէս: Եւ ինչպէս որ՝ Նոյի օրերն եղաւ, անանկ ալ որդւոյ մարդոյ օրերը պիտի ըլլայ: Կ'ուտէին, կը խմէին, կնիկ կ'առնէին, էրիկ կ'առնէին, մինչեւ ան օրը՝ որ Նոյ տապան մտաւ ու ջրհեղեղն եկաւ եւ զամենքը կորսընցուց: Նոյնպէս՝ ինչպէս որ Ղովթայ օրերն եղաւ, կ'ուտէին կը խմէին, ծախու

կ'առնէին կը ծախէին, կը անկէին կը շինէին, ու ան օրը՝ որ Ղովտ Սողոմէն ելաւ, երկնքէն կրակ ու ծծումք իջաւ, եւ զամենքը կորսընցուց. ասանկ պիտի ըլլայ ան օրն ալ՝ որ որդին մարդոց պիտի յայտնուի: Ան օրը տանիքն եղողը՝ որուն բաները տան մէջն են, վար չիջնայ իր բաներն առնելու համար. նոյնպէս արտն եղողն ալ ետ չգառնայ: Ղովտայ կնիկը յիշեցէք: Այլ որ կ'ուզէ իր հոգին ազատել, կը կորսընցընէ. ու ուր որ իր հոգին կը կորսընցընէ՝ կ'ազատէ: Ա՛րսեմ՝ ձեզի. ան գիշերը՝ թէ որ մէկ անկողնի մէջ երկու հոգի գտնուին, մէկը պիտի առնեն, մէկայլը թող տան. եւ թէ որ երկու հոգի միատեղ աղան, մէկը պիտ'որ առնեն, մէկայլը թող տան. եւ թէ որ երկու հոգի միատեղ արտն ըլլան, մէկը պիտ'որ առնեն, մէկայլը թող տան: Պատասխան տուին իրեն ու ըսին. Տէր ո՞ր տեղ: Էփսուս ալ ըսաւ իրենց. Ուր որ մարմին կայ, հոն արծիւները կը ժողովին: Դարձաւ իրենց առակ մ'ալ ըսաւ, որ (հասկըցընէ թէ) ամէն ատեն պէտք է աղօթք ընել ու պէտք չէ ձանձրանալ: Ըսաւ. Քաղքի մը մէջ դատաւոր մը կար, որ Աստուծոյ չէր վախնար ու մարդէ չէր ամբընար: Ան քաղքին մէջ սյրի կնիկ մ'ալ կար, որ իրեն կու գար ու կ'ըսէր. Դատս կտրէ, զիս ոսոխիս ձեռքէն ազատէ: Եւ երկայն ատեն դատաւորը չէր ուզեր: Ետքը դարձաւ ինք իրեն ըսաւ. Թէ եւ Աստուծոյ չեմ վախնար ու մարդէ չեմ ամբընար, բայց գոնէ աս սյրի կնկան ինծի նեղութիւն տալուն համար՝ իր դատը կտրեմ, որ միշտ երթալով գալով՝ ինծի նեղութիւն չտայ: Ասկից ետքը դարձաւ Յիսուս եւ ըսաւ. Ասեցիք անիրաւ դատաւորին ըսածը. հապա Աստուած իր ծառաներուն վրէժխնդրութիւն պիտի չընէ որ զիշեր ցորեկ իրեն կ'աղաղակեն ու միայն երկայնամտութիւն պիտի բանեցընէ իրենց: Այո, կ'ըսեմ ձեզի, որ շուտով վրէժխնդրութիւն կ'ընէ անոնց: Բայց որդին մարդոց եկած ատեն՝ արդեօք աշխարհքիս վրայ հաւատք կը գտնէ: Ամանց ալ՝ որ իրենք զիրենք արդար կը սեպէին եւ ուրիշները բանի տեղ չէին դներ, աս առակս ըսաւ: Երկու հոգի ելան տաճար գացին՝ աղօթք ընելու համար, մէկը փարիսեցի, մէկայլը մաքսաւոր: Փարիսեցին զատ կեցեր՝ ինք իրեն աս աղօթքս կ'ընէր. Աստուած իմ, գոհութիւն կու տամ քեզի, որ ուրիշ մարդոց պէս, յափշտակողներուն ու անիրաւներուն ու շնացողներուն պէս կամ աս մաքսաւորին պէս չեմ. հապա ամէն շաբաթ երկու օր պահք կը պահեմ, եւ ամէն ունեցածներէս տասանորդ կու տամ: Իսկ մաքսաւորը զատ կեցեր՝ աչքն ալ չէր ուզեր երկնք վերցընել. հապա կուրծքը կը զարնէր ու կ'ըսէր. Աստուած,

քաւեա զիս զմեղաւորս: Կ'ըսեմ ձեզի, մաքսաւորը փարիսեցիէն աւելի արդար դարձաւ իր տունը. վասն զի ով որ ինք զինքը կը բարձրացընէ՝ կը խօնարհի, եւ ով որ ինք զինքը կը խօնարհեցընէ՝ կը բարձրանայ:»

Երեք երեւելի նիւթ կայ Յիսուսին խօսքերուն մէջ:

Առջինն աս է որ Հրեայք ան յիմարական հարցմունքն ըրին թէ Մեսիային թագաւորութիւնն երբ պիտի ըլլայ. եւ մտուընին բաղձանքնին ան էր որ Մեսիան ժամ մը յառաջ թագաւորէ՝ իրենց միտքը դրած կերպով, որ իրենք ալ ուսնն խմեն եւ ուրիշ մարմնաւոր ուրախութիւններն ու հեշտութիւններն ազատ համարձակ կատարեն: Ասանկ մարմնաւոր եւ երկրաւոր մտածութիւններուն համար՝ Յիսուս ալ զիրենք յանդիմանեց ու հասկըցուց որ իր թագաւորութիւնն արդէն եկած ու միայն հոգեւոր է. եւ այնչափ իրենց ինքքին դէմ է, որ իրենք չհաւնելով՝ զինքը պիտի չարչարեն ու մեռցընեն: Բայց իրենց վրայ գալու պատիժն ալ իրենց հասկըցուց՝ Նոյի ատենին ու Սողոմ Գոմորին մարդիկներուն օրինակովը, որ ինչպէս անոնք ուսելու խմելու եւ ուրիշ մարմնաւոր հեշտութիւններու հետ ըլլալով՝ ջրով ու կրակով պատժուեցան, անոնկ ալ Հրեայք մարմնաւոր հեշտութիւններու ետեւէ ըլլալով՝ պիտի պատժուէին. վասն զի մարմնաւոր հեշտութիւններու մէջ մտնողին հոգին կորսուած կ'ըլլայ ու ինք մարմին կամ դի մը կ'ըլլայ. իսկ ուր որ դի կ'ըլլայ, արծիւները վրան կը թափին ու պատրուակելով կ'ուսեն: Իրօք ալ Հրեայք ասանկ եղան: Ասան զի Քրիստոս յարութիւն առնելէն ետքը քանի մը տարի անցաւ, Հռոմայեցիք՝ որոնց նշանն արծիւն էր, եկան մասն Հրէաստան առին, պատրուակեցին, ջարդեցին, գերի ըրին ու անապատ դարձուցին: Ասկից զատ ուզեց Յիսուս աս խօսքով վերջին դատաստանը քրիստոնէից աչքին առջեւ դնել, որ երբ որ զԱստուած կը մոռնան ու մարմին կ'ըլլան, յանկարծակի ինքն ալ կու գայ ու կը լմնցընէ:

Երկրորդ նիւթն աս է, որ Յիսուս իր ծառաներուն խրատ տուաւ որ միշտ արժօք ընեն, ու այրի կնկան պատմութեամբ հասկըցուց որ ամենեւին չձանձրանան, այլ միշտ իրենց կրած նեղութիւնը, չարչարանքն ու հալածանքն Աստուծոյ յանձնելով՝ դիչեր ցորեկ իրեն դիմեն. վասն զի եթէ նոյն անիրաւ գատաւորն՝ ան այրի կնկան անդադար աղաչանքներուն դէմ չկրցաւ դնել նէ, Աստուած՝ որ արդար գատաւոր է, ստոյգ է՝ ատեն մը երկայնմտութիւն կ'ընէ, բայց վերջը ի հարկէ արդար գատաստան կը կտրէ ու վրէժխնդրութիւն կ'ընէ:

Երրորդ նիւթը փարիսեցւոյն ու մաքսաւորին պատմու-

Թիւնն է: Աս պատմութեամբ կը սորվեցընէ մեզի Յիսուս թէ ինչպէս սուտ եւ կեղծաւոր արդարութիւն է ան մարդոց արդարութիւնը, որոնք իրենք զիրենք արդարի տեղ կը դնեն. որովհետեւ իրենք զիրենք արդարի տեղ դնելով՝ հպարտութիւն եւ ինքնահաւանութիւն ընելուն համար՝ ունեցած արդարութիւնին ալ կը կորսընցընեն: Իսկ անդին մեղաւորն ու չարագործն՝ իր ինչ ըլլալը ճանչնալով՝ խոնարհ խոստովանութիւն ընելուն համար՝ կ'արդարանայ: Ուստի հպարտութեամբ, ինք զինքը բարձրացընելով՝ մարդ կը խոնարհի, այս ինքն՝ վերէն վար կ'իյնայ. իսկ խոնարհելով, իր ողորմելի մարդկային տկարութիւնն ու իյնալը ճանչնալով եւ առ Աստուած գիմելով՝ մարդ կը բարձրանայ, այս ինքն՝ մեղքին խորունկ փոսէն՝ առաքինութեան բարձր լեռը կ'ելլէ:

Այւ արդ, ո՞վ է մեր մէջէն ան մարդը՝ որ կարող է ըսել թէ Արդար եմ, ամենեւին մեղք չունիմ, մարդկային տկարութիւն չունիմ, մարդկային ողորմելի կրից տակ չեմ: Թէ որ ասանկ դրած ենք մտուրնիս, շատ գեշ վիճակի մէջ ենք: «Թէ որ ըսելու ըլլանք որ ամենեւին մեղք չունինք, մենք զմեզ կը խաբենք ու մեր բերանը ճշմարտութիւն չկայ»: (Ա. Յ. 4: Ա. 8:) Ապա թէ իրաւցընէ մարդ ենք եւ մարդկային տկարութիւն ունինք, դառնանք մենք զմեզ ճանչնանք ու խոնարհութեամբ մեր մեղքը խոստովանինք: Անանկ յիմար չըլլանք որ Աստուծոյ ողորմութեան վրայ ապաւինելով՝ մեր սանձը քակենք ու մեր զգայութիւններուն հետեւինք: Ասան զի սոյոգ է Աստուած ողորմած է. բայց որչափ որ ողորմած է, այնչափ ալ արդար է: Ողորմութիւն կ'ընէ մինչեւ որ իր աստուածային իմաստութեամբ դրած երկայնմտութեան չափը կը լեցուի. իսկ երբ որ չափը կը լեցուի, ան ատեն արդարութիւնը ձեռք կ'առնէ ու վրէժ-խնդրութիւնը կ'ընէ, ինչպէս որ ջրհեղեղի ատեն ու Պոպոմ Գոմորին ըրաւ: Բայց մարմնաւոր պատիժը բան չէ. բանը հոգեւոր պատիժն է, որով մեր հոգին կը պատժէ զժոխքին մէջ յաւիտեանս յաւիտենից: Ուստի քանի որ Աստուծոյ երկայնմտութեան չափը լեցուած չէ, զգաստանանք ու իր ողորմութիւնը ձեռք առնենք: Իյնանք առջեւը, ճշմարիտ խոստովանութեամբ խոստովանինք մեր մեղքերը, ու ճշմարիտ զղջմամբ լայով եւ արտասուօք իրմէ թողութիւն խնդրենք ու ըսենք. Աստուած, քաւեա զիս զմեղաւորս. Աստուած, քաւեա զիս զմեղաւորս. Աստուած քաւեա զիս զմեղաւորս ի մեղաց եւ կեցո:

ԼՌԱՋԻՆ ընթերցուածը Հին կտակարանէն Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գ. ԿԶ. 1—24:)

«Եսայէս կ'ըսէ Տէր. երկինք իմ աթոռս է, ու երկիրն ոտքս դնելու տեղս է. դուք ինծի ինչ տուն շինեցիք, կ'ըսէ Տէր. կամ ան հանգստեան տեղս ինչպէս տեղ է. վասն զի աս ամէն բան իմ ձեռքս ըրաւ, եւ ամէն բան իմն է, կ'ըսէ Տէր: Ես որուն կը նայիմ: Մինակ հեզերուն եւ խոնարհնե-
րուն կը նայիմ եւ անոնց՝ որ իմ խօսքերէս կը դողան: Բայց անօրէնն՝ որ ինծի եզն պատարագ կը մատուցանէ, անանկ է՝ ինչպէս որ մէկը մօրդու մը գլուխ կտրէ. եւ ով որ ոչխար պատարագ կը մատուցանէ, անանկ է՝ ինչպէս որ մէկը շուն մը մորթէ. եւ ով որ բարակ ալիւր կը մատուցանէ, անանկ է՝ ինչպէս որ մէկը խոզի արիւն թափէ. եւ ով որ յիշատակաց խնկին համար կնդրուկ կու տայ, անանկ է՝ ինչպէս որ հայհոյիչն է: Եւ իրենք իրենցմէ իրենց ճամբան ու իրենց դարչելի բաներն ընտրեցին, որոնք ախորժեցին: Ես ալ իրենց խաբէութիւնը ձեռք առի ու իրենց մեղքին յարմար՝ իրենց հատուցում կ'ընեմ. վասն զի զիրենք կանչեցի, ու ինծի չլսեցին. խօսեցայ, ու մտիկ չըրին. եւ իմ առջևս չարութիւն գործեցին ու իմ չուզած բաներս ընտրեցին: Աստուծոյ պատգամները մտիկ ըրէք, դուք՝ որ իր խօսքերէն կը դողաք: Եղբարք մեր, ձեր ատելիներուն եւ ձեզի գէշ ընողներուն հետ խօսեցէք, որ Տիրոջ անունը փառաւորուի ու ձեր ուրախութեան մէջ երևայ, եւ անոնք ալ ամբնան: Չայն բարբառոյ՝ քաղքին մէջէն. ձայն՝ տաճարին մէջէն. ձայն Տեառն՝ հակառակորդներուն հատուցումը կը հատուցանէ: Յղին չծնած ու ծնանելու ցաւերը չըռնած՝ ազատեցաւ ու մանչ զուակ ծնաւ: Ով բաց, ով տեսաւ ասանկ բան, որ երկիրը մէկ օրուան մէջ ծնանելու ցաւի մէջ մտաւ, ու բուրբ ազդ մը մէկէն ծնաւ. վասն զի Միոն ծնանելու եղաւ ու իր զաւկրները ծնաւ: Ես տուի քեզի ազ յոյսը, իսկ դուն զիս չսիշեցիր, կ'ըսէ Տէր: Ամուլն ալ, ծննդականն ալ ես չըրի մի, կ'ըսէ քու Աստուածդ: Աւրախ եղիր, Երուսաղէմ, ու ժողովուցէք՝ որ Երուսաղէմի մէջ տօն կատարէք. ամէնքդ ալ՝ որ զինքը կը սիրէք, խնդացէք ու միատեղ ուրախ եղէք՝ դուք որ իրեն համար սգոյ մէջ նստեր էիք. վասն զի իր մխիթարութեան ստիճաններէն կաթ պիտի դիէք կշտանաք. եւ իր փառքն եկած հասած ատեն՝ կուշտ կուշտ պիտի վայելէք: Վասն զի

ասանկ կ'ըսէ Տէր. Ահա ես ատոնց վրայ խաղաղութիւնը դետի պէս կը դարձնեմ, ու հեթանոսներուն փառքը՝ սաստիկ մեծցած հեղեղափ պէս. ատոնց զաւկրներն ուսերնուն վրայ աւնելով բերեն, ու ծնկուըներնուն վրայ գգուեն ինչպէս որ մայր մը իր զաւակը կը գգուէ, ես ալ զձեզ անանկ գգուեմ. ու Երուսաղեմի մէջ միտթարուիք, եւ տեսնէք ու սրտերնիդ խնդայ, ու ձեր ոսկրտանքը կանանչ խտտի պէս զուարճանան. եւ Տիրոջ ձեռքն իրմէ վախցողներուն յայտնի ըլլայ ու Հաւատացողներուն սպառնայ: Ասան զի ահա Տէր կրակի պէս պիտի գայ, ու իր կառքը՝ փոթորկի պէս, որ սրամառութեամբ իր հատուցումը հատուցանէ, ու կրակի բոցովն իրեն եղած արհամարհանաց պատիժը տայ: Ասան զի Տիրոջ կրակովը բոլոր երկիրս պիտի դատուի ու իր սրովը բոլոր մարմինները պիտի դատուին. Տիրոջմէն շատ մարդ պիտի վերաւորուի, որ իրենց պարտէզներուն ու սրահներուն մէջ պիտի սրբուին մաքրուին. խողի միս ու գարշելի բաներ եւ մուկ ուտողներուն ամէնն ալ միատեղ պիտի սատկին, կ'ըսէ Տէր: Եւ ես իրենց գործքն ու իրենց խորհուրդը գիտեմ: Այո գամ՝ բոլոր աղգերն ու լեզուները կը ժողվեմ. գան ու իմ փառքս տեսնեն. եւ իրենց վրայ նշան կը դնեմ: Իրենցմէ փրկեալները կ'առնեմ ու ազգերուն կը խրկեմ, Թարսիս, Փուզ, Լուզ, Մոսոզ, Թորէլ, Յունաստան ու հեռաւոր կղզիները՝ որ իմ անունս լսած չեն ու փառքս տեսած չեն. ու աղգերուն մէջ իմ փառքս ու իմ անունս պատմեն: Եւ իրենց եղբայրներն ամէն ազգաց մէջէն, կառքերու վրայ հեծած, զարգարուն ձիերով, հովանոցներով՝ Երուսաղէմ սուրբ քաղաքը՝ Տիրոջ պատարագ (ընծայ) բերեն, կ'ըսէ Տէր. ինչպէս որ Իսրայելի որդիքը՝ Տիրոջ տանը մէջ՝ սաղմոսներով իրենց պատարագներն ինծի մատուցին: Եւ իրենցմէ կ'առնեմ, ինծի քահանաներ ու ղեւտացիներ կ'ընեմ, կ'ըսէ Տէր: Ինչպէս որ պիտի ընեմ՝ որ իմ առջիս նոր երկինք ու երկիր ըլլայ, կ'ըսէ Տէր, ասանկ ալ ձեր զաւակը կենայ: Եւ ամէն ամիս, ու շաբթէ շաբաթ՝ ամէն մարդ պիտի գայ Երուսաղէմ իմ առջիս երկրպագութիւն ընելու, կ'ըսէ Տէր Աստուած: Եւ պիտի ելլեն տեսնեն ինծի դէմ՝ յանցանք ընող մարդիկներուն ոսկրտանքը, որոնց որդը պիտի չմեռնի ու կրակը պիտի չմարի. եւ ամէն մարդկան տեսիլ պիտ'որ ըլլան:»,

Ասայի մարդարէն նախ եւ առաջ՝ Հրէից օրինակովը բոլոր մեղաւորներուն ըրած բարեգործութիւնը կը հասկըցընէ, որ միայն արտաքին բան մ'ըլլալով, իրենց ներքին հպարտութեան եւ չար կամաց պատճառաւ՝ ան արտաքուստ բարեգործութիւն երեւցածն ալ կեղծաւորութիւն կ'ըլլայ, ու բարե-

գործութենէն կը դառնայ՝ չարագործութիւն կ'ըլլայ: Ասան զի բարոյական գործքերուն մէջ՝ չար ըլլալու համար՝ երեք բան կայ, որ մէկուն մէկը մտածին պէս՝ չար կ'ըլլայ, այս ինքն՝ չար առարկայ կամ նիւթ, չար պարագայ եւ չար վախճան. իսկ բարոյական գործքը բարի ըլլալու համար՝ երեք բան միատեղ պիտի գայ. այս ինքն՝ բարի առարկայ կամ նիւթ, բարի պարագայ եւ բարի վախճան: Երդ մարգարէին ըսած բարեգործութիւնները, թէպէտ ըստ ինքեան բարի առարկայ կամ նիւթ ունին, բայց պարագան ու վախճանը չար ըլլալով՝ բարութենէն կ'ելլեն, չարութիւն՝ ուստի Աստուծոյ առջեւն ալ պատժելի կ'ըլլան: Ետքը մարգարէն՝ Քրիստոսի Եկեղեցւոյն սքանչելի ծնունդն ու յառաջացումը կը պատմէ հետեւնորայց մէջ: Բայց հետը կը խառնէ նաեւ մարգարէութիւն՝ շրէից գարձին ու քրիստոնեայ ըլլալուն՝ Նեոխն ասեն, ինչպէս նաեւ Նեոխն ու իր անաստուած բանակին ջարդն ու աւերումը կը մարգարէանայ:

Երկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Կողոսայիս գրած թղթէն է: (Գլ. Բ. 8 — Գ. 17:)

«Օգոյշ կեցիք, չըլլայ որ մէկը զձեզ իրեն քաշէ վարպետական ճամբաներով ու սնտոի խարէութեամբ, մարդոց աւանդութեան եւ աս աշխարհքիս տարերացը նայելով, չէ թէ Յիսուսի Քրիստոսի նայելով. վասն զի Յիսուս Քրիստոս իր մարմնովը բոլոր աստուածութիւնն ալ ունի: Գուք ալ անով լինուած էք: Բոլոր իշխանութեանց ու պետութեանց գլուխն ինքն է. իրմով ալ դուք հաւատով անձեռագործ թրւփատութիւնն առիք, ու Քրիստոսի թրփատութեամբ ձեր մարմնոյն անդամները ձեզմէ ձգեցիք: Վերտութեան ասեն իրեն հետ թաղուեցաք. ետքը իրեն հետ ալ յարութիւն առիք՝ հաւատալով Աստուծոյ զօրութեան, որ ի մեռելոց յարութիւն տուաւ իրեն: Չձեզ ալ որ ասեն մը ձեր մեղքին ու ձեր մարմնոյն անթրփատութեան մէջ մեռած էիք, իր անձովը կենդանի ըրաւ: Մեզն մեր յանցանքը շնորհեց, եւ իր հրամանաւր մեր հակառակութեան ձեռագիրը ջնջեց, որ մեզի դէմ կը կենար, աշխարհքէն վերցուց ու խաչին վրայ գամեց: Իշխանութիւններուն ու պետութիւններուն զօրութիւնը փճացուց, յարութիւն առնելովն իր անձին վրայ զանոնք ամենուն առջեւը խաղք ու խայտառակ ըրաւ ձեզ: Ասկից ետքը չըլլայ որ մէկը զձեզ դատէ՝ ուտելու կամ խմելու կողմանէ, կամ տօներու նկատմամբ, կամ ամսադրուաններուն եւ օրերուն պատճառաւր, որոնք գալու բաներուն ստուերներն են. իսկ մարմին՝ Քրիստոս է: Չըլլայ որ մէկը զձեզ խարէ, որ չտեսնուած խոնարհութեամբ ու հրեշտակային կրօններով ուղէ պարսպ տեղ յառաջ երթալ, իր

մտքին մէջ ինք իրեն պարսպ տեղ հպարտութիւն ընելով, ու գլուխը չունենայ՝ որ քրիստոս է. որմէ բոլոր մարմինը յօդերով ու խաղալիքներովը շարժելով ու խառնուելով, Աստուծոյ ուղած կերպով կ'աճի: Թէ որ քրիստոսի հետ՝ աս աշխարհքիս տարրներէն մեռաք, ինչո՞ւ համար դեռ կենդանւոյ պէս կը կենցաղավարիք: Մի մերձենար, մ'ուտեր, մի դպչիր, որ ամէնն ալ ապակամութեան բաներ են, մարդոց պատուիրաններուն ու վարդապետութեան համաձայն, որ իմաստութիւն մը բանեցընել կը կարծեն՝ իրենք իրենց խելքին կրօններ ու խոնարհութիւն ու մարմնոյն չխնայել՝ հնարելով. չէ թէ մարմնոյն բովանդակութեան պատիւ մ'ընելու համար: Թէ որ քրիստոսի հետ յարութիւն առիք, ապա ուրեմն վերինը փրկատեցէք, ուր որ քրիստոս նստած է՝ Աստուծոյ աջ կողմը: վերինը մտածեցէք, չէ թէ աս աշխարհքիս վրայ եղածը: Վասն զի մեռաք, ու ձեր կեանքը քրիստոսի հետ յԱստուած ծածկուած է: Իսկ երբ որ քրիստոս կը յայտնուի, որ ձեր կեանքն է, ան ատեն զուք ալ իրեն հետ փառքով կը յայտնուիք: Ասկից ետքը ձեր երկրաւոր անդամները սպաննեցէք. մէկ դի ձգեցէք պոռնկութիւնը, պղծութիւնը, բիծը, մարմնոյ հեշտութիւնը, չարեաց ցանկութիւնն ու ագահութիւնը՝ որ կուսպաշտութիւն է. որուն համար՝ Աստուծոյ բարկութիւնը կու գայ անհաւան որդիներուն վրայ. որով զուք ալ ատեն մը կը վարուէիք, երբ որ ան բաներուն մէջ կենդանի էիք: Արդ՝ զուք ալ անոնց ամէնը մէկ դի նետեցէք, բարկութիւնը, սրտմտութիւնը, չարութիւնը, հայհոյութիւնը, խեղկատակութիւնը ձեր բերնէն: Իրարու սուտ մի զրուցէք. հին մարդն իր գործքերովը վրաներնէդ հանեցէք, ու նորը հագէք՝ որն որ իր արարչին պատկերին պէս գիտութեամբ նորոգուած է, ուր ոչ հրեայ կայ եւ ոչ հեթանոս, ոչ թրքիստութիւն եւ ոչ անթրքիստութիւն, ոչ խուժ գուժ ու ոչ սկիւթացի կայ, ոչ ծառայ ու ոչ աղատ կայ, այլ ամենայն եւ յամենայնի քրիստոս: Ասկից ետքը Աստուծմէ ընտրուածի, սուրբի ու սիրեցելոյ պէս՝ հագէք, վրանիդ առէք գուժը, ողորմութիւնը, քաղցրութիւնը, խոնարհութիւնը, հեղուցութիւնը, երկայնմտութիւնը. մէկմէկու ներեցէք, իրարու շնորհեցէք. թէ որ մէկը մէկէ մը տրտունջ մ'ունենայ, ինչպէս որ Աստուած՝ քրիստոսի ձեռքով ձեզի շնորհեց, զուք ալ անանկ իրարու շնորհեցէք: Եւ ամէն բանէն վեր՝ սերբ, որ կատարելութեան կայն է: Եւ ձեր սրտին մէջ հաստատուի քրիստոսի խաղաղութիւնը, որուն մէկ մարմնով կոչուեցաք: Եւ միշտ գոհութիւն տուէք, որ բանն քրիստոսի ձեր քովն առատապէս բնակի. ամենայն իմաստութեամբ իրար սորվեցու-

ցէք ու խրատեցէք, սաղմոսներով ու օրհնութիւններով ու հօգեւոր երգերով ու շնորհքով ձեր սրտին մէջ զԱստուած օրհնեցէք: Ամէն բան ալ ինչ որ կ'ընէք խօսքով ու գործքով, բոլորն ալ Տեառն Յիսուսի անուամբն ըրէք. եւ անով Աստուծոյ եւ Հօր գոհութիւն տուէք:»

Պօղոս առաքեալ աս խօսքերով նախ եւ առաջ կը հասկըցընէ որ Քրիստոս աշխարհք գալովն ու հին օրէնքները կատարելով ու լմնցընելով, շնորհաց վիճակը հաստատեց, ինչպէս որ Քրիստոսի ծննդեան ութերորդ օրը մեկնեցինք. ուստի խրատ կու տայ քրիստոնէից, որ չըլլայ թէ խաբուին ու հին օրինաց խտրական եւ հրէական պաշտամանց ետեւէն ըլլան, վասն զի Քրիստոսէ կտքը հրէութիւն ու պլազգութիւն չմնաց, պլ ամենքն ալ մեկ հաւատք եղան ի Քրիստոս: Երկրորդ՝ կը խրատէ որ քրիստոնէից մէջ չըլլայ թէ մէկն ելլէ ու ինք իր խելքին եկած նորահնար աւելորդապաշտութիւններ հանէ, եւ ուրիշներն ալ անանկ բան հնարողին ետեւէն երթան. ուստի եւ ճշմարիտ քրիստոնէական վարուց սկզբունքը կը ցուցընէ, որ Քրիստոսի մարմնոյն այս ինքն՝ սուրբ Եկեղեցւոյ գիտութեամբն ու սորվեցուցած կերպովը պիտ'որ ըլլայ, վասն զի Եկեղեցւոյ գլուխն ալ Քրիստոս է: Եւ երրորդ մասնաւորապէս խրատ կու տայ որ շար գործքերն ու մոլութիւնները մէկդի ձգենք, եւ մենք զմեզ ամէն կերպ բարի գործքերով ու առաքինութիւններով զարգարենք, որոնց գլխաւորը՝ աստուածային սէրն է. եւ կը բերէ բանը հոն կը կայէ որ ամէն բաներնիս, այս ինքն՝ ամէն մտածութիւննիս, խօսքերնիս ու գործքերնիս՝ ի փառս Աստուծոյ ու Յիսուսի անուամբն ընենք:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մատթ. Գլ. ԻԲ. 34—ԻԳ. 39):

«Աչք որ փարիսեցիք լսեցին թէ (Յիսուս) սաղուկեցիները պապանձեցուց, ամէնը մեկտեղ ժողվեցան. եւ մէջերնէն մէկը փորձելով հարցուց իրեն ու ըսաւ. Աւրդապետ, օրինաց մէջ որ պատուիրանը մեծ է: Յիսուս ալ ըսաւ իրեն. Քու Տէր Աստուածդ բոլոր սրտէդ ու բոլոր անձնէդ ու բոլոր մտքէդ սիրես. աս է մեծ ու առաջին պատուիրանը: Երկրորդն ասոր նման է. Քու ընկերդ քու անձինդ պէս սիրես: Աս երկու պատուիրաններէն կը կախուին բոլոր օրէնքներն ու մարգարէները: Իսկ երբ որ փարիսեցիք ժողվեցան, Յիսուս ալ իրենց հարցուց ու ըսաւ. Քրիստոսի համար դուք ինչ կը կարծէք, որոնն որդին է: Անոնք ալ ըսին իրեն. Դաւթի որդին է: Յիսուս ալ իրենց ըսաւ. Հապա ի՞նչպէս Դաւիթ շողով զանիկա տէր կը կանչէ ու կ'ըսէ. Տէր իմ տիրոջս ըսաւ, իմ աջ կողմն նստէ, մինչեւ որ քու թշնամիներդ քու ոտքիդ պատուանդան ընեմ:»

Աստի թէ որ Գաւիթ զանիկա տէր կը կանչէ, ինչպէս Գաւթի որդին կ'ըլլայ: Եւ մէկը չէր կրնար իրեն ամենեւին բան մը պատասխան տալ. ու ան օրէն ետքը մէկը չէր համարձակեր իրեն բան մը հարցնելու: Ան ասոն Զիսուս ժողովողեան ու իր աշակերտներուն հետ խօսեցաւ ու ըսաւ. Մովսեսի աթոռը նստեցան դպիրք ու փարիսեցիք. ինչ որ կ'ըսեն ձեզի՝ ըրէք ու պահեցէք. բայց իրենց գործքերուն նայելով՝ բան մ'ընէք. վասն զի կ'ըսեն եւ իրենք չեն ըներ: Ծանր ու չվերնալու բեր կը կապեն ու մարդոց ուսը կը դնեն. եւ իրենք չեն ուզեր իրենց մատովը դպչիլ ու շարժել: Բոլոր իրենց գործքերն ալ ի ցոյցս մարդկան կ'ընեն. իրենց գրապանակը (Աստուծոյ տասը պատուիրանները վրան գրուած թուղթը պահելու տեղը) կը լայնցնեն, եւ իրենց գգեստներուն քղանցները կ'երկրնցնեն: Ընթրեաց մէջ՝ առաջին տեղը նստիլն ու ժողովողանոցին մէջ՝ առաջին աթոռները եւ հրապարակներուն մէջ՝ մէկէն մէկալէն բարեւ առնելը կը սիրեն. կ'ուզեն ալ որ մարդիկ իրենց՝ Ռարբի Ռարբի, ըսեն: Բայց դուք ամենեւին մէկու մը վարդապետ չըսէք, վասն զի ձեր ուսուցիչը մէկ է, եւ դուք ամէնքդ ալ եղբայր էք: Եւ երկրի վրայ ձեզի մէկը հայր մի կանչէք, վասն զի ձեր հայրը մէկ է՝ որ երկինքն է: Դուք ալ ուսուցիչ մի կուչուիք. վասն զի ձեր ուսուցիչը Քրիստոս է. եւ ձեր մէջէն մեծը՝ ձեր սպասաւորն ըլլայ: Ավ որ ինք զինքը կը բարձրացնէ՝ կը խոնարհի, եւ ով որ ինք զինքը կը խոնարհեցնէ՝ կը բարձրանայ: Այն ձեզի, կեղծաւոր դպիրք ու փարիսեցիք, որ երկնից թագաւորութիւնը մարդոց առջին կը գոցէք. դուք չէք մտնել, մտնողներուն ալ չէք թողուր որ մտնեն: (Այն ձեզի, կեղծաւոր դպիրք ու փարիսեցիք, որ այրիներուն տունը կ'ուտէք. աղօթքնիդ կ'երկրնցնէք, ասոր համար աւելի դատաստան պիտ'որ ընդունիք:) Այն ձեզի, կեղծաւոր դպիրք ու փարիսեցիք, որ ծով ու ցամաք կը պտըտիք եկամուտ մ'ընելու (այս ինքն՝ մարդ մը ձեր աշակերտն ընելու) համար. եւ երբ որ գտնելու ըլլաք, ձեզմէ երկու անգամ աւելի դժոխքի զաւակ կ'ընէք: Այն ձեզի, կոյր առաջնորդք, որ կ'ըսէք թէ ով որ տաճարին վրայ երդում կ'ընէ, բան մը չէ. բայց ով որ տաճարին մէջ եղած ոսկւոյն վրայ երդում կ'ընէ, արժան է (երդումն երդում է): Զիմար ու կոյր մարդիկներ, որը մեծ է, ոսկին թէ տաճարը՝ որ զոսկին կը սրբէ: Եւ ով որ սեղանին վրայ երդում կ'ընէ, բան մը չէ. բայց ով որ սեղանին վրայ եղած պատարագին երդում կ'ընէ, արժան է: Զիմար ու կոյր մարդիկներ, որը մեծ է, պատարագը թէ սեղանը՝ որ զպատարագը կը սրբէ: Արդ՝ ով որ սեղանին վրայ երդում կ'ընէ, սե-

ղանին վրայ ալ, սեղանին վրան եղած բոլոր բաներուն վրայ ալ երգում ըրած կ'ըլլայ. եւ ով որ տաճարին վրայ երգում կ'ընէ, տաճարին վրայ ալ, տաճարին մէջ բնակողին վրայ ալ երգում ըրած կ'ըլլայ. եւ ով որ երկնքին վրայ երգում կ'ընէ, Աստուծոյ ամօռին վրայ ալ, ան ամօռին վրան նստողին վրայ ալ երգում ըրած կ'ըլլայ: Այ՛ն ձեզի, կեղծաւոր դպիրք ու փարիսեցիք, որ անանուխը, սամիթն ու չամանը կը տասանորդէք. եւ օրէնքներուն ուրիշ ծանր ծանր բաները թողուցեր էք, դատաստանը, ողորմութիւնն ու հաւատքը. պէտք էր որ աս ալ ընէիք, ան ալ թող չտայիք: Այ՛ն կոյր առաջնորդք, որ մօղուկները կը քամք եւ ուղտերը կուլ կու տաք: Այ՛ն ձեզի, կեղծաւոր դպիրք ու փարիսեցիք, որ բաժակին ու սկաւառակին դրսի դին կը սրբէք, իսկ ներսի դին յափշտակութեամբ ու աղտեղութեամբ լեցուն է: Այ՛ն փարիսեցի, նախ բաժակին ու սկաւառակին ներսի դին սրբէ, որ արտաքինն ալ սուրբ ըլլայ: Այ՛ն ձեզի, կեղծաւոր դպիրք ու փարիսեցիք, որ ծեփած գերեզմաններու կը նմանիք, որոնք դրսանց աղուոր կ'ըրեւան, բայց մէջը մեռելներու ոսկրներով ու ամէն կերպ պղծութիւններով լեցուն է: Այ՛ն պէս դուք ալ դրսանց մարդոց աչքին արդար կ'երեւաք, բայց ներսէն կեղծաւորութեամբ ու անօրէնութեամբ լեցուն էք: Այ՛ն ձեզի, կեղծաւոր դպիրք ու փարիսեցիք, որ մարդարէներուն շիրիմները կը շինէք, ու արդարներուն գերեզմանները կը զարդարէք, եւ կ'ըսէք. Թէ որ մեր հարց օրերն ըլլայինք, մարդարէներուն արիւնը չէիք մաներ: Ապա ուրեմն դուք ձեզի համար վկայութիւն կու տաք որ մարդարէները սպաննողներուն զաւկրներն էք: Գուք ալ ձեր հարց չափը լեցուցիք: Օ՛ձեր, ի՞ժի դաւակներ, դժոխքին դատաստանէն ի՛նչպէս պիտի փախչիք: Ասոր համար ահա ես ձեզի մարդարէներ ու իմաստուններ ու դպիրներ կը խրուկեմ. եւ անոնցմէ պիտի սպաննէք ու խաչ հանէք, եւ անոնցմէ պիտի տանջէք ձեր ժողովրդանոցներուն մէջ, ու քաղքէ քաղաք պիտի հալածէք. որպէս զի որչափ որ աշխարհքիս երեսն արդար մարդու թափած արիւն կայ՝ ամէնն ալ ձեր վրայ գայ, արդար Աբելին արեւնէն սկսած՝ մինչեւ Բարաքիայի որդւոյն՝ Չաքարիային արիւնը, որ տաճարին ու սեղանին մէջտեղը սպաննեցիք: Ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, անոնց ամէնն ալ աս ազգիս վրայ պիտի գայ: Երուսաղէմ, Երուսաղէմ, որ մարդարէները կը կտորէիր կը ջարդէիր ու քեզի խրկուածները կը քարկոծէիր. քանի՛ անգամ ուզեցի քու զաւկրներդ ժողվել, ինչպէս որ հաւն իր ձագերը թեւերուն տակ կը ժողվէ, եւ դուք չուզեցիք: Ահա ձեր տունը ձեզի աւերակ թող մնայ: Բայց կ'ըսեմ

ձեզի, որ ասկից ետքը մէյ մ'ալ զիս չէք տեսներ, մինչև որ բռէք. Օրհնեալ եկեալ յանուն Տեառնն ։

Սարսափելի է Աստուծոյ աս սպառնալիքը, բարկութիւնն ու պատիժը : Բոլոր աշխարհքիս երեսը Աստուծոյ աչքին անանկ սիրելի աղօ չկար, ինչպէս էր Հրէից աղօք : Իր սիրոյն համար աս ազգիս այնչափ բարերարութիւններ ըրած էր Աստուած, թէ մարմնաւոր եւ թէ հոգեւոր, որ թիւն ու համբանքը չկայ : Երուսաղէմ, որ Հրէից ազգին իբրև թէ հոգին էր, անանկ սիրելի եղած էր Աստուծոյ, որ Աստուած անոր միշտ հարսի անուն կու տար : Եւ սակայն ինչպէս որ սիրելի մարդուն ըրած յանցանքը՝ սիրողին աչքին շատ մեծ կ'ըլլայ եւ սիրտը սաստիկ կը վիրաւորէ, ասանկ ալ եղաւ Հրէից ազգն ու Երուսաղէմ Աստուծոյ առջև : Այնչափ սիրելի էր, բայց սիրողին բոլոր սէրը ոտքի տակ առաւ ու սիրողին ըրած բարերարութիւններուն ամէնն ալ մերժեց : Բաւական չէ : Սիրողին սիրելի արդարներն ու մարգարէները՝ դժոխային ատելութեամբ անարգեց, հալածեց, չարչարեց, քարկոծեց, կտորեց, ջարդեց, սպաննեց. եւ ամէն ըրածներուն վրայ պսակ մը դնելու համար՝ զՔրիստոս ալ սպաննեց : Համբերեց Աստուած, բայց չափը լեցուածին պէս՝ բոլորը մէկէն աչքէ ձգեց, եւ ամէն բանին պատիժը մէկէն վրանին թափեց :

Աստուածային գրքերը Երուսաղէմայ խորհուրդը մեր հոգւոյն վրայ կ'առնեն, եւ անով կը հասկըցընեն Աստուծոյ մեր հոգւոյն վրայ ունեցած սէրն ու ըրած բարերարութիւնները, այնչափ որ մեր հոգին՝ Քրիստոսի հարս ըրաւ, Քրիստոսի արեամբ մեր հոգին սատանային ձեռքէն ազատեց, որով մեր հոգին ալ Յիսուսի արեան գինն եղած է : Բայց ինչպէս որ Հրէից ազգն ապերախտութեան համար ուրիշ այլազգիներէն ու անհաւատներէն աւելի պատժուեցաւ, անանկ ալ մեր հոգին ուրիշ անհաւատներէն կամ ճմարիտ ուղղափառ հաւատքի մէջ չեղողներէն աւելի կը պատժուի. որովհետեւ ապերախտութիւն ըրած ատեննիս՝ չէ թէ միայն Աստուծոյ շնորհքներն ոտքի տակ կ'առնենք, հապա նաեւ այնչափ արգարներուն, մարգարէներուն, առաքեալներուն ու մարտիրոսներուն թափած արիւնը ոտքի տակ կ'առնենք եւ մանաւանդ մեր անօրէն մեղքերովը զՅիսուս նորէն խաչ կը հանենք, չարչարանքներն ու վէրքերը կը նորոգենք, եւ արիւնը ոտքի տակ կ'առնենք, որ ամէն բանէն աւելի է, եւ ասով Յիսուսի քսածն ըրած կ'ըլլանք, թէ Դուք ալ ձեր հարց չափը լեցուցիք : Բայց ասով անմիջապէս աստուածային բարկութիւնը մեր վրայ կը թափի ու այնչափ արիւնը մեր վրայ կը դառնայ :

Աստուած ալ տեսնելով որ ինք այնչափ անգամ ուզեց զմեզ ժողովել, ինչպէս որ հաւն իր ձագերը թեւերուն տակ կը ժողովէ, ու մենք չուզեցինք իր արդարութիւնը ձեռք առնելով՝ մեր հոգւոյն համար ալ ան սոսկալի վճիռը կու տայ. «Ահա ձեր տունը ձեզի աւերակ մնայ», այս ինքն՝ աստուածային շնորհքէն զրկուի: Ա՛յ սարսափելի եւ զարհուրելի վճիռ, որ վախճանարար զմեզ Աստուծոյ երեսէն ձգելով՝ յաւիտեանահան դատապարտութեան մէջ կը ձգէ:

Սակայն աս ասանկ ըլլալով՝ դեռ Աստուած միշտ զերուսաղէմ կը փնտռէ. մեր հոգին կ'ուզէ, ինչպէս որ փեսայ մ' իր հարսը կը փնտռէ ու կ'ուզէ: Թէ որ մենք կը մեղադրենք ու կը քամահենք ան հարսն՝ որ իր փեսան կը թողու եւ իրմէ կը զատուի, դառնանք մեր բերնովը մենք զմեզ մեղադրենք ու քամահենք. որովհետեւ մեր վիճակն ամոր վիճակէն աւելի մեծ է, փասն զի մեր հարսնութիւնը հոգեւոր է ու քրիստոսի նուիրած է: Աս ալ յիշենք որ մենք քրիստոսի մարմնոյն անդամն ըլլալով, քրիստոս ամենեւին չ'ուզեր որ իր անդամներէն մէկը կորսուի: Ապա ուրեմն արժընանք ու զգաստանք: Ահա բոլոր մեծ պահոց մէջ սուրբ Եկեղեցին սուրբ գրոց ընթերցուածներովն ու աւետարաններովը հասկըցուց մեզի թէ ինչ կ'ուզէ Աստուած Երուսաղեմէն, այս ինքն՝ մեր հոգիէն: Ա՛յ ուզէ որ խաւարային գործքերը, այս ինքն՝ մեղքերը, մոլութիւնները, չար սովորութիւնները, կիրքը, զգայական յոժարութիւնները, կամապաշտութիւնները մէկդի ձգենք. եւ զմեզ ամէն առաքինութիւններով, բարի սովորութիւններով, հեղութեամբ, մահացուցմամբ, կամաց ուրացութեամբ եւ Աստուծոյ ուզած ուրիշ բաներով զարդարենք, որպէս զի մեր հոգին՝ անարատ, մաքուր ու գեղեցիկ հարս մ' ըլլայ Յիսուսի: Փութանք ասոնք կատարելու. եւ Աստուած մեր քանի մ' օրուան աշխատանքին համար՝ ետքը յաւիտեանական եւ երկնային ուրախութիւն ու փառք կու տայ. անանկ որ մեր հոգին արքայութեան մէջ մեր փեսային Յիսուսի թագաւորին քով նստելով՝ իրեն հետ կը թագաւորէ:

Լ՛ՌԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ Հին կտակարանէն, Սողոմոնի երգ երգոց գրքէն է: Բայց ինչպէս որ յառաջարանութեան մէջ յիշեցինք, զանց կ'ընենք հաստեղս դնելու. մէյ մ' որ աշխարհաբառ դնելը գրեթէ անկարելի է, եւ երկրորդ՝ որ միտքը շատ մութ է ու ժողովրդեան յարմար չէ:

Երկրորդ ընթերցուածը՝ դարձեալ Հին կտակարանէն Չաքարիայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Թ. 9—15):

«Սուրբ եղիբ յոյժ, դուստր Սիոնի, քարոզէ, դուստր Երուսաղեմի. ահա քու թագաւորդ քեզի կու գայ: արդար ու փրկիչ, նոյնը հեզ ու իշու եւ նոր յաւանակի վրայ նըստած: Եփրեմէն ելած կառքերն ու Երուսաղեմէն ելած ձիերը պիտի սատկեցընէ. պատերազմի աղեղը պիտի կտորի, աղգերու բազմութիւն ու խաղաղութիւն պիտ'որ ըլլայ. ու ջրերուն վրայ պիտի տիրէ՝ ծովէ մինչեւ ծով, ու գետերէն մինչեւ աշխարհքին ծայրերը: Եւ դուն քու ուխտիդ արեամբը քու կապածներդ անջուր գրէն հանեցիր արձըկեցիր. ու ժողովրդեան կապուածները ամրոցներու մէջ պիտի նստիք. եւ քու մէկ օրուան պանդխտութեանդ տեղ՝ քեզի կրկին պիտի հատուցանեմ: Վասն զի զքեզ, Յուդա, աղեղի պէս ինձի պիտի լարեմ: Եփրեմն ալ լեցուցի: Եւ քու զակրներդ, Սիոն, Յունաց զակրներուն վրայ պիտի հանեմ. ու պատերազմողի պողովատիկ սրոյն պէս զքեզ ձեռքս պիտ'որ առնեմ: Եւ Տէր իրենց վերակացու պիտ'որ ըլլայ. իր նետը փայլակի պէս պիտ'որ ելլէ, եւ Տէր Տէր ամենակալ փող պիտի զարնէ, ու իր սպառնալեաց շարժմամբը պիտ'որ երթայ. Տէր ամենակալ իրենց պաշտպանութիւն պիտ'որ ընէ:»

Չաքարիա մարգարէն՝ խօսքը տաճարին ու Երուսաղեմի դարձընելով՝ մարգարէութիւն կ'ընէ որ Մեսիան փառաւորապէս Երուսաղէմ քաղաքը պիտի մանէ իշու վրայ հեծած, եւ տաճար պիտ'որ երթայ, ու կառքերը, այս ինքն՝ քահանայապետները, եւ ձիերը, այս ինքն՝ հպարտ ու խրոխտ դպիրները, փարիսեցիներն ու օրինականները պապանձեցընէ, բերանին գոցէ, ինչպէս որ աւետարանին մէջ քիչ մը վերջը կը տեսնենք: Ետքը Քրիստոսի սուրբ Եկեղեցոյն յառաջացման

վրայ մարդարեւութիւն կ'ընէ, որ բոլոր թշնամիներուն պիտի յաղթէ ու ամէն ազգաց վրայ պիտի տիրէ, թէ շրէից եւ թէ հեթանոսաց:

Արրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Փիլիպպեցիս գրած թղթէն է: (Գլ. Գ. 4—7:)

«Աւրախ եղէք ի Տէր ամէն ատեն. դարձեալ կ'ըսեմ, ուրախ եղէք: Չեր հեղութիւնն ամէն մարդու յայտնի ըլլայ: Տէր մօտ է: Ամենեւին բան մը մի հոգաք. այլ ամէն կերպ աղօթք ու խնդրուածք ու գոհութիւն ընելով՝ ձեր խնդրուածքն Աստուծոյ առջին յայտնի ըլլայ: Եւ Աստուծոյ խաղաղութիւնը՝ որ ամէն խելքէ մտքէ վեր է, ձեր սիրան ու ձեր միտքը պահէ ի քրիստոս Յիսուսս»:

Այսօր քրիստոսի երուսաղէմ գալուն օրն ըլլալով՝ սուրբ Եկեղեցին ալ աս ընթերցուածով մեր միտքը կը ձգէ անոր միւսանդամ գալուստը, որ պիտի գայ կենդանիներն ու մեռածներն դատելու համար, որպէս զի Պօղոս առաքելոյն խրատին համեմատ միշտ պատրաստ գտնուիք ամէն կերպով:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մատթ. Գլ. Ի. 29 — Իւ. 17:)

«Աչիքովէն ելած ատեննին՝ շատ ժողովուրդ Յիսուսին ետեւէն գնաց: Եւ ահա ճամբուն վրայ երկու կոյր նստեր էին: Ըսոնք երբ որ լսեցին թէ Յիսուս կ'անցնի, պուռացին ու ըսին. Յիսուս, որդի Դաւթի, ողորմէ մեզի: Ժողովուրդն ալ անոնց սաստեց, որ լսեն: Բայց անոնք ալ աւելի կը պոռային ու կ'ըսէին. Տէր, որդի Դաւթի, ողորմէ մեզի: Յիսուս կեցաւ, զանոնք կանչեց ու ըսաւ. Ի՞նչ կ'ուզէք որ ձեզի ընեմ: Ըսին իրեն. Տէր, աշուրնիս բացուի: Յիսուս ալ զթացաւ, իրենց աչքին դպաւ, եւ իսկոյն տեսան ու ետեւէն գացին: Երբ որ երուսաղէմ մտնիկցան ու Բեթսայի գետէն Զիթենեաց լեռան մօտ, ան ատեն Յիսուս իր աշակերտներէն երկուքը խրկեց ու ըսաւ իրենց. Սա առջևնիդ եղած գեղը գացէք. ու հոնտեղը կապուած էշ մը կը գտնէք, յաւանակն ալ հետը, քակեցէք ու քնձի բերէք: Եւ թէ որ մէկը ձեզի բան մը զրուցելու ըլլայ, բռէք որ իրենց տիրոջը պէտք են. եւ շուտ մը կը խրկէ զանոնք: Բայց ասոնց ամէնն անոր համար եղաւ, որ Ջաքարիա մարդարեւին խօսքը կատարուի, որ կ'ըսէ. Ըսէք Սիոնի գտներ, ահա քու թագաւորդ քեզի կու գայ, հեղ, ու իշու վրայ եւ իշուն յաւանակին վրայ հեծած: Աշակերտները գացին, եւ Յիսուսին իրենց հրամայածին պէս ըրին. էշն ալ յաւանակն ալ բերին, եւ իրենց զգեստներն անոնց վրայ ձգեցին. Յիսուս ալ անոնց վրայ նստաւ: Իսկ ժողովուրդեան մէջ շատերն իրենց զգեստները ճամբուն վրայ կը փռէին. շատն ալ ծառերէն ոս-

տեր կը կտրէին ու ճամբուն վրայ կը տարածէին: Եւ առջեւէն ու ետեւէն գացող ժողովուրդները կը պոռային ու կ'ըսէին. Օրհնութիւն որդւոյ Գաւթի. օրհնեալ ըլլայ ան՝ որ յանուն Տեառն կու գայ, օրհնութիւն ի բարձունս: Իսկ երբ որ Յիսուս Երուսաղէմ մտաւ, բոլոր քաղաքը լծնդաց ոտք ելաւ եւ ըսաւ. Արդեօք ո՞վ է աս մարդս: Ժողովուրդն ալ ըսաւ. Աս է մարգարէն Յիսուս՝ Գալիլեայի Նազարեթէն: Իսկ Յիսուս տաճար մտաւ, եւ տաճարին մէջ բան ծախողներուն ու գնողներուն ամէնն ալ դուրս հանեց. հաստաճառներուն (սեղանաւորներուն) սեղաններն ու աղաւնի ծախողներուն աթոռները կործանեց. եւ ըսաւ իրենց. Գրուած է որ իմ տունս՝ տուն աղսթից պիտի անուանի. եւ դուք գողերու պըր (անձաւ) ըրեր էք: Եւ հօն տաճարին մէջ կոյրերն ու կաղերն իրեն եկան, եւ զիրենք բժշկեց: Իսկ քահանայապետներն ու դպիրները տեսնելով Յիսուսին ըրած հրաշքներն ու տղաքն՝ որ տաճարին մէջ կը պոռային ու կ'ըսէին. Օրհնութիւն որդւոյ Գաւթի, բարկացան ու իրեն ըսին. Ար լսես ինչ կ'ըսեն ասոնք: Յիսուս ալ ըսաւ. Այո. դուք չէք կարգացեր որ Տղոց ու կաթ ուտողներուն բերնէն օրհնութիւնը կատարեցիր: Եւ զանոնք թող տալով՝ քաղքէն դուրս ելաւ Բեթանիա գնաց, եւ հօն մնաց:»

Հիսուս անմեղ եւ անարատ գառն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեզս աշխարհի, երեսունուիրեք տարւան ու վեց ամսուան ըլլալով՝ աստուածային յաւիտենական վճռոյն դրած ժամանակն եկած էր, որ զննուի ու ամէն մարդկան զատիկ փրկութեան ըլլայ: Նոյն զատիկն՝ որ Հրեայք կը կատարէին, գառինքը մորթելով, Յիսուսի օրինակ էր. Յիսուս նոյն զատիկն օրինակը պիտի կատարէր, ու ճշմարտութեամբ պիտի լեցընէր: Արդ ան օրն, որ Հրեայք՝ ըստ սովորութեան՝ զատկական գառինքը Բեթեփագէէն մեծ հանդիսութեամբ Երուսաղէմ պիտի տանէին, Յիսուս ալ Բեթեփագէ գնաց, որ ճշմարիտ զատկական գառն ըլլալով՝ նոյն օրն անկից Երուսաղէմ երթայ մեծ հանդիսութեամբ, որպէս զի զատիկն համար զննուի ու արինքը թափէ: Երուսաղէմ երթալու համար՝ էշ ու յաւանակ մը բերել տուաւ, որոնց վրայ ամենեւին մարդ նստած ու բեռ դրուած չէր. եւ երկուքին վրայ ալ ետեւէ ետեւ հեծաւ, ինչպէս որ կը զրուցեն մեկնիչ վարդապետները. այս ինքն՝ Չիթենեաց լեռնէն վար իջած ատեն՝ իլուն վրայ նստաւ. ետքը անկից իջաւ, յաւանակին վրայ նստաւ, ու անանկ ելաւ Երուսաղէմ: Ասով կ'ուզէր Քրիստոս նշանակել որ մինչեւ ան ատեն իր Եկեղեցին չէր կազմուած էր. բայց նոյն ատեն

անիկա ձգեց, ու նոր յաւանակը, այս ինքն՝ նոր Եկեղեցին առաւ հեթանոսներէն, եւ անոր վրայ հեծաւ: Աս իշխանութեամբ մտաւ Երուսաղէմ ու տաճարը. հին օրէնքն՝ որուն մէջ աւագակներ մտեր էին, կործանեց, ու նոր օրէնքը հաստատեց, որ զեռ ան ատեն իբրեւ թէ տղոց ու կաթ ուտողներու բերնովը կ'օրհնուէր: Գացած ատեն ժողովրդեան մէջէն շատերը զգեստնին գետինը կը փռէին, շատերն ալ ծառերէն ոտ կը կտրէին՝ զետինը կը տարածէին. եւ ամէնքն ալ ձեռուրնին ճիւղեր առած, ծերերը ձիթենւոյ ոտ, իսկ տղաք արմաւենւոյ ոտ, առջեւէն ու ետեւէն երթալով՝ Յիսուսի թագաւորութեան վիպութիւն կու տային: Անկից առնելով, որովհետեւ սուրբ Եկեղեցին այսօր աս խորհրդոյս յիշատակը կը կատարէ, այսօրուան տնին անունը՝ Ծաղկաղարդ դրուած է:

Ըսանկ նաեւ մեր հաղորդութիւն առած օրը՝ Յիսուս մեր սրտին Երուսաղէմը եւ մեր հոգւոյն տաճարը կու գայ: Մենք ալ ապաշխարութեան ձիթենիներով ու բարեգործութեան արմաւենիներով կ'երթանք առջին, որ զինքն ընդունինք: Ար մտնէ Յիսուս մեր հոգւոյն տաճարը, եւ անկից՝ աւագակները, այս ինքն՝ մոլութիւնները կը հանէ դուրս կը վռնտէ: Բայց նայինք որ քահանայապետներն ու դպիրները, այս ինքն՝ մեր չար յօժարութիւններն ոտք չելլեն եւ զՅիսուս չարհամարհեն. վասն զի ան ատեն Յիսուս ալ կը հարկադրի թող տալու մեր հոգւոյն տաճարն ու քաշուելու: ԶՅիսուս ովսաննայով կ'ընդունինք: Բայց նայինք որ մեր ովսաննան ալ չըէից ովսաննային պէս կեղծաւորութիւն չըլլայ, որ ինչպէս իրենք հինգ օրէն ետքը Պիղատոսին առջեւը խաչեցի խաչեցի պողացին, անանկ ալ մենք, չըսեմ քանի մը ժամէն, հապա գուցէ քանի մը բռնակէն ետքը՝ խաչեցի խաչեցի չպողանք, ու մեր անօրէն մեղքերովը զինքը նորէն խաչ չհաննք: Հապա մեր օրհնութիւնը, մեր ովսաննան կատարեալ ըլլայ, այս ինքն՝ հաստատութեամբ ըլլայ ի շնորհս Աստուծոյ. որպէս զի առանց մեղաց ապրելով՝ միշտ Յիսուս մեր հոգւոյն տաճարին մէջ բնակի, եւ իր շնորհօքը միշտ մեր հոգին կառաւարէ, որ մեռած ատեննիս ալ՝ իր երկնաւոր թագաւորութեան հասնինք եւ իրեն հետ թագաւորենք յաւիտեանս յաւիտենից:

ՍՐԻՈՅ ԿՈՒՍԻՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Մ Ա Ր Տ Ի 25

ԱՅՆ ԵՑ ընթերցուած կը կարդացուի այսօր պատարագին մէջ: Առաջին ընթերցուածը Հին կտակարանէն, Սողոմոնի Երգոց Երգոյն մէջէն, որ խիստ մութ ու պլարանական ըլլալուն համար՝ զանց կ'ընեմ հոստեղս դնելու:

Արդորդ ընթերցուածը՝ նոյնպէս Հին կտակարանէն, Սողոմոնի Առականց գրքէն է: (ԳԼ. ԺԱ. 30—ԺԲ. 4:)

«Արդարութեան պտղէն՝ կենաց ծառ կը բուսնի: Անօրէններուն հոգիները տարածամ կը վերնան: Թէ որ արդարը հազիւ կ'ազատի, հապա մեղաւորն ու ամբարիշտն ո՛ւր կը մնան: Ով որ խրատը կը սիրէ, իմաստութիւնը կը սիրէ. իսկ ով որ յանդիմանութիւնը կ'ատէ, անմիտ է: Տիրոջմէ շնորհք գտնողը՝ շատ աղէկ կ'ըլլայ. իսկ անօրէն մարդուն բերանը պիտի գոցուի: Մարդ անօրէնութեամբ յաջողութիւն չի գտներ: Արդարներուն արմատը չի կտրիր: Ժրագլուխ կ'ինն՝ իր էրկանը պսակն է:»

Սողոմոն իմաստնոյն ըսածները՝ բոլոր բարոյական խրատներն են: Իսկ հոստեղս խորհրդական միտքը Գաւիթ թագաւորին արդարութեան վրայ ըլլալով՝ կ'ուզէ ըսել թէ ան արմատէն, այս ինքն՝ Գաւթի ազգէն, կենաց ծառը պիտի բուսնի, այս ինքն՝ սուրբ Աստուածածին, ու ժրագլուխ պիտի ըլլայ եւ զՔրիստոս պիտի պտղաբերէ:

Արդորդ ընթերցուածը՝ դարձեալ Հին կտակարանէն Եսայեայ Մարգարէութենէն է: (ԳԼ. ԾԲ. 7—10:)

«Ասանկ կ'ըսէ Տէր. Ի՛նչպէս աղուոր են լերանց վրայ խաղաղութեան համբան աւետարանող մարդուն ոտքերը, որն որ բարութիւններ կ'աւետարանէ. վասն զի քու փրկութեանդ ձայնը պիտի լսեցընեմ, որ Սիոնին ըսուի թէ Աստուած քու վրագ թագաւորէ: Ասան զի քու պահպաններուդ ձայնը բարձրացաւ. եւ ան ձայնը լսելով՝ ամէնքն ալ ցնծան. վասն զի աչուրներնուն առջև պիտի տեսնեն ան ատենը՝ որ Տէր Սիոնին պիտի ողորմի: Լեռներն ու Երուսաղեմի աւերակները ցնծութիւն պիտի կանչեն, վասն զի Տէր իրեն ողորմեցաւ եւ զԵրուսաղեմ փրկեց: Եւ Տէր իր սուրբ բազուկը բոլոր ազգերուն առջև յայտնի պիտ'որ ընէ ու աշխարհքիս ամէն կողմը մեր Աստուծոյ փրկութիւնը պիտի տեսնէ:»

Ըս մարգարէութիւնը Քրիստոսի աշխարհք գալուն վրայ է, որ եկաւ իր բազկին ուժը խաչին վրայ բոլոր մարդկան յայտնեց, սատանային յաղթելով ու բոլոր աշխարհքս սատանային ձեռքէն փրկելով: Եւ առաքեալներուն ու աւետարանիչներուն ձեռքովն իր սուրբ հաւատքն աշխարհքիս ամէն կողմը տարածեց:

Չորրորդ ընթերցուածը՝ նոյնպէս հին կտակարանէն Զաքարիայ մարգարէութիւնէն է: (Գլ. Բ. 10—13:)

«Ինչպէս եւ ուրախ եղիր, դուստր Սիոնի. վասն զի ահա ես կու գամ եւ ի քեզ կը բնակիմ, կ'ըսէ Տէր: Եւ ան օրը շատ ազգեր Տիրոջ վրայ կ'ապաւինին ու իրեն ժողովուրդ կ'ըլլան եւ ի քեզ կը բնակին, եւ կ'իմանաս որ Տէր ամենակալ զիս քեզի խրկեց: Եւ Տէր՝ սրբութեան երկրին մէջ իր բաժինը զՅուդան կը ժառանգէ, եւ զԵրուսաղէմ նորէն կը սիրէ: Եւ մէն մարդ ալ Տիրոջ երեսէն կը վախնայ, վասն զի իր սուրբ ամպերէն արժընցեր է:»

Ըս մարգարէութիւնս ալ Քրիստոսի գալստեան ու սուրբ եկեղեցւոյ վրայ է:

Հինգերորդ ընթերցուածն ալ հին կտակարանէն Մաղաքիայ մարգարէութիւնէն է: (Գլ. Գ. 1—2:)

«Մահա ես իմ հրեշտակս կը խաւրեմ, ու իմ առջեւ ես իմ ճամբաս կը պատրաստէ. եւ ձեր փնտոած Տէրն յանկարծակի իր տաճարը կու գայ, ու ձեր ուզած հրեշտակն ուխտի: Եւ հա կու գայ, կ'ըսէ Տէր ամենակալ: Եւ իրեն մտած օրուան ո՞վ կրնայ համբերել, կամ իր յայտնուած ատենուան ո՞վ կրնայ հանդարտիլ:»

Ըս մարգարէութիւնս ալ Քրիստոսի գալստեան վրայ է:

Սեցերորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած երկրորդ թղթէն է: (Գլ. 2. 16—Է. 1:)

«Ինչքան արդէն Աստուծոյ կենդանւոյ տաճարն էք, ինչպէս որ Աստուած ալ ըսաւ թէ ես իրենց մէջ պիտի բնակիմ ու իրենց մէջ պիտ'որ երթամ, եւ իրենց Աստուած պիտ'որ ըլլամ, իրենք ալ ինձի ժողովուրդ պիտ'որ ըլլան: Աւստի անոնց մէջէն ելէք եւ անոնցմէ զատուեցէք, կ'ըսէ Տէր. ու պիղծերուն մի մտիկնաք, եւ ես զձեզ կ'ընդունիմ, ու ես ձեզի հայր կ'ըլլամ, դուք ալ իմ տղաքս ու իմ աղջիկներս կ'ըլլաք, կ'ըսէ Տէր ամենակալ: Իսկ որովհետեւ ասանկ աւետիս ունինք, սիրելիք, մենք ալ զմեզ մարմնոյ ու հոգւոյ ամէն պղծութիւններէն մաքրենք. Աստուծմէ վախնալով՝ սրբութիւնը կատարենք:»

Ըս խօսքերով Պողոս առաքեալ մեզի կը հասկըցընէ թէ

Քրիստոս աշխարհք գալով, սուրբ Եկեղեցին հաստատելով եւ զմեզ հեթանոսներուն ու անասուածներուն մէջէն կանչելով՝ մեզմէ ինչպէս վարք կ'ուզէ, որպէս զի ինք մեզի հայր ըլլալով՝ մենք ալ իրեն արժանի որդի ըլլանք:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ. 1: Գ. Լ. 26—38:)

«Սեցերորդ ամսոյն մէջ՝ Աստուած (Հայրն ամենակալ) Գարրիէլ հրեշտակը խրկեց Գալիլեայի քաղաք մը՝ որուն անունը Նազարէթ էր, կոյս աղջրկան մը՝ որ Գաւթի անէն Յովսէփ անուեով մէկու մը պսակուած էր. կուսին անունն ալ Մարիամ էր: Հրեշտակն եկաւ իրեն ըսաւ. Ուրախ լեր բերկրեալդ, (1-ժ Ը-Պ Լ-Պ. Ողջոյն քեզ լի շնորհք), Տէր ընդ քեզ: Ան ալ աս խօսքերուս վրայ տակնուվրայ եղաւ, ու ինք իրեն սկսաւ մտածել թէ աս ինչպէս ողջոյն է: Իսկ հրեշտակն իրեն ըսաւ. Մի վախնար, Մարիամ, վասն զի Աստուծմէ շնորհք գտար: Եւ ահա պիտի յղանաս ու որդի մը ծնանիս, եւ անունը Յիսուս պիտի դնեն: Անիկա մեծ պիտ'որ ըլլայ ու Որդի Բարձրելոյ ըսուի, եւ Տէր Աստուած իր հօրը Գաւթի աթոռն իրեն պիտի տայ, ու Յակոբայ տան վրայ յաւիտեանս պիտի թաղաւորէ եւ իր թագաւորութեան վերջ պիտի չըլլայ: Իսկ Մարիամ դարձաւ հրեշտակին ըսաւ. Ի՞նչպէս պիտ'որ ըլլայ ինձի աս բանը, վասն զի ես էրիկ մարդ չեմ գիտեր: Հրեշտակն ալ պատասխան տուաւ ու ըսաւ իրեն. Հոգին սուրբ վրադ պիտ'որ իջնայ, ու Բարձրելոյն զօրութիւնը վրագ հովանի ըլլայ. վասն զի քեզմէ ծնանելիքն ալ սուրբ է ու Որդի Աստուծոյ պիտի կոչուի: Եւ ահա քու Եղիսարէթ աղգականդ ալ իր ծերութեան ատենը յղի է. ատեն մը ամուլ կ'ըսուէր, ու հիմա վեցերորդ ամսոյն մէջն է. վասն զի Աստուծոյ կարողութեան առջևը ամենեւին բան մը անկարելի չէ: Մարիամ ալ ըսաւ. Ահա կեցեր եմ ես Տիրոջ աղախինն եմ. ըսածիդ պէս ըլլայ ինձի: Հրեշտակն ալ ելաւ իրմէ գնաց:»

Ահա աս է այսօր պատարագին մէջ կարդացուած սուրբ աւետարանը, որով կ'իմանանք այսօրուան հրաշալի տօնին սրանչելի եւ անհասանելի խորհուրդը, այս ինքն՝ Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ մարդեղութիւնը, որ սուրբ Աստուածածնայ կուսական եւ ամբողջ արգանդին մէջ խելքէ մտքէ դուրս հրաշքով կատարեցաւ: Չորս հազար տարի էր որ աշխարհքս ու մարդկային ազգը սատանային բռնութեան տակ գերի եղած էր ու կու լար: Բոլոր արդարները, նահապետներն ու մարգարէները կը սպասէին փրկչին Յիսուսի, որ գայ զիրենք ազատէ: Վերջապէս այսօրս է եղեր ան օրը, որ Աստուած ի յաւիտենից սահմաններ էր՝ իր խոստմունքը կատարելու համար:

Արդէն վեց ամիս առաջ իր կարապետին յղուծիւնն ալ հրաշքով եղած էր, որ Գաբրիէլ հրեշտակին աւետօքը Չաքարիա քահանային կնիկը Եղիսարէթ ամուլ ըլլալով՝ պառաւուծեան ատեն զՅովհաննէս Մկրտիչ յղացեր էր, ինչպէս որ Յունիսի Չիին՝ պատմութիւնը պիտի զնենք: Այսօր ալ դարձեալ նոյն Գաբրիէլ հրեշտակակետը կ'իջնայ առ կոյսն Մարիամ՝ եւ ողջոյն կու տայ: Իսկ սուրբ կոյս Մարիամ՝ որ ան ատեն իր խցին մէջ քաշուած՝ մինակուկ խելքը միտքն Աստուծոյ տուեր, աղօթք կ'ընէր, յանկարծակի հրեշտակը մարդու կերպարանօք տեսնելով՝ շփոթեցաւ եւ սկսաւ մտածել թէ աս ինչ ողջոյն է եւ ինչ տեսիլք: Իսկ հրեշտակն անմիջապէս իր Աստուծոյ կողմանէ խաւրուելուն պատճառն ու Քրիստոսի մարդեղութեան հրաշալի ու մեծ խորհուրդն իրեն իմացընելով՝ միտքը հանգարտեցուց, ինչպէս որ վերը սուրբ աւետարանին մէջ տեսանք: Բայց սուրբ Աստուածածին պղտիկութենէ՝ մշտնջենաւոր կուսութեան ուխտ ըրած ըլլալով՝ դարձաւ խոնարհութեամբ հրեշտակին հարցուց որ Ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ աղ բանը, որովհետեւ ես էրիկ մարդ չեմ գիտեր: Հրեշտակն ալ հասկըցուց թէ իր կուսութիւնն ամբողջ, անարատ ու անապական մնալով՝ պիտի ըլլայ աս բանս, վասն զի Աստուծոյ ամենակարող զօրութեամբը Հոգին սուրբ պիտի կատարէ: Ուստի սուրբ Աստուածածին ալ ամենեւին ուրիշ հարցմունք մը չըրաւ. այլ թէպէտ եւ արդէն հրեշտակին ըսածին պէս՝ անմիջապէս Աստուծոյ մայր եղած էր, ի վերայ այս ամենայնի ինք զինքն Աստուծոյ աղախին ընելով, զինքն Աստուծոյ կամեց յանձնեց: Եւ այսպէս Բանն յաւիտենական, Որդին Աստուծոյ, որ ի յաւիտենից իր աստուածային անձին հետ՝ կատարեալ աստուածային բնութիւն առած էր Հօր Աստուծմէն, ի Ժամանակի՝ նոյն մի միայն աստուածային անստեղծ անձամբ՝ ի Մարեմայ սրբոյ կուսէն կատարեալ մարդկային բնութիւն ալ առաւ, կերպաւորեալ ըստ ամենայնի մեղի պէս հօգււով եւ մարմնով, բաց ի ստեղծական մարդկային անձնէ, վասն զի աստուածային անստեղծ անձը՝ մարդկային ստեղծական անձին տեղ լեցուց. որով եղաւ մի Քրիստոս՝ միով միայն աստուածային անձամբ եւնթակայացեալ յերկուս բնութիւնս՝ յաստուածային եւ ի մարդկային. ուստի եւ ունեցաւ երկու բնութիւն միաւորեալ ի մի անձն աստուածային. ինչպէս որ ընդհանուր սուրբ Եկեղեցին կը խոստովանի եւ կը դաւանի:

Արդ հիմա գանք տեսնենք թէ այսօրուան տօնին խորհրդէն ինչ պտուղ պիտի քաղենք: Նախ՝ սուրբ Եկեղեցին բաղձալով որ իր զաւկրները, սուրբ Աստուածածնայ՝ ուրիշ

սուրբերէն աւելի մեծ պատիւ տան, որովհետեւ Աստուծոյ մայր է, իրենց կը սորվեցընէ ան աղօթքն՝ որուն մեծ մասը հրեշտակին ըսած խօսքերն ըլլալով, Հրեշտակային ողջոյն կ'ըսուի. այս ինքն՝ Ողջն է՝ Վերջն է, և այլն: Ուստի մենք ալ նոյն աղօթքն ըրած ատեննիս՝ յիշենք որ սուրբ կոյս Մարիամ՝ Աստուծոյ մայր ըլլալու ատեն աս խօսքերս երկնքէն լսեց. և ջանանք որ ջերմեռանդութեամբ ու յարգութեամբ ըսենք: Չըլլայ որ մենք ալ անոնցմէ ըլլանք, որ միտակ բերնուց կը զրուցեն և սրտանց ըսելը հոգեբնին չէ: Ստուգիւ շատ աղէկ է շատ անգամ նոյն աղօթքը կրկնել. բայց անանկ ջերմեռանդութեամբ ընելու ենք, որ սուրբ Աստուածածնայ լսելի ըլլայ ու Աստուծոյ աթոռոյն առջեւն ելլելու արժանի:

Երկրորդ՝ ինչպէս կ'ըսէ սուրբ Ամբրոսիոս, սուրբ Աստուածածնայ օրինակէն կուսանքները սորվին թէ ինչպէս զգուշութեամբ պիտի պահեն իրենց կուսութիւնը, և ինչպէս պիտի փախչին էրիկ մարդոց հետ տեսութիւն ընելէն: Գարձեալ հասկընան թէ ինչպէս մեծ ու պատուական գանձ է կուսութիւնը, որովհետեւ սուրբ Աստուածածին ան ատեն միայն հաւանութիւն տուաւ Աստուծոյ մայր ըլլալու, երբ որ իմացաւ թէ իր կուսութեան վնաս մը չիտար:

Երրորդ՝ սուրբ Աստուածածնայ վարքն ամենուս օրինակ պիտի ըլլայ առանձնութեան, այս ինքն՝ քաշուելու, բամբասանքի խօսքերէն հեռու կենալու, լռակացութեան, աղօթասիրութեան, աշխարհքն և ունայնութիւնն արհամարհելու, խոնարհութեան, հնազանդութեան, համակերպութեան ընդ կամացն Աստուծոյ, համբերութեան, Աստուծոյ ձեռքէն եկած բաները՝ թէ յաջողութիւնը թէ ձախորդութիւնը՝ միակերպ սիրով ընդունելու, և ուրիշ ամէն կերպ առաքինութեանց:

Վ) Երջագէս ամէն բանէն աւելի մտածենք թէ ինչպէս մեծ է Աստուծոյ մեր վրայ ունեցած սէրը, որ իր միածին Արդին մեզի համար տուաւ, որ մեր փրկութեան համար մարդ ըլլայ, չարչարուի, արիւնը թափէ ու մեռնի: Մէյ մը հաւատքի աչքով մտածենք թէ ինչ ողորմելի վիճակի մէջ էինք յառաջ, որուն մէջն ալ պիտի մնայինք՝ թէ որ Արդին Աստուծոյ շքար և զմեզ չփրկէր: Գարձեալ մտածենք ան հրաշալի խոնարհութիւնն՝ որով Բանն Աստուած, երկրորդ անձն ամենասուրբ Երրորդութեան, կենդանի և ճշմարիտ Աստուած, համագոյակից Հօր և սուրբ Հոգւոյն, Տէր երկնի և երկրի, այնչափ ոչնչացաւ ու խոնարհեցաւ, մինչև աս մեր ողորմելի մարդկային բնութիւնն առաւ, ծառայի կերպարանք մտաւ. և ան՝ որ ամենակալ, անսահման, անչափ, անբովանդակելի և

յաւիտեանկան Աստուած էր, մեր սիրոյն համար մարմին եղաւ. ինչպէս որ Յովհաննէս աւետարանիչ կը զրուցէ. (Ա. 14.) այս ինքն՝ մահկանացու, տկար, չարչարելի եւ ամէն կերպով մեզի նման մարդ եղաւ: Ասոր համար սուրբ Օգոստինոս կը զրուցէ. Թող ամբնայ մարդ հպարտ ըլլալու, որովհետեւ ինքն Աստուած մարդու համար խոնարհ եղաւ: Արդ՝ Որդւոյն Աստուածոց խոնարհութեան նայելով՝ մենք ալ խոնարհութիւն սորվինք, եւ մեզի փառք ու երջանկութիւն սեպենք՝ չէ թէ բարձրանալն ու մարդոց աչքին առջեւ բան մ'ըլլալը, հապա ամէն բանի մէջ խոնարհիլը. վասն զի ճշմարիտ մեծութեան հասնելու ճամբան՝ միայն խոնարհութիւնն է. ինչպէս որ Քրիստոս Տէրն մեր իր օրինակովը մեզի սորվեցուց, ու խօսքովն ալ քարոզեց, ասանկ ըսելով. «Ով որ ինք զինքը կը բարձրացընէ, կը խոնարհի. եւ ով որ ինք զինքը կը խոնարհեցընէ, կը բարձրանայ», (Մատթ. 19. 12):

Ե Ե Գ Է Ի Ն Գ Ը Ե Բ Թ Ի

ԻնթերցՈՒԱԾԸ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած առաջին թղթէն է: (Գլ. ԺԱ. 23—32:)

«Ես Տիրոջմէն առի ու ձեզի աւանդեցի, որ Տէր Յիսուս ան գիշերն՝ որ կը մատնուէր, հացն առաւ, գոհացաւ, փրցուց ու ըսաւ. Առէք ու կերէք, աս է իմ մարմինս, որ ձեզի համար կը տրուի. ասիկա ըրէք իմ յիշատակիս համար: Նոյնպէս ընթրիքէն ետքը բաժակն ալ առաւ ու ըսաւ. Աս բաժակն նոր ուխտ է իմ արեամբս. ասիկա ըրէք քանի անգամ որ խմելու ըլլաք, իմ յիշատակիս համար: Քանի անգամ որ աս հացն ուտելու եւ աս բաժակը խմելու ըլլաք՝ Տիրոջ մահը պատմեցէք, մինչեւ որ ինք գայ: Ասկից ետեւ ով որ անարժանութեամբ աս հացը կ'ուտէ կամ աս Տիրոջ բաժակը կը խմէ, Տիրոջ մարմնոյն եւ արեան պարտական մնայ: Ամէն մարդ նախ ինք զինքը փորձէ, եւ ետքը ան հացէն ուտէ ու ան բաժակէն խմէ: Ասան զի ով որ անարժանութեամբ կ'ուտէ ու կը խմէ, իր անձին դատաստան կ'ուտէ ու կը խմէ, վասն զի Տիրոջ մարմնը չիխարեր: Ասոր համար ալ մէջերնիդ շատ հիւանդներ ու ախտաժէտներ կան, եւ շատեր ալ կան՝ որ արդէն մեռած են: Ասան զի թէ որ մենք զմեզ քննելու ըլլայինք, չէինք դատապարտուեր: Եւ թէ որ կը դատուինք, Տիրոջմէ կը խրատուինք, որ չըլլայ թէ աշխարհքի հետ դատապարտուինք:»

Իսկ աւետարանն աս է: (Մատթ. Գլ. ԻԶ. 17—30:)

«Վաղարշակերաց առաջին օրը՝ աշակերտները Յիսուսի եկան, հարցուցին ու ըսին. Ո՞ր կ'ուզես որ քեզի պատրաստենք զատիկն ուտելու համար: Յիսուս ալ իրենց ըսաւ. Քաղաքը սա անուճով մարդուն դացէք, եւ իրեն ասանկ ըսէք. Վարդապետ ըսաւ. Ատենս մտիկցեր է, իմ աշակերտներովս զատիկը քու քովդ կ'ընեմ: Աշակերտներն ալ Յիսուսին հրամայածին պէս ըրին ու զատիկը պատրաստեցին: Երբ որ իրիկուն եղաւ, Յիսուս իր տասուերկու աշակերտներուն հետ նստած էր: Աերակուր կերած ատեննին՝ իրենց ըսաւ. Ստոյգ կ'ըսեմ՝ ձեզի որ ձեր մէջէն մէկը զիս պիտի մատնէ: Անոնք ալ շատ արտմեցան. եւ ամէն մէկը սկսաւ իրեն ըսել. Միթէ ես եմ, Տէր: Ան ալ իրենց պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Ինձի հետ ձեռքը սկաւառակին մէջ երկընցընողը զիս պիտի մատնէ: Արդի մարդոյ կ'երթայ, ինչպէս որ իրեն համար դրուած է. բայց վա՛յ ան մարդուն՝ որուն ձեռքովն որ որդին մարդոյ կը մատնուի. աղէկ էր իրեն որ անանկ մարդն ամենեւին ծնած չըլլար: Յուդա ալ՝ որ պիտի մատնէր զինքը, պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Վարդապետ, միթէ ես եմ: Յիսուս ալ ըսաւ իրեն. Դուն ըսիր: Իսկ կերակուր կերած ատեննին՝ Յիսուս հացն առաւ, օրհնեց, փրցուց, աշակերտներուն տուաւ ու ըսաւ. Առէք կերէք, աս է իմ մարմինս: Բաժակն ալ առաւ, գոհացաւ, իրենց տուաւ ու ըսաւ. Ամէնքդ ալ աղկից խմեցէք. վասն զի այդ է իմ արիւնս՝ նորոյ ուխտի, որ շատերու համար կը հեղանի ի թողութիւն մեղաց: Բայց կ'ըսեմ՝ ձեզի, որ ասկից ետքը մէյ մ'ալ որթոյ բերքէն չեմ խմեր, մինչեւ ան օրն՝ որ ատիկա ձեզի հետ իմ Հօրս թագաւորութեան մէջ նորէն կը խմեմ: Ետքը գոհութեան աղօթքն ըրին, ու շիթենեաց լեռն ելան:»

Աստուած այնչափ սիրեց զմարդիկ, որ իրենց սիրոյն համար իր միածին Արդին անոնց տուաւ: (Թ. Գ. 16:) Յիսուս ալ «Մինչեւ ցմահ հնազանդ ըլլալով՝ ան ալ խաչի մահ», (Փ. Է. Բ. Ծ.) մահն ու խաչը յանձն առնելով ու հնազանդելով՝ մեր սիրոյն համար խոնարհեցաւ, աշխարհք եկաւ, մարդ եղաւ: Այնչափ մեծ էր իր սէրը, որ չէր կրնար մարդիկ իր բազմադուժ ու մարդասէր աչքէն բոպէ մը թողուլ: Բայց հարկ էր որ մարդկային ազգը սատանային գերութենէն փրկելու համար խաչուէր, արիւնը թափէր ու մեռնէր: Ազգեց որ իր մեծ ու վերջին սէրն իր ամենակարողութեամբը մեզի ցուցընէ: Աւստի եւ զատիկի տօնէն առաջ, գիտնալով որ իր ատենն եկած է, որ աս աշխարհքէս ելլէ՝ իր Հօրը քովն երթայ, իր աս աշխարհքիս մէջ եղողները սիրեց եւ մինչուկ վերջը սիրեց:

(Ե-Է. ԺԳ. 1.) Վասն զի իր ամենակարող հրամանաւն ամենասուրբ հաղորդութեան, այս ինքն՝ իր մարմնոյն ու արեան խորհուրդը հաստատեց, որով հացի ու գինւոյ տեսակներուն տակ կը պաշտի նոյն ինքն Տէր մեր եւ փրկիչ Յիսուս Քրիստոս, իր աստուածութեամբն ու մարդկութեամբն իրապէս եւ գոյացապէս եւ մնացապէս ներկայ ըլլալով. եւ այնպէս ընդ ամենայն յաւիտեանս մեզի հետ կը մնայ աս աշխարհքիս վրայ սուրբ պատարագին ու սուրբ հաղորդութեան մէջ:

Թէ որ ուղենանք ասանկ մեծ ու հրաշալի խորհրդոյն գովասանքն ընել՝ ոչ լեզու կը բաւէ եւ ոչ խօսք, վասն զի անսահման խորհուրդ է: Թէ որ Յիսուսի սէրը նայելու ըլլանք, իր սիրոյն մէջ կը թաղուինք, աներեւոյթ կ'ըլլանք: Իսկ թէ որ մեր մարդկային ողորմելի տկարութեան նայելու ըլլանք, աղէկ մտածելով՝ պէտք է որ խելքերնիս թոցընենք: Վ՛վ ենք մենք, որ նոյն ինքն Յիսուս Քրիստոս մեզի կերակուր ըլլայ: Խելքէ մտքէ դուրս շնորհք մըն է, որ Յիսուս կ'ընէ քրիստոնէիցս: Ասանկ մեծ շնորհքի ինչպէս պէտք է որ մենք ալ երախտագիտութիւն ընենք, ինչպէս պէտք է որ մեր սիրան ու հոգին իրեն արժանապէս պատրաստենք:

Տասուերկու առաքեալ էին, որ Քրիստոսի հետ նստելով՝ Քրիստոսի մարմինը ճաշակեցին. եւ սակայն տանուածին արժանապէս ճաշակեցին. իսկ մէկը, այս ինքն՝ Յուդա Սկարիոփոսացին՝ անարժանութեամբ ճաշակեց ու սատանային գործիքն եղաւ. ճաշակելուն պէս՝ դուրս ելաւ, եւ իր ստեղծողն, իր տէրն, իր բարերարն, իր վարդապետը՝ երեսուն արծաթի համար մատնեց: Աս օրինակը շատ սարսափելի ու զարհուրելի օրինակ է մեզի: Ասոր համար Պօղոս առաքեալ, ինչպէս որ վերը տեսանք, զմեզ կը զգուշացընէ որ չըլլայ թէ անարժանութեամբ հաղորդուինք. վասն զի անարժանութեամբ հաղորդուելով՝ մենք զմեզ կը դատապարտենք: Ուստի խրատ կուտայ ու կ'ըսէ որ ամէն մարդ նախ ինք զինքը փորձէ, այս ինքն՝ քննէ, եւ թէ որ մեղքի մէջ ընկած է, ճշմարիտ զգոյմամբ ու հաստատուն առաջադրութիւն զնելով՝ խոնարհաբար խոստովանանք ըլլայ, իր մեղքերուն թողութիւն անէ. թէ որ ուրիշին հոգեւոր կամ մարմնաւոր հատուցում մ'ունի ընելու, առանց զանցառութեան ընէ կատարէ. սրտին մէջէն մեղքի յօժարութիւնը կարէ նետէ. աչքն ունայնութենէ ու անցաւոր բաներէ ետ դարձընէ. իր մարդկային տկարութիւնն ու ողորմելի վիճակը ճանշնալով՝ խոնարհի. ասոնցմէ ետքը ջերմեռանդութեամբ ու սրտանց առ Յիսուս դիմէ, եւ իր տկարութիւնը, հիւանդութիւնը, կուրուցութիւնն, անմաքրութիւնը,

աղքատութիւնը, մերկութիւնը՝ լայով Յիսուսին առջին դնէ, ու աղաչէ որ ինք Յիսուս իր սուրբ մարմնոյն հաղորդութեամբն իր սիրան իջնայ, եւ իր տկարութիւնը զօրացընէ, հիւանդութիւնն առողջացընէ, կուրութիւնը լուսաւորէ, անմաքրութիւնը սրբէ, աղքատութիւնը շնորհքով հարստացընէ ու մերկութիւնն առաքինութիւններով ծածկէ:

Ըսանկ ընելով՝ արժանապէս կը հաղորդուինք Յիսուսի մարմնոյն, ու հաւատքի աչքով աս աշխարհքիս մէջ մինչեւ մահ զՅիսուս կը տեսնենք, թէպէտ եւ մեր մարմնաւոր աչքէն ծածկուած ըլլայ. իսկ մեռնելէս ետքը՝ իր անհուն ու անբաւ մարդասիրութեամբն իր յաւիտենական թագաւորութեան ժառանգ կ'ըլլանք, ու զինքը դէմ՝ յանդիման տեսնելով, իր տեսութեամբը միշտ եւ հանապաղ կ'ուրախանանք, ու սրբոց հետ կը փառաւորենք յաւիտեանս յաւիտենից:

Ա Ի Ա Գ Ո Ւ Բ Ի Ա Յ

Յ Ի Ս Ո Ւ Ս Ի Ք Բ Ի Ս Տ Ո Ս Ի Տ Ե Ա Ռ Ն Մ Ե Բ Ո Յ

ՉԸԲՉԸԲԸՆԸՑ. ԽԸՉԵԼՈՒԹԵԸՆ ԵՒ ՄԸՆՈՒԸՆ ՎԲԸՑ

«ՄՆԸԳԻ մը երուսաղեմէն երկիբով իջնալու ատեն՝ աւազակներու ձեռք ինկաւ, որ զինքը հանուեցուցին, վիրաւորեցին, կիսամահ թողուցին ու իրենք գացին: Պատահեցաւ որ քահանայ մը նոյն ճամբէն անցաւ. ան մարդը տեսաւ, անցաւ գնաց: Նոյնպէս ղեւտացի մ'ալ նոյն տեղն եկաւ, տեսաւ ու անցաւ գնաց: Սամարացի մ'ալ ճամբորդութիւն ընելով, նոյն տեղն եկաւ ան մարդուն քով, ու տեսնելով գթացաւ: Քովը գնաց, վէրքերուն վրայ գինի ու ձէթ դրաւ եւ պատեց, իր գրաստուն վրայ դրաւ, մէկ պանդոկ մը տարաւ ու դարմանեց: Երկրորդ օրն անկից ելած ատեն՝ հանեց պանդոկապետին երկու դահեկան տուաւ ու ըսաւ. Ըս մարդս դարմանէ. եւ ինչ որ վրան աւելի ծախք կ'ընես՝ նորէն եկած ատենս քեզի կը հատուցանեմ»: (Ղ. 10. Ժ. 30—35):

Ըս առակս Յիսուս քրիստոս Տէրն մեր պատմեց մարդուս եւ իր վրայ: Ըսով ուզեց հասկըցընել թէ մարդկային բնութիւնը յՆդամ եւ յԵւա, երուսաղեմէն՝ այս ինքն երկրաւոր աստուածատունկ դրախտէն՝ եօթնպարսպեան երկիբով, այս ինքն՝ յաւիտենական երանութիւն գացած ատեն, աւազակներուն, այս ինքն՝ չար նախանձոտ սատանաներուն ձեռքն ինկաւ:

մատնուեցաւ: Ասոնք ալ չարաչար զարկին, վիրաւորեցին զմարդկային բնութիւնը. ճամբուն վրայ, այս ինքն՝ գրախտէն դուրս կիսամազ թողուցին ու գացին: Եկաւ քահանան, այս ինքն Լեւոնը մինչև Գոփաէս եղած աստուածապաշտութիւնը, որն որ առանց գրաւոր օրինաց մարդուս սրտին մէջ ըլլալով՝ մարդկային բնութիւնն իրրել թէ ինք իրեն քահանայ էր, այնչափ երկայն ատեն կեցաւ նայեցաւ, ճար մը չկրցաւ ընել, անցաւ գնաց: Եկաւ զեւտացին. եկաւ Գոփաէս, զեւտական կարգը սահմանեց, գրաւոր օրէնքը տուաւ. ան կարգն ու օրէնքը մնաց մինչև քրիստոս. այնչափ երկայն ատեն կեցաւ նայեցաւ, ճար մը չկրցաւ ընել, անցաւ գնաց: Եւ սուղիւ ոչ քահանան ու ոչ զեւտացին կրնային աս վիրաւորեալ մարդկային բնութեան ճար մ'ընել. որովհետեւ մարդկային բնութիւնը յԱզամ ընդդէմ անսահման բարւոյն Աստուծոյ մեղանչելով՝ իր յանցանքն ալ անսահման եղած էր. եւ Աստուած իր յաւիտենական ու անքնին վճռովն ուզեր էր որ աս յանցանքին հաւասարեալ եւ արժանի հատուցում ըլլայ ըստ ճիշդ արդարութեան: Բւստի աս վիրաւորեալ մարդկային բնութիւնն ասանկ ճամբու վրայ մնաց մինչև որ Սամարացին, այս ինքն՝ քրիստոս Յիսուս Տէրն մեր, եկաւ իր աստուածային անձամբը միաւորեց զաստուածային եւ զմարդկային բնութիւնը, եւ մարդկային անձն չառնելով, իր աստուածային անստեղծ անձը՝ մարդկային ստեղծական անձին տեղը լեցուց. ուստի հարկաւորապէս քրիստոսի մարդկութիւնն աստուածային անձէն անսահմանութիւն մ'առաւ, ու քրիստոսի մարդկութեան գործքերն՝ որ անսահման աստուածային անձէն յառաջ կու գային, անսահման արժողութիւն ունեցան. անանկ որ քրիստոսի ըրած զո՛հը, քրիստոսի ըրած հատուցումը՝ չէ թէ միայն արժանի ու հաւասարեալ հատուցում եղաւ ըստ ճիշդ արդարութեան, հապա նաեւ առաւելեալ: Երդ աս Սամարացին, այս ինքն՝ Յիսուս քրիստոս Տէրն մեր, ձիւ վրայ հեծնելով, այս ինքն՝ մարդկային բնութիւնն առնելով, եկաւ աշխարհքս, իրրել հովիւ քաջ՝ ելաւ ի խնդիր մոլորեալ եւ վիրաւորեալ ոշխարի բնութեանս, տեսածին պէս՝ ձիոյն վրայ դրաւ, այս ինքն՝ աս վիրաւորեալ մարդկային կերպարանքը, բաց ի մեղաց, իր մարդկութեան վրայ առաւ. եւ որպէս թէ ինք աս վէրքերը՝ չէ թէ միայն կերպարանք, հապա նաեւ իրաւցրնէ իր վրան ունենալով՝ աս վէրքերուն համար պէտք եղած դեղը, այս ինքն՝ գինին ու եղը վրան լեցուց. դառն չարաչարանք, խաշելութեամբ եւ մահուամբ՝ մարդկային բնութեան համար Աստուծոյ անսահման զո՛հ ու քաւութիւն եղաւ:

Երդ՝ քրիստոս Տէրն մեր ծնած օրէն մինչև որ երեսուն-

ուիրեք տարւան եղաւ, շարունակ բանիք ու իր օրինակովը՝ մտորկան փրկութեան համար աշխատեցաւ. իսկ այսօր ամէն բան կատարեց լմնացուց, ու զո՛հ ըլլալով՝ իր արեամիր զմարդիկ ստամայի գերութենէն աղատեց: Իսկ թէ ինչպէս եղաւ, կարգաւ տեղն ի տեղը պատմենք:

Աւագ հինգշաբթի իրիկունը զատկական գառը բազարջով ուտելէն ետքը՝ ամենասուրբ հաղորդութեան, այս ինքն՝ իր փրկական մարմնոյ եւ արեան մեղսաքաւիչ խորհուրդը հաստատեց, ինչպէս որ երէկ տեսանք: Անկից ետքը ելաւ, զգեստը վրայէն հանեց, մէջքը ղենջակ կապեց, ջուր առաւ կոնքի մէջ լեցուց ու սկսաւ աշակերտներուն ոտքը մէկիկ մէկիկ լուալ, ու մէջքը կապած ղենջակով սրբել: Ամբողջութեամբ ետքը՝ զգեստը հագաւ, նստեցաւ ու իրենց ըսաւ. «Գիտէք, ես ձեզի ինչ ըրի: Գուք ինծի վարդապետ ու տէր կ'ըսէք. ու աղէկ կ'ընէք, վասն զի իրացընէ անանկ եմ: Արդ՝ թէ որ ես տէր ու վարդապետ ըլլալովս՝ ձեր ոտքը լուացի, պէտք է որ դուք ալ իրարու ոտքը լուաք: Վասն զի ես ձեզի օրինակ մը տուի, որ ինչպէս ես ձեզի ըրի, դուք ալ անանկ ընէք:» (Յով. ԺԳ. 12—15:) Ասկից ետքը իր աշակերտներուն գլուխը նստելով՝ ամենասուրբ բերանը բացաւ, եւ աս աստուածային կտակն ըրաւ. ինչպէս որ կը գնէ Յովհաննէս աւետարանիչ: (Գլ. ԺԳ. 16 — ԺԵ. 26:)

«Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ՝ ձեզի. ծառան իր տիրոջմէն մեծ է, ոչ ալ խաւրուած մարդը՝ զինքը խրկողէն մեծ է: Թէ որ աս գիտէք, աւելի երանելի կ'ըլլաք՝ թէ որ աս ասանկ ընէք: Ամենուր համար չեմ զրուցեր. վասն զի ես իմ ընտրածներս գիտեմ. բայց գրքին ըսածը պիտի կատարուի, որ ինծի հետ հաց ուտողն՝ ինծի խաբէութիւն ըրաւ: Բանը չեղած՝ հիմա կուրնէ կ'ըսեմ՝ ձեզի, որ եղած ատեն հաւատար թէ ես եմ: Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ՝ ձեզի, ով որ իմ խրկած մարդս կ'ընդունի, զիս կ'ընդունի. եւ ով որ զիս կ'ընդունի, զիս խրկողը կ'ընդունի: Յիսուս աս ասանկ ըսելէն ետքը՝ սիրար լեցուեցաւ, վկայեց ու ըսաւ. Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ՝ ձեզի, որ ձեզմէ մէկը զիս պիտի մտանէ: Աշակերտները սկսան իրարու նայիլ, տարակուսելով թէ որուն համար կը զրուցէ: Յիսուսին քովն ալ աշակերտներուն մէկը (Յովհաննէս աւետարանիչ) նստած էր, զոր Յիսուս կը սիրէր: Սիմոն Պետրոս իրեն աչք ըրաւ, որ հարցընէ թէ որուն համար կը զրուցէ: Ան ալ Յիսուսին լանջքը ծածեցաւ եւ ըսաւ. Տէր, ո՞վ է: Յիսուս ալ պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Ան է, որուն ես պատառը կը թափխեմ կուտամ: Եւ պատառը թափխեց, Յուդա սկարիօտացոյցն տը-

աւ : Պատառէն ետքը՝ ալ սատանան Յուդայի փորը մտաւ : Յիսուս ալ իրեն ըսաւ : Արդ՝ ինչ որ ընելիք ունիս՝ շուտով ըրէ : Իսկ նատողներէն մէկն ալ չիմացաւ թէ աս խօսքս ինչու համար ըսաւ իրեն : Վասն զի ոմանք կը կարծէին թէ՛ սարկին սնտուկը Յուդային ձեռքն ըլլալուն համար՝ Յիսուս իրեն ըսաւ որ աս տն օրերը մեզի պէտք եղած բաները գնէ, եւ կամ որ աղքատներուն բան մը տայ : Իսկ Յուդա պատառն առածին պէս՝ շուտով մը գուրս ելաւ, ու գիշեր էր : Անիկա գուրս ելլելէն ետեւ՝ Յիսուս ըսաւ : Հիմակ որդին մարդոյ փառաւորուեցաւ, Աստուած ալ իրմով փառաւորուեցաւ, վասն զի թէ որ Աստուած իրմով փառաւորուեցաւ, Աստուած ալ զնա իրմով պիտի փառաւորէ ու շուտով պիտի փառաւորէ : Արդեանկք իմ, քիչ մ'ատեն հետեւնիդ եմ, ետքը զիս պիտի փնտռէք, եւ ինչպէս որ Հրէից ըսի թէ իմ գացած տեղս՝ դուք չէք կրնար գալ, հիմակ ալ ձեզի կ'ըսեմ : Նոր պատուիրան կու տամ ձեզի, որ իրար սիրէք, ինչպէս որ ես զձեզ սիրեցի, որպէս զի դուք ալ իրար սիրէք : Ամէնքն ասով գիտնան որ դուք իմ աշակերտներս էք, թէ որ մէկզմէկ սիրէք : Սիմոն Պետրոս դարձաւ իրեն ըսաւ, Ա՛ւր կ'երթաս, Տէր : Յիսուս պատասխան տուաւ : Իմ գացած տեղս՝ դուն հիմա ետեւէս չես կրնար գալ, բայց ետքը իմ ետեւէս պիտի գաս : Պետրոս ալ իրեն ըսաւ : Տէր, ինչու համար հիմա կարող պիտի չըլլամ ետեւէդ գալ, արդէն ես իմ անձս քեզի համար կը դնեմ : Յիսուս պատասխան տուաւ : Դուն քու անձդ ինձի համար կը դնես, սոյոյգ սոյոյգ կ'ըսեմ քեզի, հաւք (աքաղաղը) շնուած՝ դուն զիս երկք անգամ պիտի ուրանաս :

«Սրտերնիդ տակնուվրայ չըլլայ, այլ Աստուծոյ հաւատացէք ու ինձի հաւատացէք : Իմ շօրս տունը շատ օթեւաններ կան, ապա թէ ոչ՝ ձեզի կը զրուցէի որ կ'երթամ ու ձեզի տեղ կը պատրաստեմ : Եւ թէ որ կ'երթամ ու ձեզի տեղ կը պատրաստեմ, դարձեալ կու գամ եւ զձեզ քովս կ'առնեմ, որ իմ եղած տեղս՝ դուք ալ գտնուիք, ու գացած տեղս ալ գիտնաք, ճամբան ալ գիտնաք : Թովմաս իրեն ըսաւ : Տէր, գացած տեղդ չննք գիտեր, ճամբան ինչպէս պիտի գիտնանք : Յիսուս ալ իրեն ըսաւ : Ես եմ ճանապարհ եւ ճշմարտութիւն եւ կեանք, մարդ մը առ Հայր չի գար՝ բայց եթէ ինձմով, թէ որ զիս գիտնայիք, իմ Հայրս ալ գիտցած կ'ըլլայիք, ասկից ետքը ան ալ կը գիտնաք, ու զինքը տեսաք : Փիլիպպոս իրեն ըսաւ : Տէր, մեզի ցրցուր զՀայր, եւ ան մեզի հերիք է : Յիսուս իրեն ըսաւ : Այսչափ ատեն հետեւնիդ եմ, ու դուն զիս չճանչցար, Փիլիպպէ, զիս տեսնող՝ Հայրն ալ տեսած կ'ըլլայ, եւ

դուն ինչպէս կ'ըսես որ զՀայր մեզի ցուցուր: Գուն չես հա-
 ւատար որ ես ի Հայր ու Հայր յիս է: Չեզի զըուցած խօսքերս՝
 չէ թէ ես ինձմէ կը զըուցեմ: Հապա յիս բնակող Հայրն է՝
 որ գործքերը կ'ընէ: Կը հաւատա՞ք ինձի, որ ես ի Հայր ու
 Հայր յիս է. ապա թէ ոչ՝ գոնէ գործքերուն համար ինձի հա-
 ւատացէք: Ասոյ՞ց սոյ՞ց կ'ըսեմ՝ ձեզի թէ ով որ ինձի կը
 հաւտայ՝ իմ բրած գործքերս ինքն ալ կը գործէ. ու անոնցմէ
 աւելի շատ մեծ բաներ կը գործէ, վասն զի ես առ Հայր կ'եր-
 թամ: Եւ ինչ որ իմ անուամբս կը խնդրէք, ձեզի ան բանը
 կ'ընեմ, որպէս զի Հայր Արդուով փառաւորուի: Թէ որ զիս կը
 սիրէք, իմ պատուիրաններս պահեցէք: Ես ալ Հօր կ'աղաչեմ,
 եւ ուրիշ մխիթարիչ կու տայ ձեզի, որ յաւիտեանս ձեզի
 հետ բնակի, ճշմարտութեան Հօգին՝ զոր աշխարհքս չիկրնար
 ընդունիլ, վասն զի զանիկա չիտեսներ ու չիճանչնար. բայց
 դուք զինքը կը ճանչնաք, վասն զի ձեր քօվը պիտի բնակի ու
 ձեզի հետ պիտ'որ ըլլայ: Զձեզ որը չեմ թողուր. ձեզի կու
 գամ: Քիչ մ'ալ (ատեն կայ) ու ետքը աշխարհքս ալ զիս
 չիտեսներ. բայց դուք զիս պիտի տեսնէք, վասն զի ես կեն-
 դանի եմ, դուք ալ կենդանի պիտի ըլլաք: Ան օրը պիտի
 գիտնաք դուք որ ես ի Հօր իմում, եւ դուք յիս, եւ ես ի
 ձեզ: Ալ որ իմ պատուիրաններս ունի եւ զանոնք կը պահէ,
 զիս սիրողն ան է. եւ զիս սիրողն՝ իմ Հօրմէս կը սիրուի. ես
 ալ զինքը կը սիրեմ, եւ զիս իրեն կը ցուցընեմ: Գարձաւ Յու-
 դա, Սկարիովտացին չէ՝ մէկալը, ըսաւ. Տէր, ինչ պատճա-
 աւ է, որ դուն զքեզ մեզի պիտի յայտնես ու աշխարհքին
 պիտի չյայտնես: Յիսուս ալ պատասխան տուաւ ու իրեն ըսաւ.
 Թէ որ մէկը զիս կը սիրէ, իմ խօսքս կը պահէ. եւ իմ Հայրս
 ալ զինքը կը սիրէ. եւ իրեն կու գանք ու իր քօվն օթեւան
 կ'ընենք. իսկ ով որ զիս չիսիրեր, իմ խօսքերս չիպահեր: Եւ
 իմ խօսքս՝ որ կը լսէք, իմն չէ, հապա իմ Հօրս է, որ զիս
 խաւրեց: Քանի որ հետերնիդ եմ, աս խօսքերս ձեզի զըու-
 ցեցի: Իսկ մխիթարիչ Հօգին սուրբ՝ զոր Հայր իմ անուամբս
 պիտի խաւրէ, անիկա ամէն իմ ըսածներս ձեզի կը սորվե-
 ցընէ, եւ ամէնն ալ մտուրնիդ կը ձգէ: Չեզի խաղաղութիւն
 կը թողում. իմ խաղաղութիւնս ձեզի կու տամ. աշխարհքիս
 տուածին պէս՝ ես ձեզի չեմ տար: Արտերնիդ տակնուվայջ չըլ-
 լայ ու վախ չմտնէ: Լսեցիք որ ձեզի ըսի թէ կ'երթամ ու ձե-
 զի կու գամ: Թէ որ զիս սիրէիք, պէտք էր որ ուրախանայիք,
 որ ես Հօր կ'երթամ, վասն զի իմ Հայրս ինձմէ մեծ է: Եւ
 բանը չեղած՝ հիմակուրնէ ըսի ձեզի, որ եղած ատեն հաւտայք:
 Ալ ասկից ետքը հետերնիդ շատ չեմ խօսիր: Ես աշխարհքիս

իշխանը կու գայ ու վրաս բան մը չի գտներ: Բայց որպէս զի աշխարհք իմանայ որ ես զՀայր կը սիրեմ, ու ինչպէս Հայր ինձի պատուիրեց՝ անանկ կ'ընեմ, հասցա ելէք, ասկից երթանք:

«Աս եմ ճշմարիտ որթը. իմ Հայրս ալ մշակ է: Ըն ուն՝ որ յիս է ու պտուղ չի տար, զանիկա կը կտրէ. իսկ որն որ պտուղ կու տայ, զանիկա կը մտքրէ, որ աւելի պտղաբեր ըլլայ: Գուք արդէն սուրբ էք, ձեզի ըսած խօսքերուս համար: Յիս կեցէք, ես ալ ի ձեզ կենամ: Ինչպէս որ ուն ինք իրեն չի կրնար պտուղ տալ՝ մինչև որ որթին վրայ հաստատած չըլլայ. նոյնպէս գուք ալ թէ որ յիս հաստատեալ չըլլաք: Ես եմ որթ, գուք ալ ուն. ով որ յիս հաստատուած է եւ ես ի նմա, անիկա շատ պտուղ կու տայ. վասն զի առանց իմ բան մը չէք կրնար ընել: Թէ որ մէկը յիս հաստատուած չըլլայ, անիկա գուրս ելաւ, ինչպէս որ ուռը կ'ելլէ, ու ցամփեցաւ չորցաւ. կը ժողվեն կրակը կը ձգեն, ու կ'այրի: Թէ որ գուք յիս կը կենաք ու իմ խօսքերս ալ ի ձեզ կը կենան, ու զածնիդ կը խնդրէք, ու ձեզի կ'ըլլայ: Իմ Հայրս աս բանիս մէջ փառաւորուեցաւ, որ շատ պտուղ տաք ու իմ աշակերտներս ըլլաք: Ինչպէս որ Հայր զիս սիրեց, ես ալ զձեզ սիրեցի. իմ սիրոյս մէջ հաստատ կեցէք: Թէ որ իմ պատուիրաններս կը պահէք, իմ սիրոյս մէջ կը մնաք. ինչպէս որ ես ալ իմ Հօրս պատուիրանները պահեցի եւ իր սիրոյն մէջ կեցած եմ: Աս խօսքերս անոր համար ըսի ձեզի, որ իմ ուրախութիւնս ի ձեզ ըլլայ ու ձեր ուրախութիւնը կատարեալ ըլլայ: Իմ պատուէրս աս է, որ իրար սիրէք, ինչպէս որ ես ալ զձեզ սիրեցի: Ընկից մեծ սէր չի կրնար մէկն ունենալ, քան թէ որ ինք զինքն իր բարեկամներուն համար տալով: Գուք իմ բարեկամներս էք, թէ որ իմ ձեզի պատուիրած բաներս կ'ընէք: Ասկից ետքը զձեզ ծառայ չեմ կանչեր. վասն զի ծառան իր տիրոջ ըրած բաները չի գիտեր. հասցա զձեզ բարեկամ կանչեցի, վասն զի Հօրմէս լսած բաներուս ամենն ալ ձեզի իմացուցի: Գուք զիս չընտրեցիք. հասցա ես զձեզ ընտրեցի եւ զձեզ դրի, որ գուք երթաք ու պտղաբեր ըլլաք ու պտուղնիդ մնայ. եւ ինչ որ իմ անուամբս Հօրմէս ուղելու ըլլաք, ձեզի տայ: Աս կը պատուիրեմ որ իրար սիրէք: Թէ որ աշխարհքս զձեզ կ'ատէ, գիտնաք որ առաջ զիս կ'ատէ: Թէ որ աս աշխարհքէս ըլլայիք, աշխարհք իրենները կը սիրէր. բայց աս աշխարհքէս չըլլալնուդ համար, ու ես զձեզ աշխարհքէս զատելուս ընտրելուս համար՝ աշխարհք զձեզ կ'ատէ: Յիշեցէք ան խօսքն որ ըսի թէ ճշման իր տիրոջմէն մեծ չէ. թէ որ զիս հալածեցին, զձեզ ալ կը հալածեն. թէ որ իմ խօսքս պահեցին, ձերն ալ կը

պահեն: Բայց աս բաներս ձեզի իմ անուանս համար պիտի ընեն, վասն զի զիս խաւրողը չիմացան: Թէ որ ես եկած ու հետեւնին խօսած չըլլայի, իրենց մեղք մը չէր ըլլար. բայց հիմակ իրենց մեղքին պատճառ չեն կրնար բռնել: Այլ որ զիս կ'ատէ, իմ չայրս ալ կ'ատէ: Եթէ աս գործքերս բրած չըլլայի իրենց, որ ուրիշ մէկն ամենեւին բրած չունի, իրենց մեղք մը չէր ըլլար. բայց հիմա տեսան ու ատեցին՝ զիս ալ, չայրս ալ: Բայց իրենց օրէնքին մէջ գրուած բանը պիտի կատարուէր թէ Զիս պարապ տեղ ատեցին: Իսկ երբ որ միսիծարիչը կու գայ, որ ես չօրմէս ձեզի պիտի խաւրեմ, ճշմարտութեան շողին՝ որ ի շօրէ կ'երլէ, անիկա ինծի համար վկայութիւն պիտի ապ: Գուք ալ կը վկայէք, վասն զի իսկզբանէ իմ հետս էք:

«Աս խօսքերս անոր համար ըսի ձեզի, որ չգայթակղիք: Իրենց ժողովրդանոցներուն մէջէն զձեզ դուրս պիտի հանեն. բայց ատեն պիտի գայ որ զձեզ մեռցնողը՝ պիտի կարծէ թէ Ատուծոյ պաշտօն կը մտաուցանէ: Եւ աս բանս անոր համար պիտի ընեն ձեզի, վասն զի ոչ զչայր եւ ոչ զիս ճանչցան: Եւ անոր համար ալ աս բանս ըսի ձեզի, որ ատենը գալու ըլլայ նէ՛ յիշէք թէ ես ձեզի ըսի: Աս խօսքս իսկզբանէ չըսի ձեզի, վասն զի հետեւնիդ էի: Բայց հիմակ ես զիս խաւրողին կ'երթամ, եւ մէկերնիդ ալ չիհարցընէր ինծի թէ ո՞ր կ'երթամ: Սակայն այս խօսքերս ձեզի բտելուս համար՝ ձեր սիրտը արամուծեամբ լեցուցաւ: Բայց ես ճշմարտոր կը զրուցեմ ձեզի. աւելի ազէկ է ձեզի՝ որ ես երթամ. վասն զի թէ որ ես չերթամ, միսիծարիչը ձեզի չիգար. իսկ թէ որ երթալու ըլլամ, զինքը ձեզի կը խաւրեմ: Ան ալ պիտի գայ՝ աս աշխարհքս յանդիմանէ՛ մեղքի համար, արդարութեան համար ու դատաստանի համար: Մեղքի համար, վասն զի ինծի չեն հաւտար. արդարութեան համար, վասն զի ես իմ շօրս կ'երթամ ու մէյ մ'ալ զիս չէք տեսներ. դատաստանի համար, վասն զի աս աշխարհքիս իշխանը դատապարտեալ է: Ուրիշ շատ բան ալ ունիմ ձեզի ըսելու. բայց հիմա չէք կրնար տանիլ: Երբ որ ինք՝ Հոգին ճշմարտութեան կու գայ, անիկա ձեզի ամէն ճշմարտութեամբ կ'առաջնորդէ. վասն զի չէ թէ ինք իրմէ պիտի խօսի, հապա լսածը պիտի խօսի եւ ըլլալիքը ձեզի պիտի պատմէ: Անիկա զիս պիտի փառաւորէ, վասն զի իմինէս պիտի առնէ ու ձեզի պիտի պատմէ: Ինչ որ չայրս ունի, ամէնն ալ իմն է. անոր համար ձեզի ըսի որ իմինէս պիտի առնէ ու ձեզի պիտի պատմէ: Քիչ մ'ալ (ատեն կայ) եւ ալ զիս չէք տեսներ. եւ քիչ մ'ալ ետքը կը տեսնէք զիս, եւ ես առ չայր կ'երթամ: Աշակերտներուն մէջէն մէկ քանին սկսան իրարու ըսել. Ի՞նչ բան

է աս՝ որ մեզի կ'ըսէ թէ քիչ մ'ալ (ատեն կայ) եւ ալ զիս չէք տեսներ. ու քիչ մ'ալ ետքը զիս կը տեսնէք. եւ թէ Ես առ Հայր իմ կ'երթամ: Եւ կ'ըսէին. Ի՞նչ է ան՝ քիչ մ'ալ ըսածը, չենք գիտեր ինչ կ'ըսէ: Յիսուս ալ իմացաւ որ կ'ուզէին իրեն հարցընել ու ըսաւ իրենց. Ան կը հարցընէք իրարու, որ ըսի թէ քիչ մ'ալ (ատեն կայ) եւ զիս չէք տեսներ. ու քիչ մ'ալ ետքը զիս կը տեսնէք: Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, որ դուք պիտի լսք ու պիտի ողբաք, եւ աշխարհք պիտի խնդայ. դուք պիտի տրտմիք, բայց ձեր տրտմութիւնն ու րախտութիւն պիտի դառնայ: Աին մը զաւակ բերելու ատեն կը տրտմի, վասն զի ատենը հասած է. իսկ զաւակը բերելէն ետքը՝ կրած նեղութիւնն ալ չկոչներ, խնդալուն համար՝ որ աշխարհք մարդ ծնաւ: Դուք ալ հիմա տրտմութիւն ունիք. բայց դարձեալ կը տեսնեմ զձեզ, ու սրտերնիդ ուրախ կ'ըլլայ. եւ ուրախութիւննիդ մարդ մը ձեզմէ չի վերցընէր: Եւ ան օրը ամենեւին ինձի բան մը պիտի չհարցընէք: Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, որ ինչ որ իմ Հօրմէս իմ անուամբս խնդրելու ըլլաք, ձեզի կու տայ: Մինչև հիմակ իմ անուամբս բան մը չխնդրեցիք. խընդրեցէք, ու կ'առնէք, որ ձեր ուրախութիւնը լեցուի: Աս բաներս առականքով զրուցեցի ձեզի. ատեն պիտի գայ՝ որ ալ առականքով պիտի չեստիմ հետերնիդ. այլ յայտնապէս իմ Հօրս վրայ ձեզի պիտի պատմեմ: Ան օրը իմ անուամբս պիտի խնդրէք. եւ չեմ ըսեր ձեզի որ ես ձեզի համար Հօր կ'աղաչեմ: Վասն զի դուք զիս սիրելնուդ եւ իմ Աստուծակ ելլելուս հաւատնուդ համար՝ ինք Հայրն ալ զձեզ կը սիրէ: Հօրմէն ելլայ ու աշխարհք եկայ. դարձեալ աշխարհքը թող կու տամ, եւ առ Հայր կ'երթամ: Դարձան աշակերտներն իրեն ըսին. Ահա հիմա յայտնի կը խօսիս ու ամենեւին առակ մը չես զրուցեր. հիմա գիտենք որ ամէն բան գիտես, եւ ամենեւին պէտք չէ որ մեկը քեզի բան մը հարցընէ. ասով կը հաւատնք որ Աստուծակ ելար: Յիսուս ալ իրենց պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Հիմա կը հաւտաք: Ահա ատեն պիտի գայ, եւ եկած ալ է, որ ամէն մեկդ տեղերնիդ պիտի ցրուիք, ու զիս մինակ թող պիտի տաք. եւ մինակ չեմ, վասն զի Հայր հետս է: Աս խօսքերս անոր համար ձեզի ըսի, որ հետս խաղաղութիւն ունենաք: Աս աշխարհքիս մէջ նեղութիւն պիտ'որ ունենաք. բայց սիրտ առէք, վասն զի ես աշխարհքին յաղթեցի:

«Յիսուս աս խօսքերս խօսելէն ետքը՝ աչքն երկինք վերցուց ու ըսաւ. Հայր, ատենը հասած է, փառաւորէ քու Արդիդ, որ քու Արդիդ ալ զքեզ փառաւորէ. ինչպէս որ ամէն մարմնոց վրայ իրեն իշխանութիւն տուիր, որ իրեն տուածներէդ ամենուն

ալ յաւիտենական կեանք տայ: Աս է յաւիտենական կեանքը, որ ճանչնան զքեզ միայն ճշմարիտ Աստուած, ու խաւրած ԅիսուս Բրիտանոսդ: Ես զքեզ երկրի վրայ փառաւորեցի, ընելու համար ինծի տուած գործքերդ կատարեցի: Հիմակ ալ, Հայր, զիս փառաւորէ քու քովդ, ան փառքով՝ որ աշխարհքը չեղած՝ քու քովդ ունէի: Աս աշխարհքիս մէջէն ինծի տուած մարդոցդ՝ քու անունդ յայտնեցի. քուկդ էին, ու ինծի տուիր զանոնք, եւ քու խօսքդ պահեցին: Հիմա գիտցան որ ինչ որ ինծի տուած ես՝ ամենն ալ քեզմէ է: Վասն զի ինծի տուած խօսքդ իրենց տուի. եւ անոնք ընդունեցան ու ճշմարտութեամբ ճանչցան որ քեզմէ երայ, եւ հաւատացին որ դուն զիս խաւրեցիր: Երդ ես անոնց համար կ'աղաչեմ, աշխարհքին համար չեմ աղաչեր, հապա անոնց համար կ'աղաչեմ, զորոնք ինծի տուիր, վասն զի քուկդ են. եւ ինչ որ իմն է, ամենն ալ քուկդ է. եւ ինչ որ քուկդ է, ան իմն է, եւ անոնցմով փառաւորուած եմ: Ես ալ ասկից ետքը աշխարհքիս մէջ չեմ. իսկ անոնք աշխարհքիս մէջ են, ու ես քեզի կու գամ: Հայր սուրբ, զանոնք պահէ քու անունովդ՝ որով ինծի տուիր. որպէս զի մէկ ըլլան, ինչպէս որ մենք ալ մէկ ենք: Քանի որ աշխարհքիս մէջ իրենց հետ էի, ես զանոնք կը պահէի քու անունովդ՝ որով ինծի տուիր. ու պահեցի, եւ մէկն ալ չկորսուեցաւ, կորստեան որդիէն զատ, որ գրքին խօսքը կատարուի: Բայց հիմակ ես քեզի կու գամ, եւ աս խօսքս աշխարհքիս մէջ կը խօսիմ, որ իմ ուրախութիւնս իրենց քով կատարեալ գտնուի: Քու խօսքդ ես իրենց տուի, ու աշխարհքս զիրենք ատեց. վասն զի աշխարհքէն չեն, ինչպէս որ ես ալ աշխարհքէն չեմ: Աս չեմ աղաչեր որ զանոնք աշխարհքէն վերցընես, այլ՝ որ զանոնք չարէն պահես: Աս աշխարհքէս չեն, ինչպէս որ ես ալ աշխարհքէն չեմ: Քու ճշմարտութեամբ զանոնք սուրբ ըրէ. վասն զի քու խօսքդ ճշմարտութիւն է: Ինչպէս որ դուն զիս աշխարհք խաւրեցիր, ես ալ զանոնք աշխարհք խաւրեցի. եւ անոնց վրայ ես իմ անձս սուրբ կ'ընեմ, որ անոնք ալ ճշմարտութեամբ սրբեալ ըլլան: Բայց չէ թէ միայն իրենց համար կ'աղաչեմ, հապա նաեւ անոնց խօսքովն ինծի հաւատացողներուն ամենուն համար, որ ամենքն ալ մէկ ըլլան, ինչպէս որ դուն, Հայր, յիս ես, եւ ես ի քեզ եմ, որպէս զի անոնք ալ ի մեզ ըլլան. որ աշխարհք ալ հաւտայ թէ զիս դուն խաւրեցիր: Եւ ինծի տուած փառքդ իրենց տուի, որ մէկ ըլլան, ինչպէս որ մենք ալ մէկ ենք: Ես ի նոսա, դուն ալ յիս, որ կատարեալ ըլլան ի մի. եւ աշխարհք ալ գիտնայ որ դուն զիս խաւրեցիր. ու ես զանոնք անանկ սիրեցի, ինչպէս որ դուն զիս

սիրեցիր: Հայր, կ'ուզեմ որ ինձի տուածներդ ինձի հետ իմ եղած տեղս ըլլան, որ տեսնեն իմ փառքս՝ զոր ինձի տուիր. վասն զի աշխարհք չեղած՝ դուն զիս սիրեցիր: Հայր արդար, եւ աշխարհք դքեղ չճանչցաւ. բայց ես դքեղ ճանչցայ, անոք ալ իմացան որ դուն զիս խաւրեցիր: Եւ քու անունդ իրենց իմացուցի ու կ'իմացընեմ, որպէս զի ինչ սիրով որ զիս սիրեցիր՝ ան սէրն անոնց մէջ ըլլայ, ես ալ իրենց մէջ ըլլամ:»

Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր աս աստուածային կտակն ու քարոզը՝ ասանկ հրաշալի աղօթքով ու օրհնութեամբ լընցընելէն ետքը, աշակերտներն առաւ (բայ ի Յուդայէն, որն որ ինչպէս վերը տեսանք՝ պատառն առած ին պէս՝ դնաց) եւ անոնց հետ վերնաստնէն դուրս ելաւ, ու ինչպէս որ իր սովորութիւնն էր՝ Չիժենեաց լեռն ելաւ: Բայց լեռան վրայ չկեցաւ: Յովսափատու ձորն եկաւ, Աեդրոնի հեղեղատն անցաւ, ու Գեթսեմանի գեղն եկաւ: Առաքեալներէն ութ հոգի հոն ձգեց, ըսելով՝ «Գուք հոս նստեցէք մինչեւ որ ես երթամ աղօթք ընեմ»: (Մատթ. Ի. 2. 36:) Իսկ մեկալ երեքն՝ որ առաքեալներուն մէջ աւելի մեծ ու Յիսուսին աւելի մերձաւոր էին, այս ինքն՝ զՊետրոս, զՅակոբոս եւ զՅովհաննէս հետն առաւ ու պարտեզ մտաւ: Հոն իր մարդկային երեւակայութեան մէջ բերելով կրելիքները, սկսաւ ըստ մարդկութեան արտաբիլ եւ հոգալ: Ան ատեն ան երեքին ըսաւ. «Հոգիս մինչեւ ի մահ տըրտում է. կեցէք հոս, եւ ինձի հետ արթուն մնացէք»: (Մատթ. Ի. 2. 38:) Անոք հոն ձգեց, եւ ինք քարընկեցի մը շափ յառաջ դնաց, եւ երեսին վրայ խնայով՝ ասանկ աղօթք ըրաւ. «Հայր իմ, թէ որ հնար է՝ աս բաժակս ինձմէ անցնի. բայց չէ թէ իմ ուզածս, հապա քու ուզածդ ըլլայ»: (Մատթ. Ի. 2. 39:) Ետքը դարձաւ աշակերտներուն եկաւ ու տեսնելով որ քուն են, Պետրոսին ըսաւ. «Ասանկ չկրցաք ինձի հետ ժամ մը արթուն կենալ. արթուն կեցէք ու աղօթք ըրէք, որ փորձութեան մէջ չկնաք. հոգին յօժար է, բայց մարմինը՝ տկար»: (Մատթ. Ի. 2. 40, 41:) Աս ըսաւ ու երկրորդ անգամ գնաց նոյն աղօթքն ըրաւ: Եկաւ նորէն աշակերտներուն, տեսաւ որ քուն էին. վասն զի աշուրնին ծանրացած էր: Գարձեալ երրորդ անգամ գնաց տեղը եւ նոյն աղօթքը կրկնեց: Բայց այս աղօթքներուն ատենը՝ հոգեվարքի պէս տկարութեան մէջ ինկաւ, ու արիւն կը քրտընէր. իսկ երկնքէն իրեն հրեշտակ երևեցաւ եւ ուժ տուաւ: (Ղուկ. Ի. 43, 44:) Երրորդ անգամ աղօթքէն որ դարձաւ, աշակերտները դարձեալ քնոյ մէջ գտնելով՝ ըսաւ իրենց. «Ասկից ետքը քուն եղիք ու հանգչեցէք. վասն զի ահա ժամն եկած է ու որդի մարդոյ մեղաւորն»

րուն ձեռքը կը մատնուի. ելէք ասկից երթանք, վասն զի ահա զիս մատնողը հասաւ, : (Մատթ. ԻԶ. 45, 46):

Յիսուս աս խօսքս լմբնցուց թէ չէ, մէյ մ'ալ նայիս որ Յուդա Սկարիովտացի՝ տասուերկու առաքեալներէն մէկը, որ երկու օր յառաջ, այս ինքն՝ աւագ չորեքշաբթին օրը, գացեր զՅիսուս քահանայապետներուն երեսուն արծաթով ծախեր էր, ու համբոյրն անոնց նշան տալով՝ յարմար ատեն մը կը փնտուէր մատնելու, եկաւ գիշերով՝ Գեթսեմանիի պարտէզը մտաւ, հետն ալ շատ բազմութիւն սրերով ու գաւազաններով, ջահերով ու լապտերներով, քահանայապետներուն ու փարիսեցիներուն սպասաւորներովը: Յիսուս տեսնելով որ այնչափ մարդ եկեր էր վրան, «Չով կ'ուզէք», ըսաւ: Անոնք ալ ըսին. «Յիսուս Նազովթեցին», : Յիսուս պատասխանեց թէ «Դս եմ», : Աս ըսաւ թէ չէ, ետ ետ գացին ու գետինը զարնուցան: Երբ որ մէյ մ'ալ հարցուց եւ անոնք ալ նոյն պատասխանը տուին, Յիսուս իրենց ըսաւ. «Չեզի զրուցեցի որ ես եմ: Արդ եթէ զիս կ'ուզէք, ասոնք թող տուէք որ երթան», : (Յ-Է. ԺԸ. 4—8): Ան ատեն Յուդա Յիսուսին մօտիկցաւ ու Ողջ լեր, վարդապետ, ըսելով՝ համբուրեց: Յիսուս ալ դարձաւ ըսաւ. «Յուդա, համբուրելով կը մատնես զորդին մարդոյ», : (Ղ-Է. ԻԲ. 48): Իսկ Պետրոս առաքեալ եղածները տեսնելով՝ սաստիկ վշտացաւ, եւ քովը սուր ունենալով՝ քաշեց քահանայապետին Մաղքոս անուամբ ծառան դարկաւ ու ականջը կտրեց: Յիսուս աս տեսնելով՝ խեղոյն մօտիկցաւ ականջը բժշկեց ու Պետրոսին ըսաւ. «Սուրդ տեղը դիր. վասն զի ով որ ձեռքը սուր կ'առնէ՝ սրով կ'իյնայ: Կարծես որ չեմ կրնար Հօրս աղաչել որ հիմակ ինձի հոս տեղս հրեշտակներէն տասուերկու գնդէ աւելի հասցընէ: Հապա գրքին խօսքն ինչպէս պիտի կատարուի, որ ասանկ պիտ'որ ըլլայ կ'ըսէ», : (Մատթ. ԻԶ. 52—54): Ետքը դարձաւ Հրէից ալ ըսաւ. «Կրբեւ թէ աւաղակի մը վրայ ելեր էք սրերով ու բրերով: Միշտ տաճարին մէջ հետերնիդ էի, ու ձեռուրնիդ վրաս չդրիք. բայց աս է ձեր ժամն ու իշխանութիւնը խաւարի», : (Ղ-Է. ԻԲ. 52, 53): Ան ատեն աշակերտները զՅիսուս թողուցին փախան:

Իսկ եկողներն առին զՅիսուս կապեցին, ու նախ Աննա քահանայապետին տարին, որ կայիափա քահանայապետին աներն էր. ան ալ բունեց կայիափա քահանայապետին խաւրեց, եւ ինքն ու բոլոր գպիկներն ու ծերերը հոն ժողվեցան: Պետրոս ալ հեռուէն գնաց ետեւէն մինչեւ քահանայապետին սրահը, եւ հոնտեղը սպասաւորներուն հետ նստեցաւ, որ կատարածը տեսնէ. եւ կրակին քով կը տաքնար: Հոն տեղը ա-

դախին մը Պետրոսին նայելով՝ ըսաւ. «Աս ալ անոր հետն եղողներուն մէկն էր», իսկ Պետրոս ուրացաւ. Ես ան մարդը չեմ ճանչնար, ըսելով: Եւ իսկոյն հաւը խօսեցաւ: Քիչ մ'ալ անցաւ, ուրիշ մարդ մը զինքը տեսաւ ու ըսաւ. «Դուն ալ անոնցմէ ես», Պետրոս ալ՝ «Ես անոնցմէ չեմ», ըսաւ: Ժամ մը ետքը ուրիշ մարդ մ'ալ հաստատելով ըսաւ. «Ստուգիւ աս ալ անոր հետն էր, վասն զի գալիլեացի է»: (Ղ. 14. ԻԲ. 56—60):

Իսկ Պետրոս երրորդ անգամ ուրացաւ, երդում ըրաւ ու ըսաւ. «Ան ձեր ըսած մարդը չեմ ճանչնար», եւ շուտ մը հաւն ալ երկրորդ անգամ խօսեցաւ: Տէրն ան ատեն դարձաւ մէյ մը Պետրոսին նայեցաւ. ան ալ յիշեց Յիսուսին ըսածը թէ Հաւն երկու անգամ չխօսած՝ դուն երեք անգամ զիս պիտի ուրանաս: Ասոր վրայ դուրս ելաւ ու սկսաւ գառնապէս լալ: (Մ. 14. ԺԳ. 71, 72):

Իսկայ երբ որ դուրսն աս բաներս կ'ըլլային, ներսը Յիսուսի գատաստանը կը քշէին Հրեայք: Եւ նախ Աննա քահանայապետը Յիսուսին՝ իր աշակերտներն ու իր վարդապետութիւնը հարցուց: Յիսուս ասանկ պատասխան տուաւ. «Ես աշխարհքին մէջ յայտնապէս խօսեցայ. ես ամէն անգամ ժողովըրդանոցին մէջ սորվեցուի, ու տաճարին մէջ՝ բոլոր Հրեաները ժողովուած ատենը. եւ ծածուկ բան մը չեմ խօսած. ինչու համար ինձի կը հարցնես. լսողներուն հարցուր՝ որ իրենց ինչ խօսած եմ. իմ ըսածներս ահա իրենք զիտեն», Աս ըսածին պէս՝ հոն եղող սպասաւորներէն մէկը Յիսուսին աստակ զարկաւ ու ըսաւ. «Ատանկ պատասխան կու տաս քահանայապետին», Յիսուս ալ դարձաւ իրեն ըսաւ. «Թէ որ գէշ բան մը զրուցեցի, գէշութիւնը ցուցուր. իսկ թէ որ աղէկ ըսի՝ ինձի ինչու կը զարնես», (Յ. 12. ԺԸ. 19—23): Ետքը սկսան քահանայապետն ու բոլոր ատեանը Յիսուսի դէմ սուտ վկայութիւն մը փնտաւել՝ որ մեռցընեն, եւ չէին կրնար գտնել. վասն զի թէպէտ շատ սուտ վկայութիւն տուող եղաւ, բայց խօսքերնին իրարու յարմար չէին: Ետքը երկու սուտ վկայ ելան ըսին որ Աս մարդս կ'ըսէր թէ «Ես կրնամ Աստուծոյ տաճարը քակել ու երեք օրուան մէջ շինել», Աս ըսին, բայց վկայութիւննին դարձեալ իրարու հետ նոյն չելաւ: Ան ատեն քահանայապետն ոտք ելաւ ու Յիսուսին ըսաւ. «Պատասխան չտան, նայէ՛ վրադ ինչ ամբաստանութիւն կ'ընեն», Յիսուս լուց: Քահանայապետը դարձեալ ըսաւ. «Չքեղ կ'երդմնեցընեմ յԱստուած կենդանի, որ ըսես մեզի թէ դուն ես Քրիստոս Աստուծոյ Որդին», Աս հարցման Յիսուս բերանը բացաւ ու ըսաւ. «Դուն քու բերնովդ ըսիր, բայց կ'ըսեմ ձեզի որ աս-

կից ետքը պիտի տեսնէք զորդին մարդոյ՝ Ըստուծոյ զօրութեան աջ դին նստած ու երկնքին ամպերուն վրայէն եկած, : Ըստ խօսքիս վրայ քահանայապետն զգեստը պատուեց ու պուալով ըսաւ. « Հայհոյեց. ալ ի՞նչ պէտք է մեզի վկայ. ահա ըրած հայհոյութիւնը հիմա լսեցիք : Ի՞նչ կ'ըսէք : Ընոնք ալ ամենքը մէկէն պուալով ըսին. « Մահապարտ է : » (Մատթ. Ի. 59—66 :) Երդ ըստ օրինաց Հրէից՝ հայհոյիչը կը քարկոծուէր. բայց աւելի խայտառակ մահուամբ մեռցընելու համար՝ ուղեցին կռապաշտ դատաւորին ձեռքը մատնել : Սակայն կէս գիշերը նոր անցած ըլլալով՝ պէտք եղաւ որ լուսնալուսն սպասեն : Ուստի երեք ժամի չափ ան անզգամ մարդիկ զնիստուս առին, չըրածնին չմնաց. երեսը թքնելով, մահապարտի մը պէս գլխուն վրայ լաթ ձգելով, աստակներ ու բռնցի զարնելով ու ծաղրաբանութեամբ հարցընելով թէ « Մարգարէացիք մեզի, քրիստոս, քեզի զարնողն ո՞վ է : » (Մատթ. Ի. 68 :)

Սկզբնապէս առաւօտեան լոյսն ելլելու սկսածին պէս՝ քահանայապետները, դպիրներն ու ժողովրդեան ծերերը մէկ եղան, ու խորհուրդ ընելով որոշեցին որ զնիստուս առնեն, Պիղատոսին տանին ու խաչ հանել տան : Ընտանն մատնիչ Յուդան տեսնելով որ Յիսուս մեռնելու դատապարտուեցաւ, ըրածին վրայ զղջաց. եւ առած արծաթը՝ քահանայապետներուն ու ծերերուն դարձրնելով՝ ըսաւ. « Մեղայ որ արդար արիւնք մատնեցի : » Իսկ անոնք չընդունեցան ու ըսին. « Մեր հոգը չէ, դուն գիտես : » (Մատթ. Ի. 3, 4 :) Յուդա տեսնելով որ անով չեղաւ, յուսահատութենէն արծաթը ածարին մէջ ձգեց ու գնաց ինք զինքը կախելով խղզեց : Ետքը քահանայապետներն ան արծաթը արեան գին ըլլալուն համար՝ պատշաճ չտեսան որ կորբանն ընդունին. ուստի խորհուրդ ըրին ու անով բրտի ագարակն առին, որ օտարներու գերեզման ըլլայ :

Երդ ամենքը մէկտեղ զինուորներով զՅիսուս կապեցին, առին Պիղատոսին տունը տարին. բայց Հրեայք ներս չմտան, որ չըլլայ թէ պղծուին ու դատիկնին աւրուի : Ուստի Պիղատոս զուրս ելաւ ու հարցուց թէ « Ի՞նչ չարախօսութիւն կ'ընէք աս մարդուս դէմ : » Ընոնք ալ պատասխան տուին որ « Եթէ չարագործ չըլլար, քեզի չէինք մատնել : » Պիղատոս կրկնեց. « Կուք զինքն առէք ու ձեր օրէնքին համեմատ դատեցէք : » Իսկ Հրեայք չուղեցին, ըսելով թէ Մեզի չ'իյնար մարդ մեռցընել : Ըստ վրայ Պիղատոս ներս մտաւ, զՅիսուս առնին բերել տուաւ : Եւ որովհետեւ Հրեայք չէ թէ միայն ամբաստաններ էին որ իրենց ազգը կը խոսովէ ու թող չիտար որ կոյսեր հարկ տան, հապա նաեւ աս ալ ամբաստաններ էին որ ինք

զինքը Հրէից թագաւոր կ'ընէ, Պիղատոս Հարցուց Յիսուսին թէ «Հրէից թագաւորը դուն ես», : Յիսուս ալ Պիղատոսին Հարցուց . «Ադ բանը դուն քեզմէ կ'ըսես, թէ ուրիշները քեզի ըսին ինձի համար», : Պիղատոս ալ զրուցեց . «Ի՞նչ . ես ալ հրեայ եմ որ . քու ազգդ ու քահանայապետը զքեզ ինձի մատնեցին . ի՞նչ բան ըրած ես», : Ան ատեն Յիսուս պատասխան տուաւ . «Իմ թագաւորութիւնս աս աշխարհքէս չէ . թէ որ իմ թագաւորութիւնս աս աշխարհքէս ըլլար, իմ սպասաւորներս դէմ կը կենային, որ չըլլայ թէ Հրեաներուն ձեռքը մատնուիմ . բայց արդ՝ իմ թագաւորութիւնս ասկից չէ», : Պիղատոս խեղճն Հարցուց . «Ապա ուրեմն դուն թագաւոր մըն ես», : Յիսուս պատասխան տուաւ . «Դուն կ'ըսես, որ թագաւոր եմ . բայց ես անոր համար ծնած ու անոր համար աշխարհք եկած եմ, որ Ճշմարտութեան վկայեմ . Ճշմարտութենէ եզոզն իմ խօսքս կը լսէ», : Պիղատոս ալ Հարցուց . «Ի՞նչ է Ճշմարտութիւն», : Բայց պատասխան տալուն չսպասելով՝ դուրս ելաւ, քահանայապետաց ու ժողովուրդեան ըսաւ որ «Ես աս մարդուս վրայ ամենեւին յանցանք չեմ գտներ», : (Յ-էն . ԺԸ . 28—38 :) Իսկ Հրեայք պոռալով պոռչտալով՝ շատ բան զրուցեցին Յիսուսին համար : Բայց Յիսուս ամենեւին պատասխան չտուաւ . անանկ որ Պիղատոս դարձաւ իրեն ըսաւ . «Ինչու պատասխան չես տար . նայէ՛ ի՞նչ բաներ կը զրուցեն քեզի համար», : (Մ-բէ . ԺԵ . 4 :) Բայց աս խօսքիս ալ Յիսուս ամենեւին պատասխան չտուաւ, անանկ որ Պիղատոս շատ զարմացաւ :

Պակայն Պիղատոս այսչափ խօսակցութիւններուն մէջ տեսնելով որ Յիսուս բոլորովին անմեղ է ու յանցանք մը չունի, խղճմտանքը թող չտուաւ որ վրան մահուան վճիռ կտրէ . այլ մանաւանդ ուզեց կերպ կերպ ճամբաներ բանեցընել, որ զինքը Հրէից ձեռքէն ազատէ : Ուստի նախ առաջին Հրեաներուն խօսքին մէջ Գալիլեայի խօսք մը լսելով՝ Հարցուց թէ Յիսուս Գալիլեացի է : Երբ որ իմացաւ թէ Գալիլեացի՝ ուստի եւ Հերովդէս թագաւորին իշխանութեան տակէն է, որն որ ան օրերը Երուսաղէմ էր, բանեց զՅիսուս անոր խաւրց : Հերովդէս զՅիսուս տեսնելով՝ շատ ուրախացաւ . վասն զի շատ ժամանակէ վեր կը բաղձար զանիկա տեսնել, վրան շատ անգամ բան լսելուն համար . կը յուսար հրաշք մը տեսնել : Շատ բան Հարցուց Հերովդէս Յիսուսին . բայց Յիսուս ամենեւին պատասխան չտուաւ : Իսկ Հրեայք՝ որ մեկտեղ գացեր էին, պոռալով շատ ամբաստանութիւններ կ'ընէին : Ան ատեն Հերովդէս ալ իր զինուորներովը զՅիսուս արհամարհեց, ու խաղք ընելու համար՝ վրան ձերմակ լաթ ձգել տուաւ ու նորէն Պի-

դատոսին խաւրեց: Մինչեւ ան օրը Պիղատոս ու Հերովդէս իրարու թշնամի էին. իսկ ան օրը մարեկամ եղան: (Ղ. 11. Ի. 6—12:)

Երբ որ զՅիսուս նօրէն Պիղատոսին առջեւը բերին, դարձաւ Պիղատոս քահանայապետներուն, իշխաններուն ու ժողովրդեան ասանկ ըսաւ. «Աս մարդս՝ ժողովուրդը գլխէ հանողի մը պէս՝ առիք ինձի բերիք. եւ ահա ձեր առջեւը դատաստանն ըրի ու ձեր ըսած յանցանքներուն մէկը վրան չգտայ. Հերովդեսին ալ խաւրեցի, ան ալ բան մը չգտաւ: Ուստի մեռնելու արժանի յանցանք մը չունի. խրատեմ զինքն ու արձակեմ:» (Ղ. 11. Ի. 14—16:)

Աս ասանկ ըսաւ, վասն զի իմացաւ որ Հրեայք նախանձու համար զինքը կը մտանն: Հրեայք սովորութիւն ունէին որ ամէն զատկին կ'երթային Երուսաղէմ կեցող հռոմայեցի դատաւորէն կը խնդրէին որ բանան եղող մահապարտներէն մէկն արձակէ: Ան ալ անոնց ուզածը կ'արձակէր կ'ազատէր: Երբ Պիղատոս ուզեց աս կերպովս զՅիսուս արձակել: Անոր համար դարձաւ բազմութեան ասանկ ըսաւ. «Չեր սովորութիւնն է որ զատկին ձեզի մարդ մը արձակեմ, արդ կ'ուզէք որ Հրէից թագաւորն արձակեմ:» (Յ. 12. Ժ. 39:)

Նոյն ատեն բանտին մէջ Բարաբբա անունով աւազակ մը կար, որ Երուսաղէմի մէջ խռովութիւն հանելուն ու մարդ մեռցընելուն համար բռներ բանտարկեր էին: Քահանայապետները ժողովրդեան միտքը դարձուցին որ ան Բարաբբան խընդրեն: Ուստի ամէնքը մէկէն սկսան պոռալ որ զՅիսուս մեռցընէ եւ զԲարաբբան արձակէ: Քանի որ Պիղատոս կը ջանար ազատել, Հրեայք ալ այնչափ աւելի կը պոռային որ խաչուի:

Ան ատեն Պիղատոս զՅիսուս ներս տարաւ ու ծեծեց: Ջինուորներն ալ փշէ պսակ մը շինեցին, գլուխը դրին. ծիրանեգոյն զգեստ մ'ալ հագուցին, աջ ձեռքն եղէգ մը տուին, նստեցուցին ու ծաղը ընելու համար՝ իբրեւ թէ թագաւորի առջին՝ ծունկ կ'իջնային ու կ'ըսէին. «Ո՞ր լեր թագաւոր Հրէից», աս կ'ըսէին, ու երեսին ապտակներ կը զարնէին: Ետքը Պիղատոս դուրս ելաւ ու ժողովրդեան ըսաւ. «Ահա դուրս կը բերեմ ձեզի, որ գիտնաք թէ ես անոր վրայ յանցանք մը չեմ գտներ»: Աս խօսքիս վրայ Յիսուս ալ ան հագուստովն ու փշէ պսակով դուրս ելաւ: Ելածին պէս՝ Պիղատոս ըսաւ. «Ահա մարդը ձեզի», Քահանայապետք եւ ուրիշ Հրեայք՝ զՅիսուս տեսածնուն պէս՝ ամէնքը մէկէն ձայներնին վերուցին, պոռացին. «Խաչ հանէ, խաչ հանէ ատիկա»: Պիղատոս ալ ըսաւ. «Դուք առէք ու ձեզմէ խաչ հանեցէք. վասն զի ես վրան յանցանք մը չեմ գտներ»: Հրեայք ալ պա-

տասխան տուին. «Մենք օրէնք ունինք, եւ ըստ մեր օրինաց՝ պէտք է որ մեռնի, վասն զի ինք զինքն Աստուծոյ որդի ըրաւ.»: Պիղատոս աս խօսքս լսելով՝ աւելի վախցաւ որ չըլլայ թէ իրացընէ Աստուծոյ որդի ըլլայ: Նորէն ներս մտաւ ու Յիսուսին հարցուց. «Ուսկից ես դուն.»: Յիսուս պատասխան չտալով՝ Պիղատոս դարձաւ ըսաւ. «Կնձի հետ չմտ խօսիր. չես գիտեր որ իշխանութիւն ունիմ գրեզ խաչ հանելու, եւ իշխանութիւն ունիմ գրեզ արձակելու.»: Ան ատեն Յիսուս պատասխան տուաւ ու ըսաւ. «Դուն իմ վրաս ամենեւին իշխանութիւն մը չէիր ունենար, թէ որ վերէն արուած չըլլար քեզի. անոր համար զիս քեզի մասնորը՝ մեծ մեղքի տէր եղաւ.»: Ասոր վրայ Պիղատոս աւելի կը ջանար զՅիսուս ազատելու: Բայց չրեայք կը պողային ու կ'ըսէին. «Թէ որ ադ մարդը կ'արձակես, կայսեր բարեկամ չես. ով որ ինք զինքը թագաւոր կ'ընէ, կայսեր հակառակ է.»: Աս բանս երբ որ լսեց Պիղատոս, զՅիսուս դուրս հանեց, ինքն ալ բեմին վրայ նստեցաւ: Աս բաներս կ'ըլլային զատկէն յառաջ ուրբաթ օրը, առտուանց: Գարձաւ Պիղատոս չրէից ըսաւ. «Ահա ձեր թագաւորը ձեզի.»: Անոնք ալ նորէն պողացին. «Վերցուր մեր մէջէն, վերցուր մեր մէջէն ու խաչ հանէ.»: Պիղատոս պատասխանեց. «Իս ձեր թագաւորը խաչ հանեմ.»: Քահանայապետներն ալ կրկնեցին թէ «Մենք կայսերէն ուրիշ թագաւոր չունինք.»: (Յ-է-ժ. ԺԹ. 1—15:)

Անոնք եղած ատեն՝ Պիղատոսին կնիկը քուն ըլլալով՝ շատ բաներ երևցան իրեն, ուստի մարդ խաւրեց Պիղատոսին ըսաւ. «Ան արդար մարդէն ինչ կ'ուզես. անոր պատճառաւ շատ բան անցաւ այսօր գլխէս երազիս մէջ.»: Մէկ գիէն ալ քահանայապետք ու ձերք՝ ժողովրդեան ականջը դրին ու գրողներն որ Բարաբբա աւաղակին ու մարգասպանին ազատութիւնը խնդրեն եւ զՅիսուս մեղքընէլ տան: Ուստի երբ որ Պիղատոս նորէն հարցուց թէ «Աս երկուքին ո՞րը կ'ուզէ որ ձեզի արձակեմ.», ամէնը մէկ բերան պողացին. «Բարաբբան.», նորէն հարցուց Պիղատոս. «Հապա ինչ ընեմ զՅիսուս.», Ամէնքն ալ պողացին. «Խաչուի.», Գարձեալ հարցուց Պիղատոս. «Ի՞նչ գէշութիւն ըրաւ.»: Իսկ անոնք միշտ պողալով աս կ'ըսէին. «Խաչուի.», Վերջապէս Պիղատոս տեսնելով որ ճար չկայ, հապա աւելի խռովութիւն կ'ըլլայ, ջուր բերել տուաւ ու բոլոր ժողովրդեան առջին ձեռուրները լուալով ըսաւ. «Ադ արդար մարդուն արենէն ես քաւեալ եմ, դուք գիտէք.»: Ան ատեն բոլոր ժողովուրդը մէկէն պողաց. «Ատոր արիւնը մեր վրան ու մեր զաւկըններուն վրան.», (Մ-տ-Բ. ԻԷ. 19—25:)

խօսքիս վրայ Պիղատոս՝ Բարաբրան արձակեց, Յիսուսին ալ վճիռը կտրեց ու ձեռուընթին տուաւ, որ տանին խաչ հանեն:

Բազմութիւնը բոլորը մէկէն առին զՅիսուս դուրս հանեցին: Հոն տեղը Աիմոն անունով, կիւրենացի մարդ մը գրտնելով՝ խաչն անոր վրայ բեռցուցին, որ Յիսուսին ետեւէն տանի: Ետեւէն շատ մարդիկ ու կնկտիք կ'երթային ու կուրջին: Գարձաւ Յիսուս ասոնց ըսաւ. Գտներք Երուսաղեմի, իմ վրաս մի լաք, հապա ձեր վրայ ու ձեր զաւկընեւորուն վրայ լացէք. վասն զի օրեր պիտի գան՝ որ պիտի ըսուի թէ Երանի՛ ամուսնեւորուն եւ ան արգանդներուն՝ որ զաւակ չեն ունեցեր, ու ան ստիճներուն՝ որ կաթ չեն տուեր: Ան ասնն պիտի սկսին լեռներուն ըսել թէ Արամիս ինկէք, ու բլուրներուն թէ Զմեղ ծածկեցէք: Ասան զի թէ որ թաց փայտին ասանկ կ'ընեն, հապա չորին ինչ պիտ'որ ըլլայ: (Ղ-ւ-ի. ԻԳ. 26—31) Տարին մինչեւ Գողգոթայ լեռան գլուխը, եւ հոնտեղը գինւոյն հետ լեղի խառնեցին ու տուին՝ որ խմէ: Յիսուս մէյ մը համը նայեցաւ ու չուղեց խմել: Ետքը զինքը հանուեցուցին, խաչին վրայ պառկեցուցին, եւ ձեռուընթին ու ոտուընթերը գամելէն ետքը՝ վերցուցին խաչը անկեցին: Պիղատոս ալ տախտակի մը վրայ իր վնասը (յանցանքը) գրեր էր՝ յուշարէն, լատիններէն ու հրէարէն. «Յիսուս նազովրեցի թագաւոր Հրէից»: (Յ-վ-ի. ԺԹ. 19) Եւ թէպէտ Հրեայք աս բանիս հաւանութիւն չտուին եւ ուղեցին որ գրէ թէ Ինք ըսաւ որ Հրէից թագաւոր եմ. բայց Պիղատոս մէյ մը գրածը փոխել չուղեց: Աւրիշ երկու շարագործներ ալ բերած էին հետը. անոնք ալ մէկը մէկ դին, մէկալը մէկալ դին խաչեցին: Խաչ հանելէն ետքը զինուորները Յիսուսի զգեստներն առին, չորս բաժին ըրին, մէջերնին բաժնեցին. իսկ պատմուճանն առանց կարի վերէն վար մէկ կտոր ըլլալուն՝ չպատուեցին, այլ վիճակ ձգեցին, եւ որուն որ ելաւ՝ ան առաւ: Յիսուս խաչուածին պէս՝ առաջին խօսքն աս եղաւ որ իր Հօրն աղօթք ըրաւ, որ զինքը խաչ հանողներուն մեղացը թողութիւն տայ. «Հայր, ըսաւ, թողութիւն տուր ասոնց, վասն զի ըրածնին չեն գիտեր», (Ղ-ւ-ի. ԻԳ. 34):

Ընցնող դարձող Հրեայք նախատինք տալով, գլուխնին շարժելով, կը հայհոյէին ու կ'ըսէին. «Ահ, որ տաճարը կը քակէիր ու երեք օրուան մէջ կը շինէիր. դուն զքեզ ազատէ: Ի՞նչ որ Աստուծոյ Արդի ես, խաչէդ վար իջիր»: Նոյնպէս քահանայապետներն ու դպիրներն եւ ծերերը նախատինքներ կը զրօցէին. «Աւրիշներն ազատեց, ինք զինքը չիկրնար ազատել: Ի՞նչ որ Խորայելի թագաւորն է, թող խաչէն հիմակ իջնայ, ու իրեն հաւտանք: Ի՞նչ որ յոյսն Աստուծոյ վրայ գրեր է, Աս-

տուած ալ զինքը կ'ուզէ, թող Աստուած զինքը փրկէ. վասն զի ըսաւ թէ Աստուծոյ Որդի եմ» : (Մատթ. ԻԷ. 39—43) Ամէն մէկը մէյ մէկ կերպով կը նախատէր : Չախ կողմը խաչուող աւազակն ալ սկսաւ հայհոյել ու ըսաւ . «Գուն չես մի քրիստոս . զքեզ ալ փրկէ, զմեզ ալ» : Իսկ մէկալը սաստեց ու ըսաւ . «Աստուծո՞ւ չես վախնար, որ դուն ալ նոյն պատժին մէջ ես : Մենք իրացընէ մեր ըրածներուն նայելով՝ արժանապէս կը պատժուինք . իսկ աս մարդս՝ չար բան մ'ըրած չունի» : Աս ըսաւ ու ետքը դարձաւ Յիսուսին զրուցեց . «Տէր, քու թագաւորութեամբ եկած ատենդ՝ զիս յիշէ» : Յիսուս ալ իրեն պատասխան տուաւ . «Ստոյգ կ'ըսեմ քեզի, այսօր իմ հետս դրախտին մէջ կ'ըլլաս» : (Ղուկ. ԻԳ. 39—43) :

Հոնտեղը խաչին քով Յիսուսին Մայրն ու սուրբ Յովհաննէս աւետարանիչ կեցեր էին : Յիսուս զիրենք տեսածին պէս՝ որ մօտ կեցեր էին, առաջ Մօրն ասանկ ըսաւ Յովհաննէս աւետարանչին համար . «Կին դու, ահա քու որդիդ» . ետքը դարձաւ Մօրը համար ալ Յովհաննէս աւետարանչին ասանկ ըսաւ . «Ահա Մայրդ» : (Յուհ. ԺԹ. 25, 26) Աս խօսքիս վրայ սուրբ Յովհաննէս աւետարանիչ իր տունն առաւ զսուրբ Աստուածածին :

Երբ որ զՅիսուս խաչեցին, երեք ժամն անցեր՝ դէպ ի վեց կ'երթար . որ ըսել է թէ կէսօրուան ատենները խաչեցին զՅիսուս . իսկ ժամը վեց գացածին պէս՝ բոլոր աշխարհքիս վրայ մութ կոխեց, արեւը խաւարեցաւ . եւ մինչեւ ինն անանկ մնաց : Իսկ ժամն իննին իմացաւ Յիսուս որ ամէն բան կատարեալ է, աստուածաշնչին խօսքը կատարելու համար՝ ըսաւ . «Ծարաւի եմ» : (Յուհ. ԺԹ. 28) Ետքը աչքն երկինք վերցուց ու ըսաւ հրէարէն . «Իլի էլի, լամն սարաքթանի . այս ինքն՝ Աստուած իմ Աստուած իմ, զիս ինչո՞ւ թողուցիր» : Հոն եղողներն աս լսելով, կարծեցին որ Եղիան կը կանչէ : Մէկն ալ վաղեց սպունգ մը քացախը թաթխեց ու եղէգի վրայ դրաւ, Յիսուսին բերանն երկրնցուց : Աւրիշներն ալ կ'ըսէին . «Թող տուր, նայինք, Եղիան կու գայ զինքը կը փրկէ» : (Մատթ. ԻԷ. 46—49) Իսկ Յիսուս մեծ ձայն մը հանեց ու ըսաւ . «Հայր, քու ձեռքդ կ'աւանդեմ իմ հօգիս» : (Ղուկ. ԻԳ. 46) Աս ըսաւ ու գլուխը ծռեց, հողին աւանդեց : Մէյ մ'ալ տաճարին վարագոյրը վերէն վար պատռեցաւ, երկու կտոր եղաւ . երկիրը շարժեցաւ, քարերը պատռեցան, գերեզմանները բացուեցան ու շատ ննջեցեալ սրբոց մարմինները յարուժիւն առին . եւ Յիսուսի յարուժիւն առնելէն ետքը՝ իրենք ալ Երուսաղէմ մտան ու շատ մարդու երևեցան : Իսկ հարիւրապետը

գեանին շարժն եւ ուրիշ եղածները տեսնելով՝ զարմացաւ, վախցաւ մնաց ու ըսաւ. «Իրացընէ Աստուծոյ Որդի էր աս մարդս»: (Մատթ. 13. 51—54:) Շատ կնիկներ ալ կային հոնտեղը, որ հեռուէն կեցեր՝ կը նայէին, ամէն բան կը տեսնէին:

Որովհետեւ երկրորդ օրը մեծ շաբաթ օրն էր, Հրեայք չուզեցին որ մարմինները մինչեւ նոյն օրը մնան. ուստի գացին Պիղատոսին աղաչեցին որ մարդ խաւրէ, որոնք սրունքնին ջարդեն, որ վերնան: Չինուորներն եկան ու երկու աւազակներուն սրունքը ջարդեցին: Իսկ երբ որ Յիսուսին եկան, տեսնելով որ արդէն մեռած էր, սրունքին չդպան. բայց զինուորներէն մէկը տէգով Յիսուսին կողը խոցեց. եւ խկոյն արիւն ու ջուր ելաւ: (Յովհ. 6. 31—34:)

Իրիկուան մտա Յովսէփ արեմաթացին, որ մեծատուն Հրեայ մըն էր, եւ բարեգործ, արդար ու գաղտուկ Յիսուսին աշակերտ ըլլալով՝ աս բաներուս մէջ ամենեւին մասն չունէր, գնաց Պիղատոսին աղաչեց որ Յիսուսի մարմինն իրեն շնորհէ: Պիղատոս զարմացաւ Յիսուսին անանկ շուտով մեռնելուն համար. ուստի հարիւրապետը կանչեց, որ հարցընէ իմանայ: Եւ հարիւրապետէն ստուգելով որ իրացընէ մեռեր է, շնորհեց ու հրաման տուաւ որ վերցընէ: (Մատթ. 6. 42—45:) Ուստի Յովսէփ արեմաթացի եկաւ՝ նոր կտաւ բերաւ: Նիկողեմոս ալ եկաւ, ու հարուէի հետ խառնած զմուսս ալ բերաւ. հարիւր լիտրի շաի: Երկուքը մէկ եղան՝ Յիսուսին մարմինը խաչէն վար առին, ու Հրէից սովորութեան պէս պատեցին ու ինկեցին: Հոնտեղը Յիսուսին խաչուած տեղուան մտա՝ պարտեղ մը կար, պարտիզին մէջն ալ քարէ նոր գերեզման մը՝ որուն մէջ ամենեւին մարդ թաղուած չէր. մտա ըլլալուն համար շուտով մը հոն թաղեցին. (Յովհ. 6. 39—42.) վրան մեծ քար մը գրին ու գացին: Մարիամ մագդաղենացին, Մարիամ Յակոբայ եւ Յովսէայ հոն ըլլալով՝ թաղուած տեղը տեսան: (Մատթ. 6. 47:)

Իսկ շաբաթ օրը քահանայապետներն ու փարիսեցիները Պիղատոսին գացին, ըսին. «Տէր, մտուընիս եկաւ որ ան մոլորեցուցիչն ողջ եղած ատեն կ'ըսէր թէ երեք օրէն ետքը յարութիւն կ'առնեմ: Արդ մինչեւ երեք օր հրամայէ որ գերեզմանը պահեն. չըլլայ որ աշակերտները գան գիշերով գողնան, ու ժողովրդեան ըսեն թէ մեռելներուն մէջէն յարութիւն առաւ. եւ յետին մոլորութիւնն առաջինէն գէշ ըլլայ»: Պիղատոս ալ ըսաւ. «Չինուորները ձեռուրնիդ են. գացէք գիտցածնուդ պէս աղէկ նայեցէք»: (Մատթ. 13. 62—65:) Ընտեք ալ գացին գերեզմանին քովը պահապաններ գրին, եւ իրենք ալ գերեզմանը կնքեցին:

Արդ ահա աս կերպով Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր՝ իր մարդկային բնութեամբը չարչարուեցաւ, խաչուեցաւ, արիւնը թափեց ու մեռաւ, մարդու մեղքին համար զոհ եղաւ: Եւ աս զոհս կատարեալ եւ արժանի եւ հաւասարեալ հատուցումն եղաւ. անանկ որ Արամայ սկզբնական մեղաց պատճառաւ սատանան որչափ իշխանութիւն որ ունեցեր էր մարդկային բնութեան վրայ, բոլորը մէկէն կորսնցուց: Յիսուսի հոգին՝ որ աստուածութեան հետ անբաժան մնացեր էր, (ինչպէս որ նաեւ մարմինն ալ աստուածութեան հետ անբաժան էր մնացեր,) լիմպոս իջածին պէս՝ դռները կոտրեց, ան մութ բանտն արեց, ու չորս հազար տարւան մէջ մեռնող արդարներուն եւ սուրբերուն հոգիները՝ որ հոնտեղը Քրիստոսի գալուն ու զիրենք ազատելուն կը սպասէին, մէկէն ազատեց, դուրս հանեց:

Ինչպէս որ կը զրուցէ Պօղոս առաքեալ (Եբբայեցւոց թղթին մէջ) Մովսեսի ձեռքով չրէից տրուած հին օրէնքին արարողութիւնները, նշանները, զոհերը բոլորն ալ Քրիստոսի օրինակն ու Քրիստոսի նոր օրէնքին, այս ինքն՝ շնորհաց վիճակին նշաններն էին: Քրիստոս գալովն ու նոյն օրինաց ամէն իր վրան կատարելովը, եւ օրինակներուն ճշմարտութիւնը՝ այս ինքն մեղքին ճշմարիտ քաւութեան զոհն իր վրան լինցնելովը՝ հին օրէնքը մէկէն դադրեցաւ, ու օրինակներու եւ նմանութիւններու տեղ՝ սուրբ Եկեղեցւոյ ճշմարիտ խորհուրդները հաստատուեցան: Վասն զի ինչպէս որ իսկզբան պատմեցի Քրիստոսի ըսած առակը, Սամարացին՝ այս ինքն Քրիստոս, աս մարդկային բնութեան դեղ ընելէն ետքը, պանդոկին այս ինքն՝ իր սուրբ Եկեղեցւոյն մէջ դրաւ. պանդոկապետին ձեռքը յանձնեց, այս ինքն՝ սուրբ Եկեղեցւոյ գլխոյն, որ իր փոխանորդն է. ձեռքն ալ երկու դահեկան տուաւ, այս ինքն՝ երկու մեծ իշխանութիւն տուաւ, կապելու եւ արձակելու. յանձնեց իրեն որ աս երկու մեծ իշխանութեամբ մինչեւ աշխարհքիս վերջը մինչեւ իր միւսանգամ գալուստը՝ բոլոր սուրբ Եկեղեցիին կառավարէ. եւ ետքը ինք թէ պանդոկապետին եւ թէ անոր պաշտօնէից աշխատանքին վարձքն առատապէս կը հատուցանէ:

Արդ մենք ալ՝ որ Աստուծոյ անսահման ողորմութեամբը՝ Յիսուսի պատուական արեամբ փրկուեցանք ու Քրիստոսի ճշմարիտ սուրբ Եկեղեցւոյն զաւակն եղանք, ասանկ մեծ բարութարութեան յարգը ճանչնանք, եւ ինչպէս պէտք է՝ անանկ մեր վարքը կարգի դնենք: Յիսուս մեր մեղաց համար չարչարուեցաւ, խաչուեցաւ, արիւնը թափեց ու մեռաւ: Ապա ուրեմն քանի որ մեղք կը գործենք, մենք մեր ձեռքովը Յիսուսի չարչարանքները, խաչելութիւնն ու մահը կը նորոգենք, արիւնը

կը թափենք, ոտքի տակ կ'առնենք: Բայց մեր ըրածը Հրէից ըրածէն աւելի մեծ կ'ըլլայ եւ աւելի մեծ պատժոյ արժանի է. վասն զի անոնք տգիտութեամբ ըրին, բայց թէ որ մենք ընելու ըլլանք, գիտնալով կ'ընենք: Սակայն թէ որ մինչեւ հիմա շատ անգամ մեր անօրէն մեղքերովը զՅիսուս խաչեր ենք, դառնանք սրտանց, ըրած անօրէնութիւննիս ճանչնալք, մէյ մ'ալ չընելու հաստատ առաջադրութիւն դնելով՝ իյնանք խաչելեալ Յիսուսին առջեւն ու լալով ողբալով ըսենք:

Տէր Յիսուս, գտնն անմեղ, իրաւցընէ ես իմ ձեռքովս՝ իմ անօրէն մեղքերովս անզգամ Հրէից պէս զքեզ բռնեցի, չարչարեցի, խաչ հանեցի եւ արիւնդ թափեցի: «Իմ անօրէնութիւններս ես ինձմէ կը ճանչնամ, ու մեղքերս միշտ աչքիս առջին են», : (Ս=դ. Ծ. 5:) Մեղայ, Տէր, մեղայ. բոլոր սրտէս կը ցաւիմ կը զզջամ. լաւ էր ինձի, որ հապար անգամ մեռած ըլլայի, քան թէ մէկ անգամ զքեզ սրգողցընէի: Բայց ես ուղորմելի որդս ըրի. դուն մ'ընել, Տէր, որ անսահման մեծութիւն ես, եւ անսահման ողորմութիւն: «Ողորմէ ինձի, Աստուած, քու մեծ ողորմութեամբդ եւ քու բաղում գթութեամբդ անօրէնութիւնս քաւէ», : (Ս=դ. Ծ. 3:) Դուն քու արիւնդ իմ վրաս ցօղէ, եւ ես իսկոյն արգար կ'ըլլամ. զիս քու արեամբդ լուս, ու ձիւնէն աւելի ճերմակ կ'ըլլամ: (Ս=դ. Ծ. 9:) Դուն զիս քու վերքերուդ մէջ պահէ, որ քու վերքերդ տեսնելով՝ դանոնք մեղքերով շնորոգեմ: Քու չարչարանացդ արդեամբը՝ քու աստուածային շնորհքիդ դանձէն քիչ մ'ալ ինձի պարգևէ, որ անոր ուժովը մեղքէն ետ կենամ, առաքինութեան մէջ առաջ երթամ: Տէր, զիս աս աշխարհքիս մէջ քեզի հետ չարչարէ, իմ մարմինս զգայութիւններս չարչարէ սպաննէ, ու շարունակ զլուսս նեղութեանց փշէ պսակ դիր, որ ետքը քու արքայութեանդ մէջ՝ յաւիտենական հանգիստն ու փառաց պսակը քու ձեռքէդ առնեմ. եւ աս աշխարհքիս մէջ քեզի չարչարակից ու խաչակից ըլլալովս՝ արքայութեանդ մէջ ալ քեզի փառակից ըլլամ ու բոլոր սրբոց հետ զքեզ յաւիտենան յաւիտենից փառաւորեմ:

Ե Ի Ե Պ Ը Ե Բ Ե Թ

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ԳԻՍՈՒՄԻ
ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ինթերնոնալ՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ կորընթացիս գրած առաջին թղթէն է: (Գլ. ԺԵ. 1-11):

«Ե՛րբաբար, կը ցուցընեմ ես ձեզի իմ աւետարանս, զորն որ ձեզի քարոզեցի, դուք ալ ընդունեցաք, եւ որուն վրայ հաստատուած էք. որով դուք կ'ապրիք, ինչպէս որ ես ձեզի քարոզեցի՝ թէ որ կը պահէք. բայց եթէ պարապ հաւատացած ըլլաք: Վասն զի ես առաջուց ձեզի ան բանն աւանդեցի, զոր ես ալ ընդունեցայ թէ Քրիստոս մեր մեղաց համար մեռաւ, ինչպէս զիբբը կը զրուցէ, թաղուեցաւ ու երրորդ օրը յարուածիւն առաւ, ինչպէս որ զիբբը կը զրուցէ: Եւ Կեփային (Պետրոսին) երեւցաւ, ետքը տասուերկուքին (տասնումէկ առաքելոց): Ետքը՝ հինգ հարիւրէն աւելի եղբարց մէկէն, որոնց մէջէն շատերը մինչեւ հիմա ողջ են, ոմանք ալ վախճանեցան: Ետքը Յակոբայ երեւցաւ, վերջը բոլոր առաքեալներուն: Ամենէն ետքն ալ իբրեւ անորդ մէկու մը՝ ինծի ալ երեւցաւ: Վասն զի առաքելոց մէջ ամենէն վարն ու ոչինչն ես եմ, որ առաքեալ ըսուելու ալ արժանի չեմ, վասն զի Աստուծոյ Եկեղեցին հալածեցի: Բայց Աստուծոյ շնորհքով եմ՝ ինչ որ եմ. ու վրաս եղած Աստուծոյ շնորհքը պարապ տեղ չցնաց. հապա անոնցմէ ամենէն աւելի աշխատեցայ. չէ թէ ես, այլ հետս եղած Աստուծոյ շնորհքը: Արդ թէ ես թէ անոնք ասանկ քարոզեցինք, դուք ալ ասանկ հաւատացիք:»

Ի՞նչոր հին կտակարանին գրքերը՝ գալու Մեսիան կը քարոզեն. իսկ նոր կտակարանին գրքերն՝ եկած Մեսիան կը քարոզեն: Պօղոս առաքեալ ալ՝ որ առաջուց հին օրինաց հաւատքին կը ծառայէր, եւ ետքը եկած Մեսիային հաւատալով՝ նոր օրինաց մէջ մտաւ, իր գրած թղթերուն մէջ շարունակ եկած Մեսիան քարոզելով՝ անոր հաւառքը կը սորվեցընէ: Ասոր համար աս տեղս ալ իր քարոզած աւետարանը՝ հաւատացեալ քրիստոնէից միտքը կը ձգէ. ու հին կտակարանին մէջ գրուած մարգարէութիւններուն կատարուելովը՝ նոր օրինաց ճշմարտութիւնն ու քրիստոնէական հաւատքին հաստատութիւնը կը ցուցընէ: Մեսիային շարչարանքը, մահը, թաղումն ու յարուածիւնը՝ հին կտակարանին մէջ մարգարէները գուշակեր էին: Աս բաներս բոլոր Քրիստոսի վրայ կատարուեցան: Առաքեալն աս բաներս

ան ատեն կը գրէ, որ Քրիստոսի յարութիւնը տեսնողները կենդանի էին, որով իր քարոզութեան ճշմարտութիւնը կը հաստատէ :

Իսկ աւետարանն աս է : (Մատթ. Գլ. ԻԸ. 1—20):

Ո՞ր ատեն յարութեան Տեառն մերոյ յիսուսի Քրիստոսի : «Շարաթ իրիկունն՝ որ միաշարաթին (կիրակի) առտուն կը լուսըննար : Մարիամ Մագդաղենացի ու մէկալ Մարիամ եկան գերեզմանը տեսնելու : Եւ ահա մեծ շարժում մ'եղաւ, որովհետեւ հրեշտակ Տեառն երկնքէն իջաւ, եկաւ գերեզմանին բերնէն քարը վերցոց ու վրան նստեցաւ : Եւ իր տեսիլքը փայլակի պէս էր, զգեստն ալ՝ ձեան պէս ձերմակ : Պահապաններն ալ իրմէ վախնալով՝ տակնուվրայ եղան ու մեռել դարձան : Հրեշտակը դարձաւ կանանց ասանկ ըսաւ. Գուք մի վախնաք, գիտեմ որ խաչելիալ Յիսուսը կը փնտռէք. հոս չէ. վասն զի յարեաւ, ինչպէս որ ըսած էր. եկէք եղած տեղը տեսէք. ու շուտով գացէք իր աշակերտներուն ըսէք, որ յարութիւն առաւ. եւ ահա ինք ձեզմէ յառաջ Գալիլեա կ'երթայ, հոն կը տեսնէք զինքը. ահա ձեզի ըսի : Ընոնք ալ շուտ մը գերեզմանէն ելան՝ վախով ու մեծ ուրախութեամբ, կը վազէին որ աշակերտներուն պատմեն : Մէյ մ'ալ Յիսուս իրենց զինացն ելաւ ու ըսաւ. Ողջոյն ձեզի : Ընոնք ալ ինկան, ոտքը պլուսեցան ու երկրպագութիւն ըրին իրեն : Ըն ատեն Յիսուս իրենց ըսաւ. Մի վախնաք. գացէք իմ եղբայրներուս ըսէք որ Գալիլեա երթան ու հոն զիս կը տեսնեն : Ընոնք երթալէն ետքը՝ ահա զինուորներէն մէկ քանին քաղաք եկան, ու բոլոր եղանները քահանայապետներուն պատմեցին : Ընոնք ալ ձերբերուն հետ ժողովուեցան, մէկտեղ խորհուրդ ըրին, ու զինուորներուն շատ արծաթ տալով՝ ըսին թէ Ըսանկ զրուցեցէք որ մենք քուն եղած ատեննիս՝ զիշերով աշակերտներն եկան, զինքը գողցան. եւ թէ որ ադ բանը դատաւորին ականջը հասնելու ըլլայ, մենք զինքը կը հաճենք ու ձեզի հոգ ընել չենք տար : Ընոնք ալ արծաթն առին, ու ըսած խրատնին կատարեցին : Ըսկից աս ձայնը տարածուած է Հրէից մէջ մինչեւ այսօր : Իսկ տասնումէկ աշակերտները Գալիլեա գացին, ան լեռը՝ զորն որ Յիսուս իրենց նշանակած էր : Երբ որ զՅիսուս տեսան, երկրպագութիւն ըրին. մէկ քանին ալ տարակուսեցան : Իսկ Յիսուս դարձաւ իրենց հետ խօսեցաւ ու ըսաւ. Երկնքն ալ՝ երկրի վրայ ալ՝ ամէն իշխանութիւն ինծի տրուեցաւ : Ինչպէս որ Հայր զիս խաւրեց, ես ալ զձեզ կը խաւրեմ : Գացէք ասկից ետքը բոլոր հեթանոսները ձեզի աշակերտ ըսէք. միտեցէք զանոնք յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հօգւոյն սրբոյ : Ինչ որ ձեզի պատուիրեցի,

իրենց սորվեցուցէք որ ամէնն ալ պահեն: Եւ ահա ես հետեւնիդ եմ ամէն օր մինչեւ աշխարհքին ետքը:»

Աս աւետարանէս բացայայտ կ'իմանանք քրիստոսի Յեառն մերոյ յարութեան պարագաները. անանկ որ նորէն բացատրելու հարկ չկայ: Ըս միայն պէտք է գիտնալ որ աւագ ուրբաթ օրը իրիկուան դէմ ժամն իննին Յիսուս հոգին աւանդեց. եւ Յովսէփ արեմաթացին ու Նիկողեմոս զինքը շուտով թաղեցին, որ արեւը մարը չմտած՝ տեղերնին դառնան. վասն զի շաբաթամուտ ըլլալով՝ արեւը մարը մտած ատեն պէտք էր որ իրենց տեղը գտնուէին: Իսկ շաբաթ օրն ալ սուրբ ըլլալուն համար՝ շէին կրնար իրենց սահմանէն դուրս ելլել. անոր համար Յիսուսի գերեզմանը մարդ չգնաց: Իսկ կիրակին օրը առտուանց Մարիամ Մագդաղենացի ու մէկալ Մարիամ վաղեցին գերեզմանը: Բայց ան ատեն Յիսուս արդէն յարութիւն առած էր. գերեզմանը չբացած՝ դուրս ելլելով: Ետքը հրեշտակն իջաւ ու ան շարժումն ընելով՝ քարը գերեզմանին վրայէն վերցուց: Ըսով կատարուեցաւ Յիսուսի խօսքը, որ ըսած էր թէ Երեք օրուան մէջ յարութիւն կ'առնեմ. վասն զի ուրբաթ օրը հոգին աւանդեց եւ օրը չմնացած՝ մարմինը գերեզման դրուեցաւ, ուստի ան օրը կը սեպուի՝ մէկ. շաբաթ օրը՝ բոլոր գերեզմանին մէջ մնաց, ուստի ան օրն ալ կը սեպուի՝ երկու. կիրակի օրն ալ՝ որ ըստ օրինաց շրէից՝ առջի իրիկուընէ արեւը մարը մտածին պէս՝ կը սկսի սեպուիլ, մինչեւ առտու գերեզմանին մէջ մնաց ու ետքը յարութիւն առաւ, ուստի ան օրն ալ կը սեպուի՝ երեք:

Բայց աս զատկին խորհուրդն աղէկ հասկընալու համար՝ պէտք է գիտնալ որ մեր զատիկը՝ շրէից զատկէն առած է անունը: Հրեայք Պատմ. կը զրուցեն, որ ըսել է անշտ. վասն զի Մովսէս մարգարէն՝ Աստուծոյ հրամանաւ՝ շրէից աս տօնս սահմանեց ան ատեն, երբ որ հրեշտակը գիշերով բոլոր Եգիպտացիներուն եւ իրենց անասուններուն առջինեկները ջարդեց. իսկ Հրեաներէն անցաւ ու շղպաւ. իրենք ալ Եգիպտոսէն ու Փարաւոնին ձեռքէն ազատեցան, ելան գացին ու կարմիր ծովէն անցան. իսկ Փարաւոն բոլոր զօրքովը կարմիր ծովուն մէջ ընկղմեցաւ: Աս պատմութիւնս համառօտիւ դնենք հոստեղս:

Աստուած խոստացեր էր Աբրահամու որ Քանանու երկիրն իրեն զաւկին կու տայ: Երբ որ Յովսէփ նահապետն իր եղբարց նախանձուն համար ծախուեցաւ, Եգիպտոս գնաց, հոնտեղը շատ նեղութիւն քաշելէն ետեւ՝ մեծցաւ ու Փարաւոնին երկրորդն եղաւ, իր Յակոբ հայրը՝ որ Աբրահամու թոռն էր, իր եղբարքն ու բոլոր իրենց ազգատոհմն Եգիպտոս բե-

րաւ : Հոն տեղը մնացին ու շատցան որդւոց որդի մինչեւ հինգերորդ ազգ : Եգիպտոսի մէջ Իսրայելացւոց մնացած ատենը՝ չորս հարիւր երեսուն տարի եղաւ : Բայց աս չորս հարիւր երեսուն տարւան մէջ քանի գնաց՝ շարունակ իրենց նեղութիւնը, չարչարանքն ու տանջանքը շատցաւ . անանկ որ Եգիպտացիք զիրենք գերւոյ պէս կը գործածէին, չարաչար խստութեամբ աշխատեցնելով : Չորս հարիւր երեսուն տարիէն ետքը Աստուած հաճեցաւ Հրեաներն ան գերութենէն ազատել, ուստի զՄովսէս ու անոր Ահարոն եղբայրը Փարաւոնին խաւրեց, որպէս զի Աստուծոյ կողմանէ իրեն հրամայեն որ ժողովուրդն արձակէ : Իսկ Փարաւոնին սիրտը հպարտութեամբ խստացաւ ու չուզեց թող տալ : Աստուած՝ Մովսէսի ու Ահարոնի ձեռքով կերպ կերպ հրաշքներ րրաւ, բայց Փարաւոն անոնցմով ալ չխոնարհեցաւ : Վերջապէս Աստուած աս կերպովս խոնարհեցուց : Նախ՝ Մովսէսի ու Ահարոնի ձեռքովը Հրէից հրամայեց որ ամէն տուն մէկ մէկ արու ոչխար առնեն, որ մէկ տարւան ու անարատ րլայ . եւ ան ոչխարը լուսնի (Մարտի) տասնուչորսին իրիկուան դէմ մորթեն զո՛հ ընեն . ետքը արնէն առնեն, բոլոր տներուն դրանց երկու քովն ու վերի դին քսեն . եւ ան իրիկուն կրակով խորվեն ուտեն ու ամենեւին կտոր մը չաւելցընեն ու ոսկր մը չկտորեն . հետն ալ բաղարջ ուտեն լեղի եղեգով . կերած ատեննին գօտինին մէջքերնին, կօշիկնին ռաուրնին ու գաւազաննին ձեռուրնին րլայ . վասն զի Զ-Պէլ, սյս ինքն անցք Տեառն է : Աստուած ինչպէս որ պատուիրեր էր, Հրեայք անանկ րրին : Այն գիշերուան՝ Աստուծոյ հրեշտակն անցաւ ու բոլոր Եգիպտացւոց առջինեկները զարկաւ սպաննեց, Փարաւոնին առջինեկէն մինչեւ գերւոյնը եւ բոլոր անասուններունն ալ, միայն Հրէից տներուն չդպաւ, որոնց դրան վրայ գառին արիւնը քսուած էր : Ան բոպէին մէջ բոլոր Եգիպտոս սոցոյ լացի մէջ մտաւ : Փարաւոն չդիմացաւ, գիշերով կանչեց զՄովսէս եւ զԱհարոն, ու հրաման տուաւ որ երթան : Բոլոր Եգիպտացիք ալ կը փութացընէին որ Հրեայք ելեն երթան : Անոնք արդէն պատրաստ րլայով՝ իսկոյն գիշերանց ճամբայ ելան ու Եգիպտոսէն գացին :

Ասանկ մեծ հրաշքին յիշատակը մնալու համար՝ Աստուած Հրէից հրամայեց որ ամէն տարի ան օրը նոյն կերպով տօնը կատարեն, գառը մորթեն խորվեն եւ բաղարջով ու լեղի եղեգով ուտեն . եօթն օր ալ կարգաւ մինակ բաղարջ ուտեն . իսկ խոնրած հաց՝ ամենեւին չուտեն ու աներնին ալ չգանուի :

Ետքը Փարաւոն իմանալով որ Հրեայք իր ձեռքէն ելան, թող տալուն զղջացաւ . ուստի շուտ մը զրբը ժողովեց, ետեւ

նէն հասաւ, տեսաւ որ Հրեայք կարմիր ծովուն քով կեցեր են: Մովսէս՝ Աստուծոյ հրամանաւ գաւազանը ջրին զարկածին պէս՝ ջուրն է պատուեցաւ, երկու բաժնուեցաւ, մէջտեղը ցամաք եղաւ, եւ Հրեայք մէջէն սկսան անցնիլ: Եգիպտացիք ալ ետեւնէն գացին, մինչեւ որ ամէնն ալ ծովուն մէջ մտան: Իսկ երբ որ Հրեաները ջրին մէջէն բոլոր դուրս ելան, ան ատեն Մովսէս գաւազանաւը նորէն ջրին զարկաւ. ջուրն ալ եկաւ տեղը լեցուեցաւ, եւ բոլոր Եգիպտացիները խղճեց, անանկ որ մարդ մը չազատեցաւ, ամէնն ալ մեռան ջրին մէջ: Ետքը Հրեայք կամաց կամաց Աւետեաց երկիրը գացին:

Աս բաներս բոլոր օրինակ էին եւ խորհուրդ ունէին, որ ատենին պիտի կատարուէր: Չորս հազար տարի մարդկային բնութիւնը Եգիպտոսի մէջ, այս ինքն՝ սատանային գերութեան տակ, կը նեղուէր ու կը շարձարուէր. Փարաւոն, այս ինքն՝ սատանան, բռնացեր չէր ուզեր արձակիլ: Հարկ եղաւ որ Աստուած զատիկը մորթել տայ. զպառն զո՛հ ընել տայ, որ սատանային ուժը կտորի ու իր անդրանիկ զաւակը մեռնի, այս ինքն՝ իր հպարտութիւնը կոխուի ճշուի: Յիսուս գառն Աստուծոյ՝ որ բառնայ զմեզս աշխարհի, եկաւ մորթուեցաւ, զո՛հ եղաւ. ու սատանային ուժը, հպարտութիւնը կոխեց սպաննեց: Ազատեցաւ մարդկային բնութիւնը սատանային ձեռքէն. եւ աս մեռեալ զո՛հը, այս ինքն՝ Յիսուսի մարմինը գերեզման մտաւ. իսկ հոգին՝ աշխարհքիս ծովը ձղքեց, իջաւ լիմպոս, որ ան բանտին մէջ մնացող հոգիներն ալ ազատէ: Հասաւ սատանան ետեւէն, որ չըլլայ թէ անոնք անկից փախցրնէ. բայց Յիսուսի հոգին զանոնք ազատեց, սատանան կապեց եւ անոր ուժը դժոխքին մէջ ընկղմեց: Աերջապէս յարութիւն աննելով՝ ճշմարիտ աւետեաց երկրին, այս ինքն՝ արքայութեան դուռը բացաւ, որ քրիստոնեայք իր արգեանց զբութեամբն ու Աստուծոյ շնորհքովն ազատարար հոն մտնեն, հանդիմն յաւիտեանս յաւիտենից:

Աստուած մեզի ալ հրամայեց որ աս զատկիս տօնն ու յիշատակը կատարենք, չէ թէ Հրէից պէս օրինակաւ կամ մարմնաւոր արարողութեամբ, հապա ճշմարտութեամբ եւ հոգեւորապէս: Նախ Հրէից զատիկը՝ որ լուսնի ամսոյն տասնուչորսին կը նայէր, փոխեց ու իր յարութեան օրը, այս ինքն՝ կիրակին օրը դրաւ, ինչպէս որ սուրբ առաքեալները մեզի սորվեցուցին ու ընդհանուր սուրբ եկեղեցին ալ կը պահէ: Երկրորդ՝ Հրեայք իրենց Եգիպտոսէն ազատելուն յիշատակը կը կատարէին. իսկ Յիսուս ուղեց որ մենք սատանայի ձեռքէն ազատելուս յիշատակը կատարենք: Երրորդ Յիսուս կ'ուզէ որ

մենք ալ զատկին գառն ուտենք կրակով խորված: Բաղարջի ու լեզի եղեգի հետ. ամենեւին կտոր չաւելցրնենք ու ոսկր չկտարենք. գօտինիս մէջքերնիս, կօշիկնիս ոտուրնիս ու գաւազաննիս ձեռուրնիս ըլլայ: Գառն ուտենք. այս ինքն՝ ամենասուրբ հաղորդութիւնը, Յիսուսի մարմինը ճաշակենք: Կրակով խորված. այս ինքն՝ սիրոյ կրակով մեր սիրտը վառելով ու բորբոքելով եւ սրտանց յարգութիւն ընելով: Բաղարջով. այս ինքն՝ խմոր չգտնուի մեր հոգւոյն մէջ, ինչպէս որ Պօղոս առաքեալ կը զրուցէ. «Ասկից ետքը տօն կատարենք, չէ թէ հին խմորով, եւ չէ թէ չարութեան ու անզգամութեան խմորով. այլ շիտակ սրտին ու ճշմարտութեան խմորով» (Ա. Կոր. Է. Ե. 8.) անանկ որ մեր հոգին մեղքի բոյն չըլլայ, այլ Աստուծոյ շնորհաց տուն ու տաճար ըլլայ: Լեզի եղեգով. այս ինքն՝ մեղքերնուս վրայ լայով ողբով ապաշխարութիւն ընելով, եւ մեր զգայութիւններն ու զգայական բաղձանքները մահացուցանելով: Ամենեւին կտոր չաւելցրնենք. այս ինքն՝ ակամայ կամ պաղ սրտով չճաշակենք. այլ ջերմեռանդութեամբ եւ ախորժակով: Ոսկր չկտարենք. այս ինքն՝ չըլլայ թէ սրբապղծութիւն ընելով՝ նորէն անմեղ Յիսուսը խաչ հանենք ու արիւնք թափենք: Գօտինիս մէջքերնիս, կօշիկնիս ոտուրնիս ու գաւազաննիս ձեռուրնիս ըլլայ. այս ինքն՝ աս աշխարհքիս մէջ իրրեւանցաւոր ու պանդուխտ կենալով՝ սրտերնիս աս աշխարհքիս չտանք, աշխարհքէն ու աշխարհային բաղձանքներէն ետ դարձրնենք, եւ բարի վարքով առանց մեղաց քրիստոնէաբար ապրելով՝ մահուան ժամուն սպասենք, որ աւետիսաց երկիրը, այս ինքն՝ արքայութիւն երթանք, ու հոն ուրախանանք յաւիտեանս յաւիտենից:

ՉԱՏԻԿ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ԼՆԹԵՐՑՈՒԱԾԸ՝ նոր կտակարանէն, Առաքելոց գործքին մէջէն է: (Գլ. Ա. 15—26:)

Վ՛ն օրերը Պետրոս եղբարց մէջ ելաւ կեցաւ, (երբ) Հոն տեղը հարիւր քսան հոգւոյ չափ ժողվուեր էին, ու ըսաւ. Ա՛րք եղբարք, պէտք էր որ գրքին խօսքը կատարուէր, զորն որ առաջուց Հոգին սուրբ Գաւթի բերնովն ըսած էր Յուդային համար, որ զՅիսուս բռնողներուն առաջնորդն եղաւ, որն որ մեր թուին մէջ մեզի հետ էր, եւ իրեն ալ աս պաշտօնիս վիճակն ելած էր: Աս մարդս անիրաւ վարձքէն գեղ մը ձեռք ձգեց, եւ ուռեցաւ մէջտեղէն ճաթեցաւ ու բոլոր փորը թափեցաւ վազեց. Երուսաղէմի մէջ որչափ որ մարդ կար՝ ամէն ալ իմացան, մինչև եւ նոյն գեղին անունն ալ իրենց լեզուան Ակեղ-դամա դրին, որ արեան գեղ ըսել է: Վասն զի սաղմոսաց գրքին մէջ ասանկ գրուած է. Երենց բնակութիւնն աւերակ ըլլայ ու մարդ մը չգտնուի որ մէջը բնակի, եւ անոր կարգը ուրիշն առնէ: Արդ պէտք է որ Յիսուսին, Յովհաննու մկրտութենէն սկսելով՝ մինչև որ մեզմէ վերացաւ, մեզի հետ մտած ելած բոլոր ժամանակուան մէջ, հետերնիս եղող մարդիկներէն մէկը մեզի հետ իր յարութեան վկայ ըլլայ: Ան ատեն երկու հոգի դրին. զՅովէպի՝ որ Բարսաբա կ'ըսուէր ու ետքը Յուստոս ըսուեցաւ, եւ զՄատաթիա. եւ աղօթք ընելով ըսին. Գուն Տէր՝ որ ամենուն սիրտը գիտես, աս երկուքին մէջէն՝ որն որ ընտրած ես, յայտնէ, որ աս պաշտօնիս վիճակն ու առաքելութիւնն առնէ, որմէ Յուդա ինկաւ ու իր տեղը գնաց: Ետքը ասոնց վրայ վիճակ ձգեցին, ու վիճակը Մատաթիային ելաւ, եւ տասնումէկ առաքեալներուն կարգը մտաւ:»

Ա՛ս բանս եղաւ՝ Քրիստոսի համարձմանէն ետքը, երբ որ առաքեալք վերնատունը ժողվուած էին ու Հոգւոյն սրբոյ գալուն կը սպասէին: Բայց այսօր կը կարգացուի աս գիրքս, որովհետեւ այսօրունէ մինչև Հոգեգալստեան նախընթաց օրը կարգաւ մէյմէկ քիչ Առաքելոց գործքին մէջէն ամէն օր պատարագին մէջ կը կարգացուի, մինչև որ յիսուն օրուան մէջ բոլոր գիրքը կը լմննայ: Նոյնպէս առ ջեւի չորեքշաբթին օրն ալ կը սկսինք երկրորդ ընթերցուած մը՝ Աթողիկեայց ըսուած թղթերէն կարդալ, ան ալ կարգաւ մէյ մէկ քիչ ամէն օր. այնպէս որ մինչև Հոգեգալստեան նախընթաց օրը Աթողիկեայց եօթն թղթերը կը լմննան:

Իսկ աւետարանն աս է : (Մ․բ․ Գ․Լ․ ԺԶ․ 2—8 :)

Ս ան յարութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : «Միաշարաթին (կիրակիին) առտուն թրեւը ծագած ատեն՝ գերեզման կու գան ու իրարու կ'ըսէին . Ո՞վ պիտի զարձընէ մեզի քարը գերեզմանին դռնէն վար առնէ : Մէյ մ'ալ նայեցան տեսան որ քարը վար առնուած էր . վասն զի շատ մեծ էր : Եւ երբ որ գերեզմանին մէջ մտան , տեսան որ այլ կողմը ճեմակներ հագած երիտասարդ մը նստած էր , ու շատ վախցան : Իսկ անիկակ իրենց ըսաւ . Մի վախնաք . խաչուած Յիսուս նազովեցին կը փնտռէք . յարեաւ , հոս չէ . ահա տեղն ալ՝ ուր որ զինքը դրին : Բայց գացէք իր աշակերաններուն զւ Պետրոսին ըսէք որ ահա ձեզմէ յառաջ Գալիլեա կ'երթայ . հոն կը տեսնէք զինքը , ինչպէս որ ձեզի ըսած է : Երբ որ աս լսեցին , ելան գերեզմանէն փախան , վասն զի զարհուրեր էին . ու վախնալուով մարգու մը բան չըսին :»

Ինչպէս որ երէկ իրիկուան պատարագին աւետարանին մէջ տեսանք , ասոնք Մարիամ Մագդաղենացին ու մէկալ Մարիամն էին . եւ ինչպէս որ Մարկոս ու Ղուկաս կը զրուցեն , հետեւինն ուրիշ կնիկներ ալ կային : Որոնք մէկտեղ խունկ ու անուշահոտ իւղ առած էին , որ երթան Յիսուսի մարմինն օծեն ու ողբ լաց ընեն : Իսկ տեսած երիտասարդին՝ հրեշտակ էր , որ մարմնոյ աչքի երեւալու համար՝ ան կերպարանքը մտած էր :

Յիսուսի յարութիւնը կը հաստատէ ընդհանուր մեռելոց յարութիւնը . ինչպէս որ Պօղոս առաքեալ կը զրուցէ : (Ա․ Կորնթ․ Գ․Լ․ ԺԷ :) Բայց ասկից զատ՝ մեր հոգւոյն յարութեան օրինակն ու կերպը մեզի կը սորվեցընէ : Արդ՝ Յիսուսի յարութեան վրայ երեք բան կը տեսնենք . մէյ մ'որ առտուանց կանուխ եղաւ , երկրորդ՝ որ ճշմարիտ եղաւ , երրորդ՝ որ հաստատուն եղաւ : Ասկից կ'իմանանք որ մեր հոգւոյն յարութիւնն ալ կանուխ պս ինքն՝ շուտով պիտ'որ ըլլայ , ճշմարիտ ու հաստատուն : Շուտով . մեղք ինկածնու պէս , որ չըլլայ թէ մեզաց մէջ հիննանք , ու հիննալով՝ աւելի ապականութեան մէջ մտնենք , եւ անանկով մեր նորոգումն ու յարութիւնը դժուարին ըլլայ . մանաւանդ որ Աստուած շատ անգամ զմեզ կանչելով՝ թէ որ մտիկ չընենք , կարելի է որ բարկացընենք զինքը , եւ իր շնորհքը մեր վրայէն պակսեցընէ : Ճշմարիտ . մեղաց վրայ ճշմարիտ զղում պիտի ընենք , մեղքէն մեր երեսը պիտի զարձընենք . աշխարհքիս ու արարածներուն սէրը մէկ զի պիտի ձգենք . մարմնոյ ցանկութենէն ետ պիտի կենանք ու հոգւեւոր ճամբան պիտի քայլենք , ինչպէս որ Աստուծոյ պատուիրանները կը զրուցեն : Հաստատուն . հաստատ առաջագրութիւն պիտի

դնենք, որ մէյ մ'ալ մեղք գործելով՝ հոգինիս չսպաննենք. եւ աս առաջադրութեան վրայ հաստատ կենալու պիտի ջանանք, փոյթ պիտի տանինք, որչափ որ ուժ եւ կարողութիւն ունինք. Աստուծոյ շնորհաց պիտի դիմենք, որ ինք մեր տկարութիւնը զօրացնէ, որով հաստատ մնանք: Ուստի աս օրերս կատարելով սուրբ Եկեղեցւոյն պատուիրանը, որ զատկին կը պարտաւորէ զհաւատացեալս խոստովանիլ ու հաղորդիլ, որպէս զի հոգւով յարութիւն առնեն հաւատացեալները, չըլլայ թէ մէկն անհոգ ըլլայ, չըլլայ թէ կեղծաւորութեամբ ընէ, չըլլայ թէ անհաստատ մտօք ընէ: Անհոգ ըլլալով՝ ամենեւին պտուղ մը չեքաղեր, կեղծաւորութիւն ընելով՝ սրբապղծութիւն կ'ընէ, անհաստատ ընելով՝ փորձութիւն մը վրայ եկածին պէս՝ խոկոյն կ'իյնայ, կը մեղանչէ, գուցէ ալ յետինն առաջինէն չար կ'ըլլայ:

Արդ քրիստոս մեր գլուխն է, մենք ալ իրեն անդամներն ենք. ջանանք որ մեր յարութիւնն ալ քրիստոսի յարութեան նմանի. շուտով յարութիւն առնենք, ճշմարիտ յարութիւն առնենք, հաստատ յարութիւն առնենք. որ մահուան տոննիս ալ՝ հոգւով յարութիւն առնենք ու արքայութեան փառքը մաննելով՝ զյարուցեալն քրիստոս փառաւորենք յաւիտեանս յաւիտենից:

Ե Բ Կ ՈՒ Ը Լ Բ Թ Ի

Ե Բ Կ Բ Բ Բ Գ Օ Բ Զ Լ Տ Կ Ի

ԻՆԹԵՐՅՈՒԱԾԸ նոր կտակարանէն՝ Առաքելոց գործքին մէջէն է. (Գլ. Բ. 22—41.) եւ Հոգւոյն սրբոյ՝ առաքելոց վրայ իջած օրը Պետրոս առաքելոյն ըրած տոնարանութեան շարունակութիւնն է:

«Արք Խորայելացիք, աս խօսքերս մօտիկ ըրէք: Յիսուս նազովրեցին, որ Աստուած ձեր մէջն երեւցուց, ան զօրութեամբ ու նշաններով ու հրաշքներով՝ որ Աստուած անոր ձեռքովը ձեր մէջն ըրաւ, ինչպէս որ դուք ալ զինքը գիտէք, Աստուծոյ խորհուրդն ու նախագիտութիւնը կատարուելով, անօրէններուն ձեռքովը մատնուեցաւ, ու փայտին վրայ գամեցիք մեռցուցիք. Աստուած ալ զինքը յարոյց, մահուան ցաւը քակելով. վասն զի անհնար էր որ անկից բռնուի: Գաւիթ ալ ասանկ կը զրուցէ իրեն համար. Առաջուց միշտ զՏէր իմ առ-

ջևս կը տեսնէի, որ իմ աջ կողմն կը կենար, որպէս զի շասանիմ. ասոր համար սիրտս ուրախ եղաւ ու լեղուս ցնծացաւ. մարմինս ալ յուսով կը բնակի. վասն զի իմ հոգիս դժոխքին մէջ թող չէս տար, ու չէս թող տար՝ որ քու Աւարդդ ապականութիւն տեսնէ: Կենաց ճամբան ինծի իմացուցիր. քու երեսներուդ ուրախութեամբը զիս լեցուցիր: Արք եղբարք, պէտք է որ Դաւիթ նահապետին համար համարձակ ըսեմ ձեզի, որ մեռաւ ու թաղուեցաւ, գերեզմանն ալ մինչեւ այսօր մեր մէջը կեցեր է: Ասան զի մարգարէ էր ու գիտէր որ Աստուած երդում ընելով խօսք տուաւ իրեն որ իր որովայնին պողէն՝ իր ակոսին վրայ նստեցընէ. ուստի Քրիստոսի յարութեան համար առաջուց իմանալով՝ ասանկ զրուցեց. որովհետեւ իրեն հոգին դժոխքը (իմպոսը) չմնաց, մարմինն ալ ապականութիւն չտեսաւ: Աս Յիսուսն Աստուած յարոյց, ինչպէս որ մենք ամէնքս ալ կը վկայենք: Աստուծոյ աջովը բարձրանալով, Հոգւոյն սրբոյ աւետիքն իր Հօրմէն անելով՝ զանկա սիրոց տարածեց, զորն որ դուք ալ կը տեսնէք ու կը լսէք: Ասան զի Դաւիթ երկինք չելաւ. ինքն ալ ասանկ կ'ըսէ. Տէր իմ Տիրոջ ըսաւ որ իմ աջ կողմն նստէ, մինչև որ քու թրշնամիներդ ոտուրներուդ պատուանդան ընեմ: Արդ՝ բոլոր Իսրայելի տունը ստոյգ գիտնայ, որ ան Յիսուսը՝ զորն որ դուք խաւցցիք, Աստուած՝ տէր ու օծեալ ըրաւ: Աս խօսքս լսելով՝ սրտանց զղացին ու դարձան Պետրոսին եւ ուրիշ առաքեալներուն ըսին. Արք եղբարք, ինչ ընենք: Պետրոս իրենց ըսաւ. Ապաշխարեցէք. եւ ամէն մէկերնիդ մկրտուեցէք յանուն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ի թողութիւն մեղաց, ու Հոգւոյն սրբոյ պարգևեր կ'ընդունիք. վասն զի աս աւետիքս ձեզի ու ձեր զաւկրներուն է, եւ բոլոր Հեռաւորներուն՝ զորոնք Տէր Աստուած մեր կը կանչէ: Աւրիշ շատ խօսքերով ալ վկայութիւն կու տար եւ զիրենք կը յորդորէր ու կ'ըսէր. Աս խոտորեալ ազգէն ելէք ազատեցէք: Ոմանք անոր խօսքերը յօժարութեամբ ընդունելով՝ մկրտուեցան. ու ան օրը երեք հազար հոգւոյ չափ աւելցան:»

Աս խօսքերուս մէջ Պետրոս առաքեալ Դաւիթ մարգարէին մարգարէութիւններէն Քրիստոսի ճշմարիտ յարութիւնը կը հաստատէ, եւ իր հոգեւոր յախտնական թագաւորութիւնը: Բայց փիլիսոփայական տրամաբանութենէ աւելի՝ Հոգւոյն սրբոյ շնորհքովը լեցուած էր իր խօսքը, որով մարդկային իմաստութենէն աւելի ազդու ըլլալով՝ այն մեծ բազմութեան մէջէն ամենեւին մարդ մը չկրցաւ դէմ զրուցել, այլ իսկոյն երեք հազար հոգի հաւտացին ու մկրտուեցան:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ. 11. Գլ. 17. 1—12.)

Ս ան յարութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: «Իսկ միաշարաթիւն որը առաւուանց կանուխ գերեզմանն եկան, պատրաստած խնկերնին բերին. հետերնին ուրիշ կնիկներ ալ եկան: Եւ գերեզմանին բերանն եղած մեծ քարը մեկդի եղած գտան: Իսկ երբ որ ներս մտան, Տեառն Յիսուսի մարմինը չգտան: Աս բանիս վրայ զարմացեր մնացեր էին. մէյ մ'ալ նայիս որ երկու հոգի լուսաւոր զգեստներով իրենց եկան: Եւ երբ որ անոնք վախնալնուն՝ երեսի վրայ գետինն ինկան, ասոնք զարձան ըսին. «Կենդանին մեռելներուն մէջ ինչ կը փնտռէք. հոս չէ, այլ յարեալ: Յիշեցէք Գալիլեա եղած ատեն ձեզի հետ ինչպէս խօսեցաւ ու կ'ըսէր թէ Պէտք է որ որդին մարդոյ մեղաւորաց ձեռքը մատնուի, խաչ ելլէ ու երրորդ օրը յարութիւն առնէ: Ան խօսքերը յիշեցին, ու դարձան՝ բոլոր աս բաներս տասնումէկ առաքեալներուն եւ ուրիշներուն ամենուն ալ պատմեցին: Եւ աս բաներս առաքեալներուն պատմողներն ասոնք էին. Մարիամ մագդաղենացի եւ Յովհաննա եւ Մարիամ Յակովբայ եւ ուրիշ ասոնց հետ եղողները: Բայց ասոնց խօսքն անոնց առջին խնամուխալա խօսքեր կ'երեւար ու չէին հաւատար: Իսկ Պետրոս ելաւ, վազեց գերեզմանը գնաց, ու նայեցաւ տեսաւ որ մինակ կտաւները կեցած էին. եւ գնաց մտքին մէջ զարմանալով թէ ինչ եղաւ:»

Այսօրուան աւետարանին մէջ մեկնութիւն տարւո բան մը չկայ. որովհետեւ Քրիստոսի Տեառն մերոյ յարութիւնը հասկընալու համար հարկաւոր եղածն արդէն աւագ շարաթի իրիկուան պատարագին մէջ զրուցեցինք: Աս միայն նկատելու է թէ որչափ մեծ փոյթ ու եռանդ ունէին ան երանելի ու սուրբ կանայք, որ ամենեւին չբէից ու զինուորաց վախր բանի տեղ չգնելով՝ իրենց ճշմօրիտ աստուածապաշտութեան գործքն ուղեցին կատարել եւ իրենց անկեղծաւոր սէրը ցուցուցին: Ասիկա մեզի աղէկ օրինակ է, որ Պօղոս առաքելոյն ըսածին պէս (Հ. 17. Ը. 38.) ամենեւին բանութիւն մը կամ երկիւղ մը կամ հալածում մը՝ զմեզ Յիսուսի հաւատքէն ու սերէն պիտի չզատէ:

Այսօր մեռելոց յիշատակը կը կատարուի: Արդէն մեր քրիստոնէական հաւատքը մեզի կը սորվեցընէ թէ ինչպէս պիտի կատարենք ննջեցեալ հոգիներուն յիշատակը: «Կենդանին մեռելներուն մէջ ինչ կը փնտռէք», ըսաւ հրեշտակն իւզարեր կանանց: Աս խօսքս կերպով մը կրնանք գարձընել ան քրիստոնէից վրայ՝ որ ասանկ մեռելոց օրերն իրենց մեռելները փնտտելու կ'ելլեն: Մի փնտռէք մեռեալ մարմինը, մի փնտռէք

ցամբած վերջացած աղգականութեան կամ խնամութեան արինը, մի փնտռէք բարեկամներուն չորցած մոխիր եղած ոսկրները. ասոնք չկան. աշխատանքնիդ, արցունքնիդ, կսկիծնիդ պարսպ տեղ կ'երթայ: Աննդանին փնտռեցէք, մեռելոց հոգին փնտռեցէք. նայեցէք որ աղօթքով, պատարագներով, ողորմութեամբ իրենց օգնութեան հասնիք, որ եթէ քաւարանի տանջանքներուն մէջն են, շուտով աղատին, եւ բոպէ մը առաջ արբայութեան փառաց հասնին:

Ե Ր Ե Բ Շ Ա Բ Թ Ի

Ե Ր Բ Ո Ր Գ Օ Ր Զ Ա Տ Կ Ի

ԻՆԹԵՐՅՈՒԱԾԸ նոր կտակարանէն՝ Առաքելոց գործքին մէջէն է: (Գ. Բ. 42—Գ. 21):

«Շարունակ կ'երթային (քրիստոնեայք) առաքելոց վարդապետութիւնը մտիկ ընելու, հաղորդութիւն առնելու եւ աղօթք ընելու: Ամենուն վրայ ալ ահ ու երկիւղ մը կար. եւ առաքելոց ձեռքովը շատ նշաններ ու հրաշքներ կ'ըլլար: Բոլոր հաւատացեալք մէկտեղ էին, եւ ամէն բաներնին հասարակաց էր. ստացուածնին ու ինչքերնին կը ծախէին եւ ամենուն կը բաժնէին, որուն ինչ պէտք որ կ'ըլլար: Ամէն օր կանուխ կեկ տաճար կու դային միաբանութեամբ. տան մէջն ալ պատարագ կ'ընէին, եւ ուրախութեամբ ու միամիտ սրտիւ իրենց կերակուրը կ'ուտէին եւ զԱստուած կ'օրհնէին. ժողովուրդեան առջին շնորհք (յարգ) ունէին. Տէր ալ ամէն օր փրկեալները (քրիստոնեաները) կ'աւելցընէր: Պետրոս ու Յովհաննէս (օր մը) ժամն իննին աղօթքի ատեն տաճար կ'երթային: Մարդ մը կար՝ որ իր մօրմէն կաղ ծնած էր. աս մարդս ամէն օր կը բերէին տաճարին ան դուռը կը դնէին, որուն անունը Գեղեցիկ կ'ըսուէր, որպէս զի մօնողներէն ողորմութիւն ուզէ: Աս մարդս երբ որ զՊետրոս եւ զՅովհաննէս տեսաւ որ տաճար կը մօնէին, սկսաւ աղաչել որ ողորմութիւն տան: Պետրոս Յովհաննէսին հետ դարձաւ իրեն նայեցաւ ու ըսաւ. Մեզի նայէ: Ան ալ դարձաւ իրենց նայեցաւ, յուսալով որ բան մը կ'առնէ: Իսկ Պետրոս ըսաւ. Արժատի ու ոսկի չունիմ. բայց ունեցածս քեզի տամ. յանուն Յիսուսի Քրիստոսի նազովուեցայ՝ ելիւր ու գնա: Աս ըսաւ ու աջ ձեռքէն բռնեց՝ ոտք հանեց: Եւ շուտ մը բարձերն ու սրունքները շտկուեցան հաստատուեցան: Վեր

ցատքեց, սկսաւ քայել. անոնց հետ տաճար մտաւ, կը քալէր կը վազվողէր ու զՄատուած կ'օրհնէր: Բոլոր ժողովուրդն ալ զինքը տեսաւ, որ կը քալէր ու զՄատուած կ'օրհնէր. եւ գիտէին թէ ան մարդն է՝ որ ողորմութեան համար տաճարին Գեղեցիկ ըսուած դուռը կը նստէր. ու եղած հրաշքին վրայ զարնացան մնացին: Անկէա Պետրոսին ու Յովհաննեսին քովէն շղատուելով՝ բոլոր ժողովուրդը զարմանալով վրանին թափեցաւ, Սողոմոնին ըսուած սրահը: Պետրոս երբ որ աս տեսաւ, դարձաւ ժողովրդեան ասանկ ըսաւ. Արք Իսրայելացիք, աս բանիս համար ինչ զարմացեր էք կամ մեր վրայ ինչ ապշեր մնացեր էք, իրեւ թէ մեր զօրութեամբ կամ քաջութեամբն աս մարդս քայեցուցած ըլլանք: Աստուած Արահամու, Աստուած Սահայ, Աստուած Յակոբայ, մեր նախահարց Աստուածն իր Որդին Յիսուսը փառաւորեց, զորն որ դուք մատնեցիք, ու Պոնտացի Պիղատոսին առջեւն ուրացաք, երբ որ անիկակ անանկ դատաստան կտրեց որ արձակուի: Գուք սուրբն ու արդարն ուրացաք, եւ ուղեցիք որ մահապարտը ձեզի շնորհէ. ու կենաց առաջնորդը (կենաք տուող Յիսուսը) մեռցուցիք. բայց Աստուած իրեն մեռելներուն մէջէն յարութիւն տուաւ, որուն մենք ալ կը վկայենք: Եւ աս մարդս՝ որ կը տեսնէք ու կը ճանշնաք, Յիսուսի անուան հաւատալով՝ Յիսուսի անունը հաստատեց. ու Յիսուսով եղած հաւատքը՝ ձեր ամենուր աչքին առջին զինքը բռնեց: Բայց արդ, եղբարք, գիտե՛մ որ դուք սգիտութեամբ ըրիք, ինչպէս ձեր իշխանքն ալ: Այլ Աստուած, ինչպէս որ առաջուց բոլոր մարգարէներուն բերնովը զրուցեր էր թէ իր Քրիստոսը պիտի չարչարուի, անանկ ալ կատարեց: Արդ՝ ապաշխարեցէք ու դարձէք, որ մեղքերնիդ ջնջուի. որպէս զի Տիրոջ ողորմութեամբը հանգստեան ատեն դայ, ու Տէր ձեզի խրկէ Յիսուս Քրիստոսը, որ առաջուց ձեզի զրուցուեցաւ. որն որ պէտք է որ երկինք մնայ, մինչև որ ամենքն ալ հաստատուին. ինչպէս որ Աստուած իր սուրբ մարգարէներուն բերնովն ըսած է:,,

Աս ընթերցուածին սկիզբը՝ առջի քրիստոնէից իրարու հետ ունեցած սէրն ու միաբանութիւնը կը հասկըցնէ. անանկ որ ամենքն ալ իրենց ունեցածէն կը հրաժարէին, հասարակութեան մէջ կը դնէին, որ ամենուն ինչ որ պէտք կ'ըլլայ՝ տրուի, ինչպէս որ հիմա կրօնաւորաց հասարակութիւնները կ'ընեն: Ետքը Պետրոս առաքելոյն ըրած հրաշքը կը պատմէ, որուն մէջ մասնաւոր մեկնութիւն տալու բան մը չկայ: Աս միայն պէտք է գիտել, ինչպէս որ նաեւ կիրակի օրուան ու երեկուան ընթերցուածին մէջն ալ գիտելու է, որ Քրիստոսի համարձ-

մանէն ետքը քանի որ առաքեալները մեկտեղ կը գտնուէին, ու տտենախօսութեան կամ քարոզութեան կամ հրահայելու հարկ մը կ'ըլլար, միշտ պետոս առաքեալ, որ Յիսուսի փոխանորդ ու նկեղեցւոյ զուլի էր, բերանը կը բանար կը խօսէր, իսկ ուրիշները կը լռէին. ինչպէս որ Առաքելոց գործքին մէջ նաեւ ուրիշ տեղեր ալ յայտնի կը տեսնուիք:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ. 1. Գ. 1. Ի. 1. 13—35:)

Յետ յարութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: «Ահա իրենցմէ (աշակերտներէն) երկու հոգի ան օրը Երուսաղեմէն հարիւր վաճառն ասպարէզ հեռու գեղ մը կ'երթային որուն անունն Եմմաուս էր, եւ իրարու հետ եղած բաներուն վրայ կը խօսէին: Խօսած ու վիճած ատեննին՝ ինք Յիսուս եկաւ. քովերնին մօտիկցաւ ու հետերնին կ'երթար. անոնց ալ աչքը կապուեցաւ՝ որ զՅիսուս չճանչնան: Իսկ Յիսուս իրենց ըսաւ. Ի՞նչ բանի վրայ է գացած ատեննիդ՝ ըրած վէճերնիդ, ինչո՞ւ տրտմած էք: Անոնցմէ մէկը՝ որուն անունը Կղէոփպաս էր, դարձաւ պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Մինակ դ՞ո՞ն ես մնացեր Երուսաղեմի մէջ, որ աս օրերս հոն եղած բաները չես իմացեր: Յիսուս ալ ըսաւ. Ի՞նչ: Անոնք ալ ըսին. Նազովրեցի Յիսուսին համար, որ մարգարէ մարդ մըն էր, Աստուծոյ ու ժողովրդեան առջին գործքովն ու խօսքովը զօրաւոր. ինչպէս քահանայապետք ու մեր իշխանները զինքը մահուան դատաստան մասնեցին, եւ խաչ հանեցին: Մենք կը յուսայինք որ զխարայէլ փրկողն ինք պիտի ըլլայ. բայց քանի որ աս բանս եղաւ՝ երեք օր է: Քանի մ'ալ կնիկներ մեր մէջէն զմեզ զարմացուցին, որ առտուանց կանուխ գերեզմանը գացին ու մարմինը չգտան. եկան ըսին որ հրեշտակներ ալ տեսեր են, որ կ'ըսէին թէ կենդանի է: Մեզմէ ալ ոմանք ելան գերեզմանը գացին ու կնիկներուն ըսածին պէս գտան, բայց զինքը չտեսան: Յիսուս ալ դարձաւ իրենց ըսաւ. Ո՞վ անմիտներ ու հեղզասիրտներ հասալու ինչ որ մարգարէները զրուցած են. չէք գիտեր որ Քրիստոս աս չարչարանքները պիտի քաշէր, ու իր փառքը մտնէր: Եւ սկսաւ Մովսեսէն ու բոլոր մարգարէներէն, ինչ որ անոնց գրքերուն մէջ իր վրայ գրուած էր, իրենց մեկնեց: Երբ որ երթալու գեղերնին մօտիկցան, Յիսուս անանկ կը ցուցնէր որ աւելի հեռու տեղ պիտի երթայ: Իսկ անոնք բռնադատեցին ու ըսին. Աս գիշեր մեր քովը մնացիր, վասն զի իրիկուն է, ատենն ալ ուշ է: Յիսուս ալ մտաւ անոնց հետ հոն մնալու: Երբ որ նստեցաւ հետերնին, հացն առաւ, օրհնեց, փրցուց ու իրենց տուաւ: Ան ատեն աչուրնին բացուեցաւ ու զինքը ճանչցան. իսկ Յիսուս անոնց աչքէն աներևոյթ եղաւ: Կար-

ձան իրարու ըսին. Մեր սիրտն ալ չէր ձմիւր մեր ներսի դին ճամբուն վրայ մեր հետը խօսած ատեն. գրքերն ալ ինչպէս մեզի կը մեկնէր: Եւ իսկոյն ելան Երուսաղէմ դարձան, ու տասնումէկ աւաբեայներն եւ ուրիշ անոնց հետ եղողները մէկտեղ ժողովուած գտան, որ ըսին թէ իրաւքնէ Տէր յարութիւն առաւ ու Միմնին (Պետրոսին) երեւցաւ: Անոնք ալ ճամբուն վրայ եղած բաները կը պատմէին, եւ թէ ինչպէս հացը բաժնած ատեն ինք զինքը ճանչցուց:»

Հիսուսի երկու աշակերտներն իրենց երկնային վարդապետին վրայ ճամբիտ սրտանց սէր ունենալով՝ բոլոր իրենց խելքը միտքն անոր վրայ էր, ուստի եւ ճամբուն վրայ ալ անոր խօսքը կ'ընէին: Աս կը սորվեցրնէ մեզի որ մենք ալ Աստուծոյ եւ իր պատուիրանները պահելու այնչափ սէր տուած պիտի ըլլանք, որ միշտ մեր խելքը միտքը, մեր բանը գործքը՝ զԱստուած սիրելու եւ Աստուծոյ պատուիրանները պահելու հետ պիտի ըլլայ: Աս աշխարհքս որչափ որ կեանք կ'ունենանք, հանդերձեալ կենաց ճամբորդութիւնն է, աս ճամբորդութեան մէջ մենք զմեզ ճամբուն վրայ եղած բաներուն պիտի շտանք, այս ինքն՝ աս աշխարհքիս բաներէն պիտի շխարհուիմք, վասն զի խաբէական ու անցաւոր են, հասցա մի միայն մեր հոգին պիտի մտածենք, որպէս զի աս ճամբորդութիւննիս Աստուծոյ կամաց, Աստուծոյ պատուիրաններուն ըսածին պէս կատարենք: Եւ թէպէտ աս ճամբորդութեան մէջ աչուրնիս կապած է, մարմնաւոր աչօք զԱստուած չենք կրնար տեսնել, սակայն ճամբորդութիւննիս լմնցած ատեն երբ որ բարի մահուամբ կը մեռնինք ու արքայութիւն կ'երթանք, ան ատեն աչուրնիս կը բացուի, այս ինքն՝ հոգւով կը տեսնենք զԱստուած դէմ՝ յանդիման, եւ Աստուծոյ հետ միանալով՝ յաւիտեանս յաւիտենից կ'ուրախանանք:

Աս կիրակին նոր կիրակի կ'ըսուի. վասն զի հին օրինաց ատեն մինչև քրիստոսի յարութիւնը՝ շաբաթ օրը հրամայեալ էր սուրբ պահելու եւ ծառայական գործքերէն հեռու կենալու: Իսկ երբ որ Յիսուս քրիստոս Տէրն մեր կիրակի օրը յարութիւն առաւ, իր աստուածային հրամանաւը շաբաթ օրը կիրակիի փոխուեցաւ: Աստի առաքեալք ու հաւատացեալք առաջին կիրակին սկսան սուրբ պահել ու ծառայական գործքերէն հեռու կենալ:

Առաջին ընթերցուածը նոր կտակարանէն՝ Առաքելոց գործքին մէջէն է: (ԳԼ. Ե. 34—Ձ. 7): Բայց աս ընթերցուածը շարժած՝ բանը կարգաւ հասկընալու համար՝ պէտք է գիտնալ որ օր մը առաքեալք տաճարին մէջ ժողովրդեան քարոզութիւնը բաժնաւորապէս շարունակելու իրենց սպասաւորներովը վրանին վազեցին, բունցին ու քահանայապետին ատենը տարին: Հոն տեղը քիչ մը հարցուփորձ ըլլալէն ետքը՝ ամէնքն ալ աւանկ կատարեցին, որ կուգէին առաքեալները մեռցնել: Այսչափս գիտնալէն ետքը՝ գանք հիմակ ընթերցուածին, որ աս պատմութեան շարունակութիւնն է:

«Իսկ ամառիկէ անունով փարիսեցի մը՝ որ օրէնք կը սորվեցընէր ու բոլոր ժողովրդեան առջեւը յարգելի էր, ելաւ կայնեցաւ ատենին մէջ, հրամայեց որ ան մարդիկը քիչ մը դուրս հանեն. եւ ինք դարձաւ անոնց ասանկ ըսաւ. Արք Իսրայելացիք, աս մարդիկներուն համար դուք ձեզի նայեցէք, որ ինչ ընել կը վայլէ: Ասկից քիչ մը ժամանակ յառաջ թեւդաս ելաւ, ինք զինքը բանի տեղ անցուց, անանկ որ չորս հարիւր հոգւոյ չափ ետեւէն գացին. ետքը ինք սպանուեցաւ, հետը միաբանածներն ալ ցիր ու ցան եղան ու ոչնչացան: Իրմէ ետքը աշխարհագրին օրերը Յուդաս Գալիլեացին ելաւ, ու շատ ժողովուրդ իր կողմը քաշելով՝ իրեն հետ շատ մարդ ապստամբեցուց. բայց ինքն ալ կորսուեցաւ, իր կողմն եղողներուն ամէնն ալ ցիրուցան եղան: Հիմակ ես ալ ձեզի աս կ'ըսեմ. սա մարդոցմէ ձեռուրնիդ քաշեցէք ու զիրենք թող տուէք. վասն զի թէ որ ադ խորհուրդը կամ գործքը մարդէ է, կը փճանայ. իսկ թէ որ Աստուծմէ է, ատոնք չէք կրնար

փճացընել, մանաւանդ թէ գուցէ Աստուծոյ դէմ պատերազմող ալ կ'ըլլաք: Մէկախնոնք ալ իրեն խօսքին հաւանեցան. եւ առաքեալները կանչեցին, ծեծեցին ու պատուիրեցին որ Յիսուսի անուամբ չխօսին. եւ ետքը արձակեցին: Անոնք ալ ատեանէն ելան, Տիրոջ անուան համար անարգանք քաշելուն վրայ խնդալով՝ դացին: Եւ ամէն օր տաճարին ու տան մէջ չէին դադրեր Յիսուս Քրիստոսը քարոզել ու սորվեցընել: Ան օրերն աշակերտները (քրիստոնեայք) շատնալով՝ Յոյները սկսան Եբրայեցիներուն դէմ գանդըտիլ, որ իրենց պրիկանանց հոգն ամէն օրուան պաշտաման մէջ միշտ զանց կ'ընեն: Տասուերկու առաքեալք ալ բոլոր աշակերտները մեկտեղ կանչեցին ու ըսին. Չիմացէք որ մենք Աստուծոյ բանը թող տանք, ու սեղանը պաշտենք (աշխարհական հոգ ընենք): Ե՛դքարք, ձեզմէ եօթը վկայեալ մարդ ընտրեցէք, զորոնք աս գործքին վրայ դնենք, եւ մենք աղօթքի, աստուածային ծառայութեան ու քարոզութեան հետ ըլլանք: Աս խօսքը բոլոր բազմութեան հաճելի եղաւ. եւ ընտրեցին զԱնտիոքոս՝ որ հաւատարմով ու շողով սրբով լեցուած էր, եւ զՓիլիպպոս եւ զՄրգարոն եւ զՆիկանովոս եւ Տիմոթէոս եւ զՊարմենա եւ զՆիկողայոս Անտիոքայի՝ որ եկած հրեայ եղած էր: Չասոնք առաքեալներուն առջեւը կեցուցին. անոնք ալ աղօթք ըրին ու վրանին ձեռք դրին: Եւ Աստուծոյ բանը կ'աճէր, հաւատացեալներն ալ խիստ կը շատնային Երուսաղէմի մէջ. քահանաներէն ալ դաս դաս կու գային՝ Քրիստոսի հաւատարմ կը դառնային:

Վամաղիէլ՝ որ փարիսեցի ու օրէնքի վարդապետ էր, Նիկողեմոսին ու Յովսէփ արեմաթացւոյն պէս՝ ծածուկ Յիսուսի աշակերտ եղած էր. բայց չրէից ատեանին մէջ մնացեր էր՝ դուրս չէր ելած, որ միշտ վարպետութիւններով քրիստոնէից տէրութիւն ընէ: Անոր համար երբ որ ուրիշները կ'ուզէին առաքեալները մեռցընել, ինք վերոգրեալ կերպով իրենց խորհուրդը դարձուց եւ զանոնք ազատեց: Իսկ Յունաց՝ Եբրայեցիներուն դէմ գանգատ ընելուն պատճառն աս էր, որ հաւատացեալ քրիստոնեաները խիստ շատնալով՝ առաքեալներուն զբազմունքն ալ շատցաւ. ուստի պրիկաններուն հոգ տանելու չէին համիր: Ասոր դեղ ընելու համար՝ եօթը սարկաւազներն ընտրեցին ու ձեռնադրեցին, որ անոնք արտաքին բաները հոգան, իսկ առաքեալք աղօթքի, աստուածային ծառայութեան ու քարոզութեան ետեւէ ըլլան:

Երկրորդ ընթերցուածը նոյնպէս նոր կտակարանէն՝ Զաւորոս առաքելոյն կաթողիկէսաց (ընդհանրական) թղթէն է: (Գլ. Կ. 1—12:)

“Աղբարք իմ, շատ վարդապետ մ'ըլլաք. դիտնաք որ մեծ դատաստան պիտի ըլլայ մեզի համար, վասն զի ամենքս ալ շատ կերպ յանցանք կ'ընենք: Թէ որ մէկը խօսքով յանցանք չի գործեր, անիկա կատարեալ մարդ է, որ բոլոր իր մարմինը կրնայ սանձահարել: Նայէ. ձիերուն բերանը սանձ կը դնենք, որ մեզի հնազանդին, եւ անով անոնց մարմինը բոլոր կը նուաճենք: Ահա նաւերն ալ ինչպէս բան են ու սաստիկ հովերով կը քշուին. եւ պզտիկ թեւով (ղեկով) կը դառնան, որ զին որ ուղղիչը (ղեկավարը) կ'ուղէ: Ասանկ ալ լեզուն պզտիկ անդամ մըն է, ու մեծ մեծ կը զրուցէ: Ահա կտոր մը կրակն ալ ինչ մեծ անտառներ կը փորնկցրնէ: Լեզուն ալ կրակ մըն է, անիրաւութեան զարդ է. լեզուն մեր անդամներուն մէջ հաստատուած է, որ բոլոր մարմինը կ'ապականէ, ու ծննդեան անիւր կրակի կու տայ եւ դժոխքին մէջ կ'այրի կը բորբոքի: Բոլոր գաղաններուն, թռչուններուն, սողուններուն ու ծովու մէջ եղած կենդանիներուն բնութիւնը հնազանդած է եւ կը հնազանդի մարդկային բնութեան: Բայց մէկը չկայ որ մարդուս լեզուն կարող ըլլայ հնազանդեցրնել, ան չարը, անկարգն ու մահաբեր թունով լեցուածը: Անով զՏէր եւ զՀայր կ'օրհնենք. եւ անով կ'անիծենք զմարդիկ՝ որ ըստ նմանութեան Աստուծոյ ստեղծուեցան: Մէկ բերնէն օրհնութիւն ալ կ'ելլէ, անէծք ալ: Եղբարք իմ, պէտք չէ որ աս ասանկ ըլլայ: Եղած բան է՝ որ աղբար մը մէկ աչքէն թէ անուշ թէ լեղի (ջուր) բղխէ: Կամ թէ կարելի է, եղբարք իմ, որ թղենին ձէժ բերէ, կամ որթը թուղ բերէ: Նոյնպէս աղի տեղէն ալ անուշ ջուր չի կրնար ելլել:”

Աս ընթերցուածս աղուոր քարող մըն է մեր լեզուն բռնելու համար: Առանց մեկնութիւն մը տալու՝ աս միայն կը զրուցեմ որ իրենց լեզուին անհոգ եղողներն աղէկ մը կարգան, որ հասկրնան թէ Յակոբոս առաքեալ՝ լեզուն չբանող մարդը թող թէ մարդու տեղ դնել, հապա բոլոր կենդանիներէն ու գաղաններէն ալ վար կը սեպէ:

Այսօր պատարագին մէջ կը սկսինք կարգալ սուրբ Յովհաննէսին աւետարանը, եւ մէյմէկ քիչ ամէն օր կարդալով՝ մինչեւ Հոգեկալտեան օրը կը համի գրեթէ վերջիւրը: Աւտի սկիզբէն սկսելով, այսօրուան աւետարանն ան է, որն որ աւուրոյն ուրիշ օրերն ամէն պատարագին վերջը կը կարդացուի: (Յ.Է. ԳԼ Ա. 1—17:)

Ի շօրէն լուսոյ. “Իսկզբանէ (ի յաւիտենից) էր Բանն (Որդին Աստուծոյ). եւ Բանն Աստուծոյ քովն էր, ու Բանն Աստուած էր: Ինք ի յաւիտենից Աստուծոյ քովն էր: Ամէն բան

անով եղաւ . եւ առանց անոր՝ բան մը չեղաւ , ինչ որ եղաւ : Անով կեանք էր . ու կեանքը՝ մարդկան լոյս էր . եւ լոյսը խաւարին մէջ լուսաւոր էր , ու խաւարը լուսոյն խելք չհասցուց : Աստուած մարդ մը խրկեց , անունը Յովհաննէս . աս մարդս վկայ ըլլալու եկաւ , որ լուսոյն համար վկայէ , որպէս զի ամէնքն ալ անոր ձեռքովը հաւտան : Ինք լոյս չէր . բայց լուսոյն համար պիտի վկայէր : Ճշմարիտ լոյս կար , որ կը լուսաւորէ ամէն մարդն՝ որ աշխարհք պիտի գայ : Աշխարհքին մէջն էր ու աշխարհք իրմով եղաւ , եւ աշխարհք զինքը չճանցաւ : Իրեննեւուն եկաւ , եւ իրեն եղողները զինքը չընդունեցան : Իսկ որոնք որ զինքն ընդունեցան , անոնց իշխանութիւն տուաւ Աստուծոյ որդի ըլլալու , անոնց՝ որ իր անուան կը հաւտան : Ասոնք չէ թէ արենէ , կամ մարմնոյ կտօքէն , կամ էրիկ մարդու կտօքէն , այլ Աստուծոյ ծնան : Եւ Բանն մարմին եղաւ (Որդին Աստուծոյ մարդկային բնութիւն առաւ) ու մեր մէջը բնակեցաւ . եւ իրեն փառքը տեսանք՝ ինչպէս որ շօր Աստուծոյ միածին Որդւոյն փառքն է , լի շնորհօք ու ճշմարտութեամբ : Յովհաննէս իրեն համար կը վկայէ . աղաղակեց ու ըսաւ . Աս է՝ որուն համար կ'ըսէի թէ ինձմէ ետքը պիտի գայ . բայց ինձմէ առաջ եղած է , վասն զի ինձմէ առաջ էր : Վասն զի իր լուսեմէնէն մենք ամէնքս ալ շնորհք շնորհքի տեղ առինք : Վասն զի օրէնքը Մովսէսի ձեռքով տրուեցաւ . իսկ շնորհքն ու ճշմարտութիւնը Յիսուսի Քրիստոսի ձեռքովն եղաւ : ,

Սուրբ Յովհաննէս աւետարանիչ իր սուրբ աւետարանն աս խօսքերով կը սկսի . եւ ինչպէս որ իր նշանն արծիւ է , անանկ ալ բարձրէն թռչելով՝ խորունկ ու բարակ աստուածարանութիւն կ'ընէ : Նախ կը պատմէ Որդւոյն Աստուծոյ ի յաւիտենից ի շօրէն լուսոյ ծնունդը : Իսկ ըստ մարմնոյ մարդկութեամբ ծնունդը չպատմած՝ Յովհաննէս Մկրտչին առաքումը կը պատմէ , որ Քրիստոսի առջեւէն ճամբան պատրաստելու համար եկաւ : Ետքը ճշմարիտ լուսոյն՝ այս ինքն Քրիստոսի ծնունդը կը պատմէ , որ երկրորդ անձն աստուածային , Բանն Աստուած , ի յաւիտենից աստուածային բնութիւն ունենալով՝ ի ժամանակի մարդկային բնութիւն ալ առաւ . ու եղաւ կատարեալ Աստուած եւ կատարեալ մարդ , միայն մէկ աստուածային անձամբ : Արով յայանեց իր աստուածային փառքն աս աշխարհքիս մէջ , ու իր աստուածային իշխանութեամբը վերջուց ոչ ին օրէնքն՝ որ Աստուած առաջուց շնորհք ընելով՝ Մովսէս մարգարէին ձեռքով տուած էր . եւ անոր տեղ նոր ու գերազանց շնորհք մը տուաւ . նոր օրէնքն ու ճշմարտութիւնն ու շնորհաց վիճակը հաստատեց : Աս շնորհքիս արժանի

եղան անոնք՝ որ զինքն ընդունեցան եւ իր մարդեղութեան հաւատացին. եւ անանկով որդի Աստուծոյ ըսուելու ալ արժանի եղան: Բայց չիմանանք զանոնք՝ որոնց միայն անունը հաւատացեալ է, իսկ գործքով՝ չըսեմ անհաւատ, հապա անհաւատէն ալ վար են. վասն զի անոնք Աստուծոյ որդի ըլլայն ոտքի տակ առնելով՝ Աստուծոյ շնորհքէն մեռած են. ինչպէս որ մեռած մարմինը՝ հոգին չեղած ատեն մարդ չ'ըսուիր: Ասոր համար Յակոբոս առաքեալն ալ կը զրուցէ. «Հաւատքը՝ թէ որ գործք չունի, ինք իրեն մեռած է»: (Յ-կ. Բ. 17:) Հապա իմանանք զանոնք՝ որոնց գործքն իրենց հաւատքին կը յարմարի, եւ անանկով միշտ Աստուծոյ շնորհաց մէջ կենդանի կ'ըլլան: Թէ որ մենք ալ հաւատք եւ գործք մեկտեղ ունինք, անտարակոյս Աստուծոյ շնորհաց մէջ կենդանի ենք եւ Աստուծոյ որդի ենք. իսկ թէ որ չունինք, մեռած ենք Աստուծոյ շնորհաց մէջ: Բայց Աստուած չ'ընէ որ ասանկ վիճակի մէջ գտնուինք. այլ իր շնորհքով՝ զմեզ յարուցանէ եւ ի կեանս իւր նորոգէ, որպէս զի Տանգերձեալն ալ իր արքայութեան մէջ իրեն հետ կենդանի մնանք յաւիտեան:

Իսկ ետքի աւետարանն աս է: (Յ-է. Գ. ԻԱ. 15—19:)

Յետ յարութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: «Ճաշու կերակուրն ուտելէն ետքը՝ Յիսուս Սիմոն Պետրոսին ըսաւ. Սիմոն Յովնանու, զիս ասոնցմէ աւելի կը սիրես: (Պետրոս) ըսաւ իրեն. Այո՛ Տէր, դուն ալ գիտես որ զքեզ կը սիրեմ: (Յիսուս ալ) ըսաւ իրեն. Իմ գառնուկներս արած է: Դարձեալ (Յիսուս) ըսաւ իրեն. Սիմոն Յովնանու, զիս կը սիրես: (Պետրոս) ըսաւ իրեն. Այո՛ Տէր, դուն ալ գիտես որ զքեզ կը սիրեմ: (Յիսուս ալ) իրեն ըսաւ. Իմ ոչխարներս արած է: Երրորդ անգամ (Յիսուս) ըսաւ իրեն. Սիմոն Յովնանու, զիս կը սիրես: Պետրոս արտմեցաւ, որ երեք անգամ իրեն ըսաւ թէ ջիս կը սիրես, ուստի ըսաւ իրեն. Տէր, դուն ամէն բան գիտես եւ դուն ամէն բան կը ճանչնաս, եւ (ան ալ գիտես) որ զքեզ կը սիրեմ: (Յիսուս ալ) ըսաւ իրեն. Իմ ոչխարներս արած է: Ատոյդ ստոյգ կ'ըսեմ՝ քեզի թէ երբ որ մանուկ էիր, դուն ինք իրենդ գօտի կը կապէիր եւ ուր որ կ'ուզէիր՝ կ'երթայիր. եւ երբ որ կը ծերանաս, ձեռքդ վեր պիտի վերցընես, եւ ուրիշները քեզի գօտի պիտի կապեն ու չուզած տեղդ տանին: Աս խօսքս ըսաւ՝ որ հասկըցընէ թէ (Պետրոս) ինչ մահուամբ զ'Աստուած պիտի փառաւորէ: Եւ աս ըսելէն ետեւ՝ ըսաւ իրեն. Ետեւէս եկուր:»

Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր յարութիւն առնելէն ետքը՝ քառասուն օր աշակերտներուն երևցաւ ու բովանդակ պէտք

եղած բաները սորվեցուց: Եւ թէպէտ խաչուելէն առաջ ալ շատ բան սորվեցուցած էր, սակայն աստուածային իմաստութիւնն անքնին խորհրդով անոնց միտքը բանալ չուզելով՝ մտուրնին գոց պահեր էր. անանկ որ Յիսուս առջեւնին շատ բան կ'ընէր ու կ'ըսէր, եւ անոնք մտուրնին չէին կրնար պահել: Իսկ յարութիւն առնելէն ետքը՝ Աստուած անոնց մտքին վրայ ձգուած վարագոյրը վերցուց, եւ Յիսուս մէկիկ մէկիկ հաւատոյ ամէն մասունքները, Եկեղեցւոյ սուրբ խորհուրդներն ու Եկեղեցւոյ կառավարութեան հարկաւոր եղած բաները սորվեցուց. ինչպէս որ սուրբ Ղուկաս աւետարանիչ Առաքելոց գործոց պատմութեան մէջ համառօտ խօսքով մը կը հասկըցնէ ըսելով. «Քառասուն օր երեւնալով ու Աստուծոյ արքայութեան համար խօսելով», (Գործ. Ա. 3:) Արդ՝ սուրբ աւետարանիչները մէկիկ մէկիկ չեն բացատրեր թէ Յիսուս յարութիւն առնելէն ետքը՝ առաքելոց ինչ բան սորվեցուց. միայն քանի մ'ընդհանուր խօսքերը կը զրուցեն թէ Յիսուս ինչպէս իշխանութիւն տուաւ քարոզելու եւ մկրտելու. (Մարտ. ԻԲ. 18, 19.) մեղքերու թողութիւն, արձակում տալու եւ կապելու: (Յով. Ի. 23:) Իսկ սուրբ Եկեղեցւոյ կառավարութեան վրայ հիմնարար հարկաւոր եղած բանը պատմելու սուրբ աւետարանն ամենեւին զանց չ'ըներ: Ասան զի Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր պիտի համբառնար, երկինք պիտի ելլեր. եւ թէպէտ ինք Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր մշտնջենաւոր քահանայապետ եւ գլուխ Եկեղեցւոյ էր, սակայն երկինք համբառնալուն պատճառաւ ինք աներեւոյթ պիտի մնար, իսկ սուրբ Եկեղեցին երեւելի մարմին մ'ըլլալով՝ երեւելի գլխու մը կարօտութիւն ունէր: Աւստի հարկ էր որ Յիսուս երկինք չելած՝ երեւելի փոխանորդ մը դնէր երկրի վրայ, ու անոր ամէն կերպ լիակատար իշխանութիւններ տար: Արդէն Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր իր չարչարանքներէն առաջ խօսք տուած էր՝ ըսելով Պետրոսի. «Ես ալ քեզի կ'ըսեմ որ դուն ես վէմ, եւ ադ վիմին վրայ իմ Եկեղեցիս կը շինեմ, ու դժոխքին գրուններն անոր չկարենան յաղթել. ու երկնից արքայութեան բանիլքները քեզի կու տամ», (Մարտ. Ժ. 18:) Բայց ինչպէս որ այսօրուան կարդացուած ետքի աւետարարանը մեզի բացայայտ կը հասկըցնէ, Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր յարութիւն առնելէն ետքը, երկինք չելած՝ աս տուած խօսքը կատարեց ու բոլանդակ Եկեղեցին աշխարհքին մէկ ծայրէն մինչեւ մէկալ ծայրը Պետրոս առաքելոյն յանձնեց: Առաջին անգամ «Իմ գառնուկներս արած է», ըսելով՝ բոլանդակ հաւատացեալ ժողովուրդն իրեն յանձնեց: Երկրորդ անգամ «Իմ ոչխար

ներս արածէ, ըսելով՝ բովանդակ քահանաները յանձնեց: Երրորդ անգամ «Իմ ոչխարներս արածէ, կամ ինչպէս Արաբացոց աւետարանը կը դնէ, «Իմ խոյերս արածէ» ըսելով՝ բովանդակ եպիսկոպոսները յանձնեց: Ուստի բոլոր աշխարհքիս մէջ եղող հաւատացեալ ժողովուրդն ինչ ազգ ըլլայ՝ թող ըլլայ, եւ բոլոր քահանայք ու բոլոր եպիսկոպոսք Պետրոսի իշխանութեան ու իրաւաբանութեան տակ ինկած են Քրիստոսի հրամանաւ: Աս կերպով Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր սուրբ Եկեղեցւոյ մարմինը կերպաւորեց, բոլոր անդամները մէկ երևելի գլխու մը տակ դնելով: Իսկ մէկալ խօսքերով, որ Քրիստոս Պետրոս առաքելոյն ըսաւ, անոր մահը հասկըցուց, որ ծերացած ատեն զինքը պիտի բռնեն, կապեն ու մեռցնելու պանին, որ Աստուծոյ անունը փառաւորուի:

Գ . Կ Ի Ր Ը Կ Ի

Զ Ա Տ Կ Է Ն Ե Տ Ք Ը

ԱՆՔԱՐԿԱՄԵՏԲԵՆԿԻՐԱԿԻ

Աս կիրակիին անունը մեր մէջը Աշխարհագրական կ'ըսուի, որուն պատճառն ան է որ նոյն օրը կամ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչին՝ յանուն Յովհաննու Մկրտչի շինած առաջին եկեղեցւոյն (մատրան) տունը կը կատարուէր, որն որ բոլոր Հայաստան աշխարհին առաջին եկեղեցին էր, եւ կամ բոլոր աշխարհքին եկեղեցիներուն յիշատակը կ'ըլլար:

Արդ առաջին ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Առաքելոց գործքին մէջէն է: (Գլ. Ժ. 1—24):

«Կեսարիա քաղաքը մարդ մը կար՝ Կուռնելիոս անունով, որ Խոսալացի ըսուած գնդին հարիւրապետն էր. աս մարդս իր բոլոր անովը բարեկաշատ ու Աստուծմէ վախեցող էր. ժողովուրդեան շատ ողորմութիւն կու տար ու միշտ Աստուծոյ աղօթք կ'ընէր: Օր մը ժամն իննին ատենները տեսիլք մ'երեւցաւ իրեն. յայտնապէս տեսաւ որ հրեշտակ Աստուծոյ ներս մտաւ իրեն ըսաւ. Կուռնելիէ: Ան ալ դարձաւ իրեն նայեցաւ, զարհուրեցաւ ու ըսաւ. Տէր, ի՞նչ կայ: Հրեշտակն ալ ըսաւ. Քու աղօթքներդ ու ողորմութիւններդ ելան Աստուծոյ առջեւը յիշուեցան. եւ արդ Յոսպէ քաղաքը մարդ խաւրէ: Հոն Սիմոն մը կայ՝ որ Պետրոս կ'ըսուի, անիկա բերել սուր. ինք Սիմոն անունով խա-

դախորդի (կաշի բանողի) մը տուն մտած նստած է, տունն ալ ծովուն մտիկ է: Աս բաներս իրեն զրուցող հրեշտակն երթայէն ետքը՝ իր ծառաներէն երկու հոգի եւ իր սպասաւորներուն մէջէն բարեպաշտ զննուոր մը կանչեց, եւ ամէն բան անոնց հասկըցընելով՝ Յոպպէ քաղաքը խաւրեց: Երկրորդ օրը անոնց ձամբայ ելած ու քաղաքը մտիկցած ատենները՝ Պետրոս ժամը գէպ ի վեցին տանիքն ելաւ, աղօթք ընելու համար. անօթեցաւ ու կ'ուզէր կերակուր ուտել: (Կերակուրը) պատրաստած ատենին՝ իր վրայ զարմացում մ'եկաւ. տեսաւ որ երկինքը բացուեր էր, ու մեծ կտաւի պէս աման մը չորս ծայրէն կախուած՝ իջեր գետնի վրայ նստեր էր. մէջը ամէն կերպ չորքոտանիներ, գետնի սողուններ ու երկնքին թռչունները կային: Մէյ մ'ալ երկնքէն ձայն մ'եկաւ իրեն, որ կ'ըսէր. Ել, Պետրոս, մօրթէ ու կեր: Պետրոս ալ ըսաւ. Տէր, քաւ լիցի. ես խառնակ ու անսուրբ բան ամենեւին կերած չունիմ: Գարձեալ իրեն սասնկ ձայն եկաւ. Աստուծոյ սուրբ ըրածը՝ դուն պիղծ բանի տեղ մի դներ: Աս բանս երեք անգամ եզաւ. ետքը ան ամանն երկինք վերացաւ: Պետրոս զարմացաւ մնաց, որ աս տեսիլքս ինչ պիտ'որ ըլլայ: Մէյ մ'ալ նայիս որ Կուռնեկիոսին խաւրած մարդիկն եկան հասան, դուռը կեցեր, կը կանչէին ու կը հարցընէին որ Պետրոս ըսուած Սիմոն արդեօք հոս կը բնակի: Իսկ Պետրոս դեռ տեսլեան վրայ մտածելու ատեն՝ շոգին իրեն ըսաւ. Ահա քանի մը մարդ եկեր զքեզ կ'ուզեն. ուստի ել իջեր, եւ առանց խիղճ ընելու՝ հետեւին գնա, վասն զի զանոնք ես խրկեցի: Պետրոս վար իջաւ քովերին գնաց ու ըսաւ. Ահա ուղածնիդ ես եմ. ինչ բան կայ, ինչո՞ւ համար եկած էք: Անոնք ալ ըսին. Կուռնեկիոս հարիւրապետը՝ որ արդար ու Աստուծմէ վախցող մարդ մըն է, ինչպէս որ բոլոր Հրէից ազգը կը վկայէ, սուրբ հրեշտակ տեսնելով՝ հրաման առաւ որ զքեզ իր տունը կանչէ, եւ քեզմէ բան լսէ: Ներս կանչեց, ու (ան գիշեր) իր քովը պահեց: Երկրորդ օրն ելաւ Պետրոս հետեւին գնաց. ու Յոպպէի մէջ եղող (քրիստոնեայ) եղբայրներէն քանի մը հոգի ալ հետը գացին: Մէկաւն օր Կեսարիա մտան. Կուռնեկիոս ալ բոլոր իր ազգականներն ու մտերիմ բարեկամները կանչեր էր, կը սպասէր:»

Աս պատմութիւնը մինչեւ աս տեղս կը կարդացուի այսօրուան պատարագին մէջ. մնացածը վաղուան պատարագին մէջ կը կարդացուի. այս ինքն Կուռնեկիոսին սիրով Պետրոսին դիմացն ելելն ու զինքը տունն ընդունիլը, տեսած հրեշտակին զրուցած բաները պատմելը, Պետրոսին ալ իր տեսած տեսիլքը

պատմելն ու քարոզ տալը, Կուռնեղիոսին ու բոլոր հոն եղողներուն հաւտայն ու շուտով մկրտուիլը:

Ըս պատմութեան մէջ գիտնալու բաներն ասոնք են: Նախ՝ Կեսարիա ըսուած քաղաքը՝ ան Կեսարիա (Քայ-էրէ) Կապպադովկացոց քաղաքը չէ, որ Անկիւրիայի կողմերն է. հապա ուրիշ Կեսարիա, որ Պաղեստինու կ'ըսուի եւ Երուսաղեմայ ալ մօտիկ ու Յոպպէէն օրուան մը կամ քիչ մ'աւելի ճամբայ է, եւ հիմակ աւերակ է ու կ'ըսուի Աէր-Քայ-էրէ: Երկրորդ՝ Կուռնեղիոս հարիւրապետը հռոմայեցի էր, բայց հեթանոս կամ կուսպաշտ չէր, այլ ճշմարիտ Աստուածը կր պաշտէր: Երրորդ՝ Պետրոսին տեսած տեսիլքն աս կը նշանակէր որ Քրիստոսէն ետքը՝ հին օրինաց խտրական բաները վերացած էին. ուստի եւ հրէութիւն մնացած չըլլալով՝ Քրիստոսի հաւատքին մէջ հեթանոսներու կամ Հրէից ազգէն դուրս եղողներու խտրութիւն պիտի չըլլար:

Երկրորդ ընթերցուածը նոյնպէս նոր կտակարանէն, Պետրոսի առաքելոյն առաջին կաթողիկեայց թղթէն է: (Գլ. Բ. 1—12):

«Մտկից ետքը ամէն չարութիւնն ու ամէն նենգութիւնը եւ կեղծաւորութիւնն ու նախանձն ու բոլոր բամբասանքները մէկ դի ձգելով, նոր ծնած տղոց պէս՝ բանաւոր ու անխարդախ կաթին փափագեցէք. որ անով մեծնաք՝ փրկութեան հասնիք, թէ որ համն առած էք որ Տէր քաղցր է: Գուք մօտիկցած էք իրեն, կենդանի վիմին, որն որ թէպէտ մարդկան առջին անարգեալ է, բայց Աստուծմէ ընտրուած ու պատիւ գտած է: Գուք ալ կենդանի վիմի պէս՝ հոգեւոր տաճար կը շինուիք, անարատ քահանայութիւն ընելու, Աստուծոյ հաճոյ եղած պատարագները՝ Յիսուսի Քրիստոսի ձեռքովը մատուցանելու համար: Ասան զի (սուրբ) գրքին մէջն ալ գրուած է որ Ահա Աիոնի մէջ ընտիր վէմ՝ մը կը դնեմ, անկեան գլուխ ու պատուական, եւ ով որ անոր կը հաւտայ՝ չ'ատրնար: Ասկից ետքը ձեզի՝ որ հաւատացեալ էք, պատուական վէմ է. իսկ անհաւատներուն՝ ան վէմն է, զորն որ շինողներն անարգեցին. ինք եղաւ անկեան գլուխ, եւ գործման վէմ, եւ գայթակղութեան վէմ, անոնց՝ որ կը գայթակղին ու կ'ապստամբին ան բանէն՝ ուր որ գրուեցան: Բայց դուք ընտիր ազգ էք, թագաւորութիւն, քահանայութիւն, ազգ սուրբ, յատուկ ժողովուրդ. որպէս զի ձեր առաքինութիւնները նուիրէք անոր, որ զձեզ խաւարին մէջէն իր սքանչելի լոյսը կանչեց: Գուք՝ որ ատեն մը չ'ոտրուիք էիք, հիմակ Աստուծոյ ժողովուրդ եղաք. չ'ոտրմեալ էիք, հիմակ ողորմութիւն գտաք: Աիրելիք,

կ'աղաչեմ, պանդխտի ու նժգեհի պէս՝ հեռու կեցէք մարմնաւոր ցանկութիւններէն՝ որոնք հոգիներուն դէմ կը պատեարազմին. հեթանոսներուն մէջ ձեր վարքը պարկեշտ ցուցնէք. որպէս զի ինչ բանով որ զձեզ չարագործի պէս կը բամբասեն, ձեր բարի գործքերը տեսնելով՝ զՆստուած փառաւորն այցելութեան օրը:»

Աս խօսքերովս Պետրոս առաքեալ կը ցուցնէ թէ մկրտտեալ քրիստոնէից վիճակն ինչպէս պատուական ու սքանչելի աստուածային վիճակ մըն է, որ քրիստոսի հետ խորհրդական եւ բարոյական մարմին մը կը կազմեն, գլուխը քրիստոս ըլլալով. ու կը հասկըցնէ թէ ինչպէս իրենց վարքը տարբեր պիտի ըլլայ չմկրտուածներէն կամ անհաւատներէն. անանկ որ միայն քրիստոնէից վարքն՝ անհաւատներն ամըցնէ ու բան մ'ըսելու տեղ չգտնեն:

Իսկ աւետարանն աս է: (Յ. 13. Գ. Բ. 23 — Գ. 12:)

Տէրն մեր Յիսուս քրիստոս «Չատկի տօնին Երուսաղէմ ըլլալով՝ շատերը հաւատացին իր անուան, վասն զի ըրած հրաշքները կը տեսնէին: Բայց Յիսուս անոնց վրայ չէր վստահեր. վասն զի ինք ամէն բան գիտէր ու պէտք չէր որ ուրիշը մէկու մը համար վկայութիւն տայ. վասն զի ինք գիտէր թէ մարդու ներսի դին ինչ կայ: Փարիսեցւոց մէջ մարդ մը կար, որուն անունը՝ Նիկողեմոս էր ու Հրեաներուն իշխանն էր: Աս մարդս գիշերովս Յիսուսին եկաւ ու ըսաւ. Ռաբբի, գիտենք որ Աստուծոյ վարդապետ եկած ես, վասն զի քու ըրած հրաշքներդ մարդ մը չիկրնար ընել, թէ որ Աստուած հետը չըլլայ: Յիսուս ալ պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ՝ քեզի, թէ որ մէկը նորէն ծնանի, Աստուծոյ արքայութիւնը չիկրնար տեսնել: Նիկողեմոս ալ ըսաւ. Մէյ մը ծնած մարդն՝ ինչպէս կրնայ նորէն ծնանիլ. կրնայ ըլլալ որ նորէն մօրը փօրը մտնէ ու ծնանի: Յիսուս պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ՝ քեզի, թէ որ մէկը ջրէն ու հոգիէն չիծնանիր, Աստուծոյ արքայութիւնը չիկրնար մտնել: Վասն զի մարմնէն ծնածը՝ մարմին է, ու հոգիէն ծնածը՝ հոգի է: Դուն մի զարմանար, որ քեզի ըսի թէ պէտք է որ նորէն ծնանիք, վասն զի հոյն ուր որ կ'ուզէ՝ հոն կը փչէ, ու ձայնը կը լսես. բայց չես գիտեր թէ ուսկից կու գայ կամ ուր կ'երթայ. ասանկ ալ ամէն՝ հոգիէն ծնածը: Նիկողեմոս ալ պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Աս բանս ինչպէս կրնայ ըլլալ: Յիսուս պատասխան տուաւ իրեն ու ըսաւ. Դուն Խորայելի վարդապետ ես, եւ աս բանը չես գիտեր: Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ՝ քեզի, որ գիտցածնիս կը զրուցենք ու տեսածներնուս վկայութիւն կու

տանք, ու մեր վկայութիւնը չէք ընդունիր: Արդ՝ թէ որ երկրաւոր բաները ձեզի ըսի ու չհաւատցիք, երկնաւոր բաներն ըսելու որ ըլլամ՝ ինչպէս պիտի հաւտաքու,

Աս նիկողեմոս իշխանը՝ Քրիստոսի հրաշքները տեսնելով ու աստուածային վարդապետութիւնը լսելով՝ Քրիստոսի հաւատաց ու աշակերտ եղաւ: Իսկ Յիսուսին ըսածն՝ որ եթէ մէկը նորէն չիծնանիր ջրէն ու հոգիէն՝ Աստուծոյ արքայութիւնը չիմաներ, աս կը նշանակէ որ մարդս ըստ մարմնոյ ծնանելէն ու աշխարհք գալէն ետքը՝ թէ որ նորէն հոգեւորապէս չիծնանիր աւազանին մկրտութեան ջրովն ու Հոգւոյն սրբոյ շնորհքովը, Աստուծոյ արքայութիւնը չիկրնար մտնել. վասն զի մկրտութիւն չունենալուն համար՝ սկզբնական մեզաց տակ կը մնայ ու դատապարտեալ է: Ասկից կ'իմացուի որ մկրտուած մարդը՝ սկզբնական մեղքէն ու պատժէն ազատ ըլլալով՝ փրկութեան ճամբան է: Կը մնայ որ մկրտուած մարդն ինչպէս որ խաւարէն ելած ու լոյսը մտած է, նոյնպէս ալ խաւարին գործքերէն, այս ինքն՝ ներգործական մեղքերէն ալ հեռու կենայ, ու լուսոյ ճամբան քալէ, այս ինքն՝ առաքինութիւն գործէ ու բարի մահուան պատրաստ կենայ. ինչպէս որ Պողոս առաքեալ կը խրատէ. «Ատեն մը խաւար էիք, բայց հիմա լոյս էք ի Տէր լուսոյ որդիներու պէս գացէք» (Եփ. Ե. 8): Աս լուսաւոր ճամբան՝ առաքինութեան ու բարի վարուց ճամբան է. թէ որ մկրտուած մարդն աս լուսաւոր ճամբէն ելթալու ըլլայ, բարի մահուան ատենը յաւիտենական լուսոյն դուռը կը բացուի իրեն, Աստուծոյ արքայութիւնը կը մտնէ ու կը տեսնէ: Յիսուսին ըրած վարդապետութիւնը՝ մարդուս խելքէն վեր ըլլալով՝ նիկողեմոս չկրցաւ խելք հասցընել, անոր համար զարմացաւ մնաց: Յիսուս ալ գարձաւ իրեն ասանկ ըսաւ. «Մի զարմանար որ քեզի ըսի թէ պետք է որ նորէն ծնանիք. վասն զի հոյն ուր որ կ'ուզէ՝ հոն կը փչէ, ու ձայնը կը լսես. բայց չես գիտեր թէ ուսկից կու գայ կամ ուր կ'երթայ»: Աս խօսքերովս Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր ուզեց նիկողեմոսին հասկըցընել թէ պարապ տեղ մի զարմանար ու մի յոգնիր որ խելք հասցընես, վասն զի գերբնական բաներ են, միտակ հաւատքով պիտի ճանչնաս թէ աս ասանկ է: Քեզի բան մը հարցընեմ՝ որ բնական բան է ու աչքիդ առջևը կ'ըլլայ. Հովը կը փչէ, կու գայ, կ'երթայ. բայց կրնաս խելք հասցընել թէ ինչպէս կ'ըլլայ, ուսկից կու գայ, ուր կ'երթայ. չէ: Արդ թէ որ աս բնական բանին չես կրնար խելք հասցընել, իմ ըսածիս՝ որ գերբնական բան է, ինչպէս խելք պիտի հասցընես. անկարելի է, չես կրնար. այլ պիտի հաւատաս որ անանկ է:

Վրիստոսի ըրած ձեռնարկութիւնը կատարեալ փիլիսոփայական ձեռնարկութիւն է, որ պղտիկ բանէն մեծ բան կը ցուցընէ: Աս ձեռնարկութեամբ Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր բոլոր անհաւատներուն բերանը կը գոցէ: Անհաւատները կ'ուզեն որ հաւատքի խորհրդներուն խելք հասցընեն, բայց աս բանս անկարելի է: Այսչափ բերաւոր փիլիսոփաներ եկած են. թող հիները, գանք հիմակուան անհաւատներուն, որ հին փիլիսոփաներուն չհաւնելով՝ իրենք զիրենք կատարեալ փիլիսոփայի տեղ դրած են ու կը պարծենան. թող ըսեն՝ ամէն բնական բաներուն խելք հասցուցած են: Արնան, օրինակի համար, հասկընալ որ մարդուս իմացական հոգին՝ որ աննիւթական էակ մըն է, ինչպէս կրնայ նիւթական մարմնոց հետ միաւորիլ ու մարդս կերպաւորել: Անկարելի է որ խելք հասցընեն: Արդ՝ թէ որ աս բնական բաներուն չեն կրնար խելք հասցընել, որ միշտ իրենց աչքին առջեւ կ'ըլլայ, բայց եւ այնպէս չեն կրնար ուրանալ, ինչպէս կրնայ ըլլալ որ հաւատքի խորհրդներուն խելք հասցընեն, որ բովանդակ գերբնական, այս ինքն՝ բնականէն վեր բաներ են, եւ չհասկընալնուն համար ինչպէս կրնան ուրանալ:

Հաւատալու բաները՝ միշտ մեզի մուտ պիտի ըլլան. վասն զի թէ որ մեզի մուտ չըլլան, այլ յայտնի ըլլան, հաւատք չ'ըլար, այլ ստոյգ գիտութիւն կ'ըլլայ: Բնական օրինակ մը. ես՝ որ Սինէաստանի Փէքին քաղաքը չեմ տեսեր, մինակ աշխարհադիրներուն ըսելուն հաւտալով՝ կ'ըսեմ թէ ան քաղաքը կայ. բայց Իտալիայի Սիէնա քաղաքը տեսած ըլլալովս՝ ուրիշին խօսքին կարօտ չեմ, հաւատալու կարօտ չեմ, գիտնալով ստոյգ կ'ըսեմ թէ կայ: Արդ՝ ահա հաւատալու գերբնական բաներն ալ ասանկ են, ստոյգ գիտութիւն չեն վերցըներ, ապա թէ ոչ՝ հաւատք չէր մնար. այլ ուրիշին ըսելովը պիտի հաւտանք:

Վասնք հիմա նայինք թէ որուն ըսելովը պիտի հաւտանք: Թէ որ հաւտալու բաները մարդկային բաներ ըլլային, մարդկան ըսելուն պիտի հաւտայինք. ինչպէս մարդկային դատաստանին մէջ՝ երկու կամ երեք մարդոց վկայութիւն տալովը՝ դատաւորը դատաստանը կը կտրէ: Բայց որովհետեւ հաւտալու բաները բովանդակ գերբնական ու աստուածային են, անոր համար հարկ է որ Աստուած զրուցած ըլլայ, կամ որ նոյն է՝ Աստուած յայտնած ըլլայ. ուստի հարկ ալ է որ Աստուծոյ ըսելուն կամ Աստուծոյ յայտնութեան խոնարհինք ու հաւտանք: Արդ՝ Աստուած, որ ամենաբարի է, նոյն ինքն կատարեալ իմաստութիւն է, եւ ամէն բանի ստեղծողն ու տէրն է, իր

անասհման տէրութեան իրաւունքն ամէն արարածներէն կը պահանջէ. ուստի կ'ուզէ որ զինքը պաշտենք ու շխտակ ճամբով պաշտենք: Աս պաշտօնը կամ կրօնը ճշմարիտ աստուածգիտութիւնն է: Աս ճշմարիտ աստուածգիտութիւնը՝ Աստուած չէ թէ մինակ մարդու խելքին տուաւ. հաղորդեց, հապանաւ. հրապարակական յայտնութիւններով ցուցուց: Ազամայ յայտնեց՝ իրեն հետ խօսելով: Հրէից՝ Ահիւս լերան վրայէն յայտնեց, Մովսէս՝ մարգարէին հետ անանկ խօսելով, որ Հրէից ազգը բոլորը մէկտեղ ձայնը լսեցին, ինչպէս որ Հրէից ազգը մինչև հիմա վկայ է: Աստուած իր ճշմարիտ կրօնն ասոնց յայտնեց, ցուցնելով թէ իրենց փրկութիւնը՝ գալու Մեսիային ձեռքովը պիտի ըլլայ: Մեսիան եկաւ, այս ինքն՝ Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր, որ կատարեալ Աստուած էր ու կատարեալ մարդ: Քրիստոսի աստուածութիւնը Յորդանան գետին վրայ յայտնուեցաւ, երբ որ Քրիստոս գնաց հոն Յովհաննէս Մկրտաչէն մկրտուելու, անանկ որ հոն ժողովուած անթիւ անհամար Հրեայք երկնքէն Հօր Աստուծոյ ձայնը լսեցին: Իսկ առաքելոց յատկապէս յայտնեց, երբ որ Քրիստոս Թարոր լերան վրայ այլակերպեցաւ ու աստուածային փառքով փառաւորուեցաւ. եւ հոնտեղը Հայրն Աստուած առաքելոց մասնաորապէս հրամայեց որ Քրիստոսի խօսքէն դուրս չելին. «Ատոր մտիկ ըրէք», ըսաւ: (Մատթ. Ժ. 5:) Քրիստոս իր սուրբ Եկեղեցին կերպաւորեց, իր առաքելաներովը հաստատեց. եւ առաքելաներուն հաստատութիւն տալու համար՝ Պենտեկոստէին օրը հրապարակաւ զՀոգին սուրբ վրանին հանգչեցուց. եւ չէ թէ մինակ մէկ ազգ, հապա կերպ կերպ ազգեր տեսան ու վկայեցին. ինչպէս որ Հոգեգալստեան օրը կը տեսնենք:

Աստուած աս կերպերով իր ճշմարիտ կրօնը՝ մարդկային ազգին յայտնելէն ետքը, բոլոր իր աստուածային հաւատքին խորհուրդները՝ Քրիստոսի ձեռքով իր սուրբ Եկեղեցւոյն գանձին մէջ դրաւ. անանկ որ ճշմարիտ աստուածգիտութեան ու աստուածապաշտութեան կանոնը սուրբ Եկեղեցին է: Ինչ որ սուրբ Եկեղեցւոյն միջնորդութեամբն Աստուած մեզի յայտնած է ու կը յայտնէ, ամենուն ալ գլուխնիս ծուելով՝ մեր մարդկային միտքը պիտի խնայահեցնենք ու հաւատանք:

ԸՌԱՋԻՆ ընթերցուածք՝ նոր կտակարանէն, Առաքելոց գործքին մէջէն է: (Գլ. ԺԳ. 44 — ԺԳ. 6):

«Մէկալ շարածն օրը՝ գրեթէ բոլոր քաղաքը ժողովեցաւ՝ Աստուծոյ բանը լսելու համար: Հրեայք երբ որ ան բազմութիւնը տեսան, նախանձեցան, ու Պօղոսին ըսած խօսքերուն դէմ դառնալով՝ կը հայհոյէին: Իսկ Պօղոս ու Բառնարաս համարձակեցան ու ըսին. Պէտք էր որ Աստուծոյ բանը յառաջ ձեռք զրուցէինք. բայց որովհետեւ դուք զանկա կը մերժէք եւ զձեզ յաւիտենական կենաց արժանի չէք համարիր, ահա մենք ալ հեթանոսներուն կը դառնանք. վասն զի Տէր մեզի ասանկ պատուիրեց (ըսելով). Ձքեզ հեթանոսներուն լոյս դրի, որ փրկութիւն ըլլաս մինչեւ աշխարհքին ծայրը: Հեթանոսներն ալ աս բանս լսելով՝ կ'ուրախանային ու Աստուծոյ բանը կը փառաւորէին. եւ որոնք որ յաւիտենական կենաց համար ընտրուած էին, հաւատացին. անանկով Աստուծոյ բանը բոլոր դաւառին մէջ կ'երթար: Բայց Հրեայք՝ օրէնքին վրայ հաստատ կեցող ու պարկեշտ կնիկներն ու քաղքին գլխաւորները գրգռեցին, եւ Պօղոսին ու Բառնարասին վրայ հալածանք հանելով՝ իրենց սահմաններէն դուրս հանեցին: Անոնք ալ իրենց ոտուրներուն փոշին անոնց վրայ թօթուեցին ու Իկոնիոն եկան: Եւ աշակերտները խնդութեամբ ու Հոգւով սրբով կը լեցուէին: Իսկ Իկոնիոն քաղաքը հանդիպեցաւ որ միատեղ մտան Հրեից ժողովուրդանոցին մէջ ու նոյն կերպով խօսեցան. անանկ որ շատ Յոյնք ու Հրեայք հաւտացին: Իսկ հաւտացող Հրեայք ելան հեթանոսներն օտք հանեցին ու եղբարց դէմ կատղեցուցին: Շատ ժամանակ պտըտեցան, համարձակ Տիրոջ վկայութիւն կու տային՝ բանիւ իր շնորհացը. Տէրն ալ իրենց ձեռքովը նշաններ ու հրաշքներ կ'ըներ: Եւ քաղքին բազմութեան մէջ հերձուած (բաժանում) եղաւ. ոմանք Հրեից կողմն էին, ոմանք ալ առաքելներուն: Իսկ երբ որ Հրեայք ու հեթանոսք իրենց իշխաններովը վրանին պիտի վազէին, որ անարգեն ու քարկոծեն, իրենց իմաց եղաւ. իրենք ալ փախան Լիկոնացւոց Լիւստրա ու Գերբէ քաղաքները եւ ան դաւառին չորս դին, ու հոն կ'աւետարանէին:»

Պօղոս առաքեալ Անտիոք Պիսիդեայ ըսուած քաղաքը շարած օր մը խիստ ճարտար քարոզութիւն ընելուն համար՝

Ժողովուրդը շատ հաւնէր ու աղաչէր էր որ մէկալ շաբաթն օրը նորէն գայ ու քարոզութիւն ընէ: Անոր համար աս ընթերցուածիս սկիզբը կը զրուցէ որ «Մէկալ շաբաթն օրը գրեթէ բոլոր քաղաքը ժողովեցաւ»:

Այլորորդ ընթերցուածը նոյնպէս նոր կտակարանէն, Պետրոսի առաքելոյն առաջին կաթողիկոսաց թղթէն է: (Գլ. Ե. 8 — 14):

«Աթուռն կեցէք, հսկեցէք. վասն զի ձեր հակառակօրդը սատանան առիւծի պէս կը պռայ, կը պտրտի ու կը փրնտուէ՝ որ կուլ տայու մէկը գանէ. ուստի դուք ալ հաւատքով հաստատ կենայով՝ իրեն դէմ դարձէք: Գիտնաք որ ինչ շարձարանք որ կը քաշէք, նոյնն աս աշխարհքիս մէջ ձեր եղբարց վրայ ալ կը կատարուի: Եւ ամէն շնորհաց Աստուածը, որ զձեզ իր յաւիտեանական փառքը կանչեց Յիսուսի Քրիստոսի ձեռօքը, որուն շարձարանաց դուք ալ քիչ մը կցորդ եղաք, ինք ձեզի գորութիւն, կարողութիւն ու հաստատութիւն տայ. նմա իշխանութիւն եւ փառք յաւիտեանս: Միղուհանոս հաւատարիմ եղբօր ձեռքովը՝ քիչ մը բան, ինչպէս որ կը կարծեմ, ձեզի գրեցի, որ զձեզ մոտիմարեմ, եւ աս բանիս համար ձեզի վկայութիւն տամ, թէ աս ալ Աստուծոյ ճշմարիտ շնորհքն է որ հաստատ կեցեր էք: Աղջոյն կու տայ ձեզի Բարիլոն եղած ընտրելակից եկեղեցին ու Մարկոս զաւակս: Աղջոյն տուէք իրարու ի համոյր սրբութեան: Խաղաղութիւն ամենուդ հետ՝ որ էք ի Քրիստոս Յիսուս. ամէն»:

Աս ընթերցուածը Պետրոս առաքելոյն գրած առաջին թղթոյն վերջաբանութիւնն է, որուն մէջ այլեւայլ հոգեւոր խրատներ գրելէն ետքը՝ քրիստոնէից խրատ ու օրհնութիւն կու տայ, որ արթուն ու հաստատ կենան հաւատքի մէջ: Միղուհանոս ըսածը՝ աշակերտներուն մէկն է, որուն ձեռքովը գրուեցաւ իր առաջին թուղթը: Իսկ Բարեւոնի եկեղեցի ըսածը՝ Հռոմաց եկեղեցին է. վասն զի աս թուղթս գրած տուն՝ սուրբ Պետրոս Հռոմ քաղաքն էր եւ անկից գրեց. իսկ Բարիլոն կանչելուն պատճառն ան է, որ Հռոմ քաղաքը նոյն ատեն հեթանոսութեան կեդրոնն էր եւ հոն բարուց մեծ ապականութիւն կը տիրէր: Մարկոս ըսածն՝ իր աշակերտը սուրբ Մարկոս աւետարանիչն է:

Իսկ աւետարանը նոյն աւետարանն է, որն որ Աստուածաշարժութեան ետեւէն եկած չորրորդ կիրակին կը կարգացուի: Տես երես 65—67:

Ե. Կ Ի Ր Ը Կ Ի

Ջ Ա Տ Ա Ի Կ Ի Ե Ն Ե Տ Ք Ը

Ե Ր Ե Ի Ռ Ի Մ Ն Ս Ր Բ Ո Յ Ի Խ Ա Շ Ի Ն

ՊԼՏՏԸԲԸԳԻՆ ԸՆԹԵՐԳՈՒԱԾՆԵՐՆ ՈՒ ԱՆԵՏԱՐԱՆՆԸ չԳՐԱԾ՝ պէտք է որ համառօտ մը գնեմ սուրբ Խաչին երեւման պատմութիւնը, որուն այսօր յիշատակն է:

Չորրորդ դարուն մէջ Աոստանդ կայսեր ատեն, երբ որ սուրբ Աիւրեղ Երուսաղեմայ պատրիարք էր, տարի մը Պենտեկոստէին կամ Հոգեգալուստեան օրը առտուանց ժամն երեքին լուսեղէն մեծ խաչ մ'երեւցաւ Երուսաղէմ, որ երկնքէն իջեր՝ մինչեւ Գողգոթայ լեռան վրաներն ու մինչեւ Չիթենեաց լեռան վրայ տարածուած էր, ու սաստիկ կը փայլէր: Չէ թէ մէյ մ'երեւալով ու շուտով մ'աներեւոյթ ըլլալով, հապա երկայն ատեն մնալով, եւ չէ թէ մէկ կամ երկու հոգւոյ միայն երեւալով, հապա բոլոր Երուսաղեմայ մէջ որչափ որ բազմութիւն կար, ամենուն ալ տեսնուելով: Ասան զի այնչափ մեծ ու զօրաւոր լոյս էր, որ արեւուն լուսոյն կը յաղթէր: Անանկ որ ամէնն ալ տեսնելով ու խիստ զարմանալով՝ եկեղեցի վաղեցին, ու ամէնքը մէկէն զՅիսուս Քրիստոս Տէրն մեր կը փառաւորէին: Իսկ սուրբ Աիւրեղ անմիջապէս թուղթ մը գրեց առ Աոստանդ կայսր եւ աս եղած հրաչքն իմացուց: Աս թուղթը մենք առաւօտեան ժամերգութեան մէջ կը կարդանք, ուրիշ սուրբ խաչին յարմար շարականներով, ընթերցուածով ու անետարանով, ի յիշատակ երեւման սրբոյ Խաչին: Իսկ պատարագին մէջ յարութեան գիրք ու անետարան կը կարդանք, ինչպէս որ Ջատկէն կտքը մինչեւ Հոգեգալուստ միօրինակ կ'ընենք: Ուստի առաջին ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Առաքելոց գործքին մէջէն է: (Գլ. ԺԷ. 1—15):

«(Պօղոս առաքեալ ու Շիղա աշակերտը) Ամփիպոլիս ու Եպիֆոնիա քաղաքները պտըտելէն կտքը՝ Թեսաղոնիկէ քաղաքն եկան, ուր էր Հրէից ժողովրդանոցը: Պօղոս ալ՝ ինչպէս որ սուրբութիւն ունէր, հոն գնաց, եւ երեք շաբաթ օր հետեւին գրքէն խօսեցաւ. կը մեկնէր եւ առ Վենին կը գնէր թէ պէտք էր որ Քրիստոս շարչարուէր ու մեռելներուն մէջէն յարութիւն առնէր. ու կ'ըսէր որ Ան է Քրիստոս Յիսուս, զորն որ ես ձեզի կը քարոզեմ: Անոնցմէ քանի մը հոգի հաւտացին, եւ Պօղոսին ու Շիղային ետեւէն գացին. բայց հետմանսներէն

եղած հաւատացեալներուն բաղմութիւնը խիստ շատ էր, ու խել մ'ալ երեւելի կնիկներէն: Աւստի Հրեայք նախանձեցան, եւ քանի մը անօրէն ցած ու վար մարդիկ առին, շփոթութիւն հանեցին ու քաղաքը տակնուվրայ ըրին. եւ Յասոնին տան առջև ժողովուցան, կ'ուզէին զանոնք դուրս հանել՝ հրապարակը տանիլ: Բայց զանոնք հոն չցանկերով՝ զՅասոն ու քանի մ'ալ ուրիշ քրիստոնեայ եղբայրները քաղաքապետներուն առջին քաշեցին. ու կը պոռային որ Ասոնք բոլոր աշխարհքը տակնուվրայ ըրին, հոս ալ եկան ու Յասոն իր տունն առաւ. ասոնք ամէնն ալ կայսեր հրամաններուն դէմ կ'ընեն: Յիսուս անունով թագաւոր մը կը զրուցեն: Աս խօսքերով ժողովուրդն ու քաղաքապետները տակնուվրայ եղան. ու Յասոնէն եւ ուրիշներէն երաշխաւորութիւն առնելով՝ թող տուին: Բայց քրիստոնեայ եղբայրները շուտով մը փոշերանց զՊօղոս եւ զՇիղայ՝ Բերիա քաղաքը խաւրեցին: Ասոնք ալ հոն հասածնուն պէս՝ Հրէից ժողովուրդանոցը գացին. վասն զի ասոնք Թեսաղոնիկէի Հրեաներէն աւելի ազնուական էին. որ խիստ յօժար սրտիւ բանն ընդունեցան ու միշտ դրքերը կը քննէին, որ տեսնեն թէ աս ասանկ է մի: Իրենցմէ շատերն ալ հաւտացին. ինչպէս նաեւ Յունաց մէջէն երեւելի կնիկներէն ու էրիկ մարդոցմէն ալ շատ մարդ հաւտաց: Բայց Թեսաղոնիկէ եղող Հրեայք՝ երբ որ իմացան թէ Բերիա ալ Աստուծոյ բանը կը պատմէ Պօղոս, հոն ալ եկան՝ որ ժողովուրդը շարժեն ու տակնուվրայ ընեն: Ան ատեն քրիստոնեայք շուտով մը զՊօղոս խաւրեցին, որ ծովեզրն երթայ. իսկ Շիղայ ու Տիմոթէոս հոն մնացին: ԶՊօղոս տանողներն առին մինչև Աթէնք տարին. ետքը Պօղոս անոնց ապրսպրեց որ երթան Շիղային ու Տիմոթէոսին զրուցեն որ շուտով իրեն գան. եւ ասանկով ելան գացին:

Աս ընթերցուածին մէջ յիշուած Բերիա քաղաքը՝ Հալէպ քաղաքը չէ, այլ հիմակուան Աեռիա ըսուած քաղաքն է, որ Թեսաղոնիկէն ու Կանդախոս լերան մէջերը կ'իյնայ Մակեդոնիա գաւառին մէջ:

Արկիորդ ընթերցուածը նոյնպէս նոր կտակարանէն, Յովհաննու առաքելոյն առաջին կաթողիկեայց թղթէն է: (Գլ. Ա. 1 - 10.)

«Ան որ ի սկզբանէ (այս ինքն՝ ի յաւիտենից) էր, որուն վրայ լսեցինք, որն որ մեր աչքովն ալ տեսանք, որուն երեսը նայեցանք, ու մեր ձեռքն ալ դպցուցինք ի վերայ Բանին կենաց եւ կեանքն յայտուեցաւ ու տեսանք. եւ կը վկայենք ու կը պատմենք ձեզի յաւիտենական կեանքը, որ Հօր քովն էր ու մեզի երևցաւ: Տեսածնիս ու լսածնիս՝ ձեզի ալ կը պատմենք,

որ դուք ալ մեզի հետ հաղորդութիւն ունենաք, ու մեր հաղորդութիւնն ալ ըլլայ շօր եւ իր Արդւոյն Յիսուսի Քրիստոսի հետ: Եւ աս կը գրենք ձեզի, որ ձեր ուրախութիւնը կատարեալ ըլլայ: Եւ աս է ան աւետիքն՝ որ իրմէ լսեցինք ու ձեզի կը պատմենք, որ Աստուած լոյս է, եւ ի նմա ամենեւին խաւար չկայ: Թէ որ բնելու ըլլանք որ իրեն հետ հաղորդութիւն ունինք, ու մենք խաւարի մէջ պտըտելու ըլլանք, սուտ կը զրուցենք ու ճշմարտութիւնը չենք ընել: Իսկ թէ լուսոյ մէջ պտըտելու ըլլանք, ինչպէս որ ինքն ալ լուսոյ մէջ է, իրարու հետ հաղորդութիւն կ'ունենանք, եւ իր Արդւոյն Յիսուսի արիւնը զմեզ ամեն մեղքերէ կը մաքրէ: Թէ որ բնելու ըլլանք որ ամենեւին մեղք չունինք, մենք զմեզ կը խարենք եւ մեր բերանը ճշմարտութիւն չ'ըլլար: Իսկ թէ որ մեղքերնիս խոստովանելու ըլլանք, ինքն ալ հաւատարիմ ու արդար է, մեր մեղքերուն թողութիւն կու տայ եւ զմեզ ամեն կերպ անիրաւութիւններէ կը մաքրէ: Թէ որ բնելու ըլլանք որ ամենեւին մեղք ըրած չունինք, զինքը սուտ կը հանենք եւ իր բանը մեր քովը չ'ըլլար:»

Սուրբ Յովհաննէս առաքեալ ինչպէս որ իր գրած աւետարանն աստուածաբանութեամբ սկսած է, ասանկ ալ իր առաջին գրած թուղթն աստուածաբանութեամբ կը սկսի. եւ նախ՝ Արդւոյն Աստուծոյ ի շօրէ յաւիտեանից ըլլալը հասկըցընելէն ետեւ՝ մարգեղութիւնը կը հասկըցընէ, որով մարմնաւոր աչաց մարդկան տեսանելի եղաւ. եւ ինք չէ թէ միայն մարմնաւորապէս տեսնելով, նայելով ու ձեռք դպցընելով, հապանակեալ թաքոր լերան վրայ Քրիստոսի աստուածային փառքը տեսնելով այլակերպութեան ատեն, մեզի ալ կը վկայէ, որ հաւատանք: Բայց կը հասկըցընէ մեզի որ եթէ կ'ուզենք ճշմարիտ հաւատք ու Քրիստոսի հետ հաղորդութիւն ունենալ, պէտք է որ չէ թէ մեկ անգամ միայն խաւարէն դուրս ելլելով դէպ ի լոյս դառնանք, հապա նակեալ միշտ լուսոյ մէջ մնանք ու խաւարի գործքեր չ'ընենք: Ետքը կը հասկըցընէ մարգկային ակարութիւնը, թէ որչափ ողորմելի է մարդս, որ թէպէտ եւ բաղձայ առանց մեղաց ապրելու, տակաւին մեղանշական ըլլալով՝ Աստուծոյ շնորհքը չեղած ատեն կրնայ մեղաց մէջ իյնալ. անանկ որ եթէ մէկն բնելու ըլլայ որ ես ամենեւին մեղք չունիմ, սուտ զրուցած կ'ըլլայ:

Իսկ աւետարանն աս է: (Յ-Է. Գ. Է. 14—23:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. «Երբ որ (զատկին) տօնը կէս եղաւ, ինք ալ տաճար ելաւ եւ կը սորվեցընէր: Հրեայք կը զարմանային ու կ'ըսէին. Աս մարդն ինչպէս գրքերը գիտէ, որովհետեւ սորված չունի: Յիսուս ալ անոնց պատասխան

տուաւ ու ըսաւ. իմ ըրած վարդապետութիւնս՝ իմն չէ, այլ զիս խաւրողինն է. թէ որ մէկն անոր կամքը կ'ուզէ կատարել, իմ վարդապետութեանս համար թող գիտնայ հասկընայ, որ Աստուծո՞ւմ է արդեօք, թէ ես ինծմէ կը խօսիմ: Այլ որ ինք իրմէ կը խօսի, ինք իր փառքը կը փնտռէ. իսկ ո՞վ որ զինքը խաւրողին փառքը կը փնտռէ, ան մարդը ճշմարիտ է ու անխրաւութիւն չունի: Մոխէս չէ մի ան՝ որ ձեզի օրէնքները տուաւ ու մէջերնէդ մէկն օրէնքները չիկատարեր: Ինչո՞ւ համար զիս սպաննել կ'ուզէք: Ժողովուրդը պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Փորդ սատանայ կայ. ո՞վ կ'ուզէ զքեզ սպաննել: Յիսուս ալ անոնց պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Գործք մը գործեցի, ու ամէնքդ ալ զարմացած էք. անոր համար Մոխէս ձեզի թրխատութիւն տուաւ. որ չէ թէ իրմէն էր, այլ ի հարց. ու դուք ալ շաբաթ օրը մարդ կը թրխատէք: Արդ՝ թէ որ Մոխեսին օրէնքը կատարելու համար շաբաթ օրը մարդ կը թրխատուի, ինծի ի՞նչ սրդողեր էք՝ որ շաբաթ օր ամբողջ մարդ մը բժշկեցի:»,

Աստուածային վարդապետութիւնն աս յատուկ բանն ունի՝ որ ինչպէս Քրիստոս Տէրն մեր պսօրուան սուրբ աւետարանին մէջ կը հասկըցընէ, աստուածային ըլլալն ինք իրեն կը ցուցընէ. ճշմարիտ վարդապետներն ալ սուտ վարդապետներէն ասով կը զանազանուին, որ սուտ վարդապետները չէ թէ զԱստուած եւ զՔրիստոս կը քարոզեն, հապա աւելի իրենք զիրենք կը քարոզեն եւ իրենց փառքը կը փնտռեն. իսկ ճշմարիտ վարդապետները՝ ո՞չ իրենք զիրենք կը քարոզեն եւ ո՞չ իրենց փառքը կը փնտռեն, այլ միայն զԱստուած կը քարոզեն ու Աստուծոյ փառքը կը փնտռեն: Բայց մարդկային ողորմելի վիճակը, թէ զգայութեանց ապահանութեան համար եւ թէ սատանային փորձութիւններուն համար, անանկ չար է որ գրեթէ միշտ աստուածային վարդապետութեան դէմ կ'ուզէ երթալ, ճշմարիտ վարդապետներուն դէմ կը դառնայ ու սուտ վարդապետներուն ետեւէն կ'երթայ. ան աստիճան՝ որ բաց աչքով հրաշք մ'ալ տեսնէ, շտեսածի պէս կ'ուրանայ ու կը հալածէ ալ: Ասանկ պատահեցաւ նաեւ Յիսուսի, որ վարդապետաց վարդապետան էր: Ինք խիստ մեծ ու երեւելի հրաշք մ'ըրած էր, այս ինքն՝ երեսուն ութը տարուան անդամախոյժը շաբաթ օր բժշկեր էր ամբողջ, այս ինքն՝ չէ թէ միայն ըստ մարմնոյն՝ մարմնաւոր առողջութիւն ու բժշկութիւն տալով, հապա ըստ հոգւոյն ալ՝ հոգեւոր բժշկութիւն ու թողութիւն մեղաց եւ լուսոյ հաւատոց առողջութիւն տալով: Սակայն չրեայք դէմ կը դառնային, չէին ուզեր ճանչնալ ու կ'ուզէին ալ զՔրիստոս սպաննել:

Ըստիկա մեր ապերախտութեան մէկ օրինակն է: Ուղղափառ հաւատոյ առաջին առողջութենէ զատ, զորն որ Տէր մեզի շնորհեց մկրտութեամբ, քանի քանի անգամ ալ ապաշխարութեան սուրբ խորհրդոյ լուացմամբ զմեզ հոգեւոր հիւանդութենէ բժշկեր է, մեղքերնուս թողութիւն տալով ու նորէն զմեզ շնորհաց մէջ հաստատելով: Նայինք որ Աստուծոյ մինչև հիմա մեզի բանեցուցած երկայնմտութիւնը՝ Հրէից պէս մեր չարութեամբն ու յամառութեամբը՝ բարկութեան չգարձընենք: Աստուած Հրէից բարերարութիւն ըրաւ. բայց իրենց կարօտ չէր. երբ որ անոնք շնորհունեցան, երեսն անոնցմէ դարձուց, հեթանոսներուն ըրաւ իր բարերարութիւնը. անոնք ալ ընդունեցան: Ասանկ ալ մեզի կ'ընէ իր բարերարութիւնը, բայց մեզի կարօտ չէ. երբ որ մենք չենք ընդունիր, երեսը մեզմէ կը դարձընէ, եւ իր բարերարութիւնն ուրիշ բիւրաւոր մարդոց կ'ընէ, որ սիրով ու յօժարութեամբ կ'ընդունին ու գործքը կը ցուցնեն: Արդ՝ որովհետեւ «Շատերը կոչուած են, ու քիչերն ընտրուած», (Մատթ. Ի. 16.) նայինք որ մենք ալ ան քիչերուն մէջ գտնուինք, Աստուծոյ վարդապետութիւնն ընդունելով ու գործքով կատարելով. որպէս զի Քրիստոս ալ իր արքայութեան դուռը մեզի բանայ, որ մտնենք ու զինքն օրհնենք յաւիտեանս:

Օ. Կ Ի Բ Ը Կ Ի

ԸՌԱՋԻՆ, ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն Առաքելոց գործքին մէջն է: (Գլ. Ի. 17—38:)

Պօղոս առաքեալ «Մեղիտէ քաղքէն մարդ խաւրեց Եփեսոս քաղաքը, եւ եկեղեցւոյն ձերերը կանչեց: Երբ որ անոնք իրեն եկան, դարձաւ իրենց ասանկ ըսաւ. Առջի օրէն՝ որ Ասիա եկայ, դուք ձեզմէ՝ աղէկ գիտէք որ միշտ հետերնիդ Ինչպէս վարուեցայ. ամէն կերպ խոնարհութեամբ, շատ արցունք թափելով ու Հրէից չարութեամբ վրաս եկած փորձանքներուն համբերելով՝ Տիրոջ ծառայեցի: Օգտակար եղած բաները ձեզի զրուցելէն ետ չկեցայ. հրապարակաւ ու առանձին տան մէջ ձեզի սորվեցուցի. վկայութիւն տուի Հրէից ու հեթանոսաց, որ ապաշխարեն, առ Աստուած դառնան, եւ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի հաւատքն ընդունին: Արդ

աճա ես հոգևով կապեալ՝ Երուսաղէմ կ'երթամ, եւ հոն գրւ-
խուս գալիքը շեմ գիտեր. աս միայն կայ որ Հոգին սուրբ
քաղքէ քաղաք ինձի կը վկայէ ու կ'ըսէ որ կապանք ու նեղու-
թիւն պիտի կրես: Բայց ես զիս ամենեւին պատուական բանի
մը տեղ դրած չեմ. բանն ան է՝ որ ուրախութեամբ կատարեմ
ընթացքս ու Տեառն մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի ինձի տուած
պաշտօնը, Աստուծոյ շնորհաց աւետարանին վկայ ըլլալու հա-
մար: Արդ՝ աճա գիտեմ ես, որ դուք ամէնքդ ալ՝ որոնց մէջ
որ պտըտեցայ, Աստուծոյ արքայութիւնը քարոզեցի, մէյ մ'ալ
երեսս պիտի չտեսնէք: Անոր համար այսօրս ձեզի վկայութիւն
կը դնեմ, որ ամենուդ արեւնէն ալ սուրբ եմ. վասն զի Աստու-
ծոյ ամէն կամքը ձեզի պատմելէն ետ չկեցայ: Զգոյշ կեցէք
դուք ձեզի ու բոլոր հօտին (ժողովրդեան), որուն Հոգին սուրբ
զձեզ վերակացու դրեր է, որ Տիրոջ ժողովուրդը հովուէք,
զորն որ իր արեամբը փրկեց: Վասն զի գիտեմ որ իմ երթալէս
ետքը՝ ձեզի յափշտակող գայլեր պիտի գան, որոնք հօտին պի-
տի չխնայեն. ձեր մէջէն ալ մարդիկ պիտի ելլեն, որ ծուռ
վարդապետութիւններ պիտի ընեն, որպէս զի աշակերտներն
իրենց ետեւէն ձգեն: Ասոր համար արթուն կեցէք. յիշեցէք
որ երկու տարի գիշեր ցորեկ արցունք թափելով ամէն մէկեր-
նիդ զատ զատ խրատելէն ետ չկեցայ: Եւ արդ՝ զձեզ կը յան-
ձնեմ Աստուծոյ ու իր շնորհաց բանին, որ կարող է շինել ու
ձեզի ամէն սրբոց հետ ժառանգութիւն տալ: Մէկերնուդ ար-
ծածիս կամ ոսկոյն կամ զգեստին՝ ցանկութիւն ըրած չեմ.
դուք ձեզմէ գիտէք որ ինձի ու իմ հետս եղողներուն պէտք
եղած բաներն՝ աս ձեռուրներս հոգացին: Եւ ամէն բան ձեզի
հասկըցուցած եմ, որ աս կերպովս պէտք է աշխատիլ ու
հիւանդներուն հոգ տանիլ, եւ Տեառն Յիսուսի խօսքը յիշել,
որ ըսաւ թէ Առնելէն աւելի՝ տալն երանելի է: Ես խօսքերս
զրուցելէն ետքը՝ ամենուն հետ ծունկ ինկաւ, աղօթք ըրաւ:
Եւ մէնքն ալ շատ լացին ու Պօղոսին վիզը փաթտուելով՝ կը
պագնէին. մանաւանդ սրտերնին ան բանին վրայ կտոր կտոր
կ'ըլլար որ ըսաւ թէ Մէյ մ'ալ երեսս պիտի չտեսնէք. ու տա-
րին նաւը դրին:»

Երկրորդ ընթերցուածը՝ նոյնպէս նոր կտակարանէն,
Յովհաննու առաքելոյն առաջին կաթողիկեայց թղթէն է: (Գլ.
Գ. 18—24:)

«Որդեակք, չըլլայ որ (մինակ) խօսքով ու լեզուաւ սի-
րենք, հասպա գործքով ու ճշմարտապէս. եւ ճշմարտութենէ
ըլլայնիս ասով յայանի ըլլայ. ու Աստուծոյ առջևը մեր սրտին
հանդէսը կատարենք: Թէ որ խղճմտանքնիս զարնելու ըլլայ,

Աստուած մեր սրտէն մեծ է ու ամէն բան գիտէ : Սիրելիք, թէ որ խղճմտանքնիս չիզարներ, Աստուծոյ առջեւը համարձակութիւն կ'ունենանք, եւ ինչ որ խնդրելու ըլլանք իրմէն՝ կ'առնենք . վասն զի իր պատուիրանները կը պահենք ու իրեն հաճելի եղածները կ'ընենք : Եւ իր պատուիրանն աս է՝ որ իր Որդւոյն Յիսուսի Քրիստոսի անուան հաւատանք ու իրար սիրենք, ինչպէս որ մեզի պատուիրեց : Եւ ով որ իր պատուիրանները կը պահէ, Աստուծոյ վրայ հաստատեալ է, Աստուած ալ անոր վրայ : Ասկից ալ կ'իմանանք որ մեր քովը կը բնակի իր մեզի տուած Հոգիէն : ,,

Յոյճաննէս առաքեալ, ինչպէս բոլոր թղթին մէջ սիրոյ խրատը ձեռքէ չիձգեր, նոյնպէս հոս ալ կրկնելով՝ կը խրատէ որ մեր սէրը՝ միայն արտաքին ու կեղծաւորական չըլլայ, հապա ճշմարիտ ու ներքին : Իսկ հասկընալու համար թէ մեր սէրն արդեօք ներքին է, թէ արտաքին, կը խրատէ որ մեր խղճմտանքին վկայութեան նայինք, ու գիտնանք որ Աստուած ամէն բան ու մեր սրտին ծածուկները բոլոր գիտէ :

Իսկ աւետարանն աս է : (Յ-Է. Գ. Թ. 39—Ժ. 10 :

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ . «Գատաստանի եկայ աս աշխարհքս, որ չտեսնողները տեսնեն, ու տեսնողները կոյրնան : Հետն եղող փարիսեցիներէն ոմանք աս խօսքս լսեցին ու իրեն ըսին, Մի՞թէ մե՞նք ալ կոյր ենք : Յիսուս ալ ըսաւ իրենց . Թէ որ կոյր ըլլայիք, ձեզի մեղք մը չէր ըլլար . բայց հիմա կ'ըսէք որ կը տեսնենք, ու ձեր մեղքն ի ձեզ հաստատուած է : Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, ով որ ոչխարներուն գաւիթը՝ դռնէն չիմաներ, այլ ուրիշ կողմանէ կը մտնէ, անիկա գող ու աւազակ է : Իսկ ով որ դռնէն կը մտնէ, անիկա ոչխարներուն հովիւն է . դռնապանը դուռն անոր կը բանայ, ոչխարներն ալ անոր ձայնը կը լսեն, ինքն ալ իր ոչխարներն իրենց անունովը կը կանչէ ու կը հանէ : Եւ բոլոր իր ոչխարները դուրս հանելէն ետքը՝ անոնց առջեւէն կ'երթայ, ոչխարներն ալ իր ետեւէն կ'երթան, վասն զի իր ձայնը կը ճաննան : Օտարի ետեւէն չեն երթար, հապա անկից կը փախչին . վասն զի օտարաց ձայնը չեն ճաննար : Աս առակս Յիսուս իրենց զրուցեց . բայց անոնք չէին գիտեր թէ ինչ էր իրենց զրուցածը : Գարձեալ ըսաւ իրենց Յիսուս . Ստոյգ ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, որ ոչխարներուն դուռն ես եմ : Ինծմէ առաջ եկողներուն ամէնն ալ գող էին ու աւազակ . բայց ոչխարներն անոնց մտիկ չըրին : Էս եմ՝ դուռն . ով որ ինծմէ կ'անցնի կը մտնէ, անիկա փրկութեան կը հասնի . կը մտնէ, կ'երլէ ու ճարակ կը գտնէ : Գողն ուրիշ բանի համար չիգար, բայց եթէ անոր

Համար՝ որ գողնայ ու սպաննէ ու կորսընցընէ: Ես եկայ, որ կեանք ունենան ու եւելօք ունենան:»

Այրիու երեւելի նիւթ կայ Յիսուսի խօսքերուն մէջ:

Առաջինն աս է՝ որ Քրիստոս Տէրն մեր մեզի կը հասկըցընէ թէ որչափ մեծ դատապարտութիւն պիտի ըլլայ անոնց՝ որ Քրիստոսի սուրբ հաւատքը կը ճանչնան ու չեն հաւատար, եւ կամ Քրիստոսի սուրբ հաւատքն ընդունած են ու ան սուրբ հաւատքին դէմ կը գործեն: Ասոնք են՝ որ կը տեսնեն, բայց կը կոյրնան. ասոնց դատաստանը մեծ պիտի ըլլայ. վասն զի կոյր եղողն՝ իր տգիտութեան համար եւ իր տգիտութեան չափուն նայելով՝ քիչ դատապարտելի կ'ըլլայ, որովհետեւ իր կուրուսիւնն՝ իր յանցանքը կը թեթեւցընէ: Իսկ կոյր չեղողն ու տեսնողն՝ իր կամօքը լոյսն ուրանալով ու տեսնել չուզելով յանցաւոր կ'ըլլայ. եւ որչափ աւելի կուրուսիւնը կը գրկէ, այնչափ աւելի յանցաւոր կ'ըլլայ. անոր համար ալ աւելի կը դատապարտուի:

Այրկրորդն աս է՝ որ Քրիստոս Տէրն մեր մեզի կը հասկըցընէ թէ ոչխարներուն, այս ինքն՝ քրիստոնէից ժողովքին, որ սուրբ Եկեղեցին է, դուռն ինք Քրիստոս է: Ամէն քրիստոնեայ ու ամէն հովիւ աս դռնէն ներս պիտի մտնէ, որպէս զի ապրի. աս է ըսածը թէ «Ով որ ինձմէ կ'անցնի կը մտնէ, կ'ապրի»: Աս դռնէն սուրբ Եկեղեցւոյն մէջ մտնողը՝ Քրիստոսի սուրբ հաւատքին կերակուրը կը գտնէ. ու մեռած ատեն ելլողն՝ արքայութեան մէջ դարձեալ նոյն սուրբ հաւատքին կերակուրը կը գտնէ, այս ինքն՝ պառօղը կը վայելէ, որ է յաւիտենական փառքն ու երանութիւնը. աս է ըսածը թէ «Վր մտնէ, կ'ելլէ ու ճարակ կը գտնէ»: Աս դուռս, այս ինքն՝ Քրիստոս Տէրն մեր, Պօղոս առաքելոյն ըսածին պէս՝ «Յաւիտենական կեանք ունենալովը՝ յաւիտենական քահանայութիւն ունի»: (Եփ. Է. 24:) Բայց որովհետեւ երկինք համարձած ատեն մեզմէ աներկուցթ պիտի ըլլար, անոր համար մեզի իր տեղը երեւելի դուռ՝ իր փոխանորդը ձգեց զՊետրոս առաքեալ. իսկ Պետրոս առաքեալ մահկանացու մարդ ըլլալով՝ իր իշխանութիւնը Քրիստոսի հրամանաւն իր յաջորդներուն ձգեց, այս ինքն՝ Հռոմայ սրբազան քահանայապետներուն: Արդ՝ Քրիստոս Տէրն մեր մեզի կը սորվեցընէ որ աս դռնէն ներս մտնող ոչխարներն՝ իր ճշմարիտ ոչխարներն են. եւ ան հովիւներն՝ որ նոյն դռնէն կը մտնեն, ճշմարիտ հովիւ են: Ասոր համար կ'ըսէ. «Ով որ դռնէն կը մտնէ, անիկա ոչխարներուն հովիւ է. դռնապանը (այս ինքն՝ Պետրոս առաքեալ ու իր յաջորդները՝ Հռոմայ սրբազան քահանայապետները) դուռը կը բանայ անոր. ոչխար-

ներն ալ իր ձայնին կը լսեն, ինքն ալ իր ոչխարներն իրենց անունովը կը կանչէ ու կը հանէ . . . անոնց առջեւէն կ'երթայ . ոչխարներն ալ իր ետեւէն կ'երթան, վասն զի իր ձայնը կը ճանչնան . օտարի ետեւէն չեն երթար, հապա անկից կը փախչին . վասն զի օտարաց ձայնը չեն ճանչնար» :

Եւ աւետարանական ճշմարտութիւնը կը յորդորէ ու կը պարտաւորէ բոլոր առաջնորդներն ու քահանաները եւ բոլոր հաւատացեալ ժողովուրդը, որ հաստատութեամբ ու անկեղծութեամբ անարատ պահեն հաւատոյ միութիւնն ու եկեղեցական ստորակարգութեան հնազանդութիւնը, որպէս զի Եկեղեցւոյ խորհրդաւոր մարմինն ըլլայ մի՛ մէկ գլխու տակ, ինչպէս որ մարդուս բնական մարմինը մէկ է ու մէկ գլուխ ունի : Իսկ անոնք՝ որ աս աստուածագիր կարգէն ու միութենէն կը հեռանան, ու կը կարծեն՝ որ աչք ունին ու կը տեսնեն, անանկները Քրիստոսի ըսած խօսքին համեմատ՝ յանցաւոր են ու մեղքի մէջ հաստատուած : Քրիստոսի Տեառն մերոյ խօսքն ամենեւին չխխաղիր . իր խօսքը հաստատուն պահենք : Ինք դուռ է . աս դրան դռնապանն՝ ինք դրած է . դռնապանին ճամբէն չգատուինք . որպէս զի իր ոչխարներուն մէջ մնանք ու ապրինք . եւ երբ որ աս աշխարհքէն կ'ըլլենք, Յիսուս ալ զմեզ իր ոչխարներուն կարգը ճանչնայ . եւ ինչպէս որ աս զինուորեալ սուրբ Եկեղեցւոյ մէջ՝ իր սուրբ հաւատքին քաջ զինուորները կ'ըլլանք, անանկ ալ յաղթանակեալ Եկեղեցւոյն, այս ինքն՝ արքայութեան մէջ՝ յաղթական փառօք երանութեան պսակն առնենք ու վայելենք յաւիտեանս :

ՀԱՐԲԱՐՉՈՒՄՆ ՏԵՆՈՆ ԽԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ինթերմոնալ՝ նոր կտակարանէն, Առաքելոց գործքէն է, որ սուրբ Ղուկաս աւետարանիչ գրեց՝ Թէոփիլոս աշակերտին խնդրելովը, առաքելոց ըրած գործքերը պատմելու համար: Եւ որովհետեւ Քրիստոսի համարձուակէն կը սկսի պատմել, անոր համար այսօր Առաքելոց գործքին սկիզբը կը կարդացուի: (Գլ. Ե. 1—14):

«Առաջին գրածս (աւետարանս) անոր համար գրեցի, ով Թէոփիլէ, որ ամէն բան պատմեմ՝ ինչ որ սկսաւ Յիսուս ընել ու սորվեցընել, մինչեւ ան օրն՝ որ իր ընտրած առաքեալներուն պատուիրաններ տուաւ Հոգւոյն սրբոյ ձեռքովն ու ետքը համբարձաւ: Արդ՝ իր չարչարանքներէն ետքը շատ հրաշքներով ինք զինքն առաքեալներուն ցուցուց՝ որ կենդանի է, քառասուն օր անոնց երեւցաւ ու Աստուծոյ արքայութեան համար խօսեցաւ: Եւ հետեւին կերակուր կերած ատեն՝ իրենց պատուիրեց որ Երուսաղեմէն դուրս չելնն, հասյա (ըսաւ) Սպասեցէք Հօրս աւետեաց, որ ինձմէ լսեցիք. վասն զի Յովհաննէս ջրով մկրտեց, բայց դուք քիչ օրէն Հոգւով սրբով պիտի մկրտուիք: Անոնք ալ դարձան իրեն հարցուցին ու ըսին. Տէր, արդեօք հիմա շուտով մը Խորայնի թագաւորութիւնը պիտի բերես հասցըննս: Յիսուս ալ իրենց ըսաւ. Չեզի չ'ընար գիտնալ ժամն ու ժամանակը, որ Հայր իր իշխանութեան կամքին մէջ գրած է: Այլ Հոգին սուրբ վրանիդ եկած ատեն՝ զօրութիւն պիտ'որ առնէք ու ինձի վկայ ըլլաք Երուսաղեմոյ ու բոլոր Հրէաստանի ու Սամարիայի մէջ եւ մինչեւ աշխարհքին ծայրերը: Աս ըսելէն ետքը՝ երբ որ անոնք կը նայէին, վեր ելաւ համբարձաւ. ամպն ալ եկաւ՝ զինքն անոնց աչքէն ծածկեց: Անոնք զարմանալով կեցեր՝ երկինք ելելուն կը նայէին, մէյ մ'ալ երկու հոգի ձերմակ զգեստներով իրենց երեւցան ու ըսին. Արք Գալիլեացիք, ինչ կեցեր երկինք կը նայիք. աս Յիսուս՝ որ ձեզմէ զատուեցաւ, երկինք ելաւ, ինչպէս որ հիմակ երկինք ելելը տեսաք, ասանկ ալ պիտի դառնայ գայ: Ետքը Երուսաղէմ դարձան Չիթենեաց ըսուած լեռնէն՝ որ Երուսաղեմի մօտիկ է՝ շարաթ օրուան սահմանին ճամբուն չափ: Իսկ երբ որ Երուսաղէմ մտան, վերնատունն ելան, ուր որ իրենց բնակարանն էր. Պետրոս, Յակովբոս, Յովհաննէս, Անդրէաս, Փիլիպպոս, Թովմաս, Բարթողիմէոս, Մատ-

Թէոս, Յակովբոս ալիւան, Շմաւոն նախանձայոյղ եւ Յուդա Յակովբեան: Ասոնց ամէնն ալ շարունակ միաբանութեամբ աղօթքի հետ էին. հետերնին կանայք ալ կային, ու Յիսուսին մայրը Մարիամ եւ իր եղբարքը:»

Իսկ աւետարանն աս է: (ՂԵԻ, ԳԼ. ԻԳ. 41—53:)

Ո՛ր սնն համարձման Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: «Երբ որ անոնք (առաքեալք) ուրախութենէն դեռ չէին հաւատար ու զարմացեր մնացեր էին: Յիսուս իրենց հարցուց. Հոստեղս ուտելու բան մ'ունիք: Անոնք ալ կոոր մը խորված ձուկ ու մեղու խորիստ տուին: Առաւ՝ իրենց առջին կերու ու աւելցածն իրենց տուաւ: Ետքը իրենց ըսաւ. Աս բաներս են որ հետերնիդ եղած ատենս ձեզի զրուցեցի, որ Մովսեսի օրէնքներուն, մարգարէներուն ու սաղմոսին մէջ՝ ինծի համար գրուածներուն ամէնն ալ պէտք է որ կատարուի: Ան ատեն մտուրնին բացաւ, որ գրքերը հասկնան: Եւ ըսաւ իրենց թէ Ահա ասանկ պէտք էր որ Քրիստոս շարչարուի ու երրորդ օրը մեռելներուն մէջէն յարութիւն առնէ. եւ իր անուամբն ամէն ազգաց մէջ՝ Երուսաղեմէն սկսեալ՝ ապաշխարութիւն ու մեղաց թողութիւն քարոզուի. եւ աս բաներուս վկայքը դուք էք: Եւ ահա ես իմ Հօրս աւետիքը ձեզի կը խաւրեմ. ու դուք Երուսաղեմ քաղաքը նստեցէք մինչեւ որ վերէն զօրութիւն առնէք: Առաւ զիրենք տարաւ մինչեւ Բեթանիա հանեց, ու ձեռքը վերցուց՝ զիրենք օրհնեց: Զանոնք օրհնած ատեն՝ անոնցմէ զատուեցաւ ու երկինք համարձաւ: Անոնք ալ իրեն երկրպագութիւն ըրին ու մեծ ուրախութեամբ Երուսաղեմ դարձան: Եւ միշտ տաճարին մէջն էին եւ զԱստուած կը գովէին ու կ'օրհնէին:»

Վրիստոս Տէրն մեր յարութիւն առնելէն ետքը՝ քառասուն օր շարունակ աշխարհքիս վրայ կեցաւ ու առաքեալներուն երևեցաւ: Առաքեալք իր շարչարանքը, խաչելութիւնն ու մահը տեսած ըլլալով՝ առջի բերան դժուարաւ կը հաւտային Քրիստոսի յարութեան: Թէպէտ գիտէին որ Քրիստոս յարութիւն պիտի առնէր եւ կ'ուզէին որ կատարուի. անանկ մեծ հրաշքին կ'ուզէին հաւտալ, բայց մարդկային տկարութեամբ կը վախնային հաւտայու որ եղած կատարուած ըլլայ: Իսկ Յիսուս իր աստուածային շնորհաց լուսովը մտուրնին բացաւ ու իրենց հաւատքը հաստատեց. որպէս զի ասով յայտնի ըլլայ որ հաւատքը՝ մարդկային մտքէ վեր բաներու վրայ ըլլալով՝ Աստուծոյ շնորհքը պէտք է որ մարդուս միտքը խոնարհեցնէ ու հաւտացնէ: Արդ՝ յարութեան հաւատքը հաստատելէն ետքը՝ Քրիստոս քառասուն օր շարունակ իր առաքեալներուն՝

բովանդակ քրիստոնէական հաւատքին մասունքները, սուրբ Եկեղեցւոյ օրէնքներն ու կառավարութիւնը, վերջապէս բովանդակ քրիստոնէական հաւատքին վերաբերեալ բաները սորվեցուց: Բայց ապսպրեց որ Հոգին սուրբ վրանին չիճած՝ տեղերնէն չշարժին: այլ միաբան նստին ու աղօթքով պատրաստուին զՀոգին սուրբ արժանապէս ընդունելու, եւ ընդունելէն ետքը՝ Երուսաղեմէն սկսելով՝ բոլոր աշխարհք երթան քարոզութիւն ընեն ու բովանդակ մարդիկն իր սուրբ հաւատքին դարձնեն, ու յանուն Հօր եւ Արդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ միրտեն, որպէս զի փրկութեան հասնին: Ետքը առաւ զիրենք Չիթենեաց լեռը տարաւ, օրհնեց, երկինք համարձաւ եւ Հօր աջ կողմը նստաւ: Առաքեալք Յիսուսին հրաշապէս երկինք ելելը տեսնելով՝ զարմացան մնացին. Քրիստոս ամպերէն վեր ելելէն ետքը՝ կամաց կամաց սկսաւ աներեւոյթ ըլլալ, մինչեւ որ ալ աշուրնին ամենեւին բան մը չէր տեսներ: Ան ատեն մարդու կերպարանքով ձերմակ լաթեր հագած երկու հրեշտակ երեւցան իրենց, որ իրենց արտմութիւնը՝ Յիսուսի միւսանդամ գալստեան միտմարութեամբ փարատեցին, եւ ետքը անտեք ալ աներեւոյթ եղան: Առաքեալք խկոյն Երուսաղէմ դարձան, վերնատուն մտան, ու հոն սուրբ Աստուածածնայ եւ ուրիշներուն հետ տասն օր շարունակ աղօթք ըրին, Հոգւոյն սրբոյ իջնալուն սպասելով:

Վրդ՝ Քրիստոս Տերն մեր երկինք համարձաւ, եւ մտաւ ան փառքը՝ որ արդէն իրն էր. բայց իբրեւ թէ իրը չըլլար, ուզեց խոնարհութեամբ, չարչարանքներով ու արդիւնքով մանել. որպէս զի իր ետեւէն գացողներուն, այս ինքն՝ քրիստոնէից սորվեցընէ որ իրեն պէս խոնարհութեամբ, մահացուցմամբ, նեղութեամբ, չարչարանքով ու համբերութեամբ արդիւնք ստանան ու արժանի ըլլան նոյն փառքը մտնելու: Ինք իբրեւ մեր թագաւորը, մեր փրկիչն ու ազատիչը հոն մտաւ՝ մեր տկարութեան պակասութիւնը լեցընելու եւ իր յաղթութիւնը կատարելու համար, որով յաղթեց աշխարհի, դժոխոց եւ մեղաց: Իբրեւ մեր հայրը՝ իր խաչին վրայ ծնած որդւոցը համար՝ իր երկնաւոր Հօրը տան մէջ բնակութիւն պատրաստելու համար: Իբրեւ մեր առաջնորդը՝ մեզի ճամբայ ու գուռ բանալու համար: Իբրեւ մեր գլուխը՝ երկնից թագաւորութեան ժառանգութիւնը ստանալու, չէ թէ միայն իրեն՝ հապա նաեւ մեր ամենուն համար որ իր անդամներն ենք: Իբրեւ մեր բարեխօսը, որպէս զի զմեզ ջատագոզէ ու մեր կարօտութիւնը պաշտպանէ: Իբրեւ մեր միջնորդը, որպէս զի զմեզ իր երկնաւոր Հօրն առջեւը կեցընէ, մեզի իր առջեւը համարձակութիւն տայ եւ զմեզ

իրեն հետ կատարեալ հաշտեցրնէ : Իբրև մեր քահանայապետը, որպէս զի մեր մեղաց համար թափած արիւնը երկնաւոր սրբութիւն սրբութեանց տանի, եւ հոն անով իր Հօրն առջեւը մեզի համար բարեխօսութիւն ընէ, ու իր արդիւնքն՝ որ մեր փրկութեան գինն է, իր Հօր մատուցանէ :

Եւս ուրեմն մենք ալ մեր թագաւորին, մեր փրկչին, մեր աղատողին, մեր հօրը, մեր առաջնորդին, մեր զխոյն, մեր բարեխօսին, մեր միջնորդին ու մեր քահանայապետին ուզած ու սորվեցուցած ճամբուն հետեւինք. այս ինքն խոնարհութիւն, մահացուցում, համբերութիւն ընելով, եւ նեղութիւնները, խաչերը, չարչարանները սիրով քաշելով. որպէս զի մենք ալ մանենք ան յաւիտենական խաղաղութեան ու երջանկութեան փառքը, որ մեր հայրենի դաւանն է : Քրիստոնեայ ենք, Քրիստոսի անունը վրանիս է, Քրիստոսի գործքն ալ պիտի ունենանք : Քրիստոս երկու վիճակ ունեցաւ. չարչարանաց եւ փառաց. բայց չարչարանաց վիճակն՝ աս աշխարհքիս մէջ, իսկ փառաց վիճակն՝ երկինք : Մենք ալ անանկ պիտի ըլլանք. աս աշխարհքիս մէջ պիտի չարչարուինք, որ անդիտի աշխարհք փառաւորուինք. աս աշխարհքս ալ, անդիտի աշխարհք ալ՝ փառք ու հանգստութիւն միատեղ չիկրնար ըլլալ : Կամ աս աշխարհքս պիտի չարչարուինք, որ անդին փառաւորուինք. կամ թէ որ աս աշխարհքս չարչարանքէն ու խաչէն կը փախչինք, անդին կը մնայ մեզի չարչարանք, այս ինքն՝ դժոխք : Ընդամ մը սրբուհի Ատարինէ Աիենացին տեսլեան մէջ զՔրիստոս Տէրն մեր տեսաւ, որ մէկ ձեռքը՝ փշէ պսակ մը, մէկալ ձեռքը՝ վարդէ պսակ մ'ունէր եւ իրեն ըսաւ. Գնատր իմ սիրելի, աս երկու պսակիս մէկը հիմակ ընարէ առ. թէ որ հիմա վարդէ պսակը կ'առնես, փշէ պսակն ետքին կը մնայ. իսկ թէ որ հիմակ աս աշխարհքս փշէ պսակը կ'առնես, ինչպէս որ ես առի, ետքը ի հանդերձեալն ինձի պէս ալ կը փառաւորուիս ու վարդէ պսակ կ'առնես : Արդ մենք ալ աս աշխարհքիս մէջ տոնենք սիրով փշէ պսակն, որն որ շուտով կ'անցնի երազի մը պէս, որպէս զի անդին արքայութեան մէջ առնենք վարդէ պսակն, որն որ յաւիտենան չիվերջանար : Եւ թէ որ մեր մեղքերը մեզի վախ կը բերեն, յիշենք որ մեր բարեխօսն ու քահանայապետը՝ Յիսուս է, որ իր մարդասիրութեամբն ու արեամբը մեր մեղքերուն ապաշխարութեան ճամբան մեզի ցուցուց ու թողութիւն տալու պատրաստ է : Թէ որ մեր տկարութիւնը մեզի վախ կը բերէ, աղօթքով ու պաղատանքով դիմենք առ Աստուած, որպէս զի զՀոգին սուրբ մեզի տայ, որով վառինք բորբոքինք իր սիրովը, զօրանանք ու արիանանք : Ասոր

Համար սուրբ առաքեալներէն օրինակ առնելով՝ պէտք է որ աս առջեւի տասն օրուանս մէջ մինչեւ Հոգեգալստեան կիրակին, մասնաւոր ջերմեռանդութեամբ մը դիմենք առ Հոգին սուրբ. որպէս զի մենք ալ արժանի ըլլանք զինքն ընդունիլ, իր շնորհքովը զօրանալ, եւ ան զօրութեամբ յաղթել աշխարհի, մարմնոյ եւ սասանայի մինչեւ մեր մահուան րօպէն. եւ մեռածնուս պէս՝ Քրիստոսի մեր առաջնորդին փառքը մտնել:

Է. Կ Ի Բ Ը Կ Ի

Ջ Ա Տ Կ Է Ն Ե Տ Ք Ը

Ե Բ Կ Բ Բ Բ Բ Ծ Ա Ղ Կ Ա Ջ Ա Բ Բ

ԸՅՅՈՐՈՒԱՆ կիրակիին անունը՝ ԵՒԴՐՐԻ ԶՆԷՆՆՐԻ կ'ըսենք: Պատճառն աս է, որ Նոր կիրակիէն սկսեալ՝ չորս աւետարանները մէյմէկ քիչ ամէն օր կը կարդացուին. երեկոյեան ժամուն սկսած ատենը՝ սուրբ Մատթէոսինը, իսկ վերջը՝ սուրբ Մարկոսինը. առաւօտեան ժամուն վերջը՝ սուրբ Ղուկասինը, իսկ պատարագին մէջ՝ սուրբ Յովհաննէսինը. եւ ասանկ կ'երթայ կարգաւ մինչեւ Հոգեգալստեան նախընթաց իրիկունը: Երգ՝ աս կարգիս պատճառաւ անանկ յարմարցուած է, որ այսօր չորս աւետարանչին մէջէն ալ՝ Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ Հանդիսի Երուսաղէմ մտնելուն աւետարանները կը կարդացուին. որուն բուն տունը՝ մեծ պահոց ետքի կիրակին կը կատարուի ու կ'ըսուի՝ Ծաղկաղարգ: Աս յարմարական խորհրդին Համար՝ այսօրուան կիրակիին անունը ԵՒԴՐՐԻ ԶՆԷՆՆՐԻ դրուած է: Եյսօրուան ժամերգութեան մէջ ուրիշ յիշատակ մ'ալ կ'ընենք, որն որ Համառօտիւ հոս կը զնեմ: Երբ որ մեր սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչը Տրդատ թագաւորին հրամանաւը իոր վերապը նետուած էր, հոն ամէն օր հրեշտակ մը կու գար զինքը կը միտիմարէր ու կը քաջալերէր: Երգ աւանդութիւնը կը զրուցէ որ այսօր (Համարձման չորրորդ օրը) հրեշտակն իրեն ինացուց որ Քրիստոս երկինք վերացած ատեն՝ բոլոր երկնաւոր դասերը մէյմէկ օր տուն կը կատարէին, եւ ինք չորրորդ դասէն ըլլալով՝ իր դասը նոյն չորրորդ օրը կատարեց: Անոր Համար մենք ալ այսօր մասնաւոր յիշատակութիւն ընելով՝ Ատուծոյ շնորհակալութիւն կը մատուցանենք: — Տեսնենք հիմա պատարագին ընթերցուածներն ու աւետարանը:

Ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Առաքելոց գործքին մէջէն է: (Գլ. ԻԳ. 1—23:)

« Լինդ օրէն ետքը՝ Անանիա քահանայապետն իջաւ, Տե-
տը քանի մը ծերեր ու Տերտիղոս անունով ճարտարախօս մէկը
կար: Ասոնք (Փեղիքս) դատարին գացին Պօղոսին դէմ: Իսկ
դատարն երբ որ զՊօղոս առջին բերել տուաւ, Տերտիղոս
սկսաւ ամբաստանութիւն ընել աս կերպով: Քեզմէ շատ խա-
ղաղութիւն եղած է, ու քու հոգ տանելովդ՝ շատ բան շտկուեր
է աս ազգիս մէջ: Ամէն կերպով ու ամէն տեղ շնորհակալ
ենք, ո՛վ քաջդ Փեղիքս, ամէն գոհութեամբ: Բայց քեզի ձան-
ձրութիւն չտալու համար՝ կ'աղաչեմ որ քու գթութեամբդ
համառօտ խօսքերնուս մօտիկ ընես: Վասն զի աս մարդս գտանք,
որ աշխարհքիս վրայ եղող բոլոր Հրեաները կ'աւրէ ու տակն-
ու վրայ կ'ընէ, եւ Նազովրեցիներուն հերձուածին առաջնորդն
է, որ տաճարն ալ ուզեց պղծել: Մենք աս մարդս բռնեցինք
ու մեր օրինաց համաձայն դատել ուզեցինք: Բայց Ախոսիաս
հաղարայպետն եկաւ՝ սաստիկ բռնութեամբ մեր ձեռքէն առաւ.
վրան ամբաստանութիւն ընողներուն ալ հրամայեց որ քեզի
գան: Գուն ալ երբ որ նորէն դատելու ըլլաս, ինք իրենդ բա-
ւական կ'ըլլաս հասկընալու որ ինչ բանի համար մենք աս մար-
դուս վրայ ամբաստանութիւն կ'ընենք: Հրեայք ալ ամէնքը
մէկէն ըսին որ Ադ ասանկ է: Երբ որ դատարն աչք ըրաւ Պօ-
ղոսին որ խօսի, անիկա ասանկ պատասխան տուաւ. Գիտեմ որ
շատ տարիէ վեր աս ազգիս դատարնն ես. անոր համար իմ
գործքերուս վրայ յօժարութեամբ պատասխան կու տամ. վասն
զի կրնաս տեղեկանալ հասկընալ որ տասուերկու օրէն աւելի չէ՝
քանի որ Երուսաղէմ ելած եմ երկրպագութիւն ընելու հա-
մար. ոչ տաճարին մէջ իմ մարդու մը հետ խօսելու տեսած
են, ոչ բազմութեամբ ժողով ընելաւ, ոչ ժողովօղանոցաց մէջ
եւ ոչ քաղքին մէջ. եւ ինչ բանի համար որ հիմակ իմ վրաս
ամբաստանութիւն կ'ընեն՝ ամենեւին չեն կրնար ցուցմամբ հաս-
տատել: Բայց իրենց ըսածին համար՝ որ հերձուածի ճամբայ
կը բռնեմ, ես իմ բերնովս քեզի կը խոստովանիմ, որ իմ հայ-
րենի Աստուածս անանկ կը պաշտեմ, ամէն բանին հաւատալով,
ինչպէս որ օրինաց ու մարդարէից մէջ գրուած է: Ինչպէս որ
ատոնք կը յուսան, ես ալ կը յուսամ յԱստուած, որ արդար-
ներուն ալ մեղաւորներուն ալ յարութիւն պիտի ըլլայ. եւ
ասոր համար ալ կ'աշխատիմ որ միշտ Աստուծոյ առջին ալ
մարդոց առջին ալ մարդու խղճմտանք ունենամ: Շատ տարիներէ
ետեւ՝ իմ ազգիս ողորմութիւն ընելու եկայ, ու պատարագ-
ցուներ ալ տուի, եւ անանկով զիս տաճարին մէջ սրբեալ
գտան. բայց հետոս ոչ մարդ կար ոչ ալ ամբօխ: Պէտք էր որ
ասիացի Հրեաներէն քանի մը հոգի գային, ու թէ որ իմ վրաս

բան մ'ունին՝ ամբաստանութիւն ընէին : Կամ թող ստոնք ըսեն որ ատեանին մէջ կեցած ատենս քնն անիրաւութիւն տեսան վրաս . բայց միայն մէջերնին կեցած ատենս՝ բան մը զրուցած եմ, որ Յեռեւնեւորուն յարութիւն առնելուն համար դուք զիս պայտը կը դատէք : Իսկ Փելիքս բանն ուշացուց, վասն զի աս ճամբաներուն շատ աղէկ տեղեակ էր, ու ըսաւ . երբ որ Լիւսիաս հաղարապետը հոս կ'իջնայ, ան ատեն ձեր բաները մտիկ կ'ընեմ : Հարիւրապետին հրամայեց որ զՊօղոս առնէ պահէ ու ընդարձակ բռնէ, եւ իրեններէն մէկու մը արգելք չունէ որ իրեն ծառայեն : ,

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոյնպէս նոր կտակարանէն, Յովհաննու առաքելոյն երկրորդ կաթողիկեայց թղթէն է : (1—7) :

«Արեցէն՝ ընտրեալ Աիւրիային ու իր որդեակներուն, որ ես ճշմարտապէս կը սիրեմ, եւ չէ թէ մինակ ես՝ այլ եւ ամէնքն ալ՝ որ ճշմարտութիւնը ճանչցած են . ան ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ՝ որ ի մեզ հաստատեալ է, որպէս զի ձեզի հետ ալ ըլլայ, ու դուք ալ յաւիտեան մեզի հետ ըլլաք : Ընորհք, ողորմութիւն, խաղաղութիւն Հօր Աստուծոյ եւ Յիսուս Քրիստոս Տեսանէն՝ Հօր Արդիէն, ճշմարտութեամբ եւ սիրով հետեւնիդ ըլլայ : Շատ ուրախացայ որ որդեակներէդ մէկ քանին տեսայ, որոնք ճշմարտութեամբ կ'երթան, ինչպէս որ Հօրմէն պատուիրան առինք : Եւ հիմա կ'աղաչեմ քեզի, Աիւրիա, չէ թէ իբրեւ նոր պատուիրան մը, հապա իսկզբանէ ունեցած պատուիրաննիս գրելով, որ իրար սիրենք : Սէրն ալ աս է, որ ինչպէս իր պատուիրաններն են, անանկ երթանք . եւ պատուիրանն աս է, որ ինչպէս իսկզբանէ լսեցիք, անանկ երթաք : Ասան զի աշխարհքիս մէջ շատ մոլորեցուցիչներ յայտնուեցան : Ավ որ չիխոստովանիր զՅիսուս Քրիստոս մարմնով եկեալ՝ անանկ մարդը մոլորեցուցիչ ու նեոն է : ,

Աս ընթերցուածս՝ Յովհաննէս առաքելոյն գրած երկրորդ թղթին սկիզբն է, որ գրեց աս Աիւրիա, որ յունական բառ ըլլալով՝ կը թարգմանուի Տէրէն կամ Տէր-նէ : Արդ աս Աիւրիա՝ ազնուական քրիստոնեայ խաթուն մըն էր, որուն տունն Եփեսոսի մտիկ էր : Իսկ ինք Յովհաննէս աւետարանիչ իրեն համար կ'ըսէ Եւէջէն, այս ինքն ինծմէ՝ որ երէց եմ, քեզի բարեւ . իսկ երէց ըսելը՝ ձեռք ըսել է : Եւ թէպէտ աս թուղթս մասնաւոր անձի մը գրուած է, բայց նիւթն ընդհանուր ըլլալով՝ կաթողիկեայց, այս ինքն ընդհանրական թղթերուն կարգն է : Նախ՝ կը ցուցնէ թէ որչափ ուրախութիւն տուին իրեն հաւատացեալք ուղիղ հաւատքով եւ ճշմարտութեամբ՝ Աստուծոյ պատուիրանները պահելուն համար : Երկրորդ՝ իր

ստորական պատուիրանը, որ առաջին թղթին մէջ այնչափ եռանդեամբ կը քարոզէ, նոյնպէս աս թղթիս մէջ դարձեալ կը կրկնէ, այս ինքն՝ սիրոյ պատուիրանը. նախ՝ զԱստուած սիրելու, Աստուծոյ պատուիրանները պահելով, եւ երկրորդ՝ զընկերս սիրելու, որով նաեւ զԱստուած սիրելնիս յայտնի կ'ըլլայ: Իսկ աւետարանն աս է: (Յ.Է. Գ. ԺԲ. 12—23:)

Այս գաբարտեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: «Երկրորդ օրը շատ ժողովուրդ՝ որ տօնին համար եկած էին, երբ որ լսեցին թէ Յիսուս Երուսաղէմ կու գայ, արմաւենւոյ ոստեր տոնն ու դիմացն ելան. կը կանչէին ու կ'ըսէին. Ո՛վսաննա, օրհնեալ ըլլաս դուն՝ որ Տիրոջ անուամբ կու գաս, թագաւոր Խաբայելի: Ետքը Յիսուս էշ մը գտաւ ու վրան նստաւ, ինչպէս որ գրուած է. Մի վախնար, դուստր Սիոնի, ահա քու թագաւորդ կու գայ՝ իչու յաւանակի վրայ նստած: Բայց աս բանս աշակերտները նոյն ատեն չհասկըցան. հասպա երբ որ Յիսուս փառաւորուեցաւ, ան ատեն յիշեցին՝ որ իրեն համար գրուածն ան էր եւ ան անանկ ըրին իրեն: Հեան եզոզ ժողովուրդն ալ կը վկայէր որ զՂազարոս գերեզմանէն մէյ մը կանչեց եւ ի մեռելոց յարուածին տուաւ իրեն: Անոր համար ժողովուրդն ալ դիմացն ելաւ, վասն զի լսեցին որ ասանկ հրաշք մ'ըրեր էր: Իսկ փարիսեցիք իրարու ասանկ կ'ըսէին. Ար տեսնէք որ օգուտ մը չ'ըլար. ահա բոլոր աշխարհք ետեւէն գնաց: Հոնտեղը քանի մը հեթանոսք ալ կային, որ տօնին օրերն երկրպագութիւն ընելու համար եկած էին: Ասոնք գացին Փիլիպպոսին՝ որ Գաղիլեացոց Բեթսայիղա քաղքէն էր. կ'աղաչէին ու կ'ըսէին. Տէր, կ'ուզենք զՅիսուս տեսնել: Փիլիպպոս ալ եկաւ Անդրէասին ըսաւ: Անդրէաս ու Փիլիպպոս՝ Յիսուսին ըսին: Յիսուս ալ պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Եկաւ հասաւ ատենն՝ որ որդի մարդոյ փառաւորուի:»

Արովհետեւ աս աւետարանիս մէջ պատմուած խորհուրդը, այս ինքն՝ Յիսուսին հանդիսութեամբ Երուսաղէմ մտնելը՝ Ծաղկազարդի կիրակին օրը՝ հանդիսաւոր տօնիւ կը կատարենք, պատշաճ գիտելիքները բարոյական խրատովը նոյն օրը գրեցի: Ար մնայ որ հոստեղս մասնաւոր բացատրութիւն մը դնեմ աս աւետարանիս վերջին մասին վրայ, այս ինքն՝ հեթանոսներուն խնդրոյն համար, զորն որ միայն սուրբ Յովհաննէս աւետարանիչ կը գրէ:

Աստուած միշտ իր ճշմարիտ եւ ուղիղ սուրբ կրօնը կը պայծառացընէ ու պատուաւոր կ'ընէ, չէ թէ միայն նոյն իր ճշմարիտ եւ ուղիղ սուրբ կրօնին մէջ եղողներուն առջեւ, հասպա նաեւ օտար ազգաց առջեւ՝ որ նոյն ճշմարիտ կրօնէն

դուրս են: Ասոր համար հին օրինաց ատեն ալ միշտ այլազգիներուն ու հեթանոսներուն առջեւն ալ Աստուած յարգելի եւ պատուելի ըրած էր Հրէից աստուածապաշտութիւնն ու իր ընտրած սաճարը. անանկ որ մանաւանդ զատկին օրերը ասդիէն անդիէն հեթանոսները կը վազէին Երուսաղէմ՝ կու գային երկրպագութիւն ընելու համար: Յիսուսին հանդիսութեամբ Երուսաղէմ մտած օրը՝ որ զատկէն եօթն օր առաջ էր, վերոգրեալ հեթանոսներն ալ եկած էին երկրպագութիւն ընելու համար: Արդարտաբնի պատմութիւնները կը պատմեն որ ասոնց մէջ Հայոց Աբգար թագաւորին կողմանէ, որ ան ատեն Եդեսիա քաղաքը կը նստէր, քանի մը հոգի եկած էին, որ երկրպագութիւն ընեն, եւ Աբգար թագաւորին առ Քրիստոս գրած գիրը տալով՝ զինքն Եդեսիա քաղաքը հրամայրնեն, որպէս զի զԱբգար թագաւոր իր անբժշկելի հիւանդութենէն ապատէ: Ուստի Անդրէաս ու Փիլիպպոս առաքեալներուն միջնորդութեամբն ուղեցին Քրիստոսի մօտենալ ու զեսպանութիւննին կատարել. եւ անանկ ալ յաջողեցաւ: Իսկ Քրիստոս Տէրն մեր, որ իր երկնաւոր Հօրը կամօք քիչ օրուան մէջ պիտի կատարէր, ինք չգնաց, այլ Աբգար թագաւորին թղթին պատասխանը գրեց, խոստանալով որ իր համբարձմանէն ետքը՝ աշակերտներէն մէկը կը խաւրէ, որ կ'երթայ, կը լուսաւորէ ու կը բժշկէ: Ան ատեն ան զեսպաններն ուղեցին Քրիստոսի պատկերը նկարել, որ թագաւորին տանին. բայց շատ աշխատելէն ետքը՝ երբ որ ամենեւին կերպով մը կարելի չեղաւ Քրիստոսի պատկերն արուեստով նմանցընել, նոյն ինքն Քրիստոս Տէրն մեր դաստառակ մ'առաւ, երեսին վրայ զրաւ, իրեն ճշմարիտ նմանութեան պատկերը վրան տպաւորեց, ու անոնց ձեռքովն Աբգար թագաւորին պարգեւ խաւրեց: Անոնք աս ազնիւ ու անգին աստուածապարգեւ յիշատակը տարին թագաւորին տուն, Քրիստոսի գրած թուղթն ալ հետը: Իսկ Քրիստոսի համբարձմանէն ետքը՝ սուրբ Թադէոս գնաց, Աբգար թագաւորը մկրտեց ու հիւանդութենէն ալ բժշկեց:

Աբգար թագաւորին մեռնելէն ետքը՝ երբ որ իր Անանուն որդին քրիստոնէից դէմ հալածանք հանեց, Եդեսիայի Ազգէ հայրապետը մարտիրոս ըլլալէն յառաջ՝ ան պատուական դաստառակը ծածկեց: Այսան շատ տարիներ անցնելէն ետեւ՝ երբ որ քրիստոնէից խաղաղութիւն եղաւ, դարձեալ հրաշիւք յայտնուեցաւ, ու զանազան տեղ փոխադրուելէն ետեւ Եւրոպա բերուեցաւ եւ հիմա ճննովա քաղաքը կը պահուի*:

* Ասոր վրայ աւելի մանրամասն տեղեկութիւն ուղղները՝ կրնան գրուել Ս. Գաստառակ ըսուած գրքին մէջ. ԱԿԷՆՆ, 1850:

ԻՆԹԵՐՏՈՒԱԾԸ՝ նոր կտակարանէն, Առաքելոց գործքին մէջէն է: (Գլ. Բ. 1—21):

«Պենտեկոստէին օրերը լմննցած ասնն, (առաքեալնե-
րուն) ամէնն ալ միաբան մէկտեղ էին: Մէյ մ'ալ յանկար-
ծակի երկնքէն ձայն մ'եկաւ՝ սաստիկ հովի պէս, ու նստած
աներնին բոլոր լեցուց. եւ կրակի պէս բաժնուած լեզուներ
երևեցան իրենց ու ամէն մէկուն վրայ նստան: Ըմէնքն ալ Հո-
գեով սրբով լեցուեցան ու սկսան այլեւայլ լեզուներով խօսիլ՝
ինչպէս որ Հոգին իրենց զրուցընել կու տար: Երուսաղեմի
մէջ ալ բնակած Հրեաներ կային, երկիւղած մարդիկ՝ աշխարհ-
քիս վրայ եղած բոլոր ազգերէն: Երբ որ աս ձայնս եղաւ, բո-
լոր բազմութիւնը միաբան եկաւ լեցուեցաւ. վասն զի ամէն
մէկն իր լեզուաւ խօսելին կը լսէր: Ըմէնքն ալ հիացեր զար-
մացեր էին ու իրարու կ'ըսէին. Աս խօսողներուն ամէնն ալ
Գալիլեացի չն'ն մի. հասպա ինչպէս ամէն մէկս՝ ինչ լեզուով
որ ծնած ենք՝ ան լեզուն կը լսենք: Պարթեւք եւ Մարք եւ Իլա-
մացիք, Միջագետի, Հրէաստանի, Գամրաց, Պոնտոսի, Եսիայի,
Փոսիգիայի, Պամփիլիայի, Եգիպտոսի մէջ ու Ախրեացեաց
կողմերը բնակողները, Աիւրենացիներուն հետ եղողները, Հոռ-
մայէն եկողները, Հրեայք ու հրէութեան դարձող եկողները,
Արեւացիք ու Երաբացիք, ամէնքս ալ մեր լեզուաւ կը լսենք,
որ զմեծամեծս Աստուծոյ կը զրուցեն: Ըմէնքն ալ հիացեր զար-
մացեր էին եւ իրարու կ'ըսէին. Աս ի՞նչ պիտ'որ ըլլայ: Ոմանք
ալ ծաղը ընելով կ'ըսէին թէ քաղցուով հարբած են: Իսկ
Պետրոս տասնումէկ առաքելոց հետ ելաւ կայնեցաւ, ձայնը
վերցուց, հետերնին խօսեցաւ ու ըսաւ. Երբ Հրէաստանեայք
եւ ամէնքդ ալ՝ որ Երուսաղեմի մէջ բնակած էք, աս բանս
ձեզի յայտնի ըլլայ ու խօսքս մտիկ ըրէք. ասոնք ձեր կարծա-
ծին պէս հարբած չեն, վասն զի զեւ ժամերնիս երեքն է: Այլ
ասիկա Յովէլ մարդարէին բերնովն ըսուածն է, (որ կը զրու-
ցէ.) Աս ետքի օրերն անանկ պիտ'որ ըլլայ, կ'ըսէ Աստուած, որ
իմ Հոգիէս ամէն մարմնոյ վրայ պիտի հեղում եւ ձեր որդիքն
ու դստերքը պիտի մարգարէանան, ձեր երիտասարդները տե-
սիլք պիտի տեսնեն, ձերերնիդ ալ երազներ պիտի ունենան.
Եւ ան օրերն իմ ծառաներուս եւ իմ աղախիններուս իմ Հո-
գիէս պիտի տամ ու պիտի մարգարէանան: Եւ վերը երկնքին

երեսը, ու վարը երկրի վրայ նշաններ պիտի ցուցնեն, արիւն ու կրակ ու ծխոյ մրրիկ. արեւը պիտի խաւարի, լուսինն ալ արիւն պիտի կտրի. եւ Տիրոջ մեծ ու երեւելի օրը չեկած՝ աս բաներս պիտ'որ ըլլան: Եւ ով որ Տիրոջ անունը կը կանչէ, կ'ապրի:»,

Իսկ աւետարանն աս է: (Յ-Է. ԳԼ. ԺԴ. 25—31:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. «Քանի որ Տէտերնիդ եմ, աս խօսքերս ձեզի զուցեցի: Իսկ միտիծարիչ Հոգին սուրբ՝ զոր Հայր՝ իմ անուամբս պիտի խաւրէ, անհկա ամէն իմ ըսածներս ձեզի կը սորվեցնէ, եւ ամէնն ալ մտուրնիդ կը ձգէ: Ձեզի խաղաղութիւն կը թողում. իմ խաղաղութիւնս ձեզի կու տամ. աշխարհքիս տուածին պէս՝ չեմ տար ես ձեզի: Արտերնիդ տակնուվրայ չըլլայ ու վախ չմտնէ: Լսեցիք որ ձեզի ըսի թէ կ'երթամ ու ձեզի կու դամ: Թէ որ զիս սիրէիք, պէտք էր որ ուրախանայիք, որ ես Հօր կ'երթամ, վասն զի իմ Հայրս ինձմէ մեծ է: Եւ բանը չեղած՝ Տիմակուրնէ ըսի ձեզի, որ եղած ատեն հաւտայք: Ալ սակից ետքը Տէտերնիդ շատ չեմ խօսիր: Աս աշխարհքիս իշխանը կու գայ ու վրաս բան մը չիգաներ: Բայց որպէս զի աշխարհք իմանայ որ ես զՀայր կը սիրեմ, ու ինչպէս Հայր ինձի պատուիրեց՝ անանկ կ'ընեմ, հապա ելէք, ասկից երթանք:»,

Պենտէկոստէ անունը՝ յունարէն բառ է, որ կը նշանակէ յենտէքոստ: Եւ այս օրուան անունը հնուցմէ ասանկ դրուած է, որովհետեւ Քրիստոսի յարութենէն ետքը յիսուս օր անցածին պէս՝ յիսներորդ օրը Հոգին սուրբ իջաւ առաքելոց վրայ. եւ նոյն օրն էր՝ որ Հրեայք ալ ըստ հին օրինաց՝ Պենտեկոստէին օձնը կը կատարէին: Մենք զաակէն մինչեւ Հոգեգալըստեան օրն եղած միջոցին կ'ըսենք յենտէ կամ յենտց տոստ, այս ինքն յիսուս օր. իսկ այսօրուան անուն կու տանք յունական բառով Պենտէկոստէ:

Հին օրինաց ատենն եղած Պենտեկոստէին օրինակն ու Տիմակուան նոր օրինաց մէջ կատարուած Պենտեկոստէի օձնին խորհուրդը եւ երկուքին տարբերութիւնը հասկընալու համար՝ պէտք է գիտնալ որ Խորայելացիք Եգիպտոսի մէջ զատկական գառը կերան, Եգիպտոսէն ելան ազատեցան ու Կարմիր ծովէն անցան, ինչպէս որ աւագ շարաթ օրուան խօսակցութեան մէջ կարգաւ պատմեցի: Ահսան անապատին մէջ պտըտիլ, եւ Եգիպտոսէն ելելէն յիսուս օր ետքը եկան Սինա լեռան տակ հասան: Աստուած նոյն օրը Սինա լեռան վրայ Մովսէս մարգարէին հետ խօսեցաւ, երկու օր ժողովուրդը սրբել տուաւ, ու երրորդ օրը դարձեալ լեռան վրայ՝ տասը պատուի-

բաններն եւ ուրիշ օրէնքները տուաւ, որով նոյն օրը Աստուած Հին օրինաց եկեղեցին՝ օրինօք կերպաւորեց: (Եւէջ. Գ. ԺԻ. . .) 'Նոյն օրէնքները հաստատուէն ետքը՝ Մովսէս մարգարէն սեղան կանգնեց, որջակէղ ըրաւ. որջակէղներուն արեան կէտը՝ սեղանին չորս դին թափեց, իսկ մեկալ կէսն երկու ամանի մէջ պահեց: Ետքը օրէնքներուն գիրքը բոլոր ժողովորդեան առջեւ կարդաց: Անոնք ալ խօսք տուին օրէնքները պահելու համար ու ըսին. «Ինչ որ Տէր զրուցեց՝ ամեն ալ կ'ընենք ու հնազանդ կ'ըլլանք»: Ան ատեն Մովսէս ալ որջակէղներէն պահած արիւնը ժողովորդեան վրայ ցանեց ու ասանկ ըսաւ. «Ահա աս է ան ուխտին արիւնը, որ բոլոր աս բաներուս վրայ Տէր ձեզի հետ ուխտեց»: (Եւէջ. ԻԳ. 7—8:) Ահա աս է՝ հին ուխտ ու հին օրէնք ըսուածը, որուն միջնորդը՝ Մովսէս մարգարէն եղաւ. Հրէից կատարած Պենտեկոստէին տուն ալ՝ յիշատակ էր աս ուխտին, որ Իսրայելի ժողովորդեան հետ դրած էր Աստուած, Ահնա լերան վրայէն իր օրէնքները հրատարակելով:

Արդ՝ թէպէտ ասանկ մեծ հանդիսութեամբ Հրէից ժողովորդը խօսք տուած էր Աստուծոյ, բայց խօսքին վրայ չեկցաւ. վասն զի քիչ ժամանակէն կռապաշտութեան մէջ ինկաւ: ու ոսկի որթին երկրպագութիւն ըրաւ. եւ անանկով ոտքի տակ առաւ կոխեց Աստուծոյ առաջին ու մեծ պատուիրանն, որ պատուիրած էր թէ «Ես եմ՝ քու Տէր աստուածդ. . . . Ինծմէ ուրիշ աստուածներ չունենաս»: (Եւէջ. Ի. 2, 3:) Աս առաջին մեծ անհնազանդութիւնն ու անհաւատարմութիւնն ընելէն ետքը՝ շատ ու անթիւ անգամ անհնազանդութիւն ու անհաւատարմութիւն ըրին, թէ քառասուն տարի անապատին մէջ պտրտած ատեննին, եւ թէ Աւետեաց երկիրը մոնելէն ետքը: Անոր համար պէտք եղաւ որ ան հին ուխտը խախտուի, եւ անոր տեղ նոր ու կատարելագոյն ուխտը գայ, որ լաւագոյն ավետեաց վրայ հաստատուած ըլլալով, միջնորդ ու նենայ Աստուծոյ միածին Արդին զՏէրն մեր եւ Փրկիչ Յիսուս Քրիստոս. եւ աս նոր ուխտին օրէնքները գրուին, ինչպէս կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ, «Չէ թէ թանաքով, այլ Հոգւով Աստուծոյ կենդանւոյ. չէ թէ քարէ տախտակի վրայ, այլ սրտի մարմնեղէն տախտակի վրայ»: (Ի. Կորնթ. Գ. 3:) Աս նոր ուխտս է, որ Աստուած իր մարգարէից ձեռքով՝ պարզ ու բացայայտ խօսքերով կ'աւետէր Հրէից. ինչպէս որ կ'ըսէ Երեմիա մարգարէն. «Ահա օրեր կու գան, կ'ըսէ Տէր, որ Իսրայելի տանդ ու Յուդայի տանդ նոր ուխտ կ'ուխտեմ. չէ թէ ան ուխտին պէս՝ որ իրենց հարց հետ ուխտեցի ան օրն՝ որ իրենց

ձեռքէն բռնեցի ու Եգիպտացիներուն երկրէն դուրս հանեցի. վասն զի իրենք իմ ուխտիս վրայ չկեցան, ես ալ անհոգ եղայ իրենց վրայ, կ'ըսէ Տէր: Հապա՛աս է ուխտն՝ որ Իսրայելի տանդ կ'ուխտեմ, ան օրերէն ետքը, կ'ըսէ Տէր, իմ օրէնքներս իրենց մտքին մէջ կու տամ, եւ զանոնք իրենց սրտին մէջ կը գրեմ. եւ ես իրենց Աստուած կ'ըլլամ, իրենք ալ ինձի ժողովուրդ կ'ըլլան: (Երեմ. ԼԸ. 31—33) Իսկ Եզեկիէլ մարգարէին բերնովն ասանկ կ'ըսէ Աստուած Հրէից. «Չեր վրայ սուրբ ջուր կը ցանեմ, եւ ամէն ձեր պղծութիւններէն կը սրբուիք ու ամէն ձեր կուռքերէն զձեզ կը սրբեմ: Եւ ձեզի նոր սիրտ կու տամ, ու նոր հոգի կը նորոգեմ ի ձեզ. եւ քարեղէն սիրտը ձեր մարմնէն կը հանեմ ու ձեզի մարմնեղէն սիրտ կու տամ: Եւ իմ հոգիս ձեզի կու տամ. եւ անանկ կ'ընեմ որ իմ արդարութեանցս մէջ երթաք ու իմ իրաւունքներս պահէք եւ զանոնք կատարէք... դուք ինձի ժողովուրդ կ'ըլլաք, ես ալ ձեզն Աստուած կ'ըլլամ:» (Եզեկ. ԼԳ. 25—28):

Վրդ որովհետեւ հին օրինաց ամէն բաները՝ նոր օրինաց օրինակն ու նմանութիւնն էին, Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր՝ Աստուծոյ եւ մարդկան միջնորդ ու ճշմարիտ գառն ըլլալով, զատկին օրը մոթութեցաւ, եւ իր ժողովուրդն Եգիպտոսէն, այս ինքն՝ սասանային ձեռքէն հանեց աղատեց: Քառասուն օր՝ իր աշակերտները կրթեց սորվեցուց ու երկինք համբարձաւ, անոնց ապսպրելով որ միաբան աղօթքով՝ զՀոգին սուրբ ընդունելու պատրաստուին: Տասն օր ետքը Հոգին սուրբ իջաւ, ինչպէս որ ընթերցուածին մէջ տեսանք. եւ ասանկով ան օրէնքն՝ որ Աստուած Մովսէս մարգարէին ձեռքովը՝ Հրէից Եգիպտոսէն ելլելէն յիսուն օր ետքը հաստատած էր, Քրիստոսի սուրբ Յարութենէն յիսուն օր ետքը խափանեց, ու նոր օրէնքը հաստատելով՝ Քրիստոսի սուրբ Եկեղեցին կերպաւորեց, չէ թէ մարդու կամ մարգարէի մը ձեռքով, հապա նոյն իսկ Հոգւով սրբով, որ ի Հօրէ եւ յԱրդւոյ՝ իբրեւ ի միոյ սկզբնէ ի յաւիտեանից բղխեալ՝ ամենասուրբ Երրորդութեան երրորդ անձն է: Ասով հին օրինաց մարմնաւոր ու արտաքին արարողութիւնները վերջացուց, եւ անոր տեղ՝ իր աստուածային հոգեւոր ու ներքին շնորհքը սիրեց ու սուրբ խորհուրդները հրատարակեց:

Վասնկ աստուածային մեծագործութիւնը՝ որ Պենտեկոստէին օրն աստուանց ժամն երեքին կատարեց, արտաքին մեծ ու աստուածային հրաշքով մ'ուղեց հաստատել: Աստուակ հովի կամ որոտման ձայն մը հանեց, ինչպէս որ Մովսէսի ատենն ալ Սինա լեռան վրայ ըրած էր. հրեղէն յայտնի լեզուներ իջե-

ցուց առաքելոց ամէն մէկուն եւ սուրբ Աստուածածնայ վրայ՝ որ հոնտեղը վերնատան մէջ առաքելաշնորհուն հետ նստեր՝ իրեն աստուածամայրութեան արժանավայել կերպով եռանդեամբ աղօթք կ'ընէր: Մէյ մ'ալ ամէն մէկը կերպ կերպ լեզուներ սկսան խօսիլ, որոնք չէ թէ սորված, հապա գուցէ լսած ալ չունէին. անանկ որ Երուսաղեմի մէջ եղողները, թէ տեղացիները եւ թէ գրօսեցիները, ան որոտման սաստիկ ձայնը լսելով ու վերնատունը վազելով՝ երբ որ եղածը տեսան, զարմացան մնացին: Եւ թէպէտ առջի բերան ոմանք տարակուսեցան որ գուցէ հարբած ըլլալով՝ ըսածնին չեն գիտեր. բայց ետքը երբ որ առաքելոց գլուխն ու իշխանը՝ Պետրոս խօսեցաւ եւ եղածը մեկնեց, եւ միանգամայն տեսան որ չէ թէ գինովի պէս բերաննին եկածը դուրս կու տան, հապա կարգով կանոնով ամէն մէկ լեզուն կը խօսին, հաւատացին որ իրացընէ Աստուծոյ գործքն է: Պետրոս առաքեալ իր աստուածախօս ատենարանութիւնը շարունակեց, ու խօսքը կտրածին պէս՝ երեք հազար հոգի մէկէն հաւտացին ու մկրտուեցան. (ինչպէս որ զատկին երկուշաբթի օրուան ընթերցուածին մէջ տեսանք, էրէ- 175.) Անկից ետքը սկսան առաքեալք նշաններ ու հրաշքներ գործելով՝ Երուսաղեմի մէջ քարոզել: Մինակ Պետրոս առաքելոյն մօրէ ծնած կաղը բժշկելովը, (ինչպէս որ զատկին երեքշաբթի օրուան ընթերցուածին մէջ տեսանք, էրէ- 178.) մէկ օրուան մէջ հինգ հազար հոգի դարձան ու մկրտուեցան: Ըսանկով Աստուած հետզհետէ իր սուրբ Եկեղեցին պայծառացուց՝ հաւատացեալները բազմացընելով: Եւ ան առաքեալք՝ որ առաջուց Քրիստոսի շարչարանաց ատեն՝ վախկոտութեամբ ասոյն անդին փախան ցիրուցան եղան, Հոգին սուրբ վրանին իջնալէն ետքը՝ զօրացան, սիրտ առին, սկսան համարձակ պտըտիլ ու քարոզել, չէ թէ միայն Երուսաղեմի մէջ, հապա բոլոր աշխարհք երթալով. առուններուն բան մը չերևեցաւ. ոչ ծնծ, ոչ բանտ, ոչ ջուր, ոչ կրակ, ոչ թշնամութիւն, ոչ թագաւորաց ու գառաւորաց վախ. մինչև երբ որ անգամ մը ատենին մէջ՝ Հրէից քահանաներն, իշխաններն ու վարդապետները՝ Պետրոսին ու Յովհաննեսին պատուիրեցին որ չըլլայ թէ զՅիսուս քարոզեն, իրենք համարձակ պատասխան տուին թէ՛ «Իստաստանը դուք կտրեցէք՝ որ Աստուծոյ՝ առջեւն որուն մտիկ ընենիս կը վայելէ, ձեզի՛ թէ Աստուծոյ. բայց մենք մեր տեսածն ու լսածը չենք կրնար չդրուցել.», (Գործք. Գ. 19.) Քրիստոնեաներն ալ ամէնքը միաբան բարեպաշտութեամբ յաւաք կ'երթային, Աստուծոյ մեծամեծ շնորհքները վրանին յայտնի կ'երևար, ու մէջերնէն մէկը բանի մը կարօտ չէր ըլ-

լար, վասն զի ով որ ինչք կամ երկիր ունէր, կ'երթար կը ծախէր, ստակը կը բերէր՝ առաքելոց կու տար, որ կարօտ եղողին տան: (Գործ. Գ. 34):

Արդ՝ ահա աս կերպովս կատարուեցան վերոյիշեալ մարգարէութիւնները, որ ըրած էին Երեմիա ու Եղեկիէլ եւ ուրիշ մարգարէք: Հոգին սուրբ իջաւ, մարդկան սիրտը կակըղցուց, իրենց հոգին նորոգեց. Հրէից ու հեթանոսաց բազմութիւնն առաւ՝ քրիստոնէից սուրբ Եկեղեցին կազմեց, եւ ըրաւ մի մարմին, որուն գլուխը՝ Քրիստոս է, հոգին՝ Հոգին սուրբ է, եւ մենք բոլոր հաւատացեալքս անդամներն ենք: Նոյն Հոգին սուրբ՝ որ ան ատեն անանկ մեծամեծ հրաշքներով աս սուրբ Եկեղեցին հաստատեց ու յառաջացուց, մինչեւ հիմա նոյնպէս սուրբ կը պահէ ու կը կառավարէ: Նոյն սուրբ Հոգին մենք ալ առինք մեր մկրտութեան ու գրոշմին ատենը, եւ իրեն տաճար ու բնակարան եղանք: Սակայն մենք աս տաճարը մեր անօրէն մեղքերովը կը պղծենք, ու անանկ կ'ընենք որ Հոգին սուրբ թող տայ եւ երթայ: Բայց ասկից աւելի մեծ թշուառութիւն չիկրնար ըլլալ մեզի. վասն զի անմիջապէս կը մեռնինք եւ անկենդան կ'ըլլանք, ինչպէս որ հոգին մարմնէն ելած ատեն՝ մարմինը չոր ու անշարժ դի կ'ըլլայ: Ապա ուրեմն դառնանք զղջման գանք ու ապաշխարութիւն ընենք. իյնանք Աստուծոյ առջեւ ու խնդրենք որ դարձեալ խաւրէ մեր վրան իր սուրբ Հոգին, որով նորէն կենդանանանք իր շնորհաց մէջ, իր զօրութեամբը մեր կամքին յաղթէ, զմեզ աշխարհքիս սէրէն ետ դարձընէ, մեզի նոր սիրտ ու նոր հոգի տայ. առաքելոց պէս զմեզ զօրացընէ, որ Յիսուսի հաւատքին համար աչուրներնուս բան մը չերեւայ: Սրտանց ու խոնարհութեամբ ըսենք ան աղօթքը, որ ամէն օր Եկեղեցին ճաշու երրորդ ժամին ատեն կը մատուցանէ առ Հոգին սուրբ. «Թագաւոր թագաւորաց, առատաբուղի Հոգի շնորհաց, ժողովելոցն ի վերնատան, առաքելոցն երկոտասան, ի հոյ լեզուս երեւեցար, յոգիս նոցա վերանըստար, լուր յանուն քո ժողովելոցս, էջ եւ առ մեզ յերրորդ ժամուս»: Եւ շնորհալի հայրապետին հետ եռանդեամբ կանչենք, «Հոգի Աստուծոյ, Աստուած ճշմարիտ, որ իջեր . . . ի վերնատունն եւ լուսաւորեցեր զիս մկրտութեամբ սուրբ աւազանին . . . մաքրեա զիս վերստին աստուածային հրով քով՝ որպէս հրեղէն լեզուօք զառաքեալան»: Յիշենք որ միշտ կարօտ ենք որ Հոգին սուրբ զմեզ լուսաւորէ ու մեզի օգնէ, մեր ցրտութիւնը ջերմացընէ, մեր ակարութիւնը զօրացընէ, եւ աս աշխարհքիս մէջ զմեզ իր շնորհքովը սրբելով՝ մեր յաւիտենական ժառանգութիւնը երկնից արքայութիւնը հասցընէ:

Հ Ո Գ Ե Գ Ա Լ Ս Տ Է Ն Ե Տ Ք Ը

ՏՕՆ ԱՄԵՆԱՍՈՒՐԲ ԵՐԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

ՏՕՆԱՅՈՒՑԻՆ մէջ պատուան համար պաշտօնի միայն յիշած կայ թէ Այսօր տուն է ամենասուրբ Երրորդութեան . բայց ամենեւին պաշտամունք մը չկայ գրուած՝ ասանկ մեծ խորհրդաւոր տօնիս յարմար . հապա պատարագին ընթերցուածն երն ու աւետարանը գրուած է Եղիա մարգարէին վրայ, հրեղէն կառօք երկինք վերանալուն յիշատակին համար : Աւստի օրուանս խորհրդոյն յարմար պաշտամունք ընել ուզելով՝ շատերը հետեւեալ ընթերցուածն ու աւետարանը կը կարգան :

Ինթերցուած՝ նոր կտակարանէն, Յովհաննու առաքելոյն կաթողիկեայց առաջին թղթէն : (Գ. Ե. 1—12):

«Ով որ կը հաւատայ որ Յիսուս քրիստոսն է, անիկա Աստուծմէ ծնած է . եւ ով որ ծնողը կը սիրէ, անկից ծնածն ալ կը սիրէ : Աստուծոյ Արդին սիրելինս՝ ան ատեն կը ճաննանք, երբ որ զԱստուծ կը սիրենք ու իր պատուիրանները կը կատարենք : Վասն զի աս է Աստուծոյ սէրը, որ իր պատուիրանները պահենք . եւ իր պատուիրաններն ալ ծանր բան մը չեն . վասն զի ով որ Աստուծմէ ծնած է, աշխարհքին կը յաղթէ : Եւ մեր հաւատքն է ան յաղթութիւնն՝ որ աշխարհքին կը յաղթէ : Իսկ աշխարհքին յաղթողն ո՞վ է, թէ ոչ անիկա՝ որ կը հաւատայ թէ Յիսուս՝ Աստուծոյ Արդին է : Աս Յիսուս քրիստոսն է, որ ջրով ու հոգւով ու արեամբ եկաւ . չէ թէ մինակ ջրով, հապա արեամբ ու ջրով . եւ Հոգին է՝ որ կը վկայէ . վասն զի Հոգին՝ ճշմարտութիւն է : Վասն զի երեք են՝ որ երկինքը կը վկայեն, Հայր, Բան ու Հոգի սուրբ . եւ երեքն ալ մէկ են : Եւ երեք են՝ որ երկրի վրայ կը վկայեն . հոգի, ջուր ու արիւն . եւ աս երեքս ալ մէկ են : Թէ որ մարդու վկայութիւնը կ'ընդունինք, Աստուծոյ վկայութիւնն աւելի մեծ է : Աս է Աստուծոյ վկայութիւնն, որ իր Արդւոյն վրայ վկայեց : Ով որ Աստուծոյ Արդւոյն կը հաւատայ, աս վկայութիւնն իր քովն է . իսկ ով որ Աստուծոյ Արդւոյն չի հաւատար, զանիկա (Աստուծոյ Արդին) սուտ կը հանէ . վասն զի չի հաւատար ան վկայութեան՝ որ Աստուծ իր Արդւոյն վրայ վկայեց : Եւ աս է վկայութիւնը, որ Աստուծ մեզի յաւիտենական կեանք տուաւ . եւ աս կեանքս իր Արդւոյն վրայ է : Ով որ Արդին կ'ընդունի,

կեանքն ալ կ'ընդունի, իսկ ով որ Աստուծոյ Արդին չ'ընդունիր, կեանքն ալ չ'ընդունիր:»,

Սուրբ Յովհաննէս առաքեալ աս խօսքերուս մէջ՝ Յիսուսի ճշմարիտ աստուածութիւնն ու ճշմարիտ մարդկութիւնը կը հասկըցընէ: Ամենասուրբ Երրորդութեան աստուածային անձինքը, Հայր, Բան ու Հոգի սուրբ, համբերով, կը ցուցընէ թէ Բանն՝ որ մարմին առաւ, ճշմարիտ Աստուած է: Իսկ Յիսուսի մեռած ատենը մարդկային հոգին աւանդելն ու կողէն արիւն ու ջուր բխելը յառաջ բերելով, կը ցուցընէ թէ Բանն Աստուած մարմին առնելով՝ ճշմարիտ մարդ եղաւ:

Մ. Լեւտարան Մատթէոսի: (Գլ. ԻԲ. 16—20):

Յետ յարութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: «Իսկ տասնութեկ աշակերտները Գալիլեա գացին, ան լեռք՝ զորն որ Յիսուս իրենց նշանակած էր: Երբ որ զՅիսուս տեսան, երկրպագութիւն ըրին. մէկ քանին ալ տարակուսեցան: Իսկ Յիսուս դարձաւ իրենց հետ խօսեցաւ ու ըսաւ. Երկինքն ալ երկրի վրայ ալ՝ ամէն իշխանութիւն ինծի տրուեցաւ: Ինչպէս որ Հայր զիս խաւրեց, ես ալ զձեզ կը խաւրեմ: Գացէք ասկից ետքը բոլոր հեթանոսները ձեզի աշակերտ ըրէք, մկրտեցէք զանոնք յանուն Հօր եւ Արդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ: Ինչ որ ձեզի պատուիրեցի, իրենց սորվեցուցէք որ ամէն ալ պահեն: Եւ ահա ես հետեւնիդ եմ ամէն օր մինչեւ աշխարհքին ետքը:»,

Վրանի որ Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր աշխարհք չէր եկած, ամենասուրբ Երրորդութեան անհասանելի խորհուրդը ծածկեալ էր ի մարդկանէ. եւ Աստուած աս բանս մասնաւոր նախախնամութեամբ ըրաւ, որպէս զի նիւթական բաներու կապուած մարդկան անկիրթ միտքը բազմաստուածութեան մէջ շիջնայ: Իրաւ է որ մարդարէք գիտէին, ինչպէս յայտնի է աստուած շնչին մէջէն, նաեւ Հրէից վարդապետներն ալ գիտէին, ինչպէս յայտնի է իրենց գրուածներէն. բայց անկիրթ Հրէից խտասարտութեան համար գաղտնի կը պահէին: Սակայն երբ որ Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր լոյս ծագեցաւ աշխարհի եւ մթութեան խաւարը փարատեց, ալ անկէ ետեւ աստուածպաշտութեան ճշմարիտ խորհուրդը յայտնի քարոզեցաւ. եւ ամենասուրբ Երրորդութեան խորհուրդը՝ քրիստոնէական հաւատոց հիմն ու արմատն եղաւ. անանկ որ մկրտութեան ատեն կը մկրտուինք յանուն մի եւ եռանձնեայ Աստուածութեանն՝ Հօր եւ Արդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ. եւ ամէն բանէն առաջ կը պարտաւորինք բացայայտ հաւատով հաւտալ թէ մէկ Աստուած կայ, որուն անձինքն երեք են, այս ինքն՝ Հայր եւ Արդի եւ Հոգի սուրբ, եւ երեք անձինք ալ ճշմարիտ Աստուած են, անսահ-

ման, անչափ յաւիտենական, ամենիշխան եւ գերագոյն Տէր երկնի եւ երկրի: Բայց անանկ՝ որ շինք կրնար հաւատալ թէ աս երեք անձինքս երեք Աստուած են, այլ թէ երեքն ալ մէկ Աստուած են, եւ մէկ աստուածային էութիւն, մէկ կարողութիւն ու մէկ իշխանութիւն ունին. եւ իրարմէ ըստ անհու-
թեան կը զանազանին. անանկ որ Հայր ի յաւիտենից իրմէն է, ուրիշէն չէ. Արդի՝ ի յաւիտենից ծնած է ի Հօրէ. իսկ Հօգին սուրբ ի յաւիտենից ելած կամ բղխած է ի Հօրէ եւ յԱրդւոյ իրբեւ մէկ սկզբնէ: Այս զանազանութեան բացատրութիւնը կը սորվեցընեն սուրբ հարք եւ աստուածաբան վարդապետք. բայց մենք աս տեղս զանց կ'ընենք, որովհետեւ Ժողովրդեան հարկաւոր ու բաւական է միայն հաւատալ հեղական հաւա-
տով, ամենեւին հարկ չկայ՝ որ ստացական գիտութեամբ կամ ուսմամբ թախանցեն աս խորին խորհրդեան մէջ, որ մարդ-
կային խելքէ մօտէ վեր է. ու շինք կրնար տեսնել հաւատա-
ցածնիս, բայց եթէ երբ որ ուղղափառ հաւատքով ու բարի գործքով մեռնելով՝ աս աշխարհքէն կ'ելենք ու արքայութիւն կ'երթանք, եւ կը տեսնենք զամենասուրբ Երրորդութիւնն. վասն զի, ինչպէս կ'ըսէ Յովհաննէս աւետարանիչ, «Երբ որ ինք կը յայտնուի, իրեն նման պիտի ըլլանք, վասն զի պիտի տես-
նենք զինքն՝ ինչպէս որ է»: (Ա. Յ. 4. 9. 2):

Եւ ատ մեծ յարմարութեամբ ու խորհրդով գրուած է պայտօրուան կիրակին աս մեծ ու անհասանելի խորհրդոյն տո-
նախմբութիւնը. որովհետեւ ինչպէս որ Քրիստոս Տէրն մեր եկաւ եւ մեր փրկութեան խորհուրդը կատարեց ու երկինք համբարձաւ, եւ ետքը Հօգին սուրբ իջաւ եւ սուրբ Եկեղեցին կերպաւորեց, որպէս զի ճշմարիտ աստուածպաշտութեամբ հաւատացեալները հոգւով ու ճշմարտութեամբ երկրպագու-
թիւն մատուցանեն ամենասուրբ Երրորդութեան, որ է առա-
ջին եւ սկզբնական առարկայ քրիստոնէական կրօնի. նոյնպէս ալ կը վայէ որ սուրբ Եկեղեցին՝ Քրիստոսի փրկագործու-
թեան խորհուրդներուն տօներն ու Հօգւոյն սրբոյ դալատեան տօնը կատարելէն ետքը՝ աս մեծ եւ անհասանելի խորհրդոյս տօնը կատարէ, որպէս զի հաւատացեալք՝ ինչպէս որ իրենց միաքը Քրիստոսի սուրբ հաւատքին զերի ընելով՝ ամենասուրբ Երրորդութեան խորհրդեան կը հաւտան, անանկ ալ պայտ-
օրուան կիրակին մասնաւոր եւ յատուկ ջերմեռանդութեամբ ու աներկբայ հաւատով նուիրեն ի պատիւ ամենասուրբ Երրոր-
դութեան՝ Հօր եւ Արդւոյ եւ Հօգւոյն սրբոյ:

Այսպէս ուրեմն մենք ալ՝ որ սուրբ Եկեղեցւոյ անդամներն ենք, սուրբ Եկեղեցւոյն հետ խնամք ամենասուրբ Երրորդու-

Թեան առջեւ, ու յարգութեամբ երկրպագութիւն ընելով՝ փառաւորենք զՀայր եւ զՈրդի եւ զՀոգի սուրբ: Փառաւորենք զՀայր, որ ամէն եղելոց սկիզբն է, որ իր յաւիտենական եւ համագոյակից Արդւոյն յաւիտենական Հայրն ըլլալով՝ իր անսահման մարդասիրութեամբն իր Արդին աս աշխարհքս խաւրեց, որ մեզի համար ու մեր փրկութեան համար մարդ ըլլայ, եւ իր սրբարար շնորհքը մեզի տալով՝ զմեզ իրեն որդեգիր ընէ: Փառաւորենք զՈրդին, որ ի յաւիտենից ի յաւիտենական Հօրէն ծնած ըլլալով, եւ անոր հաւասար մի աստուածութիւն եւ մի յաւիտենական փառք ունենալով, զմեզ այնչափ սիրեց՝ մինչեւ իր անհուն փառքէն խոնարհեցաւ, եւ աս մեր ողորմելի մարգկային բնութիւնն առաւ, մեզի նման տկար մարդ եղաւ՝ բաց ի մեզքէն, ու մեր փրկութեան համար խաչի վրայ իր պատուական սուրբ արիւնը թափեց, եւ զմեզ սատանային գերութենէն ազատելով, սուրբ մկրտութեամբ զմեզ իր արքայութեան ժառանգ ըրաւ: Փառաւորենք զսուրբ Հոգին, որ ի Հօրէ եւ յԱրդւոյ կը բղխի, ու անոնց հետ յաստուածութեան մէկ ըլլալով՝ զսուրբ Եկեղեցին կը սրբէ ու կը կենդանացնէ, եւ հաւատացեալներուն սրտին սէր պարգեւելով՝ զանոնք իրեն տաճար ու բնակարան կ'ընէ:

Արկրպագութեան հետ միատեղ՝ խորին խոնարհութեամբ ու բորբոքեալ սիրով եւ երախտագիտութեամբ շնորհակալութիւն մատուցանենք իրեն, ան բիւրաւոր եւ անհամար հոգեւոր ու մտքմտաւոր բարեաց եւ երախտեաց համար, զորոնք ըրած է մեզի մեր ծննդենէն վեր եւ միշտ ալ կ'ընէ: Ճաննանք մեր ապերախտութիւններն ալ, որ մինչեւ հիմակ ըրած ենք, եւ ամբնալով՝ սրտանց զղջանք ու ցաւինք: Ասկից ետքը մենք զմեզ ու բոլոր մեր խորհուրդները, խօսքերն ու գործքերն իրեն ու իր ծառայութեան նուիրենք, եւ իր ամենասուրբ կամքը կատարենք: Հատ անգամ կը զրուցենք «Յանուն Հօր եւ Արդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ», կամ «Փառք Հօր եւ Արդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ»: Նայինք ու ջանանք որ աս խօսքերս պարզ սովորութեան մը պէս չզրուցենք, այլ ճշմարիտ հոգւով եւ երկրպագութեամբ զրուցենք: Չանանք միանգամայն որ մեր գործքերն ալ մեր սուրբ հաւատքին յարմարընենք. որովհետեւ Յակոբոս առաքելոյն ըսածին պէս «Հաւատքն առանց գործքի մեռած է», (Գլ. Բ. 26):

Ստուընիս բերենք որ երբ որ յանուն ամենասուրբ Երրորդութեան՝ Հօր եւ Արդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ մկրտուեցանք, նորէն հոգեւորապէս ծնանք ու մասնաւոր հաղորդակցութիւն մը ստացանք երեք աստուածային անձանց հետ. վասն զի Հօր

Աստուծոյ որդեգիր եղանք, Արդւոյն Աստուծոյ անդամներն եղանք իր խորհրդական մարմնոյն, այս ինքն՝ Եկեղեցւոյն մէջ, որուն ինք գլուխ է, եւ Հոգւոյն սրբոյ տաճար ու բնակարան եղանք: Ճանչնանք այս մեծութիւնն ու բարձրութիւնը, որ ամենասուրբ Երրորդութիւն մեզի շնորհեց: Իսկ թէ որ ապերախտ գտնուելով՝ մեր երկնաւոր Հօրը ունեցած որդիական հնազանդութեան պարտքերն իսկ չկատարեցինք, թէ որ Յիսուսի Քրիստոսի եղբայր ու անդամ ըլլալն իսկ բանի տեղ չսեպեցինք անարգեցինք, թէ որ մեղք գործելով՝ Հոգւոյն սրբոյ տաճարն ու բնակարանը պղծեցինք, ամբնալով խոնարհինք ու ամենասուրբ Երրորդութեան ամբողջն առջեւն իյնալով՝ զղջում ընենք, թողութիւն ուզենք, խնդրենք որ իր անբառ մարդասիրութեամբը մեր տկարութեան ողորմի, մեզի շնորհք տայ, որ իր երախտիքը ճանչնանք, եւ ասկից ետքը մեր բոլոր խորհուրդներն ու բանք գործքն իրեն նուիրենք, եւ անանկ ընենք որ իր ամենասուրբ աչքին առջեւը հաճոյական ու ընդունելի ըլլան: Մեր մկրտութեան ատեն խոստացածն իսկ նորէն խոստանանք եւ խոստամունքն իսկ կատարենք. այս ինքն՝ հրաժարել սատանայէն եւ անոր ամէն խաբէութիւններէն, ամէն չար գործքերէն ու խորհուրդներէն, աշխարհքէն եւ անոր ունայն փառքէն, մարմնէն եւ ամէն ցանկութիւններէն:

Գ անանք որ օրէ օր աւելցընենք մեր սէրն առ ամենասուրբ Երրորդութիւնը. վասն զի ինչպէս որ ինքն է մեր առաջին սկիզբը, նոյնպէս ինքն է մեր վերջին վախճանն եւ առ նա պիտի դառնանք. մինչեւ որ ուղղափառ հաւատով ու բարի գործով մեր կեանքը լրնցընենք Աստուծոյ պատուիրանաց ճամբուն եւ քրիստոնէական առաքինութեանց մէջ, եւ անանկով հասնինք մեր հայրենի ժառանգութիւնն՝ Աստուծոյ արքայութիւնը, եւ հոնտեղը դէմնադիման տեսնենք զանձառելի խորհուրդ ամենասուրբ Երրորդութեան Հօր եւ Արդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ, ու հրեշտակներուն եւ սուրբերուն հետ օրհնենք ու փառաւորենք ըսելով. «Ամէն, օրհնութիւն եւ փառք եւ իմաստութիւն եւ գոհութիւն եւ պատիւ եւ զօրութիւն եւ շնորհք Տեառն Աստուծոյ մերոյ՝ յաւիտեանս յաւիտենից»:
(Յ-յԳ. է. 12):

Լ՛րեք ընթերցուած կը կարգացուի այսօր պատարագին մէջ: Առաջինը՝ Տին կտակարանէն, Սողոմոնի առակաց գրքէն է: (Գլ. Թ. 1—6):

«Իմաստութիւնն իրեն տուն շինեց ու եօթը սիւն կանգնեց: Մորթելիքները մորթեց, եւ իր գինին խառնելիքներուն մէջ խառնեց ու իր սեղանը պատրաստեց: Եւ իր ծառաները խաւրեց, որ բարձր ձայնով քարոզ կարգան՝ իր խառնելիքներուն կանչեն: Եւ կ'ըսէ. Ընդգամ եղողը թող ինծի գայ. իսկ պակասամիտներուն կ'ըսէ. Եկէք իմ հացէս կերէք, ու խմեցէք իմ գինիս՝ որ ձեզի խառնեցի: Ընդգամու[թիւնը] թող տուէք, ու կեանք կ'ունենաք. իմաստութիւնը վնասուեցէք, որ փրկուիք. եւ գիտութեամբ հանճարը շակեցէք, ու շիտակ ճամբով խրատը հասկրցէք:»

Սողոմոնի աս խօսքերը սուրբ Եկեղեցւոյ վրայ է: Ա՛ռգէ ըսել թէ իմաստութիւնը, այս ինքն՝ Աստուծոյ Արգին, իրեն տունն, այս ինքն՝ Եկեղեցին շինեց, եւ եօթը սիւն, այս ինքն՝ եօթը սուրբ խորհուրդները հաստատեց: Մորթելիքները մորթեց, այս ինքն՝ ինք զինքը խաչին վրայ զոհ ըրաւ: Սեղանը պատրաստեց ու գինին խառնեց. այս ինքն՝ ամենասուրբ պատարագը սահմանեց, որուն մէջ հացը՝ մարմին քրիստոսի, եւ գինին՝ արիւն քրիստոսի կ'ըլլայ: Իսկ գինին խառնելիքներուն մէջ խառնեց ըսելով՝ կը նշանակէ թէ քրիստոս Տէրն մեր հետեւելով Տին սուրբութեան Հրէից, (որ տօնի օրերը միատեղ ժողովելով իրիկուան կերակուրը կերած ատեննին՝ գոհութեան կամ շնորհակալութեան բաժակին մէջ գինին կը լեցընէին ու մէջն երեք կաթիլ ջուր կը խառնէին, ինչպէս մինչեւ հիմակ ալ կ'ընեն, եւ ետքը կարդաւ մեծէն մինչեւ սղօտիկը բերնէ բերան տալով՝ կը խմէին, իբրեւ նշան միաբանութեան եւ հաղորդակցութեան ի հաւատս.) աւագ հինգշաբթի իրիկուն կերակուր կերած ատեն՝ նոյն գոհութեան բաժակը՝ գինուով ու ջրով պիտի խառնէ ու սրբագործելով իր արիւնը պիտի ընէ: Իր ծառաները խաւրեց ըսելով՝ կ'իմացընէ թէ իր առաքեալները պիտի խաւրէ աշխարհքիս չորս գին, որ ամէն ազգերը քրիստոսի սուրբ Եկեղեցին եւ աս հաղորդութեան սուրբ սեղանը կանչեն: Բէկայ խօսքերովը կը հասկրցընէ թէ

ինչպէս պէտք է որ քրիստոնեայք չար վարքը թող սան ու բարի եւ առաքինի վարք ստանան:

Երկրորդ ընթերցուածն ալ Հին կտակարանէն, Չաքարիայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Գ. 7 — Գ. 9):

«Այսպէս կ'ըսէ Տէր ամենակալ. Թէ որ իմ ճամբաներէս կը քալես ու իմ համաններս կը պահես, իմ տունս դուն կը դատես. եւ թէ որ իմ սրահներս կը պահես, քեզի (անանկ անձինք) կու տամ որ պտըտին ատոնց մէջ՝ որ ահա կայներ են: Բայց դու, Յեսու. քահանայ մեծ, լսէ, դուն ու մերձաւորներդ՝ որ քու առջեւդ նստեր են, վասն զի հրաշական բաներ գիտնալու ետեւէ կ'նող մարդիկ են: Վասն զի ահա ես կը բերեմ իմ ծառաս (որ կ'ըսուի) ծագումն: Վասն զի ահա Յեսուայ առջեւը տուած քարս. ան քարին վրայ եօթն աչք կան: Ահա ես խորխորատ պիտի կը փորեմ, կ'ըսէ Տէր ամենակալ. եւ ան երկրին անօրէնութիւնները մէկ օրուան մէջ պիտի վերցընեմ: Ան օրը, կ'ըսէ Տէր ամենակալ, ամէնքդ ալ ձեր ընկերներն որթոյն ու թղնեոյն տակ պիտի կանչէք: Եւ ան հրեշտակն՝ որ ինծի հետ կը խօսէր, դարձաւ զիս արթընցուց, ինչպէս որ մարդ մ'իր քեզն կ'արթըննայ. եւ ըսաւ ինծի. Ի՞նչ կը տեսնես դուն: Ես ալ ըսի. Ահա ոսկիէ ձոյլ աչտանակ կը տեսնեմ, եւ անոր վրայ գունդ, եւ եօթը ճրագ անոր վրայ, անոր վրայ եղած ճրագներն ալ եօթը բերան (ունին). եւ անոր վրայ երկու ձիթենի, մէկը վառուած գնդին աջ կողմը, մէկալը՝ ձախ կողմը: Հարցուցի ու ըսի հրեշտակին՝ որ ինծի հետ կը խօսէր. Տէր, ատոնք ի՞նչ են: Պատասխան տուաւ հրեշտակն՝ որ ինծի հետ կը խօսէր, եւ ըսաւ ինծի. Չես գիտեր ի՞նչ են ատոնք: Եւ ես ըսի. Տէր, չեմ գիտեր: Պատասխան տուաւ հրեշտակն ու ըսաւ ինծի. Աս բան է զոր Տէր կ'ըսէ Չորաբարեյին, չէ թէ մեծ զօրութեամբ, չէ թէ ուժգնութեամբ, այլ իմ Հոգւովս, կ'ըսէ Տէր ամենակալ: Ո՛վ ես գուն, լեան մեծ, որ Չորաբարեյին առջեւը կայներ ես: Ես կը հանեմ ժառանգութեան քարը՝ շնորհաց հաւասարութիւնն՝ որ իրեն շնորհեմ: Ետքը բան Տեառն եղաւ ինծի ու ըսաւ. Չորաբարեյին ձեռքը դրաւ աս սան հիմը եւ իր ձեռքը պիտի շինէ լմնցընէ աս տունը, եւ պիտի հասկընաս որ Տէր ամենակալ խաւրեց զիս քեզի:»

Ի՞նչանդակ աս խօսքերը Չաքարիա մարգարէն կը զօրցէ մարգարէական հոգւով, ու Սողոմոնի տաճարին նորոգութեամբն՝ որ Չորաբարեյ նորոգեց, կը հասկըցընէ մեզի Քրիստոսի սուրբ Եկեղեցւոյն շինութիւնը, որուն քարը կամ հիմը՝ Քրիստոս եղաւ, որ ըստ աստուածութեան՝ է ծագումն կամ

ծնունդ չօր, եւ եօթն սուրբ խորհուրդներն աս սուրբ եկեղեցւոյս եօթն ճրագներն են, որ հաւատացեալները կը լուսաւորեն առաջնորդելով ի յաւիտենական լոյս Աստուծոյ արքայութեան: Իսկ երկու ձիթենիներն, որ կ'ըսէ, սուրբ գրոց մեկնիչք կը մեկնեն թէ Ենովք ու Եղիա են, որ մինչեւ հիմա մեռած չըլլալով, իբրեւ թէ ձիթենւոյ պէս միշտ կանաչ են, եւ չրէից հին եկեղեցին ալ տեսան, քրիստոսի նոր եկեղեցին ալ կը տեսնեն ու պիտի տեսնեն մինչեւ նեւին ատենը:

Արրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Եբբայեցիս գրած թղթէն է: (Գլ. Թ. 1—10:)

«Ղազինն (հին ուխտն) ալ ունէր ան ատեն պաշտամանց կարգադրութիւններ՝ աշխարհային սրբութիւնը: Վասն զի առաջին խորանն ասանկ կարգաւորուեցաւ. որ մէջը աշտանակը կար, ու սեղանն ու նուիրման հացը՝ որ սրբութիւն կ'ըսուէր: Երկրորդ վարադուրին ետեւն ալ կար խորանը՝ որ սրբութիւն սրբութեանց կ'ըսուէր. հոնտեղն էր ոսկի բուրվաւոր եւ կտակարաններուն սնտուկը՝ ներսէն ու դրսէն ոսկով պատած. ասոր մէջն էր ոսկի սափորը մանանայով լեցուն, ու Եհարօնին գաւազանն՝ որ ծաղկեցաւ, եւ կտակարաններուն տախտակները. անոր վրան ալ կային քերովրէք փառաց՝ որ հովանի կ'ընէին քաւութեան վրայ: Որոնց վրայ հիմակ տեղը չէ որ մէկիկ մէկիկ խօսիմ: Ասոնք ասանկ կարգաւորուած ըլլալով՝ առջի խորանին մէջ միշտ կը մտնէին քահանայք՝ պաշտամունք կատարելու համար: Բայց երկրորդ խորանին մէջ տարին մէյ մը կը մտնէր քահանայապետը. ան ալ առանց արեան չէր ըլլար, զորն որ կը մատուցանէր իր ու ժողովրդեան անգիտութեան (մեղաց) համար: Ասոնք ասանկ ցուցուց չօգին սուրբ, քանի որ սրբութեան ճամբան չէր յայտնուած: Վասն զի ան ատեն դեռ առաջին խորանը հաստատութիւն ունէր. ան ալ օրինակ մըն էր ան ատենին՝ որ ետքը պիտի գար. ուստի ան ատեն՝ պատարագներ ու զոհեր կ'ըլլային, որ չէին կրնար ըստ խղճի մտաց անանկ ընել, որ պաշտօնեայք կատարեալ ըլլային, բայց միայն կերակուրներով ու խմելիքներով ու կերպ կերպ լուացումներով ու մարմնոյ արդարութիւններով որ մինչեւ շտկուելու ատենը դրուած էին:»

Պօղոս առաքեալ Եբբայեցւոց թղթին մէջ ուրիշ բանի մը անանկ փոյթ չիտանիր, ինչպէս աս բանիս կ'աշխատի որ հին կտակարանէն ձեռնարկութիւններ ընելով՝ չրէից միտքը խոնարհեցընէ, եւ հաւտացընէ որ Մեսիան եկաւ ու առաջին արարողութիւններն ու ծէսերը վերջացուց: Ասոր համար աս կտորով՝ որ պսօրուան պատարագին մէջ կը կարդացուի, կը ցու-

ցընէ թէ անոնք միայն արտաքին կամ մարմնաւոր սրբութիւններ եւ միայն օրինակ ու նմանութիւն էին: Աս խօսքերէն ետքը՝ ուրիշ խօսքերով կը ցուցընէ որ Քրիստոս մշտնջենաւոր քահանայապետը գալով ու ինք զինքը զօ՛՛՛ն ընելով՝ իր նոր եւ յաւիտենական ուխտին արիւնը թափեց, ու նոր եկեղեցւոյն մէջ ճշմարիտ քաւութիւն ու սրբութիւն հաստատեց:

Իսկ աւետարանն աս է: (Յ. 12. 4. Ժ. 22—30):

«Եւ ատեն նաւակատիք եղաւ Երուսաղէմ՝ ու ձմեռ էր, եւ Յիսուս տաճարին մէջ՝ Սողոմոնին սրահը կը պտըտէր: Հրեայք չորս դին առին ու ըսին. Մինչեւ երբ հոգինիս կը հանես. թէ որ դուն ես Քրիստոս, համարձակ ըսէ մեզի: Յիսուս պատասխան տուաւ անոնց ու ըսաւ. Ըսի ձեզի, ու չէք հաւտար ինձի. ան գործքերն՝ որ ես իմ շօրս անուամբ կը գործեմ, անոնք կը վկայեն ինձի համար: Բայց դուք չէք հաւտար, վասն զի իմ ոչխարներէս չէք: Իմ ոչխարներս իմ ձայնս կը լսեն. ես ալ զանոնք կը ձանձնամ, եւ իմ ետեւէս կու գան. ու ես իրենց յաւիտենական կեանք կու տամ. եւ յաւիտեան չեն կորսուիր. մարդ մ՝ ալ չի յափշտակեր զանոնք իմ ձեռքէս: Իմ Հայրս՝ որ զանոնք ինձի տուաւ, ամէն բանէն մեծ է. եւ մարդ մը չի կրնար յափշտակել իմ շօրս ձեռքէն: Ես եւ Հայր մէկ ենք:»

Նաւակատիք ըսելն՝ եկեղեցւոյ տօն ըսել է: Աս տօնս կը կատարուէր հին օրինաց ատեն Սողոմոնի տաճարին շինուիլը լինցած օրէն. որովհետեւ Սողոմոն ան օրը մեծ տօն կատարեց, ու նոյն տօնը շարունակ տարւէ տարի կը կատարուէր: Աս պատճառաւ յարմարութիւն մը կ'առնէ այս աւետարանս այսօր կարգաւ. որովհետեւ այսօր ալ եկեղեցւոյ տօն է մեզի, ինչպէս որ սահմանեց մեզի սուրբ Հայրն մեր Գրիգոր Լուսաւորիչ, երբ որ խոր վերապէն ելաւ Տրդատ թագաւորին ատենը, եւ իր լուսաւոր վարդապետութեամբ մեր ազգն աստուածպաշտութեան դարձուց ու Քրիստոսի սուրբ եկեղեցւոյն հետ միացուց:

Ես սուրբ աւետարանէս կը հասկընանք թէ ինչպէս պիտի ըլլայ հաւատացելոց միութիւնը Քրիստոսի սուրբ եկեղեցւոյն մէջ: Ես եւ Հայր մէկ ենք, կ'ըսէ Քրիստոս. իմ ոչխարներս իմ Հայրս ինձի տուաւ. իմ ոչխարներս իմ ձայնիս կը լսեն ու իմ ետեւէս կու գան: Քրիստոս՝ ճշմարտութիւն յաւիտենական է. եւ ճշմարտութիւնը մէկ է, ներհական եւ հակասական չի կրնար ըլլալ: Իր ձայնը՝ յաւիտենական ճշմարտութեան միակ վարդապետութիւնն է եւ ամէն ստուութիւններն ու մոլորութիւնները կը մերժէ: Ավ որ աս ձայնին կը լսէ՝ ի ճշմարտութեան է, յաւիտենական կեանք կ'առնէ եւ յաւիտեան չի-

կորսուիր : Իսկ ով որ աս ձայնին չիլսեր , խաւարի ու մոլորութեան մէջ է եւ կորստեան ճամբուն մէջ կը գտնուի : Աս Քրիստոսի ձայնը , որ յաւիտենական ճշմարտութեան վարդապետութիւնն է , մի միայն է իր Եկեղեցւոյն մէջ . վասն զի մի միայն է մարմին Եկեղեցւոյն Քրիստոսի , եւ ան մարմնոյն գլուխն ինք Քրիստոս է , որ երկինք համբառնալով՝ աներեւոյթ եղաւ մեզի : Քայց մենք՝ որ իր ոչխարներն ենք , ուսկից պիտի իմանանք իր ձայնը , իր վարդապետութիւնը , որովհետեւ ինք մեզմէ աներեւոյթ է : Արդէն իր սուրբ աւետարանը մեզի կը սորվեցընէ , թէ Քրիստոս երկինք չհամբարձած՝ զմեզ Պետրոսին յանձնեց , երեք անգամ ըսելով . «Իմ դռներս արածէ» , այս ինքն՝ իմ ժողովուրդս . «Իմ ոչխարներս արածէ» , այս ինքն՝ իմ քահանաներս . «Իմ ոչխարներս (կամ ըստ արաբացոց թարգմանութեան՝ իմ խոյերս) արածէ» , այս ինքն՝ իմ եպիսկոպոսներս : (Յ.Է. ԻԱ. 15, 16, 17) : Ահաւասիկ աս ճամբովս կը պահուի Քրիստոսի վարդապետութեան ճշմարիտ միութիւնը , որ Եկեղեցւոյ մարմնոյն կենդանի շունչն է , եւ նոյնպէս կը պահուի Եկեղեցւոյ մարմնոյն կամ Քրիստոսի հօտին միութիւնը :

Այս անտնօրինելի միութիւնը պահել ու զելով նաեւ սուրբ Հայրն մեր Գրիգոր Լուսաւորիչ , ամէն կերպով հարկաւոր տեսաւ որ Պետրոսի աթոռոյն հետ անբախտելի կապով կապէ իր հայրապետութիւնն ու Հայաստանեայց եկեղեցին : Անոր համար խոնարհաբար դիմեց Պետրոսի աթոռը , եւ սուրբ Սեղբեսարոս պապին հետ հաստատեց սիրոյ ու միաբանութեան դաշինքը , եւ ան դաշինքներէն դուրս ելլողին վրայ անէծք դրաւ : Արեւմտ պէտք է որ մենք ալ սուրբ հաւատոյ միաբանութեան ու սուրբ Եկեղեցւոյ միութեան մէջ հաստատ կենանք , որպէս զի գտնուինք Քրիստոսի այն սուրբ հօտին մէջ՝ որ մէկ հատիկ է եւ մէկ գլուխ ունի . պէտք է որ անբախտելի ըլլայ մեր կապը Պետրոսի աթոռոյն հետ , ինչպէս որ սուրբ Հայրն մեր Գրիգոր Լուսաւորիչ ըրաւ եւ մեզմէ ալ ուզեց՝ որ ընենք : Ասանկով յայտնի կ'ըլլայ թէ մենք ալ այն ոչխարներէն ենք՝ որ Հայրն երկնաւոր տուաւ իր միածին Արդւոյն , եւ միածին Արդին ալ տուաւ Պետրոսի՝ որ արածէ : Ասանկով յայտնի կ'ըլլայ թէ մենք ալ այն ոչխարներէն ենք , որ Քրիստոսի ձայնին կը լսեն ու Քրիստոսի ետեւէն կ'երթան : Ասանկով Քրիստոս մեզի յաւիտենական կեանք կուտայ , եւ յաւիտեան չենք կորսուիր , ու մարդ մը չլայտնապէս զմեզ իր ձեռքէն : Եւ ասանկով ինչպէս որ Հայր եւ Արդի մէկ են , մենք ալ մէկ կ'ըլլանք Քրիստոսի հետ թէ աս աշխարհքիս մէջ եւ թէ անդիի աշխարհքը :

ԼՈՒԱԶԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Սողոմոնի Առակաց գրքէն է: (ԳԼ. Ը. 4—11):

«Կ'աղաչեմ՝ ձեզի, ո՛վ մարդիկ, եւ իմ բերնիս խօսքը կը բաշխեմ՝ մարդկան զաւկըներուն: Գուք՝ որ անմեղ էք, խորագիտութիւն սորվեցէք. գուք՝ որ անխրատ էք, ձեր սրտին մէջ դրէք: Մտիկ ըրէք ինծի, վասն զի պարկեշտ բաներ կը զրուցեմ. ու իմ պրկունքներէս շիտակ բաներ կը հանեմ: Վասն զի իմ կոկորդս ճշմարտութիւն կը մտածէ, եւ սուտզրուց պըրկունքները պիղծ են իմ առջեւ: Իմ բերնիս ամէն պատգամներն արդարութեամբ են, եւ անոնց մէջ ծուռութիւն կամ թիւրութիւն չկայ: Ամէն բան շիտակ է իմաստնոց եւ յարմարած է անոնց որ գիտութիւնը կը գտնեն: Խրատն առէք, չէ թէ արծաթը. եւ աղիւս օսկիէն աւելի գիտութիւնն առէք: Պատուական քարերէն աւելի աղէկ է իմաստութիւնը. եւ աղէկ բան մը չկայ, որ անոր գին ըլլայ:»

Աս խօսքերս քրիստոսի բերնէն են, որ Աստուծոյ Արդի ըլլալով՝ յաւիտենական աստուածային իմաստութիւն է:

Երկրորդ ընթերցուածն ալ հին կտակարանէն՝ Մաղաքիայ մարգարէութենէն է: (ԳԼ. Դ. 4—6):

«Տիրոջ մեծ ու երեւելի օրը չեկած՝ ահա ես ձեզի Եղիա Թեղբացին կը խաւրեմ, որ հօր սիրտը պատրաստէ առ որդին, ու ամէն մարդուն սիրտը (պատրաստէ) առ իր ընկերը. կարելի է՝ որ գամ ու բոլոր աշխարհքը մեկէն զարնեմ: Յիշեցէք իմ Մովսէս ծառայիս օրէնքները, ինչպէս որ պատուիրեցի իրեն՝ Քորէք (Լեռը), եւ ամէն հրամաններն ու իրաւունքները յիշեցէք:»

Եղիա մարգարէն աշխարհքիս կատարածէն յառաջ՝ քրիստոսի Տեսան մերոյ միւսանգամ գալստեան առջեւէն պիտի գայ: Բայց քրիստոսի առաջին գալստեան առջեւէն ալ Յովհաննէս կարապետ եկաւ՝ ըստ նմանութեան Եղիայի: Անոր համար երբ որ Յիսուսին աշակերտները հարցուցին իրեն թէ «Կ'պիլքն ինչպէս կ'ըսեն որ յառաջ Եղիան պիտի գայ», Յիսուս ըսաւ. «Եղիան պիտի գայ եւ ամէն բան հաստատէ»: Աս ըսաւ իր միւսանգամ՝ գալստեան նկատմամբ. իսկ նկատմամբ իր առաջին գալստեան՝ ըսաւ. «Բայց ես կ'ըսեմ ձեզի, որ Եղիա արդէն

եկաւ, ու զինքը չճանչցան, այլ ուզածնին իրեն ըրին, : Աս խօսքիս վրայ կ'ըսէ աւետարանիչը թէ "Ան ատեն աշակերտները հասկըցան որ Յովհաննէս Մկրտչին համար ըսաւ իրենց, : (Մատթ. Ժ. 10—13) : Ահա աս խորհրդով կը կարգացուի պսօր աս ընթերցուածը :

Երրորդ ընթերցուածը՝ նոյնպէս հին կտակարանէն, եսպիսայ մարգարէութենէն է : (Գլ. Խ. 3—5) :

"Անպատին մէջ խօսող ձայն մը, որ կը զրուցէ թէ Աստուծոյ ճամբան պատրաստեցէք, ու մեր Աստուծոյ քալելու տեղերը շտկեցէք : Ամէն ձորերը լեցուին բարձրանան, եւ ամէն լեռներն ու բլուրները խոնարհին, եւ ամէն զժուար բաները՝ գիւրին ըլլան, ու խորտուփորտ տեղերը դաշտ ըլլան : Եւ Տիրոջ փառքն երեւայ ու ամէն մարդ Աստուծոյ փրկութիւնը տեսնէ : Վասն զի Տէր խօսեցաւ :"

Աս մարգարէութիւնս ալ Յովհաննէս կարապետին վրան է, որովհետեւ Քրիստոս Տէրն մեր չմկրտուած ու քարոզութիւն չսկսած՝ Յովհաննէս կարապետ անպատին մէջ պահուած տեղէն ելաւ ու սկսաւ քարոզութիւն ընել, որ Քրիստոսի քարոզութեան ճամբայ բանայ քա զէմ՝ եզոյնները կակղեցընէ :

Չորրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Առաքելոց գործքին մէջէն է : (Գլ. ԺԳ. 25—33) :

"Երբ որ Յովհաննէս իր ընթացքը կը կատարէր, ասանկ կ'ըսէր. Գուք զիս ո՛վ կը կարծէք թէ ըլլամ. ես ան չեմ, այլ ահա իմ ետեւէս կու գայ ան, որուն ոտից կօշիկները քակելու արժանի չեմ : Ա՛րք եղբարք, Աբրահամու ցեղին զուկրները, եւ ով որ ձեր մէջն Աստուծմէ կը վախնայ, աս փրկութեան բանը ձեզի խրկուեցաւ : Բայց Երուսաղէմ բնակողներն՝ ու անոնց իշխաններն աս բանս չհասկըցան ու ամէն շարժ կարգացած մարգարէներնուն ըսածին պէս դատաստան ըրին, ամէն բան կատարեցին. եւ ամենեւին մեռցընելու պատճառ մը չզրտնելով՝ Պիղատոսէն ուզեցին՝ որ զանիկա սպաննէ : Եւ երբ որ իրեն համար գրուած ամէն բան կատարեցին, խաչէն վար աւսին ու գերեզման դրին : Բայց Աստուած զանիկա մեռելներուն մէջէն յարոյց. եւ ինքն ալ շատ ատեն երեւցաւ անոնց՝ որ իրեն հետ Գալիլեայէն Երուսաղէմ ելած էին. որոնք հիմակ ալ իրեն համար վկայութիւն կու տան ժողովուրդեան : Մենք ալ կ'աւետարանենք ձեզի ան խոստումն՝ որ մեր նախահարց եղած էր. վասն զի Աստուած ան խոստումը կատարեց մեզի՝ որ անոնց զուկրներն ենք, զՅիսուս յարուցանելով :"

Աս խօսքերս Պօղոս առաքելոյն խօսքերն են, որ Անտիոք քաղաքը ժողովրդանոցին մէջ շարժ զոր մը զրուցեց՝ հրապա-

րակաւ քարոզութիւն ըրած ատեն : Եւ որովհետեւ յայտնի են, անցնինք այսօր պատարագին մէջ կարդացուած աւետարանին : Բայց նոյն աւետարանը չգրած՝ հարկ է որ ըստ կարդի դնենք Յովհաննէս Կարապետին ծննդենէն առաջ եղած բաները, որ իր ծննդեան կը վերաբերին, ինչպէս որ կը պատմէ սուրբ Ղուկաս աւետարանիչ :

Հրէաստանի Հերովդէս Թագաւորին ատենը՝ Չաքարիա անուռով քահանայ մը կար, որ Աբիայի դասակարգէն էր : Իր Եղիսաբեթ կնիկն ալ Ահարոնի աղջիկներէն էր : Երկուքն ալ Աստուծոյ առջեւն արդար էին, անարատ վարքով օրէնքները կը պահէին : Բայց զաւակ չունէին, վասն զի Եղիսաբեթ ամուլ էր եւ երկուքն ալ տարիքնին առած էին : Հեղ մը երբ որ Չաքարիային կարգն եկաւ, քահանայութեամբ մտաւ տաճարը՝ որ խունկ ծխէ . խնկին ատենը ժողովուրդն ալ դուրսը կեցեր՝ աղօթք կ'ընէր : Հոն տեղը խնկին սեղանին աջ դին հրեշտակ երևցաւ իրեն : Չաքարիա երբ որ տեսաւ, տակնուվրայ եղաւ ու վախցաւ : Գարծաւ հրեշտակն իրեն ըսաւ . Մի վախնար, Չաքարիա . քու աղօթքդ ընդունելի եղաւ ու քու Եղիսաբեթ կնիկդ քեզի որդի պիտի ծնանի, անունը Յովհաննէս դնես, անիկա քեզի ուրախութիւն ու ցնծութիւն պիտ'որ ըլլայ, շատ մարդ ալ անոր ծնած ատենը պիտի խնդայ . վասն զի անիկակ Աստուծոյ առջեւը մեծ պիտ'որ ըլլայ . գինի ու օղի պիտի չլամէ, ու մօրմէն չծնած՝ Հոգւով սրբով պիտի լեցուի, եւ Իսրայելի զաւկներուն շատն Աստուծոյ պիտի դարձընէ : Ինքն ալ Աստուծոյ առջեւէն պիտի դայ՝ Եղիայի Հոգւովն ու զօրութեամբը, որ հարց սիրտն որդիներուն դարձընէ, անհաւան եղողներն՝ արդարներուն իմաստութեան դարձընէ, ու կարգաւորուած ժողովուրդ մը պատրաստէ Աստուծոյ : Չաքարիա ալ ըսաւ . Այդ բանին ինչպէս հաւտամ, որ ես ծեր եմ, կնիկս ալ տարիքն առած է : Հրեշտակը պատասխան տուաւ ու ըսաւ . Ես եմ Գաբրիէլ՝ որ Աստուծոյ առջին կը կենամ, եւ խրկուեցայ որ քեզի հետ խօսիմ ու աս բանս աւետարանեմ : Եւ ահա համր ըլլաս ու չկարենաս խօսիլ՝ մինչեւ ան օրն որ աս բանս ըլլայ . որովհետեւ չհաւտացիր իմ խօսքերուն՝ որ իրենց ատենին՝ պիտի կատարուին : Ժողովուրդը դուրսը Չաքարիային կը սպասէր, ու տաճարին մէջ ուշանալուն համար կը զարմանար : Եւ դուրս ելած ատեն՝ հետերնին չկրնալով խօսիլ՝ հասկըցան որ տաճարին մէջ տեսիլ տեսեր է : Իսկ ինք նշանով կը խօսէր հետերնին ու պապանձեր մնացեր էր : Քահանայութեան ծառայութիւնը լրննալէն ետքը՝ տուն գնաց ու քանի մ'օրէն կնիկը յղացաւ : Ասկից ետքը վեց ամիս եղածին պէս՝ Գաբրիէլ

հրեշտակապետն Աստուծոյ կողմանէ եկաւ աւետիս տուաւ սուրբ Աստուածածնի, թէ Արդին Աստուծոյ իր ամենամաքուր արգանդին մէջ մարդկային բնութիւն կ'առնէ. եւ աս կարգէ դուրս աստուածային հրաշքս հաստատելու համար՝ ըսաւ իրեն թէ Ահա եղիսաբեթ քու ազգականդ ալ իր պառաւուրթեան ատենը հրաշքով յղացաւ ու վեցերորդ ամօջն մէջն է հիմա. ինչպէս որ վերը Աւետման օրը գրուեցաւ: (Եբե- 140:) Իսկ սուրբ Աստուածածին աս բանս լսելով՝ եղիսաբեթին այցելութեան գնաց: Երբ որ եղիսաբեթ սուրբ Աստուածածնայ ողջոյնը լսեց, իր արգանդին մէջ Յովհաննէս Վկրօիչ խաղաց երեբաց: Եղիսաբեթ ալ Հոգւով սրբով լեցուեցաւ ու ըսաւ. Օրհնեալ ես դու ի կանայս եւ օրհնեալ է քու որովայնիդ պտուղը: Աս ի՞նչ մեծ շնորհք է ինձի՝ որ իմ Տիրոջս մայրն ինձի գայ. վասն զի ահա քու ողջունիդ ձայնն իմ ականջս հասածին պէս՝ մանուկս ցնծալով խաղաց իմ որովայնիս մէջ. եւ երանի՜ քեզի որ հաւատացիր թէ Տիրոջմէն քեզի ըսուածները պիտի կատարուին: Ան ատեն սուրբ Աստուածածին ալ զրուցեց այն սքանչելի երգն՝ որ կը սկսի. «Մեծացուցէ անձն իմ զՏէր»: Հոնտեղը մնաց սուրբ Աստուածածին երեք ամսի չափ, այս ինքն՝ մինչեւ եղիսաբեթի զաւակ բերելուն օրերը, եւ տունը դարձաւ:

Այսչափս գնեւէն ետքը՝ գանք հիմա պատօրուան պատարագին մէջ կարգացուած աւետարանին, որ վերագրեալ պատմութեան լուսն է: (Ղ-1. Գլ. Ա. 57—80:)

«Եղիսաբեթին զաւակ բերելու օրերն եկան հասան ու մանչ զաւակ մը ծնաւ: Իր չորս կողմն եղողներն ու ազգականները լսելով որ Տէր մեծ ողորմութիւն ըրաւ իրեն, հետն ուրախացան: Աթերորդ օրն եկան տղան թրքատելու, եւ անունը Զաքարիա կը գնէին իր հօրն անունովը: Մայրը պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Չէ, Յովհաննէս գրուի անունը: Ըսին իրեն. (ադ ի՞նչպէս կ'ըլլայ), որովհետեւ քու ցեղիդ մէջ մէկը չկայ, որուն անունը Յովհաննէս ըլլայ: Աչք կ'ընէին հօրը թէ անունն ինչ կ'ուզէ գնել: Ան ալ տախտակ ուզեց, գրեց ու ըսաւ. Ատոր անունը Յովհաննէս է: Եւ ամէնքը զարմացան: Եւ շուտ մը բերանն ու լեզուն բացուեցաւ, կը խօսէր ու կ'օրհնէր զԱստուած: Աս բանս լսողներուն եւ իրենց չորս կողմն բնակողներուն վրայ վախ ինկաւ. եւ Հրէաստանի բոլոր լեռնակողմն աս բաներս կը զրուցուէր: Եւ լսողներուն ամէնն ալ մտունին գրին ու կ'ըսէին. Ի՞նչ պիտի ըլլայ աս տղան: Եւ Տիրոջ ձեռքն անոր հետ էր: Իսկ իր հայրը Զաքարիա՝ Հոգւով սրբով լեցուեցաւ, մարգարէացաւ ու ըսաւ. Օրհնեալ Տէր Աստուած

Իսրայելի, որ մեզի այցելութիւն ըրաւ ու իր ժողովրդեան փրկութիւն ըրաւ. եւ իրեն ծառային Դաւթի տնէն մեզի փրկութեան եղջիւր հաննց, ինչպէս որ զըուցեց սրբոց բերնովն՝ որ ի յաւիտենից իրեն մարգարէներն էին: Փրկութիւն ընելու մեր թշնամիներէն ու բոլոր մեր ատելիներուն ձեռքէն: Մեր նախահարցը ողորմութիւն ընելու, եւ իր սուրբ ուխտը յիշելու, ան երդումն՝ որ մեր Արրահամ հօրն ըրաւ, մեզի տալու՝ որ առանց վախի մեր թշնամիներուն ձեռքէն փրկուինք, ու բոլոր մեր կենաց մէջ իր առջեւը սրբութեամբ ու արդարութեամբ զինքը պաշտենք: Եւ դուն ալ, մանուկ, մարգարէ Քարձրելոյն կոչուիս. վասն զի Տիրոջ առջեւէն պիտի երթաս՝ որ իրեն ճամբան պատրաստես. իրեն ժողովրդեան փրկութեան գիտութիւն տալու համար, որ իրենց մեղաց թողութիւն ըլլայ: Մեր Աստուծոյ գթութեանց ողորմութեան համար, որով արեւը վերէն այցելութիւն ընէ մեզի, որպէս զի երեւայ անոնց՝ որ խաւարին ու մահուան ստուերին մէջ նստած էին. ու մեր ոտուրները՝ խաղաղութեան ճամբուն մէջ շտկէ: Եւ տղան կ'աճէր ու կը զօրանար Հօգւով. եւ անապատներուն մէջն էր մինչեւ ան օրն՝ որ Իսրայելին երեւցաւ:»

Մ'ս աւետարանը, մեկնութեան կարօտութիւն չունի: Յովհաննէս Մկրտչին անապատ երթալուն, ու հոն բնակելուն պատճառն ալ Աստուածայայտնութեան երկրորդ օրը հասկըցուցինք: (Եբէ= 41:)

Ար մնայ որ հաստեղս համառօտ ծանօթութիւն մը դնեմ սուրբ Եկեղեցւոյ տօներուն կարգաւորութեան վրայ: Ինչպէս վերը սուրբ աւետարանին պատմութեան մէջ տեսանք, երբ որ սուրբ Աստուածածնայ աւետումն եղաւ, Եղիսաբեթ վեց ամսուան յղի էր Յովհաննէս կարապետով, երեք ամիս ետքը ծնաւ Եղիսաբեթ զՅովհաննէս, որ ըսել է թէ սուրբ Աստուածածին ալ երեք ամսուան յղի էր Քրիստոսի: Ասոր վրայ վեց ամիս ալ անցաւ, սուրբ Աստուածածին ծնաւ զՔրիստոս: Ապատճառաւ սուրբ Եկեղեցին Մարտի 25ին կը տօնէ սուրբ Աստուածածնայ Աւետումը: Երեք ամիս ետքն ալ՝ Յունիսի 24ին կը տօնէ Յովհաննու կարապետին ծնունդը: Ասոր վրայ ալ վեց ամիս կ'անցնի Գեկտեմբերի 25ին կը տօնէ Քրիստոսի ծնունդը:

ԼՊԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ Տին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գ. Լ. 2—15):

«Վ սէ, Երկինք, եւ մտիկ ըրէ, երկիր, վասն զի Տէր խօսեցաւ: Չաւկըներ ծնայ ու բարձրացուցի, եւ անոնք զիս անարգեցին: Եզն իր տէրը ճանչցաւ, էշն ալ՝ իր տիրոջ մտուրը. իսկ Իսրայէլ զիս չճանչցաւ ու իմ ժողովուրդս զիս միտքը չբերաւ: Այ՛ մեղաւոր ազգին, ժողովուրդ՝ որ մեղքերով լեցուն է, չար զաւկըներ, անօրէն որդիներ. զՏէր թողուցիք ու Իսրայելի սուրբը բարկացուցիք. օտարացան ու ետ կեցան: Ինչո՞ւ համար դարձեալ անօրէնութիւններուն վրայ խոց կ'աւելցընէք: Բոլոր գլուխները ցաւոց մէջ են. բոլոր սրտերը արտաութեան մէջ են. ոտքէն մինչեւ ցգլուխ առողջութիւն չկայ վրան (բայց ասոնք) ոչ վէրք, ոչ ուսեցք, ոչ ալ փտտած խոցեր են. վրան գեղ գնել չկայ, ոչ ձէթ եւ ոչ պատանք: Երկիրնիդ՝ աւերակ. քաղաքներնիդ՝ կրակով այրած. օտարները ձեր առջևը աշխարհքնիդ պիտ'որ ուտեն, օտար ազգերէն աւրուած ու կործանած: Գուսարն Սիոնի երեսէ ձգած ըլլայ՝ ինչպէս որ այգւոյ մէջ տաղաւար մը, եւ ինչպէս որ սեխենիներու մէջ պտուղ պահողներուն հովանին եւ ինչպէս որ պաշարուած քաղաքն երեսէ կը ձգուի: Եւ թէ որ Տէր զօրութեանց մեզի պաւակ թողուցած չըլլար, Սոդոմի պէս կ'ըլլայինք ու Գոմորի կը նմանէինք: Իշխանք Սոդոմացւոց, Տիրոջ խօսքը լսեցէք. ժողովուրդ Գոմորացւոց, Աստուծոյ օրէնքները մտիկ ըրէք: Ինչքան ունիմ ես ձեր զօհերուն հետ՝ որ յաճախ կ'ընէք, կ'ըսէ Տէր: Չեր խոյերուն որջակէզներովը կշտացած եմ. գառնուկներուն ճարպն ու ցլերուն եւ նոխազներուն արիւնը չեմ ուզեր. ձեր դաշն ու դիմացս կենալն ալ չեմ ուզեր: Չեզմէ ո՞վ ուզեց ատիկա. իմ գաւիթս ոտք մի կոխէք: Թէ որ նաշիհ ալ մատուցանէք ինձի՝ պարապ է. ու ձեր խնկերը պիղծ են ինձի. ձեր ամսագլուխներն ու շաբաթներն ու մեծ օրը չեմ ընդունիր. ձեր պահքերը, ձեր ծառայական գործքերէն ետ կենալը, ձեր ամսագլուխներն ու ձեր տօներն ատելի են ինձի: Չեզմով կշտացած եմ. այլ ասկից ետքը ձեր մեղքերուն չեմ ներեր: Չեռուրնիդ վեր վերցուցած ատեննիդ՝ երեսս ձեզմէ պիտի դարձընեմ. ու աղօթքի կեցած ատեննիդ՝ ձեզի մտիկ չեմ ընէր. վասն զի ձեռուրնիդ արեամբ լեցուն են:»

Աս խօսքերովս Աստուած Իսրայելացւոց կը հասկըցընէ իր բրած մարերարութիւններն ու անոնց բրած ապերախտութիւնը, եւ իր բարկանայն ու երես դարձընելը: Եւս առաւել կը հասկըցուի ասկից Աստուծոյ բարկութիւնն ու երես դարձընելն ան քրիստոնեաներէն, որ չար գործքերէն ետ չկենալով՝ մեղքերնին կ'աւելցընեն, ու կեղծաւորութեամբ աստուածպաշտութեան գործքերէն ետ չեն ուզեր կենալ. որովհետեւ քրիստոնէից աւելի մարերարութիւն ու երախտիք բրած է Աստուած, քան թէ Իսրայելի:

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Հոռոմայեցիս գրած թղթէն է: (Գլ. 2. 12—23:)

«Ասկից ետքը մեղքը ձեր մահկանացու մարմիններուն վրայ չթագաւորէ, որ անոր ցանկութիւններուն չհնազանդիք: Դուք ալ ձեր անդամներն անիրաւ մեղքերուն զէնք մ'ընէք. հապա զձեզ Աստուծոյ պատրաստեցէք մեռելներէն կենդանի եղածի պէս. եւ ձեր անդամներն ալ Աստուծոյ արդարութեան զէնք ըրէք. անանկ որ մեղքերը ձեր վրայ չիշխեն. վասն զի օրինաց տակ չէք, այլ շնորհաց տակ: Բայց ի՞նչ. օրինաց տակ չըլլալնուս, այլ շնորհաց տակ ըլլալնուս համար՝ մեղք գործենք: Քաւ լիցի: Չէք գիտեր թէ որուն որ դուք զձեզ հնազանդելու համար ծառայ կ'ընէք, ծառայ կ'ըլլաք անոր՝ որուն կը հնազանդիք, կ'ուզէ մեղքի ըլլայ, կ'ուզէ արդարութեան հնազանդութիւն ըլլայ: Բայց գոհութիւն Աստուծոյ, որ մեղաց ծառայ էիք, ու սրտանց հնազանդ եղաք ան վարդապետութեան կերպին՝ որ ձեզի տրուեցաւ: Երդ՝ մեղքէն ազատուելով, արդարութեան ծառայ եղաք: Մարդկօրէն կ'ըսեմ՝ ձեր մարմնոյն տկարութեան պատճառաւ. որ ինչպէս ձեր անդամներն անօրէնութիւն ընելու համար պղծութեան ու անօրէնութեան ծառայ ըրիք, անանկ ալ հիմա սրբութիւն ընելու համար ձեր անդամներն արդարութեան ծառայ ըրէք: Վասն զի մեղքերուն ծառայ եղած ատեննիդ՝ արդարութենէ ազատ էիք: Երդ՝ ի՞նչ պտուղ ունէիք նոյն ատեն ան բաներէն, որոնցմէ հիմա կ'ամբընաք. վասն զի անոնց վերջը՝ մահ է: Բայց հիմա մեղքէն ազատ ու Աստուծոյ ծառայ ըլլալով՝ ձեր պտուղն ունիք սուրբ ըլլալու. եւ անոր վերջը՝ յաւիտենական կեանք է: Վասն զի մեղքին վարձքը՝ մահն է. իսկ Աստուծոյ շնորհքը՝ յաւիտենական կեանք է ի քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր:»

Աս խօսքերով Պօղոս առաքեալ կը հասկըցընէ թէ քրիստոնեայք կոապաշտութենէ ազատ ըլլալով՝ կոապաշտից մեղքերէն ու ծուռ ճամբաներէն ալ հեռու պիտի կենան: Եւ յատկապէս կը խօսի ան քրիստոնէից վրայ՝ որ իր

ատենը կոսապաշտութենէ դարձած էին: Բայց մեզի ալ հաւասարապէս կու գան աս խօսքերը: որովհետեւ մենք ալ մկրտութեան ատեն ան մեղքերէն ու ան ծուռ ճամբաներէն հրաժարեցանք, եւ չէ թէ միայն Աստուծոյ ծառայ, այլ նաեւ Աստուծոյ որդի ու իր արքայութեան ժառանգ եղանք: Ուստի հեռու կենանք մեղքէն, վասն զի մեղքին վերջը յաւիտենական մահ է. եւ միշտ բարի վարքով Աստուծոյ շնորհաց մէջ ապրինք, որպէս զի յաւիտենական կենաց հասնելու արժանի ըլլանք, որ մեր հայրենի ժառանգութիւնն է:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մատթ. Գլ. ԺԲ. 1—8:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս «Ան ատեն շարած օր մը անոնց արտերը պտըտելու գնաց. եւ իր աշակերտներն անօթեցան ու սկսան ցորենի հասկերը փրցընել ուտել: Փարիսեցիք երբ որ աս բանն տեսան, իրեն ըսին. Ահա քու աշակերտներդ անանկ բան կ'ընեն, որ շարած օրով պէտք չէ ընել: Ինքն ալ ըսաւ անոնց. Գաւթին ըրածը չէք կարդացեր, երբ որ ինք ու իր հետն եղողներն անօթեցան. ինչպէս մտաւ Աստուծոյ տունը եւ առաջաւորութեան հացը կերաւ, որ ոչ ինք եւ ոչ իր հետն եղողները կրնային ուտել, այլ միայն քահանայք: Ամ թէ օրէնքին մէջ չէք կարդացեր, որ շարած օրերը քահանայք տաճարին մէջ շարածը կ'աւրեն ու անմեղ են: Բայց ես ձեզի կ'ըսեմ որ հոստեզս տաճարէն մեծը կայ: Եւ եթէ գիտնալու ըլլայիք թէ ինչ է, ողորմութիւնը կ'ուզեմ, չէ թէ զոհը, անպարտները չէիք դատապարտեր: Ասան զի որդի մարդոյ շարած օրուան տէրն է»:

Յիսուս իր աշակերտներովն աղքատօրէն կ'ապրէր ու ուղորմութեամբ: Շարած օրը ցորենի արտէն անցած ատեննին՝ աշակերտներն անօթեցան: Յիսուս՝ որ երկնի եւ երկրի ու ամէն բանի բացարձակ Տէր է եւ ամենայնի օրէնսդիր, իրենց հրաման տուաւ որ փրցընեն ուտեն: Փարիսեցիք՝ որ ամէն բանի մէջ կեղծաւորութեամբ իրենք զիրենք կատարեալ օրինապահ կը ցուցընէին, սկսան աս բանիս համար ալ արանջել, թէ ինչո՞ւ Յիսուսի աշակերտները շարած օրով ասանկ բան կ'ընեն: Յիսուս իրենց կեղծաւորութիւնը գիտնալով՝ աստուածաշնչին պատմութենէն իրենց ցուցուց թէ հարկն օրինաց միտքը կը փոխէ, եւ ինք ամէն բանի, ուստի եւ օրինաց ու շարած օրուան ալ տէր ըլլալով՝ հրաման տուեր էր որ ցորենը փրցընեն ուտեն: Բայց որովհետեւ գիտէր որ փարիսեցիք չէ թէ օրինապահութեան մտքով այլ ազահութեան պատճառաւ կը զրուցեն ան խօսքը, որ չըլլայ թէ արտին տիրոջը վնաս ըլլայ, դարձաւ իրենց ըսաւ. «Ողորմութիւն կ'ուզեմ, չէ թէ

գոհ, կ'ուզէր ըսել. ինչուս պէտք է ձեր տաճարին մէջ գոհ ընելը. իմ աշակերտներս աղքատ ողորմելի անօթի քաղցած կ'ապրին. թէ որ դուք ճշմարիտ աստուածապաշտ ըլլալիք, գթութիւն ալ կ'ունենալիք: Գիտէք որ ասոնք անօթի քաղցած են, հարկ ունին որ իրենց կեանքը պահեն եւ աս հարկիս համար պէտք է որ բան մ'ուտեն. ուտելով՝ յանցանք մը չեն գործեր. ուստի ասոնք անմեղ ըլլալով՝ դուք ալ զիրենք պիտի չդատապարտէիք. մանաւանդ որ ես ամէն բանի տէր ըլլալով՝ հրաման տուի իրենց, ուստի բրածնին ալ գողութիւն չէ:

Բայց Յիսուսի խօսքերէն չի հասկըցուիր թէ ամէն մարդ կարող է իր ուղածին պէս մեկնել օրինաց միտքը: Գիտենք որ մարդկային օրէնքն ալ կը պարտաւորէ. եւ ոչ որ կրնայ մարդկային օրինաց միտքը մեկնել, բայց եթէ օրէնսդիրը կամ անկից իշխանութիւն ունեցողը: Եթէ մարդկային օրէնքն ասանկ է; եւս առաւել աստուածային օրէնքը, որովհետեւ թէ աստուածային օրէնքը գերազանց է, եւ թէ օրէնսդիրն, այս ինքն՝ Աստուած ամէն բանէն վեր է: Ասոր համար Քրիստոս Տէրն մեր կը հասկըցունէ թէ իր աշակերտները չէ թէ իրենց իշխանութեամբն ըրին ան բանը, այլ ինք Արդի Աստուծոյ ըլլալով՝ աստուածային իշխանութեամբն ուղեց որ անանկ ընեն:

Ասկից պիտի իմանանք միանգամայն թէ աստուածային պատուիրանին դէմ՝ ինչպէս մեծ մեղք է կիրակի օրերը վաղաձին պէս սուրբ չպահել եւ ծառայական գործքեր գործել, կամ Աստուծոյ ծառայութիւն ընելու եւ հոգեւոր բաներու հետ ըլլալու տեղ՝ խաղի զբօսանքի հետ ըլլալ, որով կերպ կերպ մեղքերու ալ պատճառ կը տրուի: Աստուած յատուկ պատուիրան դնելով հրամայած է որ կիրակին օրերը սուրբ պահուի, այս ինքն՝ աստուածապաշտութեան գործքերով իրեն փառք տրուի: Իսկ շատերը հազիւ թէ պատարագ մը կը տեսնեն, ան ալ՝ ո՞վ գիտէ ինչպէս. իսկ ուրիշ ատեննին սասանային կամքը կատարելու կը գործածեն: Իրաւ է ամբողջ պատարագ մը տեսնելը՝ կիրակին օրը քրիստոնէին պարտքն է, անանկ որ մահուանի կը մեղանչէ՝ թէ որ տեսնելու չըլլայ: Բայց ասով քրիստոնէն իր կիրակի օրուան պարտքը կը լմնցունէ: Քաւ լիցի: Արշափ կարելի է՝ կիրակի օրուան մեծ մասը պիտի անցնէ աղօթքով, Աստուծոյ ըրած բարերարութիւնները խորհելով, իր վարքը շտկելու ճամբան մտածելով, Քրիստոսի սուրբ աւետարանը կամ ուրիշ հոգեւոր գիրք մը կամ խրատ մը կարդալով, քրիստոնէական վարդապետութիւնը կարդալով կամ մտիկ ընելով, հաւատոյ բաները սորվելով, սրբոց վարքը կարդալով եւ անոնք իր անջեւն օրինակ դնելով՝ որ իր վարքն անոնց վա-

բուց նմանցրէն: Ասոնք են քրիստոնէին ընկեքը կիրակի ու տօն օրերը:

Ասանկ ընենք մենք ալ: Չիսարուինք աշխարհասէր մարդոց բռնած ճամբէն: Անանկները կը խնդան կը ծիծաղին աս հոգեւոր շիտակ ճամբան բռնողներուն վրայ: Բայց թող ծիծաղին: Իրենց ծիծաղիլը շուտով կը լմննայ. կու գայ մահը, եւ ան ատեն աչուրնին կը բանան, կը տեսնեն որ բռնած ճամբանին ծուռ է եղեր. բայց ատեն չիմնար՝ որ շտկեն: Մենք քանի որ կենդանի ենք, քանի որ Աստուած մեզի ատեն տուեր է՝ որ իրեն ծառայութիւն ընենք, ինչպէս պէտք է՝ կատարենք մեր պարտքը. որպէս զի մեռած ատեննիս արժանի ըլլանք Քրիստոսի բերնէն լսելու ան ուրախական խօսքը թէ Ազնիւ, ծառայ բարի ու հաւատարիմ, որովհետեւ քիչ բանի մէջ հաւատարիմ եղար, քու Տիրոջդ ուրախութեան մէջ մօտի: (Մատթ. Իե. 21):

Գ . Ը . Ա . Ի . Ա . Թ .

Հ Ո Գ Ե Գ Ա Ա Ս Տ Է Ն Ե Տ Բ Ը

Գ Ի Ի Տ Ն Շ Խ Ա Ր Ա Ց

Ս Բ Բ Ո Ց Է Օ Ր Ն Մ Ե Բ Ո Ց Գ Ի Ի Գ Ո Ր Ի Լ Ո Ւ Ս Ա Ի Ո Ր Չ Ի

ՏԱՐԻՆ երեք անգամ կը կատարենք մեր երանելի սուրբ Լուսաւորչին տօնը. մէյ մը՝ մեծ պահոց եւ շաբաթը, իր խոր վերապը մտնելը, երկրորդ՝ Հոգեգալստէն ետքը Ա. շաբաթը, իր խոր վերապէն ելլելը, եւ երրորդ՝ այսօր իր սուրբ նշխարաց կամ մարմնոյն գտնուիլը: Բայց աս երեք տօներուն մէջ այսօրուանը բուն մեծ ու գլխաւոր տօնն է:

Արդ՝ առաջին ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Իմաստութեան գրքէն է: (Գլ. Գ. 7—15):

«Իսկ արդարը՝ երբ որ վախճանելու կ'ըլլայ, հանգստեան մէջ կը գտնուի: Վասն զի պատուական ծերութիւն՝ շատ տարիներ ունեցողը չէ, եւ ոչ ալ ան՝ որ տարիներու թուով կը շարուի. հապա մարդուն իմաստութիւնն է իր ճերմակ մազը, եւ անարատ կեանքը՝ ծերութեան հասակ: Որովհետեւ Աստուծոյ հաճոյ ըլլալով սիրուեցաւ եւ ողջ ողջ՝ մեղաւորաց մէջէն բաժնուեցաւ: Բարիշտակուեցաւ, որպէս զի չըլլայ որ շա-

բութիւն մը՝ անոր իմաստութիւնը փոխէ կամ նենդութիւն մը՝ զանիկա խաբէ: Վասն զի անօրէնութեան գէշ նպուածքը՝ բարիքը կը շլացընէ եւ ցանկութեան անհաստատութիւնն անմեղ մտքերը թաղկուտայ կ'ընէ: Քիչ ատենուան մէջ կատարեալ ըլլալով՝ երկայն ժամանակ լեցուց, եւ իր հոգին Աստուծոյ հաճելի ըլլալով՝ շարեաց մէջէն փութով վերցուեցաւ: Իսկ ժողովուրդք տեսան ու չիմացան, եւ ոչ ալ ասանկ բան մը միտք առին, թէ Աստուծոյ իրաւունքն (շնորհքն) իր սրբոցը վրան է եւ իր այցելութիւնն՝ իր ընտրելոց վրայ:»

Հոգին սուրբ աս խօսքերով կը յայտնէ որ արդար մարդուն մահը՝ հանգիստ է, որովհետեւ անով աս աշխարհքիս նեղութիւններէն ու վիշտերէն ազատելով՝ արքայութեան փառաց կը հասնի. եւ թէպէտ աս աշխարհքիս վրայ քիչ ալ ապրած ըլլայ, ի վերայ այսր ամենայնի իր կեանքը կարճ չիկրնար ըսուիլ, որովհետեւ իր ամէն օրերն աղէկ գործածած ըլլալով՝ արդէն ծերութեան հասնող մարդէն աւելի արդիւնք ստացած կ'ըլլայ: Բայց թէ որ աս այսպէս է, որչափ եւս աւելի լի արդեամբ կ'ըլլայ այն արդարոյն արդիւնքը, որն որ իր բոլոր երկայն կենաց ամէն մէկ օրը Աստուծոյ ծառայութեան, աստուածսիրութեան եւ եղբայրսիրութեան գործքերու գործածած է, եւ որչափ հանգիստ կ'ըլլայ այնպիսոյն մահը:

Երկրորդ ընթերցուածը՝ նոյնպէս հին կտակարանէն, Միքիայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Ի. 7—10):

«Այլ ես Տիրոջ պիտ'որ ակն ունենամ, իմ Աստուած փրկչիս պիտի սպասեմ, եւ իմ Տէր Աստուածս զիս պիտի լռէ: Մի ծիծաղիք վրաս, թշնամիս, որ դլորեցայ, նորէն վեր կ'ելլեմ. եւ եթէ խաւարի մէջ նստելու ըլլամ, Տէր՝ իմ լոյս է: Աստուծոյ բարկութեան կը համբերեմ, վասն զի իրեն դէմ մեղանչեցի, մինչև որ ինք իմ դատաստանս արդարացընէ եւ ինձի իրաւունք ընէ եւ զիս լոյս հանէ, եւ ան ատեն իր արդարութիւնը կը տեսնեմ: Իմ թշնամիս ալ զիս պիտի տեսնէ եւ անթմով պիտի ծածկուի. Քու Աստուածդ ո՛ր է ըսողը՝ աշուրներս պիտի տեսնեն:»

Եւ աս յարմարութեամբ դրուած է աս ընթերցուածը: Սուրբ Լուսաւորիչ իր ամենայնօրեան մէջ եւ մանաւանդ խոր վիրապին մէջ կեցած ատեն՝ երբեք իր յոյսն Աստուծմէ չէր կտրած. բոլոր կրածները խոնարհութեամբ իրբեւ իր անձին եւ իր ազգին մեղացը հատուցում կ'ընդունէր: Աստուած ալ զինքը չամրջուց. նորէն զինքն ի լոյս հանեց, իրեն սիրելի ըլլալը յայտնեց: Իր թշնամիները՝ որոնք զինքը կորսուած ոչընչացած կարծելով՝ վրան կը ծիծաղէին, ամօթով լեցուեցան.

Ո՛ր է քու Աստուածդ, ինչո՞ւ զքեզ չփրկեց ըսող ահեղ Տրդատ թագաւորը՝ խոնարհեցաւ եկաւ իր առջեւը զինքը բարեխօս բռնեց Աստուծոյ՝ որուն զօրութիւնը կ'ուրանար:

Երբորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Առաքելոց գործքին մէջէն է: (Գլ. Ի. 22—32):

“Երբ՝ ահա ես հողուով կապեալ՝ Երուսաղէմ կ'երթամ, եւ հոն գլխուս գալիքը չեմ գիտեր. աս միայն կայ որ Հոգին սուրբ քաղքէ քաղաք ինծի կը վկայէ ու կ'ըսէ որ կապանք ու նեղութիւն պիտի կրես: Բայց ես զիս ամենեւին պատուական բանի մը տեղ դրած չեմ. բանն ան է՝ որ ուրախութեամբ կատարեմ ընթացքս ու Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ինծի տուած պաշտօնը, Աստուծոյ շնորհաց աւետարանին վկայ ըլլալու համար: Երբ՝ ահա գիտեմ ես, որ դուք ամենքդ ալ՝ որոնց մէջ որ պարտեցայ, Աստուծոյ արքայութիւնը քարոզեցի, մէյ մ'ալ երեսս պիտի չտեսնէք: Անոր համար այսօրս ձեզի վկայութիւն կը դնեմ, որ ամենուդ արեւնէն ալ սուրբ եմ. վասն զի Աստուծոյ ամէն կամքը ձեզի պատմելէն ետ չկեցայ: Զգոյշ կեցէք դուք ձեզի ու բոլոր հօտին (ժողովրդեան), որուն Հոգին սուրբ զձեզ վերակացու գրեր է, որ Տիրոջ ժողովուրդը հովուէք, զորն որ իր արեամբը փրկեց: Վասն զի գիտեմ որ իմ երթալէս ետքը՝ ձեզի յափշտակող գայլեր պիտի գան, որոնք հօտին պիտի չհնայեն. ձեր մէջէն ալ մարդիկ պիտի ելլեն, որ ծուռ վարդապետութիւններ պիտի ընեն, որպէս զի աշակերտներն իրենց ետեւէն ձգեն: Ասոր համար արթուն կեցէք. յիշեցէք որ երկու տարի գիշեր ցորեկ արցունք թափելով՝ ամէն մեկերնիդ զատ զատ խրատելէն ետ չկեցայ: Եւ արդ՝ զձեզ կը յանձնեմ Աստուծոյ ու իր շնորհաց բանին, որ կարող է շինել ու ձեզի ամէն սրբոց հետ ժառանգութիւն տալ:”

Ըս խօսակցութիւնն ըրաւ Պողոս Առաքեալ Եփեսոսի երիցանց՝ իրենցմէ բաժնուած ատեն, ինչպէս որ յառաջ (Եջէ՝ 201, 202) տեսանք: Խորհրդով կը կարգացուի այսօր նոյն խօսքը, որով իբրեւ թէ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ բողոք ժողովրդեան հովիւներն իր օրինակաւ կը յորդորէ եւ իրենց կը սորվեցընէ թէ ինչպիսի ընթացք պիտի բռնեն իրենց ժողովրդեան նկատմամբ:

Իսկ աւետարանն աս է: (Յէ՝ Ժ. 11—16):

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. “Ես եմ՝ հովիւ քաջ. քաջ հովիւն ինք զինքն իր ոչխարներուն համար կու տայ: Իսկ վարձկանը՝ որն որ հովիւ չէ եւ ոչխարներն իրենը չեն, երբ որ գային գալը կը տեսնէ, կը թողու կը փախչի, գայլն ալ զանոնք կը յափշտակէ ու կը ցրուէ, վասն զի վարձկան է ու ոչխար-

ները հոգը չեն: Ես եմ քաջ հովիւր, եւ խմններս կը ճանչնամ, խմններս ալ զիս կը ճանչնան: Ինչպէս որ Հայր զիս գիտէ, ես ալ այնպէս զՀայր գիտեմ, եւ ինք զինքս ոչխարաց համար կու տամ: Նաեւ ուրիշ ոչխարներ ալ ունիմ, զանոնք ալ պէտք է որ հոս բերեմ, եւ իմ ձայնս պիտի լսեն, ու մի հօտ եւ մի հովիւ պիտի ըլլան:»

Աս խօսքերը կը զրուցէ Քրիստոս Տէրն մեր, որպէս զի ցուցընէ իր ոչխարներուն ունեցած սէրը, որով ինք զինքն աւանդնոց համար զօժընելով՝ փրկեց դժոխային գայլին, այս ինքն՝ սատանային ձեռքէն, որուն որ գերի եղած էին, եւ միշտ իր շնորհօքը կը պահէ որ անոր ձեռքը չմատնուին: Իսկ սուրբ Եկեղեցին նոյն աւետարանը շատ հայրապետաց տանին կարգալով՝ կը հասկըցընէ որ ինչպէս անոնք իրենց պարտուց համեմատ՝ քաջ հովուին Քրիստոսի հետեւելով՝ իրենց անձինքն իրենց ոչխարներուն կամ ժողովրդեան համար տուին: Մարգ չիկրնար անոնց վարուց պատմութիւնը կարգալ՝ առանց զարմանալու իրենց զիցցապնական անձնանուիրութեան վրայ, որ իրենք պիտենք բողբոջին մտանալով, շատ անգամ իրենց նոյն իսկ բնական պիտոյից ու կենաց պահպանութեան հարկաւոր եղած ժամանակն՝ իրենց ժողովրդեան բարւոյն համար կը զործածէին: Բայց թէ որ բարի հովուին պարտքն է աս կերպով ինք զինքն իր ժողովրդեան համար տալ, բարի ոչխարներուն ալ պարտքն է իրենց հովուին ձայնին լսել, այս ինքն՝ անոնց աւանդած վարդապետութեան մէջ հաւատարիմ մնալ եւ տուած բարի խրատներուն հետեւիլ: Ապա թէ ոչ՝ եթէ ասոր հակառակն ըլլայ նէ, նոյնպիսի քաջ հովուներ, նոյնպիսի սուրբ հայրապետներ ունենալը՝ օգուտ մը չունենալէն զատ՝ միաս ալ կու տայ, որովհետեւ Աստուած հաշիւ կը պահանջէ անոնց տուած բարի օրինակներուն եւ ըսած բարի խրատներուն համար: Աս խորհրդով է որ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչին որդւոց եւ թողանց տանին օրը նոյն աւետարանը կը կարգանք, որուն մէջ Քրիստոս Տէրն մեր՝ իր ըրած սքանչելիքներէն եւ աստուածային վարդապետութիւններէն՝ շրջից օգուտ չհանելը ինչպիսի մեծ պատժոյ արժանի ըլլալը հասկըցուց, իրենց ըսելով. «Հարաւոյ թագուհին դատաստանին օրը աս ազգիս մարդիկներուն հետ պիտ'որ ելլէ, եւ զիրենք պիտի դատապարտէ՝ վասն զի երկրիս ծայրէն եկաւ Սողոմոնին իմաստութիւնը ըսելու համար. իսկ հոս՝ Սողոմոնէն աւելին կայ: Նինուէացիք դատաստանին օրը աս ազգիս հետ պիտ'որ ելլեն եւ զինքը պիտի դատապարտեն. վասն զի իրենք Յովնանու քարոզութեան աւանդան ապաշխարեցին. իսկ հոս Յովնանէն աւելին կայ»: (Գ. 1. 1.)

ԺԱ. 31, 32:) Թէպէտ եւ Քրիստոս Տէրն մեր աս խօսքերս՝
 Հրէից իրեն դէմ դնելուն համար ըսաւ, ինչպէս վերը զրուցե-
 ցինք եւ ինչպէս որ վաղուան աւետարանին ու խրատին մէջն
 ալ կը տեսնենք, բայց Եկեղեցին նոյները սուրբ հայրապետաց
 վրայ ալ կ'առնէ:

Ինչէր չըրին, ինչէր չկրեցին սուրբ հայրապետք եւ ա-
 ռանձինն մեր առաքելաշնորհ սուրբ Լուսաւորիչը զմեզ սուրբ
 հաւատքի դարձընելու, ուղղափառ սուրբ Եկեղեցւոյ փարախը
 բերելով՝ մեր աներեւոյթ գլխոյն՝ Քրիստոսին, եւ երկրի վրայ
 անոր փոխանորդին հետ միացընելու համար: Երչափ աշխատե-
 ցան մեզի սորվեցընելու որ գործքերնիս մեր սուրբ հաւատոցը
 համաձայնցընելով՝ ճշմարիտ քրիստոնէի պէս առաքինի վարք
 ունենանք: Արդ թէ որ մենք կամ մեր իրենցմէ լսած վարդա-
 պետութեանն, որն որ կաթողիկէ սուրբ Եկեղեցւոյ վարդա-
 պետութեան հետ համաձայն է, օտարանանք, կամ իրենց
 խօսքով ու գործքով մեզի սորվեցուցած բարի վարուց կանոննե-
 րէն հեռանանք, ստուգիւ անարժան կ'ըլլանք իրենց հօգեւոր
 զաւկըններն ըլլալու: Իրաւամբ ան ատեն սուրբ Լուսաւորիչ մե-
 զի դէմ ալ կը տրտնչէ, ինչպէս որ ատեն մը Աստուած Հրէից
 դէմ կը տրտնչէր թէ «Որդիքներ ծնայ ու բարձրացուցի, եւ
 անոնք զիս անարգեցին», (Եււ. Ա. 2:) Որպէս զի ասիկա
 չըլլայ՝ ամէն կերպով զգուշանանք Եկեղեցւոյ ուղղափառ վար-
 դապետութեան մէջ հաստատուն մնալու, չխաբուինք հովիւ-
 ձեւացող վարձկաններէն, որոնք մեր հաւատոյ անարատու-
 թիւնն ապականելու կը ջանան. վարքերնիս ալ մեր սուրբ
 հաւատքին սկզբանցը համաձայնցընենք, սրբութեամբ եւ առա-
 քինութեամբ ծառայենք Աստուծոյ: Ան ատեն արժանի կ'ըլ-
 լանք որ մեռած ատեննիս մեր սուրբ Հայրը զմեզ Աստուծոյ
 առջեւ հանելով՝ ըսէ. Ահա ես եւ իմ մանկունքս՝ զոր դուն
 ինձի տուիր, զորոնք կապանօքս եւ չարչարանօքս ծնայ, Քրիս-
 տոսի չարչարանաց պակսութիւնն իմ մարմնոյս վրայ լեցընե-
 լով. որով եւ արժանի կ'ըլլանք իրեն հետ յաւիտեանս յա-
 լիտենից վայելելու եւ փառաւորելու զԱստուած:

ԸՌԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեսայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Ա. 21—31:)

«Մին հաւատարիմ՝ քաղաքն ինչպէս պոռնիկ եղաւ. ան՝ որ հաւատքով լեցուած էր. ան՝ որուն վրայ արդարութիւնն իջեր էր. ու հիմակ ամէնն ալ սպանող եղեր են: Երծաթնիդ՝ փորձուած չէ. ձեր վաճառականները գինւոյն հետ ջուր կը խառնեն. ձեր իշխաններն ապստամբ են, գողերուն գողակից են, կաշառքը կը սիրեն, վրէժ առնող են. որբերուն իրաւունք չեն ըներ. ու պրի կնիկներուն դատաստանը մտիկ չեն ըներ: Ետոր համար ասանկ կ'ըսէ Տէր՝ Տէր զօրութեանց Իսրայելի հզօրը: Ասի՛ ձեզի, հզօրք Իսրայելի. վասն զի ասկից ետքը ինծի դէմ դնողներուն վրայէն իմ բարկութիւնս պիտի չգաղրի եւ իմ թշնամիներս դատաստան ընելով պիտի դատեմ: Եւ իմ ձեռքս քու վրադ պիտի ձգեմ. ու քու վրադ կրակ պիտի թափեմ՝ ապստամբներդ մտքը լու համար. եւ ադ ապստամբները պիտի կորսնցընեմ ու բոլոր անօրէնները մէջէդ պիտի վերցընեմ ու բոլոր ամբարտաւանները պիտի խոնարհեցընեմ: Առաջուան պէս ալ վրադ դատաւորներ պիտի դնեմ, ու խորհրդականներ պիտի դնեմ՝ ինչպէս որ իսկզբան էր. եւ անկից ետքը քաղաք արդարութեան պիտի ըսուիս դուն, հաւատարիմ Մին որ քաղաքներուն մայրն ես: Ասան զի իրաւամբ ու արդարութեամբ ու ողորմութեամբ պիտի փրկուի իր գերութիւնը: Եւ անօրէնք ու մեղաւորք միասեղ պիտի խորտակին, եւ դՏէր թողուցողներն ամէնքը մեկտեղ պիտի վերջանան: Ասան զի շուտով պիտի ամբշնան իրենց կողմ վրայ, որոնց հաճեր էին. ու պիտի ամբշնան իրենց դրօշելոց վրայ՝ որ իրենք շինած էին. ու պիտի ամբշնան իրենց պարտեղներուն վրայ՝ որոնց ցանկացեր էին: Ասան զի բեւեկնւոյ պէս՝ տերեւաթափ պիտի ըլլան եւ ջուր չունեցող պարտիզի պիտի նմանին: Իրենց զօրութիւնն ալ ձեծած քթանի պէս պիտ'որ ըլլայ եւ իրենց գործքերը՝ կրակի կայծակներու պէս. եւ անօրէնք ու մեղաւորք ամէնը մեկտեղ պիտի պրին, ու մարող մը պիտի չըլլայ:»

Սկից կը հասկընան անիրաւք, անօրէնք, անասուածք ու մեղաւորք թէ ինչպէս Աստուած երկայնամիտ կ'ըլլայ իրենց անօրէնութիւններուն վրայ. բայց ետքը երբ որ չափը կը լեցուի եւ իրենք անզեղ չըլլան, ամէն պատիժը պատուհասը

վրանին կը թափէ մարմնաւորապէս ու հոգեւորապէս, անանկ որ ամենեւին օգնութիւն մը չեն գտներ ազատելու :

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Հռոմայեցիս գրած թղթէն է : (Գլ. Է. 25—Ը. 11.)

«Վազ ուրեմն ես ալ իմ մտքովս Աստուծոյ օրինաց ծառայ եմ. իսկ մարմնովս՝ մեղաց օրէնքներուն : Թէ որ անանկ է, ուրեմն ամենեւին դատապարտութիւն մը չկայ անոնց՝ որ ի Քրիստոս Յիսուս են, որ ըստ մարմնոյ չեն երթար. վասն զի կենաց հոգւոյն օրէնքն ի Քրիստոս Յիսուս՝ մեղաց ու մահուան օրէնքներէն զիս ազատեցին : Վասն զի օրինաց անհնարին եղածը, որով կը տկարանար մարմնով, Աստուած իր Արդին խաւրեց ի նմանութիւն մարմնոյ մեղաց ու մեղաց համար, եւ անիկա մարմնոյն վրայ մեղքը դատապարտեց, որպէս զի օրինաց արդարութիւնը կատարուի մեր վրայ՝ որ ըստ մարմնոյ չենք երթար, այլ ըստ հոգւոյ : Վասն զի անոնք՝ որ մարմնոյ ճամբան են, մարմնոյ բաները կը մտածեն. եւ անոնք՝ որ հոգւոյ ճամբան են, հոգւոյ բաները : Վասն զի մարմնոյ խորհուրդը՝ մահ է. իսկ հոգւոյն խորհուրդը՝ կեանք ու խաղաղութիւն : Վասն զի մարմնոյ խորհուրդն՝ Աստուծոյ դէմ թշնամութիւն է. որովհետեւ Աստուծոյ օրինաց չիհնազանդիր, մանաւանդ որ չիկրօնար ալ հնազանդիր. վասն զի անոնք՝ որ մարմնոյ ճամբան են, չեն կրնար Աստուծոյ հաճոյ ըլլալ : Բայց դուք մարմնաւոր չէք, այլ հոգեւոր, թէ որ Աստուծոյ Հոգին ի ձեզ բնակած է. իսկ թէ որ մէկը Քրիստոսի հոգին չունի, անանկ մարդը Քրիստոսին չէ : Իսկ թէ որ Քրիստոս ի ձեզ է, ապա մարմինը մեռած է մեղքի կողմանէ, իսկ հոգին կենդանի է արդարութեան կողմանէ : Թէ որ զՔրիստոս մեռելներուն մէջէն յարուցանողին հոգին ի ձեզ բնակած է, ապա զՔրիստոս մեռելներուն մէջէն յարուցանողը՝ ձեր մահկանացու մարմիններն ալ կը կենդանացնէ՝ իր Հոգւովն որ ի ձեզ բնակած է :»

Պօղոս առաքելալ աս խօսքերով կը հասկըցընէ թէ Ազամայ մեղքէն ետեւ յիրաւի մարդուս մարմինը հոգւոյն դէմ կը ցանկայ, հոգին ալ՝ մարմնոյն դէմ. բայց որովհետեւ Աստուած իր Արդին խաւրեց, որ մարմին առնելով՝ մարմնոյ զորութիւնը կոխեց, ու հոգւոյն ալ աստուածային շնորհաց ու սուրբ խորհրդներուն զօրութիւնը պատրաստեց, անոր համար քրիստոնեայք ան դրութեամբ կրնան իրենց մարմինը սպաննել մեղքի կողմանէ, ու կենդանացընել արդարութեան կողմանէ : Եւ կը վերջացընէ իր խօսքը՝ պատրաստուած յաւիտենական վարձքերուն մեծութեամբը, ուզելով հասկըցընել թէ այսպիսի ճշմարիտ քրիստոնեայք թէ որ աշխարհքիս մէջ իրենց մարմինն ոտ-

քի տակ կ'առնեն կը յաղթեն, յարութիւն առած օրերնին՝ ան մարմինն ալ կը փառաբորուի :

Իսկ աւետարանն աս է : (Մատթ. Գլ. ԺԲ. 38—45 :

Առ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս . «Ան ատեն դպիրներէն ու փարիսեցիներէն քանի մը հոգի պատասխան տուին ու ըսին . Աւարդացեալ, քեզմէ նշան մը տեսնել կ'ուզենք : Ինքն ալ պատասխան տուաւ ու ըսաւ անոնց . Ազգ չար ու շնացող նշան կ'ուզէ . եւ իրեն նշան պիտի չարուի, բայց միայն Յովնան մարգարէին նշանը : Ասան զի ինչպէս որ Յովնան երեք օր երեք գիշեր կէտ ձկան փորը կեցաւ, անանկ ալ որդի մարդոյ երեք օր երեք գիշեր հողին տակը պիտի մնայ : Նինուէացիք դատաստանին օրն աս ազգիս հետ պիտի ելլեն, եւ աս ազգը պիտի դատապարտեն . վասն զի Յովնանու քարոզութեան ատեն անոնք ապաշխարութիւն ըրին . իսկ հոս տեղս Յովնանէն մեծը կայ : Չարաւոյ թագուհին դատաստանին օրն աս ազգիս հետ պիտի ելլէ, եւ աս ազգը պիտի դատապարտէ . վասն զի աշխարհքին մէկ ճոթէն ելաւ անիկակ եկաւ՝ որ Սողոմոնի իմաստութիւնը լսէ . իսկ հոստեղս Սողոմոնէն մեծը կայ : Բայց երբ որ պիղծ սատանան մարդէ մ'եղելու ըլլայ, ջուր չեղած տեղեր կ'երթայ կը պարտի, հանգչելու տեղ մը կը փնտռէ, ու չի գտներ : Ան ատեն ինք իրեն կ'ըսէ . Որ անէն որ ելայ՝ զարձեալ հոն դառնամ . ու կու գայ կը գտնէ որ պարսպ մաքուր ու շտկուած է : Ան ատեն կ'երթայ, իրմէ չարագոյն եօթը հատ սատանայ ալ հետը կ'առնէ ու կը մտնէ հոն կը բնակի, եւ ան մարդուն ետքն առջինէն գէշ կ'ըլլայ : Աս չար ազգիս ալ ասանկ պիտի ըլլայ :

Աս խօսքերով Քրիստոս Տէրն մեր կը հասկըցընէ թէ քրիստոնէից պատիժն սրշափ աւելի մեծ պիտի ըլլայ անհաւատից պատժէն : Նինուէացիք՝ որ չրեայ չըլլալով՝ անհաւատներուն մէջն էին, մէկ Յովնան մարգարէին քարոզութիւնը լսելով՝ զղջման եկան, ապաշխարեցին : Չարաւոյ թագուհին Սողոմոնին իմաստութեան համբաւը լսելով՝ իր տեղէն ելաւ, երկայն ճամբորդութիւն ընելով՝ Երուսաղէմ եկաւ, որ աչքովը տեսնէ զՍողոմոն, եւ անոր խօսքերն ականջովը լսէ : Եւ սակայն Յովնան ալ, Սողոմոն ալ մարդիկ էին : Որդին Ասաուծոյ, իմաստութիւնը յաւիտենական՝ ինք երկնքէն իջաւ, մարմին առաւ, ինք քարոզութիւն ըրաւ, ու չրեայք չուզեցին իրեն հաւատալ . այնչափ հրաշքներ դործեց, եւ անոնք կուրի պէս չտեսնելով, մանաւանդ թէ չուզելով տեսնել՝ կը դառնային իրմէ հրաշք կ'ուզէին : Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս զիրենք յանդիմանեց, ցուցընելով թէ անոնք պարզ մարգարէի մը քարոզութիւնը մտիկ ընելով՝ զղջման եկան . իսկ իրենք նոյն իսկ Արգոյն Ասաուծոյ

քարոզութիւնը լսելով՝ յամառութիւն բրին, չուղեցին զղջալ: Եւս առաւել յանդիմանութեան եւ դատապարտութեան արժանի կ'ըլլան անոնք՝ որ ի նոյն իսկ ի Քրիստոս Յիսուս մկրտուած եւ սատանայէն ու սատանայական գործքերէն հրաժարած ըլլալով՝ իրենց չար վարքովն ու մեղքերով Յիսուսէն երես կը դարձնեն, եւ իրենք զիրենք սատանային կամքը կատարելու կու տան. սատանան ալ ուրիշ տեղ մը հանգիստ չգտնելով՝ կու գայ անոնց սիրտը, եւ տեսնելով որ անանկներուն սիրտը պարսպ է, այս ինքն՝ Աստուծոյ շնորհքը չկայ, իր հետը եօթը սատանայ ալ, այս ինքն՝ եօթը մահացու մեղքն ալ կ'առնէ, ու կը մտնէ հոն կը բնակի: Անանկ մարդուն ետքն առջինէն դէշ կ'ըլլայ. վասն զի թէ որ քրիստոնեայ չըլլալով՝ պիտի պատժուէր նէ, քրիստոնեայ ըլլալով՝ եւս առաւել պիտի պատժուի: Եւ պատճառը խիստ յայտնի է: Մտածէ մէյ մը թէ որչափ Աստուծոյ երախտիքը կ'արհամարհէ, ոտքի տակ կ'առնէ, կը կոխկրտէ: Արդւոյն Աստուծոյ սէրը, մարմնանալը, աշխատիլը, շարչարուիլը, խաչուիլը, արիւն թափելը, մկրտութեան շնորհքը, հաւատքը, յոյսը, սէրը, Եկեղեցւոյ սուրբ խորհուրդները, Քրիստոսի ու սրբերուն արդիւնքը, խղճմտանքին զարնելը, Աստուծոյ բաւական շնորհքները, մարտիրոսներուն թափած արիւնը, քարոզիչներուն քարոզութիւնները, սուրբ աւետարանին եւ սուրբ առաքելոց ու սուրբ հարց վարդապետութիւնները, եւ ուրիշ անթիւ անհամար Աստուծոյ բարերարութիւնները, ամէնը մէկէն ու ամէն մէկը զատ զատ կ'արհամարհէ, ոտքի տակ կ'առնէ, կը կոխկրտէ: Թէ որ մէկու մը մի միայն շնորհք բրած ըլլաս դուն, եւ ան ապերախտ գրանուի, այնչափ դժուարդ կու գայ. իսկ թէ որ քանի մը շնորհք բրած ըլլաս, խիստ աւելի դժուարդ կու գայ: Հապա որչափ եւս առաւել կը բարկանայ Աստուած քրիստոնէից, որոնց այնչափ անթիւ անհամար բարերարութիւն բրած է:

Երբայ որ մենք ալ ասանկ ողորմելի քրիստոնէից կարգն ըլլանք, որ քրիստոնէ ըսուելու ալ արժանի չըլլանք: Թէ որ Պօղոս առաքելոյն ըսածին պէս քրիստոնեայ ենք ու Քրիստոսին ըլլալով՝ մեղաց ու մահուան օրէնքներէն ազատեցանք, ապա ուրեմն վարքերնիս ալ հոգեւոր վարք ըլլայ, մեղաց ծառայութենէն հեռու կենանք: «Մարմնոյ խորհուրդը՝ մահ է, իսկ հոգւոյն խորհուրդը՝ կեանք ու խաղաղութիւն է», կ'ըսէ Առաքեալ: Ճշմարիտ կեանքն ու խաղաղութիւնը՝ յաւիտենական կեանքն է. թէ որ յաւիտենական կենաց կ'ուզենք հասնիլ, հոգւոյն ճամբան բռնենք, հոգեւորապէս ապրինք. եւ ապահով ըլլանք որ յաւիտենական կենաց կը հասնինք:

ԸՌԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (ԳԼ. Բ. 3—11):

«Խոնէն օրէնք պիտ'որ ելլէ, ու Տիրոջ խօսքը՝ երուսաղէմէն. եւ հեթանոսաց մէջ դատաստան պիտ'որ ընէ, ու շատ ժողովուրդները պիտի յանդիմանէ: Եւ իրենց սրերը պիտ'որ առնեն՝ հալեցընեն ու խօսի շինեն, եւ իրենց սուփնները՝ մանգաղ պիտի շինեն: Մէյ մ'ալ ազգ ազգի վրայ սուր պիտի շառնէ, ու մէյ մ'ալ պատերազմ՝ ընելու ճամբան պիտի շորովին: Եւ արդ դուն, տուն Յակոբայ, եկէք ի լոյս Տեառն երթանք. վասն զի ինք թող սուաւ իր ժողովուրդը՝ Յակոբայ սունը, որովհետեւ առաջուան պէս անոնց երկիրը հմայիք լեցուեցաւ այլազգիներուն նման. եւ իրենց շատ այլազգի զաւակներ ծնան: Ընոնց երկիրն ոսկւով ու արծաթով լեցուեցաւ, ու գանձերնուն համրանքը չկար. անոնց երկիրը ձիերով լեցուեցաւ, ու կառքերնուն համրանքը չկար: Ընոնց երկիրն՝ իրենց գարշելի ձեռագործներովը լեցուեցաւ. ու իրենց մատուրներովը շինուած բաներուն երկրպագութիւն ըրին: Մարդ իր բարձրութենէն վար իջաւ, ու մարդ գեափնն ինկաւ. եւ իրենց ներում չեմ ըներ: Եւ արդ՝ դացէք քարերուն տակ մտէք, ու գեանի մէջ պահուրտեցէք՝ Տիրոջ վաստէն ու իր փառքին զօրութենէն, երբ որ աշխարհքը վանելու կ'ելլէ: Վասն զի Տիրոջ աշուրները՝ բարձր են, ու մարդս՝ տառապեալ. եւ մարդոց բարձրութիւնը պիտի խոնարհի, ու միայն Տէր պիտի բարձրանայ ան օրը:»

Նոջի խօսքերով Եսայի մարգարէն կը մարգարէանայ աշխարհքիս ընդհանուր խաղաղութիւնն՝ որ Նեոը գալէն ետքը պիտի ըլլայ. որովհետեւ ան ատենէն մինչեւ աշխարհքիս վերջը ամենեւին պատերազմ պիտի չըլլայ. բայց Տէր միայն գիտէ թէ որչափ ատեն պիտի տեսէ ան խաղաղութիւնը: Ետքը կը դառնայ մարգարէն կը պատմէ թէ Նեոը չեկած՝ ինչ անօրէնութիւններ պիտի ընեն մարդիկ եւ ինչպէս Տէր անոնց ներում պիտի չընէ, ու Նեոին ատենը բոլոր աշխարհքիս չար մարդիկը պիտի զարնէ սպաննէ:

Երկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Հռոմայեցիս գրած թղթէն է: (ԳԼ. Բ. 30—Ժ. 4)

«Իսկ արդ՝ ինչ ըսենք: Հեթանոսք՝ որ արդարութեան

Ետեւէն չէին երթար, արդարութեան հասան. ան արդարութեան՝ որ ի հաւատոց է: Իսկ Իօրայէլ արդարութեան օրինաց ետեւէն կ'երթար ու արդարութեան օրինաց հասաւ: Ինչու համար. վասն զի չէ թէ ի հաւատոց, այլ իբրեւ ի գործոց օրինաց. որովհետեւ գայթակղութեան քարին քով Խորայելացիք զթեցին, ինչպէս որ գրուած է. Ահա Աիօնի մէջ գայթակղութեան քար ու զլորելու քար կը դնեմ. եւ ով որ անոր կը հաւտայ՝ չ'ամբշնար: Ե՛ղբարք, իմ սրտիս բաղձանքն ու իմ աղօթքս առ Աստուած՝ ան է, որ անոնք ալ փրկութեան հասնին. վասն զի կը վկայեմ իրենց՝ որ Աստուծոյ նախանձն ունին, բայց չէ թէ գիտութեամբ: Վասն զի Աստուծոյ արդարութիւնը չեն գիտեր, եւ իրենցը կ'ուզեն հաստատել. որովհետեւ Աստուծոյ արդարութեան չհնազանդեցան. վասն զի օրինաց կատարումը՝ Քրիստոս է, որ անով ամէն հաւատացեալք արդարանան:»

Ըս խօսքերով Պօղոս առաքեալ կը հասկըցընէ թէ իբրացընէ Հրեայք Աստուծոյ օրինաց ետեւէն կ'երթային ու անոր վրայ սրտանց հաստատ կը կենային. բայց օրինաց ուժն ու միտքը բանի տեղ չէին դնէր. ուստի երբ որ Քրիստոս Տէրն մեր եկաւ, օրինաց ուժն ու միտքն իր անձամբը կատարեց եւ նոյն օրինաց դրած օրինակներն ու նմանութիւնները ընդնցուց, Հրեայք ճշմարիտ հաւատքին դէմ դրին ու շնորհուներն: Իսկ հետեւեալք Աստուծոյ անհուն ողորմութեամբն եւ Քրիստոսի ու առաքեալներուն քարոզութեամբը՝ նոյն օրինաց ուժն ու ճշմարիտ միտքը հասկըցան ու հաւատքն ընդունեցան: Բայց դարձեալ ազօթք կ'ընէ Առաքեալ որ բոլոր Հրեայք ալ Քրիստոսի հաւտան ու փրկութեան հասնին:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մատթ. Գլ. ԺԳ. 24—30:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. «Ուրիշ առակ մը ըսաւ անոնց: Երկնից թագաւորութիւնը նմանեցաւ մարդու մը՝ որ իր ագարակին մէջ աղէկ հունտ ցանեց. եւ մարդոց քնացած ատեն՝ իր թշնամին եկաւ ու ցորենին մէջ որով ցանեց, գնաց: Խոտը բուսած ու պտուղ տուած ատեն՝ որով ալ երեւցաւ: Տանտիրոջ ծառաներն եկան իրեն ըսին. Տէր, դուն քու ագարակիդ մէջ աղէկ հունտ չցանեցիր. արդ՝ որովն ուսկից ելաւ: Ան ալ ըսաւ իրենց. Թշնամի մարդու ըրած բանն է ագ: Ծառաներն ալ ըսին իրեն. Կ'ուզես որ երթանք քաղնք մէկդի հաննք որով: Ինքն ալ ըսաւ իրենց. Չէ. դուցէ որովք քաղած ատեննիդ՝ ցորենն ալ հետը քաղէք հանէք. թող տուէք, որ երկուքն ալ մէկտեղ աճին՝ մինչև կտրելու ատենը. եւ կտրելու ատեն՝ կտրողներուն կ'ըսեմ. Առաջ որովք քաղեցէք

ու խրճուներ ըրէք կապեցէք, որ կրակն սյրի. իսկ ցորենն իմ շտեմարաններս ժողվեցէք ։

Վրիստոսի Տեառն մերոյ ըսած առակին միտքն աս է ։ Թագաւորն ինք քրիստոս է. եւ իր թագաւորութիւնն՝ Եկեղեցին է ։ Իսկ Եկեղեցին՝ այլ է զինուորեալը եւ այլ է յաղթանակեալը ։ Զինուորեալ Եկեղեցին՝ աս աշխարհքիս մէջն է, ուր մարդիկ մկրտուելով՝ Եկեղեցին կը մտնեն ու քրիստոսի թագաւորութեան հպատակ կ'ըլլան ։ Զինուորեալ Եկեղեցի կ'ըսուի, վասն զի աս Եկեղեցւոյն հպատակները զինուորելով՝ շարունակ պատերազմի մէջ են, թէ սուրբ Եկեղեցւոյ առհասարակ ամէն թշնամեաց դէմ, եւ թէ իւրաքանչիւր իր թշնամեաց դէմ, որք են՝ աշխարհ, մարմին ու սատանայ ։ Իսկ յաղթանակեալ Եկեղեցի կ'ըսուի երկնից արքայութիւնը, ուր կը մտնեն անոնք՝ որ աս աշխարհքս զինուորեալ Եկեղեցւոյն մէջ կտրիճ զօրականի պէս ամէն թշնամեաց յաղթելով՝ կը հասնին երկինք, եւ ըրած յաղթութիւններնուն բրաբիոնն ու յաղթանակը կ'առնեն. եւ աս պատճառաւ յաղթանակեալ Եկեղեցի կ'ըսուի ։

Վրդ՝ քրիստոս Տէրն մեր աս աշխարհքս կը նմանցրնէ ազարակի, ու զինքն ալ կը նմանցրնէ ազարակին տիրոջը, որ ցորենը ցանեց, այս ինքն՝ քրիստոնէական կրօնը հաստատելով՝ զինուորեալ Եկեղեցին դրաւ աս աշխարհքիս մէջ, եւ երկինք համբարձաւ զնաց իր յաւիտենական ակօսը նստեցաւ ։ Թրշնամին, այս ինքն՝ սատանան, եկաւ աս ցորենին վրայ որով ցանեց, այս ինքն՝ կերպ կերպ մոլորութիւններ, հերեփկոսութիւններ հանեց, եւ քանի որ սուրբ Եկեղեցւոյն ուղղափառ հաւատքը կանաչցաւ աճեցաւ, ան մոլորութիւններն ու հերեփկոսութիւններն ալ մեծցան. եւ դարձեալ քրիստոնէից մէջէն շար սատանան շտեմարը խարելով՝ այնչափ անօրէն ամբարիշտ ու մեղաւոր մարդիկ ունի՝ որ իր շար կամքը կը կատարեն ։ Իր ծառաները, այս ինքն՝ հրեշտակները կամ սուրբ Եկեղեցւոյն պաշտօնեաներն՝ իրեն գանգատ ըրին աս բանիս համար ու աղաչեցին որ շուտով մը աս որոմները քաղեն հանեն. եւ մինակ ցորենը, այս ինքն՝ ուղղափառ վարդապետութիւնն ու անմեղ բարեպաշտութիւնը ծաղկի մնայ ։ Իսկ ինք իր անքննելի աստուածային գատաստանաւը շուղեց, հապա թող տուաւ որ մինչեւ աշխարհքիս կատարածն աս զինուորեալ Եկեղեցին ասանկ երթայ. որպէս զի ճշմարիտ ուղղափառ հաւատացելոց պատերազմն աւելի մեծ ըլլալով՝ աւելի մեծ յաղթութիւն ալ ընեն եւ աւելի մեծ բրաբիոնի ու յաղթանակի արժանի ըլլան ։ Իսկ երբ որ ցորենը կը հասնի, ազարակին ատե-

նը կը լմըննայ, այս ինքն՝ երբ որ արքայութեան որդիներուն կամ նախասահմանեալներուն թիւը կը լեցուի, ան ատեն հրեշտակներուն կը հրամայէ որ աս աշխարհքս ջնջեն, մէյ մ'ալ ցորենի հետ որով չըլլայ, որովը դժոխոց կրակին մէջ ձգեն՝ որ յաւիտեանս պլրի. իսկ մաքուր ցորենն երկնից յաւիտենական շտեմարաններուն մէջ դնեն, որ հոն Եկեղեցին փառաւոր յաղթանակաւ ուրախանայ յաւիտեանս յաւիտենից՝ Քրիստոսի թագաւորին հետ, որուն թագաւորութիւնը վախճան չունի:

Աս առակս աղէկ կը հասկըցնէ մեզի թէ իրացընէ Աստուած կը համբերէ մեղաւորներուն բրածին, քանի որ աս աշխարհքիս մէջն են. բայց վերջապէս ի հանդերձեալն չարաչար կը պատժէ յաւիտենական տանջանաց մէջ: Արթուն կենանք, որ ան թշնամին չար սատանան զմեզ ալ չորսայ ու որով չընէ, որ ետքը չըլլայ թէ մեր վերջն ալ անանկ չարաչար ըլլայ: Թէ ուղղափառ հաւատքով եւ թէ բարի գործքերով կտրիճ զօրական ըլլանք այս զինուորեալ սուրբ Եկեղեցւոյն մէջ, որ ետքը երկինքը յաղթանակեալ Եկեղեցւոյն մէջ բարբիտի ու յաղթանակի արժանի ըլլանք: Պսակն առնելու համար՝ յաղթելու է. իսկ յաղթելու համար՝ թշնամիներուն հետ պատերազմելու է: Քնանալու ատեն չունինք. վասն զի մեր թշնամին չիքնանար: Ուստի Պետրոս առաքեալ կ'ըսէ. «Արթուն կեցէք, մի քնանաք. վասն զի ձեր հակառակորդը սատանան առիւծի ուէս կը պուայ, կը պտըտի կը փնտռէ՝ որ մէկը գտնէ. կուտայ. ուստի գուք ալ հաւատքով հաստատ կենալով՝ իրեն դէմ դարձէք», (Ա. Պետր. Ե. 8, 9):

ԼՈՒԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐԳՈՒԱԾՐ՝ Հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Գ. 1—11:)

«Վ՛հա Տէր Տէր զօրութեանց պիտի վերցընէ Հրէաստանի ու Երուսաղեմի մէջէն զօրաւոր մարդն ու զօրաւոր կնիկը, հացին զօրութիւնն ու ջրին զօրութիւնը, հսկան ու զօրաւորը, եւ պատերազմող մարդն ու դատաւորը, մարգարէն ու քննիչը, եւ ծերնն ու յիսնապետն ու սքանչելի խորհրդականը, եւ իմաստուն ճարտարապետն ու խելացի մտիկ ընողը: Եւ անոնց վրայ մանուկ իշխաններ պիտի դնեմ ու խաբեքաներն անոնց պիտի տիրեն: Ժողովուրդն ալ պիտի կոնայ՝ մարդ մարդու հետ ու ամէն մարդ իր ընկերին հետ, մանուկը՝ ծերին, անարգն ալ՝ պատուականին հետ պիտի զարնուի: Վասն զի ամէն մարդ իր եղբօրը կամ իր հօրն ընտանեոյն ձեռք պիտի զարնէ ու պիտի ըսէ. Գուն զգեստ ունիս, մեզի իշխան եղի՛ր, ու մեր կերակուրը քու հետդ ըլլայ: Ան ալ ան օրը պատասխան պիտի տայ ու պիտի ըսէ. Իշխան չեմ ըլլար, վասն զի իմ տունս ո՛չ հաց կայ, ո՛չ զգեստ. եւ աս ժողովուրդեան իշխան չեմ ըլլար: Վասն զի Երուսաղեմ երեսէ ձգուեցաւ, Հրէաստան ալ կործանեցաւ, ու իրենց լեզուներն անօրէնութեամբ Տիրօջմէն ապստամբ եղան: Անոր համար իրենց փառքը խոնարհեցաւ ու երեսներնուն ամօթը զիրենք ծածկեց. վասն զի Տիրօջ փառաց ամպն անարդեցին, ու իրենց մեղքը Սողոմոնացիներուն մեղքին պէս պատմեցին ու յայտնեցին: Վայ իրենց անձանց, վասն զի առանձինն չար խորհուրդ մտածեցին ու կ'ըսեն, Կայսնք արդարը, վասն զի մեզի դէմ ելաւ: Ասկից ետքը թող իրենց ձեռքովն ըրածներնուն պտուղն ուտեն: Վայ անօրինին, ինչպէս որ իր ձեռքովը կ'ընէ՝ անանկ ալ իր գլուխը չարիք պիտի գայ:»

Վս խօսքերը բոլոր Հրէից վրայ է, որ արդարը կայեցին, այս ինքն՝ զՅիսուս Քրիստոս Տէրն մեր բռնեցին ու խաչեցին. ուստի պատիժնն ալ տուաւ Աստուած, ինչպէս որ մինչև հիմա Հրէից ազգը կը քաշէ: Բայց բոլոր մեղաւորներուն վրայ ալ կ'իյնայ. որովհետեւ ով որ մեղք կը գործէ, նորէն զՅիսուս խաչ կը հանէ ու անոր սուրբ արիւնը կը թափէ, ոտքի տակ կ'առնէ: Ուստի անանկ մարդը՝ թէ որ զղջում ու ճշմարիտ ապաշխարութիւն ընելով՝ Աստուծոյ հետ չիհաշտուիր նէ, բոլոր

ան վայերն ու պատիժներն իր վրայ կը ձգէ՝ թէ աս աշխարհ-
քիս կարճ կեանքին մէջ եւ թէ ի հանդերձեալն յաւիտենա-
կան ու անվասնան տանջանքներուն մէջ:

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի ա-
ռաքելոյն առ Հռոմայեցիս գրած թղթէն է: (Գլ. ԺԱ. 13—24:)

«Վայց ձեզի հեթանոսներուն կ'ըսեմ, որչափ ժամանակ
որ հեթանոսներու առաքեալ եմ, իմ պաշտօնս փառաւոր կ'ը-
նեմ. որ դուցէ իրենց (Հրէից) բարի նախանձ ձգեմ իմ մար-
մնոփս (այս ինքն՝ իրենց ազգէն ըլլալովս), ու իրենցմէ քանի մը
մարդ փրկութեան հասցընեմ: Վասն զի թէ որ իրենց մեր-
ժուիլը՝ աշխարհքի հաշտութիւն է, հապա ընտրութիւնն ինչ
կ'ըլլայ, բայց եթէ կենդանութիւն ի մեռելոց: Իսկ թէ սկիզբն
ու զանգուածն ու արմատը սուրբ է, ապա ուրեմն ոստերն ալ
սուրբ են: Թէ որ ան ոստերէն մէկ քանին փշրեցաւ, ու դուն՝
որ վայրենի ձիթենի էիր, անոնց վրայ պատուաստեցար եւ ար-
մատին ու ձիթենւոյն պարարտութեան մասնակից եղար, ոս-
տերուն դէմ մի պարծիր. իսկ թէ որ պարծելու ըլլաս, ար-
մատը վերջընտղը դուն չես, այլ արմատը գրեզ կը վերջընէ:
Բայց դուն կրնաս ըսել. Ոստերը փշրեցան, որ ես պատուաս-
տուիմ: Աղէկ. անոնք անհաւատութեամբ փշրեցան ու դուն հա-
ւատով հաստատեցար. մի հպարտանար, այլ վախցիր. վասն
զի թէ որ Աստուած բուն ոստերուն չննայեց, դուցէ քեզի ալ
չննայէ: Արդ՝ Աստուծոյ քաղցրութիւնն ու սաստկութիւնը տես,
կործանածներուն վրայ սաստկութիւնն, ու քու վրադ՝ Աստուծոյ
քաղցրութիւնը, թէ որ ան քաղցրութեան մէջ մնալու ըլլաս.
ապա թէ ոչ՝ դուն ալ կը կարուիս: Եւ անոնք ալ՝ թէ որ նոյն
անհաւատութեան մէջ մնալու չըլլան, կը պատուաստուին, ո-
րովհետեւ Աստուած կարող է զանոնք մէյ մ'ալ պատուաստել:
Վասն զի թէ որ դուն բուն վայրենի ձիթենիէդ կարուեցար ու
քու բնութենէդ դուրս եղած աղէկ ձիթենւոյն վրայ պա-
տուաստեցար, որչափ եւս առաւել անոնք՝ որ բնականէն են,
կրնան պատուաստուիլ իրենց ձիթենւոյն վրայ:»

Աս խօսքերով Պօղոս առաքեալ կը հասկըցընէ թէ ի-
բացընէ ինք հեթանոսներուն առաքեալ էր, բայց այնու ամե-
նայնիւ Հրէից փրկութեան համար ալ կ'աշխատէր, որովհետեւ
որ մը Հրէից ազգն ալ քրիստոնէութեան պիտի դառնայ:
Ուստի միտքն աս է որ կուսպաշտութենէ գարձած քրիստո-
նեայք՝ զՀրեաները չանարգեն ու բոլորովին չմերժեն Աստուծոյ
կոչումէն: Եւ զեղեցիկ այլարանութիւն մը կ'ընէ: Աստուծոյ
հաւատքը կը նմանցընէ ձիթենւոյ ծառի մը, որուն արմատն
Աստուծմէ անկուած ըլլալով՝ արմատն ալ, ծառն ալ, ոստերն

ալ սուրբ են: Եւ Աստուած անկեր է ան արմատը, որովհետեւ նախ Աղամայ սորվեցուց բանական լուսով եւ հեղական շնորհօք. իսկ ետքը հրաշապէս Մովսէս մարգարէին ձեռքով գրաւորական օրէնքներով եւ օրինական արարողութիւններով հանդիսացուց: Աս արմատին ու ծառին ոստերը՝ Հրէից ազգն էր: Պատուը պիտի բլար քրիստոնէական կրօնը: Հրեայք աս պատուը չուղեցին տալ: Աստուած ան ոստերը կտրեց, անոնց տեղ վայրենի ձիթենեայ ոստերը բերաւ պատուաստեց, այս ինքն՝ հեթանոսները, եւ անոնք աս պատուը տուին: Բայց պատուաստողն Աստուած բլալով՝ ինչպէս որ վայրենի ձիթենեայն ոստերն ան ծառին վրայ պատուաստելով՝ պտուղ տալ տուաւ, նոյնպէս ալ կրնայ բուն ոստերն իր բուն ծառին վրայ պատուաստել, որ անոնք ալ նոյն պատուը տան: Բայց հիմակու հիմա, որ մենք աս ծառին վրայ պատուաստուած ենք ու Աստուծոյ քաղցրութիւնը կը վայելենք, ճանչնանք Աստուծոյ երախտիքը. եւ կտրուած նետուած ոստերուն վրայ Աստուծոյ սաստկութիւնը տեսնելով՝ վախնանք Աստուծմէ ու բարի վարքով զմեզ միշտ Աստուծոյ քաղցրութեան արժանի ընենք, որ չբլալայ թէ Աստուծոյ սաստկութեան հանդիպելով՝ ծառէն կտրուինք ու նետուինք:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մ-դի. Գ. ԺԳ. 13—21:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. «Երբ որ (Յովհաննէս Մկրտչին գլուխը կտրուիլը) լսեց, անկից ելաւ նաւով անպատի մէջ առանձին տեղ մը գնաց: Ժողովուրդներն ալ լսածնուն պէս՝ ելան ան քաղաքներէն քալելով ետեւէն գացին: (Յիսուս) երբ որ ելաւ, շատ ժողովուրդ տեսաւ, անոնց վրայ գթացաւ ու անոնց հիւանդները բժշկեց: Իրիկուն որ եղաւ՝ աշակերտներն առջին եկան ու ըսին. Աս տեղս անապատ է, օրն ալ իրիկուն կ'ըլլայ. աս ժողովուրդոց ճամբայ տուր, որ չորս գին շէն տեղերն երթան, իրենց կերակուր գնեն: Իսկ Յիսուս ըսաւ. Ամենեւին հարկ չկայ որ երթան. գուր իրենց ուտելիք տուէք: Անոնք ալ ըսին իրեն. Հոս ամենեւին բան մը չունինք, միայն հինգ նկանակ ու երկու ձուկ ունինք: Եւ ըսաւ իրենց. Բերէք ինձի անոնք: Եւ հրամայեց որ ժողովուրդը խոտին վրայ նստեցընեն: Ետքը հինգ նկանակն ու երկու ձուկն առաւ, երկինք նայեցաւ, օրհնեց ու բրցուց, ու նկանակներն աշակերտներուն տուաւ, աշակերտներն ալ ժողովուրդեան տուին: Ամէնքն ալ կերան ու կշացան. ու տասուերկու սակառի լեցուն աւելցուկ կտորները վերցուցին: Իսկ կերողները հինգ հազար հոգոյ չափ էին. թող կնկտիքն ու տղաքը:»

Յիսուս աս հրաշքն ընելով՝ գործքով հաստատեց իր այն

աստուածային վարդապետութիւնն՝ որ ըսած էր թէ Ուտելու կամ խմելու համար հոգ մի տանիք, նոյնպէս ձեր մարմնոյն հագնելիքներուն համար հոգ մ'ընէք, որովհետեւ Աստուած երկնքին թռչուններն ու լեռներն եղած խտոր կը հոգայ կը պահէ: Գուք, ըսաւ, նախ Աստուծոյ արքայութիւնն ու իր արդարութիւնը փնտնեցէք, եւ բոլոր ադ բաները ձեզի կը տրուի: (Մատթ. Գլ. Զ. 33:)

Արդ՝ որովհետեւ Յիսուսին տուած խրատին պէս՝ այնչափ ժողովուրդ իր տունը տեղը ձգեց, ո՛չ ուտելիք, ո՛չ խմելիք, ո՛չ հագնելիք միտքը բերաւ, այլ վաղեց գնաց Յիսուսին ետեւէն հեռու անապատ տեղ, որ Աստուծոյ խօսքը լսէ, Աստուծոյ կամքը ճանչնայ ու արդարութեան ճամբան սորվի, Յիսուս ալ իր աստուածային գութը չմոռցաւ, այլ աստուածային ամենակարողութիւնը ձեռք առնելով՝ աս մեծ հրաշքը գործեց. եւ չէ թէ միայն ան ժողովրդեան պէտք եղածին չափ հացը շատցուց, այլ այնչափ շատցուց՝ որ աւելցաւ:

Շատ ամբնայու տեղ ունին քրիստոնէիցմէ ոմանք՝ որ իրենց խելքը միտքը բոլորովին իրենց ուտելիքը խմելիքն ու հագնելիքը մտածելու տուած են. իսկ հոգիներնուն համար ամենեւին անհոգ եղած են: Չեն մտտար թէ մեռած ատեննին աշխարհքն իրենց համար կը վերջանայ բոլոր իր ցանկութիւններովն ու փառքերովը, իսկ մարմիննին մերկ կը մտնէ գերեզման. եւ թէ որ մարմնոյն վոյ կտոր մը քուրջ ծածկելու ալ ըլլան՝ ան ալ իրեն օգուտ մը չունի, վասն զի ան ալ մարմնոյն հետ պիտի փտտի հոգ կտրի: Աւր կը մնայ հապա այնչափ ապրանքը, ստակն եւ ուրիշ բաները՝ որ մարդս իր կենաց մէջ շատ աշխատանքով կը ժողվէ, ու շատ անգամ շատ բաներն ալ մեղքերով, սուտով ու անիրաւութեամբ կը ժողվէ, եւ իր վերջին վախճանն Աստուծոյ վրայ չդնելով՝ իր սիրտն անանկ անցաւոր ու ոչինչ բաներու կը փակցընէ: Անոնցմէ ամենեւին օգուտ մը չունենայլէն զատ՝ պէտք է պատիժն ալ քաշել յաւիտեանս յաւիտենից:

Յիշենք միշտ մեր մահուան ժամը: Յիշենք թէ ան ատեն ամէն բանէն պիտի քաշուինք, պիտի երթանք անանկ կեանք մը՝ որ յաւիտենական է: Յիշենք թէ աս աշխարհքիս մէջ մենք դրուած չենք աս աշխարհքիս համար, այլ դրուած ենք իբրեւ ճամբորդ՝ յաւիտենական կեանք երթալու համար: Ճամբորդ մարդը միշտ պիտի նայի երթալու տեղը հասնելու: Աս աշխարհքիս բաները մեզի օգուտ մը չունին. մանաւանդ թէ վնաս ալ ունին. վասն զի զմեզ մեր ճամբէն դուրս կը հանեն ու կը մոլորեցընեն: Մենք աս աշխարհքիս մէջ պիտի չապրինք՝

ուտելու, խմելու, հագուելու համար. այլ պիտի ուտենք, խմենք, հագուինք՝ առողջութիւննիս պահելու համար. առողջութիւննիս ալ պիտի պահենք՝ Աստուծոյ ծառայելու համար: Ապա ուրեմն առաջին ջանքերնիս ան պիտի ըլլայ որ Աստուծոյ ծառայութիւն ընենք, բարի վարքով ապրինք աշխարհքիս մէջ: Իսկ ուտել խմելը, հագուիլն՝ եկած տեղը պիտի կապենք, ու սրտերնիս անոնց պիտի չտանք: Ուստի մեր ճամբան շիտակ երթալու համար՝ յիշենք միշտ Յիսուսի Քրիստոսի Տեսուն մերոյ տուած խրատը թէ «Գացէք գործեցէք, չէ թէ անցաւ որ կերակուրը, հապա ան կերակուրն՝ որ յաւիտենական կենաց մէջ կը մնայ», (Յճ. 2. 27):

Ա Յ Յ Ե Լ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԱՌ ԵՂԻՍԱՐԵԹ

Յ Ա Ի Լ Ի Ս Ի 2

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ եկեղեցին աս տօնը շիկատարեր. հապա տօնացուցին մէջ աս շաբթուան շաբթի օրուան կարգաւորութիւնը դնելէն ետքը՝ ասանկ գրած է. «Իսկ տօն գիտի տփոյ սուրբ Աստուածածնին յայսմ՝ վայրի եղաւ, որ կատարի ի Յուլիսի 2. եթէ կամիս տօնել՝ տօնեա», Բայց որովհետեւ Աատինացոց եկեղեցին Յուլիսի երկուքին անվրէպ կը տօնէ սուրբ Աստուածածնի այցելութիւնը, մենք ալ սուրբ Աստուածածնայ տօներուն բացատրութեան կարգն ամբողջ պահելու համար՝ կը դնենք հոստեղս սուրբ Ղուկաս աւետարանչին գրածն աս այցելութեան վրայ եւ ետքը պէտք եղած բացատրութիւնը: Արդ՝ ասանկ կը գրէ սուրբ Ղուկաս աւետարանիչ: (Գլ. Ա. 39—56):

«Լն օրերն ելաւ Մարիամ, շուտով մը դնաց լեռնակողմը Յուդայի քաղաքը, եւ Չաքարիայի տունը մտաւ ու Եղիսաբեթին բարեւ տուաւ: Եւ երբ որ Եղիսաբեթ Մարեմայ բարեւը լսեց, իր որովայնին մէջ մանուկը խաղաց: Եւ Եղիսաբեթ Հոգւով սրբով լեցուեցաւ, ու բարձր ձայնով աղաղակեց ու բսաւ. Օրհնեալ ես դուն կանանց մէջ, եւ օրհնեալ է քու որովայնիդ պտուղը: Եւ աս բանս ինծի ուսկից եղաւ, որ իմ Տիրոջն մայրն ինծի գայ: Ասան զի ահա քու բարեւիդ ձայնն ականջս հասածին պէս՝ իմ մանուկս ցնծալով խաղաց որովայ-

նիս մէջ . եւ երանի՛ անոր որ կը հաւատայ թէ Տիրոջմէն իրեն ըսուած բաները պիտի կատարուի . (Կ՝ Ը՝ Ը՝ . երանի՛ քեզի՛ որ հաւտացիր թէ Տիրոջմէն քեզի ըսուած բաները կը կատարուին) : Իսկ Մարիամ ըսաւ . Իմ հոգիս փառք տայ Տիրոջը . եւ իմ հոգիս՝ իմ Աստուած փրկչովս ցնծաց : Ասան զի իր ազախնոյն խոնարհուածեան նայեցաւ : Ասան զի ահա ասկից ետքը բոլոր ազգերն ինծի երանի պիտի տան : Ասան զի Հոգոն ինծի մեծամեծ բաներ ըրաւ . եւ իր անունը սուրբ է , ու իր ողորմութիւնն իր երկիւղածներուն վրայ է յորդուց յորդի : Իր բազկաւը զօրութիւն ըրաւ . իրենց մտքն ու սրտոյն ամբարտաւան եղողները ցրուեց . հոգոներն աթոռներնէն վար ձգեց , ու խոնարհները բարձրացուց : Անթի եղողները բարութեամբ լեցուց , ու մեծատունները ձեռուընին պարապ ձգեց , իր Իսրայէլ ծառան պաշտպանեց՝ ողորմութիւնը յիշելով . ինչպէս որ խօսք տուաւ մեր հարց՝ Աբրահամու եւ իր զուկին ի յաւիտեան : Ետքը Մարիամ երեք ամի չափ անոր (Եղիսաբեթին) քովը կեցաւ ու իր տունը դարձաւ : , ,

Այսչափ միայն կը գրէ սուրբ Ղուկաս աւետարանիչ՝ սուրբ Աստուածածնայ այցելութեան վրայ : Աղէկ հասկընալու համար պէտք է գիտնալ որ Գաբրիէլ հրեշտակապետն Աստուծոյ կողմնէ սուրբ Աստուածածնայ աւետիս տուած ատեն թէ Որդին Աստուծոյ իր ամենամաքուր արգանդին մէջ մարդկային բնութիւն կ'առնէ , աս կարգէ դուրս աստուածային հրաշքս հաստատելու համար ըսած էր իրեն թէ Ահա Եղիսաբեթ քու աղգականդ իր պառաւութեան ատեն հրաշքով յղացաւ , եւ վեց ամիս է քանի որ յղի է : Աս բաներս տեղն ի տեղը բացատրեցինք նախ՝ Աւետման տօնին օրը , եւ երկրորդ՝ Յովհաննու Կարապետին ծննդեան տօնին օրը :

Արդ՝ սուրբ Աստուածածին Գաբրիէլ հրեշտակապետին աւետումն առածին պէս՝ Հոգւով սրբով լեցուեցաւ եւ անմիջապէս զօրութեամբ Հոգւոյն սրբոյ յղացաւ զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ու եղաւ ճշմարտապէս մայր Աստուծոյ : Այլ անկից ետքը Յիսուս իր ներսի դին ըլլալով՝ Յիսուսին ազդեցութեամբը շուտով մ'ելաւ գնաց Եղիսաբեթին ուրախակից ըլլալու : Բարեւ տուաւ մայրն Աստուծոյ , եւ անոր բերնով՝ Որդին Աստուծոյ : Բարեւն առաւ Եղիսաբեթ եւ իրեն հետ՝ իր որդին Յովհաննէս : Մարիամու բարեւն աստուածային բարեւ էր , ուստի Յովհաննէս ալ Եղիսաբեթի արգանդին մէջ աստուածային բարեւն առաւ : Իսկ աստուածային բանն ամենազօր է . ուստի Յովհաննէս ալ իր մօրն արգանդին մէջ ան ամենազօր աստուածային բանը լսելով՝ սրբեցաւ ու մարգարէութեան

Հոգին առաւ, եւ ասոր նշանը տալու համար կարգէ զուրս շարժմունքով մը իր մօրն արգանդին մէջ խաղաց: Եղիսաբեթ ալ՝ որ արգէն վեց ամսէն զարմացեր մնացեր էր Աստուծոյ բրածին վրայ, որ իր բնականապէս ամուլ արգանդին իր պառաւուժեան ատեն զաւակ տուեր էր, խեղճն Հոգւով սրբով լեցուեցաւ. եւ չէ թէ միայն իր զաւկին սուրբ ըլլալն խնցաւ, հապա նաեւ սուրբ Կուսին՝ մայր Աստուծոյ ըլլալը ձանձցաւ: Ուստի սուրբ Աստուածածնայ եւ Որդոյն Աստուծոյ օրհնենք տալէն եւ ըսելէն ետեւ թէ «Օրհնեալ ես դուն կանանց մէջ եւ օրհնեալ է քու որովայնիդ պտուղը», դարձաւ խեղճն Աստուծոյ առջևը խոնարհութեան ներգործութիւն բրաւ ու ըսաւ. «Աս բանս ինձի ուսկից եղաւ, որ իմ Տիրոջս մայրն ինձի գայ»,: Սուրբ Աստուածածին ալ՝ որ խորին խոնարհութեամբ արժանի էր եղեր Աստուծոյ մայր ըլլալու, դարձեալ իր խոնարհութիւնը ձեռք առնելով՝ ամէն բան Աստուծոյ միայն ընծայեց, ու ըսաւ ան պանծալի խօսքերը՝ որ կը գրէ աւետարանիչը, ինչպէս վերը տեսանք: Իսկ սուրբ Աստուածածին մնաց Եղիսաբեթին տունը երեք ամիս չափ: Եւ որովհետեւ սուրբ Աստուածածին Եղիսաբեթին տունը գացած ատեն՝ Եղիսաբեթ վեց ամսուան յղի էր, երեք ամիս ալ վրան դնելով՝ կ'ըլլայ ինն ամիս, որով Յովհաննէս Մկրտչին ծնանելու օրերը կու գան կը լեցուին. բայց սուրբ աւետարանիչը չիրացատրեր թէ արդեօք Յովհաննէս Մկրտիչ ծնանելէն ետքը սուրբ Աստուածածին իր տունը դարձաւ, թէ՛ ծնանելէն երկու երեք օր մը յառաջ դարձաւ. ադ պատճառաւ աս կտորը մութ կը մնայ: Սակայն մեր սուրբ աւետարանիչն գրածովն շատանանք եւ աս պարագան փնտուելու ետեւէ չիցանք, որ Աստուած մեզմէ ծածկեր է:

Աս սուրբ այցելութիւնն օրինակ պիտի ըլլայ քրիստոնէից, որ իրենց այցելութիւններն ասոր նմանցընեն: Քրիստոնեայ եղողներն այցելութիւն բրած ատեննին՝ մտուրնին ուրիշ բան պիտի չգնեն, բայց եթէ եղբայրսիրութեան ներգործութիւն ընել: Իսկ եղբայրսիրութենէն ամենեւին զուրս է հպարտութիւն, ամբարտաւանութիւն, ինք զինքն ունայնութեան հագուստներով զարդարանքներով կամ ուրիշ բաներով ցուցընել. բամբասանք, դատողութիւն, գատարկաբանութիւն, անպարկեշտ ծիծաղ, անպարկեշտ խօսակցութիւն, մէկուն մէկալին բանին գործքին բրածին ըսածին հետաքրքրութիւն, ընկերը քամահել, երկու մտքով խօսքեր զուցել՝ որ անոնցմով զիմացինը մէկ միտքն առնելով կը վիրաւորի, խօսքով կամ օրինակով ատելութիւն կամ հակառակութիւն մը ձգել իրաւ-

րու տներուն մէջ, մանաւանդ Հարսի ու կեսրի, փեսի ու գորանի, Հարսի ու տալի կամ տագեր մէջ: Ասոնք՝ չէ թէ միայն եղբայրսիրութենէ դուրս, այլ նաեւ ուղղակի Աստուծոյ պատուիրաններուն դէմ եւ սատանային ուզած ու փնտած բաներն են: Ուստի քրիստոնէից այցելութիւններուն զարգաբանքն ասոնք պիտի ըլլան. խոնարհութիւն, հեզութիւն, չափաւոր ու հասարակ վարմունք, բարի անձինքներուն ըրածն ըսածը զրուցել պատմել, ուրիշին ըրածն ըսածը բարի կողմը մեկնել կամ գոցել, օգտակար խօսքեր զրուցել, բարի ուրախութիւն կամ զուարճութիւն, ծուռ մեկնուելու խօսքերէն հեռու կենալ, զընկերը բարձրացընել, վշտացեալներուն մխիթարութիւն տալ, տարակուսանքի մէջ եղողներուն բարի խորհուրդ տալ, ագէտները կրթել սորվեցընել, օգնութեան կարօտ եզողին սիրով օգնել, ընկերին պակասութիւններուն համբերել չառնուիլ, սէր ձգել ու համբերութեան խրատ տալ, տրտունջ ու տագոհանք ընողին սիրտն իյնցընել, սրբողածներուն ու կառուտներուն մէջ խաղաղութիւն ձգելով՝ իրարու հետ հաշտեցընել, եւ ասոնց նման ուրիշ բարի բաներ: Աւերջագէս կարճ խօսքով լընցընեմ, մեծին ու պզտիկին, հարըստին ու աղքատին մէկ աչքով նայելով, քրիստոնէից այցելութիւնները բարի պիտի ըլլան. եւ եթէ հոգեւոր ալ չեն ըլլար նէ՝ մէջը մեղք պիտի չըլլայ, անմեղ պիտի ըլլան: Ապա թէ ոչ՝ քրիստոնէից այցելութիւններն անօգուտ ըլլալով՝ իրենց կեանքն ալ անօգուտ կ'ըլլայ. եւ ասանկ դիպուածներու մէջ՝ բարի վարքն աճելու, ընկեր ընկերին շինութիւն տալու տեղ իրար կ'աւրեն, եւ մտութիւններն ու աշխարհքիս ապականութիւնը կ'աճեցընեն:

Աւելօք աս բանիս միտ պիտի դնեն կուսանք եւ անոնք՝ որ աշխարհքի կարգ չմտնելով կամ մտնել չուզելով՝ աշխարհքիս մնաս բարով ըսած են: Իրենց առջեւը միշտ հայելի օրինակ պիտ'որ ըլլայ ամենամաքուր կոյսը սուրբ Աստուածածին: Ինք ալ այցելութիւն ըրաւ, իր ազգականին օգնութիւն ընելէն չփախաւ, մանաւանդ անձապարեց շուտով գնաց, եւ երեք ամիս ալ մնաց. բայց աստուածային բարեւոյժ մտաւ իր ազգականին տունը, աստուածային խօսքերը շարունակեց, ու աստուածաշնորհ խոնարհութեամբ կեցաւ: Օտարներուն չգնաց, իր ազգականին գնաց: Հեռու կենան իրենք ալ օտարներէն: Կամ դուրս չելեն, կամ երբեմն երբեմն ելլելու ալ ըլլան՝ շուտով երթան, ասդին անդին բան գործ չունին, վասն զի ամէն կողմ իրենց օրոգայթ կայ: Իրենց համար կամ առանձնութիւնն է, եւ կամ խիստ մտօկ ազգականները միայն. եւ ասոնց հետ ալ

կենցաղավարութիւն ըրած առեմնին՝ աշխարհքին բանին գործքին պիտի չխառնուին ու խելք ալ պիտի չտան : Գատարկութենէն անանկ պիտի փախչին, ինչպէս որ մարդ սատանայէն կը փախչի : Քիչ մը աղօթք, քիչ մը հոգեւոր մտածութիւն, ուրիշ առեմնին՝ աշխատանքի բան բանելու պիտի տան : Եւ իրենց վարուց հիմը խոնարհութիւնն, անձնուրացութիւնն ու մահացուցումը պիտի դնեն :

Իսկ առհասարակ ամէն քրիստոնեայք խոնարհութեամբ պիտի դիմեն առ ամէնօրհնեալ սուրբ կոյս Մարիամ՝ աստուածածին, որ ինք իր ամենազօր բարեխօսութեամբն ու պաշտպանութեամբը վերցընէ քրիստոնէից մէջէն կերպ կերպ անկարգութիւններն ու ապականութիւնները, որ մտած են իրենց պցելութեանց ու կենցաղավարութեանց մէջ. եւ Աստուծմէ սրբութեան ու աղէկութեան շնորհք առնէ, որ իրենց վարուց մէջն ալ բուրէ ազնիւ ու անուշ հոտ բարեպաշտութեան, ինչպէս որ ինք կ'ուզէ եւ ինչպէս որ ինք մեզի օրինակ տուաւ :

Է. Կ Ի Ր Ը Կ Ի

ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ԲԵՐՍՈՍՈՒ

ՈՐ ԿՂՍՈՒԻ ՉԱՐԴԱՎԱԹ

Երեւոյ ընթերցուած կը կարգացուի այսօր պատարագին մէջ : Առաջինը՝ հին կտակարանէն, իմաստութեան գրքէն է : (Գլ. Է. 25—Ը. 4) :

(Իմաստութիւնն) «Աստուծոյ զօրութեան ճաճանչն է ու Ամենակալին փառացը՝ ճշմարիտ ծագումն է. անոր համար պրղծեալ բան մը չիխառնուիր անոր հետ : Վասն զի մշտնջենաւոր լուսոյն ճառագայթն է, ու Աստուծոյ մեծութեան՝ անարատ հայելին, եւ անոր բարութեան պատկերը : Մէկ հատիկ է ու ամէն բանի կարող է. իրմով կը կենայ, ու ամէն բան կը նորոգէ. եւ ազգաց մէջ սուրբ հոգիներուն կ'երթայ. ու Աստուծոյ բարեկամներ եւ մարգարէներ կ'ընէ : Աստուած ուրիշ մարդ չիսիրեր, բայց միայն ան մարդն՝ որ իմաստութեան հետ կը բնակի : Վասն զի իմաստութիւնն արեւէն ու ամէն աստղերէն աւելի գեղեցիկ է. լուսոյ հետ բազմատելով՝ անկից աւելի է. վասն զի լուսոյ ետեւէն գիշեր կու գայ. իսկ չարութիւնը չիկրնար իմաստութեան յաղթել : Մէկ ծայրէն մէկալ ծայր օգ-

տակար ատողջութեամբ կը տարածուի, եւ ամէն բանին անուշութեամբ հոգ կը տանի: Իմ մանկութենէս վեր իմաստութիւնը սիրեցի ու քննեցի, եւ ինծի հարս ընել ուզեցի, ու իր գեղեցկութեան ցանկացայ: Ազնուականութիւնը կը փառաւորէ՝ վասն զի Աստուծոյ հետ կենաց հաղորդութիւն ունի, եւ ամենուն Տէրը սիրեց զանիկա: Ասան զի իմաստութիւնն՝ Աստուծոյ խորհրդակից ու անոր գործքերուն ցանկացող է:»

Այս խօսքերս բոլոր Արդւոյն Աստուծոյ վրայ են, որ է իմաստութիւն յաւիտենական: Ուստի եւ այս ամենայն գովասանքն Արդւոյն Աստուծոյ աստուածային փառաց ու կատարելութեան վրայ ըլլալով՝ յարմարապէս կը կարգացուի այսօրուան պատարագին մէջ աս ընթերցուածս, որովհետեւ այսօր Յիսուսի Քրիստոսի պայծառակերպութեան տունը կը կատարենք, որով իր աստուածային փառքը ցուցուց Թաբոր լեռան վրայ:

Արկիորդ ընթերցուածն ալ հին կտակարանէն, Զաքարիայ մարգարէութենէն է: (Գլ. ԺԳ. 16—21):

«Մանկ պիտի ըլլայ՝ որ Երուսաղէմի վրայ եկած բոլոր ազգերէն մնացածները՝ տարւէ տարի պիտի ելլեն Տեառն Աստուծոյ ամենակալ թագաւորին երկրպագութիւն ընելու եւ տաղաւարահարաց տունը կատարելու: Եւ անանկ պիտի ըլլայ, որ աշխարհքիս բոլոր ազգերէն ով որ Երուսաղէմ չ'ելլեր՝ Տեառն Աստուծոյ ամենակալ թագաւորին երկրպագութիւն ընելու, անոնք ալ մեկայնոնց (այս ինքն՝ ջարդուածներուն) վրայ աւելնան: Եւ թէ որ Եգիպտացւոց ազգն ալ չ'ելլեր ու չիգար, անոնց վրայ ալ կ'ըլլան ան հարուածները՝ որ Տէր պիտի թափէ բոլոր ազգերուն վրայ՝ որ տաղաւարահարաց տունը կատարելու չեն ելլեր: Թէ Եգիպտացւոց եւ թէ ուրիշ բոլոր ազգերուն մեղքը մէկ կ'ըլլայ, թէ որ տաղաւարահարաց տունը կատարելու չեն ելլեր: Ան օրը ձիուն սանձին վրայ եղածը՝ Տիրոջ սուրբ բանը կ'ըլլայ: Եւ Տիրոջ տան մէջ սաները տաշտի պէս կ'ըլլան սեղանին առջեւ. ու Երուսաղէմի եւ Յուդայի մէջ եղած բոլոր սաները՝ Տեառն ամենակալի նուիրեալ կ'ըլլան: Եւ զո՛հ բերողներն՝ ամէնն ալ պիտի գան, անոնցմէ պիտի առնեն ու անոնցմով պիտի եփեն: Եւ ան օրէն ետքն ալ ամենեւին Քանանացի պիտի չգտնուի Տիրոջ տան մէջ:»

Այս խօսքերս խորհրդաբար կը նշանակեն քրիստոնէական կրօնին բոլոր աշխարհք տարածուիլն, եւ քրիստոնէական կրօնը շունեցողներուն կորուստն ու գատապարտութիւնը:

Արրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Յովհաննու առաքելոյն կաթողիկոսաց առաջին թղթէն է: (Գլ. Ա. 1—7):

«Ան որ ի սկզբանէ (այս ինքն՝ ի յաւիտենից) էր, որուն

վրայ լսեցինք, որն որ մեր աչքովն ալ տեսանք, որուն երեսը նայեցանք, ու մեր ձեռքն ալ դպցուցինք ի վերայ Քանին կենաց եւ կեանքն յայտնուեցաւ ու տեսանք. եւ կը վկայենք ու կը պատմենք ձեզի յաւիտենական կեանքը, որ Հօր քովն էր եւ մեզի երեւցաւ: Տեսածնիս ու լսածնիս՝ ձեզի ալ կը պատմենք, որ դուք ալ մեզի հետ հաղորդութիւն ունենաք, ու մեր հաղորդութիւնն ալ ըլլայ Հօր եւ իր Արդւոյն Յիսուսի Քրիստոսի հետ: Եւ աս կը գրենք ձեզի, որ ձեր ուրախութիւնը կտտարեալ ըլլայ: Եւ աս է ան աւետիքն՝ որ իրով լսեցինք ու ձեզի կը պատմենք, որ Ատուած լոյս է, եւ ի նմա ամենեւին խաւար չկայ: Թէ որ ըսելու ըլլանք որ իրեն հետ հաղորդութիւն ունինք ու մենք խաւարի մէջ պարտելու ըլլանք, սուս կը զրուցենք ու ճշմարտութիւնը չենք ընել: Իսկ թէ լուսոյ մէջ պարտելու ըլլանք, ինչպէս որ ինք ալ լուսոյ մէջ է, իրարու հետ հաղորդութիւն կ'ունենանք, եւ իր Արդւոյն Յիսուսի արիւնը զմեզ ամէն մեղքերէ կը մաքրէ:»,

Սուրբ Յովհաննէս առաքելու չէ թէ միայն մարմնաւորապէս տեսաւ զՔրիստոս, ինչպէս ուրիշ առաքելաւք, հապա նաեւ Քրիստոսի այլակերպութեան ատենը Թարոր լերան վրայ իր աստուածային փառքը տեսաւ, ինչպէս որ վարը պիտի զրուցենք: Աւստի մեզի ալ կը վկայէ, որ մենք ալ հաւատանք: Բայց կը հասկըցընէ մեզի որ եթէ կ'ուզենք ճշմարիտ հաւատք ու իրեն հետ հաղորդութիւն ունենալ, պէտք է որ չէ թէ մէկ անգամ միայն խաւարէն դուրս ելլելով՝ զէպ ի լոյս դառնանք, հապա նաեւ միշտ լուսոյ մէջ մնանք ու խաւարի գործքեր չընենք, այս ինքն մեղք չգործենք:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մատթ. Գլ. Ժ. 13—ԺԷ. 13:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. «Փիլիպպեայ Աեսարիայ կողմերն ելլելով՝ աշակերաներուն կը հարցընէր ու կ'ըսէր. Ինձի համար մարդիկ ինչ կը զրուցեն, որդի մարդոյ ո՞վ է կ'ըսեն: Ենտեք ալ ըսին. Ոմանք կ'ըսեն թէ Յովհաննէս Մկրտիչն է. ոմանք Եղիա է, ոմանք ալ՝ Երեմիա կամ մարգարէներէն մէկն է, կ'ըսեն: Ըսաւ իրենց Յիսուս. Հապա դուք ինձի համար ինչ կը զրուցէք, ես ո՞վ եմ: Սիմոն Պետրոս պատասխան տուաւ իրեն ու ըսաւ. Գուն ես Քրիստոս Արդի Ատուածոյ կենդանոյ: Յիսուս ալ իրեն պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Երանի՛ քեզի, Սիմոն որդի Յովնանու. վասն զի մարմին ու արիւն քեզի չյայտնեց, այլ իմ Հայրս որ երկինքն է: Ես ալ քեզի կ'ըսեմ, որ Գուն վեմ ես եւ ադ վիմին վրայ իմ Եկեղեցիս պիտի շինեմ, ու դժոխոց դռներն անոր չկարենան յաղթել: Եւ երկնից թագաւորութեան բանիքները քեզի կու տամ. եւ զով

որ աշխարհքիս վրայ կապելու ըլլաս, երկինքն ալ կապուած ըլլայ. եւ զով որ աշխարհքիս վրայ արձակելու ըլլաս, երկինքն ալ արձակուած ըլլայ: Ան ատեն աշակերտներուն խիստ պատուէր տուաւ որ չըլլայ թէ մէկու մ'ըսեն թէ ինքն է Քրիստոս: Անկից ետքը Յիսուս սկսաւ աշակերտներուն հասկըցընել թէ Երուսաղէմ պիտ'որ երթայ, եւ շատ չարչարանք ու անարգանք պիտի քաշէ քահանայապետներէն, դպիրներէն ու ժողովրդեան ծերերէն, եւ զինքը պիտի մեռցընեն, ու երրորդ օրը յարութիւն պիտ'որ առնէ: Պետրոս ալ զինքը մէկգի առնելով՝ սկսաւ դէմ դնել իրեն ու ըսել. Տէր, քաւ լիցի քեզ. ագ բանը քեզի չըլլայ: Յիսուս ալ Պետրոսին դառնայով՝ ըսաւ. Դէմ կեցող, գնա սրկից. դուն ինձի գայթակղութիւն կ'ըլլաս. դուն Աստուծոյ բաները չես մտածեր, այլ մարդու բաները: Ան ատեն Յիսուս իր աշակերտներուն ըսաւ. Թէ որ մէկն իմ ետեւէս գալ կ'ուզէ, ինք զինքը թող ուրանայ. եւ իր խաչն առնէ, ետեւէս գայ: Ասան զի ով որ իր հոգին փրկել կ'ուզէ՝ կը կորսընցընէ, եւ ով որ իր հոգին ինձի համար կը կորսընցընէ՝ կը գտնէ: Ինչ օգուտ է մարդուն, թէ որ բոլոր աշխարհքը կը շահի, ու իր հոգին կը տուժէ. եւ կամ ինչ կրնայ տալ մէկն իր հոգին փրկելու համար: Ասան զի որդի մարդոյ պիտի գայ իր Հօրը փառքովն ու իր հրեշտակներովը, եւ ան ատեն ամէն մէկուն հատուցում պիտ'որ ընէ իրենց գործքին նայելով: Ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի որ հոս եղողներուն մէջէն կան ոմանք, որ պիտի չմեռնին՝ մինչեւ չտեսնեն զորդի մարդոյ իր թագաւորութեանին եկած: Եւ վեց օրէն ետքը Յիսուս իր հետն առաւ զՊետրոս եւ զՅակոբոս եւ անոր Յովհաննէս եղբայրն, ու բարձր լեռ հանեց զանոնք մինակ: Եւ անոնց առջեւն այլակերպեցաւ ու երեսներն արեւու պէս լուսաւորեցան, զգեստներն ալ լուսոյ պէս ճերմակ եղան: Եւ ահա երեւցան անոնց Մովսէս ու Եղիա, որ հետը կը խօսէին: Պետրոս պատասխան տուաւ ու ըսաւ Յիսուսին. Տէր, աղէկ կ'ըլլայ՝ որ հոս մնանք. եւ թէ որ կ'ուզես՝ երեք տաղաւար շինենք, մէկը՝ քեզի, մէկը՝ Մովսէսի, մէկն ալ՝ Եղիայի: Աս ըսած ատեն՝ ահա լուսաւոր ամպ մ'եկաւ՝ անոնց վրայ հովանի եղաւ: Ամպին մէջէն ձայն մ'եկաւ ու ըսաւ. Դա է իմ սիրելի որդիս, անոր վրայ հաճեալ եմ, անոր մօտիկ ըրէք: Երբ որ աշակերտներն աս բանը լսեցին, երեսներնուն վրայ ինկան ու շատ վախցան: Եւ Յիսուս մօտիկցաւ իրենց, բռնեց ու ըսաւ. Ոտք ելէք ու մի վախնաք: Աչուրնին վեր վերցուցին, տեսան որ մարդ մը չկայ, բայց միայն Յիսուս: Եւ լեռնէն ալ վար իջած ատեննին՝ Յիսուս պատուիրեց իրենց ու ըսաւ. Զըլլայ որ ագ տեսիլը մարդու մը

պատմէք մինչեւ որ որդի մարդոյ մեռելներուն մէջէն յարու-
թիւն առնէ: Աշակերտները հարցուցին իրեն ու ըսին. Ան ինչ
բան է՝ որ դպիրք կ'ըսեն, թէ Առաջ պէտք է որ Եղիա գայ:
Յիսուս պատասխան տուաւ ու ըսաւ իրենց. Եղիան պիտի գայ
ու ամէն բան հաստատէ. բայց ես կ'ըսեմ՝ ձեզի որ Եղիա ար-
դէն եկաւ ու չձանչցան զինքը, այլ ուղածնին ըրին իրեն. ա-
նանկ ալ որդի մարդոյ անոնցմէ պիտի չարչարուի: Ան ատեն
աշակերտները հասկըցան որ Յովհաննէս Մկրտչին համար ըսաւ
իրենց:,,

Աս աւետարանս կը սկսի նախ պատմել ու հասկըցնել
թէ ինչպէս որ Քրիստոսի հարցուցած ատեն՝ Պետրոս առա-
քեալ ամէն առաքեալներէն առաջ ամենեւին չտարակուսե-
ցաւ, այլ մասնաւոր աստուածային յայանութեամբ ձանչցաւ
Քրիստոսի ո՞վ ըլլալն եւ զանիկա Որդի Աստուծոյ եւ Աստուած
դաւանեցաւ, անանկ ալ Քրիստոս Տէրն մեր ամէն առաքեալ-
ներէն վեր եւ գլխաւոր կարգեց զՊետրոս առաքեալ, զինքն
Եկեղեցւոյ վէմ ըրաւ ու ընդհանուր Եկեղեցւոյն վրայ գլխա-
ւորութեան իշխանութիւնը տուաւ, կապելու եւ արձակելու
իշխանութիւն տալով: Ետքը Քրիստոս Տէրն մեր քաշելու շար-
չարանքները պատմած ատեն՝ Պետրոս առաքեալ սոսկաց ու
կսկըծալով աղաչեց որ անանկ չըլլայ: Բայց Յիսուս սաստեց ու
հասկըցուց որ աստուածային յաւիտենական կամքն անանկ է.
աս ալ յայտնեց թէ ո՞վ որ կ'ուզէ յաւիտենական փառաց
հասնիլ, իրեն նմանելով՝ իր անձը պիտի ուրանայ ու աս աշ-
խարհքէս պիտի կտրի. վասն զի այբայութեան փառքը շատ
մեծ բան է. ու անոր հասնելու համար՝ ամէն բան մէկդի
ձգելու է: Ասոր համար ալ արքայութեան փառաց մեծութիւ-
նը խօսքով հասկըցնելէն ետքը՝ ուզեց նաեւ փորձով ալ
քիչ մը հասկըցնել քանի մը առաքեալներուն. ու խօսք
տուաւ որ ան քանի մը հոգին չմեռած՝ նոյն փառքը տեսնեն:
Տուած խօսքն ալ վեց օրէն ետքը կատարեց: Երեք առաքեալ
հետն առաւ, այս ինքն՝ զՊետրոս, զՅակոբոս եւ զՅովհաննէս.
անոնց հետ թաւրոր լեռն ելաւ ու հոն աղօթքի կեցաւ: Եւ իս-
կոյն իր մարմինը փառաւորուեցաւ արքայութեան փառքովը.
Մովսէս ու Եղիա ալ հնազանդելով աստուածային հրամանին՝
հոն երեւցան ու Յիսուսին հետ կը խօսէին: Առաքեալք ասանկ
խելքէ մտքէ վեր բանը տեսնելով՝ զարմացան եւ իրենք զի-
րենք կորսնցուցին. անանկ անոյշ եկաւ իրենց, որ չէին ու-
զեր անկից զատուիլ. ուստի Պետրոս ալ ըսաւ Յիսուսին. Տէր,
աղէկ կ'ըլլայ որ հոս մնանք. ու մարդկօրէն ալ կը կարծէր թէ
ձար մը կրնայ ըլլալ, անոր համար Յիսուսին ըսաւ. Երեք տա-

դաւար շինենք, մէկը՝ քեզի, մէկը՝ Մովսեսի, մէկն ալ՝ Եղիայի: Բայց սաստիկ խնդութենէն ինք իրմէ ելած ըլլալով՝ ըսածը չէր գիտեր: Սակայն այնչափ փառքն՝ որ Յիսուս իր առաքեալներուն ցուցուց, բաւական չէր: Հայր Աստուած ալ վերէն լուսոյ մէջէն Յիսուսի աստուածութիւնը հաստատելու համար՝ վկայեց որ իր սիրելի Որդին է: Իսկ առաքեալք ան ձայնէն ու լուսէն վախցան եւ երեսներնուն վրայ ինկան: Եւ որովհետեւ Աստուծոյ ցուցընելիքը կատարուած էր, եւ դեռ ատենը չէր որ Յիսուսի մարմնոյն փառաւորութիւնը մնացական ըլլայ, վասն զի դեռ չարչարուած չէր, անոր համար Յիսուս իր մարմնոյն սուած փառքն իսկոյն ներս քաշեց ու առաջին վիճակը դարձուց: Ետքը սիրտ սուաւ իր առաքեալներուն, ոտք հանեց. լեռնէն վար իջած ատենին ալ պատուիրեց որ ըլլայ թէ մարդու մը պատմեն մինչեւ որ ինք յարութիւն առնէ:

Աս պլակերպութիւնը Յիսուս անոր համար բանեցուց, որ իր աշակերտներուն հաւատքը հաստատէ ու իր ճշմարիտ աստուածութեան ցոյցը տայ: Իր աստուածային փառաց պղտիկ կայծը ցուցընելով՝ ուզեց հասկըցընել իրենց թէ ինչ մեծամեծ փառքեր պատրաստուած է իրենց երկկնքը՝ աս աշխարհքիս չարչարանքներէն ու տառապանքներէն ետքը. եւ չէ թէ անոնց մինակ, հապա մեղի ալ՝ թէ որ իր պատուիրաններն աղէկ պահելու եւ մեր վարքն իր վարուց նմանցընելու ըլլանք: Իսկ ան պատրաստուած փառքն անանկ մեծ է, որ չէ թէ մինակ մարդուս լեզուն չիկրնար բացատրել, հապա նաեւ մարդուս խելքը չիկրնար հասնիլ: Պօղոս առաքեալ ալ չմեռած՝ յափշտակեցաւ երրորդ երկկնքը, բայց ինչ կ'ըսէ. «Աստուած իր սիրելիներուն անանկ բան մը պատրաստեց, որ աչք տեսած չէ, ականջ լսած չէ ու մարդուն սիրտն ինկած չէ», (Ա. Կորն. Է. Գ): Բայց թէ որ կ'ուզենք որ մեր սիրտն ան արքայութեան փառացը բորբոքի, աս մտածենք որ եթէ Աստուծոյ պատրաստած ուրախութիւններուն մինակ մէկ անցաւ որ կաթիլն անանկ ըրաւ առաքեալները՝ որ իրենցմէ դուրս ելան, հապա ինչ պիտի ըլլայ՝ երբ որ արդարք մտնեն արքայութիւն ու հոն մնան յաւիտեանս յաւիտենից:

Այս ուրեմն հոգիներնուս աչքը բանանք, ու հաւատքով միշտ արքայութեան անպատմելի փառքը մտածենք: Զըլլայ թէ կուրանալով՝ աչուրներնէս հեռացընենք ու անանկով մենք ալ հեռու մնանք: Աս աշխարհքիս շնչին ու անցաւոր բարութիւնները մեզի բան մը չերեւան եւ զմեզ չխաբեն: Ահա կը տեսնենք որ աս աշխարհքիս մէջ բան մը չկայ, որով մեր սիրտը հանդի: Որչափ որ աշխարհքիս մէջ հեշտութիւն, հա-

ճուժիւն, զուարճութիւն, ուրախութիւն կայ, մէկը մարդու սիրտը չիկշապցընէր, չի՛հանգչեցընէր. վասն զի մարդու երջանկութիւնն անոնք չեն, ուստի եւ մարդու բաղձանքին փրնտոածն ալ անոնք չեն: Այլ մարդու ճշմարիտ երջանկութիւնը՝ միայն Աստուած է, ուստի մարդու բաղձանքն ալ զԱստուած կը փնտռէ եւ մինակ Աստուծով կրնայ կշտանալ ու հանգչիլ: Անոր համար չըլլայ որ մենք ալ մեր սիրտն աս աշխարհքիս բաներուն փակցընենք. այլ միշտ երկրաւոր բաներէն հրաժարելով՝ աշուրնիս երկնային բաներուն վրայ ըլլայ: Միշտ մտուրնիս բերենք ան յաւիտենական, անսահման ու անվասնան փառքը՝ զորն որ Տէրն մեր եւ փրկիչ Յիսուս Քրիստոս մեզի համար պատրաստեց, մեզի խոստացաւ, մեզի արժանի տեսաւ, եւ կու տայ ալ ամենուն՝ որ իրեն խօսքը մտիկ կ'ընեն ու գործքով ալ իր խրատները կը կատարեն:

Եւ մենք որ Հայր մերին մէջ կ'ըսենք. «Եկեացէ արքայութիւն քո», ջանանք որ մեր գործքովն ալ հասնելու արժանի ըլլանք: Ի՞նչ որ խաչ, նեղութիւն, չարչարանք, վիշտ ու աշխատութիւն կրել պէտք է, չծոյլնանք: Ինչ կրելու ըլլանք ան փառաց հասնելու համար՝ քիչ է. եւ սակայն անանկ քիչ բաներուն համար՝ Աստուած խոստացեր է մեզի արքայութիւնը: Աս աշխարհքիս մէջ Քրիստոսի խաչակից պիտի ըլլանք, որ ի հանդերձեալն ալ իրեն փառակից ըլլանք: Նոյն ինքն Քրիստոս Տէրն մեր ըստ մարդկութեան նախ չարչարուեցաւ, խաչեցաւ, ու ետքը ան փառքը մտաւ. ինչպէս որ ինք ըսաւ իր յարութեանէն ետքը. Քրիստոս աս չարչարանքները պիտի քաշէր ու իր փառքը մտնէր: (Ղ. 1. ԻԳ. 26:) Հապա ուր կը մնանք մենք ողորմելի մեղաւորքս, որ չէ թէ միայն արքայութեան արժանի ըլլալու վարձք ստանալու համար, հապա նաեւ մեր մեղքերուն ապաշխարանքները վճարելու համար պարտական ենք խաչ քաշելու: Բայց որովհետեւ ինչ որ քաշենք աս աշխարհքիս մէջ՝ քիչ է, կարճ է ու շուտով կ'անցնի, քաշենք սիրով, որպէս զի արժանի ըլլանք արքայութեան փառացը, որ շատ է՝ վասն զի մեծ է, երկայն է՝ վասն զի յաւիտենական է, եւ ամենեւին չ'անցնիր՝ վասն զի անվասնան է:

ԸՅՍՕՐ ալ պատարագին մէջ երեք ընթերցուած կը կարդացուի: Առաջինը՝ Տին կտակարանէն, Մովսէս մարգարէին գրած ելից գրքէն է: (Գլ. ԺԹ. 9—13:)

«Ըսաւ Տէր Մովսէսին. Ահա ամպի սիւնով ես քեզի կու գամ, որ քեզի հետ խօսած ատենս՝ ժողովուրդը լսէ եւ ի յաւիտեան քեզի հաւատան: Եւ ինչ որ ժողովուրդն ըսած էր՝ Մովսէս Տիրոջը պատմեց: Տէր ալ Մովսէսին ըսաւ. Իջիր, վկայութիւն տուր ժողովուրդեան եւ զիրենք սրբէ այսօր ու վաղը. եւ զգեստնին լուան ու երրորդ օրուան պատրաստ ըլլան. վասն զի երրորդ օրը կ'իջնայ Տէր բոլոր ժողովուրդեան առջեւը՝ Սինա լեռան վրայ: Ժողովուրդն ալ չորս դիէն հեռու կեցընես ու ըսես. Չգոչ կեցեք, չըլայ որ լեռն ելէք ու լեռը մօտենայք. վասն զի ով որ լեռը կը մօտիկնայ, չարաչար կը մեռնի: Չեոք չդպչի լեռան. վասն զի (դպչողը) քարերով կը քարկոծուի ու նետերով կը խոցուի. անասուն ըլլայ, մարդ ըլլայ, չ'ապրիր. այլ երբ որ ձայներն ու փողն ու ամպը կ'ելլէ կը վերանայ լեռնէն, ան ատեն ելլեն լեռը:»

Ըս խօսքերս Աստուած Մովսէս մարգարէին ըսաւ, երբ որ Սինա լեռան վրայ օրէնք պիտի տար: Բայց խորհրդապէս կը կարդացուի այսօր պատարագին մէջ, չէ թէ միայն անոր համար, որ Յիսուսի պլակերպութեան ատեն Մովսէս երեւնալով՝ ասոր յիշատակութիւն մ'ըլլայ, հապա նաեւ անոր համար՝ որ ինչպէս Սինա լեռան վրայէն աստուածային ձայն լսուելով՝ անանկ եղաւ որ Հրեայք Մովսէսի հաւտան, անանկ ալ Աստուած ուզեց որ Թարոր լեռան վրայ ինք Հայրն Աստուած երկինքէն աստուածային ձայնով Յիսուսին աստուածութեան վկայէ ու Յիսուսին հնազանդելու պարտաւորէ, որպէս զի առաքեալք ու բոլոր ազգ մարդկան Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ հաւտալով՝ քրիստոնէական կրօնին ճշմարտութիւնն ընդունին ու ետեւէն երթան:

Լքրկրորդ ընթերցուածն ալ հին կտակարանէն, չորրորդ Թագաւորութեանց գրքէն է: (Գլ. Բ. 9—12:)

(Լքրիա ու Եղիսէ Յորդանան գետէն) «Ընցած ատեննին՝ Եղիա Եղիսէին ըսաւ. Ինծմէ բան մ'ուզէ որ քեզի ընեմ, քանի որ քեզմէ չեմ վերացած: Եւ Եղիսէ ըսաւ. Քու կրկին հոգիդ իմ վրաս ըլլայ: Եւ Եղիա ըսաւ. Դժուարին բան ուզե-

ցիր. բայց եթէ կը տեսնես՝ որ ես քեզմէ կը համբառնամ, անանկ ըլլայ. ապա թէ ոչ՝ չըլլայ: Գացած ատեննին՝ կը խօսէին ու կ'երթային, եւ ահա հրեղէն կառք ու հրեղէն ձիեր՝ երկուքին մէջ մտան իրարմէ զատեցին. եւ Եղիա շարժմամբ երկինք վերացաւ: Իսկ Եղիսէ կը նայէր ու կ'աղաղակէր. Հայր հայր, կառքդ Իսրայելի եւ հեծեալքդ նորա. ու ալ չտեսաւ զինքը:

Յիսուսի պլակերպութեան ատեն Թարոր լերան վրայ Մովսէս ու Եղիա երևցան: Աւստի ինչպէս առաջին ընթերցուածով Մովսէս յիշուեցաւ, անանկ ալ երկրորդ ընթերցուածով Եղիա կը յիշուի:

Երրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Յովհաննու առաքելոյն կաթուղիկեայց առաջին թղթէն է: (Գլ. Ե. 9—12):

«Սիրելիք, թէ որ մարդու վկայութիւնը կ'ընդունինք, Աստուծոյ վկայութիւնն աւելի մեծ է: Աստուծոյ վկայութիւնն աս է, որ իր Արդւոյն վրայ վկայեց: Ով որ Աստուծոյ Արդւոյն կը հաւատայ, աս վկայութիւնն իր քովն է. իսկ ով որ Աստուծոյ Արդւոյն չի հաւատար, զԱրդին Աստուծոյ սուտ կը հանէ. վասն զի չի հաւատար ան վկայութեան՝ որ Աստուած իր Արդւոյն վրայ վկայեց: Եւ աս է վկայութիւնն՝ որ Աստուած մեզի յաւիտենական կեանք տուաւ. եւ աս կեանքս իր Արդւոյն վրան է: Ով որ Արդին կ'ընդունի, կեանքն ալ կ'ընդունի. իսկ ով որ Աստուծոյ Արդին չ'ընդունիր, կեանքն ալ չ'ընդունիր»:

Ինչպէս երէկ տեսանք, Յիսուսի պլակերպութեան ատեն Հայրն Աստուած երկնքէն վկայեց Յիսուսի աստուածութեան, ու մեզի ալ հրամայեց որ Յիսուսի խօսքը մտիկ ընենք, այս ինքն՝ Յիսուսի կրօնն ու վարդապետութիւնը պահենք ու գործքով ալ կատարենք: Ասոր համար Յովհաննէս առաքեալ ալ մեզի կը սորվեցընէ որ պարտական ենք Յիսուսի հաւտալ: Եւ որովհետեւ առանց գործքի եղած հաւատքը մեռած է, անոր համար գործքերնիս ալ մեր հաւատքին պիտի յարմարցընենք: Ան ատեն հասնինք յաւիտենական կենաց:

Իսկ աւետարանն աս է: (Յ. Է. Գլ. Ա. 1—17):

Ի Հօրէն լուսոյ. «Իսկզբանէ (ի յաւիտենից) էր Բանն (Արդին Աստուծոյ). եւ Բանն Աստուծոյ քովն էր, ու Բանն Աստուած էր: Ինք ի յաւիտենից Աստուծոյ քովն էր: Ամէն բան անով եղաւ. եւ առանց անոր՝ բան մը չեղաւ, ինչ որ եղաւ: Անով կեանք էր. ու կեանքը՝ մարդկան լոյս էր. եւ լոյսը խաւարին մէջ լուսաւոր էր, ու խաւարը լուսոյն խելք չհասցուց: Աստուած մարդ մը խրկեց, անունը Յովհաննէս. աս մարդս վկայ ըլլալու եկաւ, որ լուսոյն համար վկայէ, որպէս զի ամէնքն ալ անոր ձեռքովը հաւտան: Ինք լոյս չէր. հապա լուսոյն համար

պիտի վկայէր: Ճշմարիտ լոյս կար, որ կը լուսաւորէ ամեն մարդն՝ որ աշխարհք պիտի գայ: Աշխարհքին մէջն էր ու աշխարհք իրմով եղաւ, եւ աշխարհք զինքը շճանչցաւ: Իրեննեբուն եկաւ, եւ իրեն եղողները զինքը չընդունեցան: Իսկ որոնք որ զինքն ընդունեցան, անոնց իշխանութիւն տուաւ Աստուծոյ որդի ըլլալու, անոնց՝ որ իր անուան կը հաւտան: Ասոնք չէ թէ արինէ, կամ մարմնոյ կամքէն, կամ էրիկ մարդու կամքէն, այլ Աստուծմէ ծնան: Եւ Բանն մարմին եղաւ (Որդին Աստուծոյ մարդկային բնութիւն առաւ) ու մեր մէջը բնակեցաւ, եւ իրեն փառքը տեսանք՝ ինչպէս որ Հօր Աստուծոյ միածին Որդւոյն փառքն է, լի շնորհօք ու ճշմարտութեամբ: Յովհաննէս իրեն համար կը վկայէ. աղաղակեց ու ըսաւ. Աս է՝ որուն համար կ'ըսէի թէ ինծմէ ետքը պիտի գայ. բայց ինծմէ առաջ եղած է, վասն զի ինծմէ առաջ էր: Վասն զի իր լուծենէն մենք ամենքս ալ շնորհք շնորհքի տեղ առինք: Վասն զի օրէնքը Մովսէսի ձեռքով տրուեցաւ. իսկ շնորհքն ու ճշմարտութիւնը Յիսուսի Գրիստոսի ձեռքովն եղաւ:»

Աս աւետարանիս մեկնութիւնը տես Նոր կիրակիին օրը. (Եբէ- 85, 86:)

Այլակերպութեան անը՝ հինգ տաղաւարահարաց տօներէն մէկն ըլլալով՝ այսօր մեռելոց յիշատակը կը կատարուի: Երէկ ըսինք թէ ինչպէս պէտք է որ արքայութեան փառաց հասնելու աշխատինք: Այսօր ալ մտածենք թէ ան ննջեցեալները՝ որ նոյն երանական փառաց պիտի հասնին, բայց իրենց մեղաց սպաշխարանքները վճարելու համար՝ քաւարանին մէջ քաւելու մնացեր են, ինչպէս կը փափագին շուտով աղատիլ եւ հասնիլ: Մենք կրնանք իրենց օգնել աղօթքով եւ ուրիշ բարեպաշտ գործքերով, կրնանք իրենց օգնել մեղսաքաւիչ սուրբ պատարագին արգիւնքովը, կրնանք իրենց օգնել աղքատաց ողորմութիւն տալով, կրնանք իրենց օգնել՝ սուրբ Եկեղեցւոյ գանձուց մէջէն իրենց համար ալ ներողութիւն շահելով: Անփոյթ չըլլանք: Երանի՛ մեզի, թէ որ մեր աշխատութեամբ՝ Աստուծոյ շնորհօքը հօգի մը կ'աղատենք եւ ինք արքայութեան կը հասնի: Ան հօգին մեզի համար անգաղար բարեխօս կ'ըլլայ Աստուծոյ, որ Աստուծոյ շնորհքովն աս անցաւ որ աշխարհքիս խաբէութենէն մենք ալ աղատելով՝ իրեն հասած յաւիտեանական ուրախութեան հասնինք:

Ե. Կ Ի Ր Ը Կ Ի

Վ Լ Ի Գ Ը Վ Ը Ռ Է Ն Ե Տ Գ Ը

ԸՌԱՋԻՆ ընթերցուածք՝ Տին կտակարանէն, Եսայիայ մարգարէութենէն է: (Գ. Գ. 16 - Գ. 1):

«Եսայէս կ'ըսէ Տէր. ԱրովՏեաւ Միոնի աղջիկները հպարտացան ու բարձրապարանոց գացին. իրենց ընթուինքովը նշան կ'ընէին, ու քայած ատեննին՝ զգեստնին գետինը կը քսէին, ու իրենց ոտուրներովը կը կաքաւէին: Ընոր համար Աստուած ալ Միոնի աղջիկներուն գլուխները պիտի խոնարհեցընէ ու Տէր անոնց զարդերը պիտի հանուեցընէ ան օրը. եւ Տէր անոնց զգեստներուն փառքը պիտի հանէ, եւ անոնց պատմուճանները, եւ մազերնուն հիտուածքը, մազերուն կապերն ու պսակակալները, եւ մահիկներն ու երեսներնուն զարդերը, ու փառաւոր զարդարանքի պատմուճաննին, եւ քօղերնին ու ապարանջաններնին ու մեհեանդներնին, եւ օղերնին, ու մատնիներնին, ու կշտապանակներնին, զիպակներն ու ճեղենակները. եղրածիրաննին ու միջնածիրաննին, եւ տան մէջ հագնելքն, ու թափանցիկ լակոնացին. բեհեղն ու երկնագոյնը, եւ կարմիր շղաշատնուն ու գոյնզգոյն բանածը, եւ ոսկի թելով բանածն ու ծայրերն ոսկեթելը: Ընուշ հոտերուն տեղն ալ՝ փոշի պիտ'որ ըլլայ, ու կամարին տեղ՝ չուանէ գօտի. գլխուն ոսկիէ զարդերուն տեղ՝ կնտութիւն պիտ'որ ըլլայ՝ քու գործքերուդ համար, ու ոսկւով բանուած զիպակնին տեղ՝ քուրձ պիտի հագնիս: Եւ սիրելի որդիդ՝ որ կը սիրես, սրով պիտի մեռնի. ու ձեր իշխանները սրով պիտ'որ իյնան ու ողորմելի ըլլան. եւ ձեր զարգուց սապատներուն վրայ սուգ պիտ'որ ըլլայ. ու մինակ պիտի մնաս եւ գետինն իյնաս: Եւ եօթը կնիկ մէկ էրիկ մարդու ձեռք պիտի զարնեն ու ըսեն. Մեր հացը կ'ուտենք ու մեր զգեստը կը հագնինք, բայց մինակ քու անունդ մեր վրայ յիշուի, մեր նախատինքը մեր վրայէն վերցուր:»

Վրդէն յայտնի է թէ որչափ Աստուծոյ գէմ մեծ բան է՝ աշխարհքիս ունայնութիւններուն սիրտ կայցընելը: Եւ որովհետեւ աշխարհքիս ունայնութիւններուն սիրտ կայցընողն՝ իր սրտին սէրն Աստուծոյ տալու տեղ՝ անանկ ունայնութիւններուն կու տայ, եւ Աստուծակ կը հեռանայ. անոր համար Աստուծոյ աչքէն ալ կ'իյնայ ու յաւիտենական դատապարտութեան արժանի կ'ըլլայ: Մանաւանդ որ անպարկեշտ հագուստներուն, զարդերուն հետ ըլլալը՝ չէ թէ միայն մարդուն սիրտն

ունայնութեան սիրովը կը գլտորէ, հապանաւ մարմնաւոր ցանկութեան կրակովը կ'այրէ: Բայց անանկ մարդը չէ թէ մի- նակ ի հանդերձեալն կը պատժուի յաւիտեանս յաւիտենից, հապանաւ սա աշխարհքիս մէջ շարաշար կը պատժուի: Աղէկ մտածեն կանայք ու աղջկունք ան պատիժները՝ որ Աստուած Իսրայելացւոց աղգին կնիկներուն ու աղջիկներուն տուաւ, ինչ- պէս որ վերը տեսանք, եւ յաւիտենական փառքն ու արքայու- թեան զարդերը յիշելով՝ զգաստանան ու աշխարհքիս ունայն զարդերէն հեռու կենան, որ ուրիշ բանի չեն ծառայեր՝ բայց եթէ գայթակղութիւն ու մեծամեծ փորձութիւններ տալու: Ո՛հ, որչափ կերպ կերպ մեղքեր ու բամբասանքներ ալ կ'ըլլայ կնիկներուն ու աղջիկներուն անպարկեշտ հագուստներով, կո- տրտուելով քայլելուն ու էրիկ մարդոց առջեւ չվայլած կեր- պով երեւալուն եւ կամ անոնց հետ համարձակ կենցաղավա- րութիւն ընելուն համար. թող մէկդի անաքանդութիւնը՝ որ ամբողջ գերդաստաններ կը քանդին կը փտտին: Շատ անգամ կը կարծեն թէ զիրենք արդարացընելու պատճառ ունին. մէկը կ'ըսէ թէ Տարիքիս վայլածն ինչո՞ւ պիտի չընեմ. մէկալը կ'ըսէ թէ Մեծութեանս նայելով՝ հարկ է որ անանկ ընեմ. մէկը կ'ըսէ թէ Իմ միտքս շիտակ է, մէկալը կ'ըսէ թէ Այսչափ մարդ կ'ընէ, ես ընեմ նէ՛ ինչ կ'ըլլայ. բայց ան խօսքերուն ամենն ալ սուտ ու փուճ խօսքեր են: Իրենք ինչ կ'ուզեն թող ըսեն. գայլու կերպարանքով գառնուկ չիկրնար ըլլալ. ուստի բուն ու ճշմարիտ պատճառն ան է, որ սրտերնին անանկ բաներու կըս- ցուցած են. անանկ որ այնչափ մեծամեծ մեղքերն ալ ջրի պէս կը խմեն ու աչուրնին կըյրցած է. անոր համար ալ ո՛չ խոստո- վանահարց խրատներն ականջնին կը մտնէ, ո՛չ քարոզիչներուն քարոզները, եւ ո՛չ մեծերուն արգելմունքները: Կ'ամբընամ ըսելու, Աստուած շատ անգամ ալ այսչափ հրապարակական պատիժներ կը խաւրէ, բայց ամէն մէկն իր խելքին վրայ հաս- տատ կը կենայ, գիտցածէն կտրուիլ չ'ուզեր. մանաւանդ թէ որ նեղի ալ գալու ըլլայ, խոստովանահարցները խաբելով՝ սրբապղծութեան մեղքն ալ ընելու ամենեւին խղճմտանք չ'ը- ներ, եւ կամ նաեւ խոստովանանքէն ալ հոգեւորէն ալ կը կտրուի, միայն թէ ուզածն ընէ ու մէկը մէկալը դժոխք ձգէ: Բայց կը վախնամ որ ատանկները թէ որ շուտով չեն զգաս- տանար ու ապաշխարութիւն ընելով չեն դառնար չեն շտկուիր, իրենց կատարածը խիստ շարաշար կ'ըլլայ, թէ մարմնով սա աշխարհքիս մէջ եւ թէ հոգւով ի հանդերձեալն. վասն զի Աստուած վրէժխնդիր է: Մ'ըսեր, ինչպէս որ ոմանք չամբընա- լով կ'ըսեն թէ Բոլոր սա բաներս քահանայից ու խոստովա-

նահարց հնարքն է. վերի մարգարէութեան մէջ աստուածային անսուտ բերանոյն անդառնալի վճիռը լսեցիր: Աս աշխարհքիս մէջ ամէն մարդ կրնայ իր ուզած պատասխանը տալ. բայց ան բանէ չէ. հապա միշտ մտածելու ենք թէ Աստուծոյ դատաստանն ելած ասուննիս՝ ինչ պատասխան պիտի տանք. հոնտեղը ասանկ փուճ ու պարսպ խօսքեր չեն անցնիր, հոնտեղաց լեզուն ուրիշ լեզու է, հոնտեղը ասանկ խենթութեամբ լեզուները չեն հասկըցուիր:

Արկորողը ընթերցուածը նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած առաջին թղթէն է: (Գլ. Ա. 22 — Բ. 5):

«Վախ որովհետեւ Հրեայք հրաշք կ'ուզեն եւ հեթանոսք իմաստութիւն կը փնտռեն, մենք խաչուած Քրիստոսը կը քարոզենք՝ Հրէից գայթաղութիւն ու հեթանոսաց յիմարութիւն. բայց կոչուածներուն, թէ Հրեայ բլան թէ հեթանոս, գճրիստոս (կը քարոզենք) Աստուծոյ զօրութիւն ու Աստուծոյ իմաստութիւն: Վասն զի Աստուծոյ յիմարն՝ ամէն մարդէն աւելի իմաստուն է, եւ Աստուծոյ տկարը՝ մարդոցմէ աւելի զօրաւոր է: Արդէն դուք ձեր կոչումը տեսաք, եղբարք. վասն զի մարմնոյ կողմանէ շատ իմաստուններ, շատ զօրաւորներ ու շատ ազնուականներ չկոչուեցան. այլ աշխարհքիս յիմարներն ընտրեց Աստուած, որ իմաստուններն ամբողջնէ, եւ աշխարհքիս տկարներն ընտրեց Աստուած, որ զօրաւորներն ամբողջնէ. ու աշխարհքիս մէջ ճանչցուածներն ու արհամարհածներն ընտրեց Աստուած ու ոչինչները, որ բան մ'եղողները խափանէ. որպէս զի Աստուծոյ ասջեւ ամենեւին մարդ մը չպարծի: Վասն զի իրմէ դուք էք ի Քրիստոս Յիսուս, որ մեզի Աստուծմէ իմաստութիւն, արգարութիւն ու սրբութիւն ու փրկութիւն եղաւ. որպէս զի ինչպէս որ գրուած է, պարծեցողը՝ Տիրոջմով պարծի: Ես ալ, եղբարք, թէպէտ ձեզի եկայ, բայց իմաստուն խօսքերու շատութեամբ չեկայ՝ Աստուծոյ վկայութիւնը ձեզի պատմելու: Վասն զի մտքս ուրիշ բան մը չգրի ի ձեզ գիտնալու, բայց միայն զՅիսուս Քրիստոս, ան ալ՝ խաչուած: Եւ ես տկարութեամբ ու վախով ու շատ դողալով մնացի քովերնիդ. եւ իմ խօսքս ու քարոզութիւնս չէ թէ իմաստութեան խարէական խօսքերով եղաւ, այլ Հոգւոյն ու ժովն ու զօրութեամբը. որպէս զի ձեր հաւատքը մարդու իմաստութեամբ չըլլայ, այլ Աստուծոյ զօրութեամբ:»

Աս խօսքերս յայտնի են ու բացատրութեան կարօտութիւն չունին: Քրիստոս նախատինքով խաչի վրայ խաչուեցաւ, եւ իր խաչը քարոզեցաւ. ան խաչն՝ որ առաջ նախատական

տանջանք մըն էր, հաւատացելոց երկրպագութեան նիւթ եւ թագաւորներուն փառք ու պարծանք եղաւ: Տասուերկու ողորմելի ազքատ ձկնորսք՝ որ իմաստութիւն ինչ ըսել է՝ չէին զիտեր, հարստութիւն ու զօրութիւն չունէին, իմաստուններն ու հարուստներն ու զօրաւորներն աս խաչին երկրպագութիւն ընելու խոնարհեցուցին: Քրիստոսի սուրբ հաւատքը պատճառ չ'ուզեր. վասն զի հաւատքն անանկ բան մըն է, որ մեր մօքէն վեր եղած բաներու պիտի հաւտանք, ուստի բնական գիտութիւն, ճարտասանութիւն ու իմաստութիւն ամենեւին օգուտ մը չունի: Մենք մեր միտքը գերի պիտի ընենք եւ Աստուծոյ գերբնական շնորհքովը պիտի հաւատանք:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մատթ. Գլ. ԺԸ. 10—14):

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. «Զգոյշ կեցէք, չըլլայ որ աս պղտիկներուն մէկն արհամարհէք. կ'ըսեմ ձեզի որ անոնց հրեշտակներն երկինքը՝ միշտ կը տեսնեն իմ շօքս երեսը՝ որ երկինքն է: Ասան զի որդի մարդոյ անոր համար եկաւ որ կորսուածը կեցընէ: Ի՞նչ կը կարծէք դուք. թէ որ մարդ մը հարիւր ոչխար ունենայ ու անոնցմէ մէկը մոլորելու ըլլայ, իննսունուհին ոչխարն ալ լեռները թող չ'իտար ու չ'երթար՝ մոլորածը չ'իմնատեր մի. եւ թէ որ գտնելու ըլլայ, ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի՝ որ անոր վրայ աւելի կ'ուրախանայ՝ քան թէ իննսունուհինին վրայ՝ որ մոլորած չ'են: Ասանկ ալ՝ իմ Հայրս որ երկինքն է, չ'ուզեր որ աս պղտիկներուն մէկը կորսուի:»

Քրիստոս Տէրն մեր աս խօսքերով կը հասկըցընէ ձեզի թէ ինչպէս Աստուած ամէն մարդուն փրկութիւնը կ'ուզէ: Իսկ զրուցած խորհրդաւոր առակն իր վրան է, որովհետեւ ինք հովիւ քաջ ըլլալով՝ անթիւ անհամար հրեշտակները թող տուաւ երկինք, եւ աս աշխարհքս եկաւ՝ մոլորեալ մարդկային բնութիւնը գտնելու եւ փրկելու համար: Եւ աս խօսքերս աւելի մասնաւորապէս զրուցեց հոգւոց հովիւներուն, որպէս զի ամենուն մէկ աչքով նային եւ ամենուն ալ միակերպ հօգ տանին, որպէս զի ամէնն ալ փրկութեան հասցընեն:

Եւրդ՝ թէ որ մեր փրկութիւնն այսչափ ազնիւ ու այսչափ Աստուծոյ ուզած բանն է, չըլլայ թէ մեր կոչման դէմ դնենք, չըլլայ թէ Աստուծոյ շնորհաց դէմ պատ քաշենք: Աստուած իր բաւական շնորհքն ամենուն առատապէս կու տայ. թէ որ մենք ան բաւական շնորհաց դէմ չենք դներ ու մեզմէ չենք հեռացըներ, Աստուած գործունեայ շնորհքն ալ կու տայ, որ իր կամքը կատարենք ու իր պատուիրանները պահենք: Երկու աւազակները՝ որ Յիսուսի հետն ու քովը խաչուեցան, միշտ աչուրներնուս առջեւն ըլլան: Նոյն Յիսուսին քովն էին երկուքն

ալ, ամեն բան կը տեսնէին, ու երկուքին ալ Յիսուս կը նայէր: Բայց մէկը բաւական շնորհաց դէմ գնելով՝ գործունեայ շնորհքէն ալ զրկուեցաւ ու դատապարտուեցաւ. իսկ մէկայը բաւական շնորհաց դէմ չգնելով՝ գործունեայ շնորհաց ալ արժանի եղաւ, ու քիչ ատենի մէջ աստիճան աստիճան գործունեայ շնորհքն ածեցընելով՝ նոյն օրը փրկութեան հասաւ ու Յիսուսի հետ արքայութիւն մտաւ: Աւտի մենք ալ Լստուծոյ տուած բաւական շնորհքներուն դէմ չգնենք, ու միշտ գործունեայ շնորհաց բաղձանք ու ջանանք որ միշտ բարեգործութիւն ընելով՝ կոչեցեալներուն եւ ընտրեալներուն մէջ ըլլանք. ինչպէս որ կ'ըսէ Պետրոս առաքեալ. «Ե՛ղբարք, եւելօք փոյժ տարէք որ բարի գործքերով ձեր կոչումն ու ընտրութիւնը հաստատուն պահէք» (Բ. Պէտր. Ե. 10):

Բ . Կ Ի Ր Ե Կ Ի

Վ Լ Բ Դ Ե Վ Լ Ե Ռ Է Ն Ե Տ Գ Ը

ԼՌՎԵՔԷՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեայ մարդարեւութենէն է: (ԿԼ. Ե. 1—10):

«Միրենոյն այգին՝ անկիւնն էր, պարարտ տեղ: Չօրս զին ցանկով գոցեցի, ամուր պատ քաշեցի, ձողարարձ զարդարեցի, ու աղնիւ որթմ անկեցի. մէջտեղը աշտարակ շինեցի ու մէջը հնձանի հոր փորեցի. եւ սպասեցի որ խաղող բերէ, ու փուշ բերաւ: Եւ հիմա, Յուդայի մարդիկ ու Երուսաղեմի բնակիչք, իմ ու այգւոյս մէջ դատաստան կտրեցէք. սլ ի՛նչ բան պէտք էր որ իմ այգւոյս ընէի ու ես իրեն չորի. սպասեցի որ խաղող բերէ, ու փուշ բերաւ: Հիմակ ես ինք իրմէս ըսեմ՝ ձեզի՛ որ իմ այգւոյս ինչ պիտի ընեմ: Չօրս զին կը բանամ ու յափըտակութիւն ըլլայ. պատերը կը փլցընեմ ու կոխկրատուի: Եւ այգիս կը ձգեմ. եւ չկտրուիր ու չփորուիր, ու մէջը փուշ բուսնի՛ ինչպէս որ բաց տեղ կը բուսնի. եւ իմ ամպերուս կը պատուիրեմ որ այգւոյս վրայ անձրեւ չիջնայ: Վասն զի այգի՛ Տեառն զօրութեանց՝ Խորայելի տունն է, ու Յուդայի մարդը՝ սիրելի նոր տունկն է. սպասեցի որ իրաւունք ընէ, ու անիրաւութիւն ըրաւ. չէ թէ արդարութիւն ըրաւ, հապա աղաղակ ըրաւ: Վայ՛ անոնց՝ որ տուն տան վրայ կ'եւելցընեն, ու ազարակ ազարակի քով կը դնեն, որ իրենց ընկերին ձեռքէն հանեն: Միթէ միանակ դձօք պիտի բնակիք աշխարհքիս վրայ: Բայց ահա բողբ աս բաները հասաւ զօրութեանց Տեառն ականջը:

Վասն զի թէ որ շատ աներ ալ ըլլան, աւեր կը դառնան. եւ թէ որ մեծամեծ ու աղուոր ալ ըլլան, մարդ մը չ'ըլլար՝ որ աւնոնց մէջ բնակի: Վասն զի ուր տասը լուծ եզանց կը բանի, հոստեղը սափոր մը (քսանուհինը քաշի չափ) ըլլայ. եւ ով որ վեց արդու (քսանուհինը քաշի չափ) կը ցանէ, երեք գրիւ (իննուկէս քաշի չափ) ժողվէ:»,

Ըս խօսքս ուղղակի շրէից զրուցեց Աստուած, որովհետեւ անոնց այնչափ բարիքներ ընելով՝ իրեն սիրելի ու յատուկ ժողովուրդ ըրած էր, եւ ճշմարիտ աստուածպաշտութիւնն իրենց սորվեցընելով՝ ուրիշ հեթանոս ազգերէն զատած եւ իր յատուկ այգւոյն պէս հող տարած էր. բայց անոնք ճշմարիտ աստուածպաշտութեան ու աստուածսիրութեան գործքեր ցուցընելու տեղ՝ մեղքի փուշ կը բուսցընէին: Անոր համար Աստուած ալ իրենց պատիժ սահմանեց որ իր եկեղեցին անոնցմէ վերցընէ եւ ուրիշ ազգի տայ, որ Յիսուսին ատենը կատարուեցաւ, ինչպէս որ ինք Յիսուս կը զրուցէ. «Անոր համար կ'ըսեմ ձեզի որ Աստուծոյ արքայութիւնը ձեզմէ կը վերնայ ու կը տրուի անանկ ազգի՝ որ անոր պատուը կ'ընէ»: (Մ-դ. Ի. Ե. 43:) Սակայն խորհրդական միտքն ան է, որ ամէն հաւատացեալ հոգի՝ Աստուծոյ այգի է, եւ Աստուած ամէն կերպով իր նախասնամութիւնը վրան բանեցուցած է, որ խաղող բերէ, այս ինքն աստուածպաշտութեան գործքեր գործէ: Ուստի ան հոգին՝ որ աս պատուներուն տեղ՝ մեղաց փուշ կու տայ, Աստուծոյ շնորհքէն կը զրկուի, սատանային յախշտակութիւն կ'ըլլայ ու ոտքի տակ կ'երթայ կը դատապարտուի:

Աշխրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առ ռաքելոյն առ Կորնթացիս գրած առաջին թղթէն է: (Գլ. 2. 12—Է. 11:)

«Վ՛էն բան ինծի կարելի է, բայց ամէն բան օգուտ չէ. ամէն բան ինծի կարելի է, բայց ես մէկու մը իշխանութեան տակ չեմ ըլլար: Կերակուր որովայնի, որովայն ալ՝ կերակրող. բայց Աստուած աս ալ՝ անոնք ալ պիտի խափանէ: Իսկ մարմինը՝ պոռնկութեան չէ, այլ Տիրոջն է, Տէրն ալ՝ մարմնոյ: Բայց Աստուած որ Տիրոջ յարութիւն տուաւ, իր գօրութեամբը ձեզի ալ յարութիւն կու տայ: Չէք գիտեր որ ձեր մարմինները՝ Քրիստոսի անդամներն են. արդ՝ Քրիստոսի անդամներն աննելով՝ պոռնկի անդամ ընենք. քաւ լիցի: Չէք գիտեր որ պոռնկի մօտեցողը՝ մէկ մարմին է. ինչպէս որ ըսուած է թէ Երկուքն ալ մէկ մարմին ըլլան. եւ ով որ Տիրոջ կը մօտենայ՝ մէկ հոգի է: Պոռնկութենէ փախէք: Ինչ մեղք որ կը գործէ մարդ՝ իր մարմնէն դուրս է. իսկ ով որ պոռնկութիւն կ'ընէ՝ իր մարմինն

վրայ կը մեղանշէ : Չէք գիտեր որ ձեր մարմինները՝ Հոգւոյն տա-
ճարն է, (ան Հոգւոյն կ'ըսեմ) որ ի ձեզ է, զորն որ Աստուծակ
ունիք. եւ դուք ձեզի տէր չէք. վասն զի գնով ծախու անուած
էք : Չեր մարմնովն ալ, ձեր հոգւովն ալ՝ զԱստուած փառաւորե-
ցէք : Սակայն ան բանին համար՝ որ ինծի գրեցիք, աղէկ է որ
էրիկ մարդ կնկան չմտնեայ. բայց պոռնկութենէ ազատուելու
պատճառաւ՝ ամէն մարդ իր կնիկը պահէ, եւ ամէն կնիկ իր էրի-
կը պահէ : Էրիկ մարդն իր պարտքը հատուցանէ իր կնկանը,
անանկ ալ կնիկն իր էրկանը. վասն զի կնին իր մարմնոյն չ'իշխեր,
այլ էրիկը. անանկ ալ էրիկն իր մարմնոյն չ'իշխեր, այլ կնիկը :
Չըլլայ որ իրար զրկէք, բայց եթէ ատեն մը մինակ իրարու
հաւանութեամբ, ան ալ բարեպաշտութեան հետ ըլլալու պատ-
ճառաւ. բայց ետքը դարձեալ ի նոյն դառնաք. որպէս զի չըլ-
լայ որ սատանան զձեզ փորձէ՝ ձեր անժուժկալութեան պատ-
ճառաւ : Աս կ'ըսեմ ներելով, չէ թէ հրամայելով. վասն զի
կ'ուզեմ որ ամէն մարդ ինծի պէս ըլլայ. բայց ամէն մարդ իր
շնորհքն ունի Աստուծակ, մէկն՝ ասանկ, մէկն՝ անանկ : Բայց
չկարգուածներուն ու պրիներուն աս կ'ըսեմ. աղէկ կ'ըլլայ որ
ինծի պէս մնան. իսկ եթէ ժուժկալութիւն չունին, թող կար-
գուին. վասն զի աւելի աղէկ է որ կարգուին, քան թէ բորբո-
քին : Իսկ կարգուածներուն կը պատուիրեմ, չէ թէ ես, այլ
Տէր. չըլլայ որ կնիկն իր էրկանէն զատուի. իսկ եթէ զատուե-
լու ըլլայ՝ առանց էրկան մնայ եւ կամ նորէն իր էրկանը հետ
հաշտուի. էրիկն ալ չըլլայ որ իր կնիկը ձգէ :»

Աս խօսքերս յայտնի են : Ասկից աւելի բացայայտ քարոզ
չիկրնար ըլլալ քրիստոնէական պարկեշտութեան ու ժուժկա-
լութեան վրայ : Ամէն քրիստոնեայ՝ Քրիստոսի անդամ է. ուս-
տի աս մտածէ որ չըլլայ թէ Քրիստոսի անդամը պղծելով՝
Քրիստոսի անարգութիւն ասայ : Յիսուսի վէրքերն ու փշէ պսա-
կը միշտ աչքին առջեւն ըլլան. ու անանկով ջանայ որ չըլլայ
թէ զանոնք նորոգէ :

Իսկ աւետարանն աս է : (Մատթ. Գլ. ԺԹ. 1—12) :

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս «Երբ որ աս խօսքերը լսին-
ցուց, Գալիլեայէն ելաւ, Հրէաստանի կողմերն եկաւ՝ Յորդանան
գետին մէկտղ դին : Եւ ետեւէն շատ ժողովուրդ գնաց, ու հոն-
տեղը զանոնք բժշկեց : Իսկ փարիսեցիք եկան իրեն, կը փոր-
ձէին զինքն ու կ'ըսէին. Արդեօք արժան է՝ որ մարդ իր կնկան
ճամբայ ասայ, ինչ յանցանք որ ունենայ : Պատասխան տուաւ
իրենց ու ըսաւ. Գուք կարգացած չէք թէ իսկզբանէ հաստա-
տողն՝ արու եւ էգ ըրաւ զանոնք ու ըսաւ. Ատոր համար մարդ
իր հայրն ու մայրը ձգէ ու իր կնկան ետեւէն երթայ, եւ եր-

կուքն ալ մէկ մարմին ըլլան: Ապա ուրեմն երկուք չեն, այլ մէկ մարմին են: Արդ՝ Աստուծոյ միաւորածը՝ մարդ չգատէ: Ըսին իրեն. Հապա Մովսէս ինչու համար մեզի պատուիրեց որ գատուելու թուղթ տանք ու ճամբենք: Ըսաւ իրենց. Չեր խըստասրտութեան համար Մովսէս ձեզի հրամայեց որ կնիկներունդ ճամբայ տաք. բայց իսկզբանէ անանկ չեղաւ: Բայց ես կ'ըսեմ՝ ձեզի թէ ով որ իր կնկանը ճամբայ կու տայ, ու չէ թէ պոռնկութեան պատճառաւ, եւ ուրիշ կնիկ կ'առնէ, շուտ թիւն կ'ընէ. եւ ով որ ճամբած կնիկը կ'առնէ՝ շուտ թիւն կ'ընէ: Իր աշակերտներն ըսին իրեն. Թէ որ անանկ գժուարութիւն կայ էրկան ու կնկան մէջ, չկարգուիլն աւելի աղէկ է: Ինքն ալ ըսաւ իրենց. Աս բանին ամենքը կարողութիւն չունին, այլ մինակ անոնք՝ որ շնորհքն առած են: Ասան զի կան ներքիններ՝ որ իրենց մօրմէն անանկ ծնած են. ներքիններ ալ կան՝ որ մարդոցմէ ներքինի եղած են. ու ներքիններ ալ կան՝ որ երկնից արքայութեան համար իրենք զերենք ներքինի ըրած են: Ավ որ կրնայ տանիլ, թող տանի:»

Ասակը կամ ամուսնութիւնն Աստուած հաստատեց աշխարհքիս սկիզբը, երբ որ զԱդամ եւ զԷւա ստեղծեց: Մինչեւ ջրհեղեղ արդեալած էր որ մէկ էրիկ մարդ երկու կնիկ մէկէն առնէ, կամ մէկը ձգէ մէկայն առնէ. անոր համար ջրհեղեղէն յառաջ՝ երբ որ Ասմէք երկու կնիկ մէկէն առաւ, պսակին օրէնքն սոքի սակ առաւ ու յանցաւոր գտնուեցաւ: (Ծանոթ. Գլ. Գ.) Իսկ ջրհեղեղէն ետքը՝ մարդկան կեանքը կարճ ըլլալով, մարդկային աղղը շատնալու համար՝ Աստուած անօրինեց որ մարդիկ մէկ կնիկէն աւելի ալ կարող ըլլան առնել: Բայց մէկ անգամ առածը ձգել ուրիշ մ'առնել՝ իրաւամբք բնութեան եւ աստուածային օրինօք ամենեւին օրինաւոր չէր. եւ աս էր փարիսեցւոց հարցուցածն ալ: Աւստի Քրիստոս Տէրն մեր պատասխան տուաւ թէ Ադ չիկրնար ըլլալ. ու Մովսէս մարգարէին օրէնքն ալ մեկնեց որ չէ թէ ինք իր ուղեւորը կամ աստուածային օրէնքը ցուցնելով, այլ մինակ չէրից խտասրտութեան պատճառաւ հարկադրեցաւ թող տալու:

Իսկ ինք Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս՝ պսակն իր առաջին վիճակը դարձուց, ինչպէս որ իսկզբանէ աշխարհի Աստուած հաստատեր էր. հասկըցուց թէ անլուծանելի պիտի ըլլայ, այս ինքն թէ՛ մինչեւ որ պսակեալներէն երկուքին մէկը չմեռնի, մէկայլ չիկրնար կարգուիլ: Աերջագէս պսակն՝ Եկեղեցւոյ սուրբ խորհրդներուն մէկն ըրաւ: Եւ դարձեալ պատուիրեց, ինչպէս կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ այսօրուան կարդացուած ընթերցուածին մէջ, որ եթէ յանցանքի մը պատճառաւ իրարմէ

զատուելու ըլլան, կարող չըլլան ուրիշի հետ կարգուիլ. անանկ որ եթէ կարգուելու ըլլան՝ շնութեան մեղք կը գործեն: Եւ սուրբ Եկեղեցին ալ օրէնք դրաւ որ աս պատճառաւ զատուիլ պէտք եղած ատեն՝ պսակեալները կարող չըլլան ինքնագլուխ իրենց կամքովը զատուիլ, այլ միշտ եկեղեցական դատաւորին կամ առաջնորդին վճիռը հարկաւոր է բացարձակապէս: Բայց այնու ամենայնիւ քրիստոնէական սէրը կը պահանջէ որ յանցաւորն ուղղութիւն ցուցուցածին պէս՝ իրաբար հետ հաշտուին, ինչպէս վերը Պօղոս առաքելոյն խօսքը տեսանք որ կ'ըսէ թէ՝ «Նորէն իր էրկանը հետ հաշտուի»:

Բայց ստուգիւ Յիսուսի աշակերաններն իրաւունք ունէին ըսելու որ «Եթէ անանկ դժուարութիւն կայ էրկան ու կնկան մէջ, չկարգուիլն աւելի աղէկ է», ուստի Պօղոս առաքեալն ալ, ինչպէս վերը տեսանք, կ'ըսէ. «Ար բաղձամ որ ամէն մարդ ինձի պէս ըլլար», այս ինքն՝ պսակին կապանքէն ազատ ըլլար: Վասն զի թող որ պսակեալներն իրարու հետ խաղաղութեամբ ու սիրով ապրելու դժուարութիւն ունին, նաեւ մեծ պատասխան ունին տալու Աստուծոյ իրենց զակընթացն կրթութեան համար: Եւ չէ թէ միայն աս դժուարութիւններէն ազատելու պատճառաւ չկարգուիլն աղէկ է, հապա նաեւ ըստ ինքեան կուսութեան վիճակը՝ պսակին վիճակէն գերազանցազոյն եւ պատուականագոյն է. որովհետեւ կուսութեան վիճակին մէջ ուրիշ դժուարութիւններ կան, որոնց եթէ մէկը յաղթելու ըլլայ՝ իր յաղթութիւնը շատ մեծ կ'ըլլայ, ուստի բրաբրոնն ու վարձքն ալ շատ մեծ կ'ըլլայ: Եւ որովհետեւ մարմնոյն խայթն ու ցանկութեան լուցիկքը մարդուս բնական է, անոր համար որչափ որ մէկն աւելի նեղութեանց ու փորձութեանց ենթակայ ըլլալով՝ ինք զինքն աւելի կը մահացունէ, աւելի կը յաղթէ փորձութեանց ու ամենեւին մտիկ չ'ընէր, այնչափ ալ աւելի մեծ վարձքի արժանի կ'ըլլայ: Աս պատճառաւ անոնք՝ որ բնականաբար ի ծննդենէ ցանկութեան խայթը չունին, (որ են ան ներքինիները՝ որ Քրիստոսի ըսածին պէս՝ «Իրենց մօրմէն անանկ ծնած են») եւ անոնք՝ որ մարդկային հնարիք բնական կարողութիւնն ին կորսնցուցած են, (որ են ան ներքինիները՝ որ Քրիստոսի ըսածին պէս՝ «Մարդոցմէ ներքինի եղած են») աս մահացուցմունքները չունենալով եւ աս յաղթութիւնները չընելով՝ աս կուսութեան շնորհքն ունենալ չեն ըսուիր, ուստի եւ ան գերազոյն կուսութեան վարձուց արժանի չեն ըլլար: Եւլ միմակ անոնք արժանի կ'ըլլան, որ Քրիստոսի ըսածին պէս՝ «Երկնից արքայութեան համար իրենք զիրենք ներքինի ըրած են», այս ինքն՝ անոնք որ յատկապէս Աստուծոյ սիրոյն ու Աս-

տուժոյ ծառայութեան համար մասնաւոր դիտաւորութիւն զնե-
լով՝ աս աշխարհքէս ու աշխարհքիս օրինաւոր հեշտութիւն-
ներէն ալ կը հրաժարին, իրենց հոգին Երեսօսի հարս ընելով՝
Երեսօս անմահ ու երկնաւոր փեսային հետ կը պսակուին. իրենց
մարմինն ու մարմնոյն ցանկութիւնն ոտքի տակ կ'առնեն կը կո-
խեն, մահացուցում կ'ընեն, եւ անանկով սատանային զլուխը
կը ճգմեն, որ միշտ կը ջանայ մարդը վար ձգելու: Ահա ասոնք
են, որ Քրիստոսի ըսածին պէս՝ աս մասնաւոր շնորհքիս ար-
ժանի կ'ըլլան: Աս ետքի ներքիններուն շատ օրհնենք
կու տայ Աստուած Եսայի մարգարէին բերնովը (Գլ. ԾԶ.)
որ մեծ պահոց Գ. կիրակիին ընթերցուածին մէջ գրուած է:
(Եբե- 109):

Իսկ աս խօսքերով չի հասկըցուիր թէ նաեւ պսակեալ-
ները շնորհք կամ վարձք մը չունենան. վասն զի, Պողոս
առաքելոյն ըսածին պէս, ինչպէս վերը տեսանք, «Ամէն մէկն
իր շնորհքն ունի Աստուծմէ, մէկն՝ ասանկ, մէկն՝ անանկ»,
Աստի պսակեալք ալ իրենց վարձքը կ'առնեն, թէ որ իրենց
վիճակին վայլած ու պարտքէ եղած գործքերը կը կատարեն:
Աս գործքերն երկու տեսակ են, մէյ մը իրարու նայելով, մէյ
մ'ալ՝ իրենց զաւկըներուն նայելով: Իրարու նայելով, միշտ սի-
րով ու խաղաղութեամբ պիտի ապրին իրարու հետ, ու պսակն
Եկեղեցւոյ սուրբ խորհուրդ ճանչնալով, որ նմանութիւն մըն է
միաւորութեան Քրիստոսի ընդ Եկեղեցւոյ, սրբութեամբ ու ա-
ռանց մեղաց պիտի ապրին: Իսկ իրենց զաւկըներուն նայելով,
կը պարտաւորին զանոնք ըստ մարմնոյ սնուցանել, բանի գործքի
վրայ զնել՝ որ պարապ չպտրտին, ու ամէն պէտք եղած բաներ-
նին հոգալ. ըստ հոգւոյ ալ կը պարտաւորին Աստուծոյ պա-
տուիրաններն իրենց սորվեցընել, միշտ Աստուծոյ երկիւղը սըր-
տերնին զնել, աղօթքի ջերմեռանդ ընել, հաւատոյ մասունքներն
ու քրիստոնէական վարդապետութիւնը սորվեցընել եւ հաս-
կըցընել, սրտերնին աստուածապաշտութիւն բորբոքել, սուրբ
խորհրդներուն ջերմեռանդութեամբ ու յարգութեամբ մտնե-
ցընել, հոգեւոր գրքեր կարդացընել, պատարագի ու հոգեւոր
խրատներու եւ քարոզներու տանիլ, պակասութիւն կամ յան-
ցանք կամ ծուռ բան մ'ըրած առննին՝ յանդիմանել ուղղել,
չար ընկերներէն հեռացընել, միշտ բարի ընկերներու հետ
տեսընել, գայթակգութենէ կամ մեղք սորվեցընելու գործ-
քերէն ու խօսքերէն հեռու կեցընել, վերջապէս բանիւ եւ օ-
րինակաւ ամէն կերպ մեղքերէն, մոլութիւններէն ու ծուռ
ճամբաներէն հեռացընել եւ քրիստոնէական բարի վարույց
մէջ կրթել ու մեծցընել: Եւ որովհետեւ պսակեալներուն ա-

ուսջին ու գլխաւոր գիտաւորութիւնն՝ ունայնութիւնը պիտի չըլլայ, աշխարհքի կամ մարմնոյ սէրը պիտի չըլլայ. այլ ան պիտի ըլլայ որ Քրիստոսի սուրբ հաւատքին մէջ զաւակ ծնանին ու Քրիստոսի ճշմարիտ սուրբ Եկեղեցին աճեցընեն ու բազմացընեն, անոր համար իրենք ալ անանկ պիտի ապրին ու իրենց զաւակներն ալ անանկ պիտի ապրեցընեն, որ իրենք ալ իրենց զաւակներն ալ Քրիստոսի սուրբ արքայութեան ժառանգ ըլլան, ու Քրիստոսի առջեւն ելած ատեննին՝ կարող ըլլան համարձակ ըսել. «Անպիտան ծառայք ենք, ինչ որ պարտական էինք ընելու՝ ըրինք», (Գ. 1. Ժ. 10.) եւ ըստ Աստուծոյ անդառնալի խոստման արքայութիւնը ժառանգելու իրաւունք մ'ունենալով, ամէն մէկ հայր ու մայր կարող ըլլայ ըսել. «Ահա ես ու իմ զակըներս՝ որ Աստուած ինձի տուաւ», (Ե. 1. Ը. 18.) ու Աստուած ալ իրենց պատասխան տալով՝ իր յաւիտենական արքայութեան անվախճան ուրախութիւնը հրաւիրէ ըսելով. «Ազնիւ, ծառայ բարի ու հաւատարիմ, որովհետեւ քիչ բանի մէջ հաւատարիմ եղար, ես ալ զքեզ շատ բաներու վրայ դնեմ. մտիր քու Տիրոջ ուրախութիւնը», (Մ. 1. Ի. 21.)

Գ. Կ Ի Ր Ա Կ Ի

Վ Ա Ր Գ Ա Վ Ա Ռ Է Ն Ե Տ Ք Ը

ԱՌԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գ. Ե. 11—24):

«Վ այ՛ անոնց, որ առտուրները կ'ելլեն ու ցքւոյն ետեւէն կ'ըլլան եւ անով իրիկուն կ'ընեն. վասն զի գինին զիրենք կ'այրէ անմիշտպէս: Փողով ու թմրկով ու քնարով գինին կը խմեն, ու Տիրոջ գործքերուն չեն նայիր եւ Տիրոջ ձեռուրներուն գործքը չեն մտածեր: Ասկից ետքը իմ ժողովուրդս գերութեան մէջ ինկաւ, վասն զի զՏէր չճանչցան. եւ հացին սովէն ու ջրին ծարաւէն մեռելներնին խիստ շատ եղաւ: Եւ գժոխքը մեծցաւ ու իր բերանը բացաւ, անանկ որ չիգաղթիր. եւ անոնց փառաւորներն ու մեծամեծներն ու մեծատուններն ու անօրէնութիւն ընողներն ու զուարճացեալն ալ հոն իջնան: Եւ մարդ խոնարհի ու էրիկ մարդն անարգուի. եւ ամբարտաւան աչուրները խոնարհին. ու Տէր զօրութեանց իրաւունք ընելով՝ բարձրանայ, եւ սուրբն արդարութեամբ փառաւորուի: Յա-

փրշտակեալներն ալ ցլու պէս արածուին ու մնացածներուն աւերակները գառնուկներն ուտեն: Այ՛ն անոնց՝ որ իրենց մեղքն երկայն չուանով ձգածի պէս՝ ետեւնուն կը ձգեն, ու անօրէնութիւնը՝ ջուխտ մը կովու կաշուով ձգածի պէս՝ ետեւնուն կը ձգեն: Ար կ'ըսեն թէ ընելիքը շուտով հասնի՝ որ տեսնեմք, եւ Խորայելի Սրբոյն խորհուրդը գայ՝ որ գիտնամք: Այ՛ն անոնց՝ որ չարին բարի կ'ըսեն, ու բարւոյն չար. որ լոյսը՝ խաւարի տեղ, ու խաւարը՝ լուսոյ տեղ կը դնեն. որ լեզին՝ անուշի տեղ, անուշն ալ լեզոյ տեղ կը դնեն: Այ՛ն անոնց՝ որ իրենք զիրենք իմաստուն մարդու տեղ կը դնեն եւ իրենց աչքին խելացի կ'ըրեւան: Այ՛ն ձեր զօրաւորներուն՝ որ գինին կը խմեն, ու ձեր իշխաններուն՝ որ ցքին կը խառնեն. որ կաշառքի համար ամբարիշտը կ'արդարացընեն ու արդար մարդուն իրաւունքը կը գողնան: Անոր համար ինչպէս որ եղէգը կրակէն կ'այրի, անանկ ալ բորբոքեալ բոցով այրին. ու արժանին՝ յարդի մանրուկի պէս ըլլայ. եւ իրենց ծաղիկը՝ փոշոյ պէս ելլէ. վասն զի Տեառն զօրութեանց օրէնքը չուզեցին, այլ Խորայելի սրբոյն բանն ալ գրգռեցին:»

Աս խօսքերովս յայտնապէս կը հասկըցընէ Աստուած, թէ իր աչքին առջեւը որչափ աաեղի է ամբարտաւանութիւնն, ուտել խմելը եւ աշխարհքիս ունայնութեանց ետեւէ իյնալը: Եւ որովհետեւ «Աստուած ամբարտաւաններուն հակառակ է, խոնարհներուն շնորհք կու տայ» (Ա. Պեդ. Ե. 5.) անոր համար հարկ է որ ամբարտաւաններուն գլխուն զարնէ եւ զանոնք խոնարհեցընէ, ինչպէս որ կը զրուցէ առաջին վային մէջ: Երկրորդ վային մէջ կը հասկըցընէ թէ որչափ մեծ մեղք է գայթակգութիւն տալը, այս ինքն՝ ուրիշին մեղք գործելու պատճառ ըլլալը կամ ուրիշը մեղքի մէջ ձգելը, որ է յատկապէս գայթակգութեան մեղքը. վասն զի ինչպէս որ մարդ մը իր ետին երկան չուան մը ձգելով՝ իր հետն ան չուանն ալ կը քշքշէ, անանկ ալ ուրիշին մեղք գործելու պատճառ եղողն՝ իր մեղքէն զատ ուրիշին մեղքն ալ իր ետեւէն կը ձգէ եւ անոր պատիժն ալ կը քաշէ: Ետքը երեք վայ ալ կը դնէ որ յայտնի է ու բացատրելու հարկ չկայ:

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած առաջին թղթէն է: (Գլ. Թ. 24—Ժ. 11:)

«Չէք գիտեր որ ասպարիզի մէջ վազողները՝ վազելու կողմանէ ամէնն ալ կը վազեն, բայց մէկ հոգի մինակ յաղթութիւնը կ'առնէ. անանկ վազեցէք՝ որ հասնիք: Ավ որ կը պատերազմի, ամէն բանի ժուժկալութիւն կ'ընէ. անոնք՝ եղ-

ճանելի պատկն առնելու համար, իսկ մենք՝ անեղծ պատկն առնելու համար: Ըրդ՝ ես ալ անանկ կը վազեմ, չէ թէ կուրօրէն կը ծեծկուիմ, չէ թէ հովերը ծեծելու պէս. հապա իմ մարմինս կը ճնշեմ ու կը հնազանդեցընեմ. որպէս զի ես՝ որ ուրիշներուն քարոզեցի, չըլլայ որ անպիտան գտնուիմ: Չեմ ուզեր որ աս բանս չգիտնաք, եղբարք, որ մեր հարքն ամէնն ալ ամպին տակն էին, ու ամէնն ալ ծովէն անցան, ու ամէնն ալ Յովսեփէն ամպով ու ծովով մկրտուեցան, ու ամէնն ալ նոյն հոգեւոր կերակուրը կերան, ու ամէնն ալ նոյն հոգեւոր խմելքը խմեցին, վասն զի ան հոգեւոր վիմէն կը խմէին՝ որ իրենց ետեւէն կ'երթար, ու վէմն՝ ինք քրիստոս էր: Բայց անոնցմէ շատերուն Աստուած չհաւնեցաւ. վասն զի հոն անապատին մէջ ինկան մեռան: Բայց աս ամէնը մեզի օրինակ ըլլալու համար կ'ըլլար, որպէս զի չըլլայ թէ չար բաներու ցանկանք, ինչպէս որ անոնք ցանկացին: Եւ չըլլայ թէ կռապաշտ ըլլանք, ինչպէս որ անոնցմէ ոմանք եղան. ինչպէս որ գրուած է. Ժողովուրդը նստեցաւ ուտելու խմելու եւ ելան խաղալու: Եւ չըլլայ թէ պրոնկուսիսն ընենք, ինչպէս որ անոնցմէ ոմանք պրոնկեցան, ու մէկ օրուան մէջ քսանուչորս հազար մարդ ինկաւ մեռաւ: Եւ չըլլայ թէ դՏէր փորձենք, ինչպէս որ անոնցմէ ոմանք փորձեցին, եւ օձերէն սատկեցան: Եւ չըլլայ թէ տրտնջենք, ինչպէս որ անոնցմէ ոմանք տրտնջեցին, ու սատակչէն կորսուեցան: Բայց բոլոր ան բաներն օրինակի մը պէս անցաւ անոնց գլխէն. իսկ անոր համար գրուեցաւ որ մեզի խրատ ըլլայ, վասն զի մեր ատենը յաւիտենից կատարածն եկաւ հասաւ:»

Պօղոս առաքեալ կ'ուզէ ըսել թէ ամէնքս ալ քրիստոնեայ անունով կը պարծինք կ'երթանք, բայց ասով չիմքննար: Բանն ան է՝ որ անանկ երթանք, որ քրիստոնէութեան վախճանին հասնինք, այս ինքն՝ քրիստոսի արքայութիւնը ժառանգենք, որուն դուռն իր խաչովն ու սուրբ արեամբը մեզի բացաւ: Օրինակ ալ կը բերէ Հրեաներէն, որ Եգիպտացւոց գերութենէն ազատեցան, եւ ամէնքն ալ այնչափ հրաշքներ տեսնելով՝ դէպ ի Աւետեաց երկիրը կ'երթային. բայց ամէնն ալ Աւետեաց երկիրը չմտան, վասն զի Աստուծոյ դէմ յանցանք ընողները չարաչար պատժուեցան ու դատապարտուեցան: Ինչպէս որ անոնց Աւետեաց երկիրն երթան՝ օրինակ մըն էր, եւ մեր քրիստոնէիցս դէպ ի արքայութիւն երթալը՝ ճշմարտութիւնն է, ասանկ ալ անոնց մէջէն յանցանք ընողներուն պատժուիլն ու Աւետեաց երկիրը չմտնելով՝ կորսուիլն՝ օրինակ է մեզի, որ աս մեր ճամբորդութեան մէջ՝ դէպ ի արքայութիւն դացած ատեննիս՝ թէ որ մեղանչենք ու Աստուծմէ երես

դարձրնենք, քրիստոսի արքայութիւնը չենք մաներ, այլ կը գատապարտուինք:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մարգ. Գլ. Ա. 14—20):

Տէրն մեր Յիսուս քրիստոս «Յովհաննեսին մասնուելէն ետքը՝ Գալիլեա եկաւ եւ Աստուծոյ աւետարանը կը քարոզէր ու կ'ըսէր թէ Ատենն եկած է ու Աստուծոյ արքայութիւնը հասած է. ապաշխարեցէք ու աւետարանին հաւատացէք: Իսկ Գալիլեացւոց ծովուն եզերքներէն անցած ատեն՝ Ղլիմոն եւ Սիմոնին Անդրէաս եղբայրը տեսաւ, որ ուռկանները ծովը ձգած էին, վասն զի ձկնորս էին: Եւ Յիսուս իրենց ըսաւ. Ի՞մ ետեւէս եկէք եւ զձեզ մարդոց որսորդ ընեմ: Անոնք ալ շուտ մը ուռկանները թողուցին ու ետեւէն գացին: Անկից ալ քիչ մը առաջ գնաց, զՅակոբոս Զերեդեսայ եւ անոր Յովհաննէս եղբայրը տեսաւ. անոնք ալ նաւին մէջն էին՝ ուռկանները կը շտկէին, եւ զանոնք ալ կանչեց: Անոնք ալ շուտ մը իրենց Զերեդէոս հայրն ուրիշ վարձկաններով նաւին մէջ ձգեցին ու ետեւէն գացին:»,

Յիսուս քրիստոս Տէրն մեր իրեն քարոզութիւնը սկսաւ՝ ապաշխարութիւն ընելու հաւիրելով, որպէս զի մարդիկ ապաշխարեն ու անանկ հաւտան աւետարանին: Նոյն սուրբ աւետարանն է, որ մինչեւ այսօրս աշխարհքիս ամէն կողմը կը քարոզուի: Աստուած կ'ուզէ որ չէ թէ մինակ անհաւատներն ապաշխարեն ու աւետարանին հաւտան, հապա նաեւ հաւատացեալք՝ որ իրենց հօրէն մօրմէն քրիստոնէական սուրբ հաւատոյ մէջ ծնած են, նոյն հաւատքին մէջ հաստատ կենան եւ իրենց հաւատքէն չերերան: Հերիք չէ որ քրիստոնէայ հօրէ մօրմէ ծնած ըլլանք ու մկրտութեան սուրբ խորհրդով սուրբ Եկեղեցւոյն մէջ մտած ըլլանք. պէտք է որ մեր քրիստոնէական անունը՝ մեր գործքովը ցուցնենք, որպէս զի արժանի ըլլանք արքայութեան՝ որ քրիստոս Տէրն մեր խաչուելէն առաջ քարոզեց՝ թէ հասած է, եւ խաչուած ատեն մեզի դուռը բացաւ: Ի՞նչ որ մեր հաւատքին համեմատ գործք չենք ունենար, չէ թէ մինակ անօգուտ կ'ըլլայ մեզի քրիստոնէայ անունը, հապա նաեւ պատիժնիս կ'աւելցընէ. ինչպէս որ տեսանք վերը Պողոս առաքելոյն խօսքերուն մէջ: «Ինչպէս որ առանց հոգւոյ մարմինը՝ մեռած է, անանկ ալ առանց գործքի հաւատքը մեռած է», (Յուդ. Բ. 26): Ապա ուրեմն ջանանք որ վարքերնիս քրիստոնէի վարք ըլլայ. չըլլայ թէ մեր վարուց վոյց աղտ կամ արատ մը գտնուի: Արքայութիւն գացող սրբերը՝ մինակ ան քրիստոնէայք են, որ քրիստոսի սուրբ հաւատքին համեմատ գործքեր ունեցեր են. իսկ ուրիշ քրիստոնէայք՝ որ քրիստոսի սուրբ

Հաւատքէն դուրս կամ անոր դէմ գործքեր ունեցեր են, ամէնն ալ դատապարտուեր են ու կը դատապարտուին: Բայց թէ որ մարդ ըլլալով՝ սխալական ենք ու մեղք գործելով՝ մեր քրիստոնէական վարքն ազոտոտած ենք, անոր ճարն ալ կայ. ճարն՝ ապաշխարութիւնն է. «Ապաշխարեցէք», կ'ըսէ Քրիստոս Տէրն մեր: Քանի քանի անթիւ անհամար մեղաւորներ ապաշխարելով արքայութիւն գացած են: Հանէ զուրբ Աստուածածին, հանէ ան անմեղ տղաքն՝ որ չարն ու բարին չճանցած՝ մեռած են, կրնամ ըսել որ ուրիշ բոլոր սուրբերն իրենց մահուալի կամ ներելի մեղքերուն վրայ ապաշխարելով՝ գացած են արքայութիւն: Թէ որ անոնք կոցան երթալ, մենք ալ կրնանք երթալ. միայն թէ անոնց բռնած ճամբան բռնենք, անտարակոյս կ'երթանք: Մանաւանդ որ բարերար եւ մարդասէրն Աստուած իր անբաւողորմութեամբն ու զթութեամբը՝ միշտ իր շնորհքին առատաձեռնութիւն ընելով՝ զմեզ կը կանչէ «Ապաշխարեցէք», ըսելով, եւ կերպ կերպ ճամբաներ բանեցընելով մեր խղճմանքը կը դրդէ թէ «Ապաշխարեցէք»: Բայց կ'ուզէ որ շուտով իր ձայնը լսենք, ինչպէս որ ան ձկնորսները կոչած ատեն՝ շուտ մը իրենց ուռկանները, նաւակներն, ազգականները, մարդիկն, ամէն բան ձգեցին, եւ Յիսուսի ետեւէն գացին: Չրսին թէ քիչ մը կայնէ, սա ընենք, նա ընենք, ետքը կու գանք. չէ, շուտով մը ամէն բան ձգեցին ու ետեւէն գացին: Մենք ալ շուտով իր ձայնը լսենք ու ապաշխարենք. պսօր մնայ, վաղը կ'ապաշխարեմ, չըսենք: Ինչ գիտես վաղուան հասնիրդ: Ինչ. Աստուած քեզի պիտի սպասէ, քու կամքդ ըլլալուն պիտի սպասէ: Չէ, չէ. «Արժամը որ ամենեւին չէք կարծեր՝ որդի մարդոյ կու գայ», կ'ըսէ Քրիստոս Տէրն մեր: (Ղ. 40): Ըն ատեն կանթեղներնուս եղ ճարելու համար չորս դին կ'իյնանք. բայց անօգուտ է. վասն զի յիմար կուսանաց պէս դուրսը կը մնանք մթին ու խաւարին մէջ: Աստուած չընէ որ ան դժբախտներուն մէջ գտնուինք: Այլ ջանանք որ իմաստուն կուսանաց նմանինք, այս ինքն անոնց՝ որ միշտ ճմարիտ ապաշխարութիւն ընելով, Աստուծոյ շնորհաց մէջ կ'ապրին ու իրենց հաւատքը գործքով վաւ կը պահեն եւ անանկով կը մանեն Քրիստոսի արքայութիւնը:

ՄԹԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Ե. 25-30):

“Տէր զօրութեանց բարկացաւ սրտմտեցաւ իր ժողովրդեան վրայ. ու իր ձեռքն անոնց վրայ ձգեց, եւ զանոնք զարկաւ մեռցուց: Լեռներուն վրայ բարկացաւ ու անոնց մեռելները ճամբաներուն վրայ աղբի պէս եղան: Ի վերայ պար ամենայնի իր սրտմտութիւնը չդարձաւ ու իր ձեռքը դեռ բարձրացած է: Ասկից ետքը հեռաւոր ազգերու նշան կը բարձրացընէ, ու աշխարհքիս ճոթէն զանոնք կը բերէ. եւ ահա փութով մը շուտ շուտ կը վազեն ու թեթեւութեամբ կը հասնին: Չեն անօթեւնար ու չեն յոգնիր ու չեն մրափեր ու չեն քնանար, եւ գօտինին իրենց մէջքէն չեն քակեր ու կօշիկներնուն կապերը չեն կտրեր: Իրենց նետը սրուած է, ու իրենց աղեղը լարած է. իրենց ձիերուն սմբակները վիմի պէս հաստատուն եղան, ու իրենց կառքերուն անիւները մրդկի պէս: Առիւծի պէս կը վազեն, ու առիւծի ձագի պէս կը հասնին. կը պոռչտան ու վրայ կը վազեն, եւ գազանի պէս կը կտրեն, ու ամենեւին մարդ մը չ'ըլլար՝ որ զանոնք փրկէ: Ան օրը անոնց համար աղաղակ կ'ընէ, ինչպէս որ ծովն ալիքներով տակնուվրայ եղած ատեն ձայն կը հանէ: Վերը՝ երկինքը կը նային ու վարը՝ երկիրը, եւ ահա իրենց տարակուսանաց վրայ խիստ խաւար կ'ըլլայ:”

Ընցած կիրակին օրուան մարգարէութեան ընթերցուածին մէջ տեսանք թէ ինչ բան զԱստուած կը բարկացընէ ու Աստուծոյ վրէժխնդրութիւնը կը գրգռէ: Այս օրուան ընթերցուածը մեզի կը հասկըցընէ թէ որովհետեւ Իսրայելացւոց ազգն անանկ մեղքերով լեցուած էր, անոր համար ալ Աստուծոյ երկայնմտութեան տեղի չմնաց, Աստուած իր զօրաւոր ձեռքը վրանին դրաւ ու չորս դիէն թշնամիները շարժեց, որ ելլեն Իսրայելի գէմ պատերազմ՝ ընեն ու աւերեն: Աս է պատիժը նաեւ ան քրիստոնեայ ազգերուն՝ որ իրենք զիրենք ընդունայնութեան, հագուելու կապուելու, ուտելու խմելու, գէշ ճամբու, ուրիշները մեղքի մէջ ձգելու եւ կամ ուրիշ գայթաղական գործքերու կու տան: Բոլոր Աստուածաշունչն աս օրինակներով լեցուն է. ու բոլոր քրիստոնեայ ազգերուն, քաղաքներուն ու գաւառներուն պատմութիւններն աս բանս կը հաստատեն: Մեղքերը շատցածին պէս՝ կամ սով, կամ մահ,

կամ պատերազմ: Բայց ամենէն աւելի պատերազմ եղած է, որպէս զի մարդիկ մարդոցմով խոնարհին: Շատ հետունքը չերթանք. մենք մեր օրերը նայինք, աս պատկերը հայեւոյ պէս մեր վրան կը տեսնենք: Եւ թէ որ չենք զգաստանար, մեղքէն ետ չենք կայնիր, վայ՛ վայի վրայ կու գայ վրանիս: Ամենէն չարագոյնն ալ ան է՝ որ կ'ընենք կ'ըլլանք, եւ մէջերնիս մեղքը վրան առնող չկայ. ամենքս ալ ուրիշը մեղաց տէր կ'ընենք, մենք զմեզ անմեղի տեղ գրեր ենք:

Երկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած առաջին թղթէն է: (Գլ. ԺԲ. 1—11:)

«Իսկ հոգեւոր բաներուն համար, եղբարք, չեմ ուզեր որ տգէտ ըլլաք: Դուք ալ գիտէք որ հեթանոս եղած ատեննիդ՝ անշունչ կուոց ինչպէս կ'երթայիք կու գայիք: Անոր համար յայտնի կ'ընեմ ձեզի որ ոչ ոք Աստուծոյ Հոգւովը խօսելով կ'ըսէ թէ նշովնալ Յիսուս. եւ ոչ ոք Յիսուսին համար Տէր կրնայ ըսել՝ բայց մինակ Հոգւով սրբով: Իրաւցընէ շնորհքները բաժնուած են, բայց Հոգին նոյն է. իրաւցընէ պաշտօնները բաժնուած են, բայց Տէր նոյն է. իրաւցընէ յաջողութիւնները բաժնուած են, բայց Աստուած նոյն է՝ որ ամէն բանի մէջ ամէն բան կը յաջողէ: Սակայն ինչպէս որ ամէն մէկուն օգտին համար պէտք է, անանկալ Հոգւոյն յայտնութիւնն ամէն մէկուն տրուած է: Հոգին՝ մէկուն բան իմաստութեան տուած է, ըստ նոյն Հոգւոյ՝ մէկային բան գիտութեան տրուած է. մէկուն հաւատք տրուած է՝ նոյն Հոգւով, մէկային բժշկութիւններու շնորհք տրուած է՝ նոյն Հոգւով. մէկուն՝ զօրութիւններու յաջողութիւններ, մէկային՝ մարգարէութիւն. մէկուն՝ հոգւոց ընտրութիւն, մէկային կերպ կերպ լեզուներ, ուրիշին՝ լեզուներու թարգմանութիւններ: Բայց մի եւ նոյն Հոգին է՝ որ բոլոր աս բաներս կը յաջողէ եւ իր ուզածին պէս ամէն մէկուն կը բաժնէ:»

Եւ խօսքերով Պողոս առաքեալ կը հասկըցընէ թէ քրիստոնէից ամէն մէկը մէյ մէկ շնորհք ունին, մէյ մէկ կատարելութիւն ունին. բայց ամէնն ալ մէկ Հոգւոյ, մէկ Տիրոջ ու մէկ Աստուծոյ պարգեւն են: Ուստի քրիստոնէայք իրենք զիրենք ուրիշէն վեր եւ կամ ուրիշներն իրենցմէ վար չեն կրնար բռնել. ինչպէս որ նոյն ինքն Պողոս առաքեալ վերոգրեալ խօսքերէն ետքը կը զուցէ, (որ այսօր չիկարգացուիր, այլ շարժուս մէջ չորեքշաբթին օրը կը կարգացուի.) եւ օրինակ ալ կը բերէ մարդոյս մարմնոյն անդամներէն, որ ոտք ըլլայ, ձեռք ըլլայ, ականջ ըլլայ, աչք ըլլայ, ուրիշ անդամներ ըլ-

լան, ամէն մէկը մէկ մէկ պաշտօն ունի, եւ ամէնքն ալ իրարու հարկաւոր են, մէկը՝ մէկային գործքը չիկրնար տեսնել, եւ մէկը՝ մէկայը չիկրնար անարգել:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մարի. Գլ. Ա. 35—39:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս «Աստուանց լուսընցածին պէս՝ ելաւ անապատ տեղ մը զնաց ու հոն աղօթք կ'ընէր: Ամանն ու հետն եղողներն ալ ետեւէն գացին. եւ երբ որ զինքը գտան, իրեն ըսին որ Ամէնքն ալ զքեզ կը փնտռեն: Իսկ (Յիսուս) ըսաւ իրենց. Եկէք ուրիշ մօտ եղած գիւղաքաղաքներ ալ երթանք, որ հնետեղերն ալ քարոզեմ. վասն զի աս բանիս համար եկած եմ: Եւ անոնց ժողովրդանոցին մէջ բոլոր Գալիլեացաց կողմերը կը քարոզէր եւ սատանաները կը հանէր:»,

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ինչպէս որ ամէն սորվեցուցած ու քարոզած բաները գործքով կատարեց, ասանկ ալ աղօթքի համար ինչ որ սորվեցուցած էր, գործքով կատարեց: Զորս աւետարանիչն ալ երբ որ Քրիստոսի աղօթք ընելը կը պատմեն, միշտ առանձին տեղ մը քաշուիլն ու անանկ աղօթք ընելը կը զրուցեն: Այսօրուան աւետարանին սկիզբն ալ նոյնը կը հասկըցընէ: Աստի Քրիստոսի օրինակին հետեւելով ու տուած քարոզութիւնը գործքով կատարելով՝ երբ որ աղօթք պիտի ընենք, միշտ առանձին տեղ քաշուինք ու անանկ աղօթք ընենք, որպէս զի ինչպէս որ պէտք է՝ անանկ խելքերնիս գլուխնիս ըլլալով՝ ջերմեռանդութեամբ ու յարգութեամբ աղօթք ընենք: Երբ որ մարդ մը աշխարհային թագաւորի մը առջեւ չըսեմ, հապա պարզ իշխանի մը առջեւ ելլելու ըլլայ՝ իրեն խօսք մը զրուցելու համար, ինչպէս պարկեշտութեամբ, ինչպէս ինք զինքը ժողովելով, ինչպէս խելքը գլուխը կը խօսի, որ չըլլայ թէ պակսութիւն մ'ընէ ու ատելի ըլլայ: Հապա սրչափ եւս առաւել մենք զմեզ պիտի ժողվենք աղօթք ըրած ատեննիս, որ երկնաւոր թագաւորին առջեւը պիտի ելլենք, որն որ թագաւոր թագաւորաց, երկնի եւ երկրի Տէր ու Աստուած է: Աղօթքը՝ հաւատացեալ հոգւոյն Աստուծոյ հետ միաւորութիւն է: Ինչպէս կրնայ հաւատացեալ հոգին Աստուծոյ հետ միաւորիլ աղօթք ըրած ատեն, թէ որ միտքը վրան չ'ըլլար ու մտքովը սրտանց աղօթք չ'ընէր. որովհետեւ առանց մտքի պարզ շըրթունքներուն շարժիլը՝ մարդկային գործողութիւն չէ, այլ կենդանական գործողութիւն, եւ թուութակն ալ կրնայ նոյն կերպով բերանը շարժել ու զրուցել: Իսկ թէ որ կ'ուզենք իբրեւ մարդ աղօթք ընել, հոգինիս պիտի ըլլայ աղօթք ընողը. եւ հոգւոյն իմացական ու ճանաչական կարողութիւնը՝ միտքն է: Միտքը չիկրնար ժողված ըլլալ, թէ որ արտաքին զգայական

բաներու զբաղած ըլլայ: Ապա ուրեմն աղօթք բրած ատեննիս ուրիշ արտաքին բաները բողբո մեր մտքէն դուրս ձգենք. մեր մտքովը մենք զմեզ Աստուծոյ առջեւը դնենք. իր աստուածային մեծութիւնը մեր մտքին առջեւը բերելով՝ յիշենք թէ մենք՝ որ հող ու մոխիր ենք, Աստուծոյ հետ պիտի խօսինք եւ մեր խնդիրներն իրեն պիտի մատուցանենք: Մեր սիրտը վառենք ան բորբոքեալ սիրով՝ որ մեր ստեղծողին, մեր բարեբարին եւ զմեզ անսահման սիրով սիրողին կը վայելէ եւ մեղմէ ալ կ'ուզէ: Աս կերպով մեր աղօթքներն ընդունելի կ'ըլլան:

Կ Ի Ր Ա Կ Ի *

ԲԱՐԵԿԵՆԳԱՆ ՎԻՐԱՓՈՒՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾՈՒԾՆԻ

ԼՈՒԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեայ մտրգարէութենէն է: (Գլ. Է. 1—9):

«Վաքալ որդին Յովաթամայ՝ որ Ազիային որդին էր, Հրէաստան թագաւորած ատեն՝ Արամայ Հաստիմ թագաւորն ու Իսրայելի Հոռոմելայ թագաւորին որդին Փակէէ, Երուսաղեմի վրայ ելան, որ հետը պատերազմին, եւ չկրցան Երուսաղէմ քաղաքը պաշարել: Դաւթին տան լուր հասուցին ու ըսին որ Արամ Եփրեմի հետ միաբանեցաւ: Դաւթին տունն ու իր ժողովուրդն անանկ զարհուրեցաւ, ինչպէս որ անտառին մէջ ծառ մը հովէն կ'երերայ: Եւ Տէր ըսաւ Եսայեայ. Քու մնացած որդիդ Յասուրն առ զնա Աքազին դէմն ել, աւազանին դիմացը, որ լաթ ձերմըկցընողին ագարակին վերի ճամբուն վրան է, ու իրեն ըսէ. Զգոյշ կեցիր, հանդարտէ ու մի վախնար. եւ չզարհուրիս ան երկու պրած փայտերէն՝ որ կը մխեն, որ են՝ Արամայ որդին ու Հոռոմելայ որդին, վասն զի երբ որ իմ սրամտութեանս բարկութիւնը կը հասնի՝ դարձեալ կը բժշկեմ: Վասն զի Եփրեմ ու Հոռոմելայ որդին քու վրադ չար խորհուրդ խորհեցան ու ըսին. Ելենք Հրէաստան երթանք, անոնց հետ խօսինք եւ զանոնք մեզի գարձընենք ու Տաբելին որդին իրենց

* Տարի կրնայ պատահիլ որ Վարդափառէն ետքը մինչև սուրբ Աստուածածնայ Վերափոխում վեց շաբաթ ուտիք ըլլալով՝ հոս տեղս աս Վերափոխման բարեկենդանէն յառաջ ուրիշ կերակի մ'ալ դայ: Բայց տօնացոյցներուն մէջ գրած ըլլալով ընթերցուածն ու աւետարանը կը պակսի: Սակայն որովհետև նոյն տարին Յայտնութենէն ետքն ալ մինչև Առաջաւորաց բարեկենդան՝ ուրիշ կերակի չիմանիր, անոր համար կրնաս նոյն տեղի կերակիներէն մեկուն դիրքն ու աւետարանը կարգալ:

Թագաւոր դնենք: Ասանկ կ'ըսէ Տէր զօրութեանց. ան խորհուրդը գլուխ չելլէ ու չկատարուի. այլ Արամայ գլուխը՝ Գամասկոս, Գամասկոսի գլուխն ալ՝ Հոասիմ. ասկից ետքը վաթսուներեք տարի ալ, ու Եփրեմին Թագաւորութիւնն ան ժողովոյղէն պահսի. եւ Եփրեմի գլուխը՝ Մոմրոն, Մոմրոնին գլուխն ալ՝ Հոամելայ որդին. եւ թէ որ չէք հաւատար, խելքերնիդ ալ չիհասնիր:»

Իտլանդակ Աստուածաշնչին պատմութիւնները մեզի կը հասկըցընեն թէ Աստուծոյ բրածններուն ամէնն ալ խորհրդաւոր են, բան մը չկայ՝ որ առանց Աստուծոյ թողտուութեան ըլլայ, եւ ան բանը կը յաջողի՝ որ Աստուծմով կ'ըլլայ, թէ չէ՝ չիյաջողիր չ'ըլլար: Ըս դիպուածն ալ՝ որ Եսայի մարգարէին ատենն եղաւ, մեզի կը սորվեցընէ թէ ամէն բանի մէջ պիտի հանդարտինք, տակնուվրայ պիտի չըլլանք ու ամէն հոգերնիս Աստուծոյ պիտի ձգենք, վասն զի Աստուած է՝ որ մեզի համար կը հոգայ:

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած առաջին թղթէն է: (Գլ. ԺԳ. II—ԺԴ. 5):

«Այր որ տղայ էի, տղու պէս կը խօսէի, տղու պէս կը մտմտայի, տղու պէս կը կարծուէի. բայց երբ որ մարդ եղայ, տղայութեան բաները մեկդի թողուցի: Հիմակ իբրեւ թէ հայեւոյ մէջէն օրինակաւ կը տեսնենք, բայց ան ատեն դէմ առ դէմ կը տեսնենք. հիմա շատէն քիչ խելքս կը հասնի, բայց ան ատեն անանկ կը գիտնամ, ինչպէս որ ինք զիս ճանչցաւ: Բայց հիմակ աս երեք բանս կը մնան, հաւատք, յոյս ու սէր. եւ ասոնցմէ մեծը՝ սէրն է: Սիրոյ ետեւէն գացէք, ու հոգեւոր բաներու նախանձաւոր եղէք, եւելօքը՝ որ դուք ալ մարգարէութիւն ընէք: Վասն զի ով որ կերպ կերպ լեզու կը խօսի, չէ թէ մարդոց հետ, այլ Աստուծոյ հետ կը խօսի, վասն զի մէկը չկայ՝ որ լսէ. բայց հօգւով խորհուրդներ կը զրուցէ. իսկ ով որ կը մարգարէանայ, մարդկան կը զրուցէ՝ շինելու եւ յորդորելու եւ միտիթարելու համար: Ավ որ կերպ կերպ լեզու կը խօսի, իր անձը կը շինէ. իսկ ով որ կը մարգարէանայ, Եկեղեցին կը շինէ: Անգեմ որ ամենքդ ալ կերպ կերպ լեզու խօսիք, բայց եւելօք կ'ուզեմ որ մարգարէանաք. վասն զի կերպ կերպ լեզու խօսողէն աւելի աղէկ է ան՝ որ կը մարգարէանայ. բայց եթէ թարգմանութիւն ընէ, որ Եկեղեցին շինուի:»

Առաջին խօսքերով Պօղոս առաքեալ մարդուս տղայութիւնն օրինակ առնելով՝ կ'ուզէ հասկըցընել թէ ինչպէս որ տղայութեան ատեն տղան չափահաս մարդու պէս չիկրնար

մտածել, այլ տղու պէս, անանկ ալ մենք Տիմոսի աս աշխարհ-
քիս մէջ հանդերձեալ կենաց բաները չենք կրնար ճանչնալ,
Վասն զի դեռ տղայ ենք, այլ ան ստեն կրնանք ճանչնալ՝ երբ
որ հոն կը հասնինք: Բայց հոն հասնելու համար՝ Տիմոս մեզի
երեք բան պէտք է, այս ինքն՝ հաւատք, յոյս եւ սէր, որ երեք
հեղական առաքինութիւններն են, զորոնք Աստուած մարդուս
հոգւոյն վրայ կը հեղու մկրտութեան ատեն: Բայց ասոնց մէջ
մեծը՝ սէրն է. որովհետեւ հաւատքն ալ, յոյսն ալ՝ սիրոյ շա-
տութեամբ կամ քիչութեամբ կը չափուին, արդիւնքն ալ ա-
նով կը չափուի. ուստի ի հանդերձեայն ալ վարձքը՝ սիրոյն
չափովը կը արուի, եւ ըստ այնմ՝ երանեալ հոգին առաւել
կամ նուազ զԱստուած կը տեսնէ: Անոր համար Առաքեալն
եւելքը սիրոյ յորդորանք կ'ընէ: Իսկ մեկալ խօսքերն՝ որ Ա-
ռաքեալը կը զրուցէ կերպ կերպ լեզուներ խօսելու կամ մար-
գարեութիւն ընելու վրայ, թէ որ հասկըցընել ուղէինք, եր-
կայն բացատրութիւն գրել հարկ կ'ըլլար. ուստի զանց ընելով՝
սուրբ գրոց մեկնիչներուն թող կու տանք:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մ-բէ. Գլ. Բ. 13—17:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. Կարձեալ ծովեղնն ելաւ,
եւ բոյոր ժողովուրդն իրեն կու գար, ու անոնց կը սորվեցընէր:
Եւ անցած ատեն՝ զԴեւի Ալփեայ տեսաւ որ նստեր մաքսաւո-
րութիւն կ'ընէր. եւ ըսաւ իրեն. Իտեւէս եկուր. ան ալ երա-
ւտեւէն գնաց: Եւ երբ որ անոր տունը նստեր էր, շատ մաք-
սաւորներ ու մեղաւորներ Յիսուսի ու իր աշակերտներուն հետ
նստեր էին. Վասն զի իր ետեւէն դացողները խիստ շատ էին:
Իսկ դպիրք ու փարիսեցիք երբ որ տեսան որ մաքսաւորներուն
ու մեղաւորներուն հետ նստեր կ'ուտէ, իր աշակերտներուն ը-
սին. Ինչո՞ւ համար դուք մեղաւորներուն ու մաքսաւորներուն
հետ կ'ուտէք կը խմէք: Յիսուս երբ որ աս խօսքը լսեց, ի-
րենց ըսաւ. Ողջ եղողներուն բժիշկ պէտք չէ, այլ հիւանդնե-
րուն. ես ալ արդարները կանչելու չեկայ, այլ մեղաւորները:»

Վ եւի Ալփեայ՝ Մատթէոս աւետարանիչն է, որն որ յա-
ռաջ մաքսաւոր էր, բայց Յիսուս զինքը կանչածին պէս՝ մաք-
սաւորութիւնն ու ամէն բան ձգեց՝ ետեւէն գնաց: Ասկից կը
հասկընանք թէ ինչպէս շուտով պարտական ենք Աստուծոյ կո-
չումը մտիկ ընել ու մեղքէն դառնալ. ինչպէս որ նաեւ Վար-
դաւառէն ետքը երրորդ կիրակիին աւետարանն ալ մեզե հաս-
կըցուց: (Եբէ- 284:)

Իսկ Յիսուսի ու իր աշակերտներուն վրայ դպիրք եւ փա-
րիսեցիք գայթակղեցան, թէ ինչո՞ւ համար մեղաւորներուն ու
մաքսաւորներուն հետ կը նստին կ'ելեն: Անոնց միտքն ալ շի-

նեց Յիսուս, հասկըցընելով թէ մեղաւորները մեղքի ճամբէն դարձընելու եւ արդարութեան ճամբան դնելու կ'աշխատէր: Ասով օրինակ տուաւ ամէն քարոզչաց ու վարդապետաց թէ ինչպէս ամէն կերպ աշխարհային շահք եւ իրենց մարմնաւոր հանգստութիւնն ու գիւրութիւնը մեկդի ձգելով՝ մեղաւորներուն դարձին համար պիտի աշխատին. չէ թէ ուտելու խմելու կամ զբօսանքներու համար, այլ պարզապէս անոնց հոգին շահելու փրկելու համար:

Իսոյց ասով չիհասկըցուիր թէ Յիսուս ամէն հաւատացեալներուն անխտիր թող կու տայ որ մեղաւորներուն ու չար ճամբու մէջ եղողներուն հետ կենցաղավարին: Վասն զի նոյն ինքն Քրիստոս Տէրն մեր կը զրուցէ մեզի. «Տեսէք եւ զգոյշ կեցէք սաղուկեցւոց ու փարփսեցւոց խմորէն», (Մարկ. Ժ. 9. 6.) այս ինքն՝ անոնց աղանդէն, չար վարդապետութիւններէն, չար օրինակէն, չար ընկերութենէն հեռու կեցէք: Եւ դարձեալ (Մարկ. Ժ. 9. 8.) մեզի կը սորվեցընէ որ եթէ մեր ձեռքը, մեր ոտքը, մեր աչքը՝ մեզի գայթակղութիւն է, այս ինքն՝ մեղքի մէջ իյնալու պատճառ կ'ըլլայ, մեզմէ կտրենք նետենք. որ չիհասկըցուիր թէ դանակով կտրենք, հանենք, նետենք, այլ բարոյապէս կտրենք. այս ինքն՝ զանոնք չգործածենք, անոնցմէ զգուշանանք ու մեղքի նիւթերէն զանոնք հեռու բռնենք: Թէ որ աս ասանկ է, հապա որչափ եւս առաւել արտաքին ընկերութիւններէն զգուշանալու է: Աւտի ընդհանուր կանոն է հաւատացելոց որ չէ թէ միայն մեղանչական ընկերութիւններէն, հապա նաեւ ամէն կերպ վտանգաւոր ընկերութիւններէն հեռու կենան: Չար ընկերութիւնն անանկ զօրաւոր է, որ երկինք թռչող հոգին ալ կրնայ վար ձգել: Անոր համար ամէն կերպով զգուշութիւն ընել պէտք է չար ընկերութենէն, որպէս զի մեր հոգին վտանգի մէջ չզննենք: Շատ ընկերութիւն կամ կենցաղավարութիւն կամ տեսնուիլ կայ, որ երեսանց քաղաքավարութեան պարտք մը կ'երեւայ. եւ սակայն սատանային վարպետական գործիքն է մարդը գլխէ հանելու: Հարկ չկայ որ ուրիշ կերպ վտանգաւոր ընկերութիւններու կամ տեսնուելներու վրայ ալ բացայայտ դրեմ, հասկըցողը թող հասկընայ: Անոր համար հեռու կենանք անանկ ընկերութիւններէն. որպէս զի մեր ընկերութիւնը Հոգւոյն սրբոյ հետ ըլլայ:

Կ Ի Ր Ը Կ Ի

ՎԵՐԱՓՈՒՈՒՄՆ ՍՐԲՈՅ ԿՈՒՍՒՆ ԾԱՐԻԱԿՈՒ ԱՍՏՈՒԱՆՆԵՐԻ

ԼՈՒԱՋՈՒ ընթերցուածը՝ Հին կտակարանէն, Սողոմոնի երգոց երգոյն մէջէն է, որն որ չդնելնու պատճառն ուրիշ անգամ զրուցեցինք:

Երկրորդ ընթերցուածն ալ՝ Հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Է. 10—16):

«Կարձեալ Տէր Աքազին Հետ խօսեցաւ ու կ'ըսէ. Խոտունկէն կամ բարձրէն նշան մ'ուզէ դուն քեզի քու Տէր Աստուծակէ: Աքազ ալ ըսաւ. Չեմ ուզեր եւ զՏէր չեմ փորձեր: Եւ ըսաւ (Տէր). Երդ, տուն Գաւթի, մօտիկ ըրէք. ձեզի թեթեւ բան մը կ'երեւայ մարդկան աշխատութիւն տալ. Հասպա Տիրոջ ինչպէս աշխատութիւն կու տայ: Ետը Համար Տէր ինք իրմէ ձեզի նշան պիտի տայ: Ահա Այսը պիտի յշանայ ու զուակ ծնանի, եւ անոր անունն Իմանուէլ պիտի դնեն. եղ ու մեղը պիտ'որ ուտէ. բան մը չճանչցած կամ առաջուց չարութեան վրայ ակործութիւն չունեցած՝ բարին պիտ'որ ընտրէ: Ետը Համար ան մանուկը բարին կամ չարը չճանչցած՝ չարը պիտ'որ անարգէ ու բարին ընտրէ:»

Աս մարգարէութիւնը սուրբ Աստուածածնայ վրայ է, որ կուսութեամբ յղացաւ զՔրիստոս եւ կուսութեամբ ծնաւ: Գարձեալ Քրիստոսի՝ Աստուած ու մարդ ըլլալուն վրայ ալ է. որովհետեւ Իմանուէլ ըսելն՝ Աստուած մեզի Հետ, ըսել է:

Երրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Գաղատացիս գրած թղթէն է: (Գլ. Գ. 29—Գ. 7):

«Երդ՝ թէ որ դուք Քրիստոսի էք, ապա ուրեմն Արքա-Համու զուակն էք, ըստ աւետեացն՝ ժառանգք: Աս կ'ըսեմ. քանի որ ժառանգը տղայ է, ծառայէն աւելի բան մը չէ, թէպէտ եւ ամենուն տէր ըլլայ. այլ վերակացուներու եւ հոգացողներու ձեռքին տակն է, մինչեւ որ հօրը սահմանած ատենը գայ: Եղնպէս մենք ալ՝ երբ որ տղայ էինք, աս աշխարհքիս տարերաց տակ (այս ինքն՝ Հին օրինաց զգալի ու մարմնաւոր նշաններուն եւ արարողութիւններուն տակ) ծառայութիւն կ'ընէինք: Բայց երբ որ ատենն եկաւ լեցուեցաւ, Աստուած իր Արդին խրկեց, որ կնիկ մարդէ ծնաւ եւ օրինաց տակ մտաւ, որ օրէնքին տակն եղողները գնէ, որպէս զի մենք ալ որդեգիր ըլլանք: Գուք ալ որդի ըլլալով՝ Աստուած իր Արդւոյն Հոգին մեր սիրտը խրկեց, որ կը կանչէ՝ արքա, հայր: Ալ ասկից ետ-

քը ծառայ չես, որդի ես. եթէ որդի ես՝ Աստուծոյ ժառանգն ալ ես:»

Աս ընթերցուածին միտքը Տեառնընդառաջին օրը մեկնած եմ (Եբէ- 72.) հոն տես:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ-4. Գլ. Բ. 1-7:)

«Ան օրերն Օգոստոս կայսրը հրաման հանեց, որ բովանդակ աշխարհքիս վրայ աշխարհագիր ըլլայ: Աս առաջին աշխարհագիրն ան ատեն եղաւ, երբ որ Ասորիներուն վրայ Վերննոս դատարոր էր: Ամենքն ալ կ'երթային, իւրաքանչիւր իր քաղաքը՝ աշխարհագրին մէջ գրուելու համար: Զոյսէփ ալ ելաւ Նազարեթ քաղաքէն, որ Գալիլեայի մէջն է, ու եկաւ Գաւթի քաղաքը՝ որ Բեթղեհէմ կ'ըսուի եւ Հրէաստանի մէջն է, վասն զի ինքն ալ Գաւթի անէն ու ցեղէն էր, որ հոնտեղն աշխարհագրի գրուի՝ Մարեմայ հետ, որ իրեն հետ պատկուած ու արդէն յղի էր: Հոն հասածնուն պէս՝ Մարիամայ ծնանելու օրերը լեցուեցան, եւ իր անդրանիկ որդին ծնաւ, խանձարրով պատեց ու մտրի մէջ դրաւ, վասն զի իջեւանին մէջ իրենց տեղ չկար:»

Արովհետեւ սուրբ աւետարանին վախճանը՝ միայն ան է որ Քրիստոսի մարդեղութիւնն եւ ուրիշ անօրէնութիւնները պատմէ ու Քրիստոսի վարդապետութիւնը քարոզէ, անոր համար սուրբ Աստուածածնայ վարուց վերաբերած բաներէն՝ մինակ ան կը գրէ որն որ Քրիստոսի մարդեղութեան խորհրդեան կամ ուրիշ անօրէնութիւններուն կը վերաբերի: Աս պատճառաւ սուրբ Աստուածածնայ մահուան կամ վերափոխման վրայ ալ սուրբ աւետարանին մէջ ամենեւին բան մը չկայ գրած. եւ այսօր ալ Քրիստոսի ծննդեան աւետարանը կը կարդացուի: Եւ թէպէտ վեր ի վերջ նայելով՝ կարելի է ոմանց անյարմար երեւայ, սակայն խիստ յարմար է. որովհետեւ սուրբ Աստուածածնայ՝ մայր Աստուծոյ ըլլալը կը հասկըցընէ: Արդ Աստուծոյ մայր ըլլալ ըսելը՝ բաւական է, ալ ուրիշ բան մը զուցեղուհարկ չկայ. վասն զի մայր Աստուծոյ ըսելէն ետքը՝ յոյսնի է որ իրրեւ մայր Աստուծոյ վախճանեցաւ, իրրեւ մայր Աստուծոյ երկինք վերափոխեցաւ, եւ իրրեւ մայր Աստուծոյ փառաց թագն ու պսակն ընկալաւ: Եւ ահա աս երեք մտածութիւնն է, որ այսօր պիտի ընենք:

Արա՛ն իրրեւ մայր Աստուծոյ վախճանեցաւ: Իր մահն ուրիշ սրբերուն մահուանէն շատ տարբեր եղաւ: Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր երկինք համբառնալէն ետքը՝ սուրբ Աստուածածին աշխարհքիս վրայ մնաց. հարկ չկայ պատմել թէ ինչպէս կերպ կերպ առաքինութիւններու զբաղած էր. որովհե-

տեւ լի էր շնորհօք, Հոգւոյն սրբոյ տաճար էր, մայր էր Աստուծոյ: Իր վարքն անանկ վարք էր, ինչպէս որ կը վայէր մօր Աստուծոյ, վասն զի Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր անոր համար քանի մը տարի թողուց զինքն աշխարհքիս վոյ, որպէս զի իր հրաշալի օրինակաւ Քրիստոսի նորածնեալ սուրբ Եկեղեցւոյն միաթիւարութիւն ըլլայ, առաքեալներուն ու աշակերտներուն՝ քաջալերութիւն եւ ամէն հաւատացելոց՝ ապաստան ու հովանի ըլլայ: Վերջապէս եկաւ հասաւ ան երջանիկ վայրկեանն՝ որ Աստուած սահմաններ էր զինքն իր քոյր յախտենական փառաց մէջ առնելու համար: Բայց չէ թէ հիւանդութեամբ կամ ուրիշ ցաւով մը իր բնութիւնը բռնութիւն մը քաշելով՝ հոգին մարմնէն զատուցաւ. այլ իր սէրն այնչափ բորբոքած էր առ Աստուած եւ անանկ կը փափագէր Աստուծոյ հետ միաւորելու յախտենական երանութեան մէջ, որ հոգին իբրեւ թէ կը վերանար մարմնէն եւ անկից կը զատուէր. ուստի եւ քաղցր քուն մը քնանալով՝ մարմնոյն կապանքները կը քակուէր ու կը հանդէպէ: Անանկ որ, ինչպէս սուրբ Բեռնարդոս կը զրուցէ, մինակ Աստուծոյ սիրոյն սուրն էր, որ իր երանելի հոգին մարմնէն զատեց:

Արկրորդ՝ իբրեւ մայր Աստուծոյ երկինք վերափոխեցաւ: Ուրիշ սրբերը՝ մեռած ատեննին մինակ հոգւով երկինք կ'երթան, յախտենական փառքը կը մանեն. իսկ իրենց մարմինը կը սպասէ ընդհանուր յարութեան՝ որ դատաստանին օրը պիտի ըլլայ. եւ ան ատեն իրենց մարմինն ալ անմահ, անչարչարելի, թափանցիկ ու փառաւոր կ'ըլլայ: Սակայն Աստուծոյ մօրը մեծութեան անանկ կը վայէր որ իր մարմնոյն յարութիւնը մինչեւ դատաստանին օրը չմնայ, ու հոգին տակ չլինայ կամ չապահանի. որովհետեւ ան մարմնէն Որդին Աստուծոյ իրեն մարմինն առած, ան մարմնոյն մէջ ինն ամիս բնակած, եւ մայրական կաթն ուտելով՝ ան մարմնոյն գոյացութենէն սնած էր: Անոր համար ամենասուրբ կոյն Մարիամ հրաշափառապէս յարութիւն առաւ, եւ մարմնով ու հոգւով թուաւ երկինք գնաց, աստուածային զօրութիւնը գործելով ու հրեշտակները սպասաւորելով: Աս պատճառաւ ալ աս օրուան տօնախմբութեան անունն ալ Վերափոխումն սուրբ Աստուածածնի կ'ըսենք, որպէս զի յայտնի ըլլայ թէ սուրբ Աստուածածին հոգւով ալ մարմնով ալ երկինք վերափոխեցաւ:

Արկրորդ՝ իբրեւ մայր Աստուծոյ փառաց թագն ու պսակն առաւ: Ամէն սրբերուն փառքն իրենց վարձքն ըլլալով, վարձքերնին կ'առնեն՝ իրենց արդեանց նայելով: Արդ՝ սուրբ Աստուածածնայ արդիւնքը բովանդակ սրբերուն արդիւնքներէն

վեր ըլլալով՝ իր վարձքն ու փառքն ալ բովանդակ սրբերուն վարձքէն ու փառքէն վեր եղաւ: Բաւական է ըսել թէ Մայր է Աստուծոյ: Սրբերուն մէջէն ոչ որ աստուածամայրութեան արդիւնքն ունեցաւ: Սուրբ կոյս Մարիամ՝ Աստուծոյ մայր ըլլալու համար բովանդակ հրեշտակային ու մարդկային բնութեանէն վեր ընտրուեցաւ զաստուեցաւ, աստուածամայրութեան արժանի շնորհքներով ու արդիւնքներով լեցուեցաւ, մայր եղաւ Տեառն երկնի եւ երկրի, հարկ էր որ ինքն ալ երկնի եւ երկրի Տիրուհի ըլլար: Ուստի երկնաւոր եւ երկրաւոր ստեղծուածներէն գերազանց ըլլալով՝ անոնց ամենուն վերի դին նստեցաւ, եւ իբրեւ ամենուն տիրուհին ու թագուհին՝ բարձրացաւ ի փառս եւ ամենասուրբ Երրորդութեան քով առաջին ու բարձրագոյն աթոռը նստաւ:

Իսկ թէ քանի տարի ապրեցաւ աշխարհքիս երեսը, երբ վախճանեցաւ, երբ վերափոխեցաւ եւ ինչ պարագաներ մտան իր մահուան կամ վերափոխման ատեն, անոնց ամէնը՝ պատմական բաներ են, որ աւետարանիչները չեն գրած, իսկ եկեղեցական պատմիչք իրարմէ տարբեր կերպով կը գրեն: Գուցէ Աստուած անանկ տնօրիններ է, որպէս զի ամենասուրբ կոյսն աս կողմանէ ալ մեզի կատարեալ խոնարհութեան օրինակ ըլլայ, ինչպէս որ բովանդակ իր վարուց գործքերուն մէջն եղաւ: Անոր համար ասոնց ետեւէն չիյնալով՝ մենք հոգիմիս հոգեւոր օգուտներով կշտացընենք:

Տօնախմբութիւննիս մեզի ուրախութիւն կու տայ, որ մեր թագուհին իր Աստուածորդւոյն քով մեզի համար ամենազօր բարեխօս է, ամէն կերպ գթութեամբ ու ողորմութեամբ մեզի մայրութիւն կ'ընէ, եւ իր Աստուածորդւոյն շնորհաց գանձապետն ըլլալով՝ իր ձեռքովը մեզի համար անկից առատ առատ շնորհքներ կ'առնէ ու մեզի կը բաժնէ: Ո՛վ կրնայ պատմել կամ համբանքը ցուցընել ան հոգեւոր շնորհքներուն, օգնութիւններուն, պաշտպանութիւններուն՝ զոր սուրբ Աստուածածին ըրած է իր բարեպաշտ ծառաներուն ու աղախիմներուն, որոնք իրմէ խնդրած են, եւ կամ ան մեղաւորներուն՝ որոնք մեղքէն ազատելու համար իրեն բարեխօսութեան ու օգնութեան ապաւիններ են: Ո՛վ կրնայ ան մարմնաւոր բարերարութիւններուն ու երախտիքներուն համբանքն ալ գտնել, որ սուրբ Աստուածածին կերպ կերպ մարմնաւոր կարօտութեանց մէջ իր բարեպաշտներուն ըրած է: Տարի չկայ, օր չկայ, ժամանակ չկայ, որ սուրբ Աստուածածնայ բարերարութիւններն, օգնութիւններն ու հրաշքները չըլլան: Այնչափ գրքեր կան գրուած, որ ան պատմութիւններով լեցուն են, սակայն որչափ

ալ գրուելու ըլլան, զեռ բոլորն ալ պատմուած չեն ըլլար: Ընոր համար իրաւամբ կը զրուցէ սուրբ Բեռնարդոս. «Ո՛վ կոյս երանելի, թէ որ մէկն իր հարկաւոր բաներուն մէջ քեզի դիմած է ու կը կարծէ թէ քեզմէ օգնութիւն չէ գտած, իրաւցընէ անանկ մարդը թող լուէ, քու ողորմութիւններդ թող չպատմէ»: Վասն զի իրաւցընէ չկայ անանկ մարդ մը՝ որ կարող ըլլայ ըսել թէ Ես ճշմարիտ սրտանց դիմեցի առ սուրբ Աստուածածին, եւ անիկա զիս մտիկ չըրաւ: Ուստի դարձեալ նոյն սուրբ Բեռնարդոս կը զրուցէ. «Իր ողորմութեան դիրկն ամենուն կը բանայ, որպէս զի ամէնքն ալ հաղորդին, եւ իր ձեռքովը՝ հիւանդն առողջութիւն գտնէ, վշտացեալը մխիթարութիւն ունենայ, մեղաւորը թողութեան համի, արդարը շնորհք ստանայ. որովհետեւ իրեն ոչ կարողութիւն կը պակսի՝ վասն զի մայր է Աստուծոյ, եւ ոչ կամք կը պակսի՝ վասն զի մայր է ողորմութեան»:

Եւ պա ուրեմն մենք ալ մեզի պէտք եղած շնորհքները, ողորմութիւններն, օգնութիւնները՝ համարձակ ու անվախ խնդրենք ամենասուրբ Աստուածածնէն, թէ հոգեւորներն ու թէ մարմնաւորները: Բայց նախ հոգեւորներն ուզենք բացարձակապէս. վասն զի հոգեւոր բաները մեր յաւիտենական փրկութեան կը վերաբերին: Իսկ մարմնաւորներն երկրորդաբար ուզենք ու պայմանաւ մը, այս ինքն՝ թէ որ մեր յաւիտենական փրկութեան օգտակար ու պատշաճ են. ինչու որ ամէն մարմնաւոր խնդրուածքներնուս մէջ՝ մեր կանոնն ու վախճանն ան պիտի ըլլայ, ինչ որ քրիստոս Տէրն մեր ըսաւ. «Նախ Աստուծոյ արքայութիւնն ու իր արդարութիւնը փնտռեցէք, ու բոլոր ագբաները ձեզի կ'աւելնայ», (Մատթ. 23): Պատճառն ան է, որ սուրբ Աստուածածին մեր փրկութեան կը բաղձայ, եւ ան կ'ուզէ՝ որ իր յաւիտենական փառաց հաղորդակից ըլլանք. ուստի եւ ան օգնութիւնները մեզի կ'ընէ, որ յաւիտենական փառաց կ'առաջնորդեն:

Բայց մասնաւորապէս հոգեւոր շնորհքներն, ողորմութիւններն, օգնութիւններն ուզած ատեննիս՝ նայինք որ մեր աղաչանքը ճշմարիտ ու սրտանց ըլլայ, որպէս զի իր օգնութեան ու զորաւոր պաշտպանութեան արժանի ըլլանք: Ըն ատեն մեր աղաչանքը ճշմարիտ ու սրտանց կ'ըլլայ եւ իր օգնութեան արժանի կ'ըլլանք՝ թէ ի կենդանութեան եւ թէ ի մահուան, երբ որ կը փութանք գործքով իր առաքինութիւններուն նմանիլ, եւ մանաւանդ իր խոնարհութեան, մաքրութեան ու աստուածային սիրոյն: Աս առաքինութիւններն էին, որ ինքն աս աշխարհքիս վրայ գերազանց աստիճանի կատարեց, եւ անոնցմով

Աստուծոյ մայր եղաւ, եւ այն անբաւ փառքին հասաւ երկինքը, որ հիմա կը վայելէ: Թէ որ մենք ալ աս առաքինութիւնները կը կատարենք՝ ամէն մէկերնիս իր վիճակին համեմատ, իրացընէ ճշմարիտ ջերմեռանդ կ'ըլլանք առ սուրբ Աստուածածին, այս ինքն՝ գործքով հետեւող իր վարուցը, ուստի եւ ի կենդանութեան եւ ի մահուան իր օգնութեան ու պաշտպանութեան արժանի կ'ըլլանք, եւ ի վախճանի արքայութեան մէջ՝ իր փառաց ու երանութեան հաղորդակից կ'ըլլանք յաւիտեանս յաւիտենից, զոր Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս շնորհէ մեզի բարեստութեամբ Մօր իւրոյ եւ Կուսի, ամէն:

Ե Ր Կ Ո Ւ Շ Ա Ր Թ Ի

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Օ Ր Ա Ե Ր Ա Փ Ո Ւ Մ Ե Ն

Իրեք ընթերցուած կը կարդացուի այսօր պատարագին մէջ: Առաջին ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Առդմոնի Առակաց գրքէն է: (Գլ. ԺԱ. 30—ԺԲ. 4:)

“Վրդարութեան պողէն՝ կենաց ծառ կը բուսնի: Անօրէններուն հոգիները տարածամ կը վերնան: Թէ որ արդարը հազիւ կ'ազատի, հասպա մեղաւորն ու ամբարիշտն ո՛ր կը մնան: Ով որ խրատը կը սիրէ, իմաստութիւնը կը սիրէ: Իսկ ով որ յանդիմանութիւնը կ'ատէ, անմիտ է: Տիրոջմէ շնորհք գտնողը՝ շատ ազէկ կ'ըլլայ: Իսկ անօրէն մարդուն բերանը պիտի գոցուի: Մարդ անօրէնութեամբ յաջողութիւն չի գտներ: Արդարներուն արմատը չի կտրիր: Ժրագլուխ կինն՝ իր երկանը պսակն է:”

Աս խօսքերուն միտքն Աւետման օրը գրինք (Եբե՝ 138.) տես հոն:

Իրկրորդ ընթերցուածն ալ՝ նոյնպէս հին կտակարանէն, Զաքարիայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Բ. 10—13:)

“Խնդա եւ ուրախ եղիր, դճւտօր Սիոնի. վասն զի ահա եւ կու գամ եւ ի քեզ կը բնակիմ, կ'ըսէ Տէր: Եւ ան օրը շատ ազգեր Տիրոջ վրայ կ'ապաւինին ու իրեն ժողովուրդ կ'ըլլան եւ ի քեզ կը բնակին, եւ կ'իմանաս որ Տէր ամենակալ զիս քեզի խրկեց: Եւ Տէր՝ սրբութեան երկրին մէջ իր բաժինը գծուգան կը ժառանգէ, եւ զերօրսադէմ նօրէն կը սիրէ: Ամէն մարդ ալ Տիրոջմէ կը վախնայ, վասն զի իր սուրբ ամպերէն արժընցեր է:”

Աս մարգարէութիւնս Քրիստոսի Աստուծոյ երկնաւոր

Թագաւորին առաջին գալստեան կամ մարդեղութեան վրայ է: Անոր համար այսօր պատարագին մէջ կը կարդացուի, վասն զի միջնորդութեամբ ամենասուրբ կուսին Մարիամնու Բրիստոս Տէրն մեր աշխարհք եկաւ:

Երրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած երկրորդ թղթէն է: (Գլ. Զ. 16 — Ի. 1:

«Գուք արդէն Աստուծոյ կենդանւոյ տաճարն էք, ինչպէս որ Աստուած ալ ըսաւ թէ Ես իրենց մէջ պիտի բնակիմ ու իրենց մէջ պիտ'որ երթամ, եւ իրենց Աստուած պիտ'որ ըլլամ, իրենք ալ ինծի ժողովուրդ պիտ'որ ըլլան: Ուստի անոնց մէջէն ելէք եւ անոնցմէ զտուեցէք, կ'ըսէ Տէր. ու պղծեալուն մի մօտիկնաք, եւ ես զձեզ կ'ընդունիմ, ու ես ձեզի հայր կ'ըլլամ, դուք ալ իմ տղաքս ու իմ աղջիկներս կ'ըլլաք, կ'ըսէ Տէր ամենակալ: Իսկ որովհետեւ ասանկ աւետիս ունիք, սիրելիք, մենք ալ զմեզ մարմնոյ ու հոգւոյ ամէն պղծութիւններէն մաքրենք. Աստուծմէ վախնալով՝ սրբութիւնը կատարենք:»

Աս խօսքերով Պողոս առաքեալ կը հասկըցընէ թէ Բրիստոս աշխարհք գալով եւ զմեզ հետանոսաց մէջէն կանչելով՝ մեզմէ ինչպէս վարք կ'ուզէ, որ ինք մեզի հայր ըլլալով՝ մենք ալ իրեն արժանի որդի ու իր տաճարն ըլլանք՝ որ ի մեզ բնակի: Եւ որովհետեւ ամէն սուրբերէն վեր՝ Աստուծոյ գերազանց եւ անարատ տաճարն ամենասուրբ կոյս Մարիամ եղաւ, վասն զի Բանն Աստուած ի նմա անձնաւորապէս բնակեցաւ, անոր համար իր վարքն ալ մեզի օրինակ պիտ'որ ըլլայ, որ ամէն կերպով իրեն նմանելու աշխատինք, որչափ որ մեր տկարութիւնը կը ներէ:

Իսկ աւետարանն աս է: (Գլ. Գլ. Ա. 26—38:

«Ա՛յ եցերորդ ամոնոյն մէջ՝ Աստուած (Հայրն ամենակալ) Գարբիէլ հրեշտակը իրկեց Գալիլեայի քաղաք մը՝ որուն անունը՝ Նազարեթ էր, կոյս աղջրկան մը՝ որ Գաւթի տնէն Յովսէփ անունով մէկու մը պսակուած էր. կուսին անունն ալ Մարիամ էր: Հրեշտակն եկաւ իրեն ըսաւ. Ուրախ լեր բերկրեալդ, (Կամ Ըստ Լաւ. Աղջոյն քեզ լի շնորհօք,) Տէր ընդ քեզ: Ան ալ աս խօսքերուս վրայ տակնուվրայ եղաւ, ու ինք իրեն սկսաւ մտածել թէ աս ինչպէս ողջոյն է: Իսկ հրեշտակն իրեն ըսաւ. Մի վախար, Մարիամ, վասն զի Աստուծմէ շնորհք գտար: Եւ ահա պիտի յղանաս ու որդի մը ծնանիս, եւ անունը Յիսուս պիտի դնես: Անիկա մեծ պիտ'որ ըլլայ ու Որդի Բարձրելոյ ըսուի, եւ Տէր Աստուած իր հօրը Գաւթի աթոռն իրեն պիտի ասց, ու Յակոբայ տան վրայ յաւիտեանս պիտի թա-

գաւորէ եւ իր թագաւորութեան վերջ պիտի չըլլայ: Իսկ Մարիամ դարձաւ հրեշտակին ըսաւ. Ի՞նչպէս պիտ'որ ըլլայ ինծի աս բանը, վասն զի ես էրիկ մարդ չեմ գիտեր: Հրեշտակն ալ պատասխան տուաւ ու ըսաւ իրեն. Հոգին սուրբ վրագ պիտ'որ իջնայ, ու Բարձրելոյն զօրութիւնը վրագ հովանի ըլլայ. վասն զի քեզմէ ծնանելիքն ալ սուրբ է ու Որդի Աստուծոյ պիտի կոչուի: Եւ ահա քու Եղիսաբեթ ազգականդ ալ իր ծերութեան ատենը յղի է. ատեն մը ամուլ կ'ըսուէր, ու հիմա վեցերորդ ամսոյն մէջն է. վասն զի Աստուծոյ կարողութեան առջեւ ամենեւին բան մը անկարելի չէ: Մարիամ ալ ըսաւ. Ահա կեցեր եմ ես Տիրոջ աղախինն եմ. ըսածիդ պէս ըլլայ ինծի: Հրեշտակն ալ ելաւ իրմէ գնաց:

Ինչպէս երէկ դրինք, աւետարանը սուրբ Աստուածածնայ վարուց վերաբերեալ բաները մեզի չիպատմեր, բայց թէ մինակ զանոնք՝ որ Քրիստոսի մարդեղութեան կամ ուրիշ սոսրէնութիւններուն վերաբերութիւն մ'ունին: Աստի սուրբ Աստուածածնայ մահուան կամ վերափոխման վրայ ալ բան մը չպատմելով՝ սուրբ Եկեղեցին իր Աստուածամայրութեան բացատրիչ աւետարանը կը կարգայ պատարագին մէջ: Եւ իրացընէ, ինչպէս երէկ ալ ըսինք, խիստ յարմար ու պատշաճ է. որովհետեւ մայր Աստուծոյ ըսելէն ետքը՝ յայտնի է որ իր երկինքն ունեցած փառքն ալ՝ Աստուածամայրութեան վայել փառք է:

Ինչպէս որ վերոգրեալ սուրբ աւետարանէն տեսար, երբ որ Բանն Աստուած մարդ ըլլալ ուզեց, զսուրբ կոյսն Մարիամ ընտրեց միջնորդ միաւորութեան: Արդ՝ սուրբ կոյսն Մարիամ ինչպէս որ աս աշխարհքիս վրայ եղաւ միջնորդ միաւորութեան Աստուծոյ ընդ մարդոյ, անանկ ալ երկինքը միշտ միջնորդ է միաւորութեան մարդկան ընդ Աստուծոյ ի փառս յաւիտեանական արքայութեան: Բոլոր սրբերէն ու հրեշտակներէն վեր նստելով՝ ամենասուրբ Երրորդութեան աթոռին մօտ, անդադար բարեխօսութիւն կ'ընէ որ ամէն մարդիկ ան երանական փառքին հասնին եւ զԱստուած տեսնելով՝ Աստուած ըլլան: Բովանդակ մեր փոյթն ու ջանքն ալ ան պիտ'որ ըլլայ, որ ասանկ զօրաւոր բարեխօս ունենալով՝ մեր գործքովը զմեզ իր զօրաւոր բարեխօսութեան արժանի ընենք ու իր բարեխօսութեամբը բարի վարքով ապրինք, բարի վարքով բարի մահուան արժանի ըլլանք, բարի մահուամբ ալ ան երանութեան փառքին հասնինք:

Իայց չէ թէ մինակ մեզի համար աս փոյթը պիտի ունենանք, որ աս աշխարհքիս վրայ կենդանի ենք ու դեռ ապաշ-

խարելու եւ արգիւնք պատրաստելու ժամանակ ունինք. հապա նաեւ ննջեցելոց համար փոյթ պիտի ունենանք, որ բարի մահուամբ մեռած են, բայց իրենց թողեալ մեղքերուն կամ ներելի մեղքերուն ապաշխարանքը վճարելու համար քաւարանին մէջ կապուած ըլլալով՝ Աստուծոյ տեսութենէն ետ կը մնան: Ան հոգիներն ալ սիրելի են սուրբ Աստուածածնայ՝ որն որ կ'ուզէ որ ան հոգիներն ալ շուտով Աստուծոյ տեսութեան հասնին: Սակայն մեր օգնութեան կարօտ ըլլալուն համար՝ սուրբ Աստուածածին կ'ուզէ ու կը պահանջէ մեզմէ որ մեր ձեռքէն եկած օգնութիւնն ընենք բարեկաշտական գործքերով: Երանի՛ մեզի թէ որ աս կողմանէս ալ մասնաւոր ծառայութիւն մ'ընելով սուրբ Աստուածածնայ, մենք զմեզ իրեն աւելի սիրելի ու հաճելի կ'ընենք: Իր բարեխօսութիւնը մեր արգիւնքը կը շատցընէ եւ մեր վարձքը կ'աւելցընէ ի փառս արքայութեան երկնից:

Ե. Կ Ի Ր Ը Կ Ի

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՕՐ ՎԵՐԱՓՈՒՄԱՆ

ՍՈՒՐԻ կոյս Մարիամ Աստուածածնայ բոլոր տօներուն գլուխն ու պսակն ըլլալով իր վերափոխումը եւ մեզի համար ամենէն մօտիկարականը, վասն զի անով մեզի երկինք հզօր բարեխօս ու միջնորդ ունեցանք առ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, սուրբ Եկեղեցին աս մեծ տօնը ինն որ անընդհատ կը կատարէ: Բայց որովհետեւ թէ ժամերգութեան եւ թէ պատարագի համար՝ աս տօնիս միայն երեք կարգաւորութիւն ունինք, անոր համար ամէն մէկ կարգաւորութիւն երեք երեք անգամ կը կրկնենք, որով այսօրուան թէ ժամերգութեան շարականները եւ թէ պատարագին ընթերցուածներն ու աւետարանը, վերափոխման երկուշաբթիին, այս ինքն երկրորդ օրուան շարականներն, ընթերցուածներն ու աւետարանն են: Ուստի զանոնք կարգա, մասնաւոր կերպով մը մտածելով որ սուրբ կոյս Աստուածածին մեր միջնորդն ու բարեխօսն է, մեր ամէն հոգեւոր ու մարմնաւոր կարօտութիւնները կը տեսնէ եւ միշտ պատրաստ է մեզի համար իր Աստուածորդիէն շնորհք ընդունելու, բաւական որ մենք ջերմեռանդութեամբ իրեն զիմենք եւ մեր գէշ վարքով իր շնորհաց անարժան չըլլանք:

ԼՈՒԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ Տին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Թ. 8—19:)

«Տէր մահ խրկեց Յակոբայ վրայ. եկաւ Հասաւ Իսրայելի վրայ: Եւ բոլոր Եփրեմեան ժողովուրդն ու Սամարիայի մէջ նստողները պիտի իմանան, որոնք իրենց սրտին հպարտութեամբն ու ամբարտաւանութեամբը խօսեցան ու ըսին. Աղիւսներն ինկան. բայց եկէք՝ քար տաշենք, մայրերն ու եղևնափայտերը կտրենք, ու մեզի աշտարակ շինենք: Եւ Սիոնի լեռան վրայ ելլողներն Աստուած պիտի կործանէ ու Յուդայի թշնամիները ցրուէ, զԱսորեստան արեւելքին կողմանէ, ու Յոյներն արեւմուտքին կողմանէ, որ լեցուն բերնով բոլոր իրենց բերնովը զԻսրայէլ կ'ուտէին: Ի վերայ այս ամենայնի իր բարկութիւնը չգարձաւ, այլ իր ձեռքը դեռ բարձրացած է: Եւ ժողովուրդը չգարձաւ, մինչև որ վերաորեցաւ եւ զՏէր զօրութեանց շինտուեցին: Եւ Տէր մէկ օրուան մէջ Իսրայելի մէջէն գլուխն ալ վերջն ալ վերցուց, մեծն ալ պղտիկն ալ վերցուց: Ծերն ու պատուաւորը՝ ան գլուխն է. ու մարգարէն՝ որ անօրէնութիւն կը սորվեցընէր, ան ալ վերջն է: Եւ աս ժողովրդեան երանի տուողները՝ մոլորեալ են ու կը մոլորեցընեն. անանկ որ զիրենք պիտի կլենն ու ետքը պիտի յայտնուին: Ասոր Համար անոնց երիտասարդներուն վրայ Աստուած ուրախ չըլլար եւ անոնց որբերուն ու այրիներուն չ'ողորմիր. վասն զի ամէնն ալ անօրէն են ու չար. եւ ամէն բերան անիրաւութիւն կը խօսի: Ի վերայ այս ամենայնի իր բարկութիւնը չգարձաւ, այլ իր ձեռքը դեռ բարձրացած է: Եւ անօրէնութիւնը կրակի պէս պիտի վառի, ու չորցած խոտի պէս կրակէն պիտի վառի, ու մայրեաց անտաններուն մէջ պիտի վառի ու բոլոր իրենց բլուրներուն չորս դին կրակը պիտ'որ ուտէ: Տիրոջ սրամտութեան ու բարկութեան համար՝ բոլոր երկիրը կրակով պիտի այրի, ու ժողովուրդը կրակէ այրածի պէս պիտ'որ ըլլայ:»

Ինչպէս շատ անգամ ըսած ենք, աս սպառնալիքներն ու պատիժները Հրէից վրայ է, որ Քրիստոսի չհաւատացին ու իրեն դէմ դարձան: Բայց նոյն սպառնալիքներն ու պատիժները, մանաւանդ թէ եւելօքը կու տայ Աստուած ան քրիստոնէից՝ որոնք զՔրիստոս ընդունելէն ետքը՝ զինքը կ'անարգեն ու

իրենց վարքովը քրիստոսի դէմ կը դառնան: Գողան ու սարսափին ան քրիստոնեայ ազգերը, որոնց մեծը՝ պղտիկէն չար, պղտիկը՝ մեծէն չար, ամէնն ալ անօրէնութիւնն ու անիրաւութիւնն իրենց բան գործ կ'ընեն: Վայ իրենց. Աստուծոյ բարկութիւնը մէյ մ'որ շարժի, խիստ դժուար կը դառնայ, ու իր զօրաւոր ձեռքը մէյ մ'որ վերցընէ՝ խիստ դժուար վար կ'իջեցընէ:

Արկորոզ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած երկրորդ թղթէն է: (Գլ. Ը. 1—11:)

«Պօղոս առաքեալ Յիսուսի քրիստոսի՝ Աստուծոյ կամբովը, եւ Տիմոթէոս եղբայր, Կորնթոսի մէջ եղած Աստուծոյ եկեղեցւոյն, բոլոր սուրբ մարդիկներով՝ որ Աքայեցիներուն ամէն կողմերն են: Շնորհք (իջնայ) ձեզի, ու խաղաղութիւն Աստուծակ՝ մեր Հօրմէն եւ ի Տեառնէ Յիսուսէ քրիստոսէ: Օրհնեալ է Աստուած եւ Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի քրիստոսի, Հայր գթութեանց եւ Աստուած ամենայն մխիթարութեան, որ մեր ամէն նեղութեանց մէջ զմեզ կը մխիթարէ, որպէս զի մենք ալ կարող ըլլանք մխիթարել զանոնք՝ որ ամէն նեղութեանց մէջ են, ան մխիթարութեամբ՝ որով մենք Աստուծակ կը մխիթարուինք: Վասն զի ինչպէս որ քրիստոսի չարչարանքները մեր վրայ աւելցան, անանկ ալ քրիստոսի ձեռքովը մեր մխիթարութիւնն աւելի ըլլայ: Վասն զի մեր նեղուիլը՝ ձեր մխիթարութեան ու փրկութեան համար է. մեր մխիթարուիլն ալ՝ ձեր մխիթարութեան համար է, որ յաջողուած է ան չարչարանքներուն համբերելով, որ մենք ալ կը կրենք: Եւ մեր յոյսը ձեզի համար հաստատուն է. վասն զի գիտենք որ ինչպէս չարչարանքներուն կցորդ ենք, անանկ ալ մխիթարութեան կցորդ ենք: Վասն զի չեմ ուղեր, եղբարք, որ Ասիայի մէջ կրած նեղութիւնն իս չգիտնաք. ինչու որ մեր կարողութենէն աւելի ծանրացանք, անանկ որ կեանքերնուս վրայ ալ յոյս չմնայ: Այլ մենք մեղմէ մեռնելու վճիռն առինք, որ չըլլայ թէ մենք մեզի ապաւինինք, այլ Աստուծոյ՝ որ մեռնելուն յարութիւն կու տայ, որ անանկ մահուանէ զմեզ փրկեց ու կը փրկէ. վասն զի կը յուսանք որ ասկից ետքն ալ կը փրկէ՝ օգնութեամբ ձեր աղօթից որ մեզի համար կ'ընէք, որպէս զի մեր վրայ եղած կերպ կերպ շնորհքներէն՝ շատերուն ձեռքովը մեզի համար գոհութիւն տրուի:»

Պօղոս առաքեալ իր օրինակաւ զմեզ կը յորդորէ որ ամէն կերպ յաջողութեանց մէջ Աստուծոյ փառք տանք եւ մենք մեզի չապաւինինք, այլ միշտ Աստուծոյ ապաւինինք. ու ամէն

նեղութիւններնուս մէջ իրեն դիմենք ու իր օգնութիւնը խնդրենք, որ միշտ պատրաստ է օգնելու, կ'օգնէ ու կը փրկէ:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մատթ. Գլ. Գ. 35—40):

Տէրն մեր Յիսուս քրիստոս. «Ան օրը երբ որ իրիկունքը վրայ էր, ըսաւ իրենց. Եկէք անդիի կողմն անցնինք: Թող առին ժողովուրդն ու զինքն առին նաւով եւ ուրիշ նաւերն ալ՝ որ հետն էին: Եւ խիստ հով ու մրրիկ եղաւ ու ալիքները նաւուն մէջ կը լեցընէր, անանկ որ գրեթէ կը լեցուէր. իսկ ինք նաւուն գլուխը բարձի վրայ կը քնանար: Կ'արթնցընէին զինքն ու կ'ըսէին. Անո՞րգապետ, ամենեւին հոգդ չէ՞, ահա մենք կը կորսուինք: Երթընցաւ, հովուն ու ծովին սաստեց ու ըսաւ. Գաղարէ իջիր. եւ հովը դադրեցաւ ու մեծ խաղաղութիւն եղաւ: Եւ ըսաւ իրենց. Ինչո՞ւ համար ատանկ վատասիրտ էք, զե՞ս հաւատք չունիք: Անո՞ք ալ խիստ վախցան ու իրարու կ'ըսէին. Արդեօք աս ո՞վ է, որ հովն ալ ծովն ալ իրեն կը հնազանդին:»

Ահա Պօղոս առաքելոյն ըսածները՝ որ վերը տեսանք, Յիսուս իրեն գործքովը մեզի կը հաստատէ: Անանկ մեծ էր ալեկոծութիւնն՝ որ Յիսուսի աշակերտներն ամէն մարդկային յոյսը կորեցին: Սակայն երբ որ վազեցին՝ իրենց վտանգը Յիսուսին հասկըցուցին, Յիսուս շուտով իրենց օգնեց ու մէկ հրամանաւ երկինքն ու ծովն իրեն հնազանդեցուց հանդարտեցուց: Ասկից կ'իմանանք որ եթէ Յիսուս մարմնաւոր վտանգի մէջ օգնութիւն ըրաւ, որչափ եւս առաւել հոգեւոր վտանգներուն մէջ օգնութիւն կ'ընէ. որովհետեւ ինք իր աստուածային բերնովն ըսած է, թէ ձեր մարմնոյն պէտք եղած բաներուն համար հոգ մի տանիք, որովհետեւ Աստուած՝ որ երկինքին թռչուններն ու դաշտերուն խոտերը, ծաղիկները կը հոգայ, զձեզ ալ կը հոգայ. հասցաւ «Նախ Աստուծոյ արքայութիւնն ու իր արդարութիւնը փնտռեցէք, եւ բոլոր ադ բաները ձեզի կ'աւելնայ»: (Մատթ. Զ. 33):

Արդ՝ մեր մարմնաւոր վտանգներուն մէջ՝ առ Աստուած դիմելու պարտական ենք, որ զմեզ փրկէ. բայց դիմած ատենն իսկ՝ երկու բան հաստատ պիտի դնենք մտուրններնուս մէջ. մէյ մ'որ զմեզ փրկէ՝ թէ որ իրեն հաճոյ է. մէյ մ'ալ՝ որ զմեզ փրկէ՝ թէ որ մեր յաւիտենական փրկութեան անանկ օգտակար ու պատշաճ է: Իսկ հոգեւոր վտանգներուն մէջ բացարձակապէս պիտի դիմենք. վասն զի հոգեւոր վտանգը՝ մեր յաւիտենական փրկութիւնը մեզի կորսընցընել կու տայ: Հոգեւոր վտանգները՝ մեղքերուն վտանգներն են: Աշխարհք, մարմին ու սատանայ շարունակ մեր հոգւոյն դէմ ալեկոծութիւններ

կը հանեն, մեր վրայ փորձութիւններ կը բերեն, որ մեզքի մէջ ինչալով՝ հոգինիս խղճութիւն ու դժօխքին տակն իջնայ: Ինչ մեզքի վտանգ ըլլայ, թող ըլլայ, իսկոյն Աստուծոյ պիտի դիմենք: Բայց միանգամայն ալ մեզք գործելու յօժարութիւնը մէկդի պիտի ձգենք: Ան ասեն Աստուած ալ շնորհքը մեզի հասցընելով՝ ան ալէկոծութիւնները կը հանդարտեցընէ ու մեր հոգին մեղաց մէջ ինչալու վտանգէն կ'ազատէ:

Խղճահարներն ալ իրենց ալէկոծութիւններուն մէջ միշտ խոնարհութեամբ առ Աստուած պիտի դիմեն: Շատ անգամ հոգեւոր ճամբու մէջ քալողներուն սրտին մէջ սատանան ծածուկ հպարտութիւն մը կը ձգէ՝ իրենց հոգեւորութեան հանելու եւ իրենց խելքին վրայ ապահինելու, անանկ որ իրենք ալ չեն իմանար: Իսկ Աստուած իրենց հպարտութիւնը կուարելու համար՝ թող կու տայ որ սկսին ալէկոծութիւն քաշել: Ուստի թէպէտ իրենց փրկութեան կոչումն Աստուծմէ է, բայց իրենց սրտին մէջ կը սկսի վախ մ'իյնալ թէ ամէն ըրածնին գէշ է, եւ կը կարծեն թէ կը դատապարտուին: Թէ որ ասանկներն իրենց մարդկային խելքին հետեւելով՝ իրենց երեւցածին պէս ուզենան իրենք զիրենք կառավարել, անկարելի է որ ան ալէկոծութիւններէն ազատին, մանաւանդ որ սատանան ատեն կը վաստակի զիրենք իրենց հպարտութեան մէջ հաստատելու: Այլ ատեն չորսընցուցած՝ շուտով առ Աստուած պիտի դիմեն ու Աստուծոյ սիրոյն համար իրենց խելքին կտրածը մէկդի ձգելով՝ իրենք զիրենք բոլորովին իրենց հոգեւոր առաջնորդին պիտի յանձնեն, ու կուրակերպ հնազանդութիւն ընելով՝ ամէն ըսածները պիտի կատարեն, թէեւ իրենց խելքին դէմ ըլլայ: Ինչպէս սուրբ Մատթէոս աւետարանիչ կը պատմէ, (Գլ. ԺԳ. 28—31.) անգամ մը Պետրոս առաքեալ Յիսուսէն հրաման ուզեց որ ջրին վրայէն քալելով՝ իրեն դայ: Յիսուս ալ հրաման տուաւ: Ահա հոգեւոր ճամբան քալողներուն կոչման օրինակը: Պետրոս առջի բերան սկսաւ ջրին վրայէն քալել. բայց ետքը սաստիկ հովը տեսնելով՝ վախցաւ: Ինչ պիտի վախնար, Աստուած էր հրամայողն ու փորձի ալ կը անանէր որ կը քալէ: Բայց տարակուսեցաւ. եւ տարակուսածին պէս՝ սկսաւ ջրին մէջ իջնալ: Ահա խղճահարներուն տարակուսութեան օրինակը: Աստուած կը հրամայէ իրենց որ աշխարհքիս ծովին վրայէն քալելով՝ իրեն գան. իսկ իրենք սատանայական հովերուն սաստիկ ըլլալէն կը վախնան ու կը տարակուսին. տարակուսածնուն պէս՝ կը սկսին փորձութեանց մէջ ընկղմիլ: Բայց պէտք է որ շուտով առ Աստուած դիմեն. ինչպէս որ Պետրոս շուտով աղաղակեց ու ըսաւ. «Տէր, փրկէ

ղիս, : Ան ատեն Աստուած խկոյն ձեռքը կ'երկընցընէ, վասն զի պատրաստ է օգնելու, ուրիշ բանի չիսպասեր, բայց եթէ իրեն վաղելնուս. ինչպէս որ Յիսուս ալ խկոյն ձեռքը Պետրոսին երկընցուց, ձեռքէն բանեց ու ազատեց : Սակայն ինչպէս որ Յիսուս Պետրոսին յանդիմանութիւն տուաւ ու ըսաւ. «Թերահաւատ, ինչո՞ւ համար տարակուսեցար», . ասանկ ալ գիտնան խղճահարները, որ Աստուած իրենց խոնարհիլը կ'ուզէ. չկարծեն թէ հոգեւոր ճամբու մէջ մանելով կամ տարիներ անցընելով՝ անմարմին հրեշտակ են եղեր, թուեր երկինք գացեր են. վրանին ալէկոծութիւններ կու գան, եւ ան ատեն կ'իմանան որ տակաւին թերահաւատ են. ազատելու համար ալ ուրիշ ճար չկայ, պէտք է խկոյն առ Աստուած դիմել ու ըսել. «Տէր, փրկէ զիս», . եւ ճշմարիտ խոնարհութեամբ ալ սրտանց պէտք է Աստուծոյ յանդիմանութիւնը լսել՝ որ կ'ըսէ. «Թերահաւատ, ինչո՞ւ համար տարակուսեցար» :

Գ. Կ Ի Ր Ա Կ Ի

Ա Ե Ր Ա Փ Ո Ւ Մ Ա Ն Է Ն Ե Տ Գ Ը

ԱՌԱՋԻՆ Ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեսայ մարգարէութենէն է : (Գլ. Ժ. 12—19) :

«Աբբ որ Տէր Սիոնի լեռան վրայ ու Երուսաղեմի մէջ ամէն բան կ'ընէ կը ըմբոցընէ, իր բարկութիւնն ամբարտաւանին վրայ կը ձգէ, (այս ինքն) Ասորեստանեայց իշխանին վրայ, եւ անոր հպարտացած փառաւոր աշուրներուն վրայ : Ասան զի անանկ ըսած էր որ Ես իմ զօրութեամբս կ'ընեմ, ու իմ իմաստուն խելքովս ազգերուն սահմանները կը վերցընեմ, եւ անոնց ուժը աւար կ'առնեմ. բնակութիւն եղած քաղաքները կը շարժեմ. բունոյ վրայ հասնելու պէս՝ բոլոր աշխարհքին վրայ իմ ձեռքովս կը հասնիմ, ու մնացած հաւկիթները վերցընելու պէս՝ կը վերցընեմ. մարդ մ'ալ չ'ըլլար որ իմ ձեռքէս ազատի կամ ինծի դէմ դառնայ ու բերան բանայ ծիկ հանէ : Ասանկ կ'ըսէ Տէր. Արդեօք կրնայ ըլլալ որ կայինն՝ առանց փայտ կոտորողի վեր ելլէ, կամ արդեօք կրնայ ըլլալ որ սղոցը վեր ելլէ՝ մարդ մը չվերցուցած. անանկ ալ՝ թէ որ մէկը գաւազան մը կամ փայտ մ'առնելու ըլլայ. բայց անանկ ալ չէ : Հասպա Տէր զօրութեանց քու պատուոյդ վրայ անարգանք պիտի խրկէ, եւ քու փառացդ վրայ վառուած կրակ պիտի բորբոքի : Խորայեղին լոյսն ալ կրակ պիտ'որ ըլլայ ու

բորբոքած կրակով զիրենք պիտի մաքրէ, ու խոտի պէս անտառը պիտ'որ ուտէ: Ըն օրը լեռներն ու բլուրներն ու անտառները պիտի մարին. եւ հոգիէն մինչեւ մարմին պիտ'որ ուտէ. ազատուողն ալ՝ բորբոքած բոցէ ազատածի պէս պիտ'որ ըլլայ: Եւ անոնցմէ մնացածները՝ Համբարձումով (քիչ) պիտ'որ ըլլան, ու մանուկ տղայ զանոնք պիտի գրէ ւ:

Մտուածոյ ճշմարիտ կրօնին դէմ գացողներն ասանկ կը պատժուին: Աս խօսքերս Աստուած իր ընտրեալ ժողովուրդը՝ այս ինքն՝ զԻսրայէլ Հալածողներուն դէմ ըսաւ, եւ անանկ ալ կատարեց: Բայց ինչպէս որ Հրէից ժողովրդանոցը՝ Քրիստոսի սուրբ Եկեղեցւոյն օրինակն էր, անանկ ալ Քրիստոսի սուրբ Եկեղեցւոյն դէմ զարձողներուն վրայ ալ Հասկընալու է աս խօսքերը: Եւ իրացընէ Աստուծոյ խօսքերը գործքով ալ միշտ Հաստատուեցան: Նայէ մէյ մը Հրէից, որ Քրիստոսի դէմ դարձան. տես ինչ են: Նայէ մէյ մը Հռոմայեցւոց կայսերութեան՝ որ երեքհարիւր տարի Հալածեց Քրիստոսի Եկեղեցին. տես ինչ եղաւ: Նայէ մէյ մ'ընդհանրապէս ան ազգերուն վրայ, որ Հերեւակոսութիւններ ու Հերձուածներ Հանելով՝ Քրիստոսի ճշմարիտ Եկեղեցին Հալածեց են. տես ինչ եղած են: Ասոնց ամենուն ընդհանրապէս նայելէդ ետքը՝ նայէ մէյ մ'ալ առանձինն ան մասնաւոր անձանց վրայ, որ Քրիստոսի ճշմարիտ Եկեղեցին կը Հալածեն, ու կը տեսնես թէ ինչ եղած են կամ ինչ պիտ'որ ըլլան:

Երկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած երկրորդ թղթէն է: (Գլ. Բ. 12—Գ. 3:)

Վայց երբ որ Քրիստոսի աւետարանը քարոզելու Համար՝ ես Տրովադա Հասայ ու Տերամբ դուռը բաց էր ինձի, ամենեւին Հանգիստ Հառի հոգւոյս. վասն զի Տիտոս եղբայրս Հոն չգտայ. Հասպա անոնց մեաք բարով ըսելով՝ Մակեդոնիա գացի: Բայց գոհութիւն Աստուծոյ, որ ամէն բանի մէջ մեր հոչակը կը Հանէ ի Քրիստոս Յիսուս, ու իր գիտութեան հոտը մեր ձեռքովն ամէն տեղ կը յայտնէ. վասն զի Աստուծոյ առջևը Քրիստոսին անուշ հոտն ենք փրկուածներուն ու կորսուածներուն մէջ, ոմանց հոտ՝ ի մահուանէ ի մահ, ոմանց ալ հոտ՝ ի կենդանութենէ ի կեանս: Եւ աս բանիս ո՞վ բաւական կ'ըլլայ: Վասն զի ուրիշներուն պէս չենք, որ Աստուծոյ բանը կ'առնեն կը ծախեն, այլ իբրև ի Հաստատութենէ ու իբրև Աստուծմէ, Աստուծոյ առջևը ի Քրիստոս կը խօսինք: Ասկից ետքը դարձեալ կը սկսինք մենք զմեզ յանձնել. թէ պէտք ինչպէս որ ոմանց պէտք են, մեզի ալ պէտք չեն յանձնարարութեան

Թղթեր ձեզի կամ ձեզմէ : Այլ մեր Թղթերը՝ դուք էք, որ մեր սրտին մէջ գրուած էք, անանկ որ ամէն մարդ կը ճանչնայ ու կը կարդայ . յայտնի եղած էք՝ որ Քրիստոսի Թղթերն էք, մեզմէ պաշտուած . Թանաքով ալ գրուած չէք, այլ կենդանի Աստուծոյ Հոգւով, չէ թէ քարէ տախտակներու վրայ, այլ մարմնէ եղած սրտի տախտակներու վրայ :»

Առաջին ընթերցուածէն հասկըցանք թէ ինչպէս Աստուծոյ ճշմարիտ կրօնը հալածողները կը փճանան : Աս ընթերցուածէս ալ կը հասկընանք թէ ինչպէս Քրիստոսի ճշմարիտ հաւատքը միշտ կը տարածուի աշխարհքին ամէն կողմը, չէ թէ անանկ վարդապետներուն ձեռքովն՝ որ Աստուծոյ բանին վաճառական կ'ըլլան, այս ինքն՝ շիտակ ճամբէն դուրս ելելով՝ Աստուծոյ բանն աւելի պակաս կ'առնեն կը ծախեն, այլ անանկ վարդապետներուն ձեռքովն՝ որ իրենց արիւնը դնելով՝ Յիսուսի ճշմարիտ եւ ուղղափառ սուրբ հաւատքը հաստատութեամբ կը քարոզեն : Անոնք՝ որ կ'ընդունին, արդէն Աստուծոյ շնորհքն իրենց սրտին մէջ ազդելով՝ կենդանի ըլլալու սկսած են, ուստի սկսած կենդանութենէն կատարեալ կեանք կը մտնեն : Իսկ անոնք՝ որ չեն ընդունիր, արդէն Աստուծոյ շնորհքէն զուրկ ըլլալով՝ մեռած են, ուստի մահուանէ՝ յաւիտենական դատապարտութեան մահ կ'երթան : Բայց Քրիստոսի հաւատքը տարածողը՝ մարդ կամ մարդկային խելք չէ, այլ Աստուծոյ շնորհքն է : Անոր համար Պողոս առաքեալն ալ ամէն յայտուածիւն Աստուծոյ շնորհաց կու տայ :

Իսկ աւետարանն աս է : (Մ․ շ․ Գլ․ Զ․ 30—44 :)

Առ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս . «Առաքեալները ժողովեցան, եւ ըրածնին ու սորվեցուցածնին իրեն պատմեցին : Յիսուս ալ ըսաւ իրենց . Եկէք դուք մինակուկ անապատ տեղ, ու քիչ մը հանգչեցէք, վասն զի եկող գացողները շատ էին, անանկ որ հաց ուտելու ալ ատեն չէին գտներ : Եւ նաւով անապատ տեղ մը գացին առանձին : (Արիւնները) տեսան որ ասոնք կ'երթան ու շատերն ալ իմացան, եւ ամէն քաղաքներէն ոտքով բազմութեամբ հոն կ'երթային ու իրենց կը մօտիկնային : Եւ (Յիսուս) ելաւ տեսաւ որ շատ բազմութիւն կար ու անոնց վրայ զթացաւ, վասն զի հովիւ չունեցող ոչխարներու պէս էին . եւ սկսաւ անոնց շատ բան սորվեցընել : Շատ ատեն անցնելէն ետքը՝ աշակերտներն իրեն եկան ու ըսին . Աս տեղս անապատ է, քանի որ ցորեկ է՝ ժողովուրդը ճամբէ, որ չորս կողմն ագարակներն ու գեղերն երթան, եւ ուտելիք առնեն, վասն զի հօտակոս ուտելու բան չունին : Ինքն ալ պատասխան տուաւ ու ըսաւ իրենց . Դուք տուէք անոնց ուտելու բան :

Ըսին իրեն. Երթանք երկուհարիւր դահեկանի հաց անենք, իրենց տանք որ ուտեն: Ըսաւ իրենց. Քանի՞ հաց ունիք, գացէք նայեցէք: Նայեցան հասկըցան ու ըսին իրեն. Հինգ հաց, երկու ալ ձուկ: Եւ հրամայեց անոնց որ խումբ խումբ կանաչ խոտին վրայ նստին. ու դաս դասնստեցան, տեղ տեղ՝ հարիւր, տեղ տեղ՝ յիսուն: Եւ հինգ հացն ու երկու ձուկն առաւ, երկինք նայեցաւ, օրհնեց, հացերը բրցուց ու աշակերաներուն առաւ՝ որ անոնց առջեւը դնեն. երկու ձուկն ալ ամենուն բաժնեց: Կերան ու կշտացան ու հացին աւելցուկը տասուերկու սակառի լեցուն, եւ ձկերուն աւելցուկը վերցուցին: Աւրողներն ալ հինգ հազար մարդու շափ կային:»

Վրիստոս Տէրն մեր հովիւ քաջ ըլլալով՝ կ'ուզէ որ իր ճշմարիտ սուրբ հաւատքն աշխարհքին ամէն կողմը տարածուի, եւ ամէնքն ան ճշմարիտ սուրբ հաւատքն ընդունին: Անոր համար ինք քարոզութիւն ու վարդապետութիւն ընելէն զատ՝ իր առաքելայններն ալ չորս դին խրկեց, որ քարոզեն. դարձած ատեննին ալ՝ ըրածնին ու սորվեցուցածնին հարցուց հասկըցաւ: Ազգեց որ մինակուկ տեղ մը քիչ մը հանդէին, ուստի զիրենք անապատ տեղ մը տարաւ: Բայց ժողովուրդն ետեւէն վազեց գնաց, վասն զի հոգեւոր կերակրոյ կարօտ էր. հովիւ շունցոյ ոչխարներու պէս մնալով՝ անօթի էին: Անոր համար տեսածին պէս՝ գութը շարժեցաւ, ելաւ դարձեալ ինք սկսաւ անոնց քարոզութիւն ընել:

Վսանկ նաեւ սուրբ Եկեղեցին՝ որ մայր գթած է, միշտ մարդկային ազգին վրայ գութ ունենալով՝ աշխարհքին չորս դին քարոզիչներ կը հանէ, ճշմարտութեան վարդապետներ կը խրկէ, որ աստուածային հաւատոյ ճշմարտութիւնն ամէն մարդու յայտնի ըլլայ: Բայց ժողովուրդն ալ պիտի գիտնայ, միտքը պիտի դնէ որ անօթի սոված է հոգեւորապէս, ու հոգեւոր կերակրով իր հոգին կենդանացընելու եւ կենդանի պահելու կարօտ է: Անոր համար միշտ աստուածային վարդապետութիւնը մօտիկ ընելու պիտի վազէ. վասն զի ան աստուածային վարդապետութեամբ պիտի սորվի թէ ո՞րն է ճշմարիտ ուղիղ հաւատոյ խոստովանութիւնը եւ արքայութեան հասցընող բարոյականը: Հարկ չկայ որ քարոզիչներն ալ Յիսուսին կամ առաքելներուն պէս իրենց վարդապետութիւնը հրաշքներով հաստատեն: Հերիք է ան մեծ հրաշքը՝ որ ուղղափառ սուրբ Եկեղեցին Քրիստոսի ատենէն մինչեւ հիմակ այսչափ հալածանք կրելէն ետեւ հաստատուն մնաց, եւ ամենեւին մէկ կերպով՝ ոչ սուր, ոչ մահ կրցաւ բան մ'ընել. այլ մանաւանդ որչափ հալածանք եղաւ, այնչափ առաւել Քրիստոսի կրօնն ու Եկեղե-

ցին պայծառացաւ : Աս մինակ բաւական է որ ամէն մարդ իր խելքը խոնարհեցընէ եւ թէ որ ծուռ ճամբու մէջ է նէ՝ շիտակ ճամբան մտնէ, որ ուղիղ հաւատքով իր հոգին փրկութեան հասցընէ . եւ կամ թէ որ շիտակ ճամբու մէջ է նէ՝ իր վարքն իր հաւատքին յարմարցընէ, որ իր կոչմանէն ետ չմնայ, եւ ընտրելոց մէջ դասուելով՝ իր վախճանին հասնի, որ է իր հոգւոյն յաւիտեանական փրկութիւնը : Բայց թէ որ իր հաւատքն, իր բարի վարքը պահելու համար՝ հարկ ըլլայ որ ունեցածը կորսընցընէ, հալածուի, անօթի ծարաւ մնայ, բանտ մտնէ, ծեծ ուտէ, վերջապէս սրով կամ ուրիշ կերպով մը մեռնի, անոնց ամէնն ալ յանձն պիտի առնէ, ինչպէս որ Յիսուս յանձն առաւ, ինչպէս որ առաքեալք ու աշակերտք յանձն առին, եւ ինչպէս որ ուրիշ մարտիրոսք ու հաւատացեալք առհասարակ յանձն առին, եւ անանկով ճշմարիտ ոչխար եղան Յիսուսի քրիստոսի ու հիմակ ալ երկինքը քրիստոսի հետ կը թագաւորեն ու պիտի թագաւորեն յաւիտեանս յաւիտենից :

Կ Ի Ր Ա Կ Ի

Ի Ա Ր Ե Կ Ե Ն Կ Ա Ն Ս Ո Ւ Ր Բ Խ Ա Չ Ի

ԱՌԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է : (Գլ. ԺԳ. 1—12.)

«Վաշտական լերան վրայ նշան առէք, ձեր ձայնն անոնց վրայ բարձրացուցէք, մի վախնաք, ձեռքով կանչեցէք, իշխանք, բացէք, եւ ես հրաման կու տամ : Նուիրեալ են, եւ ես զիրենք կը բերեմ . հսկաները վազեր կու գան՝ իմ սրտմտութիւնս կըլտացընելու համար . կը խնդան, ամէնքը մէկէն կու գան ու նախատիքներ կը զըուցեն : Վերանց վրայ շատ ազգերու ձայն՝ շատ ազգերու նման . թագաւորներու եւ ազգերու ձայն՝ որ ամէնը մէկէն ժողվեր են : Տէր զօրութեանց՝ սպառազէն ազգերուն հրաման տուաւ որ հեռաւոր երկրէ գան՝ երկինից հիմունքներուն ծայրերէն : Տէր ալ իր սպառազէններուն հետ հասեր է՝ որ բոլոր աշխարհքը ստակեցընէ : Ողբացէք, վասն զի Տիրոջ օրը մօտ է . ու Աստուծակ՝ բեկումն հասած է : Ասոր համար ամէն ձեռք պիտի թոյլնայ եւ ամէն մարդ գողայ : Հրեշտակները պիտի խոսվին ու ծննդական կնիկներուն պէս ցաւ պիտի բռնէ զանոնք : Մարդ մարդու պիտի հառաչէ ու սրդողի, եւ իրենց երեսը բոցի գոյն պիտի դառնայ : Վասն զի ահա

Տէր զօրութեանց հասեր է անհնարին բարկութեամբ, սխա-
կալութեամբ ու սրտմտութեամբ լեցուած, բոլոր աշխարհքն
անապատ ընելու եւ մեղաօրններն աշխարհքիս երեսէն սաս-
կեցընելու: Վասն զի երկնից աստղները՝ Հայկ աստեղով ու եր-
կնից բոլոր զարդովը լցս պիտի չտան, եւ արեւը ծագած ատեն
պիտի խաւարի ու լուսինն իր լոյսը պիտի չտայ: Ես պիտի դա-
տեմ՝ բոլոր աշխարհքին վրայ շարիքները, եւ ամբարիշտնե-
րուն ալ մեղքերը, եւ անօրէններուն հպարտութիւնը պի-
տի կորսընցընեմ ու ամբարտաւաններուն բարձրութիւնը պիտի
խոնարհեցընեմ: Մնացածներն ալ անհուր ոսկիէ աւելի պա-
տուական պիտ'որ ըլլան, ու մարդը՝ Սոփերայ գոհարներէն
աւելի պատուական պիտ'որ ըլլայ:»

Եւ մարգարէութիւնը Բարեւալացոյ ջարդուելուն վրայ է.
բայց կը վերաբերի նաեւ Նեոխն ու իր զօրաց ջարդուելուն:

Երկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի ա-
ռաքելոյն առ Կորնթացիս գրած երկրորդ թղթէն է: (Կւ.
Է. 4—16:)

«Ես ձեր վրայ շատ ապահովութիւն ունիմ, ձեզի համար
շատ պարծանք ունիմ, միտիմարութեամբ լի եմ, ամէն նեղու-
թիւններնուս մէջ ուրախութիւնս կ'աւելնայ: Վասն զի երբ որ
մենք Մակեդոնիա հասանք, մեր մարմնոյն բնաւ ամենեւին հան-
դրստութիւն մը չգտնուեցաւ. այլ ամէն բանի մէջ նեղուե-
ցանք. որովհետեւ զրտէն կերպ կերպ պատերազմ կար, ու
ներսէն՝ կերպ կերպ վախ: Բայց Աստուած՝ որ խոնարհները կը
միտիմարէ, Տիոտսին եկած ատենը զմեզ միտիմարեց. չէ թէ
մինակ եկած ատեն, հապա նաեւ ան միտիմարութեան ատեն՝
որ ինք ձեզմով միտիմարուելով՝ ինծի համար ունեցած բաղձանք-
նիդ, որբերնիդ ու նախանձնիդ պատմեց. անանկ որ խիստ շատ
ուրախացայ: Վասն զի թղթով զձեզ տրամեցուցի ալ նէ, չեմ
զղջար, թէպէտ ասալուց զղջացած էի. վասն զի կը տեսնեմ
որ ան թուղթը թէպէտ քիչ մը ատեն զձեզ տրամեցուց. բայց
հիմա ուրախ եմ, չէ թէ տրամե՞նուդ համար, հապա ապաշ-
խարութիւն ընելով՝ տրամե՞նուդ համար. վասն զի դուք Աս-
տուծոյ ուզածին պէս տրամեցաք, որ չըլլայ թէ մեզմէ զրկուիք:
Վասն զի Աստուծոյ ուզածին պէս եղած տրամութիւնը՝ փրկու-
թեան ապաշխարութիւնը կը բերէ, ու ետքը զմարդ չիզղջա-
ցընէր. իսկ աշխարհքին տրամութիւնը՝ ետքը մահ կը բերէ:
Արդ՝ Աստուծոյ ուզածին պէս տրամե՞նիդ՝ նայեցէք որչափ
փոյթ. ձգեր է մէջերնիդ, կամ աղերսանք կամ սաստ կամ
վախ կամ բաղձանք կամ նախանձ կամ վրէժխնդրութիւն.
Վասն զի ամէն կերպով դուք զձեզ զրկէք, որ ադ բանիդ մէջ

սուրբ ըլլաք: Ապա ուրեմն՝ ձեզի գրեցի ալ նէ, չէ թէ զրկողին կամ զրկուողին համար էր: Հապա անոր համար էր՝ որ Աստուծոյ առջեւը ձեզի համար ունեցած վայթերնիս յայտնի ըլլայ: Անոր համար մեր մտիթարութեան վրայ մտիթարուած ենք. ու Տիտոսի խնդարուն վրայ ալ եւելօք խնդացինք, որովհետեւ ամենքդ ալ իր սիրաւը հաճեցուցեր էիք. վասն զի ինչչափ որ իր առջեւը ձեզի համար պարծած էի, շամբըցայ. հապա ինչպէս որ ամէն բան ձեզի շտիկէ շիտակ զրուցեր էինք, անանկ ալ Տիտոսին առջեւն ըրած պարծանքնիս շիտակ ելաւ: Գիտցէք որ իր գուժն ալ ձեր վրայ խիստ շատ է. վասն զի ամենուդ հնազանդութիւնն ալ մեզի կը յիշեցընէր, թէ ինչչպէս ահիւ ու դողալով զինքն ընդունեցաք: Եւ հիմակ ես ալ ուրախ եմ, որ ամէն բանի մէջ ձեզի համարձակ եմ:»

Աստուած հաւատացեալները հոգեւոր առաջնորդներուն ձեռքը յանձնեց է, որ աղէկ կառավարեն, պէտք եղած տեղ անուշ կերպով խրատելով, պէտք եղած տեղ ալ սաստելով: Հաւատացեալներէն ալ աս կը պահանջէ որ իրենց հոգեւոր առաջնորդներուն անուշ խրատին ալ, սաստին ալ անսան. եւ երբ որ կ'անսան՝ իրենց հոգեւոր առաջնորդներուն մտիթարութիւն եւ ուրախութիւն կ'ըլլան. եւ ինչպէս որ իրենց հնազանդութիւնն Աստուծոյ առջեւը հաճելի ու գովելի կ'ըլլայ, անանկ ալ Եկեղեցւոյ մէջ հաճելի ու գովելի ըլլալով՝ կը քարոզուի ու կը գովուի: Ահա աս է որ Պօղոս առաքեալ կորնթացիներուն վրայ տեսնելով՝ կը գովէ ու կը քարոզէ:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մարկ. Գլ. Է. 31—37:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. «Գարձեալ ելաւ Տիրոսի ու Սիդոնի սահմաններէն, ու Գալիլեացւոց ծովեզրը՝ սահմանաց մէջ Գեկապոլիս քաղաքն եկաւ: Եւ իրեն առջեւը խուլ ու համր մարդ մը բերին եւ աղաչեցին որ վրան ձեռք դնէ: Յիսուս ալ ամբողջին մէջէն առաւ, զատ տեղ մը տարաւ, մատուրներն անոր ականջները դրաւ, ականջներուն մէջ թքաւ. ու լեզուէն բռնեց, երկինք նայեցաւ, հառաչեց ու ըսաւ, Եփիաթմա, որ ըսել է՝ բացուէ: Եւ իսկոյն ականջները բացուեցան, լեզուին կապերը քակուեցան, ու շիտակ կը խօսէր: Եւ պատուիրեց անոնց որ չըլլայ թէ մարդու մ'ըսեն: Եւ որչափ որ ինք անոնց կը պատուիրէր, անոնք եւս առաւել կը քարոզէին. ու եւել եւելօք կը զարմանային եւ կ'ըսէին. Աս մարդս ամէն բան աղէկ ըրաւ. վասն զի խից լսել կու տայ, ու համարց' խօսել:»

Յիսուսին ըրած հրաշքը՝ մարմնաւոր հրաշք էր, բայց օրինակ էր հոգեւորին: Սատանայի գերութեան մէջ եղող մար-

դուն հոգւոյն ականջը խուլ է, հոգւոյն բերանն ալ՝ համր: Աւստի Քրիստոս Տէրն մեր աս հրաշքն ընելով՝ հասկըցուց թէ ինչպէս որ մարմնաւոր ականջին ու բերնին գոց ըլլալը՝ մեծ պակտութիւն է ու բժշկութեան կարօտ, անանկ ալ հոգեւոր ականջին ու բերնին գոց ըլլալը՝ մեծ պակտութիւն է ու բժշկութեան կարօտ. մանաւանդ թէ հոգեւոր պակտութիւնը մարմնաւոր պակտութենէն շատ մեծ է, որովհետեւ ինչպէս ինք ըսած է, հոգին ամէն բանէն աւելի մեծ է:

Ըրգ՝ Աստուած կ'ուզէ որ մեր հոգւոյն ականջը միշտ բաց ըլլայ, որ իր ազգեցութիւնները լսենք: Ինք միշտ մեր խրդմտանքը կը գրգէ, ու մասնաւորապէս ամէն մէկ մարդու ալ մէյ մէկ պահապան հրեշտակ դրած է, որ ամէն բանի մէջ մարդուն իմացընէ որ չար բանէն ետ կեննայ ու բարի բանին ետեւէն իյնայ: Երանի՛ ան մարդուն՝ որ հոգւոյն ականջը բաց պահելով՝ նոյն ազգեցութիւնները կ'ընդունի: Վասն զի մինչեւ որ ան ազգեցութիւնները չ'ընդունիր, գործքով ալ չ'իկրնար կատարել: Բայց վայ՛ ան մարդուն՝ որ նոյն ազգեցութիւններուն մտիկ չ'ըներ: Կու գայ ան սոսկալի ահեղ դատաստանին ժամը, որ Աստուած ալ կ'ըսէ. «Կը կանչէի, ու չէիք լսեր. խօսքս կ'երկրնցընէի, ու մտիք չէիք ըներ. այլ իմ խրատս ոտքի տակ կ'առնէիք, ու իմ յանդիմանութիւններուս մտիկ չէիք ըներ: Ասկից ետքը ես ալ ձեր կորսուելուն վրայ կը ծիծաղիմ, եւ վրանիդ նեղութիւն ու պաշարում եկած ատեն՝ ոտնհար կ'ըլլամ: Եւ երբ որ յանկարծակի ձեր վրայ խոսովութիւնն ու կործանումը մրրկի պէս գալու ըլլայ կամ երբ որ վրանիդ սատակում հասնի, ան ատեն զիս կը կանչէք, ես ալ ձեզի մտիկ չեմ ըներ:» (Ա—Գ. Ա. 24—28:)

ԱՄԷՆՕՐՀՆԵԱԼ ԿՈՒՍԻՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Ս Ե Պ Տ Ե Մ Բ Ե Ը Ի 8

ԱՐԵՔ ընթերցուած կը կարդացուի այսօր պատարագին մէջ: Առաջին ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Սողոմոնի Առակաց գրքէն է: (Գլ. Ա. 29—31):

«Շատ աղջիկներ մեծութիւն ստացան. շատերը զօրութիւն ըրին. բայց դուն աւելի եղար ու ամէնն ալ անցուցիր: Սուտ հաճութիւններ ու կնկան ընդունայն ազուորութիւն վաղ չկայ. վասն զի իմաստուն ու բարեպաշտօն կինը կ'օրհնուի: Անանկ կինը՝ Տիրոջ երկիրաճններուն պատիւ կ'ընէ: Իրեն պրկուածքներուն պողէն իրեն տուէք, ու ամէն դուռ իր էրկանը գովասանքն ըլլայ: Ասան զի իր էրկանը ճամբաներն իրեն առջեւէն կ'երթան ու կը յաջողին յաւիտեանս յաւիտենից»:

Սողոմոնին առակաց գիրքը բարոյական խրատներով լեցուն ըլլալով՝ ամէն վիճակին յարմար խրատներ կը գրէ. հօս ալ բարի պսակեաններուն դովասանքն ընելով՝ վերի գրուած խօսքերը կը զրուցէ: Բայց խորհրդաբար սուրբ Աստուածածնայ գովասանքը կ'ընէ, որովհետեւ սուրբ Աստուածածին ամէն երեւելի կնիկներէն մեծ եղաւ եւ զամէնքն ալ անցաւ, ինչպէս էին՝ Սառա, Յուդիթ...: Սուրբ Աստուածածնայ վրայ սուտ հաճութիւններ եւ ընդունայն ազուորութիւն չկայ, այլ լիութիւն ճշմարիտ աստուածային հաճութեան ու կատարելութեան հոգեւոր գեղեցկութիւն: Սուրբ Աստուածածին՝ Աստուծոյ սիրելիներուն ու երկիրաճններուն միշտ պատիւ կ'ընէ, այս ինքն՝ բարեխօս ու պաշտպան կ'ըլլայ: Սուրբ Աստուածածնայ էրկանը, այս ինքն՝ սուրբ հայր Յովսեփայ գովասանքը միշտ ու ամէն տեղ կ'ըլլայ. եւ սուրբ հայր Յովսեփայ ճամբաները՝ սուրբ Աստուածածնայ առջեւէն կ'երթան, այս ինքն՝ սուրբ Յովսեփ սուրբ Աստուածածնէն յառաջ կը վախճանի ու արքայութիւնը կը վայելէ յաւիտեանս յաւիտենից:

Արկրորդ ընթերցուածն ալ նոյնպէս հին կտակարանէն, Եսայեսայ մարգարէութենէն է: (Գլ. ԿԱ. 9):

«Վնոնց զաւակն ազգերուն մէջ պիտի ճանչցուի եւ անոնց ծնունդները՝ Ժողովրդոց մէջ: Ամէն տեսնողները զանոք պիտի ճանչնան, որ ասոնք Աստուծմէ օրհնեալ զաւկրներ են ու խիստ մեծ ուրախութեամբ ուրախ պիտ'որ ըլլան ի Տէր»:

Եւսայի մարդարէ աս խօսքերս արդարոց վրայ կը զրուցէ . արդ՝ արդարներուն գլուխը սուրբ Աստուածածին ըլլալով՝ ամենէն աւելի իր մեծութիւնը կը նշանակէ :

Երրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Կաղատացիս գրած թղթէն է : (Գլ. Գ. 24—29) :

«Վա աւրեմն (Տին) օրէնքը մեզի դաստիարակ եղաւ ի քրիստոս Յիսուս, որ հաւատքէն արդարանալք . բայց երբ որ հաւատքն եկաւ, ալ անկից ետքը դաստիարակի տակ չենք վասն զի ամենքդ ալ Աստուծոյ որդի էք հաւատովք ի քրիստոս Յիսուս : Գուք որ ի քրիստոս մկրտուած էք, զքրիստոս հագուտի պէս վրանիդ առած էք . տարբերութիւն չկայ ոչ Հրէի եւ ոչ հեթանոսի, ոչ ծառայի եւ ոչ ազատի, ոչ արուի եւ ոչ իգի . վասն զի դուք ամենքդ ալ մէկ էք ի քրիստոս Յիսուս : Արդ՝ թէ որ դուք քրիստոսի էք, ուրեմն Աբրահամու զաւակն էք, ըստ աւետեացն՝ ժառանգ :»

Եւս խօսքերուն ուժը հասկընալու համար՝ պէտք է գիտնալ որ Պողոս առաքեալ Տին օրէնքը՝ տղու կրթութեան կը նմանցընէ, անանկ որ վարպետը տղան կրթելու համար՝ միշտ օրինակներ ու նմանութիւններ կը բանեցընէ : Իսկ տղուն խելքը բացուած ատեն՝ օրինակներու եւ նմանութիւններու հարկ չկայ : Աս օրինակը բերելով՝ կը հասկըցընէ որ հաւատքն եկած ատեն, այս ինքն՝ երբ որ քրիստոս Տէրն մեր եկաւ, ալ վարպետի, օրինակներու, նմանութիւններու հարկ չկայ . վասն զի ճշմարտութիւնն եկաւ, մարդկային միտքը բացուեցաւ, Աբրահամայ ճշմարտա զաւակները յայտնուեցան՝ որ հաւատով Աստուծոյ որդի եղան :

Իսկ աւետարանն աս է : (Գլ. Գ. Ե. 39—56) :

«Եւս օրերն ելաւ Մարիամ, շուտով մը գնաց լեռնակողմը Յուդայի քաղաքը, եւ Չաքարիայի տունը մտաւ ու Եղիսաբեթին բարեւ տուաւ : Եւ երբ որ Եղիսաբեթ Մարեմայ բարեւը լսեց, իր որովայնին մէջ մանուկը խաղաց : Եւ Եղիսաբեթ Հոգւով սրբով լեցուեցաւ, ու բարձր ձայնով աղաղակեց ու ըսաւ . Օրհնեալ ես դուն կանանց մէջ, եւ օրհնեալ է քու որովայնիդ պտուղը : Եւ աս բանս ինծի ուսկից եղաւ, որ իմ Տիրոջս մայրն ինծի գայ : Ասան զի ահա քու բարեւիդ ձայնն ականջս հասածին պէս՝ իմ մանուկս ցնծալով խաղաց որովայնիս մէջ . եւ երանի՛ անոր որ կը հաւատայ թէ Տիրոջմէն իրեն ըսուած բաները պիտի կատարուի . (Գլ. Ե. Ե. 39—40 . երանի՛ քեզի՛ որ հաւատացիր թէ Տիրոջմէն քեզի ըսուած բաները կը կատարուին) : Իսկ Մարիամ ըսաւ . իմ հոգիս փառք տայ Տիրոջը . եւ իմ հոգիս՝ իմ Աստուած փրկչովս ցնծաց : Ասան զի իր ա-

ղախնոյն խոնարհութեան նայեցաւ: Վասն զի ահա ասկից ետքը բոլոր ազգերն ինծի երանի պիտի տան: Վասն զի Հզօրն ինծի մեծամեծ բաներ ըրաւ. եւ իր անունը սուրբ է, ու իր ողորմութիւնն իր երկիւղածներուն վրայ է յորդոց յորդի: Իր բազկաւր զօրութիւն ըրաւ. իրենց մտօքն ու սրտովն ամբարտաւան եղողները ցրուեց. հզօրներն ամթուներնէն վար ձգեց, ու խոնարհները բարձրացուց: Անօթի եղողները բարութեամբ լեցուց, ու մեծատունները ձեռուընին պարապ ձգեց, իր Իսրայէլ ծառան պաշտպանեց՝ ողորմութիւնը յիշելով. ինչպէս որ խօսք տուաւ մեր հարց՝ Արբաշամու եւ իր զակիկն ի յաւիտեան: Ետքը Մարիամ՝ երեք ամսի չափ անոր (Եղիսաբելթին) քովը կեցաւ ու իր տունը զարձաւ:,,

Ինչպէս որ Վերափոխման օրը յիշեցինք, աւետարանիչները սուրբ աւետարանին մէջ սուրբ Աստուածածնայ վարուց վրայ՝ այնչափ բան մինակ կը գրեն, որչափ որ Քրիստոսի Տեառն մերոյ մարդեղութեան եւ ուրիշ տնօրէնութեանց կը վերաբերի. իսկ սուրբ Աստուածածնայ յատուկ վարուց վերաբերեալ ուրիշ բաները չեն գրեր: Անոր համար սուրբ Աստուածածնայ ծննդեան վրայ ալ սուրբ աւետարանին մէջ բան մը գրուած չըլլալով՝ այսօրուան պատարագին մէջ յարմարաբար աս վերոգրեալ աւետարանը կը կարգացուի, որով սուրբ Աստուածածնայ մեծ փառքը հասկընալով՝ իր փառաւոր ծնունդն ալ կը հասկընանք:

Բոլոր սրբոց սօները կը կատարէ սուրբ Եկեղեցին. բայց առհասարակ ամենուն ալ մահուան օրը կը տօնախմբէ. որովհետեւ յաւիտենական թագաւորութիւնը ժառանգած ատեննին՝ իրենց բարի մահուան ժամն է, որով անմեղանշականութեան ձիւքն ալ կը ստանան: Մինակ սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչն է, որուն չէ թէ մինակ մահուան, հապա նաեւ ծննդեան օրն ալ կը տօնենք. որովհետեւ իր մօրն արգանդէն սրբեցաւ, Հոգւով սրբով լեցուեցաւ, ու ծնած ատենէն՝ Քրիստոսի Տեառն մերոյ կարապետ դրուեցաւ, ինչպէս որ հրեշտակն առաջուց ըսած, եւ ինչպէս որ իր հայրը Չաքարիա մարգարէացած էր: Հապա քանի առաւել իրաւամբ պէտք է որ մեր տիրամայր Թագուհւոյն ծնունդը տօնենք, ինչպէս որ հին ժամանակներէն վեր կը տօնենք, որովհետեւ միշտ սուրբ, միշտ անարատ գտնուեցաւ, եւ Աստուածորդւոյն մայր ըլլալով ի յաւիտենից ընտրուեցաւ:

Ահա ամենասուրբ կոյսն Մարիամ անարատութեան ու մարութեան կառքը նստած՝ աշխարհքս կու գայ, որ իր ամենողջախօս արգանդէն բուսնելու պողովը՝ վերաւորած մարդկային բնութեան բժշկութիւն տայ ու նորոգէ: Ահա կը տես-

ներք աս լուսապայծառ արշալոյսն՝ որ իր ճառագայթները շողշողելով՝ աշխարհքիս երեսին վրայ տարածուեցաւ, արգարութեան արեգակը զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս մեզի բերելու, որ աշխարհքիս մութը փարատէ, եւ Ադամայ ողորմելի զաւկներն ուրախութեամբ ու անհամար բարիքներով լեցունէ, որ մահուան ստուերը մնացեր էին ու սատանային եւ մեղաց գրութեան տակ կ'ողբային: Ահա աս ամենամաքուր կոչսն է, որուն համար առաջուց մարգարէները զրուցեր էին, եւ մանաւանդ Եսայի մարգարէն մեզի հասկըցուցեր էր ասանկ ըսելով՝ «Ահա կոչսը յղանայ ու զաւակ ծնանի, եւ անոր անունը՝ Իմանուէլ գնեն, որ կը թարգմանի՝ Աստուած մեզի հետ», (Եսայ. Է. 14: Մատթ. Ա. 23:) Ահա աս ամենամաքուր կոչսն է, զորն որ հին կտակարանին մէջ Աստուած մեզի կերպ կերպ օրինակներով հասկըցուց: Ատեն մը Մովսէս մարգարէին տեսած մորենուով՝ որ կը բորբոքէր ու չէր պրեր, որն որ սուրբ Աստուածածնայ կուսութեան ու աստուածամայրութեան նշանն էր: (Մատթ. Գ. 2:) Ատեն մը Ահարոնին գաւազանով՝ որ չոր եղած ատեն՝ աստուածային հրաշքով կանանչցաւ, ծլեցաւ, ծաղկեցաւ ու պտուղ տուաւ. (Թուոյ, ԺԷ. 8.) այսպէս ալ՝ սուրբ կոչսն Մարիամ բնական կարգէն դուրս՝ աստուածային զօրութեամբ ընտիր ծաղիկ ու օրհնութեան պտուղ տուաւ՝ զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս: Ատեն մը ան ծիրանի գօտուով, որ ջրհեղեղէն ետքը երկինքն երեւցաւ, որ նշան էր խաղաղութեան եւ հաշտութեան Աստուծոյ ընդ մարդկան: (Մատթ. Թ. 13): Ատեն մը ան ամպով՝ որ անապատին մէջ Իսրայելացուց հովանի կ'ընէր՝ արեւուն տաքութենէն. (Եւլոյ. ԺԳ. 21.) վասն զի սուրբ Աստուածածին ալ իր ծառայից վրայ հովանի կ'ընէ, եւ ցանկութեան տաքութենէն ու սատանային փորձութիւններէն կ'ազատէ: Ատեն մը Յակոբ նահապետին տեսած սանդղով՝ որուն վրայէն հրեշտակները կ'իջնային կ'ելլէին. (Մատթ. ԻԸ. 12.) վասն զի սուրբ Աստուածածին ալ ան սանդուղն եղաւ, որ զՈրդին Աստուծոյ երկնքէն երկիր իջեցուց: Ատեն մը կտակարաններուն տապանակով՝ որ ներսէն ու դրսէն ոսկուով պատած էր. (Եւլոյ. ԼԷ. Խ.) վասն զի սուրբ Աստուածածին ալ ամենեւին մաքուր, ամենեւին լուսապայծառ ծնաւ, եւ ամէն կերպ գերազանց առաքինութիւններով ու երկնաւոր պարգեւներով զարգարուած. որովհետեւ իր ամենամաքուր արգանդին մէջ ճշմարիտ մանանան պիտի կրէր, այս ինքն՝ զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, «Որ երկնքէն կ'իջնայ ու աշխարհքին կեանք կու տայ», (Թուոյ. Զ. 33:) Ատեն մ'ալ Գեղէոնին բրդով՝ (Գուր. Զ. 37.) ինչպէս որ անոր բուրդն երկնից ցօղով թրջե-

ցաւ, անանկ ատեն մ'որ բոլոր երկիր չոր ու ցամաք էր. այսպէս ալ սուրբ Աստուածածին առանձին պարգեւով լի շնորհօք եղաւ, ու չէ թէ մինակ ամէն կերպ մեղքէն նախապահուեցաւ, հապա մեղաց լուցկիքն ալ իր վրան չգտնուեցաւ, որ ուրիշ ամէն մարդու վրայ կը գտնուէր:

Աւրիշ որչափ սուրբ կանայք որ եղան հին օրինաց ատեն, որոնց գովասանքը կ'ընէ Աստուածաշունչ գիրքը, անոնց ամէնն ալ ամենասուրբ կուսին Մարիամու օրինակն էին: Սուրբ Աստուածածին անոնց ամէնուն առաքինութիւններն ու կատարելութիւնները մէկէն-իւր վրան ցուցուց: Բայց չէ թէ անոնց ունեցած աստիճանաւ, հապա գերազանց աստիճանաւ մը իր վրայ կը տեսնես: Լուսապայծառ կը փայլի իր վրայ Սառային հաւատաքը, Հոբեբկայի հնազանդութիւնը, Հաբեթի գեղեցկութիւնը, Լիայի բազմածնութիւնը, Մովսէս մարգարէին քրոջ՝ Մարեմայ կուսութիւնն ու մարգարէական հօգին, Դեբորայի նախանձն որ Մադիանացիները սպաննեց, Հուլիան հեղութիւնը, Սամուէլ մարգարէին մօրը՝ Աննային խոնարհութիւնն ու համբերութիւնը, Յուդիթի պարկեշտութիւնը, քաջութիւնն ու ճշմարիտ աստուածսիրութիւնը, եւ Եսթերայ հզոր զօրութիւնը: Եւ ինչպէս որ աս վերջը յիշուած Եսթեր Աստուծոյ նախախնամութեամբը բարձրացաւ՝ Պարսից թագաւորական ամոռին վրայ նստաւ, որ Իսրայելացիները Համանայ անդուժ հալածանքներէն ազատէ. ասանկ ալ ամենասուրբ կոչս Մարիամ ծնաւ աշխարհք եկաւ, որ երկնի ու երկրի թագուհի ըլլայ եւ իր կուսական արգանդին օրհնեալ պտղով՝ մարդկային ազգը սատանային բռնաւորութենէն ազատէ ու պահէ:

Մասնկ մեծամեծ կատարելութիւններով, գերազանց պարգեւներով, գերազոյն շնորհքներով արդէն ի յաւիտենից ամենասուրբ կոչս Մարիամ ի նախասահմանութեանն Աստուծոյ կերպաւորուած էր. ասանկ ծնաւ Յովակիմէն ու Աննայէն. ծնածին պէս ալ՝ ասանկ հաստատուեցաւ Աստուծոյ առջեւը, եւ ասանկ ալ կը նշանակէ իր հրաշափառ անունն Մարիամ, որ Աստուծոյ նախախնամութեամբն իրեն տրուեցաւ: Վասն զի ինչպէս սուրբ Հարք կը զօուցեն, Մարիամ անունն ըսել է՝ Տէ՛ն կամ Տէ՛ր----է՛ եւ Ա--ու շ--վ--: Բայց այս ամենայն ասանկ ըլլալով՝ այսպիսի մեծ պարգեւն ու ասանկ պատուական դանձն աշխարհք նոյն ատեն չձանցաւ: Իրացընէ նահապետաց ու Գաւիթ մարգարէին թագաւորական ցեղէն էր, իրացընէ իր ցեղին մէջ առաջուց շատ թագաւորներ ու շատ թագուհիներ Իսրայելի ու Յուդայի թագաւորական ամոռը նստած էին. բայց Աստուած անանկ ուղեց որ ամենասուրբ կոչս Մարիամ

աղքատութեան ու խոնարհութեան մէջ ծնանի ու չճանչցուի. որովհետեւ իրեն ցեղն իր հին պայծառութենէն ինկած եւ աղքատութեան պատճառաւ՝ մարդոց աչքն անարգ եղած էր. որպէս զի աս կողմանէ ալ ամենատուրը կոյսն Մարիամ իր Աստուածորդոյն Յիսուսի քրիստոսի նմանի, որ մարդկան հպարտութիւնն ոտքի տակ առնելու եւ խոնարհութիւնն ու աշխարհքս արհամարհելը մեզի սորվեցրնելու համար՝ աղքատութեան, խոնարհութեան ու արհամարհութեան մէջ ուզեց ծնանիլ:

Ամենատուրը կոյս Աստուածածնայ հայրը՝ սուրբ Թովակիմն էր, ու մայրը՝ սրբուհի Աննան: Իրենց անունն ալ յայտնի կ'ընէ թէ ինչ սրբութեան զարգերով զարգարուած էին ու ինչպէս մեծ էր իրենց պաշտօնն՝ որ Աստուած ի յաւիտենից իրենց տուած էր. որովհետեւ Աստուծոյ մօրը ծնողքը պիտի ըլլային: Վասն զի Թովակիմ՝ ըսել է Պատրարութիւն Տեառն. իսկ Աննա՝ ըսել է Հարգ: Ասոնք շատ տարիներով առաջ պատկուած էին ու Գալիլեայի Նազարեթ քաղաքը կը բնակէին: Աննային ամուսնութեան պատճառաւ շատ տարի զաւակ չունեցան. բայց իրենք բարեպաշտութիւնը ձեռքէ չձգելով՝ միշտ աղօթք կ'ընէին մինչեւ որ իրենց սուրբ ամուսնութեան պտուղը ստացան՝ զամենօրհնեալ սուրբ կոյսն Մարիամ:

Որովհետեւ բազմադուժ եւ մարդասէրն Աստուած աս ամենօրհնեալ պտուղն ամենուս ալ տուաւ, ամենքս ալ իյնանք Աստուծոյ առջեւ, եւ խոնարհաբար անբաւ գօհութիւն ու փառաբանութիւն մատուցանենք իրեն, որ ասանկ զթած մայր, զօրաւոր բարեխօս ու միշտ արթուն պաշտպան մը տուաւ մեզի: Սուրբ Աստուածածնայ անունն ալ յիշելով, որ՝ ինչպէս վերը զրուցեցինք, Աստղ ծովու ըսել է, սիրտ առնենք ու միշտ իրեն դիմենք, որ ինք մեզի օգնութիւն ընէ եւ զմեզ պաշտպանէ աս աշխարհքիս այէկոծեալ ծովուն վրայ, որուն մէջ դէպ ի յաւիտենական կեանք կը նաւենք կ'երթանք: Մեր ամէն պէտք եղած բաներուն, ամէն վտանգներուն ու ամէն կերպ փորձութիւններուն մէջ՝ իրեն դիմենք, իր անունը կանչենք. ու ապահով ըլլանք որ ինք մեզի կ'օգնէ եւ զմեզ կը մխիթարէ: Իր օրինակին նայինք, եւ իրեն պէս մենք ալ մարդկային մեծութիւնները, փարթամութիւններն ու բնական կատարելութիւններն արհամարհենք. աշխարհասէր մարդոց պէս անանկ բաներով չպարծինք: Աստուծոյ մայրն՝ որ երկնի եւ երկրի թագուհի է, աշխարհքիս վրայ անձանութ, աղքատ ու նուաստ կը ծնանի, անանկ կ'ապրի եւ մարդոց աչքին ալ անանկ երեւալը կը սիրէ: Սակայն Աստուծոյ աչքին առջեւն ինք մեծ է, շնորհքով լի, եւ ամէն կերպ առաքինութիւններով ու

արդիւնքներով զարդարուած : Ահա ասոնք են Ճմարիտ կատարելութիւնները, ասոնք են Ճմարիտ մեծութիւններն ու փարթամութիւնները, ասոնք են՝ որ քրիստոնեան ալ մեծ պիտի սեպէ ու պիտի բաղձայ, վասն զի ասոնք են՝ որ աշխարհքիս քանի մը օրուան պանդխտութենէն ետքը՝ երկնից յաւիտենական փառաց կը հասցընեն :

Իրացընէ սկզբնական մեղաց պատճառաւ՝ մենք մեղաց մէջ ծնած ենք, բարկութեան զաւակ ու Աստուծոյ թշնամի եղած ենք. բայց Աստուծոյ անհուն ողորմութեամբը՝ սուրբ մկրտութեան արժանի եղած ենք, որով Աստուծոյ զաւակ ու երկնից փառաց ժառանգ եղած ենք : Սուրբ Յովհաննէս առաքեալ կ'աղաղակէ ու կը զրուցէ. «Նայեցէք, Հայր մեզի ինչպէս սէր պարգեւեց, որ Աստուծոյ որդի կոչուինք ու ենք ալ» : Բայց աշխարհասէր եղողներն աս պարգեւը չեն ճանչնար. անոր համար ետեւէն կը զրուցէ. «Ասոր համար աշխարհք զմեզ չիճանչնար, վասն զի զԱստուած չճանցաւ» : (Ա. Թ. 4. 1) Սակայն շուտով կու գայ ան ատենն՝ որ աս մեծ պարգեւը, աս մեծ պատիւը կը ճանչցուի. երբ որ Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր իր փառքովը կ'երեւայ եւ զմեզ իր երանութեան հաղորդելով՝ իրեն նման կ'ընէ : «Երբ որ ինք կը յայտնուի, իրեն նման պիտի ըլլանք, վասն զի զինքն անանկ պիտի տեսնենք, ինչպէս որ է» : (Ա. Թ. 4. 2) Արդ՝ սուրբ աւագանէն մկրտուած ատեննիս հոգեւորապէս ծնանելով ու Աստուծոյ որդի ըլլալով՝ իրաւունք մը ստացանք որ աս անսահման ու յաւիտենական երանութեան հասնինք : Բայց թէ որ հասնիլ կ'ուզենք, ամէն կերպով ջանանք որ սուրբ վարք ունենալով՝ մենք զմեզ արժանի ու արդիւնաւոր ընենք : Իսկ թէ որ կ'ուզենք որ վարքերնուս սրբութիւնը մեզի յաջողի ու ձեռք ձգենք, ահա զօրաւոր բարեխօս ու ամենագութ պաշտպան ունինք զամենասուրբ կոյսն Մարիամ. Ճմարիտ ջերմեռանդութեամբ անդադար իրեն գիմենք, արցունք թափելով աղաչենք որ իր ամենազօր օգնութիւնը՝ մեզի հասցընէ, զմեզ կենդանութեան ատեն՝ մեղքէն ազատէ եւ բարեգործութեան մէջ յառաջացընէ, մահուան ատեն պաշտպանէ, եւ մահուանէ ետքն ալ անվախճան երանութեան փառաց հասցընէ :

Ե. Կ Ի Ր Ը Կ Ի

Տ Օ Ն Վ Ե Ի Ր Ը Ց Մ Ը Ն Ս Ի Բ Ո Յ Խ Ը Զ Ի

Ո Ր Վ Ը Ս Ո Ւ Ի Խ Ը Զ Վ Ե Ի Ը Ց

ԸՌԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեայ ճարդարեութենէն է: (Գլ. ԽԹ. 13—23:)

«Ուրախ եղիր, երկինք, ու երկիրը ցնծայ. լեռները՝ ցնծութիւն ու բլուրներն արդարութիւն գոչեն. վասն զի Աստուած իր ժողովրդեան ողորմեցաւ եւ իր ժողովրդեան խոնարհները մխիթարեց: Բայց Աիոն ըսաւ թէ Տէր զիս թողուց եւ Աստուած զիս մոռցաւ: Միթէ կինն իր տղան կը մոռնայ կամ թէ իր որովայնին ծնունդներուն վրայ գութ չ'ունենար: Եւ եթէ կինն ազ մոռնայ, սակայն ես զքեզ չեմ մոռնար, կ'ըսէ Տէր: Ահա իմ ձեռացս վրայ քու պարիսպդ նկարեցի, ու ամէն ատեն դուն իմ առջեւ ես. եւ զքեզ քակողները՝ շուտով զքեզ կը շինեն եւ զքեզ աւրողները՝ քեզմէ կը հեռանան կը մերժուին: Աչքդ վերցուր, չորս դիզ նայէ ու ամէնն ալ տես. ահա ժողովուեցան ու քեզի եկան: Անդամի եմ ես, կ'ըսէ Տէր. անոնց ամէնն ալ հագուստի պէս կը հագնիս ու հարսի զարդի պէս զանոնք վրադ կ'առնես: Վասն զի քու աւերակներդ ու ապականուածներդ ու կործանուածներդ՝ իրենց բնակիչներուն նեղ կու գան եւ զքեզ կը լողները՝ քեզմէ կը հեռանան: Վասն զի կորսրնցուցած զաւերներդ՝ ականջդ ի վար պիտ'որ ըսեն թէ աս տեղս մեզի նեղ է, մեզի տեղ տուր՝ որ բնակիիք: Գուն ալ սրտիդ մէջ պիտ'որ ըսես. Ասոնք ինձի ո՞վ ծնաւ, վասն զի ես անզաւակ ու այրի էի, պանդուխտ ու գերի եղած էի. ասոնք ինձի ո՞վ մեծցուց, վասն զի ես մինակ մնացեր էի, ու ասոնք ո՞ր էին: Ասանկ կ'ըսէ Տէր Տէր. ահա իմ ձեռքս ազդերուն վրայ կը վերցընեմ, ու կղզիներուն մէջ իմ նշանս կը կանգնեմ. ու քու որդիքներդ իրենց ծոցը կը գնեն կը բերեն, ու քու աղջիկներդ իրենց ուսերուն վրայ կը գնեն կը բերեն: Եւ թագաւորք՝ քեզի դայեակ կ'ըլլան, եւ անոնց կանայքը՝ քեզի մանկակալ կ'ըլլան. գետնի հաւասար քեզի երկրպագութիւն կ'ընեն ու ոտուրներուդ հողը կը լլցն. եւ կը հասկընաս որ ես եմ Տէր:»

Աս խօսքերով Աստուած սուրբ Եկեղեցւոյն փառաւորութիւնը կը հասկըցընէ, որ նշանաւ խաչին բոլոր աշխարհք պիտի տարածուէր եւ թագաւորներն ու իշխանները պիտի խոնարհեցընէր:

Լչրկրորդ ընթերցուածք՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Գաղատացիս գրած թղթէն է: (Գլ. Զ. 14—18:)

«Իսկ լիցի, որ ես ուրիշ բանի մը պարծիմ. բայց միայն Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ խաչին վրայ կը պարծիմ, որով աշխարհք ինծի խաչուած է, ես ալ աշխարհքին խաչուած եմ: Վասն զի ոչ թմբիատութիւնը բան մըն է եւ ոչ անթմբիատութիւնը. այլ նոր արարած է: Եւ ով որ աս կանոնիս ետեւէն կ'երթայ, անոնց վրայ խաղաղութիւն ու ողորմութիւն ըլլայ, եւ Աստուծոյ Իսրայելին վրայ: Ասկից ետքը մարդ մը ինծի աշխատութիւն չտայ, վասն զի Քրիստոսի չարչարանքներն ես մարմնոյս վրայ կը կրեմ: Ե՛ղբարք, Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի շնորհքը հոգիներնուդ հետ ըլլայ. ամէն,»

Ըս խօսքերով Պօղոս առաքելալ մեզի կը հասկըցընէ թէ ճշմարիտ պարծանքը՝ միակ քրիստոնէից պարծանքն է, որ է՝ խաչն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Եւ իր օրինակաւը մեզի կը սորվեցընէ թէ աս պարծանքնիս միակ անունով պիտի չըլլայ, հապա նաեւ գործքով. այս ինքն՝ Քրիստոսի պէս չարչարանք պիտի քաշենք, անանկ որ աշխարհք՝ մեզի խաչուած ըլլայ, մենք ալ աշխարհքին խաչուած ըլլանք. որպէս զի Քրիստոսի խաչակից ըլլալով՝ Քրիստոսէն ողորմութիւն գրտնենք ու Քրիստոսի փառակից ըլլանք:

Իսկ աւետարանն աս է: (Յ-Է. Գլ. Գ. 13—21:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. «Երկինք ոչ որ ելաւ, բայց մինակ ան՝ որն որ երկնքէն իջաւ, որդին մարդոյ, որ երկինքն է: Եւ ինչպէս որ Մովսէս անապատին մէջ օձը բարձրացուց, անանկ ալ պէտք է որ որդին մարդոյ բարձրանայ. որպէս զի իրեն հաւատացողը չկորսուի, այլ յաւիտենական կեանքն ընդունի: Վասն զի Աստուած աշխարհքս անանկ սիրեց, որ իր միածին Արդին տուաւ. որպէս զի ով որ իրեն կը հաւտայ՝ չկորսուի, այլ յաւիտենական կեանքն առնէ: Վասն զի Աստուած իր Արդին աշխարհք չխրկեց՝ որ աշխարհքը դատէ, այլ խրկեց՝ որ աշխարհք իրմով փրկուի: Ով որ իրեն կը հաւտայ՝ չիդատապարտուիր, եւ ով որ իրեն չիհաւտար՝ արդէն իսկ դատապարտուած է, վասն զի Աստուծոյ միածին Արդւոյն անուան չհաւտաց: Եւ աս է դատաստանն՝ որ աշխարհքս լոյս եկաւ, ու մարդիկ՝ լուսէն աւելի խաւարը սիրեցին, իրենց գործքը չար ըլլալուն համար: Վասն զի չար գործք ընող՝ լոյսը կ'ատէ, ու լոյս տեղ չիգար, որ չըլլայ թէ իր գործքերը յայտնուին: Իսկ ճշմարտութիւնը կատարողը՝ լոյս տեղ կու գայ, որ իր գործքերուն Աստուծով ըլլալը յայտնի ըլլայ:»

Ըս սուրբ աւետարանին մեկնութիւնն արդէն յառաջ

գրած ենք (Երէւ 57.) տես հոն : Գանք հիմա հասկըցընենք թէ պատրուան սուրբ խաչին տօնն ինչ խորհուրդ ունի :

Առասանդիանոս կայսեր մայրը Հեղինէ թագուհին՝ Քրիստոսի Տեառն մերոյ սուրբ խաչը գտնելէն ետքը, ինչպէս որ Խաչգիւտին կիրակին պիտի պատմենք, արծրթէ խիստ փառաւոր աման մը շինել տուաւ՝ պատուական քարերով զարդարուած, եւ սուրբ խաչն անոր մէջ դնելէն ետքը՝ Առասանդիանոս կայսեր Գողգոթա լեռան վրայ շինած մեծ Եկեղեցւոյն մէջ գրաւ, որ հաւատացեալք երկրպագութիւն ընեն : Բայց 614ին Խոսրով Պարսից թագաւորը՝ Հոռմայեցւոց դէմ՝ ծեծ բանալով՝ Երուսաղէմ քաղաքն առաւ կողոպտեց, Երուսաղեմայ Չաքարիա պատրիարքն եւ ուրիշ շատ քրիստոնեաներ գերի ըրաւ կապեց. եւ ամենէն մեծ ձախորդութիւնն ան եղաւ՝ որ սուրբ խաչն ալ վերը յիշուած եկեղեցիէն վերցուց, իր տէրութեան Գաւրէժ մայրաքաղաքը տանելով՝ թագաւորական գանձատան մէջ գրաւ : Աս բանս յայտնապէս պատիժ մըն էր, որ Աստուած քրիստոնէից տուաւ՝ իրենց մեղաց համար : Բայց ետքը դարձեալ մարդասիրութեամբը զիջաւ ողորմեցաւ : Ան աստեւները արեւելքի կողմերը Հերակլ կայսրը կը թագաւորէր : Աստուած իրեն քաջութիւն ու զօրութիւն տուաւ, որով մեծ յաղթութիւն մ՝ ըրաւ Պարսից դէմ. անանկ որ Պարսից Շիրոյ թագաւորը՝ որն որ իր հօրը Խոսրովին ետեւէն թագաւոր եղած էր, խոնարհեցաւ ու Հերակլ կայսեր հետ հաշտութիւն ընել ուզեց : Աս հաշտութիւնն եղաւ 628ին, որուն զխաւոր պայմաններէն մէկն ան էր, որ Պարսիկք Քրիստոսի Տեառն մերոյ սուրբ խաչն ետ դարձնեն. ինչպէս որ կատարուեցաւ ալ. վասն զի Շիրոյ թագաւորը՝ խաչը Հեղինէ թագուհւոյն շինել տուած ամանովն ետ դարձուց : Գերի ինկած քրիստոնեայք ալ աղատեցան, ետ դարձան, Երուսաղեմայ Չաքարիա պատրիարքն ալ հետեւին : Աս պատճառաւ Հերակլ կայսրն ալ Երուսաղէմ եկաւ ու մեծ հանդէս ընելով՝ սուրբ խաչն առաւ, նորէն տարաւ Գողգոթա լեռան վրայ եղած եկեղեցւոյն մէջ գրաւ : Աս հանդիսական փոխադրութիւնն եղաւ 629ին, Սեպտեմբերի 14ին :

Աս բանս յիշատակաց արժանի դիպուած ըլլալով՝ արեւելեան ու արեւմտեան Եկեղեցւոյն մէջ ան աստեւէն մինչեւ հիմայ ամէն տարի Սեպտեմբերի 14ին սուրբ խաչին վերացման տօնը կը կատարուի, որ մենք աս կիրակին օրը կ'ընենք՝ Սեպտեմբերի տասնուչորսին մօտ ըլլալուն համար : Բայց նոյն դիպուածէն յառաջ ալ աս տօնախմբութիւնս կը կատարուէր. որովհետեւ զանազան հին պատմութիւններուն մէջ կը յի-

շուի, ինչպէս սուրբ Մարիամ Եգիպտացոյն վարուց մէջ, եւ այլն:

Իսկ այց սա տօնախմբութիւնը կատարելով՝ սուրբ Եկեղեցոյն գլխաւոր վախճանն ան է՝ որ մեր հաւատքն արթնցընէ եւ մեր ջերմեռանդութիւնն աւելի բորբոքէ, որպէս զի քրիստոսի Տեառն մերոյ սուրբ խաչը տեսնելով՝ յիշենք իր չարչարանքները, զորոնք մեր սիրոյն համար կրելով՝ ան սուրբ խաչին վրայ ինք զինքը մեզի համար զո՛հ ըրաւ. եւ անանկով զինքը բոլոր սրտանց սիրենք, հաւատարմութեամբ իրեն ծառայենք, եւ ինչպէս որ ինք մեզի համար ինք զինքը զո՛հ ըրաւ, անանկ ալ մենք զմեզ բոլորովին մեր ամէն բանովն իրեն ընծայենք զո՛հ ընենք:

Ինչն խաչը՝ որուն վրայ քրիստոս Տէրն մեր խաչուեցաւ ու քրիստոսի պատուական արեամբը ներկուեցաւ, արժանի է որ երկրպագութեամբ պաշտուի. վասն զի ան սուրբ ու անգին փայտն է՝ որ սատանային գլուխը ճղմելու զէնք, մեր փրկութեան գործիք ու արքայութեան դրան բանիք եղաւ: Կոյնպէս որչափ որ խաչի պատկերք կայ, ինչ նիւթէ շինուած որ ըլլայ, պէտք է որ խոնարհական յարգութիւն ընելով՝ պատուենք. վասն զի փրկչին մերոյ Յիսուսի խաչելութիւնը կը ցուցընէ ու Գողգոթա լեռան վրայ կատարուած մեծ խորհուրդը մտուընիս կը բերէ: Երկրպագութիւն ու յարգութիւն ըրած ատեննիս՝ մտուընիս անանկ գնենք որ Յիսուսի քրիստոսի Տեառն մերոյ առջեւ ինկած երկրպագութիւն կ'ընենք, որ մեր սիրոյն համար սուրբ խաչին վրայ մեռնել ուզեց, եւ մեզի համար անէծքի տակ իյնալով՝ զմեզ անէծքէն փրկեց. ինչպէս որ Պօղոս առաքեալ կը զրուցէ. «Քրիստոս զմեզ օրինաց անէծքէն փրկեց, մեզի համար անէծք ըլլալով. վասն զի գրուած է թէ Ենիծեալ ըլլայ՝ ով որ փայտէն կը կախուի»: (Գալ. Գ. 13):

Ըս կերպովս հաւատացեալ քրիստոնեան խաչով զքրիստոս Տէրն մեր պիտի յիշէ, ու խաչին հրաշքներովը՝ քրիստոսի կարողութիւնը միտքը պիտի բերէ. եւ աս կերպովս քրիստոսի Տեառն մերոյ խաչն իրեն զէնք պիտ'որ ընէ, որ աշխարհքին, մարմնոյն ու սատանային դէմ՝ ճեծկուելու կարողութիւն եւ յաղթելու զօրութիւն ունենայ: Մկրտուած ատեննիս՝ խաչը մեզի նշան առած ենք, եւ մեր քրիստոնէութիւնը հաստատուելու համար՝ խաչին նշանը կը գործածենք. եւ ան է մեր պարծանքը: Բայց ինչպէս որ վերը Պօղոս առաքելոյն խօսքերուն մէջ տեսանք, մեր պարծանքն ու մեր նշանը՝ մինակ անուամբ պիտի չըլլայ, հասպ նաեւ գործքով պիտի ըլլայ: Ասոր համար

սուրբ Օգոստինոս կը զրուցէ. «Ո՞վ է ան մարդն, որ ինչպէս պէտք է անանկ միտք կը բանեցընէ թէ ինչու համար խաչին նշանովը ճակատնիս կը խաչակներնք. ո՞հ, իրաւցընէ ամէնքն ալ շատ անգամ աս փրկական նշանաւ իրենք զիրենք կը խաչակներն. բայց շատերը կան՝ որ խորհուրդը չեն գիտեր»։ Աս խօսքերէն ետքը կը դառնայ սուրբ Վարդապետը կ'ըսէ. «Ինչպէս որ դուն ադ նշանաւ ճակատիդ վրայ Յիսուսի խաչին խոնարհութիւնն ու մահացուցումը կը ցուցընես, անանկ ալ սիրտդ ճշմարտապէս խոնարհ ու մահացեալ բռնէ, որ մինակ երեսանց խաչին աշակերտը չըլլաս»։

Այս ուրեմն առաջին խաչերնիս՝ մեր մահացուցումն ըլլայ, մեր կամքը կոտորենք, մեր բնութիւնը յաղթենք։ Քրիստոսի Տեառն մերոյ մեզմէ ուզածն ան է՝ որ մենք զմեզ ուրանանք, ասով մենք զմեզ ճշմարտապէս կը խաչենք եւ մենք զմեզ Քրիստոսի զոհ կ'ընենք. ինչպէս որ Քրիստոս Տէրն մեր ըսաւ. Թէ որ մէկն իմ ետեւէս գալ կ'ուզէ, թող ինք զինքն ուրանայ, իր խաչն առնէ ու ետեւէս գայ։ (Մարկ. Ը. 34)։ Թէ որ աս խաչը մենք մեզի կու տանք, ան ատեն զրսէն եկած նեղութիւններն ու խաչերը սիրով եւ համբերութեամբ կը կրենք։ Ահա բոլոր կեանքերնիս չորս դիէն նեղութիւններով, չարարանքներով պատած պաշարած է. եւ թէ որ կը ճանչնանք, անոնց ամէն մէկը մեզի մէյմէկ գերազանց աստուածային պարգեւ է։ Քրիստոսի խաչափայտին մասունքներէն մէկ պզտիկ կտորը ձեռք ձգած ատեննիս՝ մենք զմեզ բախտաւոր կը սեպենք։ Հապա ճրջափ աւելի զմեզ բախտաւոր, երանելի ու Աստուծմէ պատիւ գտած պիտի սեպենք՝ երբ որ խաչ, նեղութիւն ու չարարանք կը դռնենք. որովհետեւ անոնց ամէն մէկը՝ Քրիստոսի Տեառն մերոյ կրած չարարանքներուն մասունքներն են։ Ի՞նչ կ'ըսէ Հոգին սուրբ. «Տէր իր սիրածը կը խրատէ, ամէն ընդունած որդին կը տանջէ»։ (Աւգ. Գ. 12)։ Ուստի որչափ աւելի Յիսուսի չարարակից կ'ըլլանք, այնչափ աւելի երանելի կ'ըլլանք. եւ ան ատեն մենք ալ Պօղոս առաքելոյն հետ կրնանք ըսել ան խօսքերը, որ այսօրուան պատարապին ընթերցուածին մէջ կարդացուեցաւ. «Քաւ լիցի որ ես ուրիշ բանի մը պարծիմ, բայց միայն Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ խաչին վրայ կը պարծիմ, որով աշխարհք ինձի խաչուած է, ես ալ աշխարհքին խաչուած եմ»։

ԱՌԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ Հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (ԳԼ. ԿԵ. 22—25:)

«Իմ ժողովրդեանս օրերը կենաց փայտին օրերուն չափ պիտ'որ ըլլայ. իրենց ձեռագործները Հիննան: Իմ ընտրեալներս մէյ մ'ալ պարապ տեղ չաշխատին չյոգնին, ու մէյ մ'ալ անէծքով զաւակ չծնանին. վասն զի իրենք Աստուծմէ օրհնած զաւկրներ են, ու իրենց ծնունդն ալ իրենց Տես: Անանկ պիտի ըլլայ, որ իրենք ինծի աղօթք չորած՝ ես իրենց ձայնը պիտի լսեմ. ու խօսքերնին չմինցուցած՝ իրենց պիտ'որ ըսեմ թէ Ինչ կ'ուզէք: Ան ատեն գայլերն ու գառնուկները միատեղ պիտ'որ արածուին. եւ առիւծն եղան պէս յարգ պիտ'որ ուտէ. եւ օձը՝ հողը հացի պէս պիտ'որ ուտէ. իմ սրբութեանս լեռը չարիք մը պիտի չընեն ու փեսս մը չտան, կ'ըսէ Տէր:»

Եսայի մարգարէն Աստուծոյ բերնէն կենաց փայտին հաւատացողներուն օրհնութիւնը կը պատմէ, որ են խաչապաշտ քրիստոնեայք:

Երկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած առաջին թղթէն է: (ԳԼ. Բ. 6—10:)

«Կատարեալներուն հետ իմաստութիւն կը խօսինք, չէ թէ աշխարհքիս իմաստութիւնը, եւ չէ թէ աս աշխարհքիս խափանուելու իշխաններուն իմաստութիւնը, այլ ծածուկ խորհրդով Աստուծոյ իմաստութիւնը կը խօսինք, զոր Աստուած մեր փառաց համար յառաջ քան գլաւիտեանս նախասահմանեց, զորն որ աս աշխարհքիս իշխաններէն մէկը չձանչցաւ. վասն զի թէ որ ձանչցած ըլլային՝ փառաց Տէրը խաչ չէին հաներ: Այլ ինչպէս որ գրուած է, Աստուած իր սիրելիներուն անանկ բան մը պատրաստեց, որ աչք տեսած չէ, ականջ լսած չէ ու մարդուն սիրտն ինկած չէ: Բայց Աստուած իր Հոգւովը մեզի յայտնեց:»

Պողոս առաքելոյն ըսածը յայտնի է: Քրիստոնէական հաւատքին խորհուրդները, որոնցմէ մէկն ալ սուրբ խաչին խորհուրդն է, աստուածային իմաստութեան բաներ են, որ բնական մարդկային իմաստութեան կամ աշխարհային գիտութեան տակ չեն իյնար: Միայն աստուածային յայտնութեամբ կը հաւատանք:

Իսկ աւետարանն աս է: (Յ-Է. Գ. Գ. 22—36:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. «Ասկից ետքը իր աշակերտներովը Հրէաստանի երկիրն եկաւ. եւ անոնց հետ հոնտեղը կը պտըտէր ու կը մկրտէր: Յովհաննէս ալ՝ Սաղիմայ մօտ Յայնոն կը մկրտէր, վասն զի հոնտեղը շատ ջրեր կային եւ կու գային ու կը մկրտուէին: Վասն զի զՅովհաննէս դեռ բանտ դրած չէին: Յովհաննեսին աշակերտները Հրէից հետ սրբութեան վրայ վէճ ըրին: Եկան Յովհաննեսին ըսին. Վարդապետ, Յորգանանին մէկալ կողմը քեզի հետ եղողն՝ որուն համար վկայութիւն տուիր, ահա ինք կը մկրտէ եւ ամէնքն իրեն կու դան: Յովհաննէս պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Մարդ ինք իրմէ բան մը չիկրնար առնել, թէ որ վերէն երկնքէն իրեն տրուած չըլլայ: Գուք ձեզմէ ինծի կը վկայէք որ ձեզի ըսի թէ Քրիստոսն ես չեմ, այլ թէ իր առջեւէն խրկուած եմ: Ով որ հարսունի՝ փեսայ ան է. իսկ փեսային բարեկամն՝ որ կը կենայ ու իրեն մօտիկ կ'ընէ, փեսային ձայնին համար խիստ ուրախ կ'ըլլայ. արդ՝ աս ուրախութիւնն՝ որ իմն է, լեցուած է: Պէտք է որ ան աճի, եւ ես պզտիկնամ: Վերէն եկողն՝ ամէն բանէն վեր է. աս աշխարհքէս եղողն՝ աշխարհքէն է եւ աշխարհքէն կը խօսի: Երկնքէն եկողը՝ տեսածն ու ըսածը կը վկայէ. եւ իր վկայութիւնը մարդ մը չ'ընդունիր: Ով որ անոր վկայութիւնը կ'ընդունի, հաստատեց թէ Աստուած ճշմարիտ է: Վասն զի Աստուծմէ խրկուածն՝ Աստուծոյ բանը կը խօսի. վասն զի Աստուած չափով չիտար հոգին: Հայր զՈրդին կը սիրէ եւ ամէն բան անոր ձեռքը տուաւ: Ով որ Որդւոյն կը հաւտայ, յաւիտենական կեանքը կ'ընդունի. եւ ով որ Որդւոյն չիհնաղանդիր, կեանքը չիտեսներ, այլ Աստուծոյ բարկութիւնն իր վրայ կը մնայ:»

Յովհաննէս Վկրտչին աշակերտները՝ դեռ բողբոջին լուսաւորեալ չըլլալով՝ կարծեցին թէ ով որ իրենց վարդապետէն, այս ինքն՝ Յովհաննէս Վկրտչէն դուրս մկրտութիւն կ'ընէ, Աստուծմէ խրկուած մարգարէին դէմ բան կ'ընէ, ուստի պէտք չէ անանկ մարդու երթալ, անկից մկրտուիլ: Ըստ համար վազեցին Յովհաննեսին եկան ու հասկըցուցին որ Յիսուս կը մկրտէ: Յովհաննէս Վկրտիչ ալ անոնց տարակոյսները քակեց, ու հասկըցուց թէ Քրիստոս Տէրն մեր Որդի Աստուծոյ ու սուրբ Եկեղեցւոյ փեսան է, ուստի պէտք է որ անիկայ աճի յառաջ երթայ. եւ ով որ կ'ուզէ յաւիտենական կենաց արժանի ըլլալ, պէտք է որ Քրիստոսի հաւտայ. վասն զի Հայրն Աստուած ամէն բան Քրիստոսի ձեռքը տուաւ, որ սուրբ խաչին վրայ սատանային դատաստանը կտրէ, ու սատանան դա-

տապարտելով՝ մարդկային ազգն անոր գերութենէն ազատէ. եւ մկրտութեան սուրբ խորհուրդը յաւիտենական փրկութեան դուռ ու ճամբայ սահմանէ:

Մենք ալ սուրբ Եկեղեցւոյն մէջ Քրիստոսի սահմանած սուրբ մկրտութեամբ սկզբնական մեղքէն ազատելով՝ ստանային գերութենէն ազատեցանք ու յաւիտենական կենաց ժառանգ գրուեցանք: Բայց թէ որ կ'ուզենք Յիսուսի սուրբ խաչելութեան ու թափած պատուական արեան արդեամբքը յաւիտենական կենաց համիլ, պէտք է որ մեր մկրտութեան ատեն տուած խօսքերնիս կատարենք: Խօսք տուինք որ ստանայէն ու իր խաբէութենէն, ամէն կերպ չար գործքերէն, խորհուրդներէն, ճամբաներէն ու չար կամքերէն՝ մեր գործքովը միշտ հեռու կենանք: Արդ՝ թէ որ աս տուած խօսքերնուս վրայ կը կենանք, յաւիտենական կենաց կը համինք. վասն զի Յովհաննէս Մկրտչին ըսածին պէս՝ իրաւ է որ «Ով որ Արդւոյն կը հաւտայ, յաւիտենական կեանքը կ'ընդունի», բայց ըսած հաւատքը՝ գործքով հաւատք է. ապա թէ ոչ, Աստուած չունէ, մէկալ ըսածն ալ մեր վրայ կը կատարուի թէ «Ով որ Արդւոյն չի՛հնազանդիր, կեանք չիտեսներ, այլ Աստուծոյ բարկութիւնն իր վրան կը մնայ», Ապա ուրեմն հնազանդինք Արդւոյն Աստուծոյ, եւ յաւիտենական կեանքը մերը կ'ըլլայ:

Այսօր ննջեցելոց յիշատակը կը կատարուի: Քրիստոս Տէրն մեր իր սուրբ խաչիւն արքայութեան դուռը բացաւ, ու սուրբ Եկեղեցւոյ մարմինը միաւորելով՝ ուզեց որ յաղթանակեալ Եկեղեցին՝ որ երկինքն է, զինուորեալ Եկեղեցին՝ որ աշխարհքին վրայ է ու համբերող Եկեղեցին՝ որ քաւարանն է, իրարու հետ հաղորդութիւն ունենան: Մենք՝ որ աշխարհքիս վրայ զինուորեալ Եկեղեցւոյն մէջն ենք, քաւարանի մէջի համբերող Եկեղեցւոյն սուրբ հոգիներուն հետ ուրիշ կերպ հաղորդութիւն չենք կրնար ունենալ, բայց եթէ բարեպաշտութեամբ իրենց օգնելով: Ասոր համար սուրբ Եկեղեցին ալ կ'ուզէ որ աղօթքով, ողորմութեամբ, անմահ սուրբ պատարագներով ու կերպ կերպ բարեգործութիւններով գիմնք առ խաչելեալն Յիսուս, որպէս զի իր թափած սուրբ արեան արդեամբքը շուտով իրենց ողորմի, հուրը շիջուցանէ, խաւարը մերժէ, ան արամեալ հոգիներն ուրախացընէ, իրենց մեղքերուն մնացորդներն ու պատիժները ջնջելով՝ թողութիւն տայ, քաւարանէն հանէ, ու իր յաղթանակեալ Եկեղեցւոյն մէջ աւանելով՝ յաւիտենական փառօք փառաւորէ:

ԼՈՒԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ Տին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (ԳԼ. ԺԳ. 3—17:)

«Ըն որը Տէր զքեզ ցաւերէդ ու սրտմտութենէդ կը հանգչեցընէ եւ ան խիստ ծառայութենէն՝ որով իրենց ծառայեցիր: Եւ Բարեկացուոց թագաւորին վրայ աս ողբը կ'ընես եւ ան օրն ասանկ կը զրուցես. Պահանջողն ինչպէս դադրեր կեցեր է. տագնապողը հանգչեցաւ: Ասն զի Տէր մեղաւորներուն լուծն, իշխաններուն լուծը խորտակեց. ազգերը սրտմտութեամբ սատակեց, անհնարին հարուածներով բարկութեամբ՝ անխնայ: Բոլոր աշխարհք յուսով հանգչեցաւ, ուրախութեամբ կը գոչէ: Լիբանանի փայտերը քեզի ոտնհար եղան, ու Լիբանանու մայր ծառերը կը զրուցեն թէ քանի որ դուն դադրեցար, մեր մէջը փայտ կոտորողներ չմտան: Դժոխքը քեզի պատահած ատեն՝ վարէն դառնացաւ. բոլոր հսկայք՝ որ աշխարհքին իշխաններն եղած ու ազգերուն բոլոր թագաւորներն իրենց աթոռներէն վերցուցած էին, ամենքը մէկէն ելան կանդնեցան: Ամենքն ալ քեզի պատասխան կու տան ու կ'ըսեն. Գուն ալ մեզի պէս բռնուեցար ու մեր կարգն անցար. քու փառքդ ու մեծ ուրախութիւնդ դժոխքն իջաւ. քու տակդ ցեց տարածեն ու քու վրագ որդը ծածկ շինէ: Ինչպէս ինկաւ երկինքէն արուսեակն՝ որ առաւօտանց կը ծագէր. ան՝ որ բոլոր ազգերը կը զարնէր, գետինն ինկաւ: Գուն քու մաքիդ մէջ կ'ըսէիր. Երկինք ելլեմ. երկնից աստղներէն վեր աթոռս դնեմ, բարձր լերան վրայ նստիմ, հիւսիսային բարձր լեռներուն վրայ. ամպերէն վեր ելլեմ, Բարձրելոյն նման ըլլամ: Արդ՝ ահա դժոխքն ու երկրին հիմունքն իջնաս: Չքեզ տեսողները վրագ զարմանան ու ըսեն. Աս ան մարդն է՝ որ աշխարհքը տակնուվրայ կ'ընէր, թագաւորները կը շարժէր, որ բոլոր աշխարհքն աւերակ կ'ընէր, անոնց քաղաքները կը քակէր, գերիներուն ազատութիւն չտուաւ:»

Մարգարէութեան խօսքերը, որով Աստուած ապագայ բաները կը յայտնէ, մինակ մէկ նիւթի վրայ չեն: Աստուածային իմաստութեան լայնատարած մեծութիւնը մէկ տեսութեամբ բիր բան կը տեսնէ. անոր համար աստուածային յայտնութեան խօսքերն ալ մէկ խօսքով բիր բան կ'իմացընեն: Ահա աս մարգարէութիւնս ալ՝ արուսեակին կամ Սաղայէլին

ստեղծուած ատեն Տպարտանալն ու իյնալը, ետքը մարդկային ազգին վրայ բռնանալն ու Քրիստոսի զօրութեամբ իյնալը, կոպաշտից ատեն չարանալն ու քրիստոնէից թափած արեամբ յաղթուիլը, աշխարհքիս սկիզբէն մինչև Հիմայ այնչափ աշխարհք տակնուվրայ ընող չար մարդիկ հանելն ու անոնց կորսուիլը, վերջապէս Նեոին ատեն ամէն կերպ չարութիւն ընելիքն ու յաղթուելիքն, ամէնը մէկէն քիչ խօսքով կը հասկըցընէ:

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած երկրորդ թղթէն է: (Գլ. Ժ. 18—ԺԱ. 10.)

«Չէ թէ ինք զինքն ընծայողը, հապա Տիրոջ ընծայածն՝ ընտրեալ է: Աղէկ կ'ըլլար որ քիչ մ'ալ իմ անզգամութեանս ներէիք. մանաւանդ որ անսացէք ալ: Աստուծոյ նախանձովք զձեզ կը նախանձեցուցանեմ, որ զձեզ սուրբ կուսի մը պէս մէկու մը նշանեմ, Քրիստոսի առջեւը կայնելընեմ: Բայց կը վախնամ որ չըլլայ՝ թէ ինչպէս օձն իր խորամանկութեամբ զեւա խարեց, անանկ ալ ձեր միտքն ապականի Քրիստոսի միամտութենէն: Վասն զի եթէ ան՝ որ պիտի գայ, ուրիշ Քրիստոս մը քարոզելու ըլլայ՝ որ մենք շարժեցինք, կամ օտար հոգի մ'առնելու ըլլաք՝ որ առած չէք, կամ օտար աւետարան մը՝ որ ընդունած չէք, անոնց աղէկ կ'անսայիք: Բայց ես անանկ կը կարծեմ որ աղէկ առաքելաշնորհն ամենեւին պակաս չեմ. թէպէտ եւ խօսքով տգէտ ալ ըլլամ, բայց գիտութեան կողմանէ տգէտ չեմ. սակայն ամէն բանի մէջ մենք զմեզ ամէն կերպով ձեզի յայտնեցինք: Երբ որ ես զիս խոնարհեցուցի, արդեօք մնաս մ'ըրի. ան ալ անոր համար ըրի, որ դուք բարձրանաք, վասն զի Աստուծոյ աւետարանը ձեզի ձրի աւետարանեցի. ուրիշ Եկեղեցիները կողոպտեցի, որ ձեզի պէտք եղած բաները հոգալու համար՝ ստակ առնեմ: Եւ ձեզի եկած ատենս՝ իրաւ է որ կարօտութիւն ունեցայ, բայց մէկերնուդ ամենեւին ձանձրութիւն չտուի. վասն զի Մակեդոնացիներէն եկած եղբարք իմ պակասութիւնս լցուցին. եւ ամէն բանի մէջ ես զիս անանկ պահեցի, որ ձեզի ծանրութիւն մը չեղայ, եւ ասկից ետքն ալ անանկ կը պահեմ. վասն զի Քրիստոսի Ճշմարտութիւնն ունիմ»:

Աս խօսքերս համարձակ կը զրուցեն բոլոր Ճշմարիտ վարդապետներն ու քարոզիչները, որ ամենեւին իրենց շահը չփնտռելով՝ միայն Քրիստոսի հաւատքը, բարի վարքն ու փրկութեան ճամբան կը քարոզեն: Բայց իրաւցընէ շատ անգամ ասոնք ալ Պօղոս առաքելոյն պէս տրանջելու իրաւունք կ'ու-

նենան. վասն զի մարդիկ ասանկ իրենց շահք չփնտռող վարդապետներուն քարոզութիւնը մտիկ ընելու տեղ՝ ուրիշ օտար քարոզութիւններ մտիկ կ'ընեն, իրենց միտքը կ'ապականի, ու քրիստոսի շիտակ ճամբէն կը խախտին դուրս կ'ելլեն:

Իսկ աւետարանն ասէ: (Մարի. Գլ. Ժ. 1—12:)

Տէրն մեր Յիսուս քրիստոս. «Անկից ելաւ ու Հրէաստանի սահմանը, Յորդանանու մէկալ կողմն եկաւ. եւ դարձեալ ժողովուրդը խիստ շատ բազմութեամբ իրեն կ'երթար. ինքն ալ դարձեալ անոնց քարոզութիւն կ'ընէր, ինչպէս որ իր սովորութիւնն էր: Իսկ փարիսեցիք եկան, փորձելով կը հարցընէին իրեն ու կ'ըսէին. Արդեօք արժան է որ մարդ իր կնկան ճամբայ տայ: Ինքն ալ պատասխան տուաւ իրենց ու ըսաւ. Մովսէս ձեզի ինչ պատուիրեց: Անոնք ալ ըսին. Մովսէս հրաման տուաւ, որ զպատելաւ թուղթ գրենք ու ճամբենք: Յիսուս պատասխան տուաւ իրենց ու ըսաւ. Չեր խստասրտութեան համար ան պատուիրանը գրեց. բայց Աստուած իսկզբանէ արարածոց արու եւ էգ ըրաւ զանոնք ու ըսաւ. Ասոր համար մարդ իր հայրն ու մայրը ձգէ եւ իր կնկան ետեւէն երթայ, ու երկուքն ալ մէկ մարմին ըլլան. ուստի անկից ետքը երկու չեն, այլ մէկ մարմին են. արդ Աստուծոյ միաւորածը՝ մարդ չգատէ: Եւ դարձեալ տան մէջն ալ աշակերաները նոյն բանն իրեն հարցուցին: Եւ ըսաւ իրենց. Թէ որ մարդ մը իր կնկան ճամբայ կու տայ եւ ուրիշ կնիկ կ'առնէ, շնութիւն կ'ընէ. ու թէ որ կնիկ մ'իր երկանէն կ'ելլէ եւ ուրիշ էրիկ մարդու կ'ըլլայ, շնութիւն կ'ընէ:»

Ըս աւետարանն՝ Վարդապետին ետեւէն երկրորդ կիրակին ալ կը կարդացուի՝ սուրբ Մատթէոսի աւետարանէն. տես հոն, (Երէս՝ 277.) ուր ամէն պէտք եղած բացատրութիւնները կը գտնես:

ԼԻԲԵՔ ընթերցուած կը կարդացուի այսօր պատարագին մէջ: Առաջինը հին կտակարանէն՝ Սողոմոնի Առակաց գրքէն է: (ԳԼ. Գ. 18—26.)

«Կենաց փայտ է ամենուն՝ որ անոր կ'ապաւինին, եւ ով որ անոր կը կոթընի՝ Տիրոջ կոթընածի պէս կ'ըլլայ հաստատութեամբ: Աշխարհքին հիմունքն Աստուած իմաստութեամբ դրաւ. երկինքը խորհրդով կարգադրեց, անդունդներն իր հանձարովը պատուեց ու ամպերն անձրեւ տուին: Արդեակ, իմ խրատներս ու իմաստութիւնը պահէ, որ փրկութեան հասնիս ու պարանոցիդ վրայ շնորհք ըլլայ, քու մարմնոյդ բժշկութիւն ըլլայ ու ոսկրներուդ՝ դարման: Արպէս զի ամէն ճամբուդ մէջ յուսով խաղաղութեան երթաս ու ոտքդ չսահի: Արպէս զի նստած ատենդ՝ անվախ ըլլաս, ու պառկած ատենդ՝ անուշ քուն քնանաս: Վրադ հասած զարհուրանքներէն ու վրադ եկած ամբարիշտներուն վազելէն չվախնաս: Վասն զի ամէն ճամբաներուդ վրայ Տէր կ'ըլլայ, ու ոտքդ կը հաստատէ՝ որ չըլլայ թէ սահի:»

Աս խօսքերս Հոգին սուրբ կը՝ զրուցէ, աստուածապաշտ ու Աստուծոյ պատուիրանները պահող քրիստոնէից օրհնութիւնը հասկըցընելու համար:

Լըկորոգ ընթերցուածն ալ հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (ԳԼ. ԿԵ. 22—25):

«Իմ ժողովրդեանս օրերը կենաց փայտին օրերուն չափ պիտ'որ ըլլայ. իրենց ձեռագործները հիննան: Իմ բնտրեալներս մէյ մ'ալ պարապ տեղ չաշխատին չյոգնին, ու մէյ մ'ալ անէծքով զաւակ չծնանին. վասն զի իրենք Աստուծմէ օրհնած զաւկընքն են, ու իրենց ծնունդն ալ իրենց հետ: Անակ պիտի ըլլայ, որ իրենք ինծի աղօթք չըրած՝ ես իրենց ձայնը պիտի լսեմ. ու խօսքերնին չլինցուցած՝ իրենց պիտ'որ ըսեմ թէ Ի՞նչ կ'ուզէք: Ան ատեն գայլերն ու գառնուկները միատեղ պիտ'որ արածուին. եւ առիւծն եզան պէս յարդ պիտ'որ ուտէ. եւ օձը՝ հոգը հացի պէս պիտ'որ ուտէ. իմ սրբութեանս լեռը չարիք մը պիտի չընեն ու վնաս մը չտան, կ'ըսէ Տէր:»

Եսայի մարգարէն Աստուծոյ բերնէն կենաց փայտին հա-

ւատացողներուն օրհնութիւնը կը պատմէ, որ են խաչապաշտ քրիստոնեայք :

Արրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Գաղատացիս գրած թղթէն է : (Գլ. Զ. 14—18):

«Բաւ լիցի, որ ես ուրիշ բանի մը պարծիմ. բայց միայն Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ խաչին վրայ կը պարծիմ, որով աշխարհք ինծի խաչուած է, ես ալ աշխարհքին խաչուած եմ : Ղասն զի ոչ թրիատութիւնը բան մըն է, եւ ոչ անթրիատութիւնը. այլ նոր արարած է : Եւ ով որ աս կանոնիս ետեւէն կ'երթայ, անոնց վրայ խաղաղութիւն ու ողորմութիւն ըլլայ, ու Աստուծոյ Խարայելին վրայ : Ասկից ետքը մարդ մը ինծի աշխատութիւն չտայ, վասն զի Քրիստոսի չարչարանքներն ես մարմնոյս վրայ կը կրեմ : Ե՛ղբարք, Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի շնորհքը հոգիներնուդ չեա ըլլայ, ամէն :»

Ինչպէս ուրիշ անգամ ըսինք, աս խօսքերով Պողոս առաքեալ կը հասկըցընէ թէ ճշմարիտ պարծանքը՝ մինակ քրիստոնէից պարծանքն է, որ է խաչն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Եւ իր օրինակաւը մեզի կը սորվեցընէ թէ աս պարծանքնիս մինակ անուամբ պիտի չըլլայ, հապա նաեւ գործքով. այս ինքն՝ Քրիստոսի պէս չարչարանք պիտի քաշենք, անակ որ աշխարհք մեզի խաչուած ըլլայ, մենք ալ աշխարհքի :

Իսկ աւետարանն աս է : (Մատթ. Գլ. ԽԴ. 30—35):

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. «Անկից ետքը որդոյ մարդոյ նշանն երկիւրք պիտ'որ երեւայ. եւ ան ատեն աշխարհքին բոլոր ազգերը պիտի կոծեն ու տեսնեն թէ որդին մարդոյ երկնից ամպերուն վրայ զօրութեամբ ու խիստ մեծ փառօք եկած է : Եւ իր հրեշտակները մեծ փողով պիտի խրկէ, ու չորս հոգին իր ընտրեալները պիտի ժողվեն, երկնից մէկ ճոթէն մինչեւ մէկալ ճոթը : Թղենիէն առակը հասկըցէք. վասն զի երբ որ անոր օտերը կը կակըղնան ու տերեւը կը ցցուի, գիտէք որ ամառը մտա է : Ասանկ ալ երբ որ բոլոր ան բաները կը տեսնէք, գիտցէք որ մտաիցած, դռներն եկած է : Մտոյդ կ'ըսեմ ձեզի որ աս ազգը չ'անցնիր, մինչեւ որ բոլոր աս բաները չըլլան : Երկիւրք ու երկիր կ'անցնին եւ իմ խօսքերս չեն անցնիր :»

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս աս խօսքերով աշխարհքիս կատարածին ատենն ըլլալու բաները կը հասկըցընէ, որոնց մէկն ալ ան է որ իր նշանը, այս ինքն՝ սուրբ խաչը լուսեղէն ճառագայթներով պիտի երեւայ, ու ինքն ալ դատաստան ընելու պիտի գայ : Բայց աս խօսքերս չըսած՝ արդէն իր աշակերտներուն հասկըցուցած էր թէ աշխարհքին կատարածէն առաջ երկրիս երեսն ինչ բաներ պիտ'որ ըլլան. անոր համար թղեւ-

նւոյն օրինակը բերելով՝ կը զրուցէ թէ երբ որ ան բաները տեսնելու ըլլան, հասկընան որ աշխարհքին կատարածը մտփկ է:

Լ՝ յաշափս բաւական ըլլայ պատրուան պատարագին ընթերցուածներուն ու աւետարանին բացատրութեան համար, որ յարմարութեամբ դրուած են քրիստոսի կենսաբեր սուրբ խաչին խորհրդոյն համար: Գանք հիմա հասկըցընենք թէ ինչ է պատրուան սուրբ խաչին սօճն՝ որ Աբրահայ Իւլ կ'ըսուի, ու մինակ մեր ազգին յատուկ է:

Ուրբ Հռիփսիմեանց կուսանաց վարուց պատմութեան մէջ Մովսէս Խորենացին կը պատմէ թէ երբ որ Կղաւղիոս կայսեր կնիկն՝ որ Պատրոնիկէ կ'ըսուէր, Երուսաղէմ եկաւ, առաքեալք սուրբ խաչափայտէն իրեն կտոր մը տուին. ու Հռիփսիմէ կոյսն ալ Կղաւղիոս կայսեր ազգականութենէն ըլլալով՝ այն մատուցն իրեն անցած էր: Գիողղետիանոս կայսեր ատեն՝ երբ որ Հռոմ քրիստոնէից դէմ մեծ հալածանք եղաւ, Հռիփսիմէ կոյսն ան մատուցն առաւ ու իր ընկերներովն եւ քանի մը քահանաներով Հայաստան եկաւ: Տոսպ գաւառը Վարազ ըսուած լեռը հասած ատեննին՝ իր հետն եղած քահանայք եւ իր ընկերներէն քանի մը հոգի հոն մնացին, ու կենաց փայտին կտորն ալ աս մնացողներուն հետ ըլլալով՝ ասոնք հոն տեղը քարի մը մէջ տեղաւորեցին գոցեցին, անանկ որ մարդ մը չէր գիտեր: Աւստի թէպէտ Հայաստանի մէջ աւանդութիւն կար, որ ան կենաց փայտին կտորը Վարագայ լեռան վրայ ծածկած մնացած է, բայց յատուկ պահուած տեղը մարդու մը ծանօթ չէր: Իսկ Հռիփսիմէ մէկալներուն հետ Վաղարշապատ քաղաքը գնաց, ու հոն արիւնը թափելով մարտիրոս եղաւ: Շատ տարիներ անցնելէն ետքը՝ ՅմՅին օր մը առտուանց ժամն երեքին յանկարծ Վարագ լեռը լուսով լեցուեցաւ. եւ ամէնքն ալ տեսան որ սուրբ խաչն եղած տեղէն լուսաւոր տեսիլքով թռաւ, եկեղեցի մտաւ ու սեղանին վրայ նստեցաւ: Եկեղեցին լուսով ու անուշ հոտով լեցուեցաւ. ան լոյսը մինչև իրիկուն մնաց ու ետքը անկայտ եղաւ: Ասանկ հրաշալի յայտնութեամբ ան կենաց փայտին կտորը յայտնուելուն համար՝ ամէն տարի տօնախմբութիւնը սահմանուեցաւ, եւ օրուան անունը՝ տեղւոյն անունէն աննելով, Վարագայ խաչ ըսուեցաւ, այս ինքն՝ Վարագ լեռան վրայ եղած խաչափայտին կտորին յայտնուած օրը:

Վ՝ Հա ազգային պատմութիւններն ասանկ կը զննեն. ես ալ անոնց հետեւելով՝ պատմութեան էական կտորները գրի, ուրիշ մասնաւոր պարագաները զանց ընելով, որովհետեւ միտքս չէ թէ պատմութիւն գրել է, այլ տօնասէր քրիստոնէից ջերմեռանդութիւնը բորբոքել: Աւստի պատրուան կարգացուած

սուրբ անտարանին դառնալով՝ միշտ աչուրներնուս առջեւն ըլլայ, որ օր մ'ալ չէ թէ ասանկ մասնաւոր յայտնութիւն մը պիտ'որ ըլլայ, հապա քրիստոսի Տեառն մերոյ ըսածին պէս՝ խաչին սուրբ նշանն երկինքը պիտի երևայ, անանկ որ բոլոր աշխարհք պիտի տեսնէ, երկինք եւ երկիր պիտի դողան, ահեղ դատաստանին ատեանը պիտի բացուի, ու Ադամէն մինչեւ աշխարհքիս կատարածն աշխարհք եկած մարդիկ հոն պիտի գան. բոլոր արդարոց բարի գործքերը հոն յայտնի պիտ'որ ըլլան, մեղաւորաց մեղքերն ու ծածուկներն ալ այնչափ մարդկան առջեւ պիտի յայտնուին: Մինչեւ ան ատեն՝ մեռած մարդկան մինակ հոգիները կը փառաւորուին կամ կը տանջուին. իսկ ան ատեն Աստուծոյ ամենակարող զօրութեամբն ամէն հոգի իր մարմինն առնելով՝ կը յառնէ, ու դատաստանը՝ աչք բանալ գոցելու չիքչեր՝ իսկոյն կը կտրուի, փառաւորած հոգին իր մարմնովն ալ կը փառաւորուի յաւիտեանս յաւիտենից. դատապարտուած հոգին ալ իր մարմնովը կը դատապարտուի յաւիտեանս յաւիտենից: Տէրն մեր Յիսուս քրիստոս սուրբ խաչին վրայ մէկ անգամ սատանային դատաստանը կտրեց, իշխանութիւնը ձգմեց, ու մարդկային ազգն անոր անողորմ գերութենէն ազատեց: Իր երկրորդ ահաւոր գալստեան ատեն ալ նոյն խաչն առնելով՝ բոլոր աշխարհքս պիտի դատէ. բոլոր ան մարմիններն՝ որ Յիսուսի համար խաչուած չեն, պիտի դատապարտէ. իսկ ան մարմիններն՝ որ Յիսուսի հետ հոգեւոր ճամբով խաչուած են, սուրբ խաչին լուսեղէն ճառագայթներովը պիտի զարգարէ: Աս յայտնութեանս պատրաստ գանուինք բոլոր կեանքերնուս մէջ. միշտ մեր մարմինը մահացուցմամբ խաչ հանենք. անանկ որ ինչպէս այսօրուան ընթերցուածին մէջ կարդացինք, մենք ալ Պօղոս առաքելոյն պէս կարող ըլլանք ըսել. «Քաւ լիցի, որ ես ուրիշ բանի մը պարծիմ. բայց միայն Յիսուսի քրիստոսի Տեառն մերոյ խաչին վրայ, որով աշխարհք ինձի խաչուած է, ես ալ աշխարհքին»:

ԸՆԹԵՐԳՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԵՐԳՈՒԹՅԱՆ, ԵՍՅԵՆԱԿ
 մարգարեութենէն է: (ԳԼ. ԺԷ. 7—14:)

«ԸՍՏԱԿԵՍ Կ'ՐՍԷ ՏԷՐ ԱՍՏՈՒԿԱԾ ԻՍՐԱԿԵԼԻ: ԱՆ ՕՐԸ մարդն
 իր յոյսը իր Արարչին վրայ պիտի դնէ, եւ իր աչքն՝ Իսրայելի
 Արքայն պիտի նայի: Մէյ մ'ալ կոոց սեղաններուն եւ իրենց
 մատուրներովը շինած ձեռագործներուն վրայ յոյս պիտի չդնեն.
 այլ իրենց յոյսն Իսրայելի Արքայն վրայ պիտի դնեն. ու մէյ
 մ'ալ իրենց անտառներուն ու իրենց գարշելիներուն պիտի
 չնային: Ան օրը քու քաղաքներդ երեսէ ձգուած պիտ'որ ըւ-
 լան, ինչպէս որ Իսրայելի զաւակներուն առջեւ Ամուրհացիք ու
 Խեւացիք երեսէ ինկած եղան, եւ աւերակ պիտ'որ ըլլան. որով-
 Տեսու գուն քու Աստուած փրկիչդ թողուցիր, եւ զՏէր՝ քու
 օգնականդ չիշնցիր. անոր համար անհաւատ տունկ պիտի
 տնկես ու անհաւատ հունտ ցանես. տնկած օրդ՝ պիտի սխալիս:
 Թէ որ առտուանց ցանես, ամառը կը ծաղկի, ժառանգութիւն
 տուած օրդ անանկ՝ ինչպէս որ հայր մը իր զաւկներուն ժա-
 ռանգութիւն կը ձգէ: Այլ շատ ազգերու բաղնութեան. այլը-
 ներով կուտակեալ ծովու պէս պիտի խռովիք. շատ ազգերու
 այլքները ջրի պէս պիտի կանչուրատեն: Շատ ջրերու պէս՝ շատ
 ազգեր. շատ ջրերու պէս վազելուն բռնութիւնը. եւ զիրենք
 պիտի գէշցընէ ու հեռուէն հեռու հալածէ: Յարգի փոշոյ
 պէս՝ հովէն ցրուած ու անուոյ փոշոյ պէս՝ փոթորկէն օդին
 մէջ ցրուած: Իրիկուան գէմ սուգ պիտի մտնեն. առտու չեղած՝
 մէյ մ'ալ պիտի չգտնուին: Ահա զձեզ աւար ընողներուն բաժինն
 աս է եւ զձեզ ժառանգողներուն ժառանգութիւնն աս է:»

ԸՍ ԽՍՈՒՅԵՐԷՍ ԵՍՅԵՆԱԿ մարգարեն Աստուծոյ բեր-
 նէն Գամասկոս քաղքին աւերումն ու Իսրայելի կործանումը կը
 զրուցէ: Աս խօսքերովս ալ հեթանոսաց կուսպաշտութեան վեր-
 ջանայն ու քրիստոնէից ճշմարիտ աստուածպաշտութեան ծաղ-
 կիլը կը պատմէ: Ետքը քրիստոնէից գէմ հալածանք ընողնե-
 րուն աւերումն ու պատիժը կը հասկըցընէ:

ԱՆԻՐԿՐՈՐԳ ԸՆԹԵՐԳՈՒԹՅԱՆ նոր կտակարանէն, ՊՈՂՈՍԻ ա-
 ռաքելոյն առ Կորնթացիս գրած երկրորդ թղթէն է: (ԳԼ.
 ԺԳ. 5—13:)

«ԻՈՒՔ զձեզ փորձեցէք, որ արդեօք նոյն հաւատքի վրայ
 կեցած էք. դուք զձեզ քննեցէք. չէք գիտեր որ քրիստոս Յի-

տուս ի ձեզ է. բայց եթէ գուցէ անպիտան ըլլաք. սակայն կը յուսամ որ գիտէք թէ մենք անպիտան չենք: Բայց Աստուծմէ կը խնդրենք որ ձեզի չար մը չընէ. չէ թէ որպէս զի մենք ընտիր երեւանք, հապա որպէս զի դուք բարի գործքեր ընէք ու մենք անպիտան գտնուիք. վասն զի ճշմարտութեան դէմ կենալ չենք կրնար, այլ ճշմարտութեան վերակացու ենք: Աւրախ ենք երբ որ մենք կը տկարանանք ու դուք կը զորանաք. մեր աղօթքն ալ ձեր հաստատութեան համար է: Անոր համար հեռուէն աս կը գրեմ, որ չըլլայ թէ եկած ատենս սաստկութեամբ վարուիմ, ինչպէս որ իշխանութիւն ունիմ, որ Տէր ինձի տուաւ շինելու՝ չէ թէ քակելու համար: Ասկից ետքը, եղբարք, որջ եղէք, հաստատ կեցէք, քաջալերուեցէք, միաբան եղէք, եւ խաղաղութեան ու սիրոյ Աստուածը հետեւնիդ ըլլայ: Ողջոյն տուէք իրարու ի համբոյր սրբութեան: Բոլոր սրբերը ձեզի ողջոյն կու տան: Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի շնորհքն ու Աստուծոյ սէրը, եւ Հոգւոյն սրբոյ հաղորդութիւնն ամենուդ հետ ըլլայ. ամէն:,,

Հաւատացեալք՝ երբ որ իրենց հաւատքին վրայ հաստատ կը կենան, քարոզիչներուն պարծանքին համար չէ, այլ իրենց պարտքը կատարելու համար է: Ասոր համար Պօղոս առաքեալ իր պարծանքը մէկդի դնելով՝ կրկին կրկին կ'ապսպրէ հաւատացեալներուն որ իրենց հաւատքին մէջ հաստատ կենան, եւ որպէս զի անոնք կարենան հաստատ կենալ՝ իրենց համար մասնաւորապէս Աստուծոյ աղօթք ալ կ'ընէ:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մ-դ. Գ. ԺԱ. 27—33:)

Տերամբ մերով Յիսուսի Քրիստոսի. «պարձեալ երուսաղէմ եկան. եւ տաճարին մէջ վեր վար քալած ատեն՝ քահանայապետք ու դպիրք ու ծէրք եկան իրեն ըսին. Ի՞նչ իշխանութեամբ դուն ադ բանը կ'ընես եւ ադ իշխանութիւնը քեզի ո՞վ տուաւ: Յիսուս պատասխան տուաւ ու ըսաւ իրենց. Ես ալ ձեզի բան մը հարցընեմ, ինձի պատասխան տուէք, որ ես ալ ձեզի ըսեմ թէ ինչ իշխանութեամբ աս բանս կ'ընեմ: Յովհաննեսին մկրտութիւնն երկիրքէն էր, թէ մարդոցմէ. ինձի պատասխան տուէք: Անոնք ալ իրարու հետ կը խորհէին ու կ'ըսէին. Եթէ զրուցելու ըլլանք որ երկիրքէն էր, կը դառնայ մեզի կ'ըսէ թէ Հապա ինչու համար չհաւատացիք իրեն. իսկ թէ որ ըսելու ըլլանք թէ Մարդոցմէ էր, ժողովրդէն կը վախենանք. վասն զի ամէնն ալ գիտէին թէ Յովհաննէս՝ մարգարէ էր: Պատասխան տուին ու ըսին Յիսուսին. Չենք գիտեր: Յիսուս ալ անոնց պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Ես ալ ձեզի չեմ ըսեր թէ ինչ իշխանութեամբ աս բանս կ'ընեմ:,,

Հրեայք աւ հարցումը Յիսուսին ըրած ատեննին՝ մտուր-
նին ան էր՝ որ Յիսուս պատասխան մը տայ, որ իրենք ալ վրան
զրոյարտութիւն ընեն: Վասն զի Յիսուսի վարդապետութիւնն
իրենց խիստ ծանր ու դժուար կու գար. ուստի կ'ուզէին որ
զՅիսուս մեռցընելով աշխարհքէս վերցընեն, որ իրենց խայ-
տառակ վարքն ու գործքը չյայտնուի. ինչպէս որ Իմաստունը
մարգարէական հոգևով անոնց բերնէն գրած էր. «Մեր գործ-
քերուն դէմ կը կենայ, եւ զմեզ կը նախատէ՝ որ օրինաց դէմ
յանցանք կ'ընենք . . . խայտառակ մահուամբ զինքը մեռցը-
նենք», (Իս. Բ. 12, 20): Բայց Յիսուս Հրէից չար միտքը
գիտնալով՝ անանկ պատասխան տուաւ որ անոնք պատանձեցան
ու չկրցան խօսքով մը բռնել:

Ի՞նչքան ինչպի քրիստոնեայք կան, որոնց դէմ գալով ի-
րենց հոգևոր առաջնորդներուն ու քարոզիչներուն խրատներն
ու յանդիմանութիւնները եւ վարքերնին շտկել չուզելով, եթէ
կարելի ըլլար կ'ուզէին որ ան քարոզիչներն ու առաջնորդներն
աշխարհքէս ելլէին, որպէս զի իրենք ուզածնին ընեն ու մարդ
մը զիրենք չյանդիմանէ: Թէ որ բերնով ալ չըսեն, իրենց
գործքովը միշտ անոնց կը դառնան կ'ըսեն. Ազ իշխանութիւնը
ձեզի ո՞վ տուաւ. վասն զի թէ որ հոգևոր առաջնորդներուն
ու քարոզիչներուն իշխանութիւնն աղէկ մը ճաննալու ըլլային,
ի հարկէ կը հնազանդէին ու իրենց վարքը կը շտկէին: Իսկ
երբ որ կը տեսնեն թէ անոնք աստուածային վարդապետութեամբ
զիրենք կը կապեն եւ իրենք չեն կրնար պատասխան մը տալ,
ան Հրէից պէս ոչ կը խօսարհին եւ ոչ իրենք զիրենք կը յան-
ձնեն անոնց կառավարութեան, այլ կերպ կերպ ճամբաներով
փախուստ կու տան:

Սակայն որուն կ'ընեն. իրենք իրենց կ'ընեն: Ան քարոզ-
չներն, ան խրատներն, ան յանդիմանութիւնները՝ բոլորն ալ
իրենց փրկութեան համար են: Թէ որ մտիկ կ'ընեն ու վարքեր-
նին կը շտկեն, իրենք փրկութեան կը հասնին. իսկ թէ որ մտիկ
չեն ըներ ու վարքերնին չեն շտկեր, իրենք կը դատապար-
տուին: Քահանայք ըստ մարդկութեան չեն քարոզեր, այլ
Աստուծոյ պաշտօնեայ են. Աստուած իրենց պարտք գրած է
որ փրկութեան ճամբան ցուցընեն ու սորվեցընեն. իրենք իրենց
պարտքը կը կատարեն, ալ անկից ետքը ամէն մարդ թող իր
շահը մտածէ: «Ահա ջուրն ալ, կրակն ալ առջևդ գրաւ. ուր
որ կ'ուզես՝ ձեռքդ հոն խոթէ», (Մէլ. 4, Ժ. 17): Թէ որ
յաւխտենական դատապարտութիւնը բանիդ ձեռք կու տայ,
դուն դիտես. իսկ թէ որ բանիդ ձեռք չիտար, ինչպէս որ
իրաւցընէ ձեռք չիտար, որովհետեւ յաւխտենական է, վերջ

չունի, ապա ուրեմն քու զգայութիւններուդ ակործանքը մէկ դի ձգէ, չար կամքիդ դէմ դառնալը բանի տեղ՝ մի դներ, աշխարհքիս խաբէութիւններէն եւ ընդունայնութենէն փախիր, ու աստուածային կոչման ետեւէն երթալով՝ իրասներն ու յանդիմանութիւնները սիրով ընդունէ, որպէս զի վարքդ շակեա, եւ հօգիդ փրկելով՝ Աստուծոյ տեսութեան ու յաւիտենական փառաց արժանի ըլլաս:

Խ · Կ Ի Ր Ը Կ Ի

ԸՌԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. ԺԹ. 1—13):

«Ը՛հա Տէր թեթեւ ամպի մը վրայ նստած՝ Եգիպտոս պիտի գայ, ու Եգիպտացւոց ձեռագործներն (կուռքերն) անոր երեսէն պիտի շարժին, եւ իրենց սիրան անոնց վրայ պիտի կուտի: Եւ Եգիպտացիք Եգիպտացւոց վրայ պիտ'որ ելլեն ու ամէն մարդ իր եղբօրը հետ պատերազմ՝ ընէ, ընկեր ընկերի դէմ, քաղաք քաղքի ու նահանգ նահանգի դէմ: Եւ Եգիպտացւոց հոգին իրենց վրայ պիտի խռովի, ու իրենց խորհուրդը պիտի ցրուեմ, եւ իրենց կոոց ու իրենց շատուածներուն ու հողով հմայութիւն ընողներուն եւ վճուկներուն խորհուրդ պիտի հարցրնեն: Եւ Եգիպտացիք խստասիրտ մարդոց ու տիրուրաց ձեռքը պիտի մատնեմ, ու անոնց վրայ խստասիրտ թագաւորներ պիտ'որ իշխեն: Ասանկ կ'ըսէ Տէր զօրութեանց. ծովու եզերքը ժողված ջրերէն պիտի խմեն. վասն զի գետը պիտի պակսի ու պիտի ցամքի: Գետերն ու գետին ջրադարձներն ալ պիտի պակսին. եւ բոլոր ջրերուն ժողովները ցամքին, ու բոլոր մարգագետիններն ու եղէգնոցներն ու պրտու բուսած տեղերն ու գործերբոլոտ տեղերը, գետին շորս դին եղած բոլոր կանաչներն ու բոլոր արտ վարելու տեղերը՝ որ գետին ջրովը կը բանին, արևուն տաքէն պիտի ցամքին: Եւ ձկնորսք պիտի տրամին, ու գետին մէջ կարթ ձգողներն ակուվա պիտ'որ ընեն, ու ցանց եւ ուռկան ձգողները սուգ պիտի բռնեն: Բարակ կտաշինողներն ու բեհեզ գործողները պիտ'որ ամբշնան. ու բոլոր ճարտարները արտմութեամբ պիտի լեցուին. տարազագործք ալ պիտի տրամին ու սրտերնին կսկծայ: Եւ Տայանու իշխանք՝ թագաւորին խելացի խորհրդականները պիտի խենթեանան եւ իրենց

խորհուրդը խնթովութիւն պիտ'որ ըլլայ: Ինչպէս պիտի ըսէք արքային որ մենք իմաստնոց զաւկըններ ու հնուց եղած թագաւորներուն զաւկըններն ենք: Արդ՝ քու իմաստուններդ ո՞ր են. քեզի պատմեն ու ըսեն որ Տէր զօրութեանց Եգիպտոսի վրայ ինչ խորհուրդ խորհեցաւ: Տայանու իշխանները յիմարեցան ու Մեմփացւոց իշխանները բարձրացան. եւ անոնց ամէն մէկ աղքն Եգիպտացւոց վրայ մոլորութիւն պիտի ձգեն:»

Այս մարգարէութեան առաջին խօսքը, որ կ'ըսէ «Տէր թեթեւ ամպի վրայ նստած՝ Եգիպտոս պիտի գայ», ան ատեն կատարեցաւ, երբ որ Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր սուրբ Աստուածածնայ ու սուրբ Յովսէփայ հետ՝ Հերովդէս թագաւորին ձեռքէն փախաւ, Եգիպտոս գնաց. եւ ինչպէս եկեղեցական պատմիչները կը զօուցեն, երբ որ Եգիպտոսի քեներայիդ գաւառին մէջ Հերմոպոլիս քաղաքը մտաւ, հոնտեղը բոլոր տաճարին մէջ եղած կոոց արձաններն հնկան ջարդուբարդ եղան, եւ Եգիպտոսի ուրիշ քաղաքներուն մէջ եղած կուռքերն ալ երերալով գողացին ու սասանեցան: Իսկ մէկալ խօսքերը՝ կոպաշտութեան վերնալուծ վրայ են. ինչպէս որ քրիստոնէական կրօնքը քարոզուելով՝ բոլոր Եգիպտոսէն կոպաշտութիւնը վերցաւ. թէպէտ կոպաշտ իշխաններն ամէն ջանքերնին բանեցուցին, որ քրիստոնէութիւնը չձաղկի, բայց պարսպ տեղ աշխատեցան, ամենեւին բան մը չկրցան ընել: Մանաւանդ որ ինչպէս սուրբ Յովհան Ոսկեբերան կ'ըսէ, Յիսուսի Քրիստոսի Տեսուն մերոյ՝ սուրբ Աստուածածնայ ու սուրբ Յովսէփայ հետ մէկտեղ Եգիպտոս երթալովն ու քիչ մը ատեն հոն կենալովը՝ իբրև թէ սրբութեան հունար ցանուեցաւ Եգիպտոսի մէջ. անանկ որ ետքը քրիստոնէայ հաւատացեալներուն բազմութիւնն իրենց արեամբն ան զեախնը թրջելով՝ Եգիպտոսի գաւառներուն մէջ ձաղկած միայնակեցաց ու կուսանաց ոչ թիւը գիտենք ոչ համարներ:

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առարկելոյն առ Գաղատացիս գրած թղթէն է: (Գլ. Բ. 1—10):

«Այոքը տասնուչորս տարի անցաւ՝ Բառնաբասին հետ դարձեալ Երուսաղէմ՝ ելայ, Տիտոսն ալ հետս անելով. եւ ելայ՝ ինչպէս որ ինձի յայտնութիւն եղած էր, ու հետնտեսներուն քարոզած աւետարանս անոնց ալ իմացուցի, մանաւանդ անոնց՝ որ գլխաւոր կ'ըսուէին. որպէս զի ըլլայ թէ պարսպ տեղ քալած ըլլամ կամ քայեմ: Բայց Տիտոսն ալ՝ որ հետնտեսներէն եկած ու հետս էր, թրխատուելու չբռնադատուեցաւ. այլ սպրդող սուտ եղբարց համար, որոնք սպրդեցին մտան՝ մեր ի Քրիստոս Յիսուս ունեցած աղատութիւնը գիտելու, որ

զմեզ ծառայեցընեն. բայց անոնց հնազանդութեան ամենեւին եւ ոչ ժամ մը անսացինք, որպէս զի աւետարանին ճշմարտութիւնն ի ձեզ հաստատուի: Բայց գլխաւորներուն համար, թէ որ բան մըն են, ինչպէս երբեմն էին, ամենեւին հոգս չէ, որովհետեւ Աստուած մարդկան ակնառութիւն չ'ըներ. վասն զի գլխաւորներն ինծի անանկ բան չ'իմացուցին. մանաւանդ անոր հակառակ երբ որ տեսան թէ անթիբատութեան աւետարանն ինծի հաւատացուած է, ինչպէս որ թիբատեալներուն աւետարանելը՝ Պետրոսի հաւատացուած է. որովհետեւ ան՝ որ թիբատեալներուն առաքելութիւն ընելու համար Պետրոսի յաջողութիւն տուաւ, ինծի ալ հեթանոսաց մէջ յաջողութիւն տուաւ. երբ որ Յակոբոս ու Պետրոս ու Յովհաննէս, որոնք սին կը սեպուէին, ինծի տրուած շնորհքն իմացան, ինծի ու Բառնարասին հաւանութիւն տուին, որպէս զի մենք հեթանոսաց մէջ քարոզենք, իրենք ալ թիբատեալներուն մէջ. բայց միայն՝ որ աղքատները յիշենք, ինչպէս որ ես ալ անանկ ընելու ջանացի:»

Վաղատացիներուն Պողոս առաքեալ քարոզութիւն ըրաւ, ու առանց թիբատելու՝ մկրտեց. ետքը երբ որ ինք Հռոմ եկաւ, ըսեց որ Վաղատացիք՝ թիբատութիւնը հարկաւոր բան մը սեպելով՝ սկսեր էին թիբատուիլ: Ասոր համար աս թուղթս կը գրէ ու կը հասկըցընէ անոնց թէ թիբատութիւնը հարկաւոր չէ. եւ կը ցուցընէ թէ ինք իր գլխուն չէր ըրած, այլ ուրիշ առաքելոց հաւանութեամբը:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մ-րէ. Գ. Ժ. Ժ. 35—44:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. «Տաճարին մէջ վարդապետութիւն ըրած ատեն՝ պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Գպիրք ինչպէս կ'ըսեն թէ Քրիստոս Գաւթի որդին է. եւ ինք Գաւթի ձուկով սրբով կ'ըսէ. Տէր իմ Տիրոջս ըսաւ. Իմ աջ կողմն նստէ, մինչեւ քու թշնամիներդ ոտուըններուդ պատուանդան ընեմ. արդ՝ թէ որ ինք Գաւթի անոր Տէր կ'ըսէ, ինչպէս կ'ըլլայ՝ որ անոր որդին ըլլայ: Եւ շատ ժողովուրդ անուշութեամբ իրեն մտիկ կ'ընէր: Եւ վարդապետութիւն ըրած ատեն՝ սորվեցընելով ասանկ կ'ըսէր. Չգոյշ կեցէք գպիրներէն՝ որ երեւելի հագուստներով կ'ուզեն պարտիլ, ժողովուրդեան մէջ կ'ուզեն որ առաջ իրենց բարեւ տրուի, ժողովուրդեան մէջ վերի ամուր կը փնտռեն ու սեղանի վրայ վերի բարձր կ'ուզեն. որ այրինբունն տունը կ'ուտեն, պատճառանքներով աղօթքնին երկրնցընելով՝ որ աւելի դատաստան ընդունին: Յիսուս գանձանակին դիմացը կեցեր կը նայէր թէ ժողովուրդը գանձանակին մէջ ինչպէս ստակ կը ձգէ. եւ շատ մեծատուններ շատ բան ձգե-

ցին: Այրի կնիկ մ'եկա ու երկու լուսնյ ձգեց, որ նաքարակիտ մըն է: Եւ իր աշակերտները քովը կանչելով՝ իրենց բաւ. Ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, որ դանձանակին մէջ բան ձգողներուն ա՛մենէն աւելի ան խեղճ այրի կնիկը ձգեց. վասն զի ամենն ալ իրենց աւելորդներէն ձգեցին. իսկ ինք իր չքաւորութեան մէջ բոլոր ունեցածը ձգեց, որպէս թէ բոլոր իր կեանքը:»

Արեք բան կայ աս սուրբ աւետարանիս մէջ: Առաջինն ան է՝ որ Քրիստոս Տէրն մեր Գաւիթ մարդարէին խօսքովն իր աստուածութիւնը կը հասկըցընէ. եւ աս հաւատոյ մասն է՝ որուն հաւատալու պարտական ենք, թէ որ փրկութեան հասնիլ կ'ուզենք. ինչպէս որ Յովհաննէս առաքեալ ալ կը զրուցէ. «Ով որ Որդին կ'ընդունի, կեանքն ալ կ'ընդունի. իսկ ով որ Աստուծոյ Որդին չ'ընդունիր, կեանքն ալ չ'ընդունիր»: (Ա. Յ. 12.)

Արկրորդ՝ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս զմեզ կը զգուշացընէ անանկ վարդապետներէն՝ որ իրենց փառքն ու շահը կը փնտռեն: Աս բանս մեր փրկութեան ապահովութեան համար է. որովհետեւ վարդապետները մեր վրայ երեք պաշտօն կը բանեցընեն. նախ՝ իբրեւ առաջնորդ մեզի փրկութեան ճամբան կը սորվեցընեն, երկրորդ՝ իբրեւ դատաւոր մեր բարոյական վարուց վերաբերեալ բարին կամ չարը կը դատեն, եւ երրորդ՝ իբրեւ բժիշկ մեր հոգիներուն վէրքերն ու հիւանդութիւնները կը նային դեղ կու տան: Ասոր համար թէ որ չենք ուզեր մտլորիլ ու դատապարտուիլ՝ պէտք է որ աչուրնիս բանանք, ու մեր հոգին անանկ վարդապետներու ձեռք յանձնենք, որ մեզի ճշմարտաբարոյ առաջնորդ, անաչառ դատաւոր ու իմաստուն բժիշկ ըլլան: Կարմնաւոր օրինակ բերելով, ճամբայ մը դացած ատենդ՝ որուն ո՛ր ելլելը չես գիտեր, անանկ առաջնորդ մը կը փնտռես, որ զքեզ չխաբէ ու վտանգի մէջ չձգէ. առնելիքի տալիքի բան մ'ունեցած՝ ատենդ՝ արդար դատաւոր մը կը փնտռես. մարմնաւոր հիւանդութիւն ունեցած ատենդ՝ վարպետ բժիշկ մը կը փնտռես: Հապա որչափ աւելի հոգեւորիդ մէջ աչքդ պիտի բանաս, որ չըլլայ թէ հոգիդ յաւիտենական դատապարտութեան մէջ ձգես: Ապա ուրեմն միշտ նայէ որ հոգեւոր վարդապետդ աս երեք կատարելութիւնն ունենայ. այս ինքն՝ ճշմարտաբարոյ առաջնորդ, անաչառ դատաւոր ու իմաստուն բժիշկ ըլլայ: Եւ որովհետեւ մարդկային տկարութիւնը թող չխտար որ ասանկ ընտրութիւնը մարդուս միտքն առանց սխալանաց բնէ, մանաւանդ որ շատ անգամ ալ շատ կերպ պարագաներ գրտէն վրայ գալով՝ մարդուս մտաց աչքը կը կապեն, անոր համար խոստովանահայր ընտրելու ատեն բո-

լոր աշխարհային նկատմունքներն ու մարմնաւոր մտածութիւնները մէկգի ձգելով՝ Աստուծոյ աղօթք ընելու եւ աղաչելու է, որ ինք լուսաւորութիւն տայ ու բարին առաջնորդէ:

Իսկ երրորդ բանը, որ այսօրուան սուրբ աւետարանին մէջ լսեցինք, ան է որ Քրիստոս Տէրն մեր մեզի կը հասկըցընէ թէ Աստուծոյ ըրած տուրքերնիս ինչ կերպով պիտի ըլլայ: Յիսուս չարհամարհեց զանոնք՝ որ իրենց աւելորդներէն գանձանակին մէջ ձգեցին. վասն զի Աստուծոյ արուածը՝ կ'ուզէ աւելորդներէն ըլլայ, կ'ուզէ հարկաւորներէն ըլլայ՝ Աստուծոյ ընդունելի է: Բայց իր հարկաւորներէն տուող պրի կնիկը գովեց, եւ թէպէտ քիչ բան էր տուածը, մանաւանդ թէ բանէ չէր, սակայն Յիսուս վկայեց թէ ուրիշ տուողներէն շատ աւելի տուաւ, որովհետեւ բոլոր ունեցածը տուաւ, իրեն հաց ուտելու ստակ չպահելով: Արդ՝ ասով կը հասկընանք թէ երբ որ Աստուծոյ սիրոյն համար մենք զմեզ հարկաւոր բաններէն զրկելով՝ աղքատներուն օգնութիւն կ'ընենք, մեր վարձքը շատ մեծ կ'ըլլայ: Ինչ որ աղքատներուն կու տանք, Աստուծոյ կու տանք, Յիսուս աղքատ էր. եւ երբ որ աղքատ կը տեսնէք, զՅիսուս տեսած կ'ըլլանք, կ'ըսեն սուրբ վարդապետները: Իսկ թէ որ մենք զմեզ մեր հանգստութիւններէն բնաւ չզրկելու համար՝ մինակ մեր աւելորդներէն աղքատներուն օղորմութիւն կու տանք, եւ թող կու տանք որ աղքատները մեծ կարօտութեան մէջ անօթի մերկ մնան, ան ատեն կը մեղանչենք, եւ դատաստանին օրը Քրիստոս Տէրն մեր զմեզ կը յանդիմանէ ըսելով. «Անօթեցայ, ու ինծի կերակուր չտուիր. ծարաւեցայ, ու ինծի ջուր չխմցուցիր . . . մերկ էի, ու զիս չհագցուցիր»։ (Մատթ. Իե. 42, 43)։ Բայց Աստուած չընէ որ ասանկ չարաչար յանդիմանութեան արժանի ըլլանք: Այլ Պօղոս առաքելոյն այսօրուան ընթերցուածին մէջ ըսածին պէս «Աղքատները յիշենք»։ Ան ատեն մենք ալ դատաստանին օրը ալ կողմը կը գտնուինք ու ան երանական ձայնը կը լսենք. «Եկէք իմ շօրս օրհնեալները . . . սո՛յց կ'ըսեմ՝ ձեզի, որովհետեւ աս փոքրիկ եղբարց մէկուն ըրիք, ինծի ըրիք»։ (Մատթ. Իե. 34. 40)։

Լքրկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Գաղատացիս գրած թղթէն է: (Գլ. Գ. 1—18):

«Մ.ս կ'ըսեմ. քանի որ ժառանգը տղայ է, ծառայէն աւելի բան մը չէ, թէպէտ եւ ամենուն տէր ըլլայ. այլ վերակացուներու եւ հոգացողներու ձեռքին տակն է, մինչեւ որ հօրը սահմանած ատենը գայ: Նոյնպէս մենք ալ՝ երբ որ տղայ էինք, աս աշխարհքիս տարերաց տակ (այս ինքն՝ Հին օրինաց զգալի ու մարմնաւոր նշաններուն եւ արարողութիւններուն տակ) ծառայութիւն կ'ընէինք: Բայց երբ որ ատենն եկաւ լեցուեցաւ, Աստուած իր Որդին խրկեց, որ կնիկ մարդէ ծնաւ եւ օրինաց տակ մտաւ, որ օրէնքին տակն եղողները գնէ, որպէս զի մենք ալ որդեգիր ըլլանք: Դուք ալ որդի ըլլալով՝ Աստուած իր Որդւոյն Հօգին մեր սիրտը խրկեց, որ կը կանչէ՝ արբան, հայր: Ա՛լ ասկից ետքը ծառայ չես, որդի ես. եթէ որդի ես՝ Աստուծոյ ժառանգն ալ ես: Բայց ան ատեն՝ երբ որ զԱստուած չէիք ճանչնար, ծառայութիւն կ'ընէիք անոնց՝ որ բնութեամբ Աստուած չէին. իսկ Հիմա որ զԱստուած ճանչցաք, մանաւանդ թէ Աստուած զձեզ ճանչցաւ, ինչպէս նորէն տկար ու աղքատ տարերաց կը դառնաք, եւ դուք զձեզ նորէն անոնց ծառայ ընել կ'ուզէք: Օրերն ու ամիսներն ու ժամանակներն ու տարիները կը խտրէք: Վրանիդ վախ ունիմ, որ չըլլայ թէ պարագ սեղ վրանիդ աշխատած ըլլամ: Ինծի պէս եղէք, վասն զի ես ալ ձեզի պէս էի: Ե՛ղբարք, կ'աղաչեմ ձեզի, դուք ինծի դեմ՝ յանցանք մ'ըրած չունիք: Գիտէք որ առաջուց մարմնոյ տկարութեամբ աւետարանը ձեզի քարոզեցի. եւ մարմնոյ վրայ եղած փորձանքները չանարգեցիք ու չանգոսնեցիք. այլ Աստուծոյ հրեշտակի պէս՝ Յիսուսի Քրիստոսի պէս զիս ընդունեցաք: Իսկ Հիմա ձեր երանութիւնն ո՛ւր է: Ես ձեզի կը վկայեմ որ եթէ կարելի ըլլար՝ աչուրնիդ կը փորէիք ու ինծի կու տայիք: Հիմա ինչու շիտակը զրուցելովս ձեզի թշնամի եղայ: Բայց ձեզի նախանձ կը ձգեն՝ չէ թէ ի բարին, եւ զձեզ արդելել կ'ուզեն, որ անոնց նախանձաւոր ըլլաք: Սակայն աղէկ է որ չէ թէ մինակ ձեր մէջն եղած ատենս, այլ ամէն ատեն ի բարիս նախանձաւոր ըլլաք:»

Պողոս առաքեալ՝ մարդկային բնութիւնը իբրեւ թէ մանկութեան ու երիտասարդութեան վիճակի մէջ գնելով, կ'ուզէ ըսել որ ինչպէս մարդուս մանկութեան ատենը խելքը չհասնելով՝ նիւթական բաներու հետ կ'ըլլայ, անանկ ալ Աստուած մարդկային բնութեան տկարութիւնը տեսնելով՝ Հին օրինաց զգալի եւ մարմնաւոր նշաններն ու արարողութիւնները սուսաւ, որ անոնցմով մարդս Աստուծոյ ծառայութիւն ընէ: Իսկ

ինչպէս որ մարդս երիտասարդութեան ատեն մանկութեան զբաղմունքները մէկդի կը ձգէ ու կատարեալ մարդու զբաղմունքներ կ'ուզէ, ասանկ ալ երբ որ ատենն եկաւ, Աստուած իր Արդին խրկեց, որ ան զգալի ու նիւթական արարողութեանց վարագոյրը վերցընէ եւ զմարդիկ Աստուծոյ ճշմարիտ որդիութեան մէջ դնէ, որպէս զի Աստուծոյ շնորհաց վիճակին մէջ Աստուծոյ որդէգիր ըլլան: Ետքը Առաքեալը կը դառնայ, Գաղատացիները կը յանդիմանէ թէ ասանկ պատուական շնորհքին յարգը չճանչնալով՝ օտար քարողութիւններու անսացին ու կերպ կերպ աւելորդապաշտութեանց մէջ ինկան:

Իսկ աւետարանն աս է: (Գլ. 1. Գլ. Գ. 14—24:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. «Հոգւոյն զօրութեամբ Գալիլեա դարձաւ ու գաւառին ամէն կողմն իր համբաւը տարածուեցաւ. եւ ինք անոնց ժողովրդանոցաց մէջ վարդապետութիւն կ'ընէր ու ամէնն ալ զինքը կը փառաւորէին: Եւ Նազարէթ եկաւ, ուր որ մեծցած էր, ու ինչպէս որ իր սովորութիւնն էր՝ շարժած օրը ժողովրդանոցին մէջ մտաւ: Եւ Եսայի մարգարէին գիրքն իրեն տուին ու ելաւ՝ որ կարդայ: Գիրքը բացած ատեն՝ ան տեղը գտաւ, ուր ասանկ գրուած էր. Տիրոջ հոգին իմ վրաս, անոր համար ալ զիս օծեց. զիս խրկեց՝ որ աղքատներուն աւետարանը քարոզեմ, սրտերնին կոտրածները բժշկեմ, գերեաց թողութիւն ու կուրաց տեսութիւն քարոզեմ, վերադարձները թողութիւն գտնելու արձակեմ, ու Տիրոջ ընդունելի տարեկանը քարոզեմ: Եւ գիրքը գոցելով՝ պաշտօնէին տուաւ ու նստաւ. եւ ժողովրդանոցին մէջ եղողներուն ամէնքն աչուրնին անկեր՝ իրեն կը նայէին: Եւ սկսաւ անոնց ըսել. Աս գիրքս այսօր ձեր ականջը կատարուեցաւ: Ամէնքն ալ իրեն կը վկայէին ու բերնէն ելած շնորհայից խօսքերուն կը զարմանային ու կ'ըսէին. Ասիկա Յովսէփին որդին չէ մի: Եւ իրենց ըսաւ. Հիմա դուք կը դառնաք աս անակս ինծի կը զրուցեք: Բժիշկ, դուն զբեղ բժշկէ. շատ բան լսեցինք՝ որ Կափառնաու՛մ ըրիր, հոս քու գաւառիդ մէջն ալ ըրէ: Եւ ըսաւ. Ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, որ մարգարէն իր քաղաքին մէջ ընդունեն չէ:»

Յիսուս Եսայի մարգարէին գիրքը բացածին պէս՝ իր վրայ գրուած խօսքը գիմացն ելաւ, որն որ կարգաց, որպէս զի հասկրցընէ թէ Մեսիան ինքն է, եւ ետքը բացայայտ ալ զրուցեց թէ ահա աս բանս այսօր կատարուեցաւ, ահա ես եկայ: Նայեցաւ որ ամէնն ալ աչուրնին անկեր իրեն կը նայէին. բայց սրտագէտ ըլլալով՝ սրտերնին ալ տեսաւ, որ իրաւցընէ բերնով զինքը կը գովէին ու ըսած խօսքերուն կը զարմանային, բայց իր ըսածները չէին հասկընար, այլ մտուրնին ան էր՝ որ

Տրաշքներ ընէ, ինչպէս որ Ասիականում ըրած էր: Անոր համար դարձաւ իրենց բերնէն ըսաւ. «Բժիշկ, դուն զքեզ բժշկէ. շատ բան լսեցինք որ Ասիականում ըրիր, հոս քու գաւառդ ալ ըրէ», : Բայց որովհետեւ Յիսուսի աշխարհք գալուն գլխաւոր պատճառն ան չէր, որ մարմնաւոր շահերնին յաջողէ, այլ հոգեւոր շահերնին, այս ինքն՝ հոգիներնուն փրկութիւնը յաջողէ, անոր համար յանդիմանական կերպով մ'ըսաւ. «Ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, որ մարգարէն իր քաղքին մէջ ընդունելի չէ»:

Մինչեւ հոստեղս կը կարդացուի այսօր պատարագին մէջ: Բայց սուրբ Ղուկաս աւետարանիչ Քրիստոսի խօսքերը շարունակելով կը զրուցէ թէ Քրիստոս Եղիա մարգարէին օրինակը բերելով՝ հասկըցուց թէ մինակ այրի կնիկ մը զինքն ընդունեցաւ. եւ Եղիսէ մարգարէին օրինակն ալ բերելով՝ հասկըցուց թէ մինակ Նէէման Ասորոյն բորոտութիւնը բժշկեց: Ընանկ որ բոլոր մտիկ ընող ժողովուրդը՝ Քրիստոսի յանդիմանական խօսքը հասկընալով՝ բարկութեամբ լեցուեցան, եւ զինքը քաղքէն դուրս հանելով՝ լեռնէն վարնետել կ'ուզէին որ մեռնի:

Երկայն խօսքերէն փախչելով՝ աս կը զրուցեմ: Ահա կենդանի պատկեր բոլոր ան քրիստոնէից՝ որ իրենց հոգեւոր առաջնորդներուն կը նային, մտիկ կ'ընեն, կը գովեն, բայց այնչափ՝ որչափ որ իրենց կամաց կամ անորժանքին դէմ բան մը չեն լսեր: Իսկ թէ որ քիչ մը բան իրենց կամաց կամ անորժանքին դէմ լսեն, ան շրէից պէս պատրաստ են իրենց հոգեւոր առաջնորդները հալածելու: Միշտ ասանկ եղած է. ճրջմարիտ վարդապետք Աստուծոյ բանն անաչառ քարոզելով՝ ժողովուրդեան պակտութիւնը երեսը կը զարնեն, եւ պարտքերնին է՝ որ վարնեն. վասն զի ետքը իրենց պաշտօնին համար Աստուծոյ պատասխան պիտի տան: Բայց մարմնասէր աշխարհասէր մարդիկ ինչ կ'ընեն. կը դառնան կ'ըսեն. «Գեզի համար մի մարգարէանար, ապա թէ ոչ՝ ձեռուրներնէս կը մեռնիս», : (Երէմ. ԺԱ. 21:) Երանի՛ ան այրի կնկան, որ զԵղիա ընդունեցաւ՝ Քրիստոսի ըսածին պէս: Բայց եւս առաւել երանի՛ անոնց՝ որ զնոյն ինքն զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ընդունին՝ իր պաշտօնեայքն ընդունելով ու խօսքերնին մտիկ ընելով, թէպէտ եւ յանդիմանական ըլլայ խօսքերնին. վասն զի Հոգին սուրբ ասանկ կը զրուցէ. «Քու օրդիդ խրատէ . . . վասն զի թէ որ գաւազանով կը զարնես՝ չիմեռնիր, բայց հոգին մահուանէ կ'ազատես», : (Լուս. ԺԹ. 18:)

Է. Կ Ի Ր Ը Կ Ի

Խ Ա Չ Է Ն Ե Տ Ք Ը

Գ Ի Ի Տ Ա Ր Բ Ո Յ Խ Ա Չ Է Ն

ԼՅԲԵՔ ընթերցուած կը կարդացուի այսօր պատարագին մէջ: Առաջին ընթերցուածը՝ Տին կտակարանէն, Իմաստութեան գրքէն է: (Գլ. ԺԴ. 1—8):

“Կարձեալ թէ որ մէկը նաւ մտնէ, ու ահագին ալիքներուն վրայէն ճամբորդութիւն ընել ուզենայ, նաւափայտէն աւելի տկար եղած փայտին կ'աղաղակէ: Ասան զի թէպէտ շահելու ցանկութիւնն ան բանը հնարեց, ու ճարտարապետն ալ իմաստութեամբ շինեց, սակայն քու նախախնամութիւնդ է, ո՛վ հայր, որ կը կառավարէ. վասն զի ծովու մէջ ալ ճամբայ տուիր, ու այեաց մէջ՝ զգուշաւոր ճամբայ: Յայտնի ընելով որ ամէն բանի մէջ կարող ես փրկել, թէպէտ եւ առանց ճարտարութեան մէկը վրան ելէ: Բայց կ'ուզես որ իմաստութեան գործքը դատարկ չմնայ. անոր համար մարդիկ իրենց հոգին շնչին փայտին կը հաւտան, ու պղտիկ նաւով մը ալեաց վրայ պտըտելով՝ ապրեցան: Ասան զի Տին ատենն ալ՝ երբ որ ամբարտաւան հսկայք կորսուեցան, աշխարհքիս յոյսը լաստափայտին ապակենեցաւ, ու քու ձեռքովդ նաւապետութիւն ընելով՝ աշխարհքիս ծննդեան զաւակ թողուց: Ասան զի օրհնեալ է փայտը՝ որով արդարութիւն կ'ըլլայ. եւ ձեռագործն՝ անիծեալ, ինքն ալ, զինքը շինողն ալ:”

Աս խօսքերուս խորհրդական միտքն ան է, որ աշխարհքս ծովու մը կը նմանի, ու աշխարհքիս փորձանքներն՝ ալեաց կը նմանին: Արդ՝ ընդհանրապէս արքայութեան յոյսը բովանդակ մարդկան համար՝ Քրիստոսի սուրբ խաչափայտին վրայ մնացեր էր, որ անով մարդիկ աս ծովէս ազատին ու արքայութեան հասնին. մասնաւորապէս ալ իւրաքանչիւր մարդուն յոյսն ան է, որ իր խաչերը, նեղութիւնները համբերութեամբ տանի, որպէս զի աս ճամբով Քրիստոսի ետեւէն երթալով՝ արքայութեան նաւահանգիստը մտնէ ու հոն Քրիստոսի հետ հանդիսի:

Արկիորդ ընթերցուածն ալ նոյնպէս Տին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. ԼԳ. 22 — ԼԳ. 1):

“Տէր՝ մեր հայրն է, Տէր՝ մեր դատաւորն է, Տէր՝ մեր իշխանն է, Տէր՝ մեր թագաւորն է, Տէր՝ մեր փրկիչն է, եւ ինք զմեզ պիտի փրկէ: Չուաններդ փրթան, վասն զի չկրցան գիմանալ. նոյնպէս կայմն ալ խոնարհեցաւ, ու առագաստ չի-

բանար ու նշան չհցուցըներ, մինչև որ կորսուի: Ասկից ետքը շատ կաղեր աւար պիտ'որ առնեն ու իրենց մէջ բնակած ժողովուրդները չըսեն թէ յոգնեցանք. վասն զի իրենց մեղքերուն թողութիւն եղաւ: Եկէք, հետեանոսք, ու լսեցէք. մտիկ ըրէք, իշխանք, երկիրն ու աշխարհքիս չորս կողմն ու աշխարհքին մէջ եղող ժողովուրդները լսեն:»

Աս խօսքերով Եսայի մարգարէն՝ Աստուծոյ հայրութիւնը, դատաւորութիւնն, իշխանութիւնն ու թագաւորութիւնը յիշելով՝ կը հասկըցընէ թէ փրկութիւնը Տիրոջմէն պիտ'որ ըլլայ, որ աշխարհքիս վրայ ուրիշ նշանները խոնարհեցընելով՝ սուրբ խաչին նշանն ամէն կողմ պիտի ստարածէ, եւ հետեանոսք ու իշխանք ան սուրբ նշանը պիտ'որ ընդունին:

Այրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ կորնթացիս գրած առաջին թղթէն է: (Գլ. Ա. 18—24:)

«Խաչին ճառը՝ կորսուածներուն յիմարութիւն է. իսկ մեզի՝ որ փրկուած ենք՝ Աստուծոյ զօրութիւնն է: Վասն զի գրուած է թէ իմաստնոց իմաստութիւնը կը կորսընցընեմ, ու խեղացիներուն խորհուրդը կ'արհամարհեմ: Ուր է աս աշխարհքիս իմաստունը, ո՛ւր է դպիրը, ո՛ւր է քննիչը: Ո՛չ ապաքէն Աստուած աս աշխարհքիս իմաստութիւնը յիմարեցուց: Վասն զի Աստուծոյ իմաստութեամբն՝ աշխարհք իմաստութեամբ զԱստուած չճանչցաւ. անոր համար Աստուած ալ քարոզութեան յիմարութեամբը հաւատացեալները փրկել ուզեց: Իսկ որովհետեւ Հրեայք հրաշք կ'ուզեն, եւ հետեանոսք իմաստութիւն կը փնտռեն, մենք խաչուած Քրիստոսը կը քարոզենք՝ Հրէից գայթակհութիւն ու հետեանոսաց յիմարութիւն. բայց կոչուածներուն, թէ հրեայ ըլլան, թէ հետեանոս ըլլան, զՔրիստոս կը քարոզենք՝ Աստուծոյ զօրութիւն ու Աստուծոյ իմաստութիւն:»

Աս խօսքերս մասնաւոր բացատրութեան կարօտ չեն: Քրիստոսի սուրբ հաւատքը պատճառ չ'ուզեր. վասն զի հաւատքն անանկ բան մըն է, որ մեր մտքէն վեր եղած բաներու պիտի հաւտանք. ուստի բնական գիտութիւն, ճարտասանութիւն ու իմաստութիւն ամենեւին օգուտ մը չունին: Ով որ բնական գիտութեամբ կը փնտռէ, սուրբ խաչն իրեն յիմարութիւն կ'երեւայ: Բայց կոչուածները՝ Աստուծոյ շնորհքովն Աստուծոյ իմաստութիւնն ու Աստուծոյ զօրութիւնը կը գանեն ու սուրբ խաչիւ փրկութեան կը հասնին:

Իսկ աւետարանն աս է: (Մատթ. Գլ. ԻԳ. 27—36:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. «Ինչպէս որ փայլակն արեւելքէն կ'երևէ ու մինչև արեւմուտք կ'երեւայ, անանկ ալ

որդուց մարդոց գալուստը պիտ'որ ըլլայ: Վասն զի ուր որ գիկայ, արծիւներն ալ հոն կը ժողվուին: Ան օրերուն նեղութենէն ետքը շուտով արեւը պիտի խաւարի, ու լուսինն իր լոյսը պիտի չտայ, եւ աստղներն երկնքէն պիտ'որ իյնան ու երկնից գօրութիւնները պիտի շարժին: Եւ անկից ետքը որդուց մարդոց նշանը երկինքը կ'երեւայ, ու ան ատեն աշխարհքին բոլոր ազգերը կը տեսնեն, որ որդին մարդոց երկնքին ամպերուն վրայ գօրութեամբ ու խիստ մեծ փառքով եկած է: Եւ իր հրեշտակները մեծ փողով կը խրկէ, ու չորս հովէն իր ընտրեալները կը ժողվեն, երկնքին մէկ ճոթէն մինչեւ մէկալ ճոթը: Թղենիէն առակը հասկըցէք, որ երբ որ իր ոստերը կը կակրղնան, ու տերեւը կը ցցուի, գիտէք թէ ամառը մտն է: Ասանկ ալ երբ որ բոլոր աս բաները կը տեսնէք, գիտցէք որ մտնիցած գոններն եկած է: Ստոյգ կ'ըսեմ՝ ձեզի, որ աս ազգը չ'անցնիր, մինչուկ որ բոլոր աս բաները չըլլան: Երկինք եւ երկիր կ'անցնին, ու իմ խօսքերս չեն անցնիր: Բայց ան օրն ու ան ժամն ամենեւին մարդ մը չի գիտեր, ոչ երկնից հրեշտակներն եւ ոչ Արդին, հասպա մինակ Հայր:»

Աս սուրբ աւետարանին միտքն ուրիշ տեղ բացատրած եմ, (Երէ՛- 333.) հոն տես: Մինակ վերջի խօսքին համար աս պէտք է գիտնալ որ աշխարհքիս կատարածին օրը՝ ոչ որ գիտէ եւ ոչ Արդի, ըսելն՝ անանկ հասկընալու է թէ Արդին՝ ունեցած մարդկութեամբը չի գիտեր, իսկ աստուածութեամբը գիտէ. ինչպէս որ Հայրն Աստուած գիտէ, որովհետեւ ըստ աստուածութեան՝ Արդին ամենեւին մի է ընդ չօր, ինչպէս որ ինք ըսած է. «Ես եւ իմ հայրս մէկ ենք»: (Յ. Է. Ժ. 30:)

Այսչափ բաւական ըլլայ՝ պատարագին ընթերցուածն րուն ու աւետարանին բացատրութեան համար: Հիմա հասկըցընենք թէ այսօրուան խաչին տօնն ինչ խորհուրդ ունի:

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս յարութիւն առնելէն ու երկինք համբառնալէն ետքը՝ աստուածասպան Հրեայք իրենց պատիժը գտան. վասն զի կռապաշտ Հոռոմայեցիք եկան, Երուսաղէմ պաշարեցին ու սաստիկ պատերազմ ընելէն ետեւ՝ աւսին, շատ Հրեայ ծառերու վրայ խաչեցին, շատն ալ գերի ըրին ու երեսուն Հրեայ մէկ դահեկանի ծախեցին: Բայց որովհետեւ Հրեայք Քրիստոսի դէմ անհաշտ ատելութիւն ունէին, անոր համար Յիսուսի գերեզմանին տեղն իր խաչափայտն ալ հօղի տակ թաղած էին: Քանի մը տարի ետքը հեթանոսք ալ Յիսուսի գերեզմանին փոսը հողով լեցուցին ու վրան տաճար շինելով՝ Աստղիան կուռքը կանգնեցին: Իսկ Քրիստոնեայք շարունակ հալածանաց մէջ ըլլալով՝ Հրեաներէն ալ, հեթա-

նոսներէն ալ նեղութիւն կրելնուն համար՝ չիրցան ճար մ'ընել, որ ան տեղը չպղծի եւ ան պատուական գանձը հողին տակ չմնայ: Երեքհարիւր տարի անցնելէն ետեւ՝ Աստուած իր անհուն մարդասիրութեամբը սուրբ Եկեղեցւոյ խաղաղութիւն շնորհեց. Աստանդիանոս կայսրը քրիստոնեայ եղաւ, ու Քրիստոսի տնօրինական տեղերուն յատուկ պատիւ ընել ուզելով՝ հրաման հանեց որ Քրիստոսի սուրբ գերեզմանին տեղը շքեղ եկեղեցի մը շինուի. աս գործքիս վերակացութիւնն ալ սուրբ Մակարիոսին յանձնեց, որ ան աստէն Երուսաղէմի հայրապետ էր: Աստանդիանոսի մայրը սուրբ Հեղինէն ալ շատ փափագեցաւ որ Քրիստոսի տնօրինական տեղերուն բարեպաշտութեամբ պղծութիւն ընէ. եւ իր ջերմեռանդութենէն իր վրան առաւ՝ որ իր զաւկին հրամանը շուտով կատարել տալու փոյթ ընէ. եւ թէպէտ գրեթէ ութսուն տարւան էր, բայց ուրախութեամբ ելաւ գնաց, որպէս զի աւելի զօրաւոր կերպով մը կռապաշտութենէ մնացած բաներն ալ բնաջինջ ընէ:

Այրբ որ Երուսաղէմ հասաւ ու սուրբ տեղերուն պղծութիւն ընել սկսաւ, սրտին մէջ խիստ մեծ փափագ մ'իմացաւ, որ Քրիստոսի Տեսուն մերոյ խաչափայտը դտնէ. վասն զի խիստ անփայտուչ բան էր, որ Յիսուսի Քրիստոսի Տեսան մերոյ յաղթանակն ու մեր փրկութեան պարծանքը՝ հողի տակ ծածկուած ու աւերակներու տակ թաղուած մնայ: Ասոր համար Երուսաղէմի ամէն կողմը զգուշութեամբ փնտռել տուաւ, ուր որ կը կարծէր թէ բան մը կը գտնուի, բայց պարսպ տեղ. վասն զի սուրբ տեղերն անօրէն Հրէից ու կռապաշտից ձեռքովն աւրուած ու փոխուած էր: Մակայն ամենեւին չթոյլցաւ, մանաւանդ թէ աւելի ետեւէն ինկաւ՝ հասկրցաւ թէ Յիսուսին խաչուած տեղն ուր էր, եւ հրամայեց որ հոն փորուի: Աստի նախ կռապաշտներուն շինած կռատունը փլուցին, անկից ետքը սկսան հողը փորել, եւ այնչափ փորեցին, խորունկ իջան, որ սուրբ գերեզմանը գտան: Հոնտեղը գերեզմանին քովերը գտան երեք խաչ, Յիսուսի ձեռուրններուն ու ոտուրններուն գամերն եւ իր խաչին վրայ դրուած տախտակը՝ որուն վրայ Պիղատոս գրեր էր, բայց խաչին վրայ չէր, այլ զատ կեցած էր: Ասոնք գտնելէն ետքը՝ ան կը մնար իմանալու թէ ան երեք խաչերուն մէջէն որն էր ան՝ որուն վրայ Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր աշխարհքիս փրկութեան համար մեռաւ: Բայց անոր ալ ճարը գտնուեցաւ. վասն զի կենդանի հաւատքն ամէն բանի կը հասնի: Սուրբ Մակարիոս Հեղինէին խորհուրդ տուաւ ու ըսաւ. Քաղքին մէջ մեծագոյն խաթուն մը կայ, որ ծանր հիւանդ է. աս խաչերը հոն տանինք: Տանելէն ետքը՝ նախ ինք սուրբ Մակարիոս ա-

դօժք ըրաւ, որ Աստուած աշխատողներուն ու թագուհւոյն հաւատքին նայի ու Յիսուսին խաչը յայտնէ: Ետքը խաչերը մէկիկ մէկիկ հիւանդին դպցուցին. երկու հատը դպցուցին, բայց ազդեցութիւն մը չըրին. ետքը երրորդն որ դպցուցին, իսկոյն Յիսուսին տպաւորած զօրութիւնն երեւցաւ. վասն զի խաթու- նը նոյն վայրկենին մէջ կատարեալ բժշկութիւն գտաւ, անկող- նէն ելաւ կայնեցաւ ու Աստուծոյ փառք տալ սկսաւ: Քանի մը պատմիչք կ'ըսեն թէ աս հրաշքէս ետքը՝ ուրիշ հրաշք մ'ալ եղաւ. այս ինքն Յիսուսի խաչը՝ մեռելի մը դպցուցին, եւ ան- միջապէս մեռելը յարութիւն առաւ, նորէն կեանք գտաւ, անանկ որ ամէնքն ալ զարմացան մնացին:

Աս պատուական գանձը գտնուելով՝ աստուածասէր սուրբ թագուհւոյն սիրտն անպատմելի ցնծումով ու մխիթարութեամբ լեցուեցաւ, եւ ջերմեռանդութեամբ երկրպագութիւն ըրաւ: Կտոր մը կտրեց, իրեն առաւ, որ իր զաւկին Կոստանդիանոս թագաւորին տանի. իսկ մնացորդին համար՝ արծրթէ խիստ փառաւոր աման մը շինել տուաւ՝ պատուական քարերով զար- դարուած, ու սուրբ Մակարիոս հայրապետին ձեռքը յանձնեց, որ ետքը Կոստանդիանոս կայսեր Գողգօթա լեռան վրայ շինել տուած հոյակապ եկեղեցւոյն մէջ դրուեցաւ:

Ահա աս է սուրբ խաչին գտնուելուն պատմութիւնը, որ համառօտիւ գրեցինք. ասկից կ'իմացուի որ աս օրուան տօնը Գի- ու իւ- լէ կամ Խ-սի- ու կ'ըսուի, որպէս զի իմացուի թէ սուրբ խաչին գտնուելուն տօնախմբութիւնը կը կատարուի:

Իրաւցընէ մենք ալ պարտական ենք Աստուծոյ շնորհա- կալ ըլլալու եւ փառք տալու որ մեզի աս պատուական անգին գանձը յայտնեց, որն որ հաւատացելոց փրկութեան փայտն է: Բայց աս բաւական չէ: Քրիստոս Տէրն մեր երբ որ մեզի ըսաւ թէ Խաչդ առ ու ետեւէս եկուր, նիւթական փայտէ խաչը չէր միտքը, հապա չարչարանաց, հալածանաց, նեղութեանց ու վշտաց խաչն էր: Աստուած զմեզ սիրելով՝ միշտ մեզի աս խա- չերը կը խրկէ: Երբ որ աս խաչերը դիմացնիս կ'ելեն, սուրբ Հեղինէ թագուհւոյն պէս՝ ցնծումով գրկենք, սիրով վրանիս առնենք ու համբերութեամբ պահենք: Վասն զի ասոնցմով չէ թէ միայն սուրբ Հեղինէին պէս Քրիստոսի խաչը գտած կ'ըլլանք, հապա Քրիստոսի պէս կը խաչուինք ու Քրիստոսի խաչակից ըլլալով՝ ետքը երկնից դռնէն ներս մտնելու արժանի կ'ըլլանք, որ Քրիստոս Տէրն մեր խաչով բացաւ, եւ հոն Քրիս- տոսի փառակից ըլլալով՝ սուրբ խաչին փառաց թագաւորու- թիւնը կը վայելենք յաւիտեանս յաւիտենից:

ԼՌԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ Հին կաակարանէն, Եսայեայ մարգարեութենէն է: (ԳԼ. ԻԲ. 15—24:)

«ԼՍսպէս կ'ըսէ Տէր Տէր զօրութեանց. Գնա դուն, ու տաճարին դիւանը մտիր, Սոմնաս հանդերձապետին, եւ իրեն ըսէ. Ինչու համար եկեր ես հոս եւ ի՛նչ կ'ուզես հոս, որ դուն քեզի հոս տեղը գերեզման փորեցիր ու ադ քարիդ մէջ քեզի տեղ ըրիր: Ահա Տէր զօրութեանց զքեզ կը հանէ ու կը սատկեցընէ, ո՛վ մարդ, եւ հագուստդ ու փառացդ պսակը քեզմէ կը հանէ եւ զքեզ մեծ ու չափ չունեցած երկիրը կը ձգէ ու հոն կը մեռնիս. եւ քու աղուոր կառքերդ անարգ կ'ընէ, ու քու իշխանութեան տունդ՝ ոսքի տակ կը դնէ: Քու պետութենէդ ու հաստատութենէդ ալ կը մերժիս: Եւ ան օրն իմ՝ Եղիակիմ՝ քեզիկեայ ծառաս կը կանչեմ ու քու հագուստդ իրեն կը հագցընեմ. ու քու պսակդ իրեն կու տամ ճոխութեամբ, ու քու իշխանութիւնդ իրեն ձեռքը կու տամ, եւ Երուսաղեմի ու Յուդայի բնակիչներուն հօր պէս կ'ըլլայ: Դաւթին բանկիւրներն ալ իրեն կու տամ. կ'իշխէ, ու մարդ մը չ'ըլլար որ իրեն դէմ դառնայ: Եւ հաւատարիմ տեղոյ մէջ զինքն իշխան կը դնեմ ու իր հօր տան փառաց ամբողջն զրայ կը նստի: Եւ իր հօր տան բոլոր փառաւորներն իրեն յուսացեալ կ'ըլլան, պղտիկներէն մինչև մեծերը. եւ բոլոր անօթները՝ պղտիկներէն մինչև երաժշտութեան անօթները, ինք կը բանայ, ու մարդ մը չ'ըլլար՝ որ գոցէ. եւ ինք կը գոցէ, ու մարդ մը չ'ըլլար՝ որ բանայ. եւ անոր տակն ըլլան ան օրը:»

Հին օրինաց ատենը տաճարին մէկ պաշտօնը հանդերձապետութիւնն էր, որ քահանաներուն մէջէն մէկուն կը տրուէր: Սոմնաս անունով հանդերձապետ մը կար, որ իր պաշտօնին պարտքը կատարելու տեղ՝ ինք զինքը փառասիրութեան տուած էր: Եսայի մարգարէն Աստուծոյ կողմանէ մարգարեութիւն ընելով՝ անոր պատիժն ու կորուստը կը պատմէ: Ասիկայ օրինակ է անոնց՝ որ աստուածային պաշտօններուն մէջ իրենց պարտքը կատարելու անհոգ կ'ըլլան, եւ իրենք զիրենք աշխարհային ունայնութեանց կու տան: Աստուած իր անքնին դատաստանաց համեմատ՝ անանկներուն ատեն մը երկայնատութիւն կ'ընէ, եւ ժամանակ կու տայ, որ տպաշխարհն, բայց թէ որ զղջման գալու չըլլան, զիրենք կը պատժէ կը վերցընէ, եւ ազէկ պաշտօնեաներ կը դնէ:

Արկորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Եփեսացիս գրած թղթէն է: (Գլ. Ա. 1—14:)

«Պողոս առաքեալ Յիսուսի Քրիստոսի՝ Աստուծոյ կանօքը, Եփեսոսի մէջ եղած սրբոց ու հաւատացելոց ի Քրիստոս: Շնորհք իջնայ ձեզի ու խաղաղութիւն Աստուծմէ՝ մեր հօրմէն եւ ի Տեառնէ Յիսուսէ Քրիստոսէ: Օրհնեալ է Աստուած եւ հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ զմեզ ամէն հոգեւոր օրհնութեամբ օրհնեց յերկնաւորս ի Քրիստոս. ինչպէս որ աշխարհք չեղած՝ անոր ձեռքովը զմեզ ընտրեց, որպէս զի իրեն առջին սուրբ ու անարատ ըլլանք սիրով: Յիսուսի Քրիստոսի ձեռքովն առաջուրնէ սահմանեց, որ մենք իրմով որդեգիր ըլլանք, ինչպէս որ իր կամքը հաճեցաւ, իր շնորհաց փառքին գովեստ ըլլալու համար. վասն զի իր շնորհքովը զմեզ իր սիրելի Արդուովը զուարճացուց. որով փրկութիւն ունինք անոր արեամբն ու մեղքի թողութիւն իր շնորհաց մեծութեամբը, որ ամէն իմաստութեամբ ու գիտութեամբ մեր վրայ եւել եւելօք եղաւ: Ինչպէս որ ինք հաճեցաւ, անանկ ալ իր կամացը խորհուրդները մեզի յայտնեց, եւ անոր ձեռքովն առաջագրեց որ ժամանակներուն լցուած ատենը՝ Քրիստոսի ձեռքով ամէն բան կատարէ, ինչ որ երկինքը կայ, եւ ինչ որ յերկրի կայ, ի Քրիստոս: Արով մենք ալ վիճակեցանք ու յառաջուրնէ նախասահմանուեցանք, ինչպէս որ Աստուած առաջագրեց, որ ամէն բան կը յաջողէ ըստ խորհուրդոյ կամաց իւրոց, որպէս զի մենք ալ իր փառաց գովեստ ըլլանք, որ առաջուրնէ յուսացեալ ենք ի Քրիստոս: Արով դուք ալ ճշմարտութեան բանը՝ ձեր փրկութեան աւետարանը լսելով՝ հաւատացիք, ու Հոգւոյն սրբոյ աւետեօքը կնքուեցաք, որ մեր ժառանգութեան առհաւատ չեան է, ի փրկութիւն ստացման, ի գովեստ փառաց նորա:»

Պողոս առաքեալ առ խօսքերով բարակ ու խորունկ աստուածարանութիւն կ'ընէ մեր կոչման վրայ, Աստուծոյ նախասահմանութիւնն առաջ բերելով: Բարակ խնդիրներ չիրնտունք: Աս միայն մտածենք որ Աստուած զմեզ կոչելով՝ կ'ուզէ որ իր անուան ու իր փառաց գովեստ ըլլանք, ինչպէս որ կ'ըսէ առաքեալ: Իսկ իր անուան ու փառաց ուրիշ կերպով չենք կրնար գովեստ ըլլալ, բայց եթէ անկեղծ ու ճշմարիտ քրիստոնէի վարք ունենալով. որովհետեւ ան ատեն Աստուծոյ շնորհաց ազդուութիւնն ու գործունէութիւնը կը կատարուի վրանիս, երբ որ վարքերնիս ճշմարիտ քրիստոնէի վարք կ'ըլլայ: Իսկ աւետարանն աս է: (Գլ. 4. Գլ. Ը. 17—21:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ, «Ծածուկ բան մը չկայ՝ որ յայտնի չըլլայ, ու գաղտնի բան մը չկայ՝ որ չիմացուի

ու չյայտնուի: Ասկից ետքը նայեցէք, որ ինչպէս լսէք. վասն զի ունեցողին կը տրուի. իսկ չունեցողէն՝ ունենալ կարծածն ալ կը վերնայ: Իր մայրն ու իր եղբարքն իրեն եկան, ու բազմութեան պատճառաւ չէին կրնար քովը մօտիկնալ: Իրեն իմացուցին ու ըսին. Մայրդ եւ եղբարքդ դուրսը կեցեր են, եւ զքեզ տեսնել կ'ուզեն: Ինքն ալ իրենց ըսաւ. Իմ մայրս ու իմ եղբարքս ասոնք են, որ Աստուծոյ բանը կը լսեն ու կը կատարեն:»

Քրիստոսի Տեառն մերոյ ըսած առաջին խօսքերն երկու միտք ունին: Առաջին ու հասարակ միտքն ան է, որ կ'ուզէ հասկըցընել թէ իր ճշմարիտ եւ ուղիղ հաւատքը քիչ մը ատեն հալածանքներուն պատճառաւ ծածուկ ու գաղտնի կը մնայ, բայց ետքը հարկաւորապէս կը յայտնուի ու բոլոր աշխարհք կը տարածուի: Աս պատճառաւ ալ կ'ըսէ թէ Աւնեցողին կը տրուի, այս ինքն՝ իմ հաւատքս ընդունող ու պահող չեթանտներուն իմ Եկեղեցիս կը տրուի. իսկ չունեցողէն, այս ինքն՝ իմ հաւատքս չընդունող ու չպահող շրէից ժողովուրդէն, ունենալ կարծած եկեղեցին ալ կը վերնայ: Իսկ երկրորդ միտքն ան է, որ ամէն մարդուն ըրածը, որչափ որ գաղտնի ըլլայ՝ բարի եղեր է, չար եղեր է՝ ի հարկէ կը յայտնուի, թէ որ աս աշխարհքիս մէջն ալ չէ նէ, ընդհանրական դատաստանին օրը բոլոր մարդկան առջեւ:

Սէկալ խօսքերուն մէջ նախ եւ առաջ միտ զնելու է թէ երբ որ սուրբ աւետարանին մէջ՝ Յիսուսի եղբարքը կ'ըսուին, իմանալու չէ ըստ ճիշդ մտաց, որովհետեւ Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր միամօր որդի էր սուրբ Աստուածածնի, ու սուրբ Աստուածածին կուսութեամբ ծնանելով՝ զՔրիստոս միշտ կոչս մնաց եւ ուրիշ զաւակ չունեցաւ: Այլ ըստ եբրայական ոճոյ՝ իմանալու է սուրբ Աստուածածնայ խիստ մերձաւոր ազգականները, ինչպէս են հօրքրոջ ու մօրքրոջ զաւկրները. ինչպէս որ Եբրահամ ալ իր կնկանը Սառային համար երկու անգամ ըսաւ թէ Քոյրս է: (Ծանոթ. ԺԲ. 19. եւ Ի. 2:) Երկրորդ՝ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ըսելով թէ «Իմ մայրս ու եղբարքս ասոնք են, որ Աստուծոյ բանը կը լսեն ու կը կատարեն», չուզեց ըսել թէ սուրբ կոչս Մարիամ իր մայրը չէր. այլ ուզեց հասկըցընել թէ Աստուծմէ վախճողներն ու Աստուծոյ պատուիրանները պահելով՝ մեղքէն հեռու կեցողները՝ ինչպէս Աստուծոյ առջեւը մեծ յարգ ու պատիւ ունին, անանկ որ իր մօրն ու եղբօրը տեղ կը սեպուին: Եւ չէ թէ միայն՝ Քրիստոս չուզեց ըսել թէ սուրբ կոչս Մարիամ իր մայրը չէր, հասկ եւս առաւելապէս հաստատեց թէ իր մայրն է: Վասն զի ինչպէս որ սուրբ Եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը մեզի կը սորվե-

ցընէ, ամենասուրբ կոյսն Մարիամ ամէն մարդոցմէ ու ամէն սրբերէն աւելի Աստուծոյ վախոյոյ, Աստուծոյ պատուիրանները պահող, մեղքէն Հեռու կեցող ու ամէն կերպ առաքինութիւններով գերազանց աստիճանի զարգարուած ըլլալով, Աստուծոյ բանը կատարեալ լսեց ու բոլորովին կատարեց. անանկ որ Քրիստոսի ըսած խորհրդաւոր մարց ու եղբարց մէջ առաջինն ու պիտաւորն ու ամենէն գերազանցն՝ ամենասուրբ կոյսն Մարիամ եղաւ. եւ ասանկով սուրբ Աստուածածին կատարեալ մայր եղաւ Քրիստոսի, թէ ի կարգի բնութեան եւ թէ ի կարգի խորհրդաւոր ասացուածոյն Քրիստոսի:

Իսկ մենք ասոնք Հասկընալէն ետքը, պիտի դառնանք մտածենք թէ Քրիստոսի առջին որչափ մեծ յարգ ու պատիւ կ'ունենանք, երբ որ Աստուծոյ բանը կը լսենք, այս ինքն՝ երբ որ Աստուծոյ կամքը կ'իմանանք ու կը կատարենք: Ահա ինք Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր իր բերնովը կը Հասկըցընէ թէ իր մայրն ու իր եղբարքը կ'ըլլանք: Աս մտածելով՝ պիտի աշխատինք որ միշտ Աստուծոյ բանը լսենք, Աստուծոյ կամքը կատարենք, այս ինքն՝ մեղքերէն Հեռու կենալով՝ Աստուծոյ պատուիրանները պահենք ու առաքինութեանց գործքերը կատարենք: Թէ որ սատանայ, աշխարհք ու մարմին մեզի ասոր ներհակը քարոզելու ըլլան, չըլլայ որ անոնց լսենք. թէ որ անոնց բանը լսենք, մեր Հոգին կը կորսընցընենք, սատանային գերի ըլլալով՝ կը զատապարտուինք ու սատանային Հետ դժոխքին մէջ կ'այրինք յաւիտեանս յաւիտենից: Իսկ թէ որ Աստուծոյ բանը կը լսենք ու կը կատարենք, Քրիստոսի մայրն ու եղբարքն ըլլալով՝ մեզի ան կը մնայ որ իրբեւ մայր ու եղբարք Քրիստոսի՝ իրեն Հետ ըլլանք ու իրեն Հետ իր արքայութեան մէջ իր անվախճան փառքը վայելենք յաւիտեանս յաւիտենից, ինչպէս որ վայելցին, կը վայելեն ու պիտի վայելեն յաւիտեանս յաւիտենից սուրբ Աստուածածին եւ ուրիշ սրբերը, որ Աստուծոյ բանը լսեցին ու կատարեցին:

ԼՆԱՅՅԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (ԳԼ. ԻԳ. 1—13:)

«ԼՆ Տէր բոլոր աշխարհքը պիտի ապականէ ու արէ, եւ տակնուվայ պիտ'որ ընէ, ու բոլոր աշխարհքին մէջ բնակողները պիտի ցրուէ: Եւ ժողովուրդը քահանային պէս պիտ'որ ըլլայ, ծառան ալ՝ տիրոջ պէս, եւ աղախինը՝ տիկնոջ պէս: Եւ ծախու առնողը ծախողին պէս պիտ'որ ըլլայ, փոխատուն՝ փոխառուին պէս, պարտապանն ալ՝ պարտատիրոջ պէս: Երկիրը սաստիկ պիտի ապականի եւ երկիրը սաստիկ պիտի յափրտակուի. վասն զի Տիրոջ բերանն ասանկ ըսաւ: Երկիրը սգոյ մէջ մտաւ, կործանեցաւ. բոլոր աշխարհք կործանեցաւ ու ապականեցաւ. երկրի լեռները սգոյ մէջ մտան: Վասն զի երկիրն իր բնակիչներովն անօրինեցաւ. որովհետեւ Տիրոջ օրէնքները չպահեցին եւ անոր հրամաններն ոտքի տակ առին կոխեցին, ու յաւիտենական ուխտն արեցին: Ասոր համար երկիրը՝ նոզվքի կերակուր ըլլայ. վասն զի բնակիչները մեղք գործեցին: Ասոր համար բնակիչները տնանկ ըլլան, ու խիստ քիչ մարդ մնայ: Գինին սգոյ մէջ ըլլայ. այգին սգոյ մէջ ըլլայ. բոլոր խրախճաններն ախ վախ ընեն: Թմբուկներուն ուրախութիւնները վերջացան, ամբարիշտներուն հպարտութիւններն ու մեծութիւնները վերջացան. քնարներուն ձայները վերջացան: Ամօթով եղան ու գինի չէին խմեր, ցփին՝ խմողներուն լեղի եկաւ: Բոլոր քաղաքներն արուեցան. ապարաններուն դռները մուկնջ եղան. վասն զի մարդ չկար՝ որ մտնէր: Ամէն տեղ գինւոյ վրայ ողբ ըրէք, ամէն ուրախութիւն վերջացաւ, երկրի ուրախութիւնն ոտքի տակ գնաց: Արուած քաղաքներն երեսէ հնկած ըլլան. ու մնացած ապարանները կորսուին: Բոլոր աս բաններն երկրիս վրայ հեթանոսաց մէջ ըլլայ: Ինչպէս որ մէկը ձիթենին ճաքաղ ընելու կ'ըլլայ, անանկ ալ անոնք ճաքաղ կ'ըլլան:»

Լս մարգարէութիւնս կը վերաբերի ան բաներուն՝ որ աշխարհքիս կատարածէն առաջ Նեոփն ատենը պիտ'որ ըլլան. որով կ'իմանանք թէ Լստուած երկայն ժամանակ կը համբերէ, բայց երբ որ մարդկան մեղաց չափը կը լեցուի, ան ատեն ամէն պատիժը մեկէն կը թափէ:

Արկորոգ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Եփեսացիս գրած թղթէն է: (ԳԼ. Ե. 15—33:)

“Ապացեք որ ինչպէս զգուշութեամբ երթաք. չըլլայ որ անխելքի պէս, այլ իմաստնոյ պէս: Ժամանակը ծախու առէք. վասն զի ատեններս չարութեան ատեններ են: Ընոր համար անխելք մ’ըլլաք, այլ հասկըցէք որ Տիրոջ կամքն ինչ է: Եւ չըլլայ որ գինի խմելով՝ գինովեաք, վասն զի գինին գէշութեան պատճառ է. այլ մանաւանդ հոգւով լեցուեցէք, որ ձեր սրտին մէջ սաղմոսներով ու օրհնութիւններով ու հոգեւոր երգերով խօսիք. ձեր սրտին մէջ Տիրոջ երգերն ու սաղմոսներն ըսէք: Ըմէն ատեն ամէն բանի վրայ գոհութիւն տուէք, յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ Հօրն եւ Աստուծոյ: Քրիստոսի երկիւղն ունենալով՝ իրարու հնազանդ եղէք: Կանայք իրենց էրիկներուն հնազանդ ըլլան՝ իրբեւ թէ տիրոջ. վասն զի կնկան գլուխն էրիկն է. ինչպէս որ Քրիստոս ալ Եկեղեցւոյ գլուխն է, ու ինքն է (Եկեղեցւոյ) մարմնոյն փրկիչը: Աւստի ինչպէս որ Եկեղեցին հնազանդ կ’ըլլայ Քրիստոսի, անանկ ալ կանայք ամէն բանի մէջ իրենց էրիկներուն հնազանդ ըլլան: Կուք ալ, էրիկ մարդիկ, ձեր կանայքը սիրեցէք, ինչպէս որ Քրիստոս ալ Եկեղեցին սիրեց, ու Եկեղեցւոյ համար ինք զինքը մասնեց, որպէս զի զԵկեղեցին աւաղանին սրբութեամբը բանիւ սուրբ ընէ, եւ զԵկեղեցին փառաւորապէս իր գիմարը կեցընէ, որպէս զի ամենեւին արատ կամ աղտեղութիւն կամ ուրիշ ասանկ բան մը չունենայ, այլ սուրբ եւ անարատ ըլլայ: Կոյնպէս էրիկ մարդիկ ալ իրենց կանայքը պիտի սիրեն, իբրեւ թէ իրենց մարմինը: Ալ որ իր կինը կը սիրէ, ինք զինքը կը սիրէ: Վասն զի շիկրնար ըլլալ, որ մարդ ինք զինքն ատէ. այլ կը սնուցանէ ու կը դարմանէ, ինչպէս Քրիստոս ալ զԵկեղեցին. վասն զի իր մարմնոյն անդամներն ենք, իր մարմնէն ու իր ոսկրներէն ենք: Ասոր համար մարդ իր հայրն ու մայրը ձգէ ու իր կնկան ետեւէն երթայ, եւ երկուքն ալ մէկ մարմին ըլլան: Աս խորհուրդս մեծ խորհուրդ է, բայց ես կ’ըսեմ ի Քրիստոս եւ յԵկեղեցի: Սակայն դուք ալ ամէն մէկդ անանկ ըլլաք. ամէն մէկն իր կինն անանկ սիրէ, ինչպէս որ ինք զինքը կը սիրէ, եւ կինն իր էրկանէն վախնայ:”

Պօղոս առաքեալ կը սորվեցընէ թէ պսակաւածներուն իրարու ունեցած սէրն ինչպէս մօքուր ու սուրբ պիտ’որ ըլլայ. վասն զի պսակին խորհուրդն՝ օրինակ ու նմանութիւն է միաւորութեանն Քրիստոսի ընդ Եկեղեցւոյ: Պարաքերնին ալ կը հասկըցընէ եւ իրարու կը կապէ. ինչպէս որ մէկ կողմանէ կնիկ մարդէն հնազանդութիւն ու երկիւղ կ’ուղէ, անանկ ալ էրիկ մարդէն գութ ու անուշութիւն կը պահանջէ: Աւստի պսակաւածներուն մէջ ինչպէս կնկան կողմանէ եղած անհնազանդութիւնը

դատապարտելի է, նոյնպէս էրկան կողմանէ եղած անգթութիւնը դատապարտելի է:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ. 1. Գ. Ը. 49—57):

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս «Իսսած ատեն՝ ժողովորդապետին տնէն մարդ մ'եկաւ ու իրեն ըսաւ. Եղջիկդ մեռաւ, պարապ տեղ իրեն աշխատութիւն մի տար: Իսկ Յիսուս երբ որ լսեց, պատասխան տուաւ իրեն ու ըսաւ. Մի վախնար, մինակ հաւատա, ու կենդանի կ'ըլլայ: Եւ երբ որ տուն մտաւ, թող շտուաւ որ մարդ մը մտնէ, մինակ զՊետրոս եւ զՅակոբոս եւ զՅովհաննէս, ու աղջկան հայրը մայրը: Եւ մէկքն ալ վրան կուլային ու կը կոծէին: Յիսուս ալ ըսաւ. Մի լաք, վասն զի մեռած չէ, այլ կը քնանայ: Եւնոք ալ զինքը ծաղը կ'ընէին. վասն զի գիտէին որ մեռած էր: Եւ Յիսուս ամենն ալ դուրս հանելէն ետքը՝ ձեռքէն բռնեց, կանչեց ու ըսաւ. Եղջիկ դու, ելիր կայնէ: Եւ հոգին դարձաւ վրան եկաւ, ու խեղոյն կայնեցաւ: Եւ հրամայեց որ ուտելիք տան: Ծնողքն ալ զարմացան: Իսկ Յիսուս կը պատուիրէր որ չըլլայ թէ եղած բաները մարդու մ'ըսեն:»

Ըս հրաշքէս կը հասկընանք որ Աստուած մեզի ամեն կերպ բարեքները կ'ընէ ու կը պարգևէ, չէ թէ մինակ հոգեւորները՝ որ մեր փրկութեան համար զխաւորաբար պէտք են, հապա մարմնաւորներն ալ՝ որ մեր հոգւոյն փրկութեան վնասակար չեն. միայն մեզմէ կատարեալ հաւատք կը պահանջէ, թերահաւատութիւն չ'ուզեր: Յիսուս ինչ ըսաւ ժողովորդապետին. «Մի վախնար, ըսաւ, մինակ հաւատա»: Ըսել է թէ միայն հաւատք կ'ուզէ: Շատ անգամ քրիստոնեայք Աստուծակ խնդիրք կ'ընեն, ու չեն ատներ: Ի՞նչ է պատճառը: Կամ ան է՝ որ բոլոր սրտանց կատարեալ հաւատով չեն խնդրեր. եւ կամ ան՝ որ մարմնաւոր սէրն ու աշխարհային շահասիրութիւնը մէջ մանելով՝ խնդրուած բանը մարդուն հոգւոյն փրկութեան վնասակար կ'ըլլայ, ուստի Աստուած ալ չիտար: Բայց վերցուր մարմնաւոր սէրն ու աշխարհային շահասիրութիւնը, կատարեալ հաւատք ու Աստուծոյ կամեց կատարեալ համակերպութիւն ունեցիր, եւ ան ատեն մեռած ալ ունենաս՝ Աստուած կը յարուցանէ:

Իսկ զինքը թէ մարմնաւոր սէրն ու աշխարհային շահասիրութիւնը վերցուցիր, կատարեալ հաւատք ալ ունեցար, սակայն Աստուած խնդիրք չիկատարեր: Հոգ չէ. դուն բու պարաք կատարէ, եւ դարձեալ նոյն ուրախութիւնն ու նոյն սրտի հաճութիւնն ունեցիր, ինչպէս որ կ'ուենեայիր՝ թէ որ Աստուած խնդիրք կատարելու ըլլար: Ասոր մեծ ու հիանալի

օրինակն Աբրահամ նահապետին վրայ կը տեսնենք: Աստուած Աբրահամայ հաւատքը տեսնելով՝ զինքն օրհնեց ու խոստացաւ որ երկնից աստղներուն ու ծովուն աւաղին պէս շատ զաւակ կ'ունենայ: Աբրահամ՝ որ ինքն ալ ծեր էր, իր կնիկը Սարան ալ պառաւ ու ամուլ էր, թերահաւատութիւն չըրաւ. հաւատաց ու հաւատովն իսահակ զաւակն ալ ստացաւ: Ետքը Աստուած իրեն հրամայեց որ զիսահակ առնէ, լերան գլուխը տանի, հոնտեղը իրեն որջակէզ մատուցանէ: Ինչպէս կ'ըլլար. մէկ հատիկ զաւակ էր իսահակ. թէ որ ան մեռնէր, Աստուծոյ խոստումներն ինչպէս կը կատարուէր: Սակայն ինք ամենեւին չտարակուսեցաւ, թերահաւատութիւն չըրաւ: Տես, ինչ կ'ըսէ «Պօղոս առաքեալ». «Միտքը դրաւ որ Աստուած մեռելներուն մէջէն ալ կրնայ յարուցանել»: (Եֆ. 7. ԺԱ. 19): Ուստի ուրախութեամբ ու սրտի հաճութեամբ հնազանդեցաւ, գնաց որ Աստուծոյ հրամանը կատարէ: Բայց Աստուած Աբրահամու հաւատքը տեսնելով, երկնաւոր ձայնով կանչեց ու արգելեց. եւ իր զաւակներն երթալով պնչափ շատցան, որ Աստուծոյ ըսածին պէս համբանք չունեցան:

Ահա մինակ աս կերպով մեր խնդիրները կրնանք Աստուծոյ ընդունիլ: Խնդրած ատեննիս կատարեալ հաւատով խնդրենք. ու Աստուծոյ յանձնենք որ եթէ կ'ուզէ՝ տայ, թէ որ չ'ուզեր՝ չտայ: Թէ որ կու տայ, ըրած պարզեւն ու բարեւրութիւնը ձանձնանք, եւ գոհութիւն ու երախտագիտութիւն ընելով՝ ընդունինք: Իսկ թէ որ չ'իտար, դարձեալ ուրախութեամբ ու սրտի հաճութեամբ իր ամենատուրը կամքն օրհնենք, իր կամաց կատարեալ համակերպութիւն ունենանք եւ ամենեւին տակնուվրայ չըլլանք. վասն զի Աստուած գիտէ թէ մեր հոգւոյն փրկութեան համար ինչ պէտք է, ինչ պէտք չէ, որ բանն օգտակար է, որ բանը վնասակար է. ուստի ինչ պէս պէտք է, ինչպէս օգտակար է՝ անանկ կու տայ. վասն զի «Կ'ուզէ որ բոլոր մարդիկ փրկութեան հասնին»: (Ա. Տէ. 17. Բ. 4):

Մ.Ռ.Ա.Ջ.ԻՆ ընթերցուածը Հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. ԻԵ. 9—12. 8:)

“Մն օրը պիտ'որ ըսեն. Ահա Տէր Աստուած մեր, որուն վրայ յոյսերնիս դրած էինք, ան կ'ազատէ զմեզ. վասն զի աս է Տէր, եւ ասոր կը սպասէինք ու մեր փրկութեան վրայ ցնծանք եւ ուրախ ըլլանք: Եւ Աստուած աս ըբան վրայ մեզի հանգիստ կու տայ, ու Մովաբացին ոտքի տակ կ'երթայ, ինչպէս որ մէկը կալը կամնասայլով կը կոխէ ու իր ձեռքը կը հանգչեցընէ, անանկ ալ Աստուած անոնք կորսընցընելով՝ ողորմելի ըրաւ. եւ անոր բարձրութիւնը կը խոնարհեցընէ՝ որուն ձեռքը կ'երկընցընէր: Եւ քու ապաստանելու պարիսպներուդ բարձրութիւնը կը խոնարհեցընէ ու մինչեւ տակը կ'իջնան: Ան օրը Հրէաստանի երկրին մէջ աս երգս երգեն, թէ Ահա զօրացեալ քաղաքն ու մեր փրկութիւնը. պարիսպ ու պատ պիտի կանգնեցընէ: Դռներնիդ բացէք, եւ անանկ ժողովուրդ մտնէ, որ արգարութիւն կը պահէ ու ճշմարտութիւն կը պահէ, ճշմարտութեան վերահացու է ու խաղաղութիւն կը պահէ, խաղաղութիւն: Վասն զի քու վրագ, Տէր, ամէն յոյսերնիս դրինք մինչեւ յաւիտեան: Դուն՝ որ բարձր տեղ բնակողները խոնարհեցուցիր վար իջուցիր, զօրաւոր քաղաքները կը կործանես եւ զանոնք մինչեւ տակը կ'իջեցընես: Հեղեմն ու խոնարհներն իրենց ոտքովն ու անանկները քալելով՝ զանոնք կը կոխկրտեն: Բարեպաշտներուն ճամբաներն ուղիղ են. աստուածապաշտներուն ճամբաները շտկուած ու պատրաստուած են: Վասն զի Տիրոջ ճամբաներն իրաւունք են:”

Մս խօսքերով Եսայի մարգարէն կը հասկըցընէ թէ աստանային հպարտութեան բարձրութիւնը պիտի խոնարհի՝ մինչեւ դժոխք իջնայ, եւ իր հնարած կոապաշտութիւնը պիտի փճանայ. Բրիստոսի սուրբ Եկեղեցին պիտի զօրանայ ու դժոխոց զօրութիւնն անոր բան մը պիտի չկրնայ ընել: Ար հասկըցընէ ալ որ Բրիստոսի սուրբ Եկեղեցւոյն մէջ անանկ ժողովուրդ պիտի ըլլայ, որ արգարութիւն ու ճշմարտութիւն ու խաղաղութիւն կը պահէ. հեղ ու խոնարհ եղողները՝ միշտ յաղթող կը գտնուին, ու աստուածապաշտ եղողներն՝ Աստուծոյ իրաւունքը պահելով՝ յառաջ կը տանին:

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Փիլիպպեցիս գրած թղթէն է: (Գլ. Ա. 1—11:)

«Պօղոս ու Տիմոթէոս՝ ծառայք Յիսուսի Քրիստոսի, փիլիպպեցեաց կողմերն եղող բոլոր սրբերուն ի Քրիստոս Յիսուս, եպիսկոպոսակիցնեցեցող ու սարկաւազնեցող: Շնորհք իջնայ ձեզն ու խաղաղութիւն Աստուծակ՝ մեր հօրմէն եւ ի Տեառնէ Յիսուսէ Քրիստոսէ: Որչափ որ զձեզ կը յիշեմ, միշտ գոհութիւն կու տամ իմ Աստուծոյս: ամէն ատեն ամէն աղաչանացս մէջ ամենուդ համար խնդալով աղօթք կ'ընեմ. վասն զի առաջին օրէն մինչեւ հիմակ աւետարանին հետ կեցար: Աս բանիս վրայ ապահով եմ, որ ձեր վրայ բարի գործքերը սկսողը՝ կը կատարէ ալ մինչեւ Յիսուսի Քրիստոսի օրը. եւ աս ասանկ ամենուդ համար իրաւ կը կարծեմ, որովհետեւ կապանքներուս ու պատասխանատուութեանս ու աւետարանին հաստատութեան մէջ՝ զձեզ սրտիս մէջն ունիմ, որ ամենքդ ինծի շնորհաց կցորդ ըլլաք: Աստուած ինծի վկայ է, որ Յիսուսի Քրիստոսի գթօնիլ ինչպէս ամենուդ ալ կարօտեր եմ. ու աղօթքս ան է՝ որ ձեր սէրը գիտութեամբ ու ամէն կերպ իմաստութեամբ եւեւ եւեւ լըք աւելնայ, որ աղէկն ընտրէք. որպէս զի Քրիստոսի օրը հաստատուն գտնուիք եւ առանց գայթակղութեան ըլլաք, Յիսուսի Քրիստոսի ձեռքօնիլ արդարութեան պտուղներով լեցուած ըլլաք, ի փառս եւ ի գովեստ Աստուծոյ:»

Տես, սուրբ գրոց մէջ որչափ գովասանքը կ'ըլլայ անոնց՝ որ Քրիստոսի սուրբ հաւատքին մէջ հաստատ կը կենան: Բայց որովհետեւ մինակ հաւատոց վրայ հաստատ կենալը բաւական չէ, այլ բարի գործքերն ալ պէտք են. անոր համար Պօղոս առաքեալն ալ կը հասկըցընէ թէ կ'ուզէ որ քրիստոնեայք հաստատուն գտնուին. այս ինքն՝ հաւատքի մէջ առանց գայթակղութեան ըլլան, մեղք գործելով Աստուծոյ շնորհքէն չիյնան, հապա արդարութեան պտուղներով կամ բարի գործքերով լեցուած ըլլան:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ. 44—50):

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. «Երբ որ ամէնքն ալ բոլոր ըրած բաներուն վրայ դարմացեր կեցեր էին, իր աշակերտներուն ըսաւ. Աս բաները դուք մտուրնիդ դրէք, որ որպիս մարդոյ՝ մարդկան ձեռքը պիտի մտանուի: Եւ անոնք ան խօսքը չէին հասկընար եւ իրենցմէ ծածկուած էր՝ որ չհասկընան. եւ իրեն ալ ան բանը հարցընելու կը վախնային: Մէջերնին խորհուրդ մտաւ թէ իրենց մէջ արգեօք մեծն ո՞վ է: Յիսուս երբ որ անոնց սրտին խորհուրդն իմացաւ, տղայ մ'առաւ, անոնց մէջ իր քօնը կեցուց ու իրենց ըսաւ. Ով որ աս տղան իմ անուամբս կ'ընդունի, զիս կ'ընդունի. եւ ով որ զիս կ'ընդունի, զիս խաւրողը կ'ընդունի. վասն զի ձեր ամենուդ մէջ փոքրիկ ըլլողը՝

մեծ կ'ըլլայ: Յովհաննէս պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Վարդապետ, մէկը տեսանք՝ որ քու անուամբդ սատանաները կը հանէր, եւ զինքն արգելելցիւք. վասն զի մեր հետը չի պարտիր: Յիսուս ալ իրենց ըսաւ. Մի արգելէք զինքը. վասն զի ձեզի թշնամի չեղողը՝ ձեր կողմն է:»

Աս սուրբ աւետարանիս պատմութենէն ու քրիստոսի Տեառն մերոյ աստուածային խօսքերէն կը հասկընաս թէ որչափ իրարմէ հեռու են աշխարհքիս ճամբան եւ Աստուծոյ ուղած ճամբան: Աշխարհքիս ճամբան նայելով՝ կը տեսնես թէ երեւելի ու զարմանալի գործքեր ընողը կ'ուզէ որ ամէն ալ բերանարաց մնան ու գովասանքով զինքը մեծցընեն, եւ անունն ամէն տեղ յիշուի: Իսկ Աստուծոյ ուղած ճամբան ասանկ չէ: Աստուած կ'ուզէ որ մարդուս ճշմարիտ մեծութիւնը, այս ինքն՝ Աստուծոյ շնորհաց մէջ ըլլալը, եւ ճշմարիտ մեծագործութիւնը, այս ինքն՝ առաքինական վարքը, ծածկեալ ըլլայ, եւ անանկ մարդը գովասանքներ չունենայ, աշխարհքիս մէջ մեծ անուն չստանայ, մարդոցմէ չփառաւորուի ու մարդոց մէջ բարձրութեան ու մեծութեան աստիճան մը չունենայ: Ահա աս է, որ պայտուան սուրբ աւետարանը երկու օրինակներով մեզի կը վարդապետէ:

Առաջին օրինակը՝ նոյն իսկ քրիստոսի Տեառն մերոյ գործքն է, որ իր օրինական աս բանս մեզի կը սորվեցընէ: Ամէն ալ զարմացեր մնացեր էին քրիստոսի Տեառն մերոյ ըրած սքանչելի հրաշքներուն վրայ եւ իրեն փառաւոր գովեստներ կու տային: Իսկ քրիստոս Տէրն մեր մարդկային անհաստատութիւնը գիտնալով՝ որ պայտ կը փառաւորէ, վաղը կը նախատէ, ան գովասանքներն ու փառաւորութիւնները բանի տեղ չգրաւ. այլ կատարեալ խոնարհութիւն ընելով, ան գովասանքներուն միտ զնելու տեղ՝ իր կրելու շարչարանքներն ու նախատիքները յիշեց եւ աշակերտներուն առջևը դրաւ. որպէս զի անոնք ալ իրեն նմանելով՝ Աստուծոյ զօրութեամբ ըրած հրաշքներուն վրայ չհպարտանան, մարդոցմէ գովասանքի ու փառաւորութեան չսպասեն, եղած գովասանքներն ալ անարդէն, եւ նախատիքներն ու անարդանքները սիրով յանձն առնեն:

Այլիկորդ օրինակաւ Տէրն մեր Յիսուս քրիստոս մեզի կը հասկըցընէ թէ ճշմարիտ ու կատարեալ քրիստոնէին կերպարանքը՝ խոնարհութիւնը պիտ'որ ըլլայ. որով քրիստոնէական ընկերութեան մէջ քրիստոնեան մէկէն մէկայէն մեծ ըլլալու եւ վեր նստելու պիտի չբաղձայ, այլ մանաւանդ պաշտօնի պատճառաւ ալ վեր եղած ատեն՝ անանկ սրտի խոնարհութիւն պիտի ունենայ, որ ինք զինքն ունչի տեղ զնելով՝ ունեցած

արտաքին մեծութիւնն ալ բանի տեղ չդնէ ու ինք զինքն ա-
մենէն պղտիկ բռնէ :

Ե՛հա աս երկու օրինակն ալ մեզի կատարեալ քրիստո-
նէական խոնարհութիւն կը սորվեցընէ : Իրաւցընէ ասոնք աշ-
խարհասէր մարդոց ու զգայական ախորժանքին դէմ բաներ
կ'երեւան , ու մարդկային ամբարտաւանութեան դէմ գալով՝
ապականեալ բնութեան խիստ դժուար կու գան : Բայց ճար
չկայ . թէ որ արքայութեան ճամբան քալել ու դռնէն ներս
մանել կ'ուզենք , հարկ է որ աշխարհային եւ զգայական ախոր-
ժանքն ու ապականեալ բնութեան ամբարտաւանութեան հակ-
մունքներն ողբի տակ առնենք կոխենք . եւ մենք մեզմէ հրա-
ժարելով՝ ամէն բանի մէջ խոնարհի՛ք ու պղտիկանիք . վասն զի
ինչպէս որ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կը զրուցէ , «Անձուկ է
գուռն ու նեղ է ճամբան՝ որ ի կեանս կը տանի» : (Մ-ԳԻ .
Է . 14 :

Իսկ աւետարանին վերջի կտորը կը պատմէ որ մէկը Յի-
սուսի անուամբ սատանաներ կը հանէր , սակայն Յիսուսի աշա-
կերտներուն հետ չէր պտըտեր , անոր համար աշակերտները
զինքն արգելէր էին . բայց Յիսուս ըսաւ թէ «Մի արգելէք ,
վասն զի ձեզի թշնամի չեղողը՝ ձեր կողմն է» : Ասով Յիսուս
Քրիստոս Տէրն մեր ուղեց որ քրիստոնէական ընկերութեան
մէջ հակառակութիւն չըլլայ , մէկը մէկ դասէ , մէկալը մէկալ
դասէ ըլլալուն պատճառաւ . հերիք է որ Յիսուսի աշակերտ
ըլլայ ու Յիսուսի ճշմարիտ սուրբ Եկեղեցւոյն եւ օրինաւոր մե-
ծաւորներուն հնազանդ ըլլալով՝ Եկեղեցւոյ մէկ գլխուն տակ
մէկ մարմնոյ անդամ ըլլայ : Ուստի ասով շիհակըցուիր թէ
անխորաբար ով որ քրիստոնեայ կամ խաչապաշտ կ'ըսուի , մի-
նակ ան քրիստոնեայ կամ խաչապաշտ անուան համար՝ աս Յի-
սուսին տուած ազատութիւնը կը վայելէ . չէ՛ . վասն զի Քրիս-
տոս Տէրն մեր «Չեզի թշնամի չեղողը՝ ձեր կողմն է» , ըսաւ .
այս ինքն՝ ձեր խոսքէն դուրս չելողը : Ասոր համար՝ եթէ Եկե-
ղեցիէն , եթէ ընդհանուր ժողովքներէն եւ եթէ սուրբ հայ-
րապետներէն՝ այնչափ հերետիկոսներ դատապարտուեցան եւ
արգելուեցան , միշտ ալ կը դատապարտուին ու կ'արգելուին .
որովհետեւ Քրիստոսի ճշմարիտ սուրբ Եկեղեցւոյն թշնամի ըլ-
լալով՝ Յիսուսի կողմը չեն . ինչպէս որ նոյն ինքն Տէրն մեր Յի-
սուս Քրիստոս ուրիշ անգամ ըսած էր . «Ով որ իմ հետ չէ՝
ինծի հակառակ է , եւ ով որ ինծի հետ չիժողվեր՝ կը ցրուէ» :
(Մ-ԳԻ . ԺԲ . 30 :

Ը Ե Ն Ե Ա Յ Ո Ւ Մ Ի Ն

ՍՐԲՈՅ ԿՈՒՍՒՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր Ի 21

Ս Ե Յ ընթերցուած կը կարդացուի այսօր պատարագին մէջ: Առաջին ընթերցուածը Հին կտակարանէն, Սողոմոնի Երգերդոցէն է: Երկրորդ ընթերցուածն ալ՝ Հին կտակարանէն, Սողոմոնի Առակաց գրքէն է: (Գլ. ԺԱ. 30—ԺԲ. 4:)

«Արդարութեան պտղէն՝ կենաց ծառ կը բուսնի: Անօրէններուն հոգիները տարածամ կը վերնան: Թէ որ արդարը հազիւ կ'ազատի, հապա մեղաւորն ու ամբարիշտն ո՛ւր կը մնան: Ով որ խրատը կը սիրէ, խմաստութիւնը կը սիրէ. իսկ ով որ յանդիմանութիւնը կ'ատէ, անմիտ է: Տիրոջմէ շնորհք քանողը՝ շատ աղէկ կ'ըլայ. իսկ անօրէն մարդուն բերանը պիտի գոցուի: Մարդ անօրէնութեամբ յաշոգութիւն չի գաներ: Արդարներուն արմատը չի կտրիր: Ժրագլուխ կիներ՝ իր երկանը պսակն է:»

Արրորդ ընթերցուածը՝ նոյնպէս Հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. ԾԲ. 7—10:)

«Վասնկ կ'ըսէ Տէր. Ի՛նչպէս աղուոր են լերանց վրայ խաղաղութեան համբաւն աւետարանող մարդուն ոտքերը, որն որ բարութիւններ կ'աւետարանէ. վասն զի քու փրկութեանդ ձայնը պիտի լսեցնեմ, որ Սիոնին ըսուի թէ Աստուած քու վրադ թագաւորէ: Վասն զի քու պահապաններուդ ձայնը բարձրացաւ. եւ ան ձայնը լսելով՝ ամէնքն ալ ցնծան. վասն զի աչուրներնուն առջեւ պիտի տեսնեն ան ատենը՝ որ Տէր Սիոնին պիտի ողորմի: Աններն ու Երուսաղեմի աւերակները ցնծութիւն պիտի կանչեն, վասն զի Տէր իրեն ողորմեցաւ եւ զԵրուսաղէմ փրկեց: Եւ Տէր իր սուրբ բազուկը բոլոր ազգերուն առջեւ յայտնի պիտ'որ ընէ ու աշխարհքիս ամէն կողմը մեր Աստուծոյ փրկութիւնը պիտի տեսնէ:»

Չորրորդ ընթերցուածը՝ դարձեալ Հին կտակարանէն, Զաքարիայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Բ. 10—13):

«Ինչպա եւ ուրախ եղիր, դուստր Սիոնի. վասն զի ահա ես կու գամ եւ ի քեզ կը բնակիմ, կ'ըսէ Տէր: Եւ ան օրը շատ ազգեր Տիրոջ վրայ կ'ապաւինին ու իրեն ժողովուրդ կ'ըլլան եւ ի քեզ կը բնակին, եւ կ'իմանաս որ Տէր ամենակալ զիս քեզի խրկեց: Եւ Տէր՝ սրբութեան երկրին մէջ իր բաժինը զՅուդան կը ժառանգէ, եւ զԵրուսաղէմ նորէն կը սիրէ: Ամէն մարդ ալ Տիրոջմէ կը վախնայ, վասն զի իր սուրբ ամպերէն արթընցեր է:»

Հինգերորդ ընթերցուածն ալ Հին կտակարանէն, Մաղաքիայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Գ. 1—2:)

«Մհա ես իմ հրեշտակս կը խաբեմ, ու իմ առջևէս իմ ճամբաս կը պատրաստեմ. եւ ձեր փնտռած Տէրն յանկարծակի իր տաճարը կու գայ, ու ձեր ուզած հրեշտակն ուխտի: Ահա կու գայ, կ'ըսէ Տէր ամենակալ: Եւ իրեն մտած օրուան ո՛վ կրնայ համբերել, կամ իր յայտնուած առննուան ո՛վ կրնայ հանգարտիլ:»

Աս ամէն ընթերցուածներն ու մարգարէութիւնները, ինչպէս ուրիշ անգամ ըսած ենք, քրիստոսի Տեառն մերոյ աշխարհք գալուն վրայ են, բայց պատշաճութեամբ կը կարգացուին նաև սուրբ կոյս Մարիամ Աստուածածնի տօներուն, վասն զի ինք եղաւ միջնորդ եւ գործիք գալստեան նորա:

«Եցերորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Կորնթացիս գրած երկրորդ թղթէն է: (Գլ. 2. 16—Է. 1:)

«Ղուք արդէն Աստուծոյ կենդանոյ տաճարն էք, ինչպէս որ Աստուած ալ ըսաւ թէ Ես իրենց մէջ պիտի բնակիմ ու իրենց մէջ պիտ'որ երթամ, եւ իրենց Աստուած պիտ'որ ըլլամ, իրենք ալ ինծի ժողովուրդ պիտ'որ ըլլան: Ուստի անոնց մէջէն ելէք եւ անոնցմէ զատուեցէք, կ'ըսէ Տէր. ու պղծութուն մի մտակնաք, եւ ես զձեզ կ'ընդունիմ ու ես ձեզի հայր կ'ըլլամ, դուք ալ իմ տղաքս ու իմ աղջիկներս կ'ըլլաք, կ'ըսէ Տէր ամենակալ: Իսկ որովհետեւ ասանկ աւետիս ունինք, սիրելիք, մենք ալ զձեզ մարմնոյ ու հոգւոյ ամէն պղծութիւններէն մաքրենք. Աստուծմէ վախնալով՝ սրբութիւնը կատարենք:»

Աս խօսքերով Պօղոս առաքեալ մեզի կը հասկըցընէ թէ քրիստոս Տէրն մեր աշխարհք գալով եւ իր սուրբ Եկեղեցին հաստատելով՝ մեզմէ ինչպէս վաբք կ'ուղէ, որ ինք մեզի Հայր ըլլալով՝ մենք ալ իրեն արժանի որդի ըլլանք, եւ իրեն տաճար ըլլանք՝ որ ի մեզ բնակի: Եւ որովհետեւ ամէն սրբերէն վեր՝ Աստուծոյ գերազանց եւ անարատ տաճարն՝ ամենասուրբ կոյսն Մարիամ եղաւ, վասն զի Բանն Աստուած ի նմա անձնաւորապէս բնակեցաւ, անոր համար իր վարքն ալ մեզի օրինակ պիտ'որ ըլլայ, որ ամէն կերպով իրեն նմանելու աշխատինք, որչափ որ մեր տկարութիւնը կը ներէ:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ. 4. Գլ. Ա. 39—56:)

«Ան օրերն ելաւ Մարիամ, շուտով մը դնաց լեռնակողմը Յուդայի քաղաքը, եւ Զաքարիայի տունը մտաւ ու Եղիսաբեթին բարև տուաւ: Եւ երբ որ Եղիսաբեթ Մարեմայ բարևը

լսեց, իր որովայնին մէջ մանուկը խաղաց: Եւ Եղիսաբեթ չուզուով սրբով լեցուեցաւ, ու բարձր ձայնով աղաղակեց ու ըսաւ. Օրհնեալ ես դուն կանանց մէջ, եւ օրհնեալ է քու որովայնիդ պտուղը: Եւ աս բանս ինձի ուսկից եղաւ, որ իմ Տիրոջս մայրն ինձի գայ: Վասն զի ահա քու բարեւիդ ձայնն ականջս հասածին պէս՝ իմ մանուկս ցնձալով խաղաց որովայնիս մէջ. եւ երանի՜ անոր որ կը հաւատայ թէ Տիրոջմէն իրեն ըսուած բաները պիտի կատարուի. (Կ-ժ ը-տ ը-տ. երանի՜ քեզի՜ որ հաւտացիր թէ Տիրոջմէն քեզի ըսուած բաները կը կատարուին): Իսկ Մարիամ ըսաւ. Իմ հօգիս փառք տայ Տիրոջը. եւ իմ հօգիս՝ իմ Աստուած փրկչովս ցնձաց: Վասն զի իր ազանցն խոնարհութեան նայեցաւ: Վասն զի ահա ասկից ետքը բոլոր աղգերն ինձի երանի պիտի տան: Վասն զի չգօրն ինձի մեծամեծ բաներ ըրաւ. եւ իր անունը սուրբ է, ու իր ողորմութիւնն իր երկիւղածներուն վրայ է յորդոց յորդի: Իր բազկաւը զօրութիւն ըրաւ. իրենց մտօքն ու սրտովն ամբարտաւան եղողները ցրուեց. հզօրներն աթոռներնէն վար ձգեց, ու խոնարհները բարձրացուց: Անթի եղողները բարութեամբ լեցուց, ու մեծատունները ձեռուրնին պարսպ ձգեց, իր Խօրայէլ ծառան պաշտպանեց՝ ողորմութիւնը յիշելով. ինչպէս որ խօսք տուաւ մեր հարց՝ Աբրահամու եւ իր զաւկին ի յաւիտեան: Ետքը Մարիամ երեք ամի չափ անոր (Եղիսաբեթին) քօլը կեցաւ ու իր տունը դարձաւ:,,

Ինչպէս որ սուրբ Աստուածածնայ վերափոխման ու ծննդեան օրերը յիշեցինք, աւետարանիչք ամենօրհնեալ սուրբ կոյս Մարիամայ վարուց վրայ յատուկ բան չեն գրեց: Անոր համար իր ընծայման վրայ ալ սուրբ աւետարանին մէջ բան մը գրուած չըլլալով՝ այսօրուան պատարագին մէջ վերոյդրեալ աւետարանը կը կարդացուի: Աս սուրբ աւետարանէս կը հասկընանք թէ սուրբ կոյս Մարիամ Աստուածածին ինչպէս ծնած ատեն՝ նոյնպէս ալ ընծայուած ատեն՝ ամէն սակեղուածներէն աւելի Աստուծոյ սիրելի ու հաճելի գտնուեցաւ, անանկ որ Աստուծոյ մայր ըլլալու արժանի եղաւ: Աւտի ինչպէս որ իր Աստուածամայրութեան պատուէն իր մեծամեծ շնորհքներն ու փառքերը կը հասկընանք, նոյնպէս ալ նոյն Աստուածամայրութեան պատուէն կը հասկընանք թէ ինչպէս ի շնորհս Աստուծոյ յղացաւ, ինչպէս ի շնորհս Աստուծոյ ծնաւ եւ ինչպէս ի շնորհս Աստուծոյ ընծայեցաւ: Բայց սուրբ Աստուածածնայ ընծայման խորհուրդը հասկընալու համար՝ սուրբ վարդապետներուն խօսքերը մտիկ ընենք:

Աստուած հին օրինաց ատեն մարգարէներուն բերնովը

Յակոր նահապետին զաւերներուն յայտներ էր որ Մեսիան՝ Յուդայի ցեղէն ծնանելով՝ աշխարհք պիտի գայ: Ամէն տնուոր կը բաղձար որ Մեսիան իր տնէն ծնանի. ուստի իրենց աղջիկներն ալ տաճար կը տանէին կ'ընծայէին, որ հոնտեղը մասնաւոր կրթութեամբ ուրիշ կոյս աղջիկներուն հետ վերակացուներուն ձեռքին տակ մեծնան, ու բարի վարքով կրթուին, որ Մեսիայի մայր ըլլալու արժանի ըլլան: Աուրք Յովակիմ ու սրբուհի Աննա իրենց ծերութեան ատեն դամէնօրհնեալ սուրբ կոյսն Մարիամ հրաշխք զաւակ ունենայով, չէ թէ մինակ հաւատոյ աչքով նայելով՝ յոյս մ'ունեցան, հապա կրնամ ըսել թէ մարգարէական հոգւով աղջեցութիւն մ'ունեցան, որ ան ամէնօրհնեալ կենաց ծառը զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս պիտի պողարերէ: Ասոր համար փութացին որ ժամ մը յառաջ զինքն Աստուծոյ տաճարը տանին ու հոն նուիրեն, որպէս զի գիշեր ցորեկ Աստուծոյ ծառայութեան զբաղելով՝ Արդւոյն Աստուծոյ մայր ըլլալու պատրաստուի:

Արդապետներէն ոմանք կ'ըսեն թէ ամէնօրհնեալ սուրբ կոյսն Մարիամ երեք տարւան էր, երբ որ իր ծնողքը զինքն Աստուծոյ տաճարը տարին, ընծայեցին: Բայց որովհետև տարիքը գիտնալն անանկ պարագայ մը չէ՝ որ անոր համար մասնաւոր խօսք մ'ընենք, մեզի այսչափ գիտնալը հերիք ըլլայ որ ինչպէս առ հասարակ սուրբ հարք ու վարդապետք կը զօուցեն, սուրբ կոյսն Աստուածածին իր պղտիկութեան ատեն ընծայեցաւ Աստուծոյ տաճարը: Եւ եթէ կ'ուզենք որ այս սուրբ օրս մեզի հոգեւոր շինութիւն մ'ըլլայ, մտածենք թէ ինչ հոգւով սուրբ Յովակիմ ու սրբուհի Աննա իրենց զաւակն ընծայեցին. ինչ հոգւով ամէնօրհնեալ սուրբ կոյսն Մարիամ ինք զինքն ընծայեց եւ իր ընծայմանէն ետքը ինչ վայր ունեցաւ:

Աուրք Յովակիմ ու սրբուհի Աննա շատ տարի յառաջ պսակուած ըլլալով՝ միշտ կը բաղձային որ զաւակ մ'ունենան. բայց Աստուծոյ կամքն ան էր որ մինչև ծերանան՝ իրենց զաւակ չըլլայ, իրենք ալ Աստուծոյ կամքն օրհնելով՝ ամենուին շարժողօհացին: Իսկ Աստուած՝ որուն նախասնամութիւնն ու անտեսութիւնն անքննելի է, ծերութեան ատեննին իրենց զաւակ տուաւ, որ մարդկային բնութեան կարգէն դուրս բան ըլլալով՝ յայտնապէս հրաշական էր: Արդ՝ ինք իրեն յայտնի է թէ սուրբ Յովակիմ ու սրբուհի Աննա իրենց ան մէկ հատիկ զաւակին վրայ որչափ սաստիկ սէր ունեցան ու ինչպէս վրան կը դողային: Սակայն իրենց աստուածային ու հոգեւոր սէրը՝ մարմնաւոր սիրոյն յաղթեց: Ճանչնալով թէ Աստուծոյ կամքն ան էր՝ որ իրենց քովէն զատեն ու Աստուծոյ տաճարն ընծայեն, իրենց

ղաւկին պղտիկութեան ու փափուկ բնութեան շնայեցան . այլ անմիջապէս Աստուծոյ կամաց համակերպութիւն ընելով՝ մարմնաւոր սէրն ու բնական գութը մէկգի դրին , եւ յօժարութեամբ ու սիրով իրենց զաւակը տարին , տաճարը յանձնեցին : Եւ իրենց բրած ընծային վրայ խիստ ուրախացան , վասն զի մեծ ընծայ մ՛ը ըլլալով՝ գիտէին որ Աստուծոյ մեծապէս հաճոյական էր : Անկից ետքը ամենեւին չմտածեցին , հասարակ ծնողքներուն պէս՝ վրան դողալով դողդըղալով հոգ չտարին , որպէս զի Աստուծոյ ընծայածնին՝ իրենց բնական սիրովը նորէն իրենց չքաշեն չյատկացընեն . այլ բոլորովին Աստուծոյ յանձնելով՝ իրենք իրենց վարուց հոգ տարին , որ Աստուծոյ շնորհաց մէջ ապրին ու բարի մահուամբ աշխարհքէս ելլելու արժանի ըլլան :

Վասն ամենօրհնեալ սուրբ կոյսն Մարիամ՝ իրաւքընէ ընծայուած ատեն պղտիկ էր , բայց Աստուծոյ շնորհքովը լուսաւորուած ըլլալով՝ հօրը մերը բնական սէրը մէկգի ձգեց , իր սիրտն Աստուծոյ մեծարորոք սիրովը վառեց բորբոքեց , եւ յօժարութեամբ ինք զինքն իրրեւ անուշահոտ պատարագ բուրովին Աստուծոյ ընծայեց , եւ ինչպէս կ'երեւայ՝ Աստուծմէ յատուկ մտաց լուսաւորութիւն մ'ընդունելով՝ միանգամայն մշտնջենաւոր ողջախոհութեան ու կուսութեան ուխտ ըրաւ : Ըրած ընծայումն անանկ մեծ ու գերազանց էր՝ որ մինչեւ ան ատեն անանկ արժանաւոր ու Աստուծոյ հաճոյական ընծայ մը չէր եղած . վասն զի ամենօրհնեալ սուրբ կոյսն Մարիամ ի յաւիտենից ի մայրութիւն Որդւոյն Աստուծոյ ընտրուած ըլլալով՝ իր յղութեան ատեն սկզբնական մեղքէն ազատ եղաւ , մասնաւոր շնորհքներով ու Հօգւոյն սրբոյ պարգեւներովը զարգարուեցաւ , եւ սրբութեան կողմանէ բոլոր սրբերէն , հրեշտակներէն ու հրեշտակապետներէն , սերովբէներէն ու քերովբէներէն գերազանց եղաւ :

Ինք զինքն ընծայելէն ետքն ալ՝ Աստուծոյ տաճարին մէջ մնաց , եւ աշխարքէս հրաժարած ըլլալով՝ հոնտեղը ուրիշ կուսանաց հետ Աստուծոյ ծառայութիւն ընելով՝ ապրեցաւ , մինչեւ ան ատեն՝ որ աստուածային նախախնամութիւնը սահմաներ էր որ իր մշտնջենաւոր կուսութիւնն անխախտ ու անապական պահելով՝ սուրբ Յովսեփայ հետ պահուի : Հոնտեղը ամէն կերպ առաքինութիւններու մէջ շարունակ ինք զինքը կրթեց , ինչպէս որ սուրբ Ամբրոսիոս մէկիկ մէկիկ կը գրէ : Եւ սուրբ վարդապետը կը զրուցէ թէ ամենօրհնեալ սուրբ կոյսն Մարիամ սրտիւ խոնարհ էր , խօսքով հեղ , գործքերուն մէջ խոհեմ . սուրբ գիրքերը կարդալու փոյթ ունէր ու միտ կը գնէր . աղօթքի եռանդնօտ էր . իրմէ վերիններուն հնա-

զանդ էր ու պատիւ կու տար, իրմէ վարիններուն հետ անուշու-
 թեամբ ու հեզու թեամբ կը վարուէր. ազքատութիւնը կը սի-
 րէր ու աղքատաց հետ յօժար սրտիւ կը խօսէր. սնտիառու-
 թենէ կը փախէր, նախանձը կ'ատէր, մարդու մը չար չէր
 ըներ, այլ ամենուն բարի կ'ուզէր ու կ'ըներ. իր վարմունքն,
 իր քալուածքը՝ պարկեշտ ու վայելուչ էր, անանկ որ իր սքան-
 չելի պարկեշտութիւնն ու արտաքին համեստութիւնն իր ներ-
 քին սրբութեան ու իր հոգւոյն կատարեալ առաքինի ըլլալուն
 նշանն էր: Աերակոյ կողմանէ ալ՝ քիչ ուտող էր, իր կեանքը
 պահելու համար պէտք եղածէն աւելին չէր ուտեր, ան ալ
 հասարակ ու ստորին կերակուր էր. մանաւանդ թէ շատ օր
 առտուրնէ մինչեւ իրիկուն պահքով ու ծոմով կ'անցընէր:
 Ամենեւին դատարկ չէր կենար. միշտ բանի գործքի կը զբա-
 ղէր, աշխատանքը կը սիրէր, հանգստութեան հոգ չէր ըներ
 եւ իր մարմինը կը նեղէր: Թէպէտ ուրիշ կուսանքներուն հետ
 պէտք եղած ատեն կը վարուէր եւ անուշ զրուցքներով կը
 խօսէր, բայց առանձնութիւնն ու մինակութիւնն ալ կը սիրէր.
 վասն զի հարկ չունէր՝ որ ստեղծուածոց հետ խօսի ու հանգչի,
 որովհետեւ հրեշտակներուն հետ կը խօսակցէր ու Աստուծոյ
 հետ գերագոյն հաղորդակցութիւն ունէր, չէ թէ մինակ ար-
 թուն եղած ատեն, հապա նաեւ կրնանք ըսել՝ քնացած ա-
 տենն ալ: Ամենեւին շատզրուցութիւն չէր ըներ, մանաւանդ
 էրիկ մարդու հետ ընաւին չէր խօսեր, թէ որ հարկ մը չըլ-
 լար ու եղբայրսիրութեան գութը չպարտաւորէր: Խցէն դուրս
 չէր ելլեր, բայց եթէ տաճար երթալու կամ ողորմածութեան
 գործք մ'ընելու համար. ան ալ իր ազգակամներէն կամ ուրիշ
 կնիկներէն մէկն իրեն ընկեր առնելով, որպէս թէ իր պար-
 կեշտութեան պահապան ըլլալու համար. թէպէտ շիտակը
 զրուցելով՝ անանկ պահապաններու կարօտ չէր, վասն զի իր
 դէմքէն անանկ աստուածային շնորհք կը կաթէր՝ որ երեսը
 նայողներն առաքինութեան ու մաքրութեան սէր կ'իմանային
 եւ յարգութիւն մատուցանելու կը պարտաւորէին:

Ամենօրհնեալ սուրբ կուսին Մարիամու աս ամէն առա-
 քինութիւնները պատմելէն ետքը՝ կը դառնայ վերոյգրեալ վար-
 դապետը կուսանքներուն ասանկ խրատ կու տայ. «Ահա առա-
 քինութեան մաքուր հայելին, ահա կատարելութեան օրինակը,
 որ ձեր առջևը կը գրուի, որպէս զի Մարիամու կուսին վա-
 րուց ու գործոց նմանիք, որն որ բոլոր ստեղծուածներէն աւելի
 մաքուր ու սուրբ է: Անկից կրնաք սորվիլ թէ ինչ բաներէն
 փախչելու, ինչ բաներու ետեւէն ըլլալու եւ ինչ գործքեր
 ընելու է: Աստուծոյ մօրմէն աւելի աղէկ վարպետ զով կրնաք

գանել, որ առաքինութեան ճամբան սորվիք ու բրիստոնէական կատարելութիւնը ստանաք:»,

Ըստ խրատս սուրբ վարդապետը մասնաւորապէս կուսանքներուն կը գրէ. բայց առհասարակ ամէն հաւատացեալը ալ կը վերաբերին: Ուստի ամէնքս ալ սուրբ Աստուածածնայ վարուց նայինք. որչափ որ մեր տկարութիւնը կը ներքէ՝ իր առաքինութիւններուն նմանելու փոյթ տանինք. վասն զի մինակ աս ճամբով կրնանք ապահով ըլլալ որ ինք ալ գթութեան աչքով մեզի կը նայի ու մեզի համար բարեխօս ըլլալով՝ զմեզ իր Աստուածորդւոյն առջեւը կը մատուցանէ, որպէս զի իր երկնաւոր օրհնութեանց արժանի ըլլանք, աս աշխարհքիս մէջ հոգեւոր ու մարմնաւոր կարօտութիւններնուս օգնութիւն գտնենք, ամէն փորձանքներէն ազատինք, եւ ի հանդերձեալն յախտենական արքայութեան փառաց հասնինք:

Ե. Կ Ի Ր Ը Կ Ի

Յ Ի Ս Ն Ը Կ Ը Յ Բ Ը Ր Ե Կ Ե Ն Գ Ը Ն

ԸՌԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Էսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. ԻԹ. 11—20):

«Վո՛րբ աս պատգամներս՝ ձեզի կնքուած թղթի բանի պէս ըլլայ. որ կարգալ գիտցողի մը տալով՝ Սա գիրը կարգա՛րած ատեննին՝ ան ալ ըսէ. Չեմ՝ կրնար կարգալ, վասն զի կնքուած է: Եւ նոյն գիրն անանկ մարդու մը ձեռք արուի, որ գիր չգիտնայ եւ իրեն ըսեն. Սա գիրը կարգա, եւ ան ալ ըսէ. Կարգալ չեմ գիտեր: Եւ կ'ըսէ Տէր. Աս ժողովուրդն իր բերնովն ինձի մօտիկ է եւ իրենց շրթուքներովը զիս կը պատուեն, իսկ իրենց սրտիւն ինձմէ հեռացեր՝ մէկգի են քաշուեր. պարսպ տեղ զիս կը պաշտեն, մարդկային պատուիրաններն ու վարդապետութիւնները կը սորվեցընեն: Ընոր համար ահա ես ալ կը դառնամ ադ ժողովուրդը կը փոխեմ եւ զիրենք կը փոխեմ. իմաստնոց իմաստութիւնն ալ կը կորսընցընեմ, ու խելացիներուն խորհուրդը կ'արհամարհեմ: Ասյ անոնց՝ որ խորին խորհուրդներ կը խորհին, ու Տերամբ շնն խորհիր. վսյ անոնց՝ որ ծածուկ խորհուրդներ կը խորհին, եւ իրենց գործքերը խաւարի մէջ կ'ըլլայ, ու կ'ըսեն. Չմեզ ո՞վ կը տեսնէ եւ ըրածնիս ո՞վ կ'իմանայ: Ա՛չ ապաքէն դուք բրտի կաւին պէս կը սեպուիք: Մի՛թէ ստեղծուածն իր ստեղծողին կրնայ

ըսել որ զիս դուն չտեղծեցիր. կամ արարածն իր արարչին կրնայ ըսել որ զիս իմաստութեամբ չբռիր: Շատ ատեն չ'անցնիր, և իբրանան՝ քերթել լերան պէս կ'ըլլայ. քերթել ալ անտառի կարգ կ'անցնի: Եւ ան օրը խուլ եղողներն ան գրին խօսքերը կը լսեն, եւ խաւարի ու միգի մէջ եղող կուրաց աշուրները կը տեսնեն, աղքատներն ալ Տիրոջ համար ուրախութեամբ կը ցնծան ու մարդոց մէջ անոյցս եղողներն ուրախութեամբ կը լեցուին: Անօրէնը պակսեցաւ ու ամբարտաւանը կորեաւ, անօրէններն ալ չարեաց մէջ սատակեցան:»

Աս խօսքերով սուտ աստուածպաշտութեան պատուհասը յայտնապէս կ'երեւայ: Առտ աստուածպաշտութիւնն ան է՝ որ մինակ աստուածպաշտութեան անունն ունի, իսկ գործքը ճշմարիտ աստուածատեցութիւն է: Աստուած անանկ սուտ աստուածպաշտները նախ կը յիմարեցընէ, անանկ որ իր խօսքերն անոնց ականջը չ'անէ չհասկընան. ետքը զանոնք կը կորսընցընէ, կը փոխէ, անոնց տեղը խաւարին մէջ եղողները կ'առնէ, խլերուն ականջը կը բանայ, որ իր խօսքերն անոնք լսեն, հասկընան ու գործքով կատարեն: Ասանկ եղաւ Հրէից պատուհասը, որոնցմէ Աստուած իր ճշմարիտ հաւատքը վերցուց եւ անոնց տեղ հեթանոսները լուսաւորեց՝ որ իր հաւատքն ընդունին:

Այլիորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Փիլիպպեցիս գրած թղթէն է: (Գլ. Գ. 8—24:)

«Ասկից ետքը, եղբարք, ինչ որ ճշմարիտ է, ինչ որ պարկեշտ է, ինչ որ արդար է, ինչ որ սուրբ է, ինչ որ սիրելի է, ինչ որ աղէկ անուն ունի, ինչ որ առաքիլութիւն է, ինչ որ գովելի է, ան բաները մտածեցէք: Ինչ որ սորվեցաք, ինչ որ առիք, ինչ որ լսեցիք եւ ինչ որ իմ վրաս տեսաք, անոնք բռէք. եւ Աստուած խաղաղութեան ձեր հետն ըլլայ: Շատ ուրախ եղայ ես ի Տէր, որ դուք ալ մտածեցիք ինծի համար բան մը հոգալու, ինչպէս որ կը հոգայիք, բայց զբաղման մէջ էիք. չէ թէ կարօտութեան մը համար կը զրուցեմ. վասն զի ես սորվեցայ որ ինչ բաներով կրնամ գոհ ըլլալ: Թէ խոնարհիլը գիտեմ, եւ թէ առատ ըլլալը գիտեմ. ամէն բանի մէջ ամէն կերպով կը յարմարիմ. թէ կշտանալ, թէ անթի ըլլալ, թէ առատութիւն ունենալ, թէ պակսութիւն ունենալ, ամէն բանի կարող եմ անով՝ որ զիս զօրացուց. բայց աղէկ ըրիք որ իմ նեղութեանս մէջ ինծի կցորդ եղաք: Դուք ալ գիտէք, Փիլիպպեցիք, որ աւետարանին սկիզբները, երբ որ ես Մակեդոնիա ելայ, տալու առնելու կողմանէ ձեզմէ զատ ուրիշ եկեղեցի մը ինծի հազարգութիւն չբրաւ. վասն զի Թեսաղոնիկէի մէջ ալ մէյ մը եր-

կուք ինձի պէտք եղածը բերել տուիք: Բայց չէ թէ տուիքը կը խնդրեմ, այլ պտուղը կը խնդրեմ՝ որ ձեր կողմանէ առատ է: Այլ ես ամէն բան ունիմ ու ինձի աւելցած է. ընդունեցայ ու լի եմ Եպափրոզդիտեսին ձեռքովը՝ որ ձեզմէ անոյշ հաս է, ընդունելի ու Աստուծոյ հաճելի պատարագ է: Եւ իմ Աստուածս ձեր ամէն հարկաւոր բաները լեցնէ, ըստ իւր մեծութեան՝ փառօք ի Քրիստոս Յիսուս: Այլ Աստուծոյ ու մեր Հօրը փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն: Ողջոյն տուէք ամենայն սրբոց ի Քրիստոս Յիսուս: Իմ հետս եղող եղբարք ձեզի ողջոյն կու տան: Բոլոր սրբերը մանաւանդ կայսեր անէն եղողները ձեզի ողջոյն կու տան: Տեառն մերոյ Յիսուսի շնորհքը հոգիներնուդ հետն ըլլայ, ամէն:»

Առաջին խօսքերով Պօղոս առաքեալ հաւատացելոց խրատ կու տայ որ քրիստոնէի արժանի վարք ունենան, եւ անոր համար իր սորվեցուցած, քարոզած ու ցուցուցած գործքերը հաւատացեալներուն առջեւը կը դնէ: Իսկ մեկալ խօսքերը մասնաւոր գովասանք են Փիլիպպեցւոց, որ իրեն պէտք եղած բաները հոգացեր էին:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ--Է, Գ. ԺԱ. 1—13:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. «Տեղ մը աղօթքի նստեցաւ: Եւ աղօթքը լմնցընելէն ետքը՝ իր աշակերտներէն մէկն իրեն ըսաւ. Տէր, մեզի սորվեցուր որ ինչպէս պէտք է աղօթք ընել, ինչպէս որ Յովհաննէս իր աշակերտացը սորվեցուց: Եւ սա իրենց. Աղօթք ըրած ատեննիդ՝ ասանկ ըսէք. Հայր մեր, քու անունդ սուրբ ըլլայ, քու արքայութիւնդ գայ. ամէն օրուան հացերնիս մեզի միշտ տուր, եւ մեր մեղքը մեզի թող, վասն զի մենք ալ ամէն մեզի պարտք ունեցողին կը թողունք. եւ թող մի տար որ փորձութեան մէջ իյնանք: Եւ ըսաւ իրենց. Եւջերնիդ ո՞վ կայ՝ որ բարեկամ մ'ունենայ, ու կէս զիշերին իրեն երթայ ու ըսէ. Բարեկամ, ինձի երեք հաց փոխ տուր. վասն զի բարեկամս ճամբէն ինձի եկաւ ու բան մը չունիմ որ առջեւը դնեմ: Ըն ալ ներսէն պատասխան տայ ու ըսէ. Ինձի նեղութիւն մի տար. վասն զի դռները դոց են, մանկունքս ալ չորս զիս պառկեր են, չեմ կրնար ելլել ու քեզի տալ: Կ'ըսեմ ձեզի որ բարեկամութեան համար ալ չելլէ չտայ նէ, սակայն սաստիկ աղաչելուն համար՝ կ'ելլէ, ինչ որ պէտք է՝ կու տայ: Ես ալ ձեզի կ'ըսեմ. Խնդրեցէք, ու ձեզի կը արուի. ուզեցէք, ու կը գտնէք. գուռը զարկէք, ու ձեզի կը բացուի. վասն զի ով որ կը խնդրէ՝ կ'առնէ, եւ ով որ կ'ուզէ՝ կը գտնէ, եւ ով որ դուռը կը զարնէ՝ իրեն կը բացուի: Եւջերնիդ ո՞վ կայ անանկ հայր մը՝ որ իր որդին իրմէ ձուկ

ուզէ, միթէ ձկին տեղ օձ կու տայ իրեն. կամ հաւկիթ ուզէ, միթէ կարիճ կու տայ իրեն: Արդ՝ թէ որ դուք չար ըլլալով՝ ձեր զաւկրներուն աղէկ աղէկ պարգեւներ տալ գիտէք. հասա որչափ եւս առաւել ձեր Հայրն երկնքէն բարիք կու տայ անոնց՝ որ իրմէ կը խնդրեն:»

Յիսուս Գրիստոս Տէրն մեր իր աշակերտներուն, եւ անոնց ձեռքովն՝ իր սուրբ Եկեղեցւոյն՝ աղօթք ընելու եղանակը սորվեցուց: Աս աղօթքս հաստեղս սուրբ Ղուկաս աւետարանիչ համառօտ կը գրէ, բայց սուրբ Մատթէոս աւետարանիչ ըմանը կը գրէ, (Գլ. 2. 9—13.) աս կերպով: «Հայր մեր՝ որ երկինքն ես, քու անունդ սուրբ ըլլայ. քու արքայութիւնդ գայ. քու կամբդ կատարուի՝ ինչպէս որ երկինքն անանկ ալ երկրի վրայ: Ամէն օրուան հացերնիս պսօր մեզի տուր. եւ մեր պարտքը թող մեզի, ինչպէս որ մենք ալ մեզի պարտք ունեցողներուն կը թողունք: Եւ թող մի տար, որ փորձութեան մէջ իյնանք. հասա զմեզ չարէն փրկէ: Ասն զի քուկդ է արքայութիւնն ու զօրութիւնն ու փառքը, յաւիտեանս, ամէն:»

Աս աղօթքս Տեառն մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի բերնէն ելած ըլլալով՝ Տէրն աղօթք ըսուեցաւ: Աս աղօթքս սուրբ Եկեղեցին իրբեւ աստուածային աւանդ մը հաստատուն պահելով՝ ամէն աստուածային պաշտամունքներուն մէջ, թէ պատարագ ըլլայ, թէ ուրիշ սուրբ խորհուրդ ըլլայ, թէ օրհնութիւն ըլլայ, թէ ժամասացութիւն ըլլայ, եւ թէ ուրիշ ինչ եւ իցէ հրապարակական աղօթք ըլլայ, միշտ աս աղօթքս ալ հետը կ'ընէ: Աս աղօթքը աշխարհքիս ամէն կողմն եղող քրիստոնեայք իրենց առանձնական աղօթքներուն մէջն ալ կը մատուցանեն:

Աս համառօտ աղօթքին մէջ ինչ որ հարկաւոր է քրիստոնէին հոգւոյն փրկութեան համար՝ ամէնը կատարեալ կայ: Աս աղօթքով քրիստոնեան զԱստուած կը ճանչնայ՝ որ իր արարիչն, իր տէրն, իր փրկիչն ու իր վերջին վախճանն է: Աս աղօթքով քրիստոնեան՝ Աստուծոյ նախախնամութիւնը կը դաւանի, ու կը խոստովանի որ ամէն շնորհք Աստուծմէ է: Աս աղօթքով քրիստոնեան շատ առաքինութիւններու ներգործութիւն կ'ընէ. այս ինքն՝ հաւատոյ, յուսոյ, սիրոյ, խոնարհութեան, համակերպութեան, յանձնարարութեան, թողութեան, անյիշատարութեան, զղջման եւ ուրիշ առաքինութիւններու: Աս աղօթքով քրիստոնեան սատանայէն ու սատանային կամքէն, փորձութիւններէն ու մեղքերէն հրաժարում կ'ընէ: Աս աղօթքով քրիստոնեան՝ Աստուծոյ շնորհակալութիւնն ու փառաբանութիւնն կը մատուցանէ: Աս աղօթքին մէջ քրիս-

տոնեան իր մարմնաւոր կենդանութիւնը պահելու համար ալ պէտք եղած բաներն Աստուծմէ կը խնդրէ: Աւերջապէս աս աղօթքին մէջ եղած գերապանծ իմաստներն ու հրաշալի ասացուածներն անհնար է որ համառօտ խօսքերով աս տեղս բացատրենք. որովհետեւ թէ որ մեկնիչներուն պէս բացատրել ուղէինք, յատուկ դիրք մը գրել հարկ կ'ըլլար:

Ասանկ պատուական աղօթքն ամէն օր, մանաւանդ թէ օրուան մէջ ալ շատ անգամ կը մատուցանենք: Բայց թէ արդեօք աղէկ կը մատուցանենք, ան չեմ գիտեր: Քրիստոս երբ որ ըսաւ թէ «Խնդրեցէք, ու ձեզի կը տրուի. ուղեցէք, ու կը գտնէք, դուռը զարկէք, ու ձեզի կը բացուի», ինչպէս որ այսօրուան աւետարանին մէջ լսեցինք, չէ թէ ան աղաչանքներուն համար ըսաւ, որ մարդ մինակ բերնով կ'ընէ ու մաքով չ'ընէր կամ մանաւանդ սիրտը չարութեան մէջ ըլլալով կ'ընէ. վասն զի այսօրուան կարդացուած մարդարէութեան մէջ Աստուծոյ ըրած գանգատը լսեցինք, որ բարկանալով կ'ըսէ. «Աս ժողովուրդն իր բերնովն ինծի մօտիկ է ու իրենց շթուներն ըրով զիս կը պատուեն, իսկ իրենց սրտին ինծմէ հեռացեր՝ մեկդի են քաշուեր. պարապ տեղ զիս կը պաշտեն», : Կանւնոյն ինքն Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր նոյն աստուածային խօսքերը կրկնեց. ինչպէս որ գրուած է աւետարանին մէջ: (Մատթ. ԺԵ. 8. եւ Մարկ. Ի. 6.) Այլ Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր ան աղօթքներուն ու աղաչանքներուն համար զրուցեց՝ որ մարդ իր սիրտը չարութենէն, մեղքէն եւ աշխարհքիս սէրէն զատելով՝ կը մատուցանէ: Անանկ աղօթքներն ընդունելի կ'ըլլան, եւ անանկ աղաչանքներն Աստուած լսելով, «Երկնքէն բարիք կու տայ անոնց՝ որ իրմէ կը խնդրեն», ինչպէս որ Քրիստոս Տէրն մեր ըսաւ: Ասոր համար մենք ալ աղօթքի նստած ատեննիս՝ մեր միտքն ու սիրտն աշխարհքէն եւ աշխարհքիս ունայնութիւններէն զատենք, կամքերնուս չարութիւնը մեկդի դնելով՝ խոնարհինք, եւ զմեզ Աստուծոյ սիրովը բորբոքենք. անանկ որ ըրած աղօթքնիս մինակ ի փառս Աստուծոյ ու Աստուծոյ կամքը կատարելու համար ըլլայ:

ԼՆԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է: (Գլ. ԼՁ. 1—9:)

«Եղեկիային թագաւորութեան տասնուչորսերորդ տարին՝ Սենեքերիմ Ասորեստանեայց թագաւորը Հրէաստանի ամուր քաղաքներուն վրայ ելաւ եւ զանոնք առաւ: Եւ Ասորեստանեայց թագաւորը բունեց Լաբիսէն Ռափսակը շատ զօրքով Երուսաղէմ Եղեկիա թագաւորին խրկեց. ու եկաւ լաթ ձերմրկցընողներուն աշարակին ճամբուն վրայ՝ վերի աւազանին ջրին ճամբուն վրայ կեցաւ: Եւ Եղիակիմ Քեղկեայ՝ որ տան վերակացուն էր, ու Սոմնաս հրովարտակաց գպիրն, ու Յովաք Ասափայ՝ յիշատակաց գպիրն իրեն ելան: Ռափսակ ալ իրենց ըսաւ. Գացէք Եղեկիային ըսէք. Ասորեստանեայց մեծ թագաւորն ասանկ կ'ըսէ. Գուն քու յոյսդ որուն վրայ դրած ես. միթէ խորհրդով կամ բերնի խօսքերով պատերազմ կը լսըննայ. արդ՝ յոյսդ որուն վրայ դրեր ես, որ ինծի չես հնազանդիր: Ահա դուն քու յոյսդ եղեգէ գաւազանին՝ ջախջախած եգիպտացւոյն վրայ դրած ես, որուն եթէ մէկը կսթընելու ըլլայ՝ կը կօտրտի ու ձեռքը կը մոնէ. ահա Փարաւոն՝ եգիպտացւոց թագաւորն անանկ է, եւ անոր վրայ յոյս դնողներուն ամէնն ալ անանկ են: Իսկ եթէ ըսելու ըլլաք որ յոյսերնիս ի Տէր Աստուած մեր դրած ենք, ան չէ՞ մի որուն համար Եղեկիա (կոոց սահմանուած) բարձունքներն ու անոնց սեղանները քակեց, Հրէաստանի ու Երուսաղէմի ալ պատուիրեց որ մինակ անոր սեղանին առջեւ երկրպագութիւն ընեն: Բայց հիմա եկէք, իմ տիրոջս՝ Ասորեստանեայց թագաւորին հնազանդեցէք, եւ ձեզի երկու հազար ձի տամ, նայիմ արդեօք անոնց վրայ հեծնող կը գտնէք մի: Եւ ինչպէս կրնաք իմ տիրոջս ծառայ եղող աշխարհակալներէն մէկուն գէմ՝ զնել, դուք՝ որ յոյսերնիդ եգիպտոսի վրայ ու անոնց ձիաւորներուն եւ ձիերուն վրայ դրած էք:»

Սենեքերիմ Ասորեստանեայց թագաւորը՝ Քրիստոսէն 713 տարի յառաջ Երուսաղէմ պաշարեց, ինչպէս որ պատմութիւնը գրուած է նաեւ Գ. Թագաւորութեանց գրքին մէջ: (Գլ. Ժէ:) Աս ընթերցուածն ան պաշարման պատմութիւնն է: Այսօրուան պատարագին մէջ այսչափ մինակ կը կարդացուի. բայց Եսայեայ մարգարէութեան՝ մինչեւ 20 համարը՝

Ռափսակին ըսած յանդգնական խօսքերը կը շարունակուի, որ Աստուծոյ դէմ խօսեցաւ: Եկած կիրակին օրուան ընթերցուածին մէջ՝ առ պատմութեան շարունակութիւնը կը տեսնենք՝ որ Ռափսակին ըսած խօսքերէն ետքը եղածները կը պատմէ:

Լըկիրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Թեսաղոնիկեցիս գրած առաջին թղթէն է: (Գլ. Ա. 1—10):

«Պօղոս ու Սիղուանոս ու Տիմոթէոս՝ Թեսաղոնիկեցոց եկեղեցւոյդ՝ յԱստուած հայր մեր եւ ի Տէր Յիսուս Քրիստոս: Արանիդ շնորհք ու խաղաղութիւն ինչայ: Ամենուդ համար ամէն ատեն Աստուծոյ գոհութիւն կու տանք, մեր աղօթքին մէջ զձեզ անդադար յիշելով, եւ ձեր հաւատոց գործքն ու սիրոյ աշխատութիւնն եւ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի յուսոյն համբերութիւննիդ՝ Աստուծոյ ու մեր Հօր առջեւը յիշելով: Եղբարք սիրեցեալք յԱստուծոյ, դուք ձեր ընտրութիւնը գիտէք, որ մեր աւետարանը՝ մինակ բանիւ ձեզի չքարոզեցինք, հապա նաեւ զօրութեամբ ու Հոգւով սրբով եւ լրութեամբ բազմաւ. ինչպէս որ գիտէք ալ թէ ձեր մէջ ձեզի համար ինչպէս եղանք: Գուք ալ մեզի ու Տիրոջ նմանելով՝ շատ նեղութեան մէջ իյնալով, Հոգւոյն սրբոյ խնդրութեամբ բանն ընդունեցաք. անանկ որ Մակեդոնիայի ու Աքայիայի մէջ եղած բոլոր հաւատացելոց օրինակ եղաք: Ասանկ չէ թէ մինակ Մակեդոնիայի ու Աքայիայի մէջ Աստուծոյ բանը ձեզմէ հաշակեցաւ, հապա նաեւ ամէն տեղ ձեր առ Աստուած ունեցած հաւատքը տարածեցաւ. անանկ որ ասկից ետքը մեզի խօսիլ ալ պէտք չէ. վասն զի անոնք մեզի համար կը պատմեն թէ ինչպէս մենք առ ձեզ մտանք, եւ դուք ալ ինչպէս կուրբերէն առ Աստուած դարձաք, կենդանի ու ճշմարիտ Աստուծոյ ծառայութիւն ընելու եւ իրեն Արդւոյն երկինքէն գալուն սպասելու, այն Յիսուսին կ'ըսեմ, զորն որ մեռելներուն մէջէն յարոյց, ան Յիսուսին՝ որ զմեզ գալու բարկութենէն պիտի փրկէ:»

Պօղոս առաքեալ՝ ինչպէս որ իր ուրիշ թղթերուն սկիզբը կ'ընէ, անանկ ալ առ թղթին սկիզբը՝ Թեսաղոնիկեցիները կը գովէ, թէ ինչպէս մեծ պատիւ ունին, որ Քրիստոսի սուրբ հաւատքին տարածուելուն աշխատեցան: Աս գովասանքներուն նոյնպէս արժանի կ'ըլլայ ով որ Քրիստոսի ճշմարիտ հաւատքը տարածելու կ'աշխատի, թէ եկեղեցական ըլլայ, թէ աշխարհական:

Իսկ աւետարանն աս է: (Գլ. 1, Գլ. ԺԲ. 13—31):

Ըս Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. «Ժողովուրդեան մէջէն

մէկն ըսաւ. Վարդապետ, եղբօրս ըսէ որ ժառանգութիւնն
 Ինծի հետ բաժնէ: Յիսուս ալ իրեն ըսաւ. Մարդ, զիս ձեր
 վրայ դատաւոր կամ բաժանարար ո՞վ դրաւ: Եւ իրենց ըսաւ.
 Նայեցէք ու ամէն կերպ ագահութենէ զգոյշ կեցէք. վասն
 զի մարդուն կեանքն իր ժողոված զիզած ապրանքներէն չէ:
 Իրենց առակ մը զրուցեց ու ըսաւ. Մեծատուն մարդու մը ար-
 տերը շատ բերք տուին. եւ ինք իրեն կը մտածէր ու կ'ըսէր.
 Ի՞նչ ընեմ, տեղ չկայ՝ որ իմ արդիւնքս ժողովեմ գնեմ: Եւ
 կ'ըսէ. Գիտեմ ինչ կ'ընեմ. շտեմարաններս կը քակեմ եւ
 աւելի մեծ շտեմարաններ կը շինեմ, եւ ցորենն ու իմ ամէն
 բարիքներս հոն կը ժողովեմ ու ես ինծի կը զրուցեմ. Անձն,
 ահա շատ տարիներու համար շատ բարիքներ ունիս ժողոված.
 Հանգչէ, կեր խմէ եւ ուրախ եղիր: Իսկ Աստուած իրեն ը-
 սաւ. Անխելք, աս գիշեր քու հողիդ քեզմէ կ'առնեն. հապա
 պատրաստածներդ որո՞նչ կ'ըլլան: Ահա ասանկ կ'ըլլայ ով որ
 ինք իր անձին համար կը ժողովէ եւ Աստուած չիմեծանար:
 Իրեն աշակերտներուն ալ ըսաւ. Ասոր համար ձեզի կ'ըսեմ.
 հողինընուդ համար մի հողաք՝ թէ ինչ պիտի ուտէք, մար-
 միններնուդ համար ալ մի հողաք՝ որ ինչ պիտի հագնելք. վասն
 զի հողին կերակրէն աւելի է, մարմինն ալ հագուստէն աւելի
 է: Ազգաներուն նայեցէք, որ ո՛չ կը ցանեն, ո՛չ ալ կը հըն-
 ձեն, ո՛չ շտեմարաններ ունին, ո՛չ ալ համարանոց. եւ Աս-
 տուած անոնց կերակուր կու տայ. որչափ եւս առաւել ձեզի՝
 որ թռչուններէն աղէկ էք: Մէջերնիդ ո՞վ կայ՝ որ իր հողա-
 լովը կարող ըլլայ իր հասակը կանգուն մ'երկրնցընել. արդ՝
 թէ որ պղտիկ բանի մը կարողութիւն չունիք, ուրիշ բաներուն
 համար ինչո՞ւ պիտի հողաք: Եուշանին նայեցէք, ինչպէս կ'ա-
 ձի. ո՛չ կ'աշխատի, ո՛չ ալ նիւթ կը պատրաստէ. ձեզի կ'ըսեմ
 որ եւ ո՛չ Սողոմոն այնչափ փառքերուն մէջ անանկ աղուոր
 բան մը հագաւ: Արդ եթէ խոտն՝ որ այսօր բաց տեղն է ու
 վաղը կրակը կը ձգեն, Աստուած անանկ կը հագուեցընէ, որ-
 չափ եւս առաւել զձեզ, թերահաւատք: Եւ դուք մի խնդրէք,
 որ ինչ պիտի ուտէք կամ ինչ պիտի խմէք եւ զբաղմունքի մէջ
 մի մտնէք. վասն զի բոլոր ադ բաներն աշխարհքին հեթանոսները
 կը խնդրեն. իսկ ձեր Հայրը գիտէ որ բոլոր ան բաները պէտք
 են: Այլ Աստուծոյ արքայութիւնը խնդրեցէք, եւ ան կ'աւել-
 նայ ձեզի:»

Վրիստոս Տէրն մեր երբ որ չուզեց ան մարդուն ժա-
 ռանգութեան բանը կտրել, չէ թէ իշխանութիւն չունենալուն
 համար էր, որովհետեւ ինք աշխարհի գերազոյն տէր եւ դա-
 տաւոր ըլլալով՝ կրնար դատաստանը կտրել ու ան մարդուն

եղբայրն ալ պարտաւորել որ արդարութիւնը կատարէ . այլ նախ առաջին՝ ինչպէս որ ետքի ըսած խօսքերէն յայննի է , ուզեց ան մարդուն ազահուածութիւնը յանդիմանել , որ չէ թէ իր արդար իրաւունքը մնտուելուն համար , այլ իր սիրտը սարկի ու ապրանքի կպած ըլլալուն համար՝ կոխներ , գուցէ նաեւ վայրագար պահանջներն կ'ընէր . եւ ասով ուզեց հասկըցընել որ եթէ մարդ ազահուածութիւն չընէ , ասանկ բաներու մէջ դիրքաւ իրաւախոհ կ'ըլլայ : Երկրորդ՝ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս աս խօսքերով ան մարդուն եղբօրն ըրածն ալ չհաստատեց . այլ նոյնպէս անոր ալ ազահուածութիւնը յանդիմանեց , որ իր եղբօրն արդար բաժինը չէր ուզեր տալ . վասն զի ազահուածութեան վրայ տուած քարոզը՝ մինակ ան մարդուն չէր , այլ առհասարակ էր . ուստի ծածկած կերպով կամացուկ մը բոլոր ան խարդախութիւնները , խարէութիւններն ու գողութիւնները յանդիմանեց , որ ասանկ բաներու մէջ կ'ըլլան , եւ ամէնն ալ Աստուծոյ պատուիրանին դէմ են , որ կ'ըսէ թէ «Մի գողանար» : (Եւլէ, Ի . 13) : Երրորդ՝ ուզեց յանդիմանել ան աշխարհականները , որ ասանկ կոխներուն մէջ եկեղեցականաց կը դիմեն , որ չէ թէ իրենց կոխն ըստ օրինաց արդարութեան կարեն , հապա իրենց կամաց ուզածին պէս կարեն . անանկ որ իրենց կամքին ուզածին պէս չկտրուած ատեն՝ կը սկսին ան եկեղեցականներուն անունը կոտրել եւ անիրաւ գատաւորներու տեղ զնելով՝ բամբասել : Եւ չորրորդ՝ մանաւորապէս եկեղեցականաց օրինակ ու խրատ մը տալ ուզեց , որ խոստովանութեան դատաստանէն դուրս՝ աշխարհականներուն ասանկ բաներէն գործքերէն հեռու կենան . որովհետեւ իհատ դժուար բան է , որ աշխարհականաց բաներուն մէջ խառնուելով՝ մէկ կողման կամ մէկալ կողման կամ երբեմն նաեւ երկու կողման ալ բամբասանքներէն կարող ըլլան ազատիլ : Ըսի թէ խոստովանութեան դատաստանէն դուրս . վասն զի խոստովանութեան սուրբ խորհրդին մէջ քահանան իբրեւ գատաւոր կը նստի . անոր համար՝ արդարն ու անիրաւն որոշելու պարտական է , եւ իր վճիռը պիտի տայ . խոստովանորդին ալ խոստովանահօրը վճիռն ընդունելու եւ հնազանդելու պարտական է . անանկ որ խոստովանահայրը ծուռ վճիռ մը տալով՝ Աստուծոյ առջեւը յանցաւոր կ'ըլլայ , խոստովանորդին ալ խոստովանահօրը շետակ ու արդար վճռոյն չհնազանդելով՝ Աստուծոյ առջեւը յանցաւոր կ'ըլլայ :

Աս բանիս վրայ Քրիստոս Տէրն մեր ազահուածութիւնը բնական մը զնելով՝ շարունակեց իրեն աստուածային քարոզը , ինչպէս տեսար վերը : Մասնաւոր բացատրութիւն մը զնելու

Հարկ չկայ. բաւական է որ մտադրութեամբ կարդաս ու մտածականի մը պէս ալ ամէն մէկ խօսքին վրայ մտածես: Այսչափ միայն կը զրուցեմ որ ամբընան անոնք՝ որ իրենց սիրտն ու միտքն ուտելիքի, խմելիքի, հագուստի վրայ դնելով՝ աշխարհքիս մարմնաւոր բաներն իրենց առաջին ու գլխաւոր բանը գործքն ըրած են, իսկ հոգեւորը չէ թէ մինակ երկրորդական բանի մը տեղ դրած են, հապա նաեւ կ'ամբընամ ըսելու՝ բոլորովին մէկդի ձգած են: Եւ իրաւցընէ կ'ամբընամ ըսելու, ոմանք անանկ ընկողմեր են մարմնաւոր շահ ընելու եւ ան շահերով իրենց ապրուստը, հագուստն եւ ունայնասիրութիւնը հոգալու, որ եթէ անանկ մարդուն դառնաս մէյ մ'ըսես թէ Բիշ մը հոգիդ հոգա, բերնէն ուրիշ բան չես լսեր, բայց եթէ աս՝ որ Ինչպէս ընեմ, այնչափ բան գործք ունիմ, որ չեմ կրնար ատեն գտնել: Ամօ թ ամօ թ. ուտելու խմելու ատեն կայ, հագուելու կապուելու ատեն կայ, զգօսանք ընելու ատեն կայ. իսկ հոգին հոգալու ատեն չկայ: Ինչ ըսաւ Յիսուս. «Անխելք, աս գիշեր քու հոգիդ քեզմէ կ'առնեն», Ետքը: Քանի օրուան կեանք է աս կեանքը, եւ ո՞վ գիտէ՝ որ իր վերջին օրը ո՞րն է: Աս անցաւոր ու անստոյգ քանի մը օրուան կենաց համար այսչափ աշխատանք, այսչափ տառապանք. իսկ յաւիտենականին համար՝ ոչինչ:

Ար դառնամ վերը ըսածս կը կրկնեմ. Քրիստոսի Տեառն մերոյ աստուածային քարոզը մտադրութեամբ կարդա ու մտածականի մը պէս ամէն մէկ խօսքին վրայ մտածէ: Կայ որ քու վրադ ալ անանկ յանդիմանութեան արժանի բան մը չգտնուի, եւ Քրիստոս զքեզ ալ չյանդիմանէ, «Թերահաւատ», ըսելով, եւ զքեզ ալ աշխարհքին հեթանոսներուն կարգը չդնէ: Դուն Աստուծոյ արքայութիւնը խնդրէ, այս ինքն՝ Աստուծոյ պատուիրանները կատարելով՝ մեղքէն փախիր ու հոգւոյդ փրկութիւնը հոգա. իսկ մարմնոյդ պէտք եղած բաներն Աստուած կու տայ, անանկ որ կ'աւելնայ քեզի:

ԼՆԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ Հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարեութենէն է: (Գլ. ԼԶ. 22—ԼԷ. 11:)

«Լզիակիմ՝ քեղկեայ՝ տան վերակացուն, եւ Սոմնաս՝ հրովարտականաց դպիրն, ու Յովաք Աստիայ՝ յիշատակաց դպիրն Եզեկիային գացին՝ օձիբնին պատած, եւ Ռափսակին խօսքերն իրեն պատմեցին: Եզեկիա թագաւորն երբ որ լսեց, հագած պատմուճանը պատուեց, ու քուրձ հագնելով՝ Աստուծոյ տունն ելաւ: Եւ զԼզիակիմ՝ տան վերակացուն եւ զՍոմնաս հրովարտականաց դպիրն ու քահանայից մէջէն ծերերը՝ քուրձ հագած՝ Ամոսայ որդւոյն Եսայի մարգարէին խրկեց: Եւ ըսաւ իրեն. Ասանկ կ'ըսէ Եզեկիա. Այսօր՝ նեղութեան ու նախատանաց ու կշտամբութեան ու բարկութեան օր է. անանկ օր է՝ որ ծննդականի ցաւերն եկեր պատեր են ու չիկրնար ծնանիլ: Քու Տէր Աստուածդ լսէ Ռափսակին խօսքերը, զորն որ իր տերն Ասորեստանեաց թագաւորը խրկեց, որ զԱստուած կենդանի նախատէ, եւ անանկ խօսքերով նախատէ՝ զորոնք քու Տէր Աստուածդ լսեց. արդ՝ աս մնացածներուն համար դուն աղօթք ըրէ Տէր Աստուծոյդ: Եզեկիա թագաւորին ծառայքն Եսայիին եկան, եւ Եսայի անոնց ըսաւ. Չեր տիրոջն ասանկ ըսէք. Այսպէս կ'ըսէ Տէր. Չըլլայ որ լսած խօսքերէդ վախնաս, որով Ասորեստանեայց թագաւորին հրեշտակները զիս նախատեցին. ահա ես իրեն վրայ խռովութեան ոգի կը ձգեմ, ու համբաւ լսելով՝ իր աշխարհքը կը դառնայ եւ իր երկրին մէջ սրով կ'իյնայ: Իսկ Ռափսակ նորէն դարձաւ, Ասորեստանեայց թագաւորին հասաւ, որ Ղոբնան պաշարեր էր, վասն զի լսեց որ Ասորեստանեայց թագաւորը Լաքիսէն ելեր գացեր է: Եւ աս ալ լսեց որ Թարակ Եթէովպացուց թագաւորն ելաւ զանիկա պաշարելու: Եւ նորէն սեղը դարձաւ, ու հրեշտակներ խրկեց Եզեկիային ու ըսաւ. Ասանկ ըսէք Հրէաստանի Եզեկիա թագաւորին. Ան Աստուածը՝ որուն վրայ յոյսդ դրած ես, չըլլայ որ զքեզ խարէ եւ ըսէ որ Երուսաղէմ՝ Ասորեստանեայց թագաւորին ձեռքը չիմասնուիր: Արդ՝ ահա չես լսած որ Ասորեստանեայց թագաւորներն աշխարհքին ամէն կողմն ինչեր ըրին, ինչպէս զանոնք սատկեցուցին. Իսկ արդ՝ դձն պիտի ապրիս:»

Լ՝ս բաներս՝ անցած կիրակին օրուան մարգարէական ընթերցուածին մէջ պատմուածներուն շարունակութիւնն է. մնա-

ցածն ալ եկած կիրակինն օրը կը տեսնես, եւ հոնտեղը կատարեալ պատմութիւնը կը բնրնայ:

Երկրորդ ընթացումը՝ նոր կտակարանն, Պօղոսի առաքելոյն առ Թեսաղոնիկեցիս գրած առաջին թղթէն է: (Գլ. Գ. 1—11:)

«Մտկից ետքը, կըբարք, ձեզի կ'աղաչեմ ու կը մխիթարեմ ի Քրիստոս Յիսուս, որ ինչպէս մեզմէ սորվեցաք, թէ ինչպէս պէտք է որ վարուիք ու Աստուծոյ հաճոյ ըլլաք, անանկ ալ երթաք, որ եւեւ եւեւօք ան ճամբուն վրայ յառաջանաք: Եւ դիտէք որ ինչպէս պատուիրաններ տուինք ձեզի ի Քրիստոս Յիսուս. վասն զի Աստուծոյ կամքն աս է, որ սուրբ ըլլաք, պոռնկութենէ հեռու կենաք, ամէն մէկերնիդ իր ամենը սրբութեամբ ու պատուով ստանալը դիտնայ. չըլլայ որ ցանկութեան ցաւերու մէջ, ինչպէս են ուրիշ հեթանոսք՝ որ զԱստուած չեն ճանչնար: Զըլլայ որ աս բանիս մէջ յանցանք ընէք ու եղբայրնիդ զրկէք. վասն զի բոլոր ատանկ բաներուն համար Տէր վրէժխնդիր է, ինչպէս որ առաջուց ձեզի ըսինք ու վկայութիւն տուինք. վասն զի Աստուած զմեզ պղծութեան չկանչեց, այլ սրբութեան. ասկից ետքը՝ ով որ կ'անարգէ, չէ թէ զմարդ կ'անարգէ, այլ զԱստուած կ'անարգէ՝ որ զհոգին սուրբ ալ ձեզի տուաւ: Իսկ եղբայրսիրութեան համար՝ հարկ չկայ որ ձեզի բան մը գրեմ. վասն զի դուք ձեզմէ աստուածուսոյց էք՝ որ իրար սիրէք, ինչպէս որ արդէն ձեր սէրը կը ցուցնէք ամէն եղբարց, որ Մակեդոնացւոց ամէն կողմերը կը գտնուին: Ե՛ղբարք, ձեզի կ'աղաչեմ որ աւելի առատ ըլլաք եւ աշխատիք, հանդարտիք ու բաներնիդ գործքերնիդ տեսնէք, եւ ձեր ձեռքովը գործէք, ինչպէս որ ձեզի պատուիրեցինք. որպէս զի արտաքիններուն (այս ինքն՝ քրիստոնէսայ շնորհներուն) հետ պարկեշտութեամբ վարուիք ու բանի մը կարօտութիւն չունենաք: Ե՛ղբարք, չեմ ուզեր որ ննջեցելոց համար տղէտ ըլլաք. որպէս զի չըլլայ որ արտմիք, ինչպէս որ ուրիշները կը արտմին՝ որոնք յոյս չունին. եթէ կը հաւատանք որ Յիսուս մեռաւ եւ յարութիւն առաւ, անանկ ալ Աստուած Յիսուսի ձեռքովը ննջեցեալներն անոր հետ կը բերէ:»

Պօղոս առաքեալ իր տուած պատուիրանները կամ թէ բնէք՝ յատուկ ապսպրած բաները՝ հոս մէկիկ մէկիկ քրիստոնէից կը յիշեցնէ: Նախ՝ որ մարմնաւոր ցանկութեան մեղքերէն հեռու կենան եւ ուրիշին կնկան վրայ աչք չունենան: Երկրորդ՝ եղբայրսիրութիւնը չմոռնան: Երրորդ՝ աշխատանքով իրենց ապրուստը հոգան, որպէս զի քրիստոնէից ընկերութիւնը հեթանոսաց կարօտ չըլլայ կամ աղքատութեան պատճառաւ:

անոնց նախատինքներուն տակ չլինայ: Եւ չորրորդ՝ ննջեցեոց համար անոյց հեթանոսներուն պէս ողբ կոծ չընեն, որովհետեւ մեռելոց յարութիւն կայ, եւ ամէնն ալ պիտի կենդանանան:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ=Կ. ԳԼ. ԺԳ. 1—9):

Ան Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. «Ան ատեն քանի մը հոգի եկան ու Գալիլեացոց բանն իրեն պատմեցին, որոնց արիւնը Պիղատոս իրենց զոհերուն հետ խառնելը էր: Պատասխան տուաւ ու ըսաւ իրենց. կը կարծէք որ ան Գալիլեացիք բոլոր Գալիլեացիներէն աւելի մեղաւոր եղան, որ գլուխներնէն անանկ բան անցաւ: Զէ, կ'ըսեմ ձեզի. հապա թէ որ ապաշխարութիւն ընելու չըլլաք, ամէնքդ ալ նոյնպէս կը կորսուիք: Կամ ան տասն ութը հոգին՝ որոնց վրայ Սիրովամայ մէջ աշտարակն ինկաւ եւ զիրենք սպաննեց, կը կարծէք որ Երուսաղեմի մէջ բնակող ամէն մարդիկներէն աւելի անոնք յանցաւոր եղան: Զէ, կ'ըսեմ ձեզի. հապա՛ թէ որ ապաշխարութիւն ընելու չըլլաք, ամէնքդ ալ նոյնպէս կը կորսուիք: Աս առակս ալ ըսաւ. Մէկն իր այգւոյն մէջ թղենի մ'ունէր տնկած. եւ եկաւ՝ որ պտուղն առնէ, ու պտուղ չգտաւ: Գարձաւ այգեգործին ըսաւ. Ահա երեք տարի է, որ աս թղենիէն պտուղ առնելու կու գամ եւ չեմ գտներ. արդ՝ կտրէ սա ծառը. ինչու համար պարապ տեղ երկիրն ալ կը խտիանէ: Ան ալ պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Տէր, աս տարի ալ թող տուր, մինչեւ որ չորս դին փորեմ ու աղբ դնեմ, գուցէ պտուղ տայ. ապա թէ ոչ՝ եկած տարի կը կտրես:»

Սեղաւորը կը կարծէ թէ ուզածը կ'ընէ եւ իրեն բան մը չ'ըլլար. եւ կամ գիտէ որ հարկաւորապէս Աստուած մեղաց պատիժը կու տայ, բայց կը կարծէ թէ ատեն մը ուզածն ընելէն ետքը՝ ապաշխարութիւն ընելու ժամանակ կը գտնէ: Սակայն կը սխալի: Աստուած իր անհուն երկայնամտութեամբ, ինչպէս որ իր անսահման իմաստութիւնն ատեն ու չափ դրած է, կը սպասէ որ մեղաւորը դարձի գայ ու ապաշխարութիւն ընէ: Իսկ երբ որ Աստուծոյ դրած ատենն ու չափը կը լեցուի, ալ անկից ետքը Աստուած իր ողորմութեան գութը՝ խիստ արդարութեան ու վրէժխնդրութեան դատաստանի կը դարձնէ: Եւ Աստուած ասանկ կ'ընէ՝ չէ թէ մինակ մասնաւոր անձինքներու դէմ, հապա նաեւ ընդհանուր ընկերութեան կամ քաղաքի կամ աշխարհքի դէմ. որպէս զի հրապարակաւ ըրած վրէժխնդրութիւնն ու տուած չարաչար պատուհասն՝ ուրիշ մեղաւորներուն սարսափելու օրինակ մ'ըլլայ, ու զգաստանալով՝ դարձի գալու եւ ապաշխարութիւն ընելու ազդեցութիւն մ'ըլլայ:

Ահա ասանկ էր ան Գալիլեացիներուն եղած պատահ-

մեկնքն՝ զորն որ եկան Քրիստոսի պատմեցին: Իսկ Քրիստոս Տէրն մեր պատմութիւնը լսելէն ետքը՝ Ալլովմանյ աշտարակին տակը մեռնողներուն օրինակն ալ բերաւ, եւ իր աստուածային բերնովը վճիռը կտրեց թէ ուրիշ Գալիլեացիք եւ Երուսաղէմի ուրիշ բնակիչներն ալ անոնց պէս մեղաւոր էին, անանկ որ եթէ դարձի գալու եւ ապաշխարութիւն ընելու չըլլային, ամէնքն ալ անանկ կը կորսուէին:

Իսկ հասկըցընել ուզելով թէ ինչու համար Աստուած զոմանս կը պատժէ եւ զոմանս կը թողու, ան առակը զրուցեց, որով Աստուծոյ երկայնմտութիւնը հասկըցուց, որ կը համբերէ՝ մինչև որ մեղքերուն չափը կը լեցուի ու արգարութիւնը բանեցընելու ատենը կու գայ:

Ընդ՝ Աստուած ուրիշ մեղաւորներն աս կերպով պատժելով՝ առհասարակ բոլոր մեղաւորաց ազդեցութեան օրինակ կու տայ, որպէս զի զգաստանան: Եւ որովհետեւ սուրբ Եկեղեցին այգւոյ կը նմանի, ու հաւատացեալք՝ ան այգւոյն մէջ տնկած ծառերու կը նմանին, Աստուած ալ այգեգործներուն ձեռքովը, այս ինքն՝ սուրբ Եկեղեցւոյն հոգաբարձութիւն ընող եկեղեցականաց ձեռքովը՝ նոյն ծառերը կը հոգայ. չորս դիերնին փորել կու տայ, իր աստուածային վարդապետութեան քարոզութիւնը լսել կու տայ, սուրբ Եկեղեցւոյն զգաստացընելու համար սահմանած պատժական ապաշխարանքները վրանին դնել կու տայ, ու կերպ կերպ ուրիշ ողորմութեան եւ գթութեան գործքերով՝ անոնց ապաշխարութեան ու բարեգործութեան պտուղներ հասցընելու համար աշխատել կու տայ: Բայց վերջապէս ատենը կու գայ, ինչպէս որ Քրիստոս առակին մէջ ըսաւ. «Տէր, աս տարի ալ թող տուր... գուցէ պտուղ տայ. ապա թէ ոչ՝ եկած տարի կը կտրես», : Ան ատենն ալ լեցուածին պէս՝ երբ որ մեղաւորներուն վրայ ապաշխարութեան ու բարեգործութեան պտուղ չի գտնուիր, անանկ ծառերը սուրբ Եկեղեցւոյն այգւոյն մէջէն կը կտրուին ու յաւիտենական դժոխքին կրակին մէջ կը ձգուին, Քրիստոսի ըսածին պէս որ «Եթէ ապաշխարութիւն ընելու չըլլաք, ամէնքդ ալ նոյնպէս կը կորսուիք»:

ԱՄԻՆՕՐՀՆԵԱԼ ԿՈՒՄԻՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ԱՍՏՈՒԵԾԱԾՆԻ

Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Դ Ի Թ

Լ՛ԻՆՔ ընթերցուած կը կարգացուի այսօր պատարագին մէջ: Առաջին ընթերցուածը Հին կտակարանէն, Սողոմոնի Երգերգոց գրքէն է, որն որ շղենընուս պատճառը քանի մը անգամ զըուցած ենք: Երկրորդ ընթերցուածն ալ Հին կտակարանէն, Մաղաքիայ մարգարէութենէն է: (Գլ. Գ. 1—2:)

«Ա՛հա ես իմ հրեշտակս կը խաւրեմ, ու իմ առջեւէս իմ ճամբաս կը պատրաստէ. եւ ձեր փնտուած Տէրն յսնկարծակի իր տաճարը կու գայ, ու ձեր ուզած հրեշտակն ուխտի: Ահա կու գայ, կ'ըսէ Տէր ամենակալ: Եւ իրեն մտած օրուան ո՛վ կրնայ համբերել, կամ իր յայտնուած ատենուան ո՛վ կրնայ հանդարտիլ:»

Ա՛ս մարգարէութիւնը Քրիստոսի մարդեղութեան վրայ ըլլալով՝ յարմարութեամբ կը կարգացուի այսօրուան պատարագին մէջ. վասն զի միջնորդութեամբ ամենասուրբ կուսին Մարիամու Քրիստոս Տէրն մեր աշխարհք եկաւ:

Երրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Գաղատացիս գրած թղթէն է: (Գլ. Գ. 24—29:)

«Ա՛պ ուրեմն (Հին) օրէնքը մեզի դաստիարակ եղաւ ի Քրիստոս Յիսուս, որ հաւատքէն արդարանալք. բայց երբ որ հաւատքն եկաւ, ալ անկից ետքը դաստիարակի տակ չենք. վասն զի ամենքդ ալ Աստուծոյ որդի էք հաւատովք ի Քրիստոս Յիսուս: Գուք որ ի Քրիստոս մկրտուած էք, զՔրիստոս հաղուստի պէս վրանիդ առած էք. տարբերութիւն չկայ ո՛չ Հրէի եւ ո՛չ հեթանոսի, ո՛չ ծառայի եւ ո՛չ ազատի, ո՛չ արուի եւ ո՛չ իգի. վասն զի դուք ամենքդ ալ մէկ էք ի Քրիստոս Յիսուս: Արդ՝ թէ որ դուք Քրիստոսի էք, ուրեմն Աբրահամու զաւակն էք, ըստ աւետեացն՝ Ժառանգ:»

Ա՛ս խօսքերուն միտքը սուրբ Աստուածածնայ ծննդեան օրը մեկնեցինք (Եբէ՝ 315.) հոն տես:

Իսկ աւետարանն աս է: (Գլ. Ե. Գլ. Ա. 39—56:

«Ա՛ն օրերն ելաւ Մարիամ, շուտով մը գնաց լեռնակողմը Յուդայի քաղաքը, եւ Զաքարիայի տունը մտաւ ու Եղիսաբեթին բարև տուաւ: Եւ երբ որ Եղիսաբեթ Մարեմոյ բարևը լսեց, իր որովայնին մէջ մանուկը խաղաց: Եւ Եղիսաբեթ Հո-

գւով սրբով ընցուեցաւ, ու բարձր ձայնով աղաղակեց ու
 բաւ. Օրհնեալ ես դուն կանանց մէջ, եւ օրհնեալ է քու
 որովայնիդ պատուը: Եւ աս բանս ինծի ուսկից եղաւ, որ իմ
 Տիրոջս մայրն ինծի գայ: Վասն զի ահա քու բարեւիդ ձայնն
 ականջս, հասածին պէս իմ մանուկս ցնծալով խաղաց որովայ-
 նիս մէջ. եւ երանի՜ անոր որ կը հաւատայ թէ Տիրոջմէն իրեն
 բուռած բաները պիտի կատարուի. (1-րդ ըստ 1-րդ. երանի՜ քե-
 ղի՜ որ հաւտացիր թէ Տիրոջմէն քեզի բուռած բաները կը կա-
 տարուին): Իսկ Մարիամ՝ բաւ. իմ անձս փառք տայ Տիրոջը.
 եւ իմ հոգիս՝ իմ Աստուած փրկչովս ցնծաց: Վասն զի իր ա-
 զախնոյն խոնարհութեան նայեցաւ: Վասն զի ահա ասկից ետքը
 բոլոր ազգերն ինծի երանի պիտի տան: Վասն զի Հօրն ինծի մե-
 ծամեծ բաներ ըրաւ. եւ իր անունը սուրբ է, ու իր ողորմու-
 թիւնն իր երկիւղածներուն վրայ է յորդուոց յորդի: Իր բազ-
 կաւը զօրութիւն ըրաւ. իրենց մտօքն ու սրտովն ամբարտաւան
 եղողները ցրուեց. հօրններն ամոռներնէն վար ձգեց, ու խո-
 նարհները բարձրացուց: Անթի եղողները բարութեամբ լե-
 ցուց, ու մեծատունները ձեռուրնին պարապ ձգեց, իր Բորայէլ
 ծառան պաշտպանեց՝ ողորմութիւնը յիշելով. ինչպէս որ խօսք
 տուաւ մեր հարց՝ Աբրահամու եւ իր զաւկին ի յաւիտեան:
 Ետքը Մարիամ՝ երեք ամիս չափ անոր (Եղիսաբեթին) քովը
 կեցաւ ու իր տունը դարձաւ:,,

Աս ակտարանին միտքն ալ արդէն ուրիշ անգամ բա-
 ցատրած ըլլալով՝ գանք այսօրուան տօնախմբութեան խոր-
 հուրդը մեկնելու:

Ամենողորմ եւ մարգասէրն Աստուած՝ աս մեր ողորմելի
 մարդկային բնութիւնը սատանային ձեռքէն ազատել ուղիւով,
 որ Ադամայ անհնազանդութեան պատճառաւ՝ սկզբնական մե-
 ղաց տակ ինկած էր, աստուածային յաւիտենական վճռովը
 սահմաներ էր, որ իր ծոցածին յաւիտենական Արդին՝ Բանն
 Աստուած մարդկային մարմին առնէ ու մեզի նման մարդ ըլլայ,
 եւ իր սուրբ չարչարանօքն ու մահուամբը՝ մարդկային բնու-
 թեան յանցանաց վճարում ընէ: Բանն Աստուած մարդկային
 բնութիւն առնելով՝ սկզբնական մեղաց տակ չէր իյնար,
 որովհետեւ մարդկային անձ չառնելով՝ անձնաւորական միա-
 ւորութեան շնորհքովը զմարդկային բնութիւնն՝ անմեղանչական
 եւ անսահմանաբար սուրբ կը կացուցանէր: Բայց որովհետեւ
 Բանն Աստուած բնութեան կարգը պահելով՝ ծննդեան եղա-
 նակաւ մարդ պիտ'որ ըլլար, անոր համար կը վայելէր որ
 մարդկային բնութեան մէջէն իրեն մայր մը ընտրէր, եւ ան
 ալ՝ աստուածամայրութեան պատուոյն համար՝ չէ թէ մինակ

բովանդակ մարդկային բնութենէն վեր, հասանաւ բովանդակ նիւթական եւ աննիւթական ստեղծուածներէն ալ վերու գերազանց ըլլար. վասն զի ինչպէս որ սուրբն Թովմաս կը զրուցէ, աստուածամայրութեան պատիւն՝ անսահմանի բան մ'ուրի:

Ըստ աստուածամայրութեան պատուոյն, որ մարդկային խելքէն մտքէն վեր եւ հրեշտակներուն ալ անհասանելի է, Աստուած արժանի բրաւ զամենօրհնեալ կոյսն Մարիամ: Ինչպէս որ սուրբ Եկեղեցւոյն աւանդութիւնն է, ամենօրհնեալ սուրբ կոյսն Մարիամ՝ սուրբ Յովակիմին ու սուրբ Աննային զաւակն էր: Եւ ինչպէս որ սուրբ Աստուածածնայ ծննդեան տօնին օրը գրեցինք, (Երէ - 319.) սուրբ Յովակիմ ու սրբուհի Աննա ծնւացեալ գացեր էին ու ամենեւին զաւակ չէին ունեցեր: Աստուած՝ որ իրեն աստուածային մեծագործութիւնները հրաշական եղանակներով կ'ընէ, ուզեց որ իրենց ծերութեան ատեն՝ աս աշխարհքիս ուրախութիւն տուող զաւակ մը ստանան: Ինչպէս որ եկեղեցական պատմիչները կը պատմեն, իրենց բնակութիւնը՝ Աւետեաց երկրին մէջ Գալիլեայի Նազարեթ քաղաքն էր: Հոնտեղը (ինչպէս կ'երևայ ու կրնա՞ք եւս հաւատալ) հրեշտակային աւետօք յղացան զամենօրհնեալ սուրբ կոյսն Մարիամ: Իրենց մեծ ուրախութիւն եղաւ. բայց եւս առաւել մեծ ուրախութիւն եղաւ երկնի եւ երկրի, վասն զի սկզբնական մեղաց ձմեռնային սառնամանիքը սկսան հալիլ ու Աստուծոյ հաշտութեան գարնանային անուշահոտութիւնը սկսաւ բուրել: Երկինքը խնդաց, որ ինտղ հրեշտակներուն դասերը պիտի լեցուին. երկիրը խնդաց, որ Քրիստոսի շնորհաց ու աղատութեան վիճակը բոլոր աշխարհք պիտի նորոգէ ու քրիստոնէական հաւատքը՝ բոլոր աշխարհքս անուշահոտ գրախտի պիտի գարձընէ:

Ըստ ամենասուրբ յղութիւնը կերպաւորեց զամենօրհնեալ սուրբ կոյսն Մարիամ՝ յարգանդի սրբուհւոյն Աննայի: Բայց մինակ Աստուած իր աստուածային անսահման իմաստութեամբը ճանչցաւ թէ ինչպէս սուրբ, ինչպէս մտքուր, ինչպէս անարատ ստեղծուած էր. վասն զի զինքը սկզբնական մեղքէն բոլորովին ազատ պահեց, աստուածամայրութեան պատիւր տուաւ, եւ այն պատուոյն համեմատ ու արժանաւոր շնորհքները, պարգեւներն, արտօնութիւնները՝ չչտփուելու ծովու մը պէս վրան լեցուց, եւ վայրկենէ վայրկեան ան շնորհքներն ու պարգեւները բազմապատկերով աճեցուց. այնպէս որ ոչ երկինք եւ ոչ երկրի վրայ եղած է եւ ոչ ալ պիտի որ ըլլայ անանկ մեծ ու գերազանց ստեղծուած. որ թէպէտ եւ գեռ ծնած ալ չէր, բայց իր

ախոռն անմիջապէս Աստուածութեան քով գրուեցաւ՝ բովանդակ հրեշտակներէն, սերովբէներէն ու քերովբերէն վեր:

Ասանկ մեծ ու գերազանց պատուոյ արժանի բլլալով նոյն վայրկենին մէջ, Քրիստոսի սուրբ Եկեղեցին ալ նոյն օրհնեալ ու բարեբանեալ վայրկեանը տօնախմբելով՝ այսօր յիշատակը կը կատարէ: Մենք ալ, որ սուրբ Եկեղեցւոյ զաւկներն ենք, բայնպաշտութեամբ ու սրտերնիս վառելով բորբոքելով՝ ամենասուրբ կուսին Մարիամու անբիծ ու անարատ մաքրութիւնը պատուենք: Աս է ան աղանին, որ Սողոմոնին Երգ երգոց գրքին մէջ գրուած է, ամենեւին գեղեցիկ ու անարատ: Աս է՝ փշերուն մէջ բուսած ձերմակ ու անուշահոտ շուշանք. ձերմակ՝ անպական մաքրութեան համար, անուշահոտ՝ իր գերազանց առաքինութիւններուն քաղցր բուրման համար. փշերուն մէջ բուսած, այս ինքն՝ Աղամայ մեղքով վատթարացեալ զաւկներուն մէջ՝ ինք մինակ մէկ հատիկ շուշան եղաւ, որուն վրայ ամենեւին մեղք ու մեղքի լուցիկը չգանուեցաւ: Աս է փակեալ պարտեզը, որ հին օձը չար սատանան իր մահաշունչ փշմամբը չկրցաւ մտնել: Աս է կնքուած աղբիւրը, որուն ջրերը միշտ մաքուր են, եւ ամենեւին գարշութիւն կամ աղտ մը չիկրնար մէջը մտնել: Աս է Սողոմոնի տաճարին խորհրդաւոր արեւելեան դուռը, որ ամենուն դոց էր, եւ մինակ թագաւորաց թագաւորին՝ բաց, որ զնա շնորհքներով լեցուց եւ անոր ամենամաքուր արդանդէն՝ մարդկային մարմին առնել հաճեցաւ. որպէս զի դժոխային վեշապին գլուխը ջախջախէ ու մարդկային ազգն ան չար բռնաւորին ծառայութենէն ու գերութենէն ազատէ. ինչպէս որ իսկըսանէ աշխարհի՝ Աղամայ ու Եւայի մեղանշեղէն կտրը խոտացեր էր, օձն անիծած ատեն. «Քու եւ աղ կնկան (այս ինքն՝ սուրբ Աստուածածնայ) մէջ թշնամութիւն կը դնեմ, անիկա քու գլխուդ սպասէ (Ճգմելու համար) եւ դուն ալ անոր ոտքին սպասես», խածնելու համար, բայց կարող չըլլաս խածնել: (ԾՆՆԳ. Գ. 15): Անոր համար ամենօրհնեալ սուրբ կոյն Մարիամ չէ թէ մինակ օձին խածնելէն ազատեցաւ, հապանաւ օձին գլուխը ճգմեց՝ իր ամենասուրբ որովայնին օրհնեալ պողոճը, այս ինքն՝ ի ձեռն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ սատանային իշխանութիւնը փճացուց եւ զմեզ անոր գերութենէն ազատեց:

Արդ՝ մինք ալ, որ Աստուծոյ անսահման մարդասիրութեամբն ասանկ ամենամեծ ու անպատմելի բարերարութեան մասնակից եղած ենք, օգուտն ու պտուղը վրանիս ցուցընենք: Ահա մեր սուրբ մկրտութեան ատենը՝ սկզբնական մեղքէն մաքրուելով՝ սատանային գերութենէն ազատեցանք, եւ անմե-

ղութեան հագուստը նորէն հագնելով՝ Աստուծոյ որդի եղանք: Ան սրբարար շնորհաց ու անմեղութեան մաքրափայլ հագուստը՝ որ նոյն ատեն մեզի պարզուեցաւ, մեծ զգուշութեամբ պահենք ու չաղտոտենք: Ապա թէ որ մեր գժբախտութեան համար՝ մահուչափ մեղքով աղտոտելիս պատահած է նէ, լաւով ու խոնարհութեամբ ամենօրհնեալ սուրբ Կուսին առջեւն իյնանք ու աղաչենք որ Յիսուսէն մեզի շնորհք առնէ, որ ապաշխարութեամբ մտքընք ու լուանքը, եւ ասկից ետքը կեննքերնիս մաքրութեամբ ու սրբութեամբ առանց մեղաց անցընենք, ինչպէս որ քրիստոնէի կը վայէ, թէ որ կ'ուզենք որ երկնից արքայութեան մէջ հրեշտակներուն վիճակակից, ամենասուրբ կուսին Մարիամու եւ սրբոց երանակից ու Աստուծոյ ալ նմանակից ըլլանք զինքը տեսնելով յաւիտեան:

Գ. Կ Ի Ր Ը Կ Ի

Յ Ի Ս Ն Ա Կ Ա Յ

ԼՈՒԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեայ մարդարէութենէն է: (Գլ. ԼԷ. 14—38:)

«Լզեկիս հրեշտակներուն ձեռքէն հրովարտակն առաւ կարգաց, եւ Աստուծոյ տունը մտնելով՝ Աստուծոյ առջեւը տարածեց: Եւ Եզեկիս աղօթքի կեցաւ առ Տէր ու ըսաւ. Տէր զօրութեանց, Աստուած Խորայելի, որ քերովբէից վրայ կը նստիս. դու ես մինակ Աստուած աշխարհքիս բոլոր թագաւորութեանց վրայ. երկինքն ու երկիրը դուն ըրիր: Տէր, ականջդ խոնարհեցուր ու լսէ. Տէր, աչքդ բաց. Տէր, նայէ. Տէր, լսէ ու տես աս պատգամները՝ որ Սեննքերիմ Ասորեստանեայց թագաւորը խրկեց՝ զկենդանի Աստուածդ նախատելու համար: Եւ իրացընէ Ասորեստանի թագաւորները բոլոր աշխարհքս ու անոնց երկիրներն աւրեցին եւ անոնց կուռքերն պրեցին. վասն զի Աստուած չէին, այլ մարդու ձեռաց շինածն էին, փայտէ ու քարէ. եւ զանոնք կորսընցուցին: Բայց արդ, Տէր Աստուած մեր, զմեզ անոր ձեռքէն ազատէ, որպէս զի աշխարհքիս բոլոր թագաւորութիւնները հասկընան, որ մինակ դուն Աստուած ես: Եւ Ըմփսայ որդին Եսայի՝ Եզեկիային խրկուեցաւ ու ըսաւ իրեն. Խորայելի Տէր Աստուածն այսպէս կ'ըսէ. Սեննքերիմ Ասորեստանեայց թագաւորին համար ինծի ըրած աղօթքդ լսեցի, արդ՝ աս բանս է, որ Աստուած անոր համար

խօսեցաւ: Գուստր Սիոնի, զքեզ անգոսնեց արհամարհեց. գուստր Երուսաղեմի, վրադ զլուխ շարժեց: Գուն ալ զո՞վ նախատեցիր ու գրգռեցիր եւ քու ձայնդ որո՞ն վրայ բարձրացուցիր. ինչո՞ւ համար աչքդ վեր չվերցուցիր՝ ի Սուրբն Իսրայելի, ինչո՞ւ հրեշտակներու ձեռքով զՏէր նախատեցիր: Գուն կ'ըսէիր որ իմ կառքերուս բազմութեամբը՝ լերանց բարձրութիւններուն վրայ ու Լիբանանին ծայրերը կ'ելեմ, անոր բարձր մայրերն ու աղուոր նոճերը կը կոտրեմ, եւ անտառին բարձր կողմերը կը մտնեմ եւ կամուրջ կը ձգեմ ու ջրերն եւ բոլոր ջրերուն ժողովքները կ'աւրեմ: Չե՞ս լած առջի օրերէն իմ ըրածներս, ինչ որ կարգադրեցի ու հիմա յայտնեցի, հեթանոսներն իրենց ամուրներուն մէջ աւրել, ու քաղաքներուն բնակիչներն՝ ամէն մէկն իրենց ամուր տեղերէն, ձեռքէ ձգեցի ու ցամքեցան. եւ տանիքներուն վրայ ցամքած խոտերու պէս ու չորցած սէզներու պէս եղան: Երդ՝ քու հանգստեանդ տեղն ու քու ճամբաներուդ ելքը մուտքն եւ ինք իրենս դիտեմ. ու քու սաստիկ սրտմտութիւնդ ու դառնութիւնդ՝ իմ առջեւ ելաւ: Եւ քու դունչերուդ վարապան կը դնեմ, ու կզակներուդ՝ դանդանաւանդ. եւ որ ճամբէն որ եկար՝ զքեզ ան ճամբէն ետ կը դարձընեմ: Իսկ քեզի նշան աս ըլլայ՝ աս տարի ցանածդ ուտես, տարիէ մ'ալ մնացածներն ուտես. իսկ երրորդ տարին ցանէք ու հնձէք, այգիներ տնկէք եւ անոնց պտուղն ուտէք: Եւ Հրէաստանի մնացորդները դէպ ի վար արմատ ձգեն ու դէպ ի վեր պտուղ տան. վասն զի Երուսաղեմի մէջ կ'ըլլան մնացածներն ու Սիոնի լերան վրայ կ'ըլլան սպրածները. վասն զի Տեառն զօրութեանց նախանձն ըրաւ աս բանս: Ըսոր համար Ըսորեստանեայց թագաւորին վրայ սասնկ կ'ըսէ Տէր. Ըս քաղաքը չմտնէ ու անոր վրայ նետ չնետէ, եւ զանիկա վահաններով չցոցէ եւ զանիկա պատնէշներով չպաշարէ. հապա որ ճամբէն որ եկաւ՝ ան ճամբէն ետ դառնայ, եւ ան քաղաքը չմտնէ: Ըսանկ կ'ըսէ Տէր. Ըս քաղաքին վերակացու կ'ըլլամ ու կ'ազատեմ, ինձի համար ու իմ Գաւիթ ծառայիս համար: Եւ հրեշտակ Տեառն ելաւ ու Ըսորեստանեայց բանակէն հարիւր ութսուն հինգ հազար մարդ սպաննեց. եւ ատուան դէմ ելան՝ այնչափ մեռելներուն մարմինը գտան: Եւ Սենեքերիմ Ըսորեստանեայց թագաւորը նորէն դարձաւ գնաց, նինուէ բնակեցաւ: Եւ իր տան մէջ՝ իր նասրաբայ կոոց երկրպագութիւն ըրած ատեն՝ իր Ադրամելէք ու Սարասար որդիները զինքը սրով սպաննեցին, եւ իրենք փախան Հայաստան գացին. եւ իր տեղն իր որդին Ըսորգան թագաւորեց:»

Ըս ընթերցուածս երկու նախընթաց կիրակիներու մար-

գարէական ընթերցուածներուն շարունակութիւնն ու կատարումն է: Ահա ասանկ երբ որ Տէր կը պաշտպանէ մէկ քաղաքը, թշնամիները որչափ մեծ զուցեն; որչափ մեծ ուժ թափեն վրան, որչափ աշխատին, բան մը չեն կրնար ընել. իրենց աշխատանքը բոլոր պարապ կ'երթայ, ու վերջապէս Աստուծոյ ուժովն իրենք կը փձանան կը յաղթունին: Նոյնպէս հասկըցիր ամէն տներու եւ ընկերութիւններու համար: Իսկ եթէ Տէր չհպահար, պահողներուն աշխատանքը պարապ է: Անոր համար Գաւիթ մարգարէն կը զրուցէ. «Թէ որ Տէր չընենք տունը, շինողները պարապ տեղ կ'աշխատին. թէ որ Տէր չհպահար քաղաքը, պահապանները պարապ փեղ արթուն կը կենան», (Ս-ւ. ճի. 2. 1):

Երկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պողոսի առաքելոյն առ Թեսաղոնիկեցիս գրած երկրորդ թղթէն է: (Գլ. Ա. 1—12):

«Պողոս ու Սիղուանոս ու Տիմոթէոս՝ Թեսաղոնիկեցւոց եկեղեցւոյն Աստուած Հայր մեր եւ ի Տէր Յիսուս Քրիստոս: Շնորհք իջնայ ձեզի ու խաղաղութիւն Աստուծակ մեր Հօրմէն եւ ի Տեսանէ Յիսուսէ Քրիստոսէ: Եղբարք, պէտք է որ ձեզի համար միշտ Աստուծոյ գոհութիւն մատուցանենք, ինչպէս որ իրազցնէ կը վայելէ ալ. վասն զի ձեր հաւատքն եւել եւելօքը կ'աճի, ու ձեր ամէն մէկերնուդ սերն իրարու վրայ կ'աւելնայ: Անանկ որ Աստուծոյ եկեղեցիներուն մէջ մենք ալ ձեզմով պարծինք՝ ձեր համբերութեան ու հաւատքին համար, որ ամէն հալածանքներնուդ ու նեղութիւններնուդ մէջ կը համբերէք. Աստուծոյ դատաստանին օրինակ ըլլալով՝ որպէս զի Աստուծոյ արքայութեան արժանի ըլլաք, որուն համար ան չարարանքը կը կրէք. թէ որ Աստուծոյ առջեւ պէտք է որ ձեզի նեղութիւն տուողներուն՝ նեղութիւն տրուի, եւ ձեզի՝ որ նեղութիւն կը կրէք՝ մեզի հետ հանդիստ տրուի, երբ որ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս իր զօրութեան հրեշտակներովն երկինքէն կը յայտնուի, որ կրակի բոցով վրէժ կ'առնէ անոնցմէ՝ որ զԱստուած չեն ճանչնար ու Տեսան մերոյ Յիսուսի աւետարանին չեն հնազանդիր: Արդ՝ անոնք աս վրէժխնդրութեան մէջ կ'ընան՝ յաւիտեական սատակմամբ՝ Աստուծոյ երեսէն ու իր զօրութեան փառքէն, երբ որ իր սրբերուն մէջ փառաւոր ըլլալու եւ բոլոր հաւատացելոց մէջ սքանչելի ըլլալու համար կու գայ. վասն զի ձեզի համար տուած վկայութիւննիս ան օրը հաւատարիմ եղած է: Ասոր համար միշտ ձեզի համար աղօթք կ'ընենք, որ Աստուած զձեզ ձեր կոչման արժանի ընէ, մինչեւ որ ամէն բարեհաճութեան կամքն ու զօրութեամբ հաւատքին

գործքերը կատարէ. որպէս զի Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի անունը ձեր վրայ փառաւոր ըլլայ, զօրք ալ իրմով փառաւորուիք, Աստուծոյ մերոյ ու Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի շնորհքը:»

Ինչպէս ուրիշ տեղ ալ յիշեցինք, Պօղոս առաքեալ ամէն թղթերուն սկիզբը հաւատացելոց եռանդը կը դովէ: Հոս ալ թուղթը սկսելով՝ Թեսաղոնիկեցւոց հաւատքն ու սէրը կը գովէ, անանկ որ ամէն տեղ վրանին պարծիք կը հասկըցընէ: Մասնաւոր գովասանք մ'ալ կու տայ Յիսուսի հաւատոց համար կրած շարքարանքներուն վրայ: Բայց աս ալ կը հասկըցընէ որ կրածներնուն հատուցումն աս աշխարհքիս մէջ չմնտուն, այլ ի հանդերձեալ արքայութեան աննելու սպասեն. որովհետեւ Աստուած անանկ սահմաններ է որ արդեանց վարձքն ի հանդերձեալն արքայութեան մէջ արուի, ու մեղաց պատիժն ալ նոյնպէս ի հանդերձեալն յաւիտենական դատապարտութեամբ դժխոց մէջ արուի:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ. 11. Գ. 1. Ժ. 7. 12—24:)

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս «Կոչնատէրին ալ ըսաւ: Երբ որ ճաշ կամ ընթրիք ընելու ըլլաս, բարեկամներդ, եղբայրներդ, ազգականներդ, դրացիներդ կամ մեծամեծ մարդիկը մի կանչեր, որ ետքը անոնք ալ փոխարէն զքեզ չկանչեն եւ քեզի հատուցում ըլլայ: Այլ երբ որ ընդունելութիւն ընելու ըլլաս, աղքատներն ու խեղերն ու կաղերն ու կոյրերը կանչէ. եւ երանելի կ'ըլլաս. վասն զի փոխարէնը չունին՝ որ քեզի հատուցանեն. եւ փոխարէնն՝ արդարներուն յարութեան օրը քեզի կը հատուցուի: Հոնտեղը նստողներէն մէկն աս բանս լսելով՝ իրեն ըսաւ. Երանի անոր՝ որ Աստուծոյ արքայութեան մէջ կերակուր կ'ուտէ: Յիսուս ալ ըսաւ. Մարդուն մէկն ընթրիք ըրաւ եւ շատ մարդ հրաւիրեց: Երբ որ կերակրոյն ժամն եկաւ հասաւ, իր ծառան խրկեց՝ որ հրաւիրուածները կանչէ թէ Եկէք, վասն զի ահա ամէն բան պատրաստ է: Իսկ անոնք ամէնը մէկիկ մէկիկ սկսան հրաժարիլ: Առաջինն ըսաւ. Ազարակ գնեցի, եւ հարկ է որ ելլեմ տեսնեմ, կ'աղաչեմ քեզի, կալ զիս հրաժարեալ: Մէկն ալ ըսաւ. Հինգ ջուխտ եղ գնեցի, եւ զանոնք փորձելու կ'երթամ. կ'աղաչեմ քեզի, կալ զիս հրաժարեալ: Մէկալն ալ ըսաւ. Կնիկ առի, եւ անոր համար չեմ կրնար գալ: Եւ ծառան եկաւ աս բանս իր տիրոջը պատմեց: Ան տանն տան տէրը բարկացաւ, իր ծառային ըսաւ. Շուտով քաղքին հրապարակներն ու փողոցները գնա, եւ աղքատները, խեղերը, կաղերն ու կոյրերը աս հոս բեր: Ծառան ալ ըսաւ. Տէր, հրամայածդ եղաւ, եւ տակաւին տեղ կայ: Եւ տէրը ծառային

ըսաւ, եւ ճամբու բերաններն ու ցանկերը զնա եւ անանկ ըրէ որ հոս մանեն, որպէս զի տունս լեցուի: Ա՛րսեմ՝ ձեզի, որ ան կողուածներէն ոչ որ իմ ընթրիքէս պիտ'որ ուտէ:»

Աս սուրբ աւետարանիս մէջ երկու մաս կայ, որոնց միտ զնելու է: Առաջին մասն ան է՝ որ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս մարդկային սնտախառութիւնը վերցընել ուզելով՝ աս խրատը տուաւ, որ ունեւորներուն պատիւ ընելով՝ մարդուս ամենեւին օգուտ մը չ'ըլլար. վասն զի ունեւորներն իրարու պատիւ ընելով՝ ըրածներնուն հատուցումը կ'առնեն եւ արքայութեան մէջ վարձք առնելու բան մը չ'իմնար. անոր համար խրատ տուաւ որ ասանկ բաներն աղքատներուն ընենք, որ անոնք փոխարէն բան մը չ'ընալով ընել, բոլոր վարձքերնիս արքայութեան մէջ առնենք: Ասով կ'իմանանք թէ քրիստոնէից ընկերութիւնն ինչպէս մեծ պատիւ պիտի սեպէ իրեն, երբ որ սեղանէն ասանկ աղքատները պակաս չ'են ըլլար: Երգէն ամէն քրիստոնեայք գիտեն որ աղքատներուն ողորմութիւն տալու, եւ կարօտութիւն ունեցած ատեննին՝ իրենց օգնելու է: Բայց հասեղս Քրիստոս Տէրն մեր խրատ որ կու տայ, պարզապէս ողորմութիւն տալը կամ անօթի աղքատներուն փորը կշտացընելը չէ, այլ անկից աւելի է. վասն զի Քրիստոս Տէրն մեր աս խրատը տալով, որ քրիստոնեան աղքատներն իրեն սեղանակից ընէ, քրիստոնէից ընկերութեան մէջ երկու մեծ բան ուզեց հաստատել. մէյ մ'որ ողորմութիւն տալը՝ քրիստոնէից սիրելի ըլլայ, մէյ մ'ալ՝ որ մեծի պզտիկի շնայելով, մանաւանդ վարի աստիճանի մարդոց պատուաւոր աչքով նայելով՝ քրիստոնէական խոնարհութիւնն ու սերը պայծառանայ, եւ ասոր ներհակ հպարտութենէ առաջ եկած մեծութիւնները չ'ըլլան:

Արկորոգ մասն ան է, որ երբ որ ան մարդն ըսաւ թէ «Երանի՛ անոր՝ որ Աստուծոյ արքայութեան մէջ կերակուր կ'ուտէ», Յիսուս առակով մը հասկըցուց թէ Աստուծոյ արքայութեան մէջ կերակուր ուտելու որոնք արժանի կ'ըլլան: Արչափ մարդիկ՝ որ Աղամէն մինչեւ հիմա ծնած են, եւ որչափ որ ասկից ետքը մինչեւ աշխարհիս վերջը պիտի ծնանին, ամէնքն ալ Աստուծմէ հրաւիրուած են՝ արքայութեան փառաց մէջ նստելու: Բայց անոնք՝ որ իրենց սիրտն Աստուծոյ տալու եւ իրենց վերջին փախճանին ծառայելու տեղ՝ Աստուծմէ երես կը դարձընեն, իրենց սիրտն աշխարհքիս ստեղծական ոչինչ ու անցաւոր բաներուն կը փակցընեն, մէկն իր ազարակին, մէկայն իր եզերուն, մէկայն իր կնկանը, եւ ուրիշներն ալ կերպ կերպ բաներու, անանկ որ անոնցմէ չբաժնուելու համար՝ Աստուծոյ արքայութենէն կ'անցնին, Աստուծոյ ըրած հրաւերն

ոտքի տակ կ'աննեն. անոնք կ'ըսեմ, արքայութեան փառաց մէջ նստելու արժանի չեն ըլլար. ինչպէս որ Քրիստոս Տէրն մեր ըսաւ. «Կ'ըսեմ ձեզի, որ ան կոչուածներէն ոչ որ իմ ընթրիքէս պիտ'որ ուտէ», : Հապա ի՞նչ. աղքատ ըլլալու է, այս ինքն՝ սիրտը ստեղծական բաներէն զտելու է, անոնց փակցընելու չէ, անոնց համար ափսոսալու չէ, Աստուծոյ համար զանոնք թող տալու է. ան ատեն արքայութեան արժանի կ'ըլլանք : Աս սրտի աղքատութիւնն է, որ մարդս Աստուծոյ արքայութեան արժանի կ'ընէ : Քրիստոս Տէրն մեր աղքատներուն երանի տուած ատեն՝ չըսաւ պարզապէս. Երանի՛ աղքատաց. այլ Երանի՛ աղքատաց հոգւով, ըսաւ : «Երանի՛ աղքատաց հոգւով, վասն զի երկինց արքայութիւնն անոնցն է», : (Մատթ. Գլ. Ե. 3.)

Ե. Կ Ի Ր Ը Կ Ի

Յ Ի Ս Ն Ա Կ Ա Ց

ԸՆԹԱՅԻՆ ԸՆԹԵՐԳՈՒԱԾՐ՝ Հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է : (Գլ. ԼԸ. 1—8.)

«Մն ատեն Եզեկիա (Թագաւորն) անանկ հիւանդացաւ, որ մահուան դուռը հասաւ : Եւ Եսայի՛ Ամուսայ որդին իրեն եկաւ ու ըսաւ իրեն. Այսպէս կ'ըսէ Տէր. Տանդ համար հրաման տուր, (այս ինքն՝ կտակդ ըրէ,) վասն զի պիտի մեռնիս ու չես ապրիր : Եզեկիա ալ երեսը պատին կողմը դարձուց, աղօթք ըրաւ ու ըսաւ. Ո՛ Տէր, զիս յիշէ Տէր, որ քու առջեւդ արգարութեամբ ու ճշմարիտ սրտիւ գացի, եւ քեզի հաճելի եղած բաներն ըրի : Եւ Եզեկիա խիստ լացով լացաւ : Ետքը Աստուծոյ բանն եղաւ Եսայեայ ու ըսաւ. Գնա Եզեկիային ըսէ. Ասանկ կ'ըսէ Տէր, քու հօրդ Դաւթին Աստուածը. Քու աղօթքիդ ձայնը լսեցի ու արցունքդ տեսայ. ահա քու կենացդ վրայ տասնուհինգ տարի ալ կ'աւելցընեմ, ու Ասորեստանեայց թագաւորին ձեռքէն զքեզ եւ ադ քաղաքդ ալ կ'ազատեմ, եւ ադ քաղաքիդ վերակացու կ'ըլլամ : Եւ Տիրոջմէ քեզի նշան աս ըլլայ, որ Աստուած աս ըսած բանը պիտ'որ ընէ. ահա ադ աստիճաններուն ստուերը՝ որուն արեւը զարկեր է, տանդ տասն աստիճանէն ետ կը դարձընեմ եւ արեւուն զարնելը տասն աստիճանէն ետ կը դարձընեմ : Եւ արեւուն զարնուածքը տասն աստիճանէն վեր ելաւ, որմէ ստուերը վար իջած էր :»

Ազեկիա թագաւորը խիստ բարեպաշտ ու աստուածալախ

էր, Աստուծոյ պատուիրանները ճշմարիտ սրտիւ ու անկեղծութեամբ կը պահէր: Ասոր համար երբ որ Աստուծոյ աղաչեց ու ըսաւ. «Տէր, զիս յիշէ», Աստուած ձայնը լսեց, մեռնելու հիւանդութենէն աղաթեց ու տասնուհինգ տարի ալ նորէն կեանք պարգեւեց:

Երկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Եբբայեցիս գրած թղթէն է: (Գլ. Ա. 1—14):

«Շատ կերպերով ու շատ օրինակներով առաջուրնէ մարգարէներուն ձեռքովը Աստուած մեր հարցը հետ խօսեցաւ: Աս օրերս՝ որ կատարուեցան, մեզի հետ իր Արդւոյն ձեռքովը խօսեցաւ, զորն որ ամէն բանի ժառանգ գրաւ, որով եւ աշխարհքն ալ ստեղծեց. որ լոյս փառաց եւ իր էութեան նկարագիր է. որ ամէն բան իր զօրութեան խօսքովը կը բռնէ. մեր մեղքը քաւելով՝ մեծութեան աջ կողմը նստեցաւ ի բարձունս: Հրեշտակներէն այնչափ աւելի վեր եղաւ, որչափ որ անոնցմէ աւելի աղէկ անուն ժառանգեց: Վասն զի երբ հրեշտակներուն մէկուն ըսաւ. Դուն իմ որդիս ես, ես զքեզ այսօր ծնայ. եւ դարձեալ թէ Ես իրեն Հայր կ'ըլլամ, ինք ալ ինծի Արդի կ'ըլլայ: Բայց երբ որ միւսանգամ անդամնիկն աշխարհք կը խրկէ, կ'ըսէ. Աստուծոյ ամէն հրեշտակներն իրեն երկրպագութիւն ընեն: Իսկ հրեշտակներուն կ'ըսէ. Ով է ան՝ որ իր հրեշտակները հոգի ըրաւ, եւ իր պաշտօնեաները կրակի բոց: Իսկ Արդւոյն կ'ըսէ. Աստուած, քու ամթող յաւիտեանս յաւիտենից, քու թագաւորութեանդ գաւազանն՝ ուղղութեան գաւազան. արդարութիւնը սիրեցիր եւ անօրէնութիւնն ատեցիր. անոր համար քու Աստուած Աստուածդ՝ քու ընկերներէդ աւելի զքեզ ուրախութեան եղովն օծեց. եւ դու, Տէր, իսկզբանէ երկիրը հաստատեցիր, ու երկինք քու ձեռքբուող գործքն են. անոնք կը կորսուին, եւ դուն կը կենաս ու կը մնաս. ամէնքն ալ զգեստի պէս, վերարկուներու պէս կը մաշին. հագուստի պէս կը գալարես ու կը գալարին. բայց դուն նոյն ես, ու քու տարիներդ չեն պակսիր: Իր հրեշտակներէն օրոն ըսաւ. Իմ աջ կողմն նստէ, մինչեւ որ քու թըռնամիներդ քու ոտուրներուդ պատուանդան ընեմ: Ոչ ապաքէն անոնց ամէնն ալ հարկաւոր հոգիք են, որ ի սպասարութիւն կը խրկուին անոնց համար՝ որ փրկութիւնը պիտի ժառանգեն:»

Պօղոս առաքեալ Եբբայեցւոց գիր գրելով՝ իր թուղթն ուրիշ գրած թղթերուն պէս չգրեց. վասն զի ան գրերն ուրիշ ազգերուն գրեց, որ արդէն կուսպաշտութիւնը ձգած ու քրիստոնեայ եղած էին: Իսկ աս գիրս Հրէից գրեց, որ զԱրդին Աս-

տուժոյ զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս չէին ուզեր ծանշնալ ու քրիստոնեայ ըլլալ : Անոր համար Հրեաները համոզել ուզելով՝ իր թուղթը Յիսուսին աշխարհք գալէն կը սկսի , եւ իրենց ընդունած հին կտակարանէն վկայութիւններ բերելով , Յիսուսին՝ Արդի Աստուծոյ ըլլալը կը հաստատէ : Եւ աս կերպով ալ շարունակելով՝ միշտ հին կտակարանին վկայութիւններով՝ հին օրինաց վերջանալն ու նոր շնորհաց վիճակին հաստատուիլը կը ցուցնէ :

Իսկ աւետարանն աս է : (Ղուկ . Գլ . Ժե . 1—10 :

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ՚Դր աշակերաներուն ալ ըսաւ . Չիկրնար ըլլալ որ գայթակղութիւն չցայ . բայց վայ ան մարդուն՝ որուն ձեռքովը կու գայ : Անանկ մարդուն աղէկ էր՝ որ երկանաքար մը վզէն կախուէր ու ծովն իյնար , քան թէ աս պղտիկներէն մէկը գայթակղեցնէր : Դուք ձեզի գգուշութիւն ըրէք : Թէ որ եղբայրդ յանցանք մ'ընելու ըլլայ , զինքը սաստէ . եւ թէ որ ապաշխարելու ըլլայ , իրեն թողութիւն տուր . ու թէ որ եօթն անգամ քեզի դէմ յանցանք ընէ եւ եօթն անգամ քեզի դառնայ ու ըսէ որ կ'ապաշխարեմ , իրեն թողութիւն տաս : Առաքեալք ալ ըսին Յիսուսին . Հաւատքնիս աւելցուր : Եւ Յիսուս ըսաւ . Թէ որ մանանխոյ հունտին չափ հաւատք ալ ունենաք , եւ աս թթենւոյն ըսէք . Հողէն ելիր ու ծովուն մէջ տընկուէ , ձեզի կը հնազանդի : Բայց մէջերնիդ ո՞վ կայ՝ որ հողագործ ծառայ կամ հովիւ մ'ունենայ , որն որ ագարակէն եկածին պէս՝ շուտով մ'իրեն ըսէ թէ Անցիր նստէ , եւ չըսէ իրեն թէ Աւտելիքս պատրաստէ ու գօտիդ մէջքդ կապելով՝ ինձի ծառայութիւն ըրէ , մինչեւ որ ես ուտեմ խմեմ , ու ետքը դուն ալ կեր ու խմէ : Եթէ ան ծառային շնորհակալութիւն մը կ'ընէ , որ ամէն հրամանները կատարեց : Նոյնպէս դուք ալ երբ որ ձեզի հրամայուած բաներուն ամէնն ալ ընելու ըլլաք , ըսէք որ Անպիտան ծառաներ ենք , ինչ որ պարտական էինք ընելու՝ ան ըրինք :»

Առաջին խօսքերով Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս մեզի կը հասկըցնէ թէ ինչպէս մեծ է գայթակղութեան մեղքը , այս ինքն՝ ուրիշին մեղանշելուն պատճառ ըլլալն եւ ուրիշը մեղքի մէջ ձգելը , եւ թէ որչափ մեծ գգուշութիւն ընելու է գայթակղութիւն չտալու համար : Վասն զի գայթակղութիւն տուողը՝ կրկին մեծամեծ մեղքի տակ կ'իյնայ , մէյ մը՝ իր ըրած մեղքին համար , մէյ մ'ալ՝ իր պատճառաւ ուրիշին ըրած մեղքին համար : Եւ գայթակղութեան մեղքը , այս ինքն՝ ուրիշին մեղաց պատճառ ըլլալը , թէ գործքով կ'ըլլայ , թէ խօսքով : Գործքով կ'ըլլայ , երբ որ մէկն իր չար ու մեղանշական վարքովը

քրիստոնէից մէջ իբրև թոյն՝ չար օրինակ կ'ըլլայ: Խօսքով կ'ըլլայ, երբ որ մէկը խրատ կամ խորհուրդ տալով, յորգորելով, համոզելով, ստիպելով կամ բռնադատելով՝ ուրիշը մեղքի մէջ կը ձգէ: Եւ հարկ չէ՝ որ մէկն ուրիշին մեղաց պատճառ եղած սեպուելու համար՝ ուրիշին մեղք գործել տալու յայտնապէս դիտաւորութիւն ունենայ: Եւլ բաւական է՝ որ մարդս անանկ բան մ'ընէ, որ պարագայից նայելով՝ ուրիշին մեղքը բնաւորապէս ետևւէն գայ: Ուստի երբ որ մէկը կարող ու պարտական է նախատես ըլլալ թէ բան մ'ըրած կամ ըսած ատեն՝ փտանգ կայ որ ուրիշ անսնողները կամ լսողները մեղքի մը մէջ իյնան, անանկ բան ընելովը կամ ըսելովը՝ գայթակղութիւն տալու մեղաց տէր կ'ըլլայ:

Աչրորդ խօսքերով Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս մեզի անյիշաչարութիւն ու ներողամտութիւն կը սորվեցընէ: «Ի՞նչ որ եղբայրդ յանցանք մ'ընելու ըլլայ, զինքը սաստէ» կ'ըսէ. սաստէ ըսելովը՝ նախատել կամ անարգել չ'իմանար. այլ եզբայրական սիրով յանդիմանել կ'իմանայ, այս ինքն՝ սիրով հասկըցընել թէ ըրածը ծուռ է, աղէկ չ'ըրաւ, եւ աս սիրոյ եղանակաւ եղբօր ուղղութեան համար աշխատիլը կ'իմանայ: Բայց որչափ անգամ մեր եղբայրը մեզի դէմ յանցանք ընելու ըլլայ, ամէն անգամուն ալ մենք թողութիւն տալու պատրաստ պիտ'որ ըլլանք: Իսկ եօթն անգամ ըսելը՝ չափ մը դնել չէ. այլ ո՞՞ մըն է, որով Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կ'ուղէ հասկըցընել թէ քանի անգամ որ պատահի, ամէն անգամուն ալ թողութիւն տալու է: Ասանկ մեկնեց ինքն Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, երբ որ Պետրոս առաքեալ իրեն հարցուց. (Մատթ. ԺԸ. 21, 22.) «Տէր, քանի անգամ եղբայրս ինձի դէմ յանցանք ընելու ըլլայ նէ՞ իրեն թողութիւն տամ. մինչև եօթն անգամ: Յիսուս ալ իրեն ըսաւ. Չեմ ըսեր քեզի՞ որ մինչև եօթն անգամ, հապա մինչև եօթանասուներեօթն անգամ», որ ըսել է՝ քանի անգամ որ ըլլայ, առանց չափի մը:

Աչրորդ խօսքերով, երբ որ առաքեալք իրմէ խնդրեցին որ իրենց հաւատքն աւելցընէ, Յիսուս հասկըցուց թէ որչափ պզտիկ ըլլայ հաւատքը՝ թող ըլլայ, միշտ նոյն հաւատքին ու ժողովն ամէն զօրութիւնը կրնան ընել եւ ամէն բան իրենց կը հնազանդի: Բայց որպէս զի իրենց վախճանը՝ հրաշքներ գործել, մեծամեծ զօրութիւններ ընել չ'ըլլայ, ծառային օրինական իրենց հասկըցուց թէ Դուք իմ սպաւոյս կամ ազարակիս, այս ինքն՝ սուրբ Եկեղեցւոյն մէջ աշխատող մշակներ էք. իսկ տէրն ես եմ. դուք նայեցէք որ ձեզի հրամայածս կատարէք. եւ երբ որ ձեզի հրամայած բաներուս ամէնն ալ կատարելու

ըլլաք, մի պարծենաք. այլ ըսէք որ «Անպիտան ծառաներ ենք, ինչ որ պարտական էինք ընելու՝ ան բրինք» : Եւ աս խօսքերով ամէն քրիստոնէից ալ սորվեցուց թէ սրչափ Աստուծոյ ծառայութիւն կ'ընեն, ըրածնին աւելորդ բան մը չէ, այլ իրենց պարտականութիւնն է. եւ այս պարտականութիւննին ան աւտեն կը վերջանայ՝ երբ որ կը մեռնին. ուստի մինչեւ որ մեռնին՝ պարտական են Աստուծոյ պատուիրաննները պահելու, Աստուծոյ ծառայութիւն ընելու : Եւ երանի՛ ան քրիստոնէից՝ որ մեռած ատեննին Աստուծոյ դատաստանն ելլելով՝ կարող ըլլան համարձակ ըսել . «Տէր, անպիտան ծառաներ ենք, ինչ որ պարտական էինք ընելու՝ ան բրինք» : Ան ատեն, ինչպէս Յիսուս ծառային օրինակին մէջ զրուցեց, կը դառնայ Աստուած անանկ արդար հոգւոյն կը զրուցէ . «Դուն ալ կեր ու խմե՛, այս ինքն՝ իմ յաւիտենական արքայութեանս մէջ նստէ, իմ աստուածային փառքս փայելէ ու իմ երանական տեսութեամբս յաւիտենան յաւիտենից զմայլէ :

Գ . Կ Ի Բ Ը Կ Ի

Յ Ի Ս Ն Ա Կ Ա Ց

ԼՌԱՋԻՆ ընթերցուածը՝ հին կտակարանէն, Եսայեայ մարգարէութենէն է : (Գլ. Խ. 18—31) :

«ԼՐԴ՝ որուն նմանեցուցիք զՏէր եւ ինչ նմանութեան նմանեցուցիք զինքը : Միթէ հիւսը տաշեց ու պատկեր շինեց զինքը կամ ոսկերիչն ոսկիէն ձուլեց զինքն ու ոսկով պատեց զինքը, պատկերի պէս կերպարանք տուաւ իրեն : Հիւսն անփուտ փայտն ընտրեց, եւ իմաստութեամբ ճար կը փնտռէ թէ ինչպէս կեցընէ որ չարժի : Չէք լսեր ու չէք իմանար, եւ ի սիղբանէ ձեզի չպատմուեցաւ, չգիտցաք որ աշխարհքին հիմունքն ո՞վ հաստատեց : Ինք աշխարհքին բոլորտիքը բանած է, եւ աշխարհքին բնակիչները՝ մարտիի պէս : Ինք երկինքը կամարի պէս կեցուց ու վրանի պէս ձգեց. ու երկիրը հաստատեց՝ որ մէջը բնակութիւն ըլլայ : Ինք իշխանները կու տայ իշխանութիւննին ոչինչ իշխանութեան պէս, եւ երկիրն ոչնչի պէս ըրաւ : Արպէս զի չսերմանեն ու չտնկեն, եւ արմատնին երկրի մէջ չհաստատուի. վրանին փշեց՝ ու ցամաքեցան. ու փոթորիկը խուռի պէս զանոնք կ'առնէ կը տանի : ԼՐԴ՝ զիս որուն նմանեցուցիք ու հաւասար ըրիք, կ'ըսէ Սուրբն Իս-

րայելի: Աչուրնիդ վեր վերցուցէք ու տեսէք որ բոլոր աս բաներս ո՞վ հաստատեց. անոնց զարդն ո՞վ կը հանէ, եւ զամենն ալ իր անուամբը կը կանչէ, շատ մեծ փառքով ու սաստիկ զօրութեամբ. եւ քեզմէ բան մը չծածկուեցաւ: Յակոբ, չըսես, դուն ալ, Իսրայէլ, ինչ է ադ ըսածդ, որ իմ ճամբաներս Աստուծակ ծածկուեցան, եւ իմ Աստուածս՝ իմ իրաւունքներս վերցուց, ու ելան գացին: Հիմակ ալ չիմացար, չլեցիր: Աստուած յաւիտենական, Աստուած՝ որ աշխարհքին ծայրերը հաստատեց, չ'անօթենար ու չիյոզնիր. եւ անոր իմաստութիւնը քննութեան տակ չ'իյնար. անօթի եղողներուն զօրութիւն կու տայ, ցաւ չունեցողներուն ալ տրտմութիւն կու տայ: Երիտասարդները կ'անօթենան, ու տղաք կը յոգնին, եւ ընտիրք անըօր կ'ըլան: Իսկ անոնք՝ որ յոյսերնին Տիրոջ վրան կը դնեն, զօրութեամբ կը նորոգուին, արծիւներու պէս նորափետուր կը զարդարուին. կը վազեն ու չեն յոգնիր, կ'երթան ու չեն անօթենար:»

Աս խօսքերով Աստուած Իսրայելացուց կուսպաշտութեան վրայ գանգատ կ'ընէ, որ անոնց այնչափ երախտիք ու բարիք ընելէն ետքը, անոնք՝ ըրած երախտիքն ալ զինքն ալ մոռցան, եւ մարդու շինած փայտէ կամ ոսկիէ անձայն անշունչ կոոց ետեւէն ինկան: Աս կերպով Աստուած ան քրիստոնէից վրայ ալ գանգատ կ'ընէ, որոնք իր այնչափ բարիքն ու երախտիքն ընդունելէն, այս ինքն՝ ուղղափառ սուրբ հաւատոյ լոյսն ու սուրբ խորհուրդներն ընդունելէն ետքը, մեղքով Աստուծակ երես կը դարձնեն, եւ իրենց չար կամքն, իրենց չար յօժարութիւնները պաշտելով՝ իբրեւ թէ կուսպաշտ կ'ըլլան:

Արկրորդ ընթերցուածը՝ նոր կտակարանէն, Պօղոսի առաքելոյն առ Եփրայեցիս գրած թղթէն է: (Գլ. Գ. 16—Ե. 10):

«Մտկից ետքը Աստուծոյ շնորհաց ամոռին առջևը համարձակութեամբ երթանք, որ որդրմութիւն գտնենք եւ պէտք եղած ատեն օգնութեան շնորհք գտնենք: Վասն զի ամեն քահանայապետ՝ որ մարդիկներէն առնուած է, մարդոց համար Աստուծոյ կողմը կը կենայ, որ մեղքերու համար պատարագներ ու զոհեր մատուցանէ: Տգէտներուն ու միզորածներուն չափով կրնայ չարչարակից ըլլալ. վասն զի ինքն ալ տկարութեան տակն է: Աս պատճառաւ՝ ինչպէս որ ժողովրդեան համար, նոյնպէս իր անձին համար ալ հարկ է որ մեղքերուն համար պատարագ մատուցանէ: Եւ չէ թէ մարդ ինք իրմէ պատիւ կ'առնէ, այլ Աստուծակ կոչուածն ինչպէս որ Ահարոն, նոյնպէս Քրիստոս ալ չէ թէ ինք իր անձին պատիւ տուաւ. քահանայապետ ըլլալու. այլ ան տուաւ՝ որ իրեն ըսաւ թէ Դուն

իմ Արդիս ես, ես զքեզ ծնայ այսօր. ինչպէս որ ուրիշ տեղ ալ կ'ըսէ. Գուն ես քահանայ յաւիտեան ըստ կարգին Մեկ-քիսեղեկի: Ար աս աշխարհքիս մէջ եղած ատեն՝ սաստիկ գոչմամբ եւ արցունքով աղօթք ու պաղատանք կը մատուցանէր անոր՝ որ զինքը կրնար ապրեցընել, եւ իր աղէկութեան համար լսելի կ'ըլլար. թէպէտ Արդի է, բայց կրած չարչարանքներէն հնազանդութիւնը սորվեցաւ: Եւ երբ որ կատարեցաւ, բոլոր իր հնազանդեալներուն յաւիտենական փրկութեան պատճառ եղաւ, ու Աստուծմէ կոչուեցաւ քահանայապետ յաւիտենից ըստ կարգին Մեկքիսեղեկի:»

Աս խօսքերով Պօղոս առաքեալ մեզի կը հասկըցընէ թէ Տէրն մեր Յիսուս քրիստոս ըստ աստուածութեան Արդի Աստուծոյ էր, իսկ ըստ մարդկութեան՝ մեզի նման, ուստի մարդկային մարմնովը մեր մարդկային բնութեան տկարութիւնը կը ճանչնար ու իր վրան ալ առած էր, բաց ի մեղաց: Աս կերպով ինք իր յաւիտենական Հօրը հնազանդելով՝ քահանայապետ եղաւ, եւ ինք զինքը պատարագ մատուցանելով՝ մեր յաւիտենական փրկութիւնը հոգաց: Արդ՝ մեր մարդկային բնութեան տկարութիւնը ճանչնալով՝ մեր վրայ գութ ունենալուն համար, պէտք է որ համարձակութեամբ երթանք իր շնորհաց ամօտոյն առջեւը, որ ողորմութիւն ու օգնութիւն դաննեք, եւ իր շնորհքը մեր տկարութեան յաղթելով՝ զօրանանք ու արքայութեան ծամրան քաջութեամբ երթանք, որ ինք իր չարչարանքներովը, խաչովն ու մահուամբը մեզի բացաւ:

Իսկ աւետարանն աս է: (Ղ. 4. Գ. ԺԸ. 9—14):

Տէրն մեր Յիսուս քրիստոս. «Ոմանց ալ՝ որ իրենք զիրենք արդար կը սեպէին եւ ուրիշները բանի տեղ չէին գներ, աս առակս ըսաւ: Երկու հոգի ելան տաճար գացին՝ աղօթք ընելու համար, մէկը փարիսեցի, մէկալը մաքսաւոր: Փարիսեցին զատ կեցեր՝ ինք իրեն աս աղօթքս կ'ընէր: Աստուած իմ, գոհութիւն կու տամ քեզի, որ ուրիշ մարդոց պէս, յափը տակողներուն ու անիրաւներուն ու շնացողներուն պէս կամ աս մաքսաւորին պէս չեմ. հապա ամէն շարժթ երկու օր պահք կը պահեմ, եւ ամէն ունեցածներէս տասանորդ կու տամ: Իսկ մաքսաւորը զատ կեցեր՝ աչքն ալ չէր ուզեր երկինք վերցընել. հապա կուրծքը կը զարնէր ու կ'ըսէր. Աստուած, քաւեա զիս զմեղաւորս: Արքեմ ձեզի, մաքսաւորը փարիսեցիէն աւելի արդար դարձաւ իր տունը. վասն զի ով որ ինք զինքը կը բարձրացընէ՝ կը խոնարհի, եւ ով որ ինք զինքը կը խոնարհեցընէ՝ կը բարձրանայ:»

Շ աս կը խաբուիք մենք, երբ որ մեր ինչ ըլլալը հաս-

կրնայ ուզելով՝ մեզմէ աւելի մեղաւորները մեզի կը բաղդատենք: Ադ բաղդատութիւնն անանկ խաբէական հայելի է, որ բոլոր եղածը կը գոցէ եւ չեղածը կը ցուցնէ: Ինչ օգուտ է՝ որ ուրիշ մեղաւորներուն վիճակը մեզի ցուցնէ, որովհետեւ ուրիշ մեղաւորաց տեղ մենք պիտի չդատապարտուինք: Ինչ օգուտ է՝ որ մեր հոգւոյն վիճակն ալ մեզմէ գոցէ, որովհետեւ ուրիշ մեղաւորներն ալ մեր տեղը չեն դատապարտուիր: Աս հայելւոյն մէջ նայելով՝ մենք զմեզ բողբոջին կը մտնամք, եւ աչուրնիս ուրիշներուն գործոցը վրայ հաստատելով՝ ուրիշներուն վրայ լեզունիս կ'երկրնցընենք: Եւ ասանկով չէ թէ մինակ մեր մեղաց մէջ կը մտնինք, հասպա մեղքերնիս ալ աւելցընելով կը մտնինք, որովհետեւ ինքնահաստատութիւնը, սուտ պարծանքը, կեղծաւորութիւնը, յանդուգն դատողութիւնն ու բամբասանքը մեր վրայ կը հաստատուին եւ զմեզ աւելի կը կուրացընեն: Աս բարձրամտութիւնէն ինչ կ'ըլլայ. Գրիստոսի Տեառն մերոյ ըսածը: Փարիսեցին՝ որ իր վրայ չգրտնուած մեղքերը յիշելով՝ բարձրամտեցաւ, դատապարտեալ դարձաւ իր տունը. իսկ մարսաւորն՝ որ մինակ իր մեղքերը յիշելով՝ խոնարհութեամբ, աչքը գետինը կախելով՝ Աստուծոյ թողութիւնն ու քաւութիւն կը խնդրէր, արդարացեալ դարձաւ իր տունը:

Ինչ օգուտ է մեզի՝ որ մեր աչքն ուրիշին մեղաց վրայ հաստատենք: Դնենք թէ ուրիշներուն մեղքերն այնչափ մեծ ու շատ են՝ որ արդար պատիժնին գտնելու համար՝ բիւր հազար գոթիքներու արժանի կ'ըլլան: Անոք ճշմարիտ զգըմամբ ու ճշմարիտ դարձով մը՝ յաւիտենական դատապարտութիւնէն կրնան ազատիլ ու յաւիտենական փրկութեան հասնիլ: Ասոր ներհակ՝ դնենք թէ մեր մեղքը մինակ մէկ հատ է, ան ալ մահ հուշափ մեղքերուն մէջ քան զամենը պղտիկը: Թէ որ մենք աս մէկ հատիկ ու պղտիկ մահուշափ մեղաց վրայ չենք զգար եւ ան մէկ բանին վրայ վարքերնիս չենք շահեր, ահա յաւիտենական արքայութեան փառքը կը կորսընցընենք ու յաւիտենական դատապարտութեան արժանի կ'ըլլանք: Ինչ կ'ըսէ Յակոբոս առաքեալ. (Գլ. Բ. 10.) «Թէ որ մէկն ամեն օրէնքները պահէ, եւ մէկ հատը պահելու չըլլայ, բոլոր օրինաց պարտական եղաւ», այս ինքն՝ Աստուծոյ պատուիրանները չպահածի պէս կը դատապարտուի:

Ըրդ՝ որովհետեւ Յովհաննէս առաքելոյն ըսածին պէս՝ «Թէ որ բսելու ըլլանք որ ամենեւին մեղք մը չունինք, մենք զմեզ կը խաբենք ու մեր բերանը ճշմարտութիւն չ'ըլլար», (Ե. 3-է. Ա. 8.) աս սուտ խաբէական հայելին վերցընենք, եւ

առջևնիս ուրիշ ճշմարիտ ու անխաբ հայելի մը գնենք: Աս ճշմարիտ ու անխաբ հայելին՝ սուրբ Աստուածածնայ եւ ուրիշ սրբերուն վարքն է: Աս հայելոյս մէջ միշտ նայինք եւ մեր վարքն անոնց վարուց հետ բաղդատենք: Ան ատեն մեր վրայ բիւրաւոր մեղքեր ու բիւրաւոր պակասութիւններ կը տեսնենք, որ անոնց վրայ չկայ. եւ ասոր ներհակ անոնց վրայ անանկ սրբութիւն, անանկ արդարութիւն եւ այնչափ առաքինութիւններ կը տեսնենք, որոնց ստուերն ալ մեր վրայ չիդանուիր: Ան ատեն սուտ պարծանքն ու փարիսեցոյն բարձրամտութիւնը մէկդի կը գնենք, եւ մաքսաւորին պէս մեր չար վարուց վրայ նայելով՝ կ'ամրնանք կը խոնարհինք, անանկ որ առուրնիս վեր վերցընելու ալ չենք համարձակիր. այլ գետինը նայելով, սրբտերնիս կտոր կտոր ընելով, լալով արցունք թափելով, ձեռուրնիս կուրծքերնիս զարնելով՝ կ'աղաղակենք ու կ'ըսենք, «Ա՛ստուած, քաւեա զիս զմեղաւորս»: Ան ատեն փարիսեցոյն դատապարտութենէն ազատելով ու մաքսաւորին պէս արդարանալու արժանի ըլլալով՝ Քրիստոսի ըսած զղջական խոնարհութենէն կը վերանանք կը բարձրանանք ի ճշմարիտ մեծութիւն սրբութեան եւ արդարութեան, եւ արդարութեան սրբութենէն՝ որուն հետն է խոնարհութեան գերազանձ առաքինութիւնը, կը վերանանք կը բարձրանանք յերկնային լուսեղէն խորանն եւ կը ժառանգենք յաւիտենական ու անճառելի խնդութիւնը՝ աստուածային տեսութեամբ աստուածամեծան բարձրանալով. որուն արժանի ընէ զմեզ Տէրն մեր եւ փրկիչ Յիսուս Քրիստոս:

Ճրագալայց Ծննդեան Տեան մերջ Յիսուսի Քրիստոսի	1
Ծնունդ Տեան մերջ Յիսուսի Քրիստոսի	10
Երկրորդ օր Ծննդեան Տեան մերջ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Տօն Սրբոյն Ստեփանոսի	15
Կիրակի Ծննդեան ութօրեկից մէջ	22
Ութերորդ օր Ծննդեան եւ Տօն թղթատուիւթեան եւ Անուան Տեան մերջ Յիսուսի Քրիստոսի	26
Կիրակի Ծննդեան Ութօրեկէն ետեւ	31
Աստուածայայանուիթիւն Տեան մերջ Յիսուսի Քրիստոսի	35
Երկրորդ օր Աստուածայայանուիթեան	39
Կիրակի Աստուածայայանուիթեան Ութօրեկից մէջ	44
Ա. Կիրակի Աստուածայայանուիթեանէն ետքը	48
Բ. Կիրակի Աստուածայայանուիթեանէն ետքը	54
Գ. Կիրակի Աստուածայայանուիթեանէն ետքը	59
Դ. Կիրակի Աստուածայայանուիթեանէն ետքը	64
Տեանընդառաջ, օր է Քրիստոսի Տեան մերջ Քառանորեայ Տանար զայլ	67
Կիրակի, Առաջաւորաց բարեկենդան	77
Ա. Կիրակի Առաջաւորաց բարեկենդանէն ետքը	80
Բ. Կիրակի Առաջաւորաց բարեկենդանէն ետքը	85
Ա. Կիրակի Քառանորդաց Պահօց, Բուն բարեկենդան	89
Բ. Կիրակի Քառանորդաց Պահօց	95
Գ. Կիրակի Քառանորդաց Պահօց	102
Դ. Կիրակի Քառանորդաց Պահօց	109
Ե. Կիրակի Քառանորդաց Պահօց	118
Զ. Կիրակի Քառանորդաց Պահօց	125
Է. Կիրակի Քառանորդաց Պահօց, Ծաղկազարդ	134
Աւետուհի սրբոյ Կուսին Մարիամու Աստուածածնի	138
Աւազ Հինգշաբթի	143
Աւազ Ուրբաթ, Յիսուսի Քրիստոսի Տեան մերջ Չարարանաց, Խաչելուիթեան եւ Մահուան գրայ	146
Աւազ Շաբաթ, Ճրագալայց Յարուիթեան Տեան մերջ Յիսուսի Քրիստոսի	167
Կիրակի, Չատիկ Յարուիթեան Տեան մերջ Յիսուսի Քրիստոսի	173
Երկուշաբթի, Երկրորդ օր Չատիկ	175
Երեքշաբթի, Երրորդ օր Չատիկ	178
Բ. Կիրակի Չատիկէն ետքը, Եօր Կիրակի	182
Գ. Կիրակի Չատիկէն ետքը, Աշխարհամտարան Կիրակի	188
Դ. Կիրակի Չատիկէն ետքը	195
Ե. Կիրակի Չատիկէն ետքը, Երեսուհի սրբոյ Խաչին	197
Զ. Կիրակի Չատիկէն ետքը	201
Զ. Հինգշաբթի, Համբարձուհի Տեան մերջ Յիսուսի Քրիստոսի	206
Է. Կիրակի Չատիկէն ետքը, Երկրորդ Ծաղկազարդ	210
Կիրակի, Պենտեկոստէ, Գալուստ Հոգւոյն սրբոյ	215

Ա. Կերակի Հոգեգալստէն ետքը, Տօն Ամնասուրբ Երբորդութեան	221
Բ. Կերակի Հոգեգալստէն ետքը, Տօն Եկեղեցւոյ	226
Տօն Ծննդեան սրբոյն Յովհաննու Կարապետի	231
Գ. Կերակի Հոգեգալստէն ետքը	236
Գ. Շարաթ Հոգեգալստէն ետքը, Գիւտ նշխարաց սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչի	240
Գ. Կերակի Հոգեգալստէն ետքը	245
Ե. Կերակի Հոգեգալստէն ետքը	249
Զ. Կերակի Հոգեգալստէն ետքը	253
Այցելութիւն սուրբ Աստուածածնի առ Եղիսարեթ	257
Է. Կերակի, Այլակերպութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ կ'ըսուի Վարդափառ	261
Երկուշաբթի, Երկրորդ օր Վարդափառի	268
Ա. Կերակի Վարդափառէն ետքը	271
Բ. Կերակի Վարդափառէն ետքը	275
Գ. Կերակի Վարդափառէն ետքը	281
Դ. Կերակի Վարդափառէն ետքը	286
Կերակի, Բարեկենդան Վերափոխման սուրբ Աստուածածնի	289
Կերակի, Վերափոխումն սրբոյ Կուսին Մարիամու Աստուածածնի	293
Երկուշաբթի, Երկրորդ օր Վերափոխման	298
Ա. Կերակի, Ութերորդ օր Վերափոխման	301
Բ. Կերակի Վերափոխմանէն ետքը	302
Գ. Կերակի Վերափոխմանէն ետքը	306
Կերակի, Բարեկենդան սուրբ Խաչի	310
Ծնունդ ամենօրհնեալ Կուսին Մարիամու Աստուածածնի	314
Ա. Կերակի, Տօն Վերացման սրբոյ Խաչի, որ կ'ըսուի Խաչվերաց	321
Երկուշաբթի, Երկրորդ օր Խաչի	326
Բ. Կերակի Խաչէն ետքը	329
Գ. Կերակի Խաչէն ետքը, Տօն Վարդաց սուրբ Խաչին	332
Դ. Կերակի Խաչէն ետքը	33
Ե. Կերակի Խաչէն ետքը	339
Զ. Կերակի Խաչէն ետքը	344
Է. Կերակի Խաչէն ետքը, Գիւտ սրբոյ Խաչին	348
Ը. Կերակի Խաչէն ետքը	353
Թ. Կերակի Խաչէն ետքը	357
Ժ. Կերակի Խաչէն ետքը	361
Ընծայումն սրբոյ Կուսին Մարիամու Աստուածածնի	365
Ա. Կերակի, Յիսնակաց բարեկենդան	371
Բ. Կերակի Յիսնակաց	376
Գ. Կերակի Յիսնակաց	381
Յզութիւն ամենօրհնեալ Կուսին Մարիամու Աստուածածնի	385
Դ. Կերակի Յիսնակաց	389
Ե. Կերակի Յիսնակաց	394
Զ. Կերակի Յիսնակաց	398

